

МІЖНАРОДНІ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ
НАУКОВІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.economy-confer.com.ua

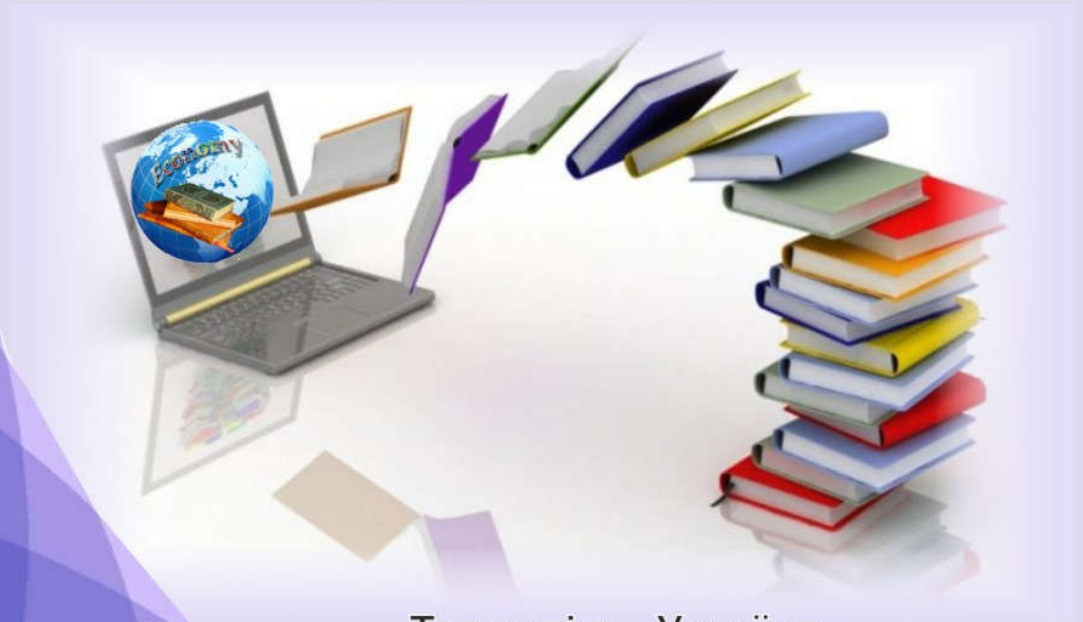
Світ наукових досліджень

Збірник наукових
публікацій міжнародної
Мультидисциплінарної наукової
інтернет-конференції

Випуск 16

16-17 лютого 2023 р.

ISSN 2786-6823 (print)

Тернопіль, Україна –
Переворськ, Польща
2023

УДК 001 (063)

«Світ наукових досліджень. Випуск 16»: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 16-17 лютого 2023 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО «Наукова спільнота»; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б. – 424 с.

Збірник наукових публікацій укладено за матеріалами доповідей наукової мультидисциплінарної інтернет-конференції «Світ наукових досліджень. Випуск 16», які оприлюднені на інтернет-сторінці www.economy-confer.com.ua

Оргкомітет:

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет;

Шевченко Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:

46005, Україна, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380977547363

e-mail: economy-confer@ukr.net

Оргкомітет конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим. Усі роботи ліцензуються відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License

ISSN 2786-6823 (print)

© ГО «Наукова спільнота» 2023

© Автори статей 2023

ЗМІСТ

Економічне спрямування

<i>Darya Oleksandrivna Markova</i> DIGITALIZATION OF THE ECONOMY: WAY OF DIGITALIZATION, ADVANTAGES, DISADVANTAGES.....	19
<i>Oleh Tantsiura</i> PECULIARITIES AND CHARACTERISTIC FEATURES OF SPECIAL ECONOMIC ZONES FORMATION AND DEVELOPMENT IN UKRAINE.....	20
<i>S.A. Kharin</i> E-MOBILITY MANAGEMENT FOR CLIMATE CONSERVATION.....	27
<i>Yevhenii Kudriashov</i> THE ROLE OF STRATEGIC PLANNING IN TOURISM.....	28
<i>Антонченко Мирослава Юрїївна</i> ПОЛІТИКА АВІАПІДПРИЄМСТВА В ОБЛАСТІ ЯКОСТІ.....	30
<i>Балашов Геннадій Борисович</i> АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ПРАКТИКИ СТОСОВНО ПДВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	32
<i>Бойчук Наталка Яківна, Чернецька Ілона Володимирівна</i> АГРОСЕКТОР УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	34
<i>Власюк Наталія Іванівна, Придолоб Олексій Сергійович</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	37
<i>Глушаченко Ірина Валерїївна</i> ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ.....	39
<i>Дубляниця Інна Сергїївна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВИХ АСПЕКТІВ КРЕДИТІВ.....	41
<i>Євтушевська Ольга Володимирівна</i> МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	43

<i>Жулканич Віктор Олександрович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ.....	44
<i>Калініченко Зоя Дмитрівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ АНАЛІЗУ МОДЕЛЕЙ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ.....	47
<i>Касапова Інна Сергіївна</i> ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗМІНИ У НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	49
<i>Макалюк Ірина Віталіївна, Рурак Катерина Миколаївна</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗВІДХОДНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	55
<i>Маркіна Оксана Олександрівна</i> РОЗВИТОК ОПОДАТКУВАННЯ СПОЖИВАННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....	57
<i>Помилуйко Євгенія Олександрівна</i> АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ, КРЕДИТУВАННЯ, ЯК МЕТОДА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	60
<i>Савченко Вадим Юрійович</i> ТОРГОВА СИСТЕМА ТРЕЙДЕРА. ВИКОРИСТАННЯ КОМБІНАЦІЙ КОВЗНИХ СЕРЕДНІХ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ НАПРЯМКУ ЗМІН КУРСУ ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ.....	64
<i>Терлецька Юлія Олегівна, Дячук Інна Олександрівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	69
<i>Усяєва Таміла Василівна</i> ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ.....	72
<i>Чорна Тетяна Миколаївна, Сагайдак Ірина Степанівна, Личкун Ліза Олександрівна</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ.....	73

**Шуба Олена Артурівна, Сагура Маргарита ДО ПИТАННЯ
ПРО ТЕНДЕНЦІЮ ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАННЯ
КОМПАНІЙ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО СЕКТОРУ.....76**

**Щетініна Людмила Валеріївна, Рудакова Світлана Григорівна,
Данилевич Наталія Станіславівна МОТИВАЦІЙНИЙ
ПРОЦЕС ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ.....79**

Інформаційні системи і технології

**Дедюхіна Юлія Олександрівна АЛГОРИТМІЧНІ МОВИ
У ПРОЄКТУВАННІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....82**

**Лапець Ольга Вікторівна ОГЛЯД МЕТОДІВ
СЕГМЕНТАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ
ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ.....83**

**Ніжегородцев Владислав Олександрович ТРАНСФОРМАЦІЯ
СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНУ.....85**

**Ушаков Микола Ігорович ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ
РУХУ КЕРОВАНИХ СИСТЕМ ЗАСОБАМИ
ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....86**

**Юзевич Володимир Миколайович, Крап Наталія Павлівна
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ТА ЕЛЕМЕНТИ
КІБЕРБЕЗПЕКИ.....88**

Педагогічні науки

**Igor Zinoviiovych Gladchuk, Yuri Ivanovich Karpenko,
Oksana Mykolaivna Pavlovska, Olga Valeriivna Savelyeva,
Kateryna Mykolaivna Pavlovska EXPERIENCE OF PREPARING
STUDENTS FOR TAKING AN OBJECTIVE STRUCTURED
CLINICAL EXAMINATION.....91**

**Yuliia Bozhko
ESSENTIAL VOCABULARY FOR ONLINE LESSONS.....96**

<i>Алтухов Вадим Анатолійович</i> СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ.....	98
<i>Венгер Людмила Віленівна, Іваніцька Олена В'ячеславівна, В'язовський Юрій Ігорович</i> ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ “ТРАВМИ ОРГАНА ЗОРУ” ІНТЕРНАМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ “ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-СІМЕЙНА МЕДИЦИНА”	101
<i>Вітвіцький Вадим Олександрович</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	103
<i>Власенко Ярослав Вячеславович</i> АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	104
<i>Губіна Світлана Іванівна, Фрицюк Валентина Анатоліївна</i> ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	106
<i>Єлісєєв Ігор Анатолійович</i> THE USE OF FORMATIVE ASSESSMENT TECHNIQUES IN COVID-19 AND WAR TIME TERMS.....	107
<i>Звєкова Вікторія Корнійівна</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС.....	115
<i>Здоровець Тетяна Григорівна</i> ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	116
<i>Лиманська Ольга Вікторівна, Барабаш Ольга Володимирівна</i> ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА КАФЕДРИ ХОРЕОГРАФІЇ: НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	119
<i>Марусич Оксана Олександрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	122

<i>Мохір Ганна Сергіївна</i> ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	124
<i>Музика Яна Вікторівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США.....	126
<i>Наумик Антон Сергійович, Ядловська Ольга Степанівна</i> ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ.....	128
<i>Поліщук Наталія Миколаївна</i> ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	130
<i>Романюк Вікторія Леонідівна</i> ЗАСТОСУВАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	132
<i>Романюк Оксана Миколаївна, Романюк Василь Васильович</i> КРАЄЗНАВЧІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ.....	134
<i>Русалкіна Людмила Георгіївна</i> СТРУКТУРА АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ.....	137
<i>Рябовол Ганна Серафимівна</i> НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОКОЛІННЯ Z.....	138
<i>Стрільчук Ірина Анатоліївна</i> МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	141
<i>Супрун Майя Володимирівна</i> ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	144

**Фенчак Любов Михайлівна ОСОБЛИВОСТІ ФОРУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ.....146**

**Шумаєва Світлана Петрівна СУЧАСНІ ПРОГРАМИ
ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У США.....148**

**Шуть Тетяна Олегівна МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО СТВОРЕННЯ
ВІДЕОМАТЕРІАЛУ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНИХ
ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....150**

Психологічні науки

**Бугрим Валентин Володимирович
КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС В УМОВАХ ВІЙТИ
І ПЕРЕБОЇВ ЕЛЕКТРИКИ ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....153**

**Довгань Ольга Сергіївна, Стахова Ольга Олександрівна
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....166**

**Назаренко Іван Андрійович КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО
ЗРОСТАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ ТЕОРІЯХ ОСОБИСТОСТІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ.....168**

**Овечкіна Юлія Олегівна ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ.....170**

Паламарчук Софія Ігорівна ВИДИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ.....173

**Солтисюк Анна Василівна ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСТРАВЕРСІЇ ТА ІНТРОВЕРСІЇ.....174**

**Ульянов Вадим Олексійович, Поручинський Андрій Іванович
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....176**

Юридичні науки

Атаманенко Марина Віталіївна **ФОТОГРАФУВАННЯ ПАЦІЄНТА В ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: МЕЖІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....178**

Барияк Андрій Богданович, Хатнюк Юрій Анатолійович **ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....179**

Ворожбит-Горбатюк Вікторія Вікторівна **СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСОБИ, ЯКА ВІДБУВАЄ ЧИ ВІДБУЛА ПОКАРАННЯ У ВИДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ АБО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....182**

Мулик Катерина Тарасівна **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....184**

Олейнікова Тамара Володимирівна **НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА АТЕСТАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....188**

Терещенко Анастасія Вікторівна **ЧИ ДОЦІЛЬНО В УКРАЇНІ УХВАЛИТИ ЗАКОН ПРО ЕВТАНАЗІЮ.....191**

Турлай Олег Іванович **ГОЛОВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....193**

Історичні науки

Байлема Тетяна Миколаївна, Ленькова Наталя Віталіївна **ДМИТРІВСЬКА ЦЕРКВА, ЯК ОСОБЛИВА ПАМ'ЯТКА СЕЛА БІЛОУСІВКА.....196**

Жулканич Неля Михайлівна, Жулканич Олександр Михайлович **ДЕПОПУЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ОЗНАК ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ.....199**

Петасюк Олена Іванівна **ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ 2023: РУХ РАЗОМ ЧИ ОКРЕСЛЕННЯ ВЛАСНОГО ПРОСТОРУ?**.....201

Снігур Лариса Петрівна **ПРИЧИНИ ПАДІННЯ ЗАХІДНОЇ РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ**.....203

Ткаченко Маргарита Ігорівна **ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЗНАКОВИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОГРАФІЇ М. МІХНОВСЬКОГО)**.....205

Філософські науки

Зінченко Наталія Олександрівна **ВЛАДА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ М. ФУКО**.....209

Мокан Наталія Ігорівна **АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР**.....213

Філологічні науки

Inessa Azarova, Olena Vasylchenko, Tetyana Verbytska **VARIABILITY OF GERMAN MEDIA SPEECH WITH FOCUS ON PHONOLOGICAL COMPETENCE**.....216

Yuliia Leonidivna Hlavatska **INTERIOR MONOLOGUE AS THE VERBAL MANIFESTATION OF THE INTERIORIZED DISCOURSE (THE CASE STUDY OF SHORT STORIES BY B.K. HUGHES)**.....219

Воляннюк Інна Оверківна **ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ**.....222

Галян Оксана Віталіївна **ПРОДУКТИВНІ ІМЕННИКОВІ СУФІКСИ В УТВОРЕННІ ФІЗИЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)**.....224

<i>Іванченко Людмила Володимирівна</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	226
<i>Кулина Ірина Георгіївна</i> ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ШЛЯХ НІМЕЦЬКОГО ПРИСЛІВНИКА СТУПЕНЮ “SEHR”.....	228
<i>Лембік Сніжана Олександрівна</i> КОНЦЕПТ «СЕРЦЕ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	231
<i>Макухіна Світлана Володимирівна</i> АВТЕНТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	233
<i>Поліщук Надія Петрівна</i> КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТКИ ТЕКСТУ В ПРОЦЕСІ МОВЛЕННЯ.....	234
<i>Постнікова Еліна Ігорівна</i> ГОТСЬКЕ ПИСЬМО ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ.....	239
<i>Стефурак Ірина Василівна</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛІЙСЬКОГО Й УКРАЇНСЬКОГО ЛИСТУВАННЯ.....	244
<i>Хомин Вікторія Михайлівна</i> АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ТА ЇХ СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	251
<i>Шевців Галина Михайлівна</i> «СПОВІДЬ» ЖАН-ЖАКА РУССО В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ.....	254

Мистецтвознавство

<i>Богданович Аліна Валеріївна</i> ПРОЄКТНИЙ ТЕАТР В УКРАЇНІ. ХАРКІВСЬКИЙ ДОСВІД.....	256
<i>Лозова Аліна Володимирівна</i> «ПОЧАТКОВА ТЕАТРАЛЬНА ОСВІТА, ЯК ПЕРВИННА ЛАНКА У БЕЗПЕРЕРВНОМУ ІНТЕГРОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ» (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНИХ НАПРЯМІВ).....	263

Плехун Олександр Сергійович **ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ
АКТОРА У ПЕРФОРМАТИВНИХ ВИСТАВАХ
НА ПРИКЛАДІ ПЕРФОРМАНСУ "PLUNDER"**269

Талайло Віктор Вікторович, Матійчин Ірина Мстиславівна
**ПОЛІФОНІЯ СФЕР У ДІАЛОЗІ Г. СКОВОРОДИ «БРАНЬ
АРХИСТРАТИГА МИХАЙЛА СО САТАНОЮ».....**273

Географічні науки

Сухарев Сергій Миколайович, Вовкунович Михайло Олексійович
**ЕКОЛОГО-ЛАНДШАФТОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ:
ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ.....**279

Політичні науки

Корнієвський Олександр Анатолійович **ОСОБЛИВОСТІ
ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ
НАПРЯМІВ ГРОМАДЯНСЬКИХ АКТИВНОСТЕЙ
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ
ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....**282

Фізичне виховання та спорт

*Мірошникова Наталя Сергіївна, Шелест Олена Василівна,
Паніна Наталія Ігорівна* **ФАКТОРИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ
З ЕКОНОМІЄЮ БІГУ РІЗНИХ РЕЖИМІВ.....**286

Попов Валерій Миколайович **РОЛЬ І МІСЦЕ СПОРТИВНОГО
ТРЕНУВАННЯ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....**291

Медичні науки

Sergey Borisovich Strechen, Buoni Shams
**THEORETICAL SUBSTANTIATION AND PRACTICAL
APPLICATION OF LOCAL THERAPY OF RESPIRATORY
DISEASES IN CHILDREN.....**293

<i>Андрушенко Вікторія Валеріївна, Андрушенко Ольга Миколаївна</i> ВІКОВІ ЗМІНИ ТОВЩИНИ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ШЛУНКА ЩУРІВ.....	297
<i>Бідучак Анжела Степанівна</i> МЕДИЧНІ КОНФЛІКТИЧНІ В СИСТЕМІ «МЕДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ-ЛІКАР-ПАЦІЄНТ».....	298
<i>Біломеря Тамара Анатоліївна, Шишова Галина Андріївна, Смаченко Вікторія Анатоліївна, Сметаніна Наталія Вікторівна, Медведєва Олена Миколаївна</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ІНФЕКЦІЙНИМИ ХВОРОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	300
<i>Бурка Олена Миколаївна</i> СИСТЕМА ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ СТРЕСУ У ЖІНОК.....	305
<i>Гладчук Ігор Зіновійович, Каліцинська Юлія Любомирівна, Дробот Дар'я Ігорівна</i> НОВІТНІЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ ТЕРМІНУ ПРОВЕДЕННЯ ГІСТЕРОСКОПІЧНОЇ МЕТРОПЛАСТИКИ У ЖІНОК З НЕПОВНОЮ ВНУТРІШНЬОМАТКОВОЮ ПЕРЕТИНКОЮ.....	312
<i>Годуадзе Георгій Нодарійович, Пелипенко Олександр Васильович</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ МІНІМАЛЬНО ІНВАЗИВНИХ ХІРУРГІЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ ЛІКУВАННІ ВНУТРІШНЬОСУГЛОБОВИХ ПЕРЕЛОМІВ П'ЯТКОВОЇ КІСТКИ.....	314
<i>Дубас Володимир Іванович, Ковалишин Тарас Михайлович</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІКОВОГО ФОРМУВАННЯ КОНТРАКТУР ТА ЕТАПНІСТЬ ЇХ ХІРУРГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ У ДІТЕЙ ЗІ СПАСТИЧНОЮ ФОРМОЮ ДИТЯЧОГО ЦЕРЕБРАЛЬНОГО ПАРАЛІЧУ.....	316
<i>Каліновська Ірина Валентинівна, Лісова Катерина Миколаївна</i> ЗМІНА РІВНЯ ГОРМОНІВ ТРОФОБЛАСТА ПРИ НЕВИНОШУВАННІ ВАГІТНОСТІ.....	318
<i>Ковалишин Тарас Михайлович, Дубас Володимир Іванович, Гуцуляк Віталій Іванович</i> ДВОХЕТАПНИЙ МЕТОД ЛІКУВАННЯ КОНТРАКТУРИ ДЮПЮІТРЕНА ВАЖКОГО СТУПЕНЯ.....	323

<i>Колесніченко Олександр Володимирович, Гірчак Галина Василівна, Малко Наталія Володимирівна, Солина Наталія Миронівна</i> РІВЕНЬ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНИХ ЗНАНЬ У ДІТЕЙ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ НА ЕКОЛОГІЧНО НЕСПРИЯТЛИВИХ РЕГІОНАХ.....	326
<i>Лотиш Надія Григорівна, Зубаренко Олександр Всеволодович, Кравченко Тетяна Юрійвна, Васильченко Лілія Вікторівна</i> NUTRITIONAL STATUS AND HYPERBILIRUBINEMIA IN THE FIRST MONTH OF LIFE CHILDREN: A PEDIATRIC VIEW.....	328
<i>Малишева Анастасія Сергіївна</i> ВПЛИВ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ НА СТАН ШКІРИ ОБЛИЧЧЯ.....	330
<i>Маслова Наталя Михайлівна</i> МЕТОД ПУПИЛЛОГРАФІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ВПЛИВУ ДРУКОВАНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЗОРОВУ СИСТЕМУ ПІДЛІТКІВ.....	333
<i>Надворна Ольга Миколаївна</i> ВАГІТНІСТЬ ТА СТРЕС У ЖІНОК В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	336
<i>Омельчук Володимир Прокопович, Омельчук Ігор Володимирович</i> ФІКСАЦІЇ СУХОЖИЛКА ГЛИБОКОГО ЗГИНАЧА ДО НІГТЬОВОЇ ФАЛАНГИ ПАЛЬЦЯ КИСТІ АВТОРСЬКИМ МЕТОДОМ.....	338
<i>Омелянчук Іванна Віталіївна</i> ІНФУЗІЙНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВАЖКИХ ОПІКАХ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	342
<i>Опачко Іван Іванович</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВЕНТИЛЯЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ПРИ ГОСТРОМУ РЕСПІРАТОРНОМУ ДИСТРЕС-СИНДРОМІ.....	343
<i>Федорків Наталія Борисівна, Стовбан Ірина Василівна, Бурак Ольга Любомирівна, Ціхонь Зоя Олексіївна</i> ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	347

*Шанигін Антон Вікторович, Сивий Сильвестр Михайлович
Коломійченко Юлія Володимирівна* ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОЇ
ПРОГРАМИ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНОГО МОНІТОРИНГУ
ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ВІТАМІНОМ D РАЦІОНІВ
ХАРЧУВАННЯ МЕШКАНЦІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ.....349

*Шевченко Юлій Тимофійович, Сухонос Роман Олександрович,
Стельмах Анастасія Вячеславівна, Фомін Владлен Сергійович,
Кузьміна Дар'я Олександрівна, Х'юз Злата, Фірузей Реза Ахмад* КОЛО ВІЛСА ТА ЗАХАРЧЕНКА, АБО ВЕЛИКЕ БЕРЕ
ПОЧАТОК З МАЛОГО.....352

*Шилівський Ігор Володимирович, Немеш Оксана Мар'янівна
Гонта Зоряна Михайлівна, Мороз Катерина Анатоліївна* ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ
ПЛІВКИ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ
ГЕНЕРАЛІЗОВАНОГО ПАРОДОНТИТУ.....357

*Янішен Ігор Володимирович, Перешивайлова Ірина Олександрівна,
Дюдіна Ірина Леонідівна, Томілін Вячевлав Геннадійович,
Мовчан Ольга Володимирівна* ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА КАФЕДРАХ
СТОМАТОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....361

Яркова Світлана Володимирівна ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНИХ
РОЗЛАДІВ У ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ З ХРОНІЧНОЮ
ІШЕМІЄЮ ГОЛОВНОГО МОЗКУ.....363

Фармацевтичні науки

*Замкова Альона Вікторівна, Борисюк Ірина Юріївна,
Молодан Юлія Олегівна, Бахду Мохаммад* АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ НОВИХ ЛІКАРСЬКИХ
ЗАСОБІВ НА ОСНОВІ ПРИРОДНОЇ СИРОВИНИ.....366

Ветеринарні науки

Авраменко Наталія Олексіївна, Омельченко Ганна Олексіївна
**М'ЯСНА ТА РИБНА ПРОДУКЦІЯ ЯК ФАКТОР
ПОШИРЕННЯ БОТУЛІЗМУ В ПОЛТАВСЬКІЙ
ОБЛАСТІ УКРАЇНИ.....368**

*Бокотько Роман Романович, Савчук Тарас Любомирович,
Кладницька Лариса Володимирівна, Білошицький Роман Вікторович,
Мельник Олексій Олегович* **ОТРИМАННЯ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ
СТОВБУРОВИХ КЛІТИН З КІСТКОВОГО МОЗКУ
П'ЯТИДОБОВОЇ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ КОНЯ
ПІСЛЯ ЗАБОЮ.....370**

*Гришук Ігор Андрійович, Карповський Валентин Іванович,
Гришук Андрій Вікторович*
**ВМІСТ ПАЛЬМІТИНОВОЇ КИСЛОТИ У ЛІТНІЙ
ТА ЗИМОВИЙ ПЕРІОД У КОРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД
ТОНУСУ АВТОНОМНОЇ НЕРВОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ.....372**

Петренко Максим Олександрович **ЕПІЗООТОЛОГІЯ
ТРИХУРОЗУ ОВЕЦЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....373**

Сільськогосподарські науки

Ласло Оксана Олександрівна **ОЦІНКА НАСЛІДКІВ
АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА АГРОЕКОСИТЕМУ
З УРАХУВАННЯМ ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНИХ
ФАКТОРІВ.....377**

Романюк Василь Васильович, Романюк Оксана Миколаївна
**БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТИВОВАНИХ СОРТІВ
ІНЖИРУ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ.....379**

Хімічні науки

Брикун Анастасія Андріївна **МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ
РОСЛИН ЗАБРУДНЕННЮ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ.....382**

Біологічні науки

***Gennadiy Nikolaevich Kremenchutsky* SCREENING FOR MICROORGANISMS OF THE SPECIES AEROCOCCUS VIRIDANS WITH LACTATE OXIDASE ACTIVITY.....384**

***Жиліна Тетяна Миколаївна, Шевченко Валентина Леонідівна* ПОШИРЕННЯ ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ HELICOTYLENCHUS DIHYSTERA (COBB, 1893) SHER, 1961 (NEMATODA: NORLOLAIMIDAE) В ҐРУНТАХ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПОЛІССЯ В МЕЖАХ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА).....391**

Геологічні науки

***Serhii Krasovskyi, Kyrylo Zvoryhin* PROSPECTS FOR THE USE OF PHYTOREMEDIATION FOR LAND RESTORATION AFTER HOSTILITIES.....394**

Фізико-математичні науки

***Ткаченко Ігор Анатолійович, Краснобокий Юрій Миколайович, Гром Іван Сергійович* ПРО НОВІ ВЛАСТИВОСТІ ВАКУУМУ.....397**

Технічні науки

***Ihor Dmytrovych Hnylytsia* INFLUENCE OF PRESSING PARAMETERS ON FORMING STRUCTURES AND PROPERTIES ON SILICON CARBIDE BASED MATERIALS.....402**

***Olga Lukianchenko, Olena Kostina, Ivan Okhten* NUMERICAL APPROACH TO RESEARCH OF ELASTIC SYSTEMS PARAMETRIC VIBRATIONS WITH SHAPE IMPERFECTIONS.....403**

Андрієвський Віктор Петрович, Мицюк Сергій Вікторович
**ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРУЖЕНО-ДЕФОРМОВАНОГО
СТАНУ РАМНОГО ВУЗЛА І ПОРІВНЯННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
РУЧНИХ РОЗРАХУНКІВ З РЕЗУЛЬТАТАМИ
ОТРИМАНИМИ З ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО
ЗАСОБУ IDEA STATICA CONNECTION.....405**

Ворона Юрій Володимирович, Кара Ірина Дмитрівна
**ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ ДИНАМІЧНИХ ПОЛІВ ДЕФОРМАЦІЙ
І ТЕМПЕРАТУРИ В ЗАДАЧАХ ТЕРМОПРУЖНОСТІ.....407**

Прокуда Володимир Миколайович
**РОЗРОБКА МОДЕЛІ
ЗБІЛЬШЕННЯ АКТИВНОГО ОПОРУ ПРИ НАГРІВІ
КАБЕЛЬНОЇ ЛІНІЇ ВИЩИМИ ГАРМОНІКА У
ПРОГРАМНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МАТЛАВ.....409**

*Рибалко Іван Миколайович, Тіхонов Олександр Всеволодович,
Терехов Дмитро Андрійович*
**ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ
І ВЛАСТИВОСТЕЙ ДЕТАЛЕЙ, ВІДНОВЛЕНИХ
ПЛАЗМОВИМ МЕТОДОМ.....410**

Собко Юрій Тарасович
**АНАЛІЗ МОНТАЖУ БЛОКІВ
СТРУКТУРНИХ ПЛИТ ПОКРИТТЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ
ВАНТАЖО-ПІДЙОМНОГО ВСТАНОВЛЮЮЧОГО
МОДУЛЯ.....414**

*Черепашук Григорій Олександрович, Потильчак Олексій
Петрович*
**ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ВИМІРЮВАННЯ
ОБ'ЄМНОЇ ВАГИ.....416**

Архітектура

Кайдановська Олена Олександрівна, Піта Марко Юрійович
**РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ ОБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО
ТУРИЗМУ.....419**

DIGITALIZATION OF THE ECONOMY: WAY OF DIGITALIZATION, ADVANTAGES, DISADVANTAGES

Darya Oleksandrivna Markova

*student of the Faculty of International Trade and Law,
State University of Trade and Economics*

Scientific supervisor: Oksana Oleksandrivna Khmyl

State University of Trade and Economics

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4312/>

At the moment, namely February 12, 2023, Ukraine is one of the digital states on the European continent. To achieve such progress, the country had to go through a very difficult and long way, which will be written later.

The first and strongest test is the 2020 COVID-19 pandemic. The rapid spread of the virus around the world led to the reduction and closure of tourist routes, restrictions on the movement of the population not only within the country, but also in cities due to the introduction of quarantine. Such measures from the government became the reasons for the decline of some economic sectors and the development of others.

For example, entertainment (cinemas, theaters, entertainment complexes, etc.), trade (shopping centers, markets, trade with other countries, etc.), hotel and restaurant, manufacturing and other industries found themselves in a very difficult economic situation, closing small and most medium-sized businesses. On the other hand, the demand for products and services of such industries as pharmaceuticals (masks, medicines, vaccines, etc.), game industry (sales of game products increased), design (development of designs and models of interior, environment, game locations and characters, etc.), technological (computers and their components, etc.) led to their development. This helped to maintain and restore the functioning of the Ukrainian economy.

Subsequently, accelerated global digitization of most industries took place, which accelerated the recovery of Ukraine's economy after the sharp wave of the pandemic.

The second test, which changed the entire civilized world, is the armed aggression of the Russian Federation. In the first months of the full-scale invasion, experience during the quarantine helped to avoid the closure of a large number of businesses and organizations, except for those under occupation, as they were able to reorient themselves to remote work. Unfortunately, the damage to Ukraine's energy system and the seizure of ZAP (Zaporizhka Nuclear Power Plant) highlighted the downsides of digitalization. The lack of sufficient energy capacity led to periodic

power outages, communication and Internet problems, which made remote work difficult and even impossible.

To adapt to the new realities, foreign partners began to buy and transfer power generators, which made it possible to stabilize the economy of Ukraine, and step by step, businesses began to resume work in conditions of blackouts.

The development of joint projects with developed countries in the field of economy and IT technologies will help Ukraine make a morable impression on economic partners, which will lead to an increase in economic offers and interaction with foreign partners. Having overcome obstacles, Ukraine will be able to reach the top in the field of IT technologies and achieve recognition by the countries of the EU (European Union) and the USA (United States of America).

PECULIARITIES AND CHARACTERISTIC FEATURES OF SPECIAL ECONOMIC ZONES FORMATION AND DEVELOPMENT IN UKRAINE

Oleh Tantsiura

Doctor of Philosophy(Ph.D.), Economic Sciences,

Insurance agent, Private Joint-Stock Company

“Insurance Company “Persha”

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4295/>

Abstract

The article is about problems of special free economic zones, special (free) economic zones and peculiarities of their laying, development and functioning in Ukraine. The development of Special Economic Zones (SEZ) in my native country is of essential importance as it promotes investments into Ukrainian economy, opens a lot of new working places, and considerably improves the financial state of enterprises. It also contributes to activation of external economic activity and overcoming the problem of poverty due to the growth of buying capacity of the population.

Keywords: special (free) economic zones(SEZ), priority development areas (PDA), economic growth

Introduction

Special economic regions became the center of scientific research in Western Europe in the 70s. The interest of the scientists was aroused by the constantly increasing number of SEZ and the appearance of results and consequences of their activity in developing countries. Such foreign scholars as Y. Monkevich, J. Dushen, E. Lowven, R. Bolin, S. Najito and some others played an essential role in laying the foundations and working out the principles of the SEZ study, which I support. Ukrainian and Russian scholars (V. Budkin, V. Pyla, V. Dergachov, Y. Makogon, I. Franchuk, E. Savelyev) focus their attention on the following problems: possibility and necessity of introduction of SEZ under the conditions of economy reformation

in the country; finding the ways of adapting the international parameters of SEZ development to national conditions; defining the peculiarities of SEZ formation for the transitional economics. Despite the fact that the idea of introduction of the SEZ in Ukraine became supported by many scholars and became popular in the whole society, the problem of its practical realization appeared to be much more complicated due to the problems of methodological character.

Methodology

My project presupposes the usage of a wide variety of scientific research methods:

- analysis, synthesis (for the analysis of the level of SEZ development in Ukraine);
- the methods of induction, deduction and analogy (these methods are used while studying the peculiarities of the SEZ formation and consequences of their activity in Ukraine and comparison of the achieved results with other countries and Ukraine in the first place);
- the methods of abstrugation and concretization (used for differentiating the peculiarities of the SEZ formation and functioning in Ukraine);
- systemic analysis, economic-mathematic and economic-statistic analysis (used for the analysis of the results of the SEZ functioning in Ukraine).

Special economic zone (SEZ) is defined by the present legislature of Ukraine as a part of Ukrainian territory where the special legal regime of economic activity, the order of its application and legislation acts are set up and functioning. Privilege customs, financial, tax and other conditions of national and foreign legal entities economic activity are established on the territory of SEZ [1-7]. 10 SEZ were functioned in Ukraine: “Azov”, “Port Crym”, “Donetsk”, “Kurortopolis Truskavets”, “Zakarpattya”, “Interport Kovel”, “Mykolaiv”, “Porto-franko”, “Reni”, “Slavutyeh”, “Yavoriv” [1-7].

In accordance with Ukrainian law “On state budget of Ukraine for 2007,” article 125: to establish that, in the year 2007 for all business entities in case if they import on the territories of special economic zones and priority development areas (PDA) of excisable goods (alcoholic drinks, petrol, diesel fuel, beer, ethyl alcohol, vehicles, tobacco goods) and goods of 1-24 groups according to Ukrainian goods’ classification of foreign economic activity (living animals, products of animal origin; products of vegetative origin; fat and oil of animal or vegetative origin; products of its fission; final food suet; waxes of animal or vegetative origin; final food products; alcoholic and alcohol-free drinks and vinegar; tobacco and its substitutes), stop the use of privileges about payment entrance duty and value-added tax (VAT) as to such goods regardless of the aim of their import [1].

In case if other Ukrainian laws regardless of the date of their adoption, including Ukrainian laws, guaranteeing invariability of the tax legislation, establish other terms and conditions of tax and duties payment (obligatory payments), norms of this law are applied.

In accordance with requirements of article 19 of the Ukrainian Constitution public authorities are prohibited to adopt and execute decisions, which establish other rules of taxation of business entities, which fulfill investment projects on the territories of special (free) economic zones and PDA, different from the rules, determined by norms of this law.

Verhovna Rada of Ukraine passed a law «On special economic zones and special regime of investment activity in Donetsk region» for the period of 60 years in November, 1998, special economic zone «Donetsk» was formed (which is situated in the south of Donetsk and occupies an area of 466 hectare) and «Azov» (which is situated in the south of Mariupol and occupies an area of 318 hectare) [1-7].

The Council responsible of special economic zones and special regime of investment activity in Donetsk region approved 5 investment projects to the total amount of 35066 thousand US\$. Realization of investment projects supposes the creation and preservation of 4274 working places. The work of equipping special economic zones «Donetsk» and «Azov» continues.

By the decree of the President of Ukraine from June 1, 1998 №657/98 «On special economic zones «Slavutych»» for the period till 1 January 2010, special economic zone(SEZ) «Slavutych» was created on administrative borders of the town Slavutych, Kiev region. Business entities of SEZ «Slavutych» realize investment projects by total estimated cost of 72886 thousand US\$ [1-7].

From the beginning of investment projects realization investments to the amount of 37 thousand US\$ were attracted. Volume of sold industrial production, produced by enterprises thanks to investment projects introduction, was 298,7 million of hryvna [3-7].

By the decree of the President of Ukraine «On free economic zone (FEZ) «Porto-Franko»» on the territory of Odesa trade seaport from January 1, 2000 free economic zone «Porto-Franko» was created on the territory of Quarantinian mole of Odessa trade seaport which occupies 32,5 hectare [4]. Expected results of activity: it is supposed to attract 150 million US\$ to preserve old and to create new working places – 1,5 thousand. Five investment projects were confirmed with estimated cost about 30 million US\$. Investments to the amount of 25,6 million US\$ were attracted. Production to the amount of 156 million hryvna was realized [3-7].

By the decree of the President of Ukraine «On special economic zone «Mykolaiv»» for 30 years SEZ was created in the town Mykolaiv on January 1, 2000 on the territory of the shipbuilding enterprises and adjoining to them territories [4]. On April 1, 2007 investments to the amount of above 54 million US\$ were attracted. 15 thousand working places were created and preserved [3-7].

Expected results of activity: it is supposed to attract 650 million US\$, to preserve old and to create new working places – 33 thousand [3].

From Jan. 1, 2000 in Autonomous Republic of Crimea on the territory of 27 hectare in the town of Kerch special economic zone ‘Port Crym’ was created for the period of 30 years. Special economic zone is not included into the priority development area. The expected results of the activity: it is supposed to attract 150 million US\$, preserving old and creating new working places – 1,5 thousand.

Today one project is being implemented. 49 thousand US\$ of direct foreign investments have been attracted. 179 new workplaces have been created [3-7].

In Lviv region in the town of Truskavets in the middle of 1998 for the period of 20 years SEZ of tourist and recreational type 'Kurortopolis Truskavets' was created with the aim of preserving unique natural and climatic, mineral and biological resources and mineral sources, of modernization and reconstruction of material and technical infrastructure of the resort, solving of engineering problems and preserving historic and architectural monuments. The advantages of the resort are: favorable ecological situation, high level of infrastructures, territorial position and high professional level of workforce [1-7].

The main aim of the project is creation of efficiently working resort of European level to compete with the resorts of CIS, Central and Eastern Europe.

Investment resources in all the areas of resort activity will constitute about 250-300 million hrv.

It will allow to boost the quality of medical services and decrease the costs of the services (generally at the expense of resources preservation), increase the number of resort visitors up to 340-350 thousand person per year [3].

The introduction of resort duty will increase the revenues to the municipal budget to 3 million hrv per year. On the territory of SEZ 'Kurortopolis Truskavets' 25 investment projects with estimate value of 96,9 million US\$ have been registered with the primary aim to provide comfort of the working health resort complexes by their reconstruction and technical re-equipment, applying up-to-date methods of treatment and recreation using modern medical and diagnostic equipment, energy- and resource-saving technologies. Today 25 investment projects are being realized [3-7].

Till March 1, 2007 investments to the amount of 94,7 million US\$ were attracted, including foreign ones to the amount of 25,8 million US\$ [3].

In the limits of investment projects implementation 544 workplaces were created and 3173 of these preserved [3].

By the decree of the President of Ukraine of March 27, 1998 'On economic experiment "Yavoriv" in force till January 1, 2010 in the administrative borders of Yavoriv district Lviv region special economic zone was created with the aim to attract investments, create workplaces, solve ecological problems, expand production and develop infrastructure [4].

On the territory of SEZ "Yavoriv" 90 investment projects have been approved, estimate value of the approved projects constitutes about 250 million US\$. All the business entities of SEZ "Yavoriv" are newly established enterprises which bought or rent vacant production areas, 16 of companies started production process [3-7].

From the start of SEZ functioning, enterprises sold production to the amount of 401,7 million hrv, including export 46 million hrv. 11 enterprises have been assembling equipment and doing start-up work, other entities of SEZ "Yavoriv" started to implement investment projects [3-7].

The investors are developing new branches of industrial production: machine-building, equipment building, light and food industry.

10 enterprises are developing manufacture of energy-saving products. New enterprises employ over 2,2 thousand of workers [3-7].

Thanks to the decree of the President of Ukraine "On special economic zone "Zakarpattia" of December 9, 1998, the territory of Transcarpathian region with an area of 737,9 ha was turned into special (free) economic zone for the period of 30 years. In SEZ "Zakarpattia" 16 investment projects with estimate value of 212 million. US\$ are being implemented [3, 4].

Implementation of these projects enabled to create about 8000 and preserve 200 workplaces [2].

The business entities of the zone sold products and provided forwarding trade services to the amount of 6765,7 million hrv. The budget received 1 143 million hrv [3-7].

The expected results of SEZ activity are: it is supposed to attract 550 million US\$, preserving and creating new workplaces -50 thousand [3-7].

On April 1, 2007 from the beginning of functioning by control authorities of special economic zones (SEZ) and priority development areas (PDA) 435 investment projects were confirmed. Total estimated cost of all approved projects is 6,3 billion dollars US\$, among them foreign investments – 2,3 billion US\$ (36,5 per cent from total estimated cost of projects), among them for PDA – 4,5 billion US\$, foreign – 1,05 billion US\$ (23,3 per cent), in SEZ – 1,8 billion US\$, among them foreign – 1,2 billion US\$ (67 per cent) [3].

Approved projects are supposed to create 72,3 thousand of new working places and preserve 91,2 thousand of existing [3].

In accordance with the Program of Special (free) economic zones and territories with the special regime of investment activity development in Ukraine, Ukrainian Cabinet of Ministers planned to achieve the following results by the year of 2010: "Special (free) economic zones functioning will allow to employ above 87, 000 people, to increase the amount of production by the sum of UAH 3, 9 billion, to invest above \$ 3, 4 billion additionally. Functioning of established territories with the special regime of investment activity will allow to employ additional 304,300 people by 2010, to increase the amount of production by the sum of UAH 2, 5 billion, to invest more than \$ 13, 7 billion" [2].

Summary

1. That is why, as we can see, special (free) economic zones were created in Lviv, Donetsk, Kyiv, Luhansk, Mykolaiv, Odesa, Kharkiv, Volhynia, Sumy, Chernivtsi, Zhytomyr, Zakarpattia regions and the Crimea [1-25].

2. Make amendments to corresponding codes, laws and normative acts; bring the country's internal legislation and international legislative acts to harmony; clearly define priority activities, which should be developed in SEZ, connecting them to state programs of the country's social-economic development.

3. As these data suggest, results of making zone in Ukraine is rather positive: large volume of investment resources was attracted for comparatively short period of time, many enterprises were rescued from bankruptcy, considerable amount of working places were created and preserved, volumes of production and export

essentially increased. But it is reasonable for intensification of these positive tendencies to improve conceptual and methodical bases, legal base of creation and functioning SEZ and PDA [3,7-25].

4. It is necessary to stress two crucial peculiarities of SEZ. Firstly, each zone is characterized by specific economic relations, if compared to the whole country. These economic relations are in the sphere of production and division of the necessary and additional goods produced on its territory. Secondly, SEZ ability for diffuse expansion and broadening its borders to other economic spheres, branches and territories connected with it directly or indirectly.

References:

1. Official web portal Parliament of Ukraine – <https://www.rada.gov.ua/en>
2. Official web portal Cabinet of Ministers of Ukraine – <https://www.kmu.gov.ua/en>
3. Official web portal Ministry of economy of Ukraine – <https://www.me.gov.ua/>
4. Official web portal President of Ukraine – [//www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)
5. The International Centre for Policy Studies (ICPS) – [https://icps.com.ua/en/-](https://icps.com.ua/en/)
6. Free economic zones: world experience and Ukrainian practice: Manual / Sivachenko I. Y.-K.: Centre of aducational literature, 2004. – 488 pages.
7. Tantsyura O. A. World experienceand features of its application in the development of special(free)economic zones in Ukraine. Thesis for a candidate degree, speciality 08.05.01-World Economy and international Economic Realtions. – Ukrainian Academy of Foreign Trade of the Ministry of Economy and European Intergratiom of Ukraine, Kyiv, 2003.
8. Tantsyura O. A. The influence of special free economic zones on the economies of the countries that introduce them. (in Ukrainian), in: Bulletin of Podillya Technological University, 1998, № 1, pp. 117-118.
9. Tantsyura O. A. Are economic zones free in Cherkasy? Yes, it's real. (in Ukrainian), in: Bulletin of Podillya Technological University, 1999, № 1, pp. 82-86.
10. Tantsyura O. A. Perspectives of special (free) economic zones laying in Ukraine (in Ukrainian), in: Foreign trade: problems and perspectives. Collected scientific works of Ukrainian Academy of Foreign Trade, Kyiv, Ukrainian Academy of Foreign Trade, 1998, № 1, pp. 101-111.
11. Tantsyura O. A. Special (free) economic zones and peculiarities of their formation in Ukraine. (in Ukrainian), in: Economy of industry: Collection of scientific papers, Cherkasy (Cherkasy Technological Institute), 1998, № 1, pp. 53-60.
12. Tantsyura O. A. Legal foundations of special (free) economic zones laying in Ukraine (in Ukrainian), in: Bulletin of tax service of Ukraine, 1999, № 41, pp.28-36.
13. Tantsyura O. A. Peculiarities of Ukrainian Economics from the point of view of possible special (free) economic zones laying in Ukraine. (in Ukrainian), in: Bulletin of Zhytomyr Engineering-Technological Institute, 1998, № 8, pp. 251-253.
14. Tantsyura O. A. Peculiarities of special (free) economic zones laying and functioning in the countries of UIC (Union of Independent Countries). (in Ukrainian), in: Foreign trade: problems and perspectives: Bulletin of Ukrainian Academy of Foreign Trade, Kyiv, 1999, № 1, pp. 97-113.

15. Tantsyura O. A. Technological-economic substantiation – the basis of creation of special (free) economic zones. (in Russian), in: Bulletin of Cherkasy State Technological Institute, 1999, № 2, pp. 130-139.
16. Tantsyura O. A. Special (free) economic zones in the countries with different levels of economic development and different types of systems of economics. (in Ukrainian), in: Bulletin of Zhytomyr Engineering-Technological Institute, Economics, Zhytomyr, 1999, № 9, pp. 309-315.
17. Tantsyura O. A. Peculiarities of special (free) economic zones laying in Ukraine (in Ukrainian), in: Bulletin of Podillya Technological University, 1999, № 3, pp. 112-125.
18. Tantsyura O. A. Special (free) economic zones as a factor of stock involvement for investment into national production in the period of economic instability. (in Ukrainian), in Bulletin of Podillya Technological University, 1999, № 5, pp. 174-176.
19. Tantsyura O. A. The Dnipro river – international ecological economic zone. (in Ukrainian), in: Bulletin of Podillya Technological University, 2000, № 5, pp. 12-21.
20. Tantsyura O. A. Offshore zones: Main tendencies at the world market of offshore services. (in Ukrainian), in: Business-kuryer, 1999, October 25 – November 1, p.7.
21. Tantsyura O. A. World experience of special (free) economic zones laying on the basis of river and sea ports (in Ukrainian), in: Bulletin of Lviv Commercial Academy, 2001, № 8, pp. 137-141.
22. Tantsyura O. A. Ecological economic zones: an effective means of activization of foreign economic enterprises activity (in Ukrainian), in: Foreign trade: problems and perspectives. Collected scientific works of Ukrainian Academy of Foreign Trade, Kyiv, Ukrainian Academy of Foreign Trade, 2000, Issue 4, part 2, pp. 83-89.
23. Tantsyura O. A. Improvement of regulatory politics as to special economic zones – the best way of activization of external-economic activity. (in Ukrainian), in: Collection of scientific papers, Cherkasy(Cherkasy Technological Institute), sphere "Economic sciences", 2001, № 2, pp. 29-34
24. Tantsyura O. A. The finance role in special (free) economic zones laying and functioning in Ukraine. (in Russian), in: Collection of scientific papers, Cherkasy, Cherkasy State Technological University, sphere "Economic sciences", 2005, № 13, pp. 154-158.
25. Tantsyura O. A. The problems of special (free) economic zones formation and functioning(in Ukrainian) in: Collection of scientific papers, Cherkasy, Cherkasy State Technological University, sphere "Economic sciences", 2005, № 15, pp. 40-44.
26. Tantsyura O. A. Experience of Poland in attracting of foreign investments (in Ukrainian) in: Collection of scientific papers, Cherkasy, Cherkasy State Technological University, sphere "Economic sciences.", 2008, № 21., pp. 42-45.
27. Serlet Thibault Can Special Economic Zones Help Ukrainian Refugees? (Tuesday, March 22, 2022) – <https://fee.org/articles/can-special-economic-zones-help-ukrainian-refugees/>

28. ZELENSKYY Volodymyr It is on Ukrainian land that the new center of economic growth in Europe will be – President's speech at the meeting with the heads of big businesses in the framework of the opening of the New York Stock Exchange – (Tuesday, September, 6, 2022) – <https://www.president.gov.ua/en/news/same-na-ukrayinskij-zemli-bude-novij-centr-ekonomichnogo-zro-77549>

E-MOBILITY MANAGEMENT FOR CLIMATE CONSERVATION

S.A. Kharin

*Professor of the Department of Management,
Dnipro University of Technology, Ukraine*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4202/>

Currently, the development and production of electric vehicles is a very promising innovative direction in the world economy. Electric cars have a number of unique properties that make their use in large cities particularly appropriate: the possibility of operation in city tunnels, which is difficult due to ventilation conditions for traditional cars.

The ecological advantages of electric cars are obvious. It should also be noted that the energy consumption of electric cars is significantly lower than that of conventional cars on traditional fuel.

The production of electric cars allows you to combine two winning economic factors – the unconditional innovation of products and their mass production: in this case, there will be an effect both from novelty, a large unsatisfied demand, and from economies of scale.

Ukraine, without a doubt, has certain opportunities for the production of electric vehicles: the presence of large reserves of iron ore, developed metallurgical production, the presence of deposits of lithium, which is a raw material for batteries, the supply of electricity, and the partial possibility of providing production with labor resources.

At the same time, the negative factors capable of restraining the development of electric mobility in the country are: the lack of significant experience in the design and production of competitive electric vehicles of any class on the world market, high-capacity batteries, automobile electric motors, chargers, engineering and labor personnel trained for the above-mentioned purposes, systems of their training, a large outflow of personnel potentially suitable for such purposes abroad, which continues, extremely limited investment resources, the absence of factories in the country that produce equipment for the production of electric vehicles, their cells and chargers.

For the development of the production of electric cars in our country, it would be appropriate to create an innovation center that coordinates the efforts of various structures.

There is a need for broad international cooperation with economically developed countries in joint electromobility projects. This can ensure the success of such projects. Electric vehicles are the future.

THE ROLE OF STRATEGIC PLANNING IN TOURISM

Yevhenii Kudriashov

PhD student, «KROK» University, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6394-8788

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4233/>

Given the steady global development of tourism, the need for strategic planning in this area is indisputable. Only a balanced development strategy can guarantee effectiveness in achieving the set goals and ensure the sustainable functioning of a particular destination.

One of the main advantages of strategic planning in tourism is the constant monitoring of the effectiveness of all involved entities. Through continuous monitoring, it is possible to track how productive the various organizational processes are performed, and how effective the interaction between existing businesses is [1].

It should be noted that strategic planning is inherently multilevel: it can be applied at different organizational levels. Thus, the process of projecting a tourism development strategy involves numerous stakeholders: local municipalities, small and medium-sized businesses, city and regional authorities. Finally, national interests are considered as well [2].

The author identifies two main stages of strategic planning in tourism:

- investigation of the internal environment (or internal analysis). Its purpose is a careful analysis of internal processes and business structures to determine the strengths and weaknesses of a tourist destination.

- investigation of the external environment (or external analysis), e.g. the study of the external environment at the micro- and macro-levels. The macroenvironment includes five main areas: socio-demographic, political, economic, environmental and technological. Thus, they affect not only the destination but also the tourism industry in the country, as a whole.

It follows that a single tourist destination is usually unable to influence changes in the macro-environment. However, if a successful strategy is chosen, it can be quickly adapted to changes in the industry [3].

The micro-environment includes those factors that the region / destination may be affected by: infrastructure, available tourism resources, human capital and investments. As a result, sustainable development of the tourism sector in the long run can be achieved through reasonable strategic planning. The team of strategic managers must first understand the mentality of the local population; take into account available tourist resources; study tourist demand, competition etc.

Territorial branding is another important tool of strategic management of the territory, which aims to form a positive image of a certain area in order to attract investment, tourists, human capital and to promote local goods. With the help of the developed brand, the territory positions itself in relation to other territories and demonstrates its competitive advantages. The formation of a territorial brand is directly related to the challenges of socio-economic development of the region.

Let us highlight the positive image of Vinnytsia, Ukraine. The main components are the high level of quality of municipal services, freedom of speech and opinion. The cultural events of Vinnytsia and the presence of several unique tourist sites with accompanying infrastructure play an important role in the formation of positive perceptions of the city. Modern Vinnytsia emerges as a Ukrainian European city-leader, which combines not only the dynamics and capabilities of a modern metropolis, but also the coziness inherent in the towns of old Europe.

The most successful and world-famous success stories of urban brands are the stories of development, identity establishment, search for unique values and their reflection through the complex of territorial brand. Given the enormous tourist potential and the available base of tourist resources, the brand of the city of Kyiv must "broadcast" the history of the city, which was able to survive the oppression of the past "system" and be reborn. Kyiv should be a space that would emphasize the guest's personality, his search for truth and the freedom to choose his own life path.

With the abolition of quarantine restrictions in many countries, the rapid growth of the vaccinated population and approaching of the tourist season, the importance of strategic management in tourism is only growing.

Ukraine has numerous natural resources and unique historical and cultural heritage for the sustainable development of tourist destinations. Furthermore, the sudden change of internal and external factors in 2022 caused the need for development of long-term, scientifically based recommendations for the management of Ukrainian regions as tourist destinations for future generations.

List of sources used:

1. «Strategic Management: An Integrated Approach» Charles W. L. Hill, Gareth R. Jones – 2012. – p. 950.
2. Bauer M. "Strategy, leadership, creation of management consulting". – 2014. – p. 420.
3. Peter F. Drucker "The Practice of Management". – 2009. – p. 400.

ПОЛІТИКА АВІАПІДПРИЄМСТВА В ОБЛАСТІ ЯКОСТІ

Антонченко Мирослава Юрїївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу ім. А.Ф. Павленка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4185/>

Якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції, що забезпечує цій продукції можливість задовольнити фактичні або передбачувані потреби споживачів.

Розуміння змісту та складових категорії якості, зафіксоване в спеціальному термінологічному стандарті Міжнародної організації зі стандартизації (ІСО), передбачає необхідність розгляду термінів «якість» і «продукція (послуги)» у їхньому взаємному поєднанні.

Політика авіакомпанії в області якості – гарантія безпеки всіх авіаційних перевезень, високий рівень сервісу та технічного обслуговування при конкурентоспроможних цінах за допомогою поєднання висококваліфікованого персоналу, надійного устаткування і використання нових технологій і методів управління.

Система якості авіакомпанії відповідає вимогам САА України та направлена на досягнення політики та цілей організації в області якості. Політика в області якості та її стратегічна лінія складається з надання послуг високої якості для задоволення зростаючих вимог клієнтів, в дотриманні та просуванні найбільш обґрунтованих та досяжних стандартів, що стосуються безпечної експлуатації повітряних суден, в роботі по поліпшенню авіаційної діяльності та в забезпеченні комплексу вимог експлуатаційної діяльності.

Система якості авіапідприємства – сукупність організаційної структури авіапідприємства, розподіл обов'язків і відповідальності, процедур (методів), процесів і ресурсів, необхідних для здійснення загального керівництва якістю, що забезпечують проведення визначеної політики і досягнення поставлених цілей в області якості.

Служба якості – документально оформлена організаційна структура з переліком розподілених обов'язків і механізмів функціонування, а також ресурсів для впровадження і підтримки на належному рівні системи якості.

Керування якістю – методи і види діяльності оперативного характеру, використовувані для виконання вимог до якості. Керування якістю включає методи і види діяльності оперативного характеру, спрямовані як на керування процесом, так і на усунення причин незадовільного функціонування, на всіх етапах виробничого циклу для досягнення безпеки польотів і економічної ефективності.

Цілі системи якості:

1. Підтвердження безпеки льотних операцій.
2. Підтвердження безпеки робіт що виконуються з обслуговування ПС.

3. Безперервний контроль над готовністю ПС до польотів.
 4. Виконання вимог САА.
 5. Постійне дотримання розроблених та затверджених керівництвом авіакомпанії правил та процедур.
 6. Підтримання високого рівня обізнаності усіх працівників авіакомпанії, пов'язаної з вимогами САА у сфері діяльності авіакомпанії.
 7. Контроль над виконанням робіт пов'язаних з процесом льотної експлуатації, підтриманням льотної придатності та технічним обслуговуванням.
 8. Роль людського фактору в процесі експлуатації та обслуговування ПС.
- Політика авіакомпанії в області якості здійснюється за рахунок досягнення поставлених цілей.

Основними вимогами до системи якості є адекватне і беззупинне управління та контроль всіх дій, які впливають на безпеку і якість послуг. Ця вимога забезпечується в системі якості за допомогою реалізації комплексних заходів, щодо попередження невідповідностей у всіх підрозділах авіакомпанії та на протязі основних процесів:

- сертифікації;
- маркетингу;
- організації та розробки технологій;
- наданні послуг.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна організація цивільної авіації // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. – Т. 3 : К – М. – 792 с. – ISBN 966-7492-03-6.
2. Офіційний веб-сайт Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icao.int>.
3. Про затвердження Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті 25.11.2005 № 895. – Наказ Державної слжби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
4. TRACESA Civil Aviation Safety and Security. – Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.tracescivilaviation.org/>.
5. Токарев В. І., Касперович Г. Й., Карпенко М. В. Безпека польотів: Навч. посібник / В. І. Токарев, Г. Й. Касперович, М. В. Карпенко. – Національний авіаційний ун-т. – К. : НАУ, 2004. – 175с.
6. Франчук Г. М., Ісаєнко В. М. Екологія, авіація і космос: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / Г. М. Франчук, В. М. Ісаєнко. – Національний авіаційний ун-т. – К. : НАУ, 2005. – 455с.
7. Цивільна авіація України. Державна авіаційна адміністрація Міністерства транспорту України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukraviatrans.gov.ua/>

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ПРАКТИКИ СТОСОВНО ПДВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Балашов Геннадій Борисович

аспірант економічного факультету,
кафедри «Облік і аудит», Львівський
національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Любенко Андрій Миколайович

доктор економічних наук, професор, Львівський
національний університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4179/>

12 травня 2022 року прийнято Закон України № 2260-ІХ (законопроект № 7360) «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового контролю та адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану»

Так, зокрема передбачається:

- відновлення податкового обов'язку платників податків, у яких є можливість виконувати свої податкові обов'язки, в частині дотримання термінів реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування до податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних, подання податкової звітності, сплати податків;

- відновлення камеральних та документальних перевірок податкової звітності;

- відновлення відшкодування сум ПДВ з бюджету.

Закон № 2260 набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, тобто з 27 травня 2022 року, крім змін до підпунктів 69.2 та 69.11 пункту 69 підрозділу 10 розділу ХХ Податкового кодексу України в частині камеральних перевірок декларацій та уточнюючих розрахунків (у разі їх подання), до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування, які наберуть чинності з 02 червня 2022 року.

Тобто порядок та строки проведення камеральних перевірок податкових декларацій (уточнюючих розрахунків) із заявленими сумами бюджетного відшкодування ПДВ набирає чинності саме з 02 червня 2022 року.

Разом з тим було визначено, що протягом 6 місяців після припинення воєнного стану платники податків зобов'язані забезпечити реєстрацію всіх податкових накладних та розрахунків коригування за цей період. А суми податкового кредиту підлягатимуть уточненню з урахуванням даних податкових накладних та розрахунків коригування, зареєстрованих у Єдиному реєстрі податкових накладних.

Проте, на сьогоднішній день податківці, відновивши перевірки, масово почали зупиняти реєстрацію податкових накладних на підставі різного роду причин, часто по безглуздох і надуманих, в тому числі як відсутність у суб'єкта

господарювання відповідних КВЕДів, відсутність на залишку товарів, які продає та інше.

Для чого це робиться, – відповідь проста: наповнення бюджету. Адже, наприклад суб'єкт господарювання А продав товар або надав послуги суб'єкту господарювання Б і, відповідно на зазначену у Договорі або Акті виконаних робіт суму, зобов'язаний виписати податкову накладну. У разі блокування податковою такої накладної суб'єкт господарювання Б автоматично позбавлений на електронному рахунку надходження суми ПДВ. Не маючи на електронному рахунку коштів, а маючи у свою чергу податкові зобов'язання перед іншими контрагентами, суб'єкт господарювання Б вимушений переводити із свого поточного рахунку «живі» кошти для поповнення такого віртуального електронного рахунку. Можливо, після проведення податкових перевірок та документів, які контрагентами будуть надані по зупинених податкових накладних, останні будуть розблоковані і «заморожене» ПДВ повернеться на електронний рахунок, про те вже сплачених «живих» коштів ніхто ніколи не поверне, вони залишаться у державі. А хто не мав таких «живих» коштів і відповідно не виставив податкові зобов'язання при наступній камеральній перевірці очікує штраф, тобто додаткове наповнення бюджету.

Це неприпустимо, особливо у період воєнної агресії російської федерації, коли підприємці просто «виживають», а ще й поряд із тим усіляко допомагають нашим ЗСУ хто чим може, чи у будь-який інший спосіб.

На моє глибоке переконання на період воєнного стану, слід взагалі постановити нульову ставку ПДВ. Крім цього, повністю переглянути податкове законодавство на кшталт законодавства штату Флорида США, де малі підприємства та підприємці платять єдиний податок 5% з валового доходу і більше жодних податків чи то ЄСВ, чи то податок із зарплати фізичних осіб, а крупні – корпорації, трасти, холдинги та подібні – 10%, також без додаткових іншого роду різних податків. Також, прості фізичні особи платять щорічний податок в обсязі лише 14%, враховуючи податок і на нерухоме майно.

Впевнений, що рухаючись таким шляхом, наша держава швидко досягне різкого зростання в економіці, а корупція буде мінімальною. Зростання також буде і за рахунок скорочення непотрібних відомств, управлінь та інших непотрібних контролюючих організацій.

Список використаної літератури та джерел:

1. Закон України № 2260-ІХ від 12.05.2022 р. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану
2. Закон України №2142-ІХ від 24.03.2022 р. пп. 69.2 п. 69 підрозділу 10 розділу ХХ ПК України
3. Закон України N 2330-ІХ від 21 червня 2022 року «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

4. Податкове законодавство штату Флорида США. <https://internationalwealth.info/offshore-jurisdictions/florida-state-attracts-bigger-investors-in-business/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590, пункт 22 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану.
6. Постанова КМУ від 11 березня 2022 р. № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану».

АГРОСЕКТОР УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Бойчук Наталка Яківна

*старший викладач, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0002-1548-5472*

Чернецька Ілона Володимирівна

*студентка, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4220/>

Обрана тема на сьогодні є дуже актуальною та важливою, оскільки, аграрний сектор є певним локомотивом економіки України. Ще зовсім нещодавно частка сільського господарства у ВВП країни складала 16-17%, також у цьому секторі була задіяна вагома частина сільського населення, а внесок до надходжень від експорту становив 40%. Україну називають однією з головних житниць світу, адже український потужний агросектор є необхідною складовою для забезпечення продовольчої безпеки у світі. Проте, повномасштабний наступ Росії на територію України 24 лютого 2022 року вніс свої корективи. Тому зараз вкрай необхідно розібратись із спричиненими проблемами та проаналізувати можливі перспективи для розвитку даного сектору [1].

Загальновідомо, що успішна посівна – це гарант продовольчої безпеки не лише для внутрішнього ринку країни, а й для зовнішнього. Порівняно з 2021 роком площа посівів зменшилась на 20-30%. А все через те, що деякі регіони знаходяться під окупацією, наприклад, на певних територіях Луганської, Донецької, Херсонської, Запорізької та Миколаївської областей посівна зовсім не відбулась. Також велика кількість замінованих та непридатних для обробки полів, часті артилерійські та ракетні обстріли, комендантська година, дефіцит пального – все це вплинуло на хід посівних робіт. Тому цьогорічна посівна видалась найважчою за останні декілька років.

Крім того, руйнування інфраструктури виробництва та зберігання продукції сільського господарства, порушення логістики теж вдарило по агросектору. Більше ніж 15% українських елеваторів, бункерів та складів для зберігання зерна та насіння були або пошкоджені, або повністю знищені,

або підпорядковані силам РФ. Окрім цього, значно погіршилось забезпечення сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними засобами. Зменшується використання добрив, знижується рівень захисту рослин – це все негативно впливає на врожайність. Знищена та розкрадена сучасна техніка, кризові явища на ринку пального впливають на своєчасність збору культур сільського господарства [2].

Такі кардинальні зміни в секторі спричинили негативні наслідки – багато підприємців виставляють землю на продаж, тому що або не можуть оплатити оренду, або більше не планують сіяти. Продаж продовольчих товарів зменшується, а логістика дорожчає – виникає проблема ліквідності. Держава не має ресурсів для фінансування, а закордонні партнери бояться вкладати свої кошти, з'являється проблема відсутності інвестування [3].

Найбільша проблема на даний час пов'язана зі збутом. Як вже було зазначено вище, до початку російського наступу, на продовольчу продукцію припадало понад 40% експортної виручки. Вивезення зерна, зазвичай, здійснювалось морськими шляхами через порти Чорноморська, Миколаєва, Південної Одеси – це майже 95% вантажів, решта припадала на Маріуполь та Бердянськ. Коли Росія заблокувала експорт агропродукції з морських портів Одеської області, одразу стали помітними негативні наслідки: за перші 4 місяці війни Україна змогла експортувати 5,2 млн тонн продукції сільського господарства, враховуючи те, що до початку війни вона лише щомісяця екпортувала 4-5 млн тонн зерна саме через морські порти. Попри те, що всередині липня були узгоджені зернові коридори для доставки необхідних зернових культур з України, питання експорту залишається проблемним: все ще існує загроза завдання ударів по суднах чи портах, також відбувається простій суден, максимум затримки був 22 доби, а це додаткові витрати, загроза розірвання контрактів та збій у всій логістичній мережі. Тому, порівняно з 2021 роком експорт зернових культур значно знизився.

Отже, що ж необхідно для того, щоб зробити аграрний сектор більш стійким та адаптивним до умов функціонування під час війни та мінімізувати збитки.

Перш за все, необхідно забезпечити умови для вивезення зерна, адже це основне джерело коштів для аграріїв та вагома виручка для країни. І в цьому напрямі постійно проводяться роботи, відбувається спрощення процедури експорту зерна на всіх кордонах. Обговорюються умови експорту зерна зерновозами та автомобілевозами.

Також надзвичайно потрібне залучення прямих і непрямих фінансових заходів для підтримки діяльності аграріїв, щоб вони мали можливість зберегти найманих працівників та вбереглись від банкрутства. Пов'язане з цим і забезпечення компенсації наслідків війни, адже аграрний сектор уже зазнав втрат на мільярди доларів. Тому на даний час передбачається створення Фонду ліквідації наслідків агресії, який формуватиметься з конфіскованих активів держави-агресора.

Минулорічна посівна та збір урожаю дали зрозуміти важливість та необхідність паливно-мастильних матеріалів і як негативно відображається їхня відсутність. Тому вкрай важливо, для забезпечення збору культур сільського господарства, забезпечувати працівників агросектору усіма необхідними ресурсами та формувати резерви паливно-мастильних матеріалів. Накопичувати ці матеріали – це вкрай актуально в умовах війни.

Слід усвідомити ще й те, що впровадження нових технологій – це підґрунтя, на якому засновується аграрний сектор. Якщо не буде постійних удосконалень, розробок, нововведень, то не буде якісних продуктів, хорошого урожаю та легких посівних.

Перегляд структури, спрямованості та спеціалізації аграрних фірм в умовах війни – це також шлях до успіху. Ось наприклад, виробництво ячменю, пшениці та кукурудзи значно знизилось порівняно з 2021 роком, це ніяк не вплинуло на внутрішній ринок, але дало розуміння того, що експортувати великі обсяги даних культур не вигідно. Тому краще забезпечити переорієнтацію експорту на високорентабельну та менш тоннажну продукцію [5].

Війна, з одного боку, завдала вагомих втрат для українського агросектору, а з іншого показала наскільки важливою є Україна для аграрних глобальних ринків та Європейського Союзу. Тому зараз необхідно вирішити всі проблеми і зміцнити існуючі позиції для виходу на нові висоти.

Список використаних джерел:

1. Мовою фактів: аграрний сектор [Електронний ресурс] URL: <https://www.usaid.gov/node/453071>
2. Agrotimes. Елеватор [Електронний ресурс] URL: <https://agrotimes.ua/elevator/ponad-15-zernoshovyshh-ukrayina-vtratyla-vnaslidok-vijny/>
3. Що з агросектором? [Електронний ресурс] URL: <https://cost.ua/shho-z-agrosektorom/>
4. Як працюють зернові угоди: рівень експорту, плани на порти та чи справді Україна рятує світ від голоду [Електронний ресурс] URL: <https://vikna.tv/video/svit/eksport-zerna-z-ukrayiny-pid-chas-vijny-yaki-porty-praczuuyut/>
5. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів [Електронний ресурс] URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Власюк Наталія Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

Львівський торговельно-економічний університет

ORCID: 0000-0002-9463-5626

Придолоб Олексій Сергійович

магістр, Львівський торговельно-економічний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4247/>

За умов економічної та політичної нестабільності перед українськими суб'єктами господарювання як ніколи раніше постає складна проблема: мінімізувати негативний вплив різноманітних чинників, передусім, зовнішнього походження та забезпечити збереження відповідного рівня фінансової стійкості.

Оскільки інформація щодо фінансового стану суб'єкта бізнесу – база для ухвалення рішень кредиторами та інвесторами, акціонерами та засновниками, а також іншими зацікавленими сторонами, не викликає сумніву необхідність ретельного та регулярного його оцінювання.

Висока конкурентоспроможність на ринку, ліквідність та платоспроможність, фінансова стійкість та прибутковість суб'єкта господарювання є результатом грамотного управління фінансами, яке включає оптимальне формування капіталу, ефективне використання фінансових ресурсів та своєчасне здійснення розрахунків за зобов'язаннями.

Загалом, управління фінансовими ресурсами містить два основних блоки: керування їх формуванням та використанням.

Оцінювання формування фінансових ресурсів підприємства проводиться у такій послідовності:

1. Аналіз складу джерел фінансових ресурсів загалом та у розрізі власних і залучених коштів.
2. Оцінювання структури капіталу підприємства, аналіз власного оборотного капіталу та кредиторської заборгованості.
3. Факторний аналіз капіталу.
4. Порівняння фінансових показників у часі та просторі.

При формуванні фінансових ресурсів підприємства необхідно врахувати значну кількість внутрішніх і зовнішніх чинників впливу. Вплив зовнішніх чинників пов'язаний із взаємовідносинами з партнерами, попитом на продукцію, тенденціями розвитку галузі, станом економіки загалом. Внутрішні чинники (стан основних засобів та рівень їх механізації, виробничі витрати, рівень кваліфікації персоналу та ін.), теж враховуються у процесі формування складу та структури фінансових ресурсів.

Диверсифіковане формування фінансових ресурсів дає змогу підприємству гнучко реагувати на зміни вимог ринку, розширювати асортимент продукції, запроваджувати нові технологічні лінії та нарощувати масштаби виробництва. У процесі формування ресурсів важливо забезпечити оптимальне співвідношення між зовнішніми та внутрішніми джерелами капіталу суб'єкта господарювання.

Використання фінансових ресурсів може здійснюватися підприємством за такими напрямками: платежі організаціям фінансово-банківської системи, обумовлені виконанням фінансових зобов'язань; реінвестування; інвестування фінансових ресурсів у цінні папери інших суб'єктів господарювання; фінансування потреб соціального характеру; поточні витрати на виробництво і реалізацію продукції; інвестування коштів у науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки та придбання нематеріальних активів; створення резервів тощо [1].

Фінансові ресурси, опосередковуючи виробничу діяльність господарюючого суб'єкта, забезпечують її безперервність, що значною мірою досягається за рахунок синхронізації їх надходження і витрачання. В протилежному випадку дисбаланс надходження та використання фінансових ресурсів загрожує виникненню банкрутства. Важливим завданням при визначенні напрямів використання фінансових ресурсів підприємства є їх оптимізація та раціональний перерозподіл.

Оптимальний варіант формування та використання фінансових ресурсів базується на застосуванні системно-аналітичного підходу до управління фінансами. В основі цього підходу лежить доцільність управлінського рішення, яке визначається ситуацією, що формується під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Досить суттєвою допомогою в управлінні фінансовими ресурсами, зокрема, у частині їх використання у господарській діяльності для підвищення ефективності є інформаційні технології. В епоху інформаційного суспільства жодне підприємство не обходиться без використання різноманітного інформаційного забезпечення, яке не лише підвищує оперативність обробки та отримання інформації, а й допомагає підтвердити чи спростувати рішення про зміни на підприємстві. Тому фінансування розвитку інформаційних технологій можна визначити як важливий напрям спрямування наявних ресурсів підприємства.

Сучасна політична ситуація в Україні у період війни значно ускладнила діяльність вітчизняних підприємств. Так, станом на липень 2022 р. поточний стан вітчизняного бізнесу характеризувався такими показниками: продовжують працювати, як і раніше – 13%; працюють частково – 28%; майже не працюють – 20%; призупинено функціонування до очікування кращих часів – 35%; бізнес не активний і не планується його відновлення – 3% [2].

Діючі чи частково діючі суб'єкти господарювання зазнають труднощів у своїй роботі та потребують допомоги від уряду з наступних причин: брак замовлень – 50%; суттєві складнощі логістики – 29%; дефіцит сировини та комплектуючих – 21%; ненадходження чи затримування оплати за виконані замовлення – 20%; брак працівників – 17%; пошкодження обладнання через бойові дії – 14% [2].

З метою відродження та виживання вітчизняного бізнесу рекомендується здійснити наступні дії:

- у зв'язку зі зміну споживчого попиту варто переорієнтувати виробництво на товари, які першочергово потрібні у військовий час: взуття, одяг, мала побутова техніка, дитячі товари, товари для тварин тощо;
- активізувати зусилля щодо виходу на міжнародний ринок;
- здійснювати географічне переміщення Україною з метою пошуку умов безпечного виробництва та логістики;
- започатковувати та розвивати нові напрямки споживчого ринку;
- фіксувати всі втрати для наступного отримання компенсації;
- поповнювати втрачений персонал за рахунок фонду безробітних [3].

Фактично війна формує форс-мажорні обставини, які передбачають не лише скорочення обсягів активної діяльності підприємства, але й можливу повну його зупинку чи навіть безповоротну втрату майна чи ресурсів. Неможливість прогнозування значно ускладнює процес аналітики. Разом з тим, війна активувала нові види діяльності, які дають змогу багатьом підприємствам не лише вижити, але й закріпитися на ринку. Лише ті підприємства, які в умовах війни активно слідкують за зовнішніми викликами і швидко підлаштовують під них свою операційну діяльність, мають змогу вижити.

Список використаних джерел:

1. АСС. Ведення бізнесу під час війни в Україні. 2022. URL: <https://chamber.ua/ua/news/rezultaty-ostannoho-opytuvannia-palaty-87kompaniy-chleniv-hotovi-aktyvno-doluchatysia-do-vidbudovy-ekonomiky-ukrainy-pislia-viyny>
2. <https://kiev-chamber.org.ua/uk/17/2777.html>
3. <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-in-wartime-survey-results/>

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Глушаченко Ірина Валеріївна

аспірантка кафедри фінансів імені Віктора Федосова,

Київський національний економічний університет

ім. В. Гетьмана, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-1978-6368

Науковий керівник: Огонь Цезар Григорович

доктор економічних наук, професор, Київський національний

економічний університет ім. В. Гетьмана, м. Київ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4242/>

Здійснення фінансового контролю у медичній сфері є комплексним питанням, яке досліджується вітчизняними фахівцями з різних позицій.

Напрями фінансового контролю у сфері медичних послуг в Україні мають визначатися не тільки з урахуванням проблем, виявлених у минулому, але і з урахуванням проблем, які можуть виникнути у процесі імплементації медичної реформи, а також з урахуванням наслідків війни та особливостей повоєнного стану.

Проблема недостатності фінансування під час війни та у повоєнний період буде тільки посилюватися, оскільки існують всі об'єктивні ризики, що економіка України суттєво зменшиться, і, як наслідок, впадуть і податкові надходження до бюджету. Тому безперечно фінансовий контроль має бути посилено за ефективністю використання обмежених фінансових ресурсів.

Крім того, у повоєнний період може проявитися ще одна проблема, не пов'язана з дефіцитом фінансування, а навпаки, пов'язана з притоком фінансування від західних партнерів та донорських організацій. У такій ситуації важливо забезпечити дієвий фінансовий контроль не тільки за цільовим використанням таких коштів, але і за ефективністю їх використання та попередити будь-які спроби корупції, передусім під час проведення закупівель.

Напрями фінансового контролю у сфері закупівель слід окреслити з урахуванням систематизованого досвіду країн Європейського союзу (ЄС) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Зважаючи на те, ці країни-члени цих організацій мають значно більший досвід у сфері управління публічними закупівлями, вони напрацювали потужну базу так званих «red flags» («червоних прапорців», що сигналізують про ризики шахрайства), а також заходів щодо попередження та виявлення порушень у сфері публічних закупівель. Наразі Державна аудиторська служба здійснює моніторинг державних закупівель, які оприлюднюються на майданчиках ProZorro, проте такий моніторинг не охоплює всі етапи процедур закупівлі.

Фінансовий контроль у сфері надання медичних послуг має здійснюватися за такими напрямками:

1. Контроль за обґрунтованістю вартості медичних послуг, які Національна служба здоров'я України (НСЗУ) закуповує для населення за кошти бюджету.

2. Аудит ефективності витрачання коштів, виділених на фінансування НСЗУ.

3. Контроль за ефективністю публічних закупівель.

4. Фінансові аудити суб'єктів, що надають медичні послуги.

Зважаючи на те, що Україна отримала статус кандидата в члени ЄС, підходи до здійснення фінансового контролю мають бути приведені у відповідність до кращих практик ЄС. Фактично це вимагає запровадження нових концептуальних засад організації фінансового контролю, в якому ключову роль відіграватимуть внутрішній контроль та аудит, фінансовий аудит та аудит ефективності.

В Україні вже затверджено Стандарти внутрішнього аудиту, які відповідають міжнародним стандартам, тобто базис для розвитку внутрішнього аудиту в Україні наявний. Однак мають бути здійснені додаткові заходи щодо розробки супутніх документів – програм управління ризиками, програм аудитів, робочих документів аудиторів тощо. Крім того, важливим аспектом є

створення дієвих підрозділів внутрішнього контролю як у закладах, які надають медичні послуги, так і в установах, які відповідальні за здійснення зовнішнього фінансового контролю, оскільки без налагодженого внутрішнього контролю внутрішній аудит буде неповноцінним. Крім того, саме внутрішній контроль повинен забезпечити поступовий перехід від контролю за витрачанням коштів до контролю за досягненням цілей.

Список використаних джерел:

1. OECD Principles for integrity in public procurement, OECD, 2009
2. Державна політика фінансування галузі охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / Д. В. Карамішев, О. Є. Вашев, А. С. Немченко, Б. О. Волос. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/02.pdf>
3. Стандарти внутрішнього аудиту, ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства фінансів України 04.10.2011 № 1247 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 14 серпня 2019 року № 344).

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВИХ АСПЕКТІВ КРЕДИТІВ

Дубляниця Інна Сергіївна

здобувач СВО Магістр, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава

Науковий керівник: Єрмолаєва Марина Валентинівна

кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4226/>

Метою наукових розвідок щодо обліку кредитів є узагальнення результатів існуючих наукових досліджень та обґрунтування рекомендацій з удосконалення облікового відображення та аудиту довгострокових і короткострокових позикових коштів суб'єктів бізнесу.

Можлива архітектура комплексного дослідження кредитних операцій наступна: виявити основні сутнісні характеристики зобов'язань за кредитами як об'єктів обліку; узагальнити теоретичні положення щодо економічної природи кредитів та принципи кредитування; з'ясувати та систематизувати нормативні засади відображення в обліку процесів отримання та погашення кредитів у розрізі їх видів; узагальнити практику формування облікової політики як головного документу, що визначає організацію та технологію обліку розрахунків з банками за кредитами; виявити послідовність організації документування розрахунків з банками за кредитами (тіло, відсотки, пролонгація та інше); систематизувати засади складання кореспонденції рахунків з обліку

кредитів та відсотків за користування ними; виявити організаційні та методичні особливості проведення операційного аудиту розрахунків за кредитами банків; сформулювати організаційну модель та здійснити опис методичних процедур з аудиту позикових ресурсів підприємств.

Потенційні результати наукових досліджень є підґрунтям формування пропозицій до впровадження у облікову практику підприємств, серед них:

- у Наказі про облікову політику слід деталізувати положення щодо зобов'язань (саме вони є об'єктом обліку у розрахунках за кредитами);

- у внутрішніх нормативних регламентах підприємства необхідно виділити положення щодо умов капіталізації фінансових витрат та списання їх на рахунки обліку не лише фінансових результатів, а і оборотних та необоротних активів;

- на загальнодержавному нормативному рівні уваги заслуговують пропозиції стосовно оцінки довгострокових зобов'язань за кредитами за номінальною вартістю;

- на підприємстві слід розробити та впровадити графік погашення зобов'язань для поліпшення контролю за платіжною дисципліною;

- слід систематизувати процедурні аспекти та визначити послідовність облікового відображення сум інших позикових коштів за договором позики та за договором надання поворотної фінансової допомоги;

- можна пропонувати зміни деяких назв рахунків та відображати кредити, отримані як від банків, так і небанківських фінансових установ, залежно від терміну надання на рахунках 501, 502, 601, 602 з урахуванням аналітичних рахунків;

- для покращення стану контрольованості облікового відображення операцій з позиковими коштами службою внутрішнього контролю підприємства доцільно використовувати розроблені робочі документи та реєстри планування операційного аудиту.

Список використаних джерел:

1. Коваль Н. І., Радченко О. Д. Облікове забезпечення управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств [Текст] : монографія. Вінниц. нац. аграр. ун-т. Вінниця : Едельвейс і К, 2013. 275 с.
2. Чебан Ю. Ю. Облік зобов'язань перед банком: законодавчо-нормативні аспекти і напрями удосконалення. *Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. 2015. № 4. С. 1060-1065.

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Євтушевська Ольга Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародної економіки,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ORCID: 0000-0002-4935-5473

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4187/>

Тема мотивації персоналу цікавить багатьох дослідників, оскільки стосується переважної більшості учасників ринку. Несприятлива соціально-економічна кон'юнктура посилює тиск на працівників. Наперед при цьому може виходити негативна мотивація, а саме страх втратити робоче місце, що посилюється неможливістю передбачити точні терміни виконання завдань через незалежні від працівників обставини. Денисенко М. П. та Мельник Л. С. відзначають, що «згідно з опитуванням Work.ua, де взяли участь 500 респондентів з України, 67,2 % українці вважають грошові заохочення кращим способом мотивації, підтверджуючи думку кадрових експертів» [1, с. 98]. В умовах соціально-економічної нестабільності матеріальна мотивація може виходити на перший план. У розвиткових країнах робітники часто погоджуються на несприятливі умови праці, непрестижну, монотонну роботу, переймаючись передусім матеріальними стимулами.

Деякі керівники продовжують наполягати на ефективності контроверсійних методів нематеріальної мотивації. Таких як, наприклад, тимблдинг, жорстка конкуренція між підрозділами або виробничими ланками, корпоративні заходи організації дозвілля, преференції окремим працівникам. Перераховані заходи можуть відігравати роль стимулу для одних робітників та демотивувати інших. Для частини персоналу такі форми стимулювання є досить ефективними, водночас для інших стануть постійним негативним подразником, викликатимуть роздратування, пригнічення та апатію.

Існує немало видів нематеріальної мотивації, а саме можливість кар'єрного росту, похвала, відчуття належності до престижної організації, можливість професійного розвитку та спілкування, нагода займатися улюбленою справою. Проте найчастіше вони є доповненням до матеріальної мотивації, оскільки базові нужди працівника та його родини залишаються в основі піраміди потреб. Гідна зарплата та можливість займатися професійною діяльністю у сприятливій обстановці, на нашу думку, є значно потужнішими стимулами, ніж різноманітні колективні заходи на кшталт тренінгів, корпоративів і конкурсів. У зарубіжній літературі вкоренилося таке поняття як «токсичне» робоче місце. Цей термін означає несприятливі умови праці в колективі, де панують погрози, плітки, інтриги, конфлікти та обман. У таких випадках навіть висока заробітна плата не завжди стримує від звільнення. У «токсичних» місцях також можуть застосовувати нематеріальне стимулювання, проте навряд чи воно є достатньо ефективним. Справа в тому, що нематеріальні стимули також можна

впроваджувати неправильно. Наприклад, похвала, яка вважається класичною та ефективною спонукою, може бути недоречною, нещирою, універсальною для всіх, тоді як внесок працівників був різним. Коли керівник завжди хвалить одних і тих же осіб, це може викликати спротив та образу всередині колективу. З другого боку, такі працівники справді можуть заслуговувати на похвалу. Відповідно, нематеріальне стимулювання також не є простим процесом.

Складною є мотивація персоналу від час війни. На думку Когут І. В., «серед труднощів, що виникають при мотивації команд, які працюють з інноваційними проектами, зараз в умовах невизначеності та війни можна виділити проблеми, що озвучують члени команд під час проведення інтерв'ю. По-перше, неможливо швидко відновлюватись в умовах стресу. Розірваний робочий день, тривога за безпеку та інші моменти пов'язані з війною не дозволяють працівнику перейти в процес генерування продуктивних ідей. По-друге, відсутність власного ресурсу. В цей час кожній людині важко піклуватися про себе, про своє здоров'я та фізичне тіло. По-третє, відсутність опори та підтримки. Людям важливо знати, що їх чують, приймають, визнають. Потрібна підтримка команди, менеджера, без якої неможливо працювати. По-четверте, відчуття безпорадності та тиск обставин. У такому стані люди не здатні працювати навіть тоді, коли обставини змінюються» [2]. В умовах війни частина працівників справді не може працювати ефективно, інші, навпаки, почали діяти дуже активно, боячись втратити робоче місце або намагаючись таким чином здолати стрес. Різне сприйняття складної ситуації також може призводити до додаткових проблем, а саме зростання напруженості в колективі, роздратування, конфліктів. В таких умовах саме на керівника лягає більше відповідальності щодо підтримки балансу всередині колективу.

Список використаних джерел:

1. Денисенко М. П., Мельник Л. С. Міжнародний досвід мотивації персоналу в умовах сучасної економіки. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2019. № 3 (55). С. 94-100.
2. Когут І. В. Аналіз факторів мотивації, які впливають на команди в інноваційних проєктах під час кризи та війни. *Економіка та суспільство*. 2022. №40. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1456/1401>

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Жулканич Віктор Олександрович
кандидат економічних наук

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4250/>

В системі раціонального природокористування важливим є оптимальне використання обмежених ресурсів у поєднанні з процесом управління

оздоровленням довкілля – забезпечення зменшення антропогенного забруднення навколишнього середовища.

Постає завдання домогтися заданого рівня чистоти довкілля з найменшими витратами коштів або використати заданий обсяг фінансування на максимально можливе зменшення антропогенного забруднення довкілля, що може бути досягнуто за формування та реалізації найбільш економічно ефективної оптимізованої програми протизабруднюючих заходів [3, с. 755].

Нині в постсоціалістичних країнах СНД і Східної Європи відбуваються складні процеси становлення соціально орієнтованої ринкової економіки, які потребують відповідної системи управління, в тому числі і в сферах природокористування і охорони довкілля. Співзвучним узагальненому поняттю управління є термін державне регулювання економіки – сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (в т. ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.

Державне регулювання економічних процесів здійснюється і в сферах соціальної та екологічної політики, зокрема, в системах природокористування та охорони навколишнього середовища. Головні форми державного регулювання: планування (довго-, середньо- і короткотермінове), програмування (насамперед складання цільових комплексних програм) та прогнозування на національному і наднаціональному рівні. Вища форма державного регулювання – національне демократичне економічне планування [2, с. 323].

Академік В. Гесць обґрунтовуючи стратегічні складові економічного розвитку України, на основі поєднання і задоволення потреб людини і природи, зазначає: “Майбутнє України залежить від того, наскільки вдало вона знайде аутентичні форми пристосування до явищ взаємозалежності суспільства, людини і природи, що визначатимуть світовий розвиток саме останнім шляхом. Необхідно наполегливо відстоювати власні національні інтереси, спрямовувати зусилля на реалізацію заходів, що забезпечують її конкурентоспроможність і дозволяють на рівноправних умовах брати участь у світогосподарських процесах, коопераційних зв’язках, обміні сучасними технологіями, знаннями, науковими надбаннями, а не бути викинутою на узбіччя світової магістралі розвитку і не мати можливості ефективно взаємодіяти з природою через такі технології, які не дозволятимуть це здійснювати в сучасному світі” [1, с. 90].

Академік М. Хвесик розглядаючи проблеми прискорення процесів ефективнішого залучення природних ресурсів у господарський оборот та захисту довкілля наголошує на необхідності вмонтування в управлінську діяльність апробованих за кордоном наступних інструментів екологічного менеджменту: адміністративно-контрольні інструменти (екологічне та природно-ресурсне законодавство, а також екологічні вимоги в загальному (цивільному, кримінальному, адміністративному) законодавстві; екологічний моніторинг; екологічні стандарти і нормативи; ліцензування господарської діяльності; екологічна сертифікація (маркування); оцінка впливу на навколишнє середовище та екологічна експертиза проектів; екологічні та ресурсні цільові програми;

екологічний аудит; екологічні інструменти; ринково орієнтовані інструменти (природно-ресурсні платежі і платежі за забруднення навколишнього середовища); ринкові ціни на природні ресурси, що потрапляють до економічного обороту; механізм купівлі продажу прав на забруднення навколишнього природного середовища; заставна система; фінансово-кредитні інструменти (форми та інструменти фінансування природоохоронних заходів); кредитний механізм охорони навколишнього середовища, позики, субсидії; режим прискореної амортизації природоохоронного обладнання; система страхування екологічних ризиків; інструменти морально-етичного впливу і переконання [4, с. 459].

Тож, в контексті глобалізації, в системі забезпечення соціально-економічного розвитку територій, зростає роль транскордонних регіонів. Постає завдання удосконалення управління процесами транскордонного природокористування, використанням транскордонних природних ресурсів, в цілому забезпечення функціонування транскордонних екосистем. Вирішення проблем управління такими ресурсами потребує налагодження і розширення співпраці вітчизняних транскордонних регіонів з регіонами суміжних країн, сприяння регіональному соціально-економічному розвитку суміжних прикордонних територій, вирішення проблем використання транскордонних природних ресурсів, з метою раціонального природокористування і збереження різноманіття.

Список використаних джерел:

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. Акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Ін-т екон.прогноз.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох т. Т. 2. / Редкол: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
3. Економічна енциклопедія: У трьох т. Т. 3. /Редкол: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
4. Хвесик М. А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 496 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ АНАЛІЗУ МОДЕЛЕЙ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

Калініченко Зоя Дмитрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри аналітичної економіки

*та менеджменту Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, м. Дніпро*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4308/>

В науковій літературі досить часто звучить критика традиційних фінансових показників, джерелом яких є система обліку й фінансової звітності, як основи для прийняття управлінських рішень. Ця критика спрямована на ретроспективний характер цих показників, що значно зменшує їхню цінність для прийняття стратегічних управлінських рішень. На протязі 90-х років про це писали К. Мерчант, Дж. Деарден, Р. С. Каплан і Д. П. Нортона [1]. Крім того, показники, сформовані в середовищі традиційного бухгалтерського обліку, в останні роки в значній мірі втратили цінність для менеджменту й зовнішніх інвесторів.

Оцінюючи переваги вартісно-орієнтованої оцінки ефективності управління економікою, розглянемо методологічні засади аналізу показника економічної доданої вартості підприємства та переваги його застосування.

На даний час показник EVA використовується більш ніж в 250 лідируючих компаній в світі, та претендує стати основним при оцінці діяльності компаній. Спробуємо систематизувати методологічні засади аналізу економічної доданої вартості, основні положення вартісно-орієнтованого управління та формулювання системи показників, основних об'єктів, завдань та послідовності аналізу. Також важливо представити дослідження впливу глобальних ланцюгів доданої вартості на українську економіку. Завданням саме і є аналіз перспектив входження в глобальні ланцюги доданої вартості вітчизняними підприємствами. При дослідженні використано емпіричні методи для аналізу моделей доданої вартості; метод синтезу та аналізу для уточнення сутності вартісної теорії та поняття доданої вартості; методи групування та узагальнення для систематизації показників доданої вартості [2].

На практиці розроблена низка показників, які відображають концептуальну сутність доданої вартості та варіюються залежно від кінцевого користувача, особливостей бізнесу тощо. Нижче наведено моделі доданої вартості та продемонстровано варіативність їх розрахунку.

Сутність моделі економічної доданої вартості характеризує величину вартості, яка додана підприємством протягом операційного періоду. Позитивне значення є індикатором збільшення вартості компанії, негативне – зменшення, $EVA=0$ – приріст вартості підприємства відсутній. Розрахунок:

$$EVA=NOPAT-WACC*IC$$

$$EVA=(ROIC-WACC)*IC$$

Супутні показники NOPAT (EBI) – чистий операційний прибуток, після сплати податку на прибуток, але до виплати відсотків;

$$\text{NOPAT (EBI)} = \text{EBIT} \cdot (1 - T) = \text{NI} + i \cdot (1 - T),$$

де EBIT – прибуток до сплати відсотків та податків

T – ставка податку на прибуток

NI – чистий прибуток організації і – витрати на відсотки.

ROIC – рентабельність інвестованого капіталу; $\text{ROIC} = \text{NOPAT} / \text{IC}$

WACC – середньозважена вартість капіталу.

IC – інвестований капітал;

WACC * IC – капітальні витрати

Сутність моделі ринкової доданої вартості визначає вартість компанії як її сумарну ринкову капіталізацію та ринкову вартість боргів. Центральним критерієм моделі є ринкова капіталізація як критерій добробуту акціонерів. Використовується лише для акціонерних товариств, які здійснюють торгівлю на фондовому ринку. Розрахунок:

$$\text{MVA} = \text{MVD} + \text{MC} - \text{TC} \text{ – у широкому розумінні}$$

$\text{MVA} = \text{MV} - \text{IC}$ – в обмеженому розумінні (лише як приріст власного капіталу)

Супутні показники MVD – ринкова вартість боргу; MC – ринкова капіталізація; TC – величина капіталу; MV – ринкова вартість підприємства.

Економічна додана вартість є показником своєрідної рентабельності підприємства, за допомогою розрахунку якої визначають, чи вдалося підприємству створити додаткову вартість. Це є однією з ключових умов для визнання підприємства ефективно функціонуючим. У такому випадку віддача від капіталу, як власного, так і позикового, повинна бути більшою за витрати на його залучення. Тільки за цієї умови виникає економічна додана вартість, а діяльність підприємства є результативною для власників. Прибуток, який заробляє підприємство, повинен перевищувати плату за використання капіталу (власного і позикового), за допомогою якого даний прибуток одержується.

Головною перевагою показника EVA при управлінні підприємством є те, що при розрахунку він враховує вартість капіталу, у тому числі і власного капіталу підприємства. Та величина прибутку залежить від багатьох нестабільних чинників. Тому одним з головних завдань підприємства повинно бути створення стабільних джерел прибутків. Таке завдання можна вирішити при використанні інтелектуального капіталу та активізації інноваційної діяльності, стратегічного планування та раціонального управління персоналом.

Розуміння природи вартості в економічних дослідженнях є неоднозначним, а безліч концепцій щодо її оцінювання та формування не дають системного розв'язання проблеми щодо її збільшення. Саме це визначає необхідність дослідження сучасного аналітичного інструментарію щодо оцінювання вартості з позицій забезпечення ефективності діяльності суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Спільник І. Аналіз економічної доданої вартості підприємства. *Економічний аналіз : зб. наук. праць Терноп. нац. екон. ун-ту*. Тернопіль, 2013. Вип. 12, ч. 4. С. 70-74.
2. Калініченко З. Д Використання показників EVA і MVA в управлінні вартістю інвестиційного проекту. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара*, Дніпро, 2016. С. 73-78.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗМІНИ У НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Касапова Інна Сергіївна

викладач II категорії економічних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ «Одеський технічний
фаховий коледж Одеського національного
технологічного університету»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4277/>

На сьогодні, Україна перебуває у стані війни, і, це дуже негативно вплинуло на всі сфери економіки. Це не оминуло і банківську систему, що спричинило велику кількість змін у веденні банківської діяльності. Такі зміни відображені і регламентуються низкою нормативних актив, що набрали та втратили чинність у 2022 році.

В умовах, які склалися, а також інтеграція нашої країни до Європейського Союзу вимагає від нашої системи певних змін для кращої адаптації банківської діяльності під на міжнародний стандарт ISO20022, який є основою функціонування європейських платіжних систем.

Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX – це новий Закон, який вступив в силу з серпня 2022 року та спрямований на інтеграцію української платіжної системи до європейської.

Цей Закон визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності, визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, загальні засади випуску та використання в Україні електронних грошей та цифрових грошей Національного банку України, встановлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, визначає загальний порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, порядок здійснення оверсайта платіжної інфраструктури. [1]

Цей закон, зокрема:

- визначає поняття та загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні,

- встановлює виключний перелік платіжних послуг та порядок їх надання, категорії надавачів платіжних послуг та умови авторизації їх діяльності,
- визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, випуску та використання в Україні електронних грошей,
- встановлює права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, порядок здійснення оверсайту платіжної інфраструктури [2].

Затвердження цього Закону потребувало оновлення в нормативній базі банківської системи України. Тому, дуже багато документів потребувало внесення змін, а то й втрати чинності.

Так, починаючи з серпня 2022 року, втратили чинність [2]:

1. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів (втратила чинність з 01.08.2022)

2. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті (втратила чинність з 01.08.2022)

3. Положення про порядок надання банками інформації про відкриття / закриття рахунків фізичних осіб, унесених до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців (втратило чинність з 01.08.2022)

4. Положення про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів (втратило чинність з 01.08.2022)

5. Про врегулювання питань щодо приймання готівки для подальшого її переказу (втратила чинність з 01.08.2022) та Положення про порядок ведення Реєстру комерційних (комерційних представників) банків (втратило чинність з 03.08.2022)

6. Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні (втратило чинність з 27.08.2022)

7. Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури" (втратило чинність з 01.08.2022)

8. Положення про електронні гроші в Україні (втратило чинність з 01.10.2022)

9. Положення про захист інформації та кіберзахист у платіжних системах (втратило чинність з 01.08.2022).

10. Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням банками законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг (втратило чинність з 07.09.2022), Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки) (втратило чинність з 07.09.2022).

Це було спричинене тим, що Закон України «Про платіжні послуги» включив в собі розширення масштабу регулювання банківської системи. Складовими такого масштабування відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Елементи Закону України «Про платіжні послуги», що несуть вагомі зміни у здійсненні платіжних операцій

№ з/п	Елементи	Обґрунтування
1	Чітка характеристика та класифікація платіжних послуг	Закон поділяє платіжні послуги на фінансові та нефінансові платіжні послуги, послуги, що є допоміжними до платіжних послуг, та обмежені платіжні послуги
2	Збільшення можливостей для використання електронних грошей	Закон передбачає емітування електронних грошей не тільки банками, а й іншими фінансовими та нефінансовими надавачами платіжних послуг (за наявності дозволу на таку діяльність).
3	Акредитація іноземних платіжних установ та нові учасники ринку	Іноземні платіжні зможуть здійснювати діяльність на території України через філії, акредитовані українським регулятором. Також, згідно Закону платіжні послуги також зможуть надавати такі нові учасники ринку, як оператори поштового зв'язку, органи державної влади та місцевого самоврядування, платіжні установи, установи електронних грошей.
4	Спрощення процедури авторизації для різних надавачів платіжних послуг	Закон передбачає: - простішу процедуру авторизації надавачів платіжних послуг регулятором – отримання відповідної ліцензії відбувається шляхом включення надавача платіжних послуг до Реєстру платіжної інфраструктури; - спрощений порядок отримання ліцензії для малих платіжних установ, які дотримуються обмежень щодо граничного обсягу виконання платіжних операцій. Такий порядок буде визначений НБУ; - можливість надання нефінансових та обмежених платіжних послуг без необхідності отримання ліцензії, а лише за умови включення надавача таких послуг до Реєстру платіжної інфраструктури; - надання платіжних послуг банками на підставі їхньої існуючої банківської ліцензії.[2]
5	Відкриття платіжних рахунків небанківськими установами	Згідно Закону, небанківські фінансові установи набули права відкривати платіжні рахунки клієнтам. Звичайно, застосування таких карток мають певні обмеження, але будуть задовольняти потреби для здійснення основних платіжних операцій.
6	Відкритий банкінг (open banking)	Надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунку зобов'язані у порядку, встановленому Національним банком України, забезпечувати можливість постійного доступу в режимі реального часу до рахунків (крім кореспондентських рахунків банку та розрахункового рахунку надавача платіжних послуг) своїх користувачів банкам та іншим надавачам платіжних послуг, що отримали право на надання нефінансових платіжних послуг (далі у цій статті - сторонні надавачі платіжних послуг). [2]
7	Порядок обігу платіжних інструментів	Платіжне доручення, платіжна вимога та інші форми платіжних документів замінюються на платіжні інструкції, в яких окрім платника і отримувача з'являються також нові обов'язкові учасники платежу (ролі): фактичний платник, фактичний отримувач, ініціатор

*Сформовано автором на основі джерела [2].

З таблиці 1 видно, що Закон України «Про платіжні послуги» носить узагальнюючий характер. По своїй суті, Закон має фундаментальні аспекти, які ще потребують підзаконного пояснення та затвердження багатьох конкретних нормативних актів. Деякі з них вже вступили в силу з серпня 2022 року та, певна частка, яка забезпечує платіжний оборот, відображена в табл. 2.

Ці елементи є ключовими та вносять вагому частку у здійсненні платіжних операцій. Особливо важливим є заміна платіжних доручень та вимог на платіжну інструкцію.

Платіжна інструкція – розпорядження ініціатора надавачу платіжних послуг щодо виконання платіжної операції [1].

На нашу думку, ця зміна має позитивний характер, адже має стандартизований та узагальнений формат для ініціювання платіжних операцій. Цей блан має обов'язкові реквізити до заповнення. Указівки щодо заповнення реквізитів платіжної інструкції, оформленої в паперовій або електронній формі зазначений Додатком до Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг [3].

Також, аналізуючи відомості з таблиці 1, особливу увагу можна приділити поняттю «електронних грошей» та, яку суть їм надає цей Закон.

Електронні гроші – це одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей [1].

В слід за цим, Закон «Про платіжні послуги» надає визначенню поняття «електронний платіжний засіб» – платіжний інструмент, реалізований на будь-якому носії, що містить в електронній формі дані, необхідні для ініціювання платіжної операції та/або здійснення інших операцій, визначених договором з емітентом [1].

Це говорить про те, що держава стала надавати певного значення такому виду грошей та сприяє платіжним операціям з ними. На нашу думку, це направлено, насамперед, на регулювання та контроль за операціями з електронними грошима.

Саме це спричинило затвердження Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними, затвердженого Постановою Правління НБУ від 29.09.2022 № 210. Цей документ визначає правила емісії електронних грошей, здійснення платіжних операцій та обмеження щодо використання електронних грошей [4].

Таблиця 2

Нормативні акти, які були прийняті, при вступі в силу Закону України «Про платіжні послуги» (*Сформовано автором на основі джерела [2])

№ з/п	Назва нормативного документу	Область застосування
1	Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків	<ul style="list-style-type: none"> - банками банківських рахунків клієнтам, кореспондентських рахунків банкам (резидентам і нерезидентам), філіям іноземних банків в Україні; - небанківськими надавачами платіжних послуг (платіжними установами (зокрема малими платіжними установами), філіями іноземних платіжних установ, установами електронних грошей, операторами поштового зв'язку) платіжних рахунків користувачам; - особливості здійснення платіжних операцій за окремими рахунками користувачів.
2	Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг. Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 № 163	<ul style="list-style-type: none"> - порядок ініціювання та виконання платіжних операцій за рахунками користувачів платіжних послуг, які відкриті в надавачів платіжних послуг з обслуговування рахунку; - обов'язкові реквізити платіжної інструкції, вимоги щодо їх заповнення; - порядок виконання надавачами платіжних послуг заходів щодо арешту коштів на рахунках користувачів;
3	Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку. Постанова Правління НБУ від 03.12.2003 № 516 (у редакції постанови Правління НБУ від 14.07.2022 № 144)	<ul style="list-style-type: none"> - залучення банками України та філіями іноземних банків в Україні грошових коштів або банківських металів від вкладників на їхні вкладні (депозитні) рахунки; - здійснення банками України операцій з ощадними сертифікатами. - терміни приведено у відповідність до вимог закону; - розширено перелік операцій за вкладними (депозитними) рахунками, операціями з перерахування коштів з платіжного рахунку, відкритого у небанківського надавача платіжних послуг на вкладний (депозитний) рахунок вкладника в банку.
4	Інструкція про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам	<ul style="list-style-type: none"> - приведено терміни у відповідність до вимог Закону України "Про платіжні послуги"; - виключено форми заяв про відкриття рахунків та визначено вимоги до заповнення реквізитів заяв про відкриття/закриття рахунків клієнтів.

5	Положення про порядок повідомлення надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків інформації про відкриття/закриття рахунків користувачів, унесених до Єдиного реєстру боржників, органам державної виконавчої служби або приватним виконавцям. Постанова Правління НБУ від 13.06.2022 № 116	Положення регулює порядок надсилання надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків повідомлення про відкриття/закриття рахунків користувачу, інформація про якого внесена до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватним виконавцям.
6	Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів. Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 № 164	<ul style="list-style-type: none"> - до емісії платіжних інструментів, зокрема платіжних карток, передплачених платіжних інструментів; - порядок використання платіжних інструментів для ініціювання платіжних операцій; - порядок еквайрингу платіжних інструментів; - загальні правила документообігу за операціями з використанням платіжних інструментів; - особливості використання платіжних інструментів у платіжних системах; - загальні вимоги до безпеки здійснення платіжних операцій з використання платіжних інструментів.
7	Положення про порядок здійснення авторизації діяльності надавачів платіжних послуг та обмежених платіжних послуг Постанова Правління НБУ від 07.10.2022 № 217	<ul style="list-style-type: none"> - умови та порядок видачі ліцензії на надання фінансових платіжних послуг шляхом включення відомостей про особу до Реєстру платіжної інфраструктури (далі - РІІ); - особливості видачі ліцензії на надання фінансових платіжних послуг малим платіжним установам, іншим фінансовим установам та операторам поштового зв'язку; - умови та порядок акредитації філій іноземних платіжних установ та філій іноземних установ електронних грошей, тощо.
8	Інструкція про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні.	Інструкція уточнює порядок і вимоги проведення платіжних послуг у національній та іноземній валютах та оформлення касових документів за платіжними операціями; внесені зміни до назв та реквізитів окремих касових документів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-ІХ.
2. Офіційний сайт НБУ. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>.
3. Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг, затверджена Постановою Правління НБУ від 29.07.2022 № 163.
4. Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними, затвердженого Постановою Правління НБУ від 29.09.2022 № 210.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗВІДХОДНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Макалюк Ірина Віталіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Рурак Катерина Миколаївна

студентка, Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4180/>

Україна зараз переживає складну сторінку своєї історії, оскільки вже майже рік на її теренах точиться повномасштабна війна. Безумовно, це впливає на всі аспекти життя в державі: погіршилися економічні показники, стан екології, значно зменшується кількість наявного населення через відтік біженців. Проблем є дуже багато, а отже вже зараз потрібно шукати раціональні шляхи їх вирішення. Одним із рушійних чинників стабілізації і процвітання нашої держави є перехід до концепції безвідходного виробництва в АПК. Довоєнне провадження сільськогосподарського виробництва часто не враховувало важливі соціальні і екологічні аспекти, що є основою сталого розвитку будь-якої країни.

На сьогодні, принцип безвідходно виробництва є не тільки світовим трендом, а й дієвим механізмом збереження навколишнього середовища та зростання економіки. Головна ідея такого виробництва полягає у перетворенні сировини та її залишків, які надійшли на підприємство, і обов'язково відходів, що утворюються в процесі виробництва, у готову продукцію, що здатна приносити дохід [4].

Україна суттєво відстає в сфері управління відходами від розвинених країн світу, а обсяги наявних генерованих відходів, стан звалищ і полігонів вказують на надзвичайні ризики для населення, навколишнього середовища та й країни в цілому. Існуючі способи управління відходами в нашій державі не є успішними. Так, в деяких місцевостях підприємства надають перевагу захороненню відходів на полігонах, що, в свою чергу, забруднює ґрунт та водойми. Крім цього, практикується спалення відходів на полях, що створює загальні незручності та небезпеку для людей, які живуть неподалік, а також забруднює екосистему відповідного регіону.

Визначимо ряд перспектив впровадження концепції безвідходного виробництва в АПК:

- збереження екосистеми країни;
- безвідходний технологічний підхід забезпечує аграрну сферу ресурсами для подальшого виробництва;

- отримання додаткового прибутку через використання вторинної сировини чи її перепродажу;
- підвищення громадської відповідальності через впровадження практики поводження з відходами;
- перехід на європейські стандарти раціонального поводження з відходами позитивно впливатимуть на імідж країни на міжнародній арені;
- припинення використання значної частки земель під сміттєзвалища чи захоронення відходів, натомість використання її для розвитку громад, ведення сільського господарства, будівництва чи покращення екосистеми країни;
- використання відходів в якості джерел теплової енергії є передумовою для підвищення рівня енергетичної незалежності нашої держави.

В Україні концепція безвідходного виробництва тільки починає впроваджуватися. Так, наприклад, компанія «Т. В. Fruit», яка виготовляє соки, однією із перших запровадила безвідходне та екологічно чисте виробництво. Усі ароматичні речовини, що випаровуються під час виготовлення соку, конденсують у натуральні ароматизатори, а із жмиху виробляють пектин. Інші ж фруктові відходи та дерев'яну щепу використовують в якості біопалива для виробничих потужностей, оскільки компанія не користується природним газом із 2007 року [3]. Інший приклад, деревообробне підприємство «ВІВАД 09» відходи від виготовлення ламелей і паркету перетворює у паливні брикети. Раціональність використання ресурсів допомогли підприємству вийти на нульовий рівень відходів, завдяки чому не витрачаються кошти на утилізацію, розширюється товарний асортимент та надходить додатковий прибуток [2].

Якщо ж звернутися до міжнародної практики, то українським підприємствам є що з неї почерпнути. Наприклад, у Чехії та США кров забійних тварин використовується для виготовлення пудингів, кров'яних ковбас, консервів тощо. Відходи молочної промисловості, зокрема знежирене молоко, використовують для виготовлення кисломолочної продукції, молочних згущених консерв, козеїну, сухого молока тощо. Відходи птахівництва в США та Англії використовують як паливо для обігріву будівель й отримання електроенергії. Крім того, пташиний послід обробляють і використовують для годування молодих бичків. Солому у Великобританії використовують для роботи однієї із найпотужніших електростанцій світу [1]. Польща взагалі ввела заборону на захоронення органічних та сортованих відходів ще у 2013 році [5]. Всі вони підлягають переробці або енергетичній утилізації.

Отже, запровадження концепції безвідходного виробництва в АПК допоможе досягти ряду позитивних наслідків: підвищення ефективності агропромислового комплексу, покращення стану екології, збереження життя та здоров'я людей, підвищення громадської відповідальності за довкілля, вивільнення частини земель та підвищення іміджу країни на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Андрейченко А. В. Практика застосування безвідходних технологій в АПК на шляху до виконання глобальної програми сталого розвитку. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 40-45.

2. Компанія «ВІВАД 09»: веб-сайт. URL: <https://vivad09.com/uk/>.
3. Компанія «Т. В. Fruit»: веб-сайт. URL: <https://tbfruit.com/>.
4. Горбаль Н. І., Крохмальна Я. О. Безвідходне виробництво в Україні: досвід ЄС. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С. 149-156.
5. Марченко В. М., Кавтиш О. П., Макалюк І. В. Енергетичний потенціал відходів в ЄС та Україні. *Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції 28 жовтня 2022 року*. Київ : НАУ, 2022. С. 54-55.

РОЗВИТОК ОПОДАТКУВАННЯ СПОЖИВАННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Маркіна Оксана Олександрівна

завідувач відділу лабораторії економічних досліджень
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз,
здобувач ступеня доктора філософії (PhD) кафедри
фінансів імені Віктора Федосова, Державний вищий
навчальний заклад «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0003-4602-1512

Науковий керівник: Пислиця Анна Віталіївна

кандидат економічних наук, доцент, Державний вищий
навчальний заклад «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4265/>

Становлення і розвиток оподаткування споживання має свою специфіку, обумовлену історичними особливостями розвитку кожної держави та цілями її фіскальної політики. Незважаючи на специфіку сучасного оподаткування споживання в кожній країні, його витoki пов'язані з необхідністю оподаткування споживання окремих предметів, а не прибутків чи майна. Особливої актуальності така форма оподаткування набуває у період криз (коли доходи громадян і бізнесу суттєво знижуються), або за високої частки тіньової економіки, коли велика частка доходів приховується і уряд втрачає велику частку податкових надходжень внаслідок ухилення від сплати податків.

Початком становлення і розвитку оподаткування споживання в Україні можна вважати запровадження податку на додану вартість Законом України від 20 грудня 1991 року, коли країна перейшла від податку з обороту. Закон діяв недовго, його недосконалість зумовила необхідність ухвалення у грудні 1992 року Декрету Кабінету Міністрів України «Про податок на добавлену вартість» [1, с. 98].

Процес гармонізації регулювання справляння ПДВ в Україні мав революційний характер і відбувався у важких економічних і політичних умовах. Особливістю першого варіанту українського ПДВ [2] було те, що для його обрахунку використовувались розрахунки собівартості продукції та послуг, реалізація яких обкладалась податком. Фактично, підприємства обраховували розмір створеної доданої вартості, який власне обкладався податком. При цьому податок, сплачений постачальникам, йому не відшкодовувався. Натомість, у випадку експорту відповідної продукції, податок відшкодовувався платникам податків, які його сплатили [3, с. 2]. Такий механізм підходив для експорту продукції з низькою доданою вартістю.

Декрет Кабінету Міністрів України «Про податок на добавлену вартість» діяв п'ять років, до нього неодноразово вносились зміни по кілька разів на рік (всього тринадцять разів). Проте, незважаючи на всю свою недосконалість, цей Декрет заклав основи культури справляння ПДВ в Україні. По мірі того, як номенклатура експортованих із України товарів стала розширюватись за межі продукції металургії, все гостріше ставало питання про необхідність переходу на класичну модель адміністрування ПДВ [4, с. 2]. Фактично той шлях, який країни ЄС проходили десять років, Україна пройшла за п'ять.

У квітні 1997 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про податок на додану вартість» (далі – Закон № 168/97-ВР) [5], який регулював питання справляння ПДВ в Україні до 2011 року. Цей закон заклав основи сучасної системи справляння ПДВ в Україні, яка порівняно гармонізована із системою ПДВ країн ЄС. Особливостями Закону було не тільки встановлення єдиної ставки 20%, зміна оподаткування експорту та імпорту, але й удосконалення адміністрування податку на додану вартість, шляхом введення податкових накладних та деталізації порядку звітування. Крім того, Законом №168/97-ВР було введено в дію механізм бюджетного відшкодування.

Період дії Закону № 168/97-ВР не характеризувався стабільністю, за чотирнадцять років до нього були внесені 152 поправки. Зазначений закон часто піддається критиці зі сторони практиків, однак якщо порівняти історію розвитку ПДВ в Україні та ЄС, то за 14 років в Україні було зроблено стільки, на що ЄС знадобилось 26 років (1977-2003 рр.), тому уникнути помилок було неможливо.

У грудня 2010 р. податкове законодавство України було кодифіковано [6]. Незважаючи на кодифікацію, зміни до справляння ПДВ вносяться постійно. Більшість змін в оподаткуванні ПДВ в Україні не стосуються регулюючих аспектів цього податку, а направлені переважно на боротьбу з ухиленням від сплати цього податку та з криміналізацією відшкодування ПДВ [7].

Що стосується становлення і розвитку специфічних акцизів, то в Україні він справлявся спочатку у вигляді акцизного збору, який запроваджено Декретом Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» від 26.12.1992 р. №18-92 (далі – Декрет 18-92) [8]. В 1992 році до переліку традиційних підакцизних товарів – алкогольних та тютюнових виробів було включено, так звані, товари розкоші: килими і кришталь, ікра і рибні делікатеси, шоколад і автомобільні шини, вироби з хутра, одяг з натуральної шкіри [9].

У Декреті 18-92 такі товари називались високорентабельними та монопольними. У 2000 р. з переліку підакцизних товарів виключено 14 товарних груп, перелік підакцизних товарів наблизився до переліку, рекомендованого МВФ: алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти, автомобілі. Однак додатково до зазначених груп акцизним податком до 2003 року продовжували оподатковуватися ювелірні вироби. У 2003–2004 роках у переліку підакцизних окремо виділено такі товари: вина виноградні з вмістом цукру більше 0,3 % та високооктанові кисневмісні добавки до моторних бензинів [10, с. 15].

З набуттям чинності Податковим кодексом України акцизний збір трансформувався у акцизний податок, яким оподатковуються такі групи товарів: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої; тютюн, тютюнові вироби та промислові замітники тютюну; нафтопродукти, скраплений газ; легкові автомобілі, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли.

З фіскальної точки зору акцизний збір поступається ПДВ, однак він має більші регуляторні можливості на рівень цін, а значить і на споживання. Такий регуляторний ефект забезпечується як за рахунок застосування різних ставок, так і різних підходів до податкових вирахувань з акцизного податку. У той же час диференціація ставок загрожує фіскальній ефективності специфічних акцизів і за умови слабкої системи адміністрування є додатковим стимулом тіньового виробництва підакцизних товарів та контрабанди [11].

У підсумку зазначу, що український варіант оподаткування споживання розвивається приблизно у тому ж напрямі, що і в країнах ЄС, однак, при цьому механізм справляння ПДВ в Україні можна вважати більш гармонізованим з країнами ЄС, порівняно із акцизним податком.

Список використаних джерел:

1. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування. Монографія / О. В. Зварич. – Київ, Нац. торг.-ек. ун-т 2013. – С. 98;
2. Про податок на добавлену вартість [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України [прийнято Верховною Радою 26.12.1992 № 14-92, втратив чинність від 01.07. 1997, підстава 168/97-вр]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/14-92>
3. Про податок на добавлену вартість [Електронний ресурс] : Декрет Кабінету Міністрів України [прийнято Верховною Радою 26.12.1992 № 14-92, втратив чинність від 01.07. 1997, підстава 168/97-вр]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/14-92>
4. Олійников Є. Проблеми відшкодування ПДВ в Україні та шляхи їх вирішення / Є. Олійников, М. Соколов. // Київ. – 2015. – С. 2.
5. Про податок на додану вартість [Електронний ресурс]: Закон України [прийнято Верховною Радою 03.04.1997 № 168/97-ВР, втратив чинність на підставі Кодексу від 02.12.2010, підстава 2755-VI]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168/97-%D0%B2%D1%80> .
6. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України [прийнятий Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-17] Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

7. Вісім схем ухилення від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери [Електронний ресурс] // Institute of Social and Economic Transformation. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylennia-vid-podatki>
8. Шевчук О. Аналіз системи адміністрування ПДВ в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / О. Шевчук, Я. Мороз. // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний збірник наукових праць. – 2014. – С. 175-172.
9. Декрет Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір» від 26.12.1992р. // Відомості Верховної Ради України 1993. – № 10 (ст.1).
10. Фрадинський О. Еволюція акцизного оподаткування в Україні, Вісник Хмельницького університету, 2009, №1, с. 112-116.
11. Іванченко А. В. Становлення та розвиток акцизного оподаткування в Україні. // Вісник університету ДПС України. – 2005. – № 2. – С. 13-17.
12. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ “Акад. фін. управління”. – К., 2017. – 448 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ, КРЕДИТУВАННЯ, ЯК МЕТОДА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Помилуйко Євгенія Олександрівна
студентка PhD 4 курсу кафедри
фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0001-6214-3056

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4254/>

Інноваційна модель розвитку, економіки країни, є визначальним чинником прогресу суспільства, та підвищення добробуту його громадян, тому, потреба державної підтримки, інноваційного розвитку, як джерела, економічного зростання, має велике значення. Першочерговим завданням інноваційного розвитку, є пошук, та ефективне використання, інвестиційних ресурсів, на реалізацію науково-технічних ідей, та розробок. Сучасні тенденції, економічного розвитку, чітко вказують, на необхідність переходу України, до дієвої моделі, інноваційного розвитку економіки, що потребує, значних інвестицій [3, с. 855]. Сьогодні, наша країна, має ряд перешкод фінансового, політичного, правового, організаційного характеру, що постають на шляху, до реалізації інноваційного розвитку, та підвищення конкурентоспроможності країни. Процеси створення нових інноваційних структур, інститутів, які здатні реалізовувати новаторські проекти, та провести їх в обіг, мають стихійний характер.

Оскільки, забезпечення динамічного розвитку, промислових підприємств, проведення технічного й технологічного оновлення виробництва, зміцнення конкурентних позицій, на вітчизняному й зарубіжному ринках, потребує ефективного, фінансового забезпечення інноваційного розвитку, що нажалі залишається загостреним питанням, української економіки, та вітчизняної промисловості [7]. А в сучасних, економічних умовах, фінансове забезпечення наукових досліджень, розробок та інновацій, стає важливим завданням, будь якої країни, де зміцнення наукових і технологічних основ розвитку, підвищення продуктивності праці, формування інноваційної та конкурентоспроможної економіки, забезпечить довгострокове економічне зростання.

В загальному вигляді, фінансове забезпечення інноваційного розвитку, має три головні форми. Державне фінансування – це фінансування, суб'єктів господарювання, інноваційного розвитку на безповоротних засадах, за кошти бюджету і позабюджетних фондів. За рахунок бюджетних асигнувань, виконують цільові комплексні програми [5, с. 195]. Зауважимо, що головним фактором інноваційного розвитку, є фінансове забезпечення, яке характеризується фінансовою стійкістю підприємств, рівнем його прибутковості, та показниками ефективності інноваційних проектів [2, с. 7]. Державне фінансування, містить пряме, дотаційне фінансування через, державні цільові програми підтримки нововведень, створення системи державних контрактів, на придбання будь-яких товарів і послуг, надання кредитних пільг, для реалізації нових ідей. Непрямі методи, спрямовані на стимулювання інноваційних програм, та створення сприятливих умов, для новаторської діяльності [6, с. 163]. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку є багатограним процесом, пов'язаним з управлінням капіталу, щодо залучення різних його видів. Та в першу чергу сприятливих умов та економічну підтримку з боку своєї держави.

Згідно з оцінкою спеціалістів, Європейського центру досліджень, підприємницький ризик інвестицій в Україні, становить 80%, тому, в сучасних умовах економічного розвитку України, фінансування інноваційних програм, здійснюється шляхом самофінансування, або з використанням позичкових, чи залучених засобів. Основним джерелом фінансування інноваційного розвитку, в 2018-2021 рр. так само як і в мину роки, це власні кошти підприємств, питома вага яких, у 2021р. складала 65,02 % у загальному обсязі, фінансування технологічних інновацій [1]. Інноваційний розвиток Української економіки, стримують певні фактори, а саме, недостатній ступінь державного регулювання інноваційного розвитку, відсутність інноваційної інфраструктури, венчурного фінансового капіталу, та правового захисту інтелектуальної власності, а ще, слабка фінансова підтримка, та високопроцентна ставка банківсько-кредитної системи [2, с. 6].

Розглядаючи кредитування, в Україні, як один із методів, фінансового забезпечення інноваційного розвитку, це будуть, позики банку, або інших кредитних інституцій, які в свою чергу будуть вимагати величезні ставки, ще також можливе, за рахунок емісії боргових цінних паперів, що майже не практикується. Сучасні, комерційні банки, фінансують інноваційні проекти,

лише, які володіють, реальними термінами окупності, та мають джерела повернення, наданих фінансових коштів [5, с. 199], що відсутнє у більшості початківців малого або середнього бізнесу.

Нові десятиліття, принесли нові способи та методи, так в епоху інформаційних технологій, з'явився новий метод кредитування – краудфандинг, сучасний спосіб, залучити кошти, для росту і розвитку проекту, ініціативи, підприємства або програми, за рахунок внесків від великої кількості сторонніх осіб, які можуть бути, не пов'язані, ані з самим проектом, ані з професійним бізнес-інвестуванням [4, с. 14]. Та, являючись інформаційно-технологічною сферою, краудфандинг, стає не дієвим, для інших ланок інноваційного розвитку.

Онкольний кредит, позику надають банки або інші кредитні організації без обмежень в термінах кредитування. Тобто повертати гроші потрібно тільки на вимогу банку. Найчастіше банк попереджає позичальника про те, що йому необхідно повернути гроші приблизно за тиждень, після закінчення терміна, гроші в обов'язковому порядку потрібно повернути.

На теперішній час, в Україні, діє практика консорціумного кредитування, що тільки набуває, свого розповсюдження, та пов'язана в основному, з великими кредитними проектами, фінансування яких, не під силу окремо взятим банкам. Використання зазначеної схеми, сприятиме дотриманню всіх нормативів регулятора, диверсифікації кредитних ризиків, задоволенню потреб інвесторів у ресурсах. Використання консорціумного кредитування, сприятиме послабленню обмежень, Національного банку України, щодо розмірів надання кредитів, які стримують банківське кредитування інноваційних проектів, допоможе розв'язанню проблеми, нестачі, власних ресурсів банків, при фінансуванні великих інноваційних проектів, забезпечить підтримку суб'єктам інноваційного розвитку, в реалізації інноваційних проектів, з боку потужних та впливових структур [5, с. 193]. Це має гарні перспективи, але малому та середньому бізнесу взагалі не допоможе.

Венчурне фінансування, виконує роль попередньої оплати видатків, виконання замовлень на новачію [6, с. 156]. Особливістю, венчурних інвестицій, є те, що прибуток від них створюється і зростає у процесі впровадження і капіталізації інвестованих проектів [3, с. 853]. Проте, для залучення венчурного капіталу, обов'язковою умовою, є наявність прозорого та ефективного вторинного фондового ринку, що забезпечить повернення вкладеного капіталу [4, с. 5]. Венчурний капітал – це інвестиції, вкладені власником у проекти нових підприємств за умови його участі в прибутках від нової справи [6, с. 149]. Поки що, вітчизняний венчурний капітал, не інвестує в інноваційні проекти, оскільки, інвестиції в окремі галузі традиційної економіки, мають достатньо високий рівень дохідності, при відносно коротких термінах інвестування, та за умов низького рівня ризику. Стає необхідним, формування нових умов, та методів, для фінансового забезпечення інноваційного розвитку, за для використання доступних ресурсів, та створення нових, лояльних умов, в банківській сфері, сучасної економіки України.

Сьогодні, економіка України, має певні чинники, що загрожують подальшому фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку, це:

- недостатній рівень фінансування науково-технічних робіт;
- комерціалізація інноваційної продукції
- надвисокі ризики інноваційної діяльності;
- нецільове, та неефективне використання фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку інноваційного розвитку
- спекулятивне використання державних пілг
- слабкий захист інтелектуальної власності
- слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій;
- недосконалість податкової системи та відсутність державної підтримки [7].

Тому, на сучасному етапі, процеси інтеграції України у світовий економічний простір, вимагають необхідності вирішення, ряду питань, що стримують, інноваційний розвиток економіки, необхідно, формування принципово нових, теоретико-методологічних підходів, та обґрунтування практичних заходів, щодо впровадження результатів наукових досліджень. Створення й освоєння нових технологій, з одночасною максимізацією прибутку, та з підвищеною долею ризику, потребує надання можливостей співпраці з активними, досвідченими, стратегічно орієнтованими, інституційними інвесторами. Для яких, необхідно створити комфортні умови, в політичній, юридичній, та економічній сферах, створити сприятливі умови для заохочення інвестицій.

Висновки.

Основним завданням, фінансового забезпечення, є прийняття рішень, щодо визначення джерел, ресурсів, та засобів, фінансового забезпечення інноваційного розвитку. З розвитком ринкової економіки, збільшується попит на позиковий капітал, оскільки використання кредиту дає можливість, швидко підвищити ефективність виробництва, проте, в Україні, на жаль, дуже мала частка, фінансується, за рахунок банківського сектору. Банки, оцінюючи всі можливі ризики, віддають перевагу, низько технологічним галузям. Також, самі підприємці, мало зацікавлені в даному джерелі отримання коштів, насамперед через складність оформлення, сплату відсотків, надання майна під заставу, постійне дорожчання кредитних ресурсів. Відсутність сформованої інноваційної інфраструктури, за допомогою якої можна було б синтезувати виробничий, фінансовий і торгівельний капітал в освіту, науку та виробництво, створює певні проблеми, ефективному інноваційному розвитку економіки, нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Дердавий служба статистики України. Режим доступу – https://ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html
2. Черваньов Д. М., Сторожук В. М. Фінансові важелі інноваційного розвитку економіки України//Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2007. – №91. – С. 4-7.
3. Грубляк О. М., Іванюк М. А. Аналіз фінансового забезпечення інноваційного розвитку держави. «Молодий вчений» – № 10 (50) – жовтень, 2017 р. – С. 853-857.
4. Волосович С. В., Василенко А. В. //Краудфандінг як інноваційний метод фінансування проєктів // Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №4 (2017). С. 13-19.
5. Калініченко Л. Л. Кредитування підприємництва як форма фінансової підтримки // Проблеми економіки № 3, 2015. С. 193-199.
6. Онишко С. В., Паєнтко Т. В. //Фінансове забезпечення інноваційної діяльності//: Навчальний посібник. – Київ 2008. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладі. ББК 74.3 УДК 376.3:616.89. С. 110-125.
7. С. М. Ілляшенка // Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці : моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Ілляшенка. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 582 с.

ТОРГОВА СИСТЕМА ТРЕЙДЕРА. ВИКОРИСТАННЯ КОМБІНАЦІЙ КОВЗНИХ СЕРЕДНІХ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ НАПРЯМКУ ЗМІН КУРСУ ФІНАНСОВОГО ІНСТРУМЕНТУ

Савченко Вадим Юрійович

аспірант, Університет економіки та права «КРОК»

ORCID: 0000-0003-4979-7842

Науковий керівник: Бобров Євгеній Анатолійович

доктор економічних наук, професор,

Університет економіки та права «КРОК»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4256/>

Одним із видів операцій на фондовому ринку є арбітражні – операції, пов'язані з купівлею та продажем фінансового активу з метою отримання доходу у вигляді різниці курсів входу-виходу з позиції [2]. Дані операції учасниками фондового ринку можуть виконуватись як дискретно (не регулярно, коли рішення про вхід-вихід з позиції робиться на основі різних змінних чинників), так і системно (коли рішення по операції виконуються регулярно на основі системи правил). У випадку використання торгової системи перед кожним торговцем постає проблема як її побудови, так і постійної актуалізації [3].

Торгова система для виконання арбітражних операцій на фондовому ринку в загальному складається з 2 частин:

- 1) алгоритму для прогнозування руху ціни фінансового інструменту,
- 2) алгоритму визначення параметрів угоди та її виконання.

Існують різні підходи до побудови алгоритму, який відповідає за прогнозування руху ціни. Розглянемо варіант розробки алгоритму з використанням індикатора технічного аналізу «ковзна середня» [1].

Торгова системи (а саме прогнозування руху котирувань) може опиратись на використання як одного індикатора, так і їх комбінації [3]. Розглянемо наступний варіант поєднання роботи кількох індикаторів:

1) для прогнозування візьмемо 10 просту (надалі sma, від загальноприйнятої назви індикатора англійською мовою «simple moving average»), 20 sma та 100 експоненційну ковзну середні (надалі ema, від загальноприйнятої назви індикатора англійською мовою «exponential moving average»);

2) для входу – будемо опиратись на сигнал 20 sma [3].

Умови тестування приймемо наступні:

1) інструмент – валютна пара EUR/USD;
 2) графік – тижневі котирування;
 3) період – 2000-2022 рік, при цьому дані за період 2000-2020 використаєм для пошуку оптимальних налаштувань технічного індикатора, а період 2020-2022 для перевірки результатів його застосування;

4) точка входу-виходу – початок та кінець торгової сесії тижня відповідно;

5) результати відображаємо в дол. США (\$);

6) історію котирувань використовуємо з ресурсу MetaQuotes;

7) в розрахунках не враховуємо гепи, просковзування та спреди.

Результати розрахунків відобразимо нижче.

Таблиця 1.

Результати з використанням комбінованих сигналів 10 sma, 20 sma та 100 ema за 2001-2019 рр.

№	delta 100 ema	delta 20 sma	delta 10 sma	Act 10 sma	Act 20 sma	Act 100 sma	Max
1	Зростає	Зростає	Зростає	0,3579	0,3579	0,3579	0,3579
2	Зростає	Зростає	Спадає	-0,2044	0,2044	0,2044	0,2044
3	Зростає	Спадає	Спадає	0,3006	0,3006	-0,3006	0,3006
4	Спадає	Спадає	Спадає	0,0907	0,0907	0,0907	0,0907
5	Спадає	Зростає	Зростає	-0,0201	-0,0201	0,0201	0,0201
6	Спадає	Зростає	Спадає	-0,1654	0,1654	-0,1654	0,1654
7	Спадає	Спадає	Зростає	0,0672	-0,0672	-0,0672	0,0672
8	Зростає	Спадає	Зростає	0,0253	-0,0253	0,0253	0,0253

Джерело: розраховано автором.

Інтерпретуємо суть отриманих результатів:

1) коли 100 ема зростає, 20 sma зростає, 10 sma зростає – то результат однаковий з використанням кожного з індикаторів, тобто, використання 20 sma підтверджується;

2) коли 100 ема зростає, 20 sma зростає, 10 sma падає – то доцільно використовувати або 20 sma, або 100 ема, тобто, використання 20 sma підтверджується;

3) коли 100 ема зростає, 20 sma падає, 10 sma падає – то доцільно використовувати або 20 sma, або 10 sma, тобто, використання 20 sma підтверджується;

4) коли 100 ема падає, 20 sma падає, 10 sma падає – то результат однаковий з використанням кожного з індикаторів, тобто, використання 20 sma підтверджується;

5) коли 100 ема падає, 20 sma зростає, 10 sma зростає – то вхід в ринок виконується згідно сигналу 100 ема, тобто, використання 20 sma в даній комбінації не підтверджується;

6) коли 100 ема падає, 20 sma зростає, 10 sma падає – то вхід в ринок виконується згідно сигналу 20 sma, тобто, використання 20 sma підтверджується;

7) коли 100 ема падає, 20 sma падає, 10 sma зростає – то вхід в ринок виконується згідно сигналу 10 sma, тобто, використання 20 sma в даній комбінації не підтверджується;

8) коли 100 ема зростає, 20 sma падає, 10 sma зростає – то вхід в ринок виконується згідно сигналу або 10 sma, або 100 ема, тобто, використання 20 sma в даній комбінації не підтверджується.

Порівняємо результати двох підходів на тестовому періоді. Використання чистої 20 sma дає результат 10063 дол. США. Використання комбінації індикаторів дає результат 11189 дол. США. Різниця +1126 дол. США або +11,2%. Тобто, оптимізація принесла позитивний результат.

Тепер виконаємо перевірку цих висновків на діапазоні 2021-2022 рр.

Таблиця 2.

Результати з використанням комбінованих сигналів 10 sma,
20 sma та 100 ема за 2021-2022 рр.

№	delta 100 ЕМА	delta 20 SMA	delta 10 SMA	Act 10	Act 20	Act 100	Max
1	Зростає	Зростає	Зростає	-0,0171	-0,0171	-0,0171	-0,0171
2	Зростає	Зростає	Спадає	0,0240	-0,0240	-0,0240	0,0240
3	Зростає	Спадає	Спадає	-0,0026	-0,0026	0,0026	0,0026
4	Спадає	Спадає	Спадає	0,1092	0,1092	0,1092	0,1092
5	Спадає	Зростає	Зростає	0,0310	0,0310	-0,0310	0,0310
6	Спадає	Зростає	Спадає	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
7	Спадає	Спадає	Зростає	-0,0241	0,0241	0,0241	0,0241
8	Зростає	Спадає	Зростає	-0,0243	0,0243	-0,0243	0,0243

Джерело: розраховано автором.

Інтерпретуємо суть отриманих результатів:

- 1) комбінації 1, 2, 3, які були прибутковими на тестовому діапазоні, на діапазоні перевірки згенерували збиток;
- 2) комбінація 4 підтвердила ефективність використання індикатора;
- 3) комбінації 6 не траплялось на діапазоні перевірки;
- 4) комбінації 7, 8, які були збиткові на тестовому діапазоні, на діапазоні перевірки згенерували позитивний результат.

Порівняємо результати двох підходів на діапазоні перевірки. Використання чистої 20 sma дає результат 1449 дол. США. Використання комбінації індикаторів дає результат 656 дол. США. Різниця -793 дол. США або -54,7%. Тобто, використання такого роду оптимізації не дало позитивного результату. При цьому варто відмітити, що сумарний ефект все рівно є позитивним: +333 дол. США, або +2,9%.

Відобразимо результати графічно для кожного з випадків:

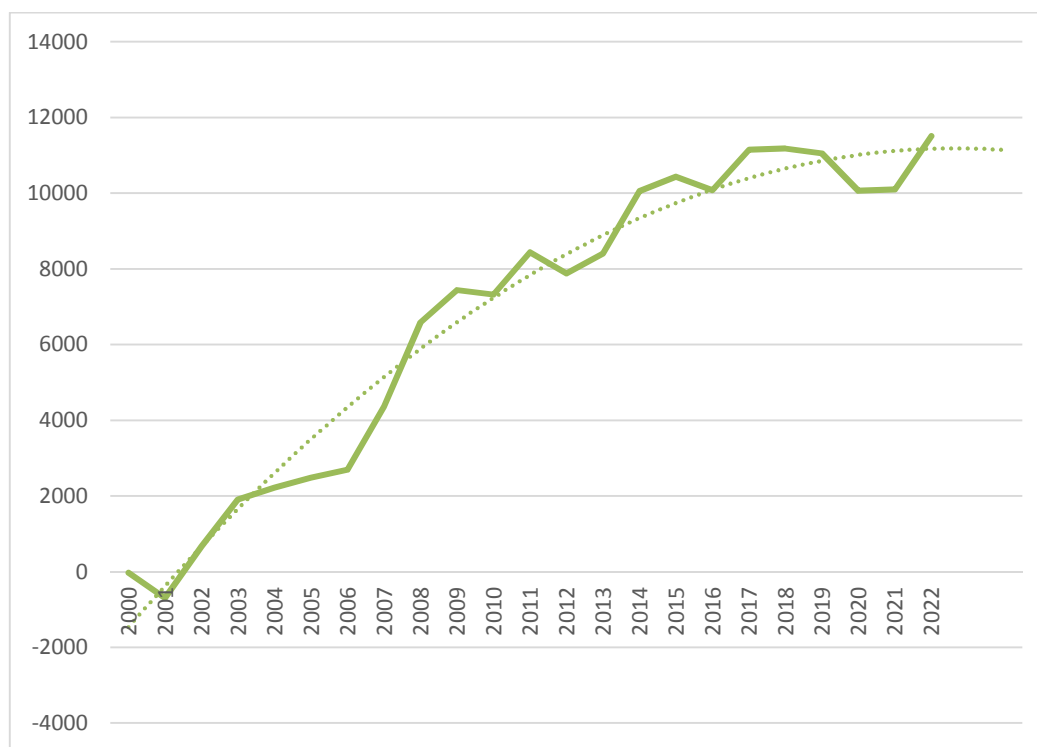

Рис.1 Акумуляований результат з використанням 20 sma без фільтрації, дол. США

Джерело: розраховано автором.

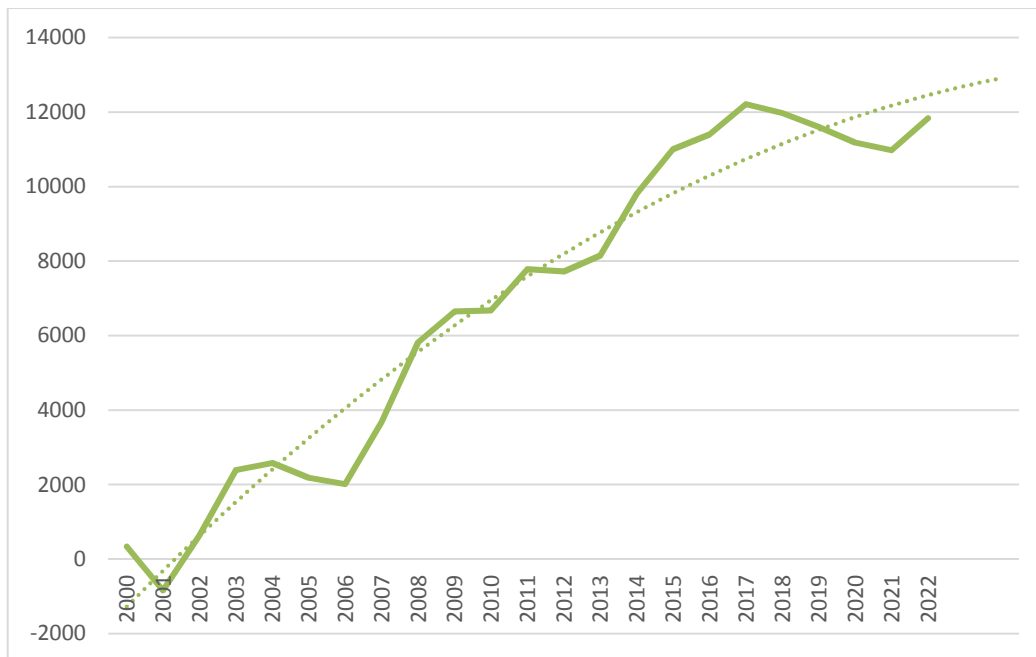

Рис.2 Акумуляований результат з використанням 20 sma з фільтрацією, дол. США

Джерело: розраховано автором.

Як бачимо, додаткову накладення лінії тренду (поліном 2 ступеня з прогнозом на 2 періоди), вказує на те, що саме варіант із додатковою фільтрацією має тенденцію до подальшого зростання (тобто, генерування прибутку).

Отже, на основі проведених розрахунків можемо зробити такі висновки:

- 1) для виконання арбітражних операцій із EUR/USD згідно критеріїв відбору, заданих в умовах дослідження, можна розглядати 20 sma з додатковою фільтрацією сигналів входу за трьома MA;
- 2) можливі такі комбінації індикаторів, при яких не потрібно входити в ринок, що теж може бути частиною торгової стратегії;
- 3) при цьому, виключення чи включення комбінацій індикаторів із сигнальних вимагає додаткового дослідження;
- 4) схожість результатів по ряду комбінацій вказує на необхідність введення в систему додаткового індикатора іншого принципу дії;
- 5) формування торгової системи з прогнозуванням на основі відібраних sma вимагає певної подальшої оптимізації для забезпечення стабільного позитивного результату.

Джерела та література:

1. Cornelius Luca. Technical Analysis Applications. New York: McGraw Hill Professional. 2004. 328 p.
2. Stephane Reverre. The Complete Arbitrage Deskbook. New York: McGraw Hill. 2001. 508 p.

3. Вадим Савченко. Торгова система трейдера. Варіанти налаштування ковзних середніх. IV Міжнародна конференція «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку»: тези доп. 7-8 груд. 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1175> (дата звернення: 11.02.2023)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Терлецька Юлія Олегівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-7581-0409*

Дячук Інна Олександрівна

магістр кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4186/>

Конкурентні переваги являють собою концентровану форму прояву переваг у організаційній, економічній, технічній сферах виробничо-господарської діяльності підприємства та включають характеристики, властивості продукції, які створюють для суб'єкта господарювання певні переваги над конкурентами-товаровиробниками. Досягнення конкурентних переваг у сучасних умовах можливе за рахунок низької собівартості продукції, запровадження нововведень, сегментування ринку, високого рівня диференціації товарів, оперативного реагування на потреби ринку, а також вищого рівня продуктивності праці, кваліфікації виробничого, технічного, комерційного персоналу, якості та технічного рівня виготовленої продукції.

Конкурентоспроможність підприємства є комплексною порівняльною характеристикою, яка відображає рівень переваг суб'єкта господарювання над підприємствами-конкурентами за певною визначеною сукупністю показників оцінки його діяльності. Саме тому проблема якості виготовленої продукції є актуальною для будь-якого підприємства.

Результативність діяльності підприємств олійно-жирового комплексу України впродовж останніх п'яти років у черговий раз підтвердила переваги переходу економіки від сировинного типу, коли держава перетворюється на сировинний додаток до економік розвинених країн, до створення конкурентного продукту з високою доданою вартістю всередині країни. Українська соняшникова олія експортується у 124 країни світу. На світових ринках

основними споживачами її є Індія, Китай та країни ЄС, а також країни Близького Сходу, Африки, Азії.

Олійна продукція користується зростаючим попитом на світовому ринку, що зумовлено двома основними факторами: переорієнтацією у структурі харчування людей на олії та жири рослинного походження через їхні фізіологічні переваги і більш доступні ціни порівняно із тваринними жирами, а також динамічним зростанням у всьому світі виробництва біодизельного палива на основі рослинних олій на фоні прогресуючого зростання цін на мінеральні енергоресурси та зменшення їхніх природних запасів.

Важливими чинниками розвитку олійно-жирової галузі є членство України у СОТ та підписання Угоди про асоціацію з країнами Європейського Союзу, а також створення в рамках цієї Угоди поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, що відкриває вітчизняним товаровиробникам перспективи для освоєння нових ринків збуту, підвищення рівня якості та безпечності продукції. Проте, незважаючи на певні здобутки олійно-жирової галузі, актуальними проблемами, що заважають повною мірою реалізувати власний експортний потенціал, залишаються невідповідність якості та безпечності олійно-жирової продукції міжнародним та європейським нормам і правилам. Зростаюча роль олійно-жирової галузі у подоланні кризового стану та відновленні економічного зростання національної економіки потребує формування дієвої системи державної підтримки її експортного потенціалу.

Одним з основних чинників, що перешкоджає розширенню доступу української продукції на європейський ринок в умовах запровадження зони вільної торгівлі, є невідповідність національних стандартів вимогам ЄС. Проведення політики ЄС у сфері забезпечення якості актуалізувало необхідність розробки єдиного підходу до забезпечення якості продукції, що виробляється та реалізується у країнах-учасниках.

Практичний досвід свідчить про те, що товаровиробники для забезпечення переходу на нові міжнародні стандарти в середньому витрачають суми, еквівалентні 14% від собівартості продукції. Тестування такої продукції потребує додаткових витрат в обсязі ще 4% від собівартості. З огляду на кризовий стан національної економіки, у нинішніх умовах господарювання підприємствам буде важко залучити необхідні кошти для фінансування переходу на нові технічні стандарти. До того ж Угода про асоціацію не передбачає спеціальної програми фінансової допомоги для вирішення цієї проблеми. Отже, актуальним завданням вітчизняної економіки у сучасних умовах є створення системи фінансової підтримки переходу на нові європейські стандарти.

Пріоритетними напрямками підвищення рівня якості олії, на думку фахівців-практиків, є поліпшення споживчих якостей олії; підвищення технологічного рівня виготовлення продукції; покращення смакових якостей олії; поліпшення вітамінного складу продукції; закупівля якісних інгредієнтів; покращення естетичних якостей; зниження рівня розбризкування олії при термічній обробці; зниження кількості консервантів та стабілізуючих речовин, що перешкоджають псуванню продукту; використання сучасного обладнання

для виготовлення олії; зниження гіркоти олії; зниження рівня штучного смаку і запаху; зниження частки осаду в загальній масі олії; впровадження сучасних систем автоматизації управління виробництвом; покращення якості пакувальної тари (застосування скляної затемненої тари).

Отже, основні напрями підвищення рівня якості продукції українськими товаровиробниками у контексті забезпечення її конкурентоспроможності у сучасних умовах можна звести до наступного:

1) Проведення гнучкої та активної превентивної політики реагування на зміни конкурентного середовища господарювання, що дозволяє вчасно та швидко обґрунтувати та реалізувати відповідні заходи, використати сприятливі можливості на ринку для подальшого розвитку.

2) Використання досягнень науки і техніки у бізнес-процесах, організаційних, збутових, управлінських та інших процесах на підприємстві, що дозволяє підвищити рівень якості продукції та продуктивності праці, а також знизити рівень виробничих витрат на якісній основі.

3) Постійний і систематичний аналіз ринку та потреб потенційних споживачів з метою своєчасного реагування на нові вимоги.

4) Використання дієвих інструментів стратегічного управління якістю продукції, що дозволяє сформувати товаровиробнику довготермінові конкурентні переваги.

5) Ефективне використання потенціалу працівників суб'єкта господарювання шляхом формування ефективної системи стимулювання та підготовки персоналу, підвищення рівня їхньої кваліфікації.

6) Формування та впровадження дієвої системи управління якістю та конкурентоспроможністю продукції, важливими інструментами якої повинен стати належний рівень системи внутрішньотехнічного контролю на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Єрмошенко М. М., Гольцев Д. Г. Система управління якістю як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства. Держава та регіони. 2017. № 1. С.89-92.
2. Лисенко О. М. Системи управління якістю: особливості впровадження згідно з новою версією стандарту ISO-9001. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2016. № 1 (20). С. 27-34.
3. Терлецька Ю. О. Використання інноваційних технологій у процесі удосконалення якості продукції на підприємстві. Молодий вчений. Вип. № 3(55). 2018. С. 712-715.
4. Траченко Л. А. Важливі аспекти формування систем управління якістю в контексті вимог міжнародного стандарту ISO 9001:2015. Ефективна економіка. 2018. № 4. URL: [http://: www.economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua)

ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ

Усяєва Таміла Василівна

здобувач СВО Магістр, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава

Науковий керівник: Дугар Тетяна Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4225/>

Рівень якості даних обліку, як і забезпечення складання балансу має бути дуже високим, це вимагає досконалої організації цілісної системи підготовчих робіт та технологічних операцій з визначення і відображення у обліку результатів інвентаризації як способу приведення відповідності облікових показників фактичному стану справ.

Найкращий результат інвентаризації – це відсутність відхилень між даними обліку та фактом, якщо ж за результатами інвентаризації виявляються розбіжності, то це можуть бути нестачі, лишки та пересортиця.

При визначенні результатів інвентаризації слід урахувати наявність чи неможливість визнання природного убутку об'єктів (усушка, випаровування, вимерзання), не слід забувати, що убуток не враховується у разі виявлення вини матеріально-відповідальних осіб у нестачі цінностей [1].

Загальний порядок врегулювання результативно-інвентаризаційних різниць наступний:

- виявлені надлишки активів оприбутковуються з відображенням у складі інших операційних доходів підприємства;
- нестача цінностей в межах установлених норм природного убутку відноситься до витрат звітного періоду (після заліку пересортиці);
- наднормативна нестача цінностей чи втрат від псування відшкодовуються винними особами згідно підходів до експертної оцінки;
- наднормативні нестачі цінностей та втрати псування при невстановленні винних або відмові у судовому позові відносяться на збитки бізнесу [3].

У практиці вітчизняного бізнесу, коли залучення незалежного експерта-оцінювача досить кошовне, такі повноваження надаються інвентаризаційній комісії, що веде розрахунки за методикою незалежної експертної оцінки майна.

Етапи інвентаризації документуються наступним алгоритмом [1, 2, 3]: організаційний (план-графік проведення, наказ на створення постійно діючої (робочої) інвентаризаційної комісії, розпорядчий документ на проведення інвентаризації, розписка матеріально-відповідальної особи); технологічний (описи, акти інвентаризації, акти взаємозвірки розрахунків); аналітичний (звіряльні відомості, розрахунки норм природного убутку та завданої шкоди, протоколи засідань інвентаризаційної комісії; наказ про затвердження результатів інвентаризації та способи врегулювання різниць).

Перспективою удосконалення документарних форм є розробки уніфікованих реєстрів відображення податкових наслідків інвентаризації (у частині ПДВ та неподаткового платежу при компенсації нестач та псування активів суб'єкта бізнесу). Крім того, окремі випадки в регулюванні інвентаризаційних різниць передбачають виконання норм Податкового кодексу щодо податку на прибуток (донарахування податкових доходів за фактом визнання лишків).

Список використаних джерел:

1. Безчасний О. У. Аналіз результатів та якості інвентаризації. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2018. Вип. 18. С. 219-226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Traeiv_2018_18_32.
2. Височан О. О. Етапи та методи проведення інвентаризації: управлінський підхід. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 35 (1). С. 121-125. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_35\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_35(1)_26).
3. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Чорна Тетяна Миколаївна

*кандидат технічних наук, доцент кафедри митної справи та товарознавства, Державний податковий університет
ORCID: 0000-0001-9923-8737*

Сагайдак Ірина Степанівна

*кандидат технічних наук, доцент кафедри митної справи та товарознавства, Державний податковий університет
ORCID: 0000-0002-7186-8830*

Личкун Ліза Олександрівна

студентка, Державний податковий університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4213/>

Російська агресія спричинила безпрецедентні втрати в економіці України. Так, протягом лютого-вересня 2022 року Україна щотижня втрачала по 4 млрд вартості активів (цифра не враховує наслідки знищення цивільної енергетичної інфраструктури, починаючи з жовтня 2022 року). За мінімальними оцінками, прямі збитки від війни станом на початок грудня оцінюються у 135,9 млрд дол. [6]. Окрім того, мають місце й непрямі збитки (недоінвестовані кошти, недоотриманий експорт та валовий продукт тощо), які як правило, в рази більші від прямих. Падіння ВВП України за підсумками 2022 року

оцінюється на рівні 30,4% \pm 2%, що є об'єктивно найгіршим результатом з часів незалежності, хоча й кращим, ніж очікували більшість експертів на початку повномасштабного вторгнення, коли оцінки варіювалися в межах 40-50% падіння ВВП і глибше [4].

Глобальність кризи, значні руйнування промислової та соціальної інфраструктури, дефіцит матеріальних і фінансових ресурсів актуалізують необхідність завчасної розробки стратегії післявоєнної відбудови України. Пошук нових підходів до розробки програм стабілізації економічної системи та напрямків прискорення соціально-економічного розвитку України повинен базуватися на аналізі світового досвіду і глобальних трендів подолання соціально-економічних та екологічних криз, які відбувалися протягом останніх десятиліть.

Одним з важливих інструментів подолання кризових явищ в післявоєнний період може стати впровадження принципів відповідального споживання, які передбачають зведення до мінімуму витрат природних і будь-яких інших ресурсів, зменшення кількості відходів за рахунок повторного використання товарів, використання відновлювальних ресурсів, впровадження продуктів із великим життєвим циклом тощо.

Відповідальне споживання (*responsible consumption*), або розумне чи стійке споживання – поняття в економіці, яке характеризує економне використання природних ресурсів в рамках задоволення тільки необхідних потреб. Відповідальне споживання є складним та комплексним поняттям, що стосується усіх сфер існування людини. Автори [3] пропонують розділяти відповідальне споживання на три блоки – харчування, ресурси у побуті та накопичення відходів.

Відповідальність у продовольчій сфері. Глобальні втрати харчових продуктів як відходів складають від однієї третини до половини всього виробленого продовольства. Втрати відбуваються на всіх етапах: у країнах з низьким рівнем доходів велика їх частина припадає на виробництво, в розвинених країнах – на стадії споживання [2].

Підтвердженням актуальності формування відповідальної харчової поведінки та доцільності впровадження принципів відповідального споживання у продовольчій сфері є наступні статистичні дані: у світі близько 1,3 млрд т харчових продуктів загальною вартістю майже 1 трлн дол. опиняється на звалищах. При цьому, за даними річного звіту ООН про продовольчу безпеку та харчування у світі за 2020 рік, кількість тих, хто голодує, зросла на 18% у порівнянні з 2019-им роком – приблизно на 118 мільйонів людей [7]. У середньому кожен мешканець України направляє до смітника 250-300 кг твердих побутових відходів на рік, 60% з яких становлять органічні відходи, зокрема продукти харчування. Загальна вартість викинутих придатних до споживання продуктів складає понад 6 млрд грн. [2]. Зменшення втрат продовольства та відходів може сприяти екологічній стійкості та економії ресурсів за рахунок зниження виробничих витрат і підвищення ефективності продовольчих систем.

Ресурсо- та енергозбереження. Як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі актуальними є також питання ресурсо- та енергозбереження. Відповідальне споживання вимагає формування своєрідної культури споживання ресурсів з урахуванням європейського досвіду як на рівні окремих домогосподарств, так і на загальнодержавному рівні. Мова йде, зокрема, про раціональне використання водних ресурсів, підвищення енергоефективності громадських будівель (термомодернізація чи ремонт медичних закладів, садочків, шкіл тощо) та житлових будинків. Енергоефективні об'єкти поступово стають не лише трендом, а й потребою, що пов'язано з одного боку – з економією коштів та ресурсів, з іншого – з формуванням вміння заощаджувати у всіх сферах та можливістю зберегти довкілля для прийдешніх поколінь [1].

Управління відходами. В Україні проблема зі сміттям критична – на сміттєзвалища потрапляє велика кількість сміття, і деякі полігони твердих побутових відходів заповнені на 80-95%. З початком повномасштабної війни проблема відходів загострилася: зруйновано житлові будинки, об'єкти інфраструктури, підприємства, тисячі автомобілів спалено та понівечено, накопичено велику кількість знищеної військової техніки. Крім того, під завалами будівель знаходяться електронні та електричні прилади, небезпечні відходи, побутова хімія тощо. Постраждало також багато підприємств, які працювати у сфері управління відходами, логістичні зв'язки порушено [5].

В грудні 2022 року презентовано Дорожню карту реформи управління відходами, яка враховує принципи циркулярної економіки та дозволить створити нові робочі місця та додану вартість до ВВП, сприятиме залученню інвестицій в переробку відходів. Серед очікуваних результатів реформи управління відходами до 2034 року є наступні: охоплення системою роздільного збору відходів 100% населення країни; рециклінг та відновлення понад 50% побутових відходів, що утворюються; захоронення лише невеликої частки відходів – менше 30%; спалювання лише тих відходів, які пройшли попереднє оброблення і не піддаються рециклінгу; закриття та рекультивація полігонів, що не відповідають законодавчо-нормативним вимогам [8].

Таким чином, післявоєнне відновлення національної економіки – багатовекторний процес, який має враховувати необхідність одночасного вирішення багатьох гуманітарних проблем, проблем, пов'язаних із масовим руйнуванням інфраструктурних об'єктів, а також проблем, пов'язаних із пошуком нових джерел фінансових та матеріальних ресурсів, їх раціонального розподілу та використання. Відповідно важливим інструментом подолання кризових явищ в післявоєнний період може стати впровадження принципів відповідального споживання на державному, комерційному та індивідуальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Енергоефективність: режим самообмеження чи культура споживання ресурсів. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/15/695015/>.

2. Кундєєва Г. О., Куліш О. А. Відповідальне споживання: мікроекономічний аспект концепції корпоративної соціальної відповідальності. *Менеджмент організацій і адміністрування: теорія та практика*: колект. монографія / за ред. проф. Н. С. Скопенко, проф. О. І. Драган. Київ, 2020. С 311-320.
3. Лєсь А. В., Ращенко А. В., Смаглий В. О. Відповідальне споживання в умовах сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6832>.
4. Мінекономіки попередньо оцінює падіння ВВП в 2022 році на рівні 30,4%. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4470bafb-5243-4cb2-a573-5ba15d9c8107&title=MinekonomikiPoperedno>.
5. Не обороною єдиною: чому важливо зберегти фокус на екологічні реформи під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694128/>.
6. Рік швидких відповідей закінчується. Як українська економіка пережила війну 2022 року. Сім графіків про втрати, допомогу та людей. URL: <https://forbes.ua/money/rik-shvidkikh-vidpovidey-zakinchuetsya-yak-ukrainska-ekonomika-perezhila-viynu-2022-roku-sim-grafikiv-pro-vtrati-dopomogu-ta-lyudey-22122022-10665>.
7. Шапран О. Є. Маркетингове обґрунтування заходів щодо стабілізації економічної системи України у післявоєнний період на основі шерінгової економіки. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2022. №1. С. 3-7.
8. Як будуватиметься якісно нова модель управління відходами в Україні: Міндовкілля презентувало Дорожню карту реформи. URL: <https://mepr.gov.ua/news/40716.html>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕНДЕНЦІЮ ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАННЯ КОМПАНІЙ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО СЕКТОРУ

Шуба Олена Артурівна

*доцент, Харківський університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-6186-6700*

Сагура Маргарита

студентка, Харківський університет імені В.Н. Каразіна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4228/>

Посилення глобалізації вимагає компанії шукати нові шляхи для отримання конкурентних переваг в асортименті, унікальності, певних технологіях, охоплення більшої частини ринку та отримання переваг за рахунок масштабу. Сучасні компанії застосовують не одну стратегію, фокусуючись на одному з компонентів, а набір складових, які для кожної компанії складають унікальну конкурентну стратегію. Основними такими складовими можна назвати інноваційну діяльність, оптимізацію витрат, маркетингову діяльність, соціальну, екологічну відповідальність та процеси злиттів та поглинання.

Насправді, злиття та поглинання дають змогу забезпечити компанії досягнення одразу декількох складових, враховуючи те, що інтенсивна конкуренція змушує або позбавлятися конкурентів, або об'єднуватися з ними [1, с. 141]. Сучасна наукове співтовариство зазвичай виділяє три найбільш узагальнені теорії мотивації компанії до угод злиття та поглинання: теорія синергії, теорія гордині та теорія агентських витрат вільних потоків грошових коштів [2, с. 205].

Фармацевтична галузь є однією з основних секторів світової економіки, важливість якої продовжує зростати, особливо в умовах пандемії COVID-19. Світовий фармацевтичний ринок має ряд особливостей, зокрема державне регулювання у зв'язку з високою соціальною відповідальністю, тривалий та дорогий процес створення нового товару. Розробка нових препаратів вимагає від компанії значних витрат на матеріали та обладнання, висококваліфікованих кадрів, а також значних витрат часу, так як процес довготривалий та ризиковий, так як лише невелику частину проєктів вдається реалізувати та отримати необхідну сертифікацію. Процес від початку розробки до виходу препарату на ринок в середньому займає 12-13 років, при тому, що лише 1-2 препарати з 10000 можуть успішно пройти всі етапи розробки [3, с. 6]. Невеликим компаніям набагато складніше працювати на ринку та створювати нові препарати, тому ринок також характеризуються присутністю рядом великих міжнародних компаній, такі як Pfizer, Roche, AstraZeneca, Jonson&Jonson, Bayer, Novartis, Merck. Все це також створює значні бар'єри для виходу нових компаній на ринок.

На світовий фармацевтичний ринок мають вплив багато факторів, які і створюють нові можливості, і одночасно обмежують діяльність фармацевтичних компаній. Політико-правові фактори в більшій мірі перешкоджають розвитку фармацевтичного сектору через велику кількість вимог та суворий контроль за їх дотриманням. Економічні фактори також переважно перешкоджають через загальний економічний спад світової економіки, але споживання препаратів зростає, так як споживачі все одно потребують фармацевтичні препарати. Соціокультурні фактори у більшій мірі мають позитивний вплив, хоча підвищення уваги суспільства до здоров'я та використання народної медицини можуть зменшити попит на продукцію галузі. Технологічні фактори дозволяють підвищувати якість продукції та гнучкість виробництва за допомогою 3Д-друку, скорочувати витрати та час, як на виробництво, так і на дослідження і розробку, використовуючи штучний інтелект. Екологічні фактори переважно обмежують діяльність через встановлення «зеленого» податку та необхідності впровадження якісніших систем очищення, але орієнтація на захист навколишнього середовища – можливість покращити імідж та позиції компанії.

Серед існуючих способів підвищення ефективності діяльності фармацевтичних компанії найбільш часто використовуються процеси злиття та поглинання. Як і у випадку зі створенням альянсів, злиття та поглинання сприяють отриманню фармацевтичними компаніями додаткових конкурентних переваг. У цьому випадку фармацевтичні компанії можуть відкрити нові ринки, отримати нові технології, збільшити обсяги продажів, збільшити асортимент

продукції, підвищити свою ринкову вартості, в деяких випадках позбутися конкурентів (шляхом їх придбання). Згідно з дослідженнями, основними мотивами до укладання угод зі злиття та поглинання для фармацевтичних компаній виступають прагнення знизити витрати на НДДКР (41% угод), поглинання готових препаратів (31%), географічна експансія (14%) та збільшення ринкової частки (6%) [4].

Таким чином, процеси злиттів та поглинань фармацевтичних компаній, які продовжуються вже декілька десятиріч, мають тенденцію до зростання як їх кількості, так і вартості.

Список використаних джерел:

1. Продиус О. І., Ніколаєва Є. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (Державний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, 27 травня 2022). Одеса: Державний університет «Одеська політехніка», 2022 – С. 141-142.
2. Bradley M., Desai A., Kim E. H. The rationale behind interfirm tender offers: Information or synergy? //Journal of financial economics. – 1983. – Т. 11. – №. 1-4. – С. 183-206.
3. <https://www.efpia.eu/media/637143/the-pharmaceutical-industry-in-figures-2022.pdf>
4. A Decade of Biopharma M&A and Outlook for 2020 [Електронний ресурс] // PharmaIntelligence. – 2021 <https://pharmaintelligence.informa.com/resources/product-content/a-decade-of-biopharma-mergers-and-acquisitions-and-outlook-for-2020-whitepaper>.

МОТИВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Щетініна Людмила Валеріївна

кандидат економічних наук, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0003-1519-0647

Рудакова Світлана Григорівна

кандидат технічних наук, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-0623-6140

Данилевич Наталія Станіславівна

кандидат технічних наук, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-2321-0487

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4301/>

Мотивовані працівники є конкурентною перевагою будь-якої компанії. Але досягнення такого психологічного стану потребує, як правило, від неї певних витрат. У роботодавців виникає дилема між здійсненням витрат на мотивацію персоналу чи пошуком працівників із «помірними» запитами. Водночас, розуміння природи мотиваційного процесу дає можливість вирішити цю дилему на користь мотивованого персоналу.

Традиційний підхід до процесу мотивації людини передбачає зв'язок між такими його складовими, як: потреби, інтереси, мотиви, поведінка та результат (рис. 1).

Рисунок 1 – Традиційний підхід до процесу мотивації

Наприклад, розгортання процесу мотивації людини, яка має потребу в їжі, буде цілком залежати від цієї людини. Вона має обрати внутрішній «драйвер» (мотив) – усунути фізіологічний дискомфорт та/або отримати

задоволення від їжі. Залежно від її вибору будуть здійснені певні дії. У випадку тільки усунення фізіологічного дискомфорту поведінка людини може бути спрямована на «з'їсти щось». У випадку також отримання задоволення від їжі людина може обирати між альтернативами, наприклад, приготувати їжу власноруч або завітати до кафе (ресторану).

Мотивація трудової діяльності в компанії має відмінності порівняно з мотивацією людини в повсякденному житті. В мотиваційному процесі з'являється «стимул» (рис. 2).

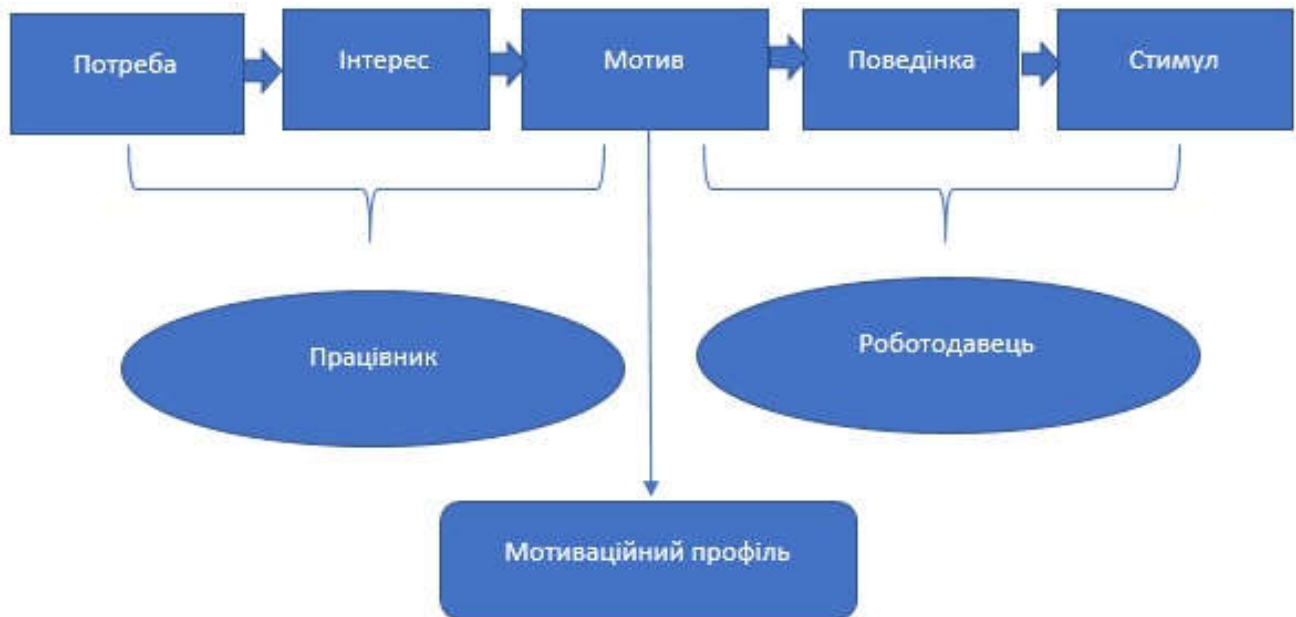

Рисунок 2 – Мотивація праці в компанії

Роботодавець може запропонувати працівникові ті значущі об'єкти, предмети або блага, до яких у нього з'явився інтерес, наприклад, грошова мотивація, кар'єрне зростання, збільшення соціального пакету тощо. Але роботодавець не завжди може в обмін на бажану поведінку працівника надати певні матеріальні або нематеріальні блага. Тоді виникає ситуація, коли працівник може зробити вибір на користь іншого роботодавця. Це, зрозуміло, призведе до втрат роботодавця, який не зміг задовольнити колишнього працівника. Для того, щоб уникнути втрат, роботодавець має орієнтуватися більшою мірою на мотив, оскільки саме він визначає бажаний психологічний стан працівника.

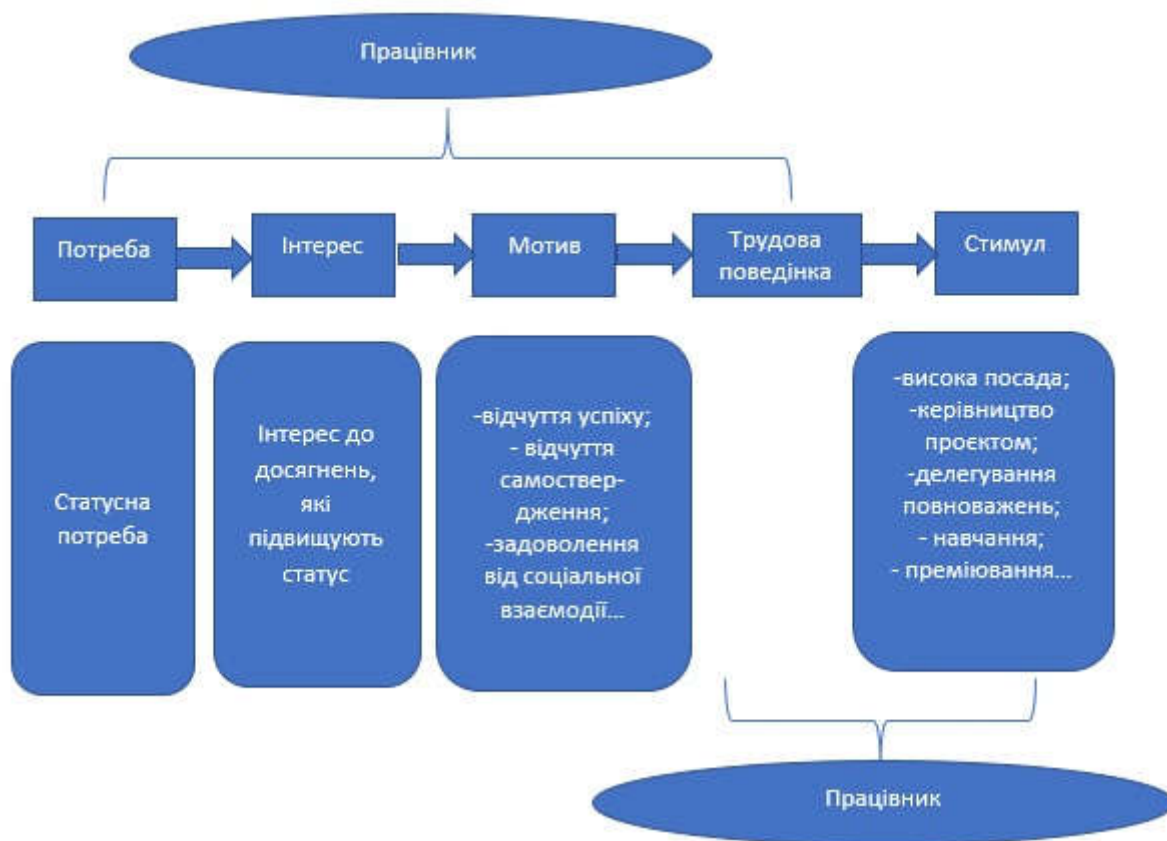

Рисунок 3 – Мотивація працівника зі статусною потребою

Розглянемо ситуацію, коли у працівника є статусна потреба (рис.3). Задовольнити її, на думку працівника, можна завдяки його просуванню на вищу посаду або призначенню керівником проекту. Роботодавець має обмежені можливості кар'єрного просування, але втратити продуктивного працівника теж не хоче. Виявлені роботодавцем провідні мотиви працівника (мотиваційний профіль) включають відчуття успіху та самоствердження, а також задоволення від соціальної взаємодії. Ці бажані психологічні стани також можна сформулювати, якщо делегувати працівникові повноваження, направити його на навчання тощо. Роботодавцеві подібне стимулювання коштуватиме менших грошових ресурсів ніж у випадку кар'єрного просування, а досягнення віддачі від трудової поведінки буде на бажаному рівні.

Отже, роботодавцеві слід не тільки виявляти актуальні потреби працівників, але й досліджувати їх мотиви. В практиці менеджменту персоналу та мотиваційному менеджменті процес виявлення провідних мотивів працівника отримав назву складання мотиваційного профілю.

Список використаних джерел:

Колот А. М. Цимбалюк С. О. Мотиваційний менеджмент: підручник. К.: КНЕУ. 2014. 479 с.

АЛГОРИТМІЧНІ МОВИ У ПРОЄКТУВАННІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Дедюхіна Юлія Олександрівна

викладач програмування та інформаційних дисциплін,

спеціаліст, Відокремлений структурний підрозділ

«Рівненський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України»

ORCID: 0000-0002-8657-8297

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4197/>

На цей час, практично всі суб'єкти ринку незалежно від форми власності, виду діяльності, кількості працюючих тощо, орієнтовані на виробництво і продаж товарів, надання послуг чи виконання робіт, тяжіють до організації ефективної торгівлі через інтернет, максимізації прибутку через розширення клієнтської бази. Для успішної реалізації таких цілей керівникам необхідно аналізувати значну кількість даних і забезпечувати ефективне управління усіма видами ресурсів, зокрема фінансових, матеріальних і трудових.

Серед потужних сучасних прикладних рішень для автоматизації робочих процесів, особливо на великих підприємствах, з нашої точки зору, окрему увагу слід приділити впровадженню систем програмного забезпечення (ПЗ) для планування ресурсів підприємства (ERP). Хмарні технології роблять доступними ці рішення також і для малого бізнесу. За їх допомогою можливо забезпечити повну автоматизацію усіх бізнес-процесів і налагодити ефективний контроль за виконанням управлінських рішень.

ПЗ ERP – це набір програм, призначених для управління та інтеграції ділової діяльності, яка включає закупівлі, виробництво, продажі й отримання платежів, інвестиційне проектування, управління трудовими ресурсами, коштами тощо, ы надає точні дані в режимі реального часу, які допомагають учасникам приймати обґрунтовані фінансові, господарські й управлінські рішення [1]. Таке ПЗ фактично є єдиним інформаційним простором, який дозволяє забезпечити децентралізацію бізнес-процесів і дистанційну роботу, ефективне фінансове, операційне та бізнес-планування, комплексну підтримку електронної комерції, забезпечення стабільного руху коштів, безпечні транзакції, швидку взаємодію з клієнтами онлайн і своєчасну доставку, автоматизацію маркетингу (разом з інструментами CRM), бухгалтерського та інших видів обліку, інтеграцію ланцюга поставок.

Проектування інформаційних систем охоплює: проектування об'єктів даних, які будуть реалізовані в базі даних; проектування програм, екранних форм, звітів, які забезпечуватимуть виконання запитів до даних; облік конкретного середовища або технології, а саме: топології мережі, конфігурації

апаратних засобів, використовуваної архітектури (файл-сервер або клієнт-сервер), паралельної і розподіленої обробки даних тощо [2].

Для проектування систем ПЗ типу ERP використовують високорівневі алгоритмічні мови, зокрема Python, Java, C/C++, АВАР та інші [3]. Вони враховують концепцію логічних баз даних, яка забезпечує високий рівень абстракції від їх основних рівнів, підтримують усі платформи і мови програмування. Також вони дозволяють забезпечити високу продуктивність і доступність таких систем у кластерах недорогих офісних комп'ютерів.

Таким чином, використання зазначених технологій під час проектування систем ПЗ ERP та упровадження їх у різних галузях національного господарства сприяє отриманню позитивних економічних, соціальних, науково-технічних ефектів.

Список використаних джерел:

1. Планування ресурсів підприємства (ERP). URL: <https://bizmag.com.ua/planuвання-resursiv-pidpryiemstva-erp/>.
2. Проектування інформаційних систем: Загальні питання теорії проектування ІС (конспект лекцій). Навч. посіб. для студ. спеціальності 122 «Комп'ютерні науки». КПІ ім. Ігоря Сікорського. Уклад.: О. С. Коваленко, Л. М. Добровська. Київ. 2020. 192 с.
3. АВАР. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/АВАР>.

ОГЛЯД МЕТОДІВ СЕГМЕНТАЦІЇ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ

Лапець Ольга Вікторівна

асистент кафедри математичного

забезпечення електронних обчислювальних машин,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID: 0000-0002-7707-3588

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4253/>

Безперервне зростання об'ємів інформації, що зберігається та оброблюється кожен день створює гостру необхідність створення систем та методів розпізнавання зображень. Задача розпізнавання образів досі не вирішена в повному обсязі. Існуючі методи аналізу об'єктів на зображеннях не дозволяють ефективно і повною мірою вирішити складні задачі розпізнавання, пов'язані з спотвореннями частин об'єктів, тому що модель їх побудови принципово не здатна врахувати зовнішніх впливів і часткових помилкових описів, що виникають через це. Необхідна розробка універсальних структурних підходів, в основу яких має бути покладений ієрархічний аналіз безлічі описів частин об'єктів і можливість прийняття рішення за поданням, що включає неправдиві структури.

В даний час розроблена величезна кількість методів і алгоритмів сегментації зображень. Кожен з них має право на існування і певну область застосування, яка залежить від характеру відмінностей вхідних та еталонних зображень, вимог до об'ємів обчислень і швидкості ухвалення рішень. Рішення проблеми розпізнавання значно ускладнюється змінами об'єкта під дією геометричних перетворень, його положення, а також під впливом зовнішнього середовища. Ці фактори призводять до спотворень окремих фрагментів аналізованих об'єктів, а також до формування елементів помилкових об'єктів з близькими характеристиками. Існуючі методи в основному представляють лише первинне розбиття, що не забезпечує контекстну інтерпретацію зображень. Сегментація на сьогоднішній день є одним з найбільш потужних і перспективних інструментів попередньої обробки даних для інтерпретації зображень [1].

Параметри надійності і достовірності обробки у алгоритмах сегментації залежать від того, наскільки повно враховуються характеристики розподілу яскравості на зображенні в областях фону та об'єктів, та від самої форми об'єктів та кількості перепадів яскравості. До основних підходів сегментації відносять процес пошуку однорідних областей та виділення контурів об'єктів зображення. На сьогоднішній день з'являється все більше комбінованих методів, які об'єднують обидва підходи. Так, методи можна розділити на групи, кожна з яких використовує одну певну ознаку зображення, за якою буде виконана сегментація [2], самі ж алгоритми поділяються на порогові, текстурні, нарощування, злиття-розщеплювання областей і методи, які використовують кластерний аналіз.

Вибір доцільного та ефективного методу сегментації значно залежить від змісту початкового зображення. В свою чергу, сегментацію шляхом виділення контурів та кластерну сегментацію доцільно використовувати для напівтонових та кольорових зображень. Аналіз експериментальних досліджень показує, що у кожній групі методів сегментації алгоритм у своєму початковому вигляді не дає ефективних результатів, тому доцільно проводити його модифікації для покращення обчислень. Так, для порогових методів рекомендується використовувати сегментацію окремих ділянок із застосуванням методу Отсу для обчислення значення порогу, при сегментації методом виділення кордонів необхідно оцінювати ступінь пошкодження ділянок для проведення їх реставрації, а при сегментації на основі теорії кластеризації слід проводити попередню оцінку вхідного зображення для визначення кількості кластерів.

Список використаних джерел:

1. Прэтт У. Цифровая обработка изображений. В 2-х книгах: пер. с англ. / У. Прэтт. – М.: Мир, 2009. – 792 с.
2. Сойфер В. А. Методы компьютерной обработки изображений / В. А. Сойфер. – М.: Физматлит, 2013. – 784 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОГО ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНУ

Ніжегородцев Владислав Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент,

Державний податковий університет

ORCID: 0000-0001-9434-0564

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4189/>

На сьогодні без інформаційного ресурсу, що має визначне місце поряд з іншими повсякденними природними ресурсами, людство втрачає перспективи інтенсивного прогресивного розвитку. Важливою базою процесу глобалізації виступає уся культура, яка була створена людиною, в тому числі й дизайнерську, що є інструментом створення цифрових технологій в сучасному дизайні.

Сучасні споживачі прагнуть максимально спростити свій цифровий досвід, починаючи від онлайн-замовлень до автоматизації великої мережевої структури, саме тому кожна країна або бізнес, які рухаються в напрямку майбутнього, інвестують в свою цифрову трансформацію. Сьогодні цифрові технології, використовуються як для захисту і здійснення прав людини, так і для їх порушення, наприклад шляхом відстеження наших переміщень, покупок, розмов і поведінки.

Цифрові технології дизайну базуються на інтегрованій системі дизайну, який відіграє роль створення естетичних речей, яка стала відповідальною за налагодження відносин людини зі світом речей. Тому, актуальним питанням є всебічне дослідження дизайнерської діяльності, яка повинна бути взята в єдності проектного, смислового й формального підходу. Адже, це дозволить утвердити в суспільстві думку про дизайн як про систему створення речей, яка дозволяє здійснювати посередницьку функцію між великим промисловим виробництвом та потребами конкретної особи в гармонійному предметному оточенні [86].

Якщо проаналізувати сучасну цифрову трансформацію дизайну, то він перш за все зорієнтований на зміну якості обслуговування клієнтів в середовищі Інтернет, і зорієнтований на електронну обробку та автоматизацію в сфері цифрового бізнесу, в цифровій торгівлі – спрямований на підвищення конкурентоспроможності, «цифрову зрілість» у проектах розробки маркетингу.

Людина як споживач на новому кроці розвитку дизайну стає не тільки як біологічна одиниця з антропометричними параметрами. Реальна перспектива в подальшому – це нано-об'єкти, що будуть працювати у зв'язці з нашими нейронами, щоб створити віртуальну реальність прямо в нашій нервовій системі, за виразом М. Ромула: «це означає що комп'ютери з зовнішніх носіїв типу планшетів, смартфонів та ноутбуків перейдуть в нашу внутрішню нервову систему» [28].

Тенденція просування до симбіозу, «злиття» біологічного тіла людини з машиною вже справджується з успіхом. Так звана чіпізація впроваджується багатьма фірмами США у зв'язку з налагодженням системи безпеки та існує

у процесі вживляння невеликих підшкірних імплантів, що дозволяють ідентифікувати співробітника без надання будь-яких документів.

Можливість використання кібернетичних підходів до підтримки прийняття рішень в дизайн-проекуванні знаходиться в стадії активного вивчення. Особливо перспективні кібернетичні підходи в інформаційному і мультимедійному дизайні.

Підводячи підсумки можна цілком стверджувати, що цифровий дизайн часто сприймається як створення чогось красивого, а цифрові технології виступають інструментами, межі яких ще не відомі. В епоху цифрових технологій поняття «дизайн» сильно змінилося. Тепер в це поняття входить не тільки графічний дизайн, але і нові форми дизайну цифрових продуктів. Занурюючись в нові цифрові технології нам стають доступні раніше невідомі куточки навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Скляренко Н. В. Інтегрована дизайн-система як модель сучасних художньо-проектних процесів / Н. В. Скляренко // Теорія та практика дизайну. – 2016. – Вип. 9. – С. 228-239.
2. Електронний словник з дизайну і ергономіки: довідник-словник / [В. О. Свірко, О. Т. Ашерів, О. В. Бойчук та ін.]. – К. : НТМТ, 2009. – 131 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ РУХУ КЕРОВАНИХ СИСТЕМ ЗАСОБАМИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ушаков Микола Ігорович

викладач програмування та інформаційних дисциплін,

спеціаліст, Відокремлений структурний підрозділ

«Рівненський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України»

ORCID: 0000-0002-7751-8532

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4190/>

Під час ініціювання різних систем, на які можливо впливати певним чином, виникають задачі знаходження такого впливу на них, який оптимізує значення деякого критерію, пов'язаного з системою. Особливо важливим при цьому є математичне моделювання поведінки руху керованих систем за заданих параметрів керування, що дає змогу розробити механізм програмної реалізації аналітичних розв'язків поставлених задач.

Може виникати задача знаходження такого значення керування, яке цілком керовану лінійну систему переводить із деякого початкового стану до кінцевого стану (за заданих умов) якнайшвидше. З огляду на це, необхідно розробити алгоритм для знаходження оптимальної траєкторії руху, за якої ця задача може бути реалізована, зокрема засобами програмного забезпечення.

Загальні засади теорії керування описано у наукових працях таких українських учених, як В. Бахрушин [2], Л. Гладун [3], Ю. Крак [4], Б. Мокін [5], а також інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Проблеми теорії оптимального керування з використанням прикладних математичних методів, зокрема диференціальних рівнянь, усебічно розглянуто у дослідженнях зарубіжних науковців, зокрема М. Атанса [1], П. Л. Фалба [1] та інших.

Разом з тим, на цей час дослідження оптимального руху керованих систем із затримкою і без затримки, за наявності перешкод та без перешкод різними траєкторіями (наприклад, круговими, параболічними, еліпсоїдними тощо), формування підходів до розрахунку часу руху системи оптимальними траєкторіями залишаються достатньо актуальними проблемами теорії оптимальних процесів. Наприклад, під час руху космічного апарату еліпсоїдною траєкторією, можуть виникати задачі знаходження такого керування, за якого він якнайшвидше переміститься у кінцеву точку із затримкою за наявності перешкод, або ж при цьому необхідно досягти мінімізації витрат палива.

Серед наукових методів досліджень при цьому використовується математичне моделювання за допомогою диференціальних рівнянь, методи теорії керування і теорії оптимальних процесів. Важливо, щоб програмна реалізація аналітичних розв'язків поставлених задач дозволяла візуально змодельовати траєкторію руху керованої системи.

Це зручно проєктувати з використанням інтегрованого середовища розробки програмного забезпечення і редактора коду Visual Studio [6]. Його можна використовувати для редагування, налагодження і складання коду, а також для візуального відображення результатів дослідження.

Список використаних джерел:

1. Атанс М., Фалб Пітер Л. Оптимальне керування. Підручник. Видавництво McGraw-Hill. 1966.
2. Бахрушин В. Є., Огаренко Т. Ю. Теорія керування. Навч. посіб. Запоріжжя. КПУ. 2014. 224 с.
3. Гладун Л. В. Про рух цілком керованої лінійної системи при наявності перешкоди. Abstracts of Conference Reports. XVI International Conference «Dynamical System Modelling and Stability. Investigation Modelling&Stability». Kiev. Ukraine. May 29-31. 2013. С. 352–353.
4. Крак Ю. В., Лєвошич О. Л. Теорія керування. Навчальний посібник. Київ. 2011.
5. Мокін Б. І., Мокін О. Б. Теорія автоматичного керування. Методологія та практика оптимізації. Навчальний посібник. Вінниця. ВНТУ. 2013. 210 с.
6. Visual Studio 2022. Офіційний вебсайт Microsoft. URL: <https://visualstudio.microsoft.com>.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ТА ЕЛЕМЕНТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Юзевич Володимир Миколайович

доктор фізико-математичних наук, професор кафедри
захисту інформації, Національний університет
“Львівська Політехніка”, провідний науковий співробітник
Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка
Національної Академії наук України
ORCID: 0000-0001-5244-1850

Кран Наталія Павлівна

кандидат технічних наук, викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID: 0000-0003-3084-8515

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4274/>

Сьогодні в епоху змін швидкими темпами розвиваються інформаційні системи та технології в інформаційному просторі. Із зростанням кількості нових комп'ютерних програм зростає і кількість загроз, які атакують програмне забезпечення та оболонку персонального комп'ютера. Очевидно, що важливо вміти захистити комп'ютер від кібератак. Водночас варто усвідомлювати, що оскільки організовані кіберзлочинці на високому професійному рівні володіють сучасними апаратно-програмними засобами інформаційно-комунікаційних технологій, то основними шляхами нейтралізації їх злочинної діяльності є розроблення і використання в комплексних системах захисту інформації нових перспективних інтелектуальних інформаційних технологій аналізу даних.

У той самий час останні науково-технічні досягнення в інформаційній галузі стають доступними злочинним угрупованням, про що свідчить стрімке збільшення кіберзагроз, спрямованих на несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів державних установ, бізнес-структур і приватних осіб.

Сучасні інформаційні системи уразливі до низки мережевих загроз, які можуть бути результатом реалізації несанкціонованого доступу, а також розкриття або модифікації інформації. Щоб захистити сучасні інформаційні ресурси та послуги від загроз, необхідно впроваджувати відповідні заходи управління, які мають відношення до систем захисту інформації.

Для прикладу розглянемо нескінченний інформаційний простір P з компонентами (елементами) $P = (p_1, p_2, \dots, p_n, \dots)$, у якому визначено множину інформаційних систем (ІС) Q , де $Q = (q_1, q_2, \dots, q_n)$, множину інформаційних технологій (ІТ) T , де $T = (\theta_1, \theta_2, \dots, \theta_n)$, а також множину ризиків R , де $R = (r_1, r_2, \dots, r_m)$.

Для систем (ІС) та інформаційних технологій (ІТ) виконується:

$$P(R) \subseteq Q(R) \subseteq T(R)$$

Запишемо інформаційну модель задачі опису взаємодії підпросторів з використанням інформаційних технологій і з урахуванням ризиків:

$$I(R) = \iiint_P f(q_i, r_i) \cdot f(\theta_i, r_i) dq d\theta, \quad (1)$$

де $f(q, r)$ – функція, визначена на множині Q;

$f(\theta, r)$ – функція, визначена на множині T;

$I(R)$ – функціонал (інтегральний потік інформації), який характеризує взаємодію інформаційних систем (ІС) з урахуванням ризиків та відповідний опис (набір методів та методик) процесів взаємодії підсистем та підмножин з допомогою інформаційних технологій (ІТ).

Зобразимо простори (підпростори) P, Q, T на рис.1:

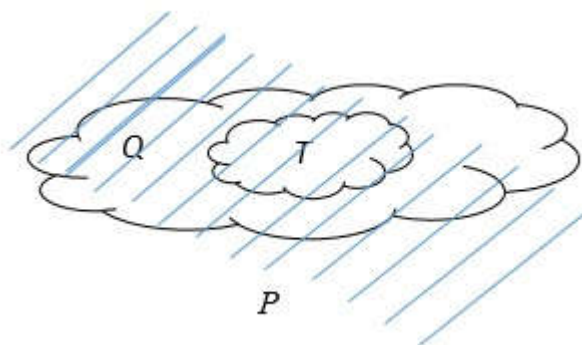

Рис.1 Схематичне зображення множин (підмножин). P, Q, T

Сьогодні в епоху воєнних загроз спостерігається велика кількість кібератак, які пошкоджують нормальне функціонування інформаційних систем та технологій в інформаційному просторі.

Введемо множину кібератак G, де $G = (g_1, g_2, \dots, g_n, \dots)$ в інформаційному просторі P. Зобразимо схематично приклад кібератак на рисунку 2.

Запишемо математичну модель задачі мінімізації впливу кібератак на підпростори, які відповідають (1):

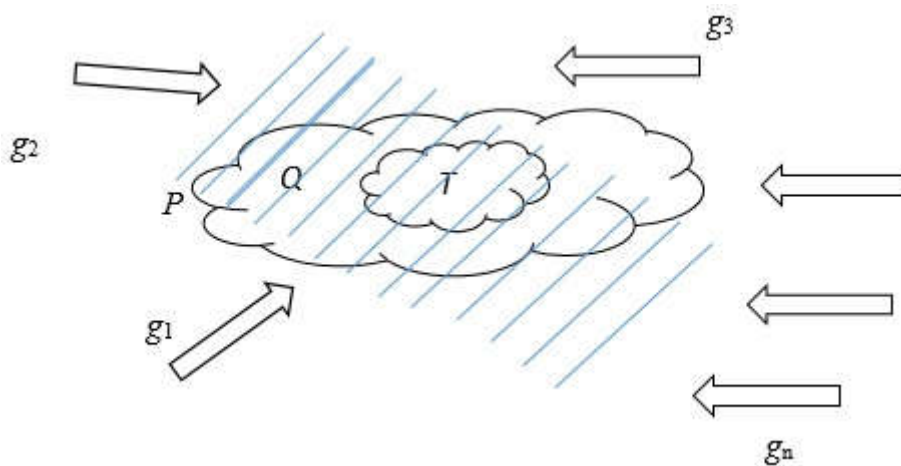

Рис. 2. Кібератаки, які характерні для множини P

$$G(R) \Rightarrow \min, \quad (2)$$

$$J(R) = \iiint_P f(q) \cdot g(r) dqdr \leq b_i. \quad (3)$$

Тут функціонал $J(R)$ відповідає обмеженням, що накладаються на інформаційні потоки, які характеризують взаємодію систем, підсистем, множин (1).

Задачі, які відповідають математичній моделі (2), (3), можна розв'язувати із використанням методів математичного моделювання та ІТ.

Основне завдання в епох війн уникати впливу шкідливого програмного забезпечення, застосовуючи сучасні методи захисту та безпеки для даних в інформаційному просторі, а саме, не завантажувати на персональний комп'ютер підозрілі програми, використовувати ліцензійне програмне забезпечення, уникати спілкування з невідомими особами в мережі Інтернет.

Отже, безпека інформації стає важливою складовою функціональної ефективності інформаційно-телекомунікаційної системи.

Список використаних джерел:

1. Крап Н. П. Елементи моделювання виробничих аспектів у сфері туристичної діяльності // Комп'ютерні науки та інформаційні технології. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 672. С. 138-143.
2. Крап-Спісак Н. П., Огірко О. І. Інформаційна технологія управління проектами // Вісник НУ Львівська політехніка "Комп'ютерні науки та інформаційні технології". № 843, 2016. С. 57-64.

EXPERIENCE OF PREPARING STUDENTS FOR TAKING AN OBJECTIVE STRUCTURED CLINICAL EXAMINATION

Igor Zinoviovich Gladchuk

*MD, professor, Head of the Department of Obstetrics
and Gynecology, Odesa National Medical University
ORCID: 0000-0003-2926-4125*

Yuri Ivanovich Karpenko

*MD, professor, Head of the Department of Internal Medicine №1
with the course of cardiovascular pathology,
Odesa National Medical University*

Oksana Mykolaivna Pavlovska

*Ph.D., Associate Professor, Department of Obstetrics
and Gynecology, Odesa National medical university
ORCID: 0000-0001-9549-9032*

Olga Valeriivna Savelyeva

*Ph.D., Associate Professor, Department of Internal Medicine №1
with the course of cardiovascular pathology,
Odesa National Medical University
ORCID: 0000-0002-6478-2158*

Kateryna Mykolaivna Pavlovska

*Ph.D., Associate Professor, Department of Internal Medicine №1
with the course of cardiovascular pathology,
Odesa National Medical University
ORCID: 0000-0002-4869-8212*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4302/>

The search for the optimal model of the state exam for graduates of medical universities is one of the most urgent and at the same time the most difficult tasks for the medical education system of any developed country in the world [1, 2]. The graduation certification is a kind of reflection of the quality of the several-year educational process, which should determine the theoretical training of the students in the field of basic, general professional and special disciplines, as well as the level of mastery of clinical competencies for the successful performance of medical duties and solving professional tasks in the future [3, 4]. It is important to emphasize that the results of the unified state exam are also a summary of the organizational and managerial competence of the higher education institution itself, the expertise

of the university teachers, their psychological-pedagogical, research, reflective, worldview and communicative competences [5].

It is quite obvious that the methods of clinical examination, which have been used in the Ukrainian medical educational institutions for a long time, had two very important shortcomings. First, according to the European standards they did not provide a sufficient level of validity of the final exam – a key criterion for assessing the quality of the methodology. That is, it was not possible to carry out a reliable assessment of the student's training as a part of the certification due to the lack of demonstration of a wide range of specialized knowledge by him, namely abilities and practical skills, clinical examination methods, interpretation of clinical laboratory and instrumental examination methods used by experts. These competencies have a common name – "hard skills" (or skills of a specific specialization). In addition, the format of the exam that existed significantly narrowed the opportunities for the student to demonstrate the so-called "soft skills" (flexible, interprofessional skills) – the ability to listen to the patient, observe and identify the essence of the problem, avoid or resolve conflict during communication, convince, understand non-verbal signals, non-standard thinking, etc. It is known that the combination of these abilities allows a doctor to gain competitiveness and demand in the modern world.

The second disadvantage of the traditional clinical examination was the presence of a high risk of unfair assessment. When choosing a question card, there was a certain lottery of the complexity of questions or tasks, in addition, the student answered in most cases to one examiner, so there was a risk of discriminatory influences and non-compliance with the established rules and standards of the exam by the university teacher himself.

Taking into account the above-mentioned shortcomings, the options for conducting the state exam were constantly improved, but its concept did not change over the years.

At present, the most acceptable format for graduation certification is the objective structured clinical exam (OSCE) [6]. The unique and flexible method of conducting OSCE is aimed at assessing the clinical competence of the student in one exam with the wide involvement of modern simulators, dummies, phantoms as well as standardized or real patients, with any possibility of bias on the part of the patient or the examiner reduced to the extent that the result is a true assessment of the clinical competence of the learner [7, 8]. The introduction of the OSCE certification system became a significant factor in increasing the motivation and responsibility of students to master practical skills in accordance with international standards, as well as a significant impetus for significant and qualitative changes in the conceptual approaches of imparting knowledge by the university teachers.

The first OSCE took place at the University of Dundee in Scotland in 1972. It should be emphasized that the University of Dundee is one of the most prestigious British educational institutions, which is among the 400 best universities in the world according to the main global rankings of 2023 (Academic Ranking of World Universities, QS World University Rankings, Times and CWTS Leiden Ranking), it is leader in the field of "Life Sciences and Medicine", occupying the 116th position in the world in this direction.

The structure of OSCE, its format, conditions of conduction, assessment system were developed by a team of the university teachers under the chairmanship of the director of the Center for Medical Education at the University of Dundee, Professor Ronald M. Harden. The first paper with a detailed description of the new approach to the assessment of graduates of higher medical education appeared in the British Medical Journal in 1975 under the title "Assessment of Clinical Competence using Objective Structured Examination" [9]. Since then, numerous analytical publications have appeared on various modifications of the exam, the experience of conducting them and possible ways of improvement. Elsevier – one of the largest publishing companies in the world, released the book "The Definitive Guide to the OSCE: The Objective Structured Clinical Examination as a performance assessment" in 2015. This unique publication contains a detailed description of the international experience of OSCE, the ranges of its use, the possibilities of application at various stages of training, and discussion of controversial issues. Based on many years of experience, the authors have provided comprehensive practical instructions and useful tips. Today, Professor Ronald M. Harden is recognized as a leading international expert in the field of medical education, holds the position of general secretary of The Association for Medical Education in Europe, which has held annual conferences for many years (the next conference will be held in Glasgow, Scotland on 26 – August 30, 2023). At the previous conference, which took place on August 27-31, 2022 in Lyon, France, Professor Ronald M. Harden stated: "From the very beginning, my approach has been that we must challenge the system. I think we have an exciting future ahead of us in medical education. There are still so many things that need to be done." The writing of the book "The Changing Role of Medical Students", which has just been published by Elsevier, became a significant aspect of the activity of the professor and his followers. The monograph raises a very relevant issue – the need to change the student's role from a consumer and client to a partner in the learning process. According to experts, this book will be one of the most important events in medical education in the last two decades.

Thus, OSCE is a completely new concept of determining the quality of the received medical education, which allows to determine the level of mastery of basic clinical competencies by the student in detail and systematically during one exam – communication skills and clinical examination of the patient, the ability to prescribe the necessary laboratory and instrumental studies and evaluate their results, perform specialized manipulations, establish the most likely diagnosis, diagnose life-threatening conditions for the patient, provide emergency medical care, recommend treatment and preventive measures [10, 11].

At Odesa National Medical University (ONmedU) OSCE-2, as a practical part of the unified state qualifying exam, has been held since 2018 in accordance with the Resolution of CMU No. 302 of 03.27.2018 "On approval of the Procedure for the implementation of the unified state qualifying exam for holders of a master's degree in specialties of field of knowledge "Health care".

29 departments of the university participate in the preparation for OSCE, which create a valid list of practical medical skills and situational tasks, in accordance with national recommendations approved by educational and professional, standard and work programs. Almost all departments of ONmedU have simulation training classes, where students have ample opportunities to improve significantly the level of mastery of practical skills on modern phantoms, dummies and mannequins under the supervision of the university teacher. Moreover, the Department of "Simulation Medical Technologies" was created at ONmedU. In practical classes, students practice practical skills and algorithms of emergency measures on simulators in clinical situations of different complexity and format, work in virtual operating rooms, which definitely contributes to the formation of clinical thinking in students, faster assimilation of the necessary professional competences and, as a result, successful completion of OSCE.

It is important to emphasize that a separate structural unit operates in ONmedU – "Educational and production complex of innovative technologies of learning, informatization, continuous education" (EPC ITICE). One of the tasks of EPC ITICE is to conduct internal monitoring of the quality of education and preparation for OSCE, which begins in September of the current academic year. Thanks to the use of the electronic "Information System of ONMedU", each department teacher participating in OSCE has his "private office", where the date and time of the master class and the list of practical skills are indicated in the "my classes" section according to the schedule. Students have the opportunity to sign up for a 2-hour training on a day convenient for them, during which the teacher demonstrates, explains and monitors the correctness of the students' performance of practical skills, discusses issues, and answers questions. It should be noted that the number of students in a study group is usually regulated - no more than 5-6 people. At the end of the class, the teacher must fill in the electronic journal created for each student who signed up for the training. This journal displays information about the student's visits to master classes and the degree of assimilation of each practical skill (failed, passed, passed with help). Such a modern electronic control system allows for an objective, detailed and comparative analysis of the student preparation for the unified state qualifying exam, which is a fundamental component for achieving strategic goals and objectives in the field of ensuring the quality of the educational process at ONmedU.

It should also be emphasized that OSCE is held in a separate two-story building, the design of which allows for very convenient placement of 11 stations for conducting the exam, a rest area, and a room for holding briefings and debriefings. Twice before the decisive exam, a "trial OSCE" is held, which is as close as possible to the real one. It helps students to familiarize themselves with and understand the OSCE algorithm, practice response strategies and communication with standardized patients, time management skills (learn how to rationally manage the allotted time in certain parts of the exam), analyze mistakes, identify weak points in their knowledge, which certainly significantly reduces stress on the day of the exam and helps to strengthen confidence in the successful completion of the final certification.

Thus, ONmedU has created the most convenient conditions for conducting and passing the unified state qualification exam successfully. The experience gained is invaluable and was the result of the adopted strategic direction of improving the quality of higher medical education, unwavering adherence to defined priorities and achievable goals, team interaction of department teachers and university management, thoughtful positioning and responsible attitude to the work of each of the participants.

References:

1. Deborah Bedoll, Marta van Zanten, Danette McKinley. Global trends in medical education accreditation. *Hum Resour Health*. 2021; 19: 70. Published online 2021 May 20. doi: 10.1186/s12960-021-00588-x PMID: PMC8136216
2. Catherine R. Lucey, John A. Davis, Marianne M. Green. We have no choice but to transform: the future of medical education after the COVID-19 pandemic. *Acad Med*. 2022 Mar; 97(3): S71-S81. Published online 2022 Feb 23. doi: 10.1097/ACM.0000000000004526 PMID: PMC8855762
3. Mohammadreza Abdolmaleki, Shahram Yazdani, Sedigheh Momeni, Nader Momtazmanesh. Social Accountable Medical Education: A concept analysis. *J Adv Med Educ Prof*. 2017 Jul; 5(3): 108-115. PMID: PMC5522902
4. Minjian Chen, Chunhui Ni, Yanhui Hu, Meilin Wang, Lu Liu, Xiaoming Ji, Haiyan Chu, Wei Wu, Chuncheng Lu, Shouyu Wang, Shoulin Wang, Liping Zhao, Zhong Li, Huijuan Zhu, Jianming Wang, Yankai Xia, Xinru Wang. Meta-analysis on the effectiveness of team-based learning on medical education in China. *BMC Med Educ*. 2018; 18: 77. Published online 2018 Apr 10. doi: 10.1186/s12909-018-1179-1 PMID: PMC5894173
5. Eui-Ryoung Han, Sanghee Yeo, Min-Jeong Kim, Young-Hee Lee, Kwi-Hwa Park, Hyerin Roh. Medical education trends for future physicians in the era of advanced technology and artificial intelligence: an integrative review. *BMC Med Educ*. 2019; 19: 460. Published online 2019 Dec 11. doi: 10.1186/s12909-019-1891-5 PMID: PMC6907217
6. Sloan AD, Donnelly MB, Schwartz RW, Strodel WE. The objective structured clinical examination. The new gold standard for evaluating postgraduate clinical performance. *Annals of Surgery*. 1995;222:735-742.
7. U, Onwudiegwu. OSCE: design, development and deployment. *J West Afr Coll Surg*. 2018 Jan-Mar; 8(1): 1-22. PMID: PMC6398515
8. Md Anwarul Azim Majumder, Alok Kumar, Kandamaran Krishnamurthy, Nkemcho Ojeh, Oswald Peter Adams, Bidyadhar Sa. An evaluative study of objective structured clinical examination (OSCE): students and examiners perspectives. *Adv Med Educ Pract*. 2019; 10: 387-397. Published online 2019 Jun 5. doi: 10.2147/AMEP.S197275 PMID: PMC6556562
9. R M Harden, M Stevenson, W W Downie, G M Wilson. Assessment of clinical competence using objective structured examination. *Br Med J*. 1975 Feb 22; 1(5955): 447-451. doi: 10.1136/bmj.1.5955.447 PMID: PMC1672423

10. Marliyya Zayyan. Objective Structured Clinical Examination: The Assessment of Choice. *Oman Med J.* 2011 Jul; 26(4): 219-222. doi: 10.5001/omj.2011.55 PMID: PMC3191703

11. Kachur, E.K., Zabar, S., Hanley, K., Kalet, A., Bruno, J.H., Gillespie, C.C. (2012). Organizing OSCEs (and Other SP Exercises) in Ten Steps. In: Zabar, S., Kachur, E., Kalet, A., Hanley, K. (eds) *Objective Structured Clinical Examinations*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3749-9_2

ESSENTIAL VOCABULARY FOR ONLINE LESSONS

Yuliia Bozhko

*PhD in Philology, Department of Theory and Practice
of the English Language, H.S. Skovoroda Kharkiv
National Pedagogical University
ORCID: 0000-0002-7235-0670*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4273/>

Distance learning is a new educational experience that has appeared in Ukraine recently, but has already managed to find its place in the pedagogical process. It is the only means of communication for students and teachers during martial law. Non- native students, studying foreign languages, may have difficulties in having online small talks or using introductory phrases to present/raise a new topic or a question. It is necessary to focus on basic English phrases for online meetings.

It is recommended to use simple English to start the meeting. The teacher can welcome the students using phrases:

- *Welcome, everyone. Today's meeting is about...*
- *Welcome to today's lesson. These are the issues that we are going to talk about...*
- *Welcome, everybody. This is our agenda ... Let's get started, shall we? Everyone is here.*

It is desirable to look into the camera so that the students can see you are engaging with them. When the teacher / student uses a computer screen, he can say the following phrases:

- *Can I share my screen with you?*
- *I am going to share my screen/ desktop with you.*
- *Can you see my screen? Can you see it clearly?*
- *Do you want me to make it bigger?*
- *I am going to put up my presentation now.*
- *If you have got any questions, you can write them down in the chat line.*
- *Scroll up/ down, please.*

Sometimes clarification is needed. The following expressions can be used:

- *Could you speak more slowly, please?*

- *Could you explain that again, please?*
- *Could you go through that again, please? I didn't quite understand it.*
- *Could you repeat the last sentence, please?*
- *Could you speak up, please?*
- *I didn't quite get that. I am sorry, could you say it again?*
- *I have just missed the last part. My screen froze for a minute. Could you repeat it, please?*

During online meetings, interruptions can occur. There are certain expressions to make polite interruptions. They are:

- *Sorry, would you mind if I asked a question?*
- *Just to clarify what you are saying is ...*
- *Could I interrupt you for a minute?*
- *Can I stop you there quickly/ just for a minute?*
- *Hold on a minute, please. We don't seem to have discussed... Could we go back over it?*

While having online lessons teachers and students can have some technical problems with the sound, picture, interruption of connection, freezing, lagging, etc. The following expressions can be useful:

- *I am having problems hearing you.*
- *The screen is blank.*
- *The screen is frozen.*
- *The image and sound are out of sync.*
- *You are breaking up a little.*
- *There' s an echo on the line.*
- *It is not loading.*
- *Sorry, I got kicked off [1].*

The teacher can continue the lesson with the phrases:

- *Let's move on to the next item.*
- *Moving on, let's talk about...*
- *Moving on swiftly, let's have a look at...*
- *There' s a bit of a time issue here. So I think we should move on.*

At the end of the lesson, the teacher usually summarizes the items discussed using the following expressions:

- *To sum up...*
- *In a nutshell.*
- *In summary, we are going...*
- *Let me summarize by saying this...*
- *This is what we have discussed today...*
- *Your marks are ... Your homework is... [2].*

So, these words and phrases can be used by non-native speakers in online classes.

References:

1. <https://teacherjulieta.com/2021/02/22/vocabularyforzoom/>
2. <https://www.engvid.com/conclusions-how-to-finish-speaking-in-english/>

СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ

Алтухов Вадим Анатолійович

*кандидат педагогічних наук, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*

ORCID: 0000-0002-9331-4142

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4218/>

Креативність з наукової точки зору розглядається, як складне, багатопланове, неоднорідне явище, що проявляється в різноманітті теоретичних і експериментальних напрямків її вивчення. За період від перших спроб вивчення творчих здібностей до теперішнього часу дослідниками створена велика детальна картина феноменології креативності, не зважаючи на те, що поняття креативності нині не можна назвати чітко визначеним і сталим як у зарубіжних, так і у вітчизняних дослідженнях.

У педагогічних дослідженнях, креативність, ми розуміємо як інтегральну стійку характеристику особи, що визначає її здібності до творчості, прийняття нового, нестандартного творчого мислення, генерування великої кількості оригінальних і корисних ідей. Основна мета креативного освітнього середовища – «розбудити» в людині творця й максимально розвинути в неї закладений творчий потенціал [3, С. 304].

Педагогічна креативність – це пошук і знаходження нового у сфері педагогічної діяльності. Перша сходинка креативності – відкриття нового для себе, винайдення нестандартних способів рішення педагогічних завдань. Ці способи уже відомі, змальовані, але лише частково використані педагогами. Мова йде про суб'єктивну новизну – це інновація. Друга сходинка – відкриття нового не тільки для себе, а й для інших, тобто новаторство. Окремим видом педагогічної творчості є імпровізація – знаходження несподіваного педагогічного рішення і його негайного втілення [1, С. 176].

Педагогічна креативність виявляється в уміннях сприймати й нестандартно розв'язувати професійні проблеми, використовуючи найбільш оптимальні засоби, успішно взаємодіяти з оточенням, особливо за нестандартних ситуацій, втілюваних у спроможності створювати оригінальні продукти, які мають особистісну й соціальну значущість; у здатності до створення нового, у нетрадиційному підході до організації навчально-виховного процесу, в умінні розвивати креативність дітей, що знаходила б свій вияв у їхній поведінці, яка ставала б для них нормою життя.

У психологічній літературі «креативність» вчені розуміють по різному: як інтелектуальну активність (Д. Богоявленська), здібність (загальну – О. Мороз, творчу інтелектуальну – М. Холодна, духовну – В. Шадріков), процес (П. Торренс, Г. Уоллес), особистісний розвиток (А. Маслоу, К. Роджерс), когнітивний процес (Д. Треффінджер), продукт (Г. Гарднер, Д. Перкінс). Деякі дослідники вбачають її у здатності особистості досягнути креативного результату в процесі напруженої діяльності у сприятливому середовищі (Р. Муні, М. Роудз, С. Ісаксен).

У психології виділено два основні напрями вивчення креативності: по-перше – за результатами, їх кількістю і значущістю; по-друге – креативність розглядається як здатність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення.

Креативність як здібність до творчості розглядаємо за В. Шадріковим як духовну здібність – синтез інтелектуальних здібностей і духовного стану (розширення свідомості, активне включення у процес пізнання істини підсвідомості, гармонізація особистості, внутрішня рівновага, образне мислення, висока моральність та емоційність, висока продуктивність уяви, духовні цінності – любов до студентів і віра в них) [4, С. 304].

З'ясовано, що структура креативності студента-хореографа базується на динамічній взаємодії п'ятьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, емоційно-ціннісного, конативного, когнітивного та результативного. Мотиваційний компонент передбачає формування мотивації успіху та подолання боязні невдачі, когнітивний – оволодіння знаннями психолого-педагогічних основ креативності (процес, якості особистості та кінцевий продукт), конативний – застосування прийомів і методів генерування та аналізу ідей, емоційно-ціннісний – сприяння стану психофізіологічної когерентності та розвиток ціннісних орієнтацій шляхом «прийняття поняття культури», результативний – створення креативного навчального продукту – постановки хореографічного твору.

Теоретичний аналіз мистецької наукової літератури дав змогу з'ясувати сутність поняття «креативність». Отже, це – основа «креативне ядро», що зумовлює творчу активність людини для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості у різних видах життєдіяльності. Креативність є характерною ознакою творчої особистості, спроможної реалізувати свій творчий потенціал за власною ініціативою і вибором відповідних засобів. Її можна розглядати і як передумову для будь-якої творчої діяльності, мотивованої прагненням індивідуума до самовираження та самоствердження.

Результатом креативного процесу є нова цінність. Креативна діяльність є процесом створення матеріальних і інтелектуальних цінностей нетрадиційними способами і в незвичайній формі. Секрет креативності полягає в самій методології створення цінностей, яка і є інноваційною, знаходиться за межами існуючих технологій, суспільних норм і правил.

Розвиток творчих, креативних здібностей можливо за рахунок опанування технологій, знаходження нової проблеми в знайомій ситуації, виявлення нових функцій, пошук альтернативних способів рішення, комбінування раніше відомих способів вирішення завдань і створення нових, розвиток особових якостей людини: упевненість в свої сили, позитивний настрій, здібність до ризику, подолання страху бути дивним, відчуття гумору, потреба у фантазуванні; безпосередність і т. п. [2, С. 52].

Таким чином формувати креативність – означає розвивати потребу в самореалізації і саморозвитку. Новітні методи, адекватні сучасним вимогам і можливостям, безпосереднім чином зв'язані з використанням резервів людини.

В сучасній мистецькій освіті креативні технології виступають важливим фактором у процесі постійного духовно-творчого удосконалення особистості, формування інтелектуального і культурного потенціалу кожної людини.

Робота студента-хореографа, як постановника, досить складна, потребує високого професіоналізму, знань та креативності. Тому, у ВНЗ з хореографічним напрямом вивчається самостійна навчальна дисципліна з основ композиції та постановки танцю.

Список використаних джерел:

1. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь. М. Академия. 2000. 176 с.
2. Ляудис В. Я. Инновационное обучение и наука. М. РАО. 1992. 52 с.
3. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. *Учебное пособие для студентов ВУЗа*. М. Академия. 2001. 304 с.
4. Шадриков В. Д. Избранные педагогические сочинения. М. Педагогика. 1980. 304 с.

**ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИВЧЕННІ
ТЕМИ “ТРАВМИ ОРГАНА ЗОРУ” ІНТЕРНАМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
“ЗАГАЛЬНА ПРАКТИКА-СІМЕЙНА МЕДИЦИНА”**

Венгер Людмила Віленівна

доктор медичних наук,

Одеський національний медичний університет

ORCID: 0000-0001-7847-5557

Іваніцька Олена В'ячеславівна

кандидат медичних наук,

Одеський національний медичний університет

В'язовський Юрій Ігорович

кандидат медичних наук, кафедра офтальмології,

Одеський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4307/>

У короткому циклі офтальмології у інтернів спеціалізації “Загальна практика-сімейна медицина”, терміном 1 тиждень, що передбачено типовою програмою, одним з найбільш важливих розділів є “Травми органа зору та його придаткового апарату”, оскільки ситуації з пошкодженням ока та його захисного апарату та їх небезпечними наслідками можуть будь-коли зустрітися у практичній роботі лікаря загальної практики.

Для підвищення ефективності навчального процесу, на заняттях з цієї теми на кафедрі офтальмології Одеського національного медичного університету використовується ділова гра, яка дозволяє залучити в активну пізнавальну роботу одночасно всіх інтернів групи. Умови та клінічні ситуації ділової гри нами оголошуються безпосередньо на занятті. Для підтримки високого рівня уваги інтернів та готовності застосування, мобілізації отриманих ними під час самопідготовки знань на протязі всього заняття, як показує наш досвід, доцільно вводити “персонажі” в залежності від розгортання конкретної ситуації: лікар на відпочинку, сімейний лікар, начмед поліклініки, диспетчер служби порятунку (МЧС), лікар-інтерн, лікар приймального покою районної лікарні, лікар приймального покою обласної багатопрофільної лікарні, лікарі-офтальмологи, завідувачий офтальмологічним відділенням, члени комісії по розборі скарги родичів потерпілого, тощо). Найбільш цікаве розгортання ситуації відбувається тоді, коли першим в гру вводиться найменш підготовлений, неактивний інтерн: його недоліки у професійних діях (уточненні скарг, обставин та часу отримання травми, деталізації анамнезу, в тому числі алергічного), виконанні практичних навичок (перевірки гостроти зору, поля зору, огляду придаткового апарату ока та переднього відділу очного яблука, прописування рецепту на необхідні медичні препарати, тощо), помилки оцінки симптоматики та додаткових даних повинні помітити та виправити наступні гравці, що потребує

від них уваги до дій свого колеги, знань теоретичного матеріалу за темою заняття, певного рівня загально-медичної підготовки. Під час ділової гри викладач поступово надає необхідні додаткові данні функціональних, інструментальних досліджень (наприклад рентгенограми орбіт, тощо). Надання цих даних саме по запитах інтернів- учасників гри, введення фактору часу (акцентування уваги на терміни проведення тих чи інших дій), ситуації з надлишковими локальними та загально-соматичними симптомами наближеними до реальних життєвих ситуацій, ускладнює умови прийняття рішень професійних дій гравців, тому доцільно застосовувати при ускладненому варіанті проведення гри для добре підготовленої команди гравців. Необхідність пошуку найбільш вірного рішення організаційних моментів обстеження пацієнта в різних умовах (на вулиці, вдома, на прийомі в кабінеті поліклініки, в тому числі з можливостями використання обладнання кабінету офтальмолога, у приймальному відділенні лікарні), проведення самого обстеження, визначення необхідного рівня надання допомоги постраждалому з пошкодженням ока чи його придаткового апарату, шляху, вибору медикаментозних препаратів (з обґрунтуванням вибору чи виключення певних медикаментозних препаратів), аргументації своїх дій та рішень викликає у інтернів необхідність не тільки застосовувати отримані теоретичні знання, а й використовувати їх для складання алгоритму своєї професійної поведінки під час обстеження “постраждалого”, вирішення питань евакуації та оформлення “документації” з формулюванням діагнозу, роз’яснення постраждалому та його родичам про можливі ускладнення даної травми та інше.

Після завершення ділової гри проводиться поетапний детальний аналіз дій та помилок кожного гравця. Аналізується послідовність, своєчасність дій, аргументація вибраних рішень, помилки у виконанні практичних навичок, адекватність інтерпретації додаткових даних (наприклад, увага до алергоанамнезу). Така форма проведення заняття у вигляді ділової гри дає прекрасну змогу зупинитися й на висвітленні певних юридичних аспектів діяльності лікаря: своєчасність, повнота та недоліки необхідної допомоги, яка була надана (наприклад відносно необхідної профілактики правця), оформлення документів, отримання згоди батьків при ситуаціях з дітьми та підлітками тощо).

Проведення занять у формі ділової гри підвищує у лікарів-інтернів мотивацію засвоєння як теоретичних знань, так і практичних аспектів теми “Травми органа зору та його придаткового апарату”, сприяє як активації клінічного мислення у молодих фахівців на етапі вибору тактики надання допомоги постраждалим, так і розвитку навичок співпраці в команді, організаційної роботи зі складанням маршрутів пацієнтів, з пошуком у певних ситуаціях нестандартних рішень, що дає підсумковий результат – підвищення якості навчального процесу на кафедрі.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Вітвіцький Вадим Олександрович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти, Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-8722-6947*

Науковий керівник: Бойчук Юрій Дмитрович

*доктор педагогічних наук, професор,
ректор Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4243/>

Сьогодення освіти актуалізувало проблематику організації змішаного навчання. В контексті освітніх викликів апріорного значення набуло питання співпраці у системі «педагоги – здобувач – зацікавлені в якості освіти особи» на засадах рівності, поваги особистості, паритетності, системного зворотного зв'язку. Програма формування національної ідентичності майбутніх педагогів відповідно до Закону України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [1] передбачає поступовий відхід від апріорного значення ролі педагога – вихователя до співпраці і поступальної адаптації людини в освітній культурний простір національно насиченого контенту [2].

Змішане навчання диктує важливі орієнтири у формуванні національної ідентичності кожного здобувача освіти. Наведемо ті, які, на наш погляд, набули актуального звучання в реаліях нашого часу, провадження в Україні воєнного стану. А саме: відкритість, і публічність громадянської позиції вихователя, наставника; єдність цілей виховання і навчання, усвідомлення значення спільних дій у досягненні таких цілей, усвідомлена відповідальність у виборі ресурсів забезпечення виховної роботи, позитивна взаємозалежність суб'єктів, що виявляється у докладанні спільних зусиль для вирішення викликів освітнього процесу. В контексті змішаного навчання особливої уваги потребує питання реалізації права на автентичність кожного учасника виховного процесу, усвідомлення ролі внутрішньої і зовнішньої мотивації до спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу. Не менш вартісним для формування національної ідентичності є можливість задовольняти міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування. Така можливість твориться засобами підтримуючої взаємодії, безумовного психологічного комфорту, системної роботи з розвитку соціально значимих компетентностей, досвіду спілкування.

Для формування національної ідентичності в умовах провадження воєнного стану, в контексті впливів інформаційної війни, від якої так само потерпають освітяни, значущим є рефлексивний аналіз кожною людиною власної поведінки в контексті поведінки інших суб'єктів. Таким чином формується необхідний базис спілкування на засадах соціальної відповідальності.

Педагог-вихователь матиме потужний ресурс творення національної ідентичності у кожного свого вихованця, якщо опікуватиметься практичною підтримкою натхнення і досліджуватиме освітні, культурні запити вихованців, на основі цих запитів і проявів натхнення формуватиме індивідуальну траєкторію прогресу. Національну ідентичність з перших виховних впливів формуємо морально виправданими засобами: безумовної любові і прийняття дитини, системної уваги до кожного вихованця і оцінки її вчинків, а не неї самої, створення академічно виправданого середовища успішного спілкування з ровесниками.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 04.01.2023)
2. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол.; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с. – URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>

АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Власенко Ярослав Вячеславович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-7587-850X*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4248/>

Розвиток фінансової грамотності та освіти в Україні, є невід'ємною складовою загального розвитку держави та її інтеграції у сучасний європейський простір. Високий рівень фінансової грамотності населення, збільшує його добробут, позитивно впливає на інноваційні процеси а також формує позитивну базу для перспективного зростання освіти, науки, промисловості та у першу чергу економіки, оскільки підвищує загальний рівень якості людського капіталу. За даними Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), з 2018 по 2021 рік рівень фінансової грамотності в Україні підвищився на 6.0% та її індекс становить 58% від максимального значення (за методологією ОЄСР).

У загальному індексі фінансової грамотності, Україна піднялася на три сходинки вище, обходячи такі країни як: Північна Македонія, Перу, Грузія, та стає на одну сходинку із Болгарією та Хорватією. Основними проблемами фінансової грамотності в Україні є:

- Недостатня робота з вразливими групами населення, а саме молодь віком від 18 до 24 років, та літні люди віком від 60 років, а також населення сільської місцевості. Роблячи перевагу на проведення онлайн заходів, не враховується можлива недоступність населення до онлайн платформ та недостатня кількість офлайн-заходів.

- Недостатня інформаційна робота з боку держави та приватних фінансових інститутів. Проблема постає особливо гострою, якщо враховувати політику приватних фінансових інститутів, які зацікавлені в так званій «консервації» рівня фінансової грамотності населення, з метою підвищення добробуту самого інституту за рахунок користувачів, що веде до масової недовіри населення не тільки до приватних але і до державних фінансових інститутів, та як результат, до зниження або дуже повільного росту рівня фінансової грамотності.

- Низький рівень захисту прав споживачів фінансових послуг ті їх інформування про відстоювання фінансових послуг, з боку фінансових регуляторів [1].

В сучасних складних умовах, Україна не припиняє розвиток рівня фінансової грамотності серед населення. 2 серпня 2022 року, Національний Банк України створив спеціальний сайт із фінансової грамотності «ТАЛАН». Основною метою розробки є формування й розвиток спільноти педагогів-тренерів з фінансової грамотності, що в свою чергу поставлено вирішити проблему недостатньої просвітницької роботи з населенням. На сайті представлені програми для усіх верств населення: від дошкільної освіти до дорослого населення. Ключовими завданнями проекту НБУ є:

- Підвищення рівня фінансової грамотності населення
- Підвищення кваліфікації педагогів у сфері фінансової грамотності
- Залучення населення до заходів НБУ
- Розповсюдження навчальних матеріалів з фінансової грамотності [2].

Також на даний момент НБУ розробляє Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2025 року. Презентація документа була зазначена на 2025 рік, однак на даний момент інформація дати публікації документу не надається. Варто зазначити що подібні проекти на базі національних банків існують у країнах ЕС та Заходу з початку ХХІ ст. тож можна говорити про повільне але позитивне просування у питанні підвищення рівня фінансової грамотності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Financial Literacy, financial inclusion and financial well-being in Ukraine in 2021. Report on the results of the research. September 2021. Kyiv, Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021_en.pdf?v=4
2. Національний Банк України. Центр фінансових знань «ТАЛАН». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://talan.bank.gov.ua/>

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Губіна Світлана Іванівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID: 0000-0001-5743-350X*

Фрицюк Валентина Анатоліївна

*доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID: 0000-0001-6133-2656*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4184/>

Однією з найголовніших ознак творчої людини дослідники вважають наявність здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні надбання людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Творчий підхід до життя закладається в дитинстві та успішно розвивається впродовж життя.

Проблемі творчості присвятили свої праці Дж. Гілфорд, Дж. Піаже, З. Фрейд, Е. Торренс та ін. Індивід, який мислить творчо, – головна рушійна сила соціальних та духовних трансформацій. Творча особистість значно краще адаптується до соціальних, побутових, виробничих умов, ефективно їх використовує, удосконалює, змінює [2, 13].

Проблеми розвитку творчого потенціалу дитини, дорослої людини були в центрі уваги першого філософа України Г. Сковороди. Цю ідею продовжували у своїй педагогічній спадщині Б. Грінченко, В. Сухомлинський.

Проте життя весь час ставить перед людиною завдання, які ніхто до неї ще не вирішував. Такі завдання, навіть нескладні, належать до творчих. Для їх вирішення потрібні особливі якості розуму – спостережливість, уміння зіставляти й аналізувати, комбінувати, знаходити зв'язки й залежності, закономірності тощо – в сукупності все це складає творчі здібності. Здатність до творчості є однією з найважливіших умов для успішного самовираження особистості її всебічної самореалізації та адаптації в сучасному світі.

Серед технологій формування творчої особистості за основу беремо технологію С. Сисоевої, В. Шубинського: формування цільових настанов, активізації контролю за сприйняттям, підвищення темпу уявних операцій, створення умов для розвитку ситуативного інтересу.

Дотримання певних принципів в організації навчання дозволяє розвивати творчі здібності здобувачів вищої освіти: принцип інформованості полягає у значущості інформації, що отримує дитина, творців та результати їх праці; принцип діалектичної єдності та оптимальності теорії і практики. Важливо, щоб здобувачі від споглядань та розповідей переходили до практичної роботи; принцип саморозвитку. В організації навчально-творчої діяльності необхідною є опора на сильні й врахування слабких сторін особистості. Особливого значення тут набуває самопізнання; принцип рефлексії. Рефлексія допомагає зняти фізичне, інтелектуальне та емоційне напруження, під час виконання складних завдань; принцип оптимального поєднання індивідуальної та колективної форм навчально-творчої діяльності. У реалізації цього принципу потрібно постійно враховувати й співвідносити мету, зміст, труднощі різних видів роботи, методи і форми її організації з особливостями розвитку творчих здібностей особистості; принцип віри в сили та можливості дитини. Цей принцип реалізується, коли у процесі керування навчально-творчою діяльністю дотримується демократичний стиль спілкування, який дає змогу здобувачам вищої освіти сповна реалізувати себе [1, 58].

Отже, в умовах реформування освітнього процесу забезпечити оптимальну творчу самореалізацію й самоствердження особистості здобувача вищої освіти можливо, дотримуючись зазначених принципів.

Список використаних джерел:

1. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В., Сушенцева Л. Л. Розвиток творчості учнів : методичний посібник. Харків : Основа, 2018. Вип. 8 (68). 112 с.
2. Медведєва Н. Виявлення творчого потенціалу. Стратегії реалізації задуму. *Психолог*. 2016. № 40. С. 12-15.

THE USE OF FORMATIVE ASSESSMENT TECHNIQUES IN COVID-19 AND WAR TIME TERMS

Єлісєєв Ігор Анатолійович

старший викладач, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4198/>

In this ever-changing world we, teachers, have one thing in common – helping every student in our classroom succeed. Being in need of keeping up with new curriculums, research-based instructional practices, alongside increasing the achievement level of our students, we are constantly searching for ways to support ourselves in this challenge.

Assessment and instruction are an integral part of a classroom activity focusing on the student. To assess student readiness for a particular unit of study, to plan our instruction we need to make use of a variety of different strategies/techniques.

One may define three main types of assessment: **pre-assessment**, which is used to collect information about students before a lesson or a new unit of study to determine the readiness level of students and to inform instruction; **summative**, used at the end of a lesson or unit of study to provide evidence of what students have learnt; **formative**, that gathers information about student learning during a lesson or unit of study to track students` progress and to make changes to instruction. This article focuses on some strategies and techniques that teachers can use to help them formally assess their students, and create a learning environment in terms of Covid-19 and war time terms where students could assess their own learning.

What is formative assessment? When and why are formative assessment strategies/techniques used?

The goal of formative assessment is aimed at monitoring the student learning and thus to provide the instant ongoing feedback teachers need to identify which learners need more help and adjust their instruction and lesson plans accordingly; thereby it can be easily used by instructors to improve their teaching and by students to improve their learning. Formative assessment promotes equity in any learning environment.

There has never been a more important time for teachers to catch students up grappling with the academic gaps caused by Covid-19 and war time educational establishment closures. Students don`t feel as free to ask questions or interact with their peers if they are learning in virtual and hybrid environments. It`s crucial for students to feel valued and develop the skills they need to be successful. To precipitate learning, students must be partners in the learning process, be aware of what they`ve mastered and where they have learning gaps.

Formative assessment strategies/techniques may be used throughout a unit of study during the learning process to help teachers make adjustments to their instruction to better satisfy learner needs. To determine if the instruction is impacting student achievement, teachers can use the same strategy/technique or a different one, changing or adapting the instruction. If students are doing well and show the expected progression, teachers keep on practicing with the current instruction. Otherwise, they plan other learning opportunities to help students get information or skills they need to be successful.

The Council of Chief State School Officers defines formative assessment as “a planned, ongoing process used by all students and teachers during learning and teaching to elicit and use evidence of student learning to improve student understanding of intended disciplinary learning outcomes and support students to become self-directed learners.” More specifically, formative assessments:

- help students identify their strengths and weaknesses and target areas that need work;
- help faculty recognize where students are struggling and address problems immediately.

Formative assessments are generally low stakes, which means that they have low or no point value. Examples of formative assessments include asking students to:

- draw a concept map in class to represent their understanding of a topic;
- submit one or two sentences identifying the main point of a lecture;
- turn in research proposal for early feedback.

What type of formative assessment strategy/technique to use?

The choice of a type of formative assessment strategy/technique to use depends on a number of factors. Teachers need:

- to determine what aspect of student learning has to be measured;
- to consider the learning preferences of the students;
- to decide on the type of grouping used for formative assessment. Students can be given strategies individually, as partners, in small groups, or as a class.

How can the assessment information be used by teachers and students?

The main aim of using formative assessment information by teachers is to assess how their current instructional strategies are working with the students, identify misunderstandings students may have and adapt their instruction accordingly, depending on the students' level. Those, struggling, may need individual work or other way information presentations. Those, who have appeared to master the goal assessed, may be further assessed or have learning opportunities designed at their level of understanding to challenge them.

Using formative assessment information students can determine what they need to do to achieve the goals or outcomes of the unit. It can also be helpful for students to reflect on current learning goals or set new ones.

There's a variety of formative assessment strategies/techniques to use. Here are some of them.

1. ABCD Cards, when students give quick, individual responses to multiple-choice questions posed spontaneously, or planned as part of a session to further collate the responses and use them as evidence.

2. Analogies, when students are asked to create an analogy between the new information they have just learnt and something they are familiar with.

3. Concept Maps, when students print the topic or main idea in the oval, placed in the centre of the page, using Google maps graphic organizers, and then support details in the spaces surrounding the oval. Students can use the concept maps as a formative assessment strategy in any subject area.

4. Computer Surveys, when creating short response questions – true / false, multiple choice, or one-word completion questions and using a particular computer platform, you are allowed to determine what your students have learnt about a topic or outcomes of the unit.

5. Double Entry Journals, when having two columns, students write key words, quotations, or ideas on the topic in the left column and personal responses to these words in the right one, which will provide you with information about student understanding of the topic.

6. Examples/Non-Examples, when students are encouraged to give examples and non-examples of a topic being studied, providing you with information regarding the depth of their understanding.

7. Exit Cards, when, at the end of the class, you ask your students a question or give a problem involving interest for them to solve. For example, working on grammar structure – Type I, II Conditionals you may ask students what could happen if all computers have gone crazy. The collected responses will help you determine if students have general understanding of the topic or whether you need to provide further whole class or small group instruction, create groupings for the next day lesson and plan activities based on students' responses.

8. Fist of Five, when your students respond a question by holding up from one to five fingers showing their level of understanding, making a quick assessment possible by a simple glance around the classroom and, thus, allowing you to adapt your instruction accordingly.

9. Four Corners, when corners of the classroom having been labeled “Strongly Agree”, “Agree”, “Disagree” and “Strongly Disagree”, students choose the one to stand in that matches their response on your statement made about the current unit of study. Students are supposed to discuss and share their reasons for a particular choice of response with the rest of the class, in this way, providing you with information to plan future lessons.

10. Gallery Walk, when students move through the virtual rooms with pictures or displays set up around or pages of a printed booklet responding to questions about each item individually or as a small group. They can respond to questions either verbally or by writing on the document. This strategy can be used to guide or track a change through time drawing out links between elements.

11. Inside-Outside Circle, when your students being divided into two groups, forming inside and outside circles, pair up, face to face, with other students in the opposing circle, respond by making comments and explanations to an arisen question or statement in a reverse role procedure. The information from their discussions will help set further planning.

12. Learning Intentions and Success Criteria, when students have detailed descriptions of what they should know, comprehend or be able to do by the end of the lesson or unit having done the tasks specified by the teacher and understand how to achieve a desired performance of those tasks. This strategy helps students track their progress, self-assess throughout the lesson sequences or unit of work.

13. Learning Logs, when, at the beginning or end of class, students write about what they have learnt about the topic, make connections between the topic and their own lives, proving you with information what they are learning to help guide further planning.

14. Matching Activities, when each student or pair of students is provided with a set of cards to match words with their definitions or group facts into certain categories. This strategy allows you to assess student knowledge of content area vocabulary or facts in a particular unit.

15. Observation, which gives teachers a record of student engagement and learning, assists in understanding misconceptions, helps to find out aspects of learning that was confusing to the students when guiding questions, for example asking them to talk about the things they don't understand, find confusing or to explain their process when working on a task, and thus benefits to future lesson planning and instruction. This strategy may include check-lists, conferences or anecdotal records.

16. One Minute Essays, when students have one minute to respond a question on a particular topic reflecting on learning and making personal connections with their own lives.

17. Paper Pass, when students rotate around the classroom to the different chart papers with target words or questions posted around the room and jot down their comments about the topics and about other students' comments written on brainstorming sheets. The process of the strategy can be either formal or informal.

18. Peer Feedback, when students assess the work of their peers by providing valuable feedback based on reference points. Evaluating the work of the peers, students grind away to apply criteria, find out benefits, are challenged during the process that helps them clarify misunderstandings, see new perspectives, and simulate intellectual risk-taking.

19. Placemats, when students in groups of four or five have a large sheet of paper at their disposal with the topic or target question written in the middle of it which they divide into sections so that each of them could have one to write in or draw to demonstrate their understanding of the topic and some room in the middle to summarize their responses. Having shared what they have written or drawn with the other group members, they are expected to come up with two or three main ideas to write them in the centre of the paper and share them with the rest of the class, and thus, providing you with information about their current level of understanding.

20. Polya Questioning, when students are taught problem-solving while analyzing a problem, considering several possible solutions, trying them out and assessing the results. This technique may either focus on teaching mathematical problem-solving, or be useful for problems across all domains.

21. Portfolios, which demonstrate student achievement and progress working over an entire unit or course, representing both strength and areas to work on. They may contain uploaded files, images, student self-reflection etc. and can include written evaluations made by teachers and peers.

22. Problem Solving, when students' responses on the posed problem show their level of understanding regarding the unit being studied.

23. Questioning, when students are asked different level questions: lower – focusing on the facts and general information about the topic, higher – encouraging students to think about and reflect on their learning answering well-thought-out, high-order questions such as “why” and “how”; for the teacher to determine the depth of their understanding. This method can be used with individuals, small groups or the whole class.

24. Quizzes and Polls similarly to Computer Surveys can include multiple choice, true/false or short answer feedback assignments for assessing prior knowledge (a pre-topic quiz) or helping teachers check for understanding and have time to adjust their teaching (a mid-topic quiz). The strategy can also contain extended response, matching or paper and pencil tasks.

25. Rubrics, which can be used both by teachers and students to assess learning tasks, explicitly show the criteria for judging any student's work that will be evaluated: presentation, portfolio, essay question, performance etc. This method provides an opportunity for fast decision making and turnarounds in self-assessment, peer assessment or teacher feedback.

Student Self-Assessment Strategies are used to implement self-assessment, activate students as owners of their own learning when being placed in the centre of the learning process. Here are some of them:

- a checklist or criteria;
- graphic organizers, when students display the bonds between concepts;
- hand signals, when students indicate their understanding of a specific concept, or process by displaying a hand signal designated beforehand;
- KWL chart, when a student writes down in 3 columns – What I know, What I'd like to know (at the beginning of the class, topic, unit, course), What I've learnt (at the end of the class, topic, unit, course);
- participation cards, when students respond expressing their opinion by telling/writing "I agree, I disagree, I don't know how to answer";
- pre and post class assessment, when students assess themselves at the beginning of the lesson and write how much they know and understand at the end of class, providing a teacher a touch base with students to discuss;
- three-minute-paper, which allows students to reflect on the concepts/ideas that have just been presented, implemented or introduced to make connections to prior knowledge or experience, and afterwards look for clarification. They may use the following expressions: "I was surprised about ____, I became aware of ____, I emphasized with ____, I am not with ____, I related to ____, I've changed my attitude to ____" and etc.;
- traffic lights, when students identify their confidence, support, or somewhat attitude by using colored paper or sticky notes to hold up to screen at home;
- 3-2-1 Prompts, when students identify 3 things they didn't know before learning a new subject, topic, unit; 2 things that made them open-eyed or astonished about the topic etc., and 1 thing they want to start doing with what they have learnt;
- Two stars and a wish, when students identify 2 things they have achieved and still have 1 thing to work on.

It's important for teachers to create a learning environment where students could assess their own learning.

- Firstly, the learning target needs exact clarification for both the teacher and the students.

- Secondly, there should be created an opportunity for students to demonstrate the knowledge and skill of the entire learning target while learning and practicing the skill, rather than waiting for the test, when it's too late to make a difference.

- Next, students' self-assessment practice should be available to demonstrate evidences of learning target.

- Then, comes verification of the students' self-assessments to the evidence they demonstrated.

- Finally, make revisions to both students' thinking and their work based on their self-assessment.

A successful usage of self- assessment by the students requires forethought and planning the routines to self-assess and make revisions, teaching the routines, and organizing students to practice them.

One may suggest several strategies/techniques allowing students to initiate their own formative assessment with the teacher's support, the key to these strategies/techniques being all in the above mentioned routines. It's essential to establish a transitional in any learning environment (virtual, hybrid or in-person) routine for student self-assessment.

Planning out routines for particular classrooms, a teacher has to first define actions for the strategy/technique to work in the classroom. Applying Student Evidence Tracker, a technology tool developed by Learning Sciences International's Applied Research Centre, will help to make self-assessment easier by providing a step-by-step framework for both teachers and students.

By undertaking certain actions we achieve the fulfillment of the following strategies:

1. When **both a teacher and students have a clear understanding of the learning target of the lesson**, while the Student Evidence Tracker allows teachers to share the lesson's learning target and criteria with students easily and quickly.

Actions:

- Teacher forms and shares the lesson's learning target and criteria;*

- Students have access to the Student Evidence Tracker, if they are at home on their home device (virtual environment) or in the classroom on a shared device (in-person environment);*

- Students review the lesson's learning target before they start the task. In terms of hybrid environment it takes the teacher time to make sure that both the virtual students and the in-person students have reviewed. They know the purpose for using the learning target and criteria during the fulfillment of the task.*

2. **Self-assessment strategy identifying if the students have learned something** involves the following steps:

- a. Formative self-assessment opportunities creation by a teacher within lessons based on evidence

- b. Students progress tracking and self-assessment based on teacher's checking the students' evidence of learning and comparing it to their self-assessment of learning

c. Teacher learning verification which forms partnership between a teacher and students in the assessment of learning, allowing the teacher to give feedback on the accuracy of the self-assessment

First step actions:

- *Teacher identifies a task aimed at fulfilling the learning target (ex. Students formed in teams (virtual and in-person environment) use their roles and routines to collaborate on a task, while in hybrid environment they work on their own task individually before the teacher partners them together);*

- *Students demonstrate their own learning before coming to consent.*

Second step actions:

- *To make students understand the link between the criteria and the task, the teacher determines their self-assessment and tracking progress time point within the lesson, creates and teaches a routine for self-assessment and tracking;*

- *Using the criteria the students complete the task, track their demonstration of the criteria during the task, reflect on it to determine if they met the criteria during the lesson by checking off each criterion using Student Evidence Tracker;*

- *Having the student responses, a teacher verifies that student self-assessments match them.*

Third step actions:

- *Teacher identifies the verification time point within the lesson of student self-assessment and plans how to track progress;*

- *After students reflect, discuss and self-assess, the teacher verifies that the student evidence matched their self-assessment;*

- *In case of teacher`s disagreement about students` evidence meeting the criteria and the learning target, the latter are provided with the opportunity to revise their work and resubmit their self-assessment.*

3. Self-assessment strategy implying the deepening of students` understanding and next steps teacher`s planning

Actions:

- *To deepen self-assessment understanding, students search for support;*

- *Students revise their work based on their self-assessment;*

- *Teacher adjusts instruction and lesson plans accordingly.*

Summarizing, it`s evident that using the above mentioned strategies/techniques students are enabled to understand what they are supposed to be learning and self-assess their own progress in different learning environments.

Formative assessment can be tricky, high stakes – for teachers, when designing just the right assessment, not students – as we`re using it to discover what students know while they`re still in the process of learning it, to figure out what comes next. We have to define if we`re ready to move on, whether our students need a different path into the concepts or even more likely, which students are ready to move on and which are in need of a different path.

A variety of individual and group formative assessment strategies/techniques allows teachers to pursue different tasks: individual – to get a clear picture of a particular student understanding of the concept or skill being measured; group – general data about student learning that can be used to plan instruction. Moreover, students can also benefit from using formative assessment information making changes to their learning.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Звєкова Вікторія Корнійвна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ORCID: 0000-0002-6044-8814

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4199/>

Найважливішим завданням для сучасної школи є розвиток творчого потенціалу підростаючого покоління. Соціально-економічні перетворення в суспільстві диктують необхідність формування творчо активної особистості. Однак навчально-виховний процес школи, орієнтований, в основному, на репродуктивний характер засвоєння знань, умінь і навичок, не здатний повною мірою розвивати творчість учнів. Але безумовно, кожна дитина наділений творчими задатками. В. Сухомлинський писав, що «дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. Так нехай перед ним відкривається чудовий світ в живих фарбах, яскравих звуках, в казці і грі, у власній творчості, в прагненні робити добро людям. Через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість – вірна дорога до серця дитини» [3, с. 28].

Метою дослідження, представленого в даній статті є розвиток творчих здібностей учнів у позаурочний час.

Творчість в нашому розумінні – це вища форма психічної активності, самостійності, здатність створювати щось нове, оригінальне. Виходячи з цього, творчі здібності – це сукупність психічних властивостей, що забезпечують творчість. Ці властивості характерні для особистості з оригінальним, нестандартним мисленням. До них відносять уяву, гнучкість розуму, дивергентне мислення, мотивації творчості і інші властивості [1].

Ми виявили три педагогічні умови, при дотриманні яких в освітньому процесі в учнів будуть розвиватися творчі здібності:

- 1) у учнів буде сформована мотивація на розвиток творчих здібностей;
- 2) учні будуть проявляти самостійність в освітньому процесі;
- 3) у учнів буде формуватися креативність та оригінальність мислення.

Діяльність без мотиву або зі слабким мотивом або не здійснюється взагалі, або виявляється вкрай нестійкою. Тому важливо, щоб весь процес навчання викликав у дитини інтенсивне і внутрішнє спонукання до знань. Мотивація – це система внутрішніх і зовнішніх мотивів, які змушують людину діяти певним

чином. Останнім часом в освіті все більший акцент робиться на підготовці творчої особистості, здатної нестандартно мислити і по-новому підходити до вирішення різних професійних і життєвих завдань. Як правило, розвиток такої особистості починається в дитячому віці, коли дитина через ігрову діяльність пробує себе в якості маленького дослідника, перетворювача, творця чогось нового. Помічником у цьому дитині виступає в певній мірі і промисловість, розробляючи і випускаючи розвиваючі, творчі ігри, в яких дитина, конструюючи якийсь об'єкт, на основі уяви може проявити свою фантазію і створити щось нове [4]. Так, екологічна освіта спрямована на розвиток загальної культури особистості розвиненим розумінням цінності природи та її ролі в житті людини. Поведінка, вчинки, взаємодія людини з природою залежать від її екологічної культури. Це можна досягти вирішенням таких завдань, як розвиток здібностей до екологічної культури, оволодіння школярем знаннями про розвиток природи, розвиток психологічних, естетичних якостей особистості, виражених почуттям, естетичним сприйняттям, смаком, оцінкою та іншими категоріями.

Список використаних джерел:

1. Карпова Л. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у позанавчальній діяльності: дис. канд. психол. наук. Київ, 2011. 215 с.
2. Левін В. А. Виховання творчості.. Кривий Ріг, 2015. С. 3-7.
3. Сухомлинський В. А. Серце віддаю дітям. Київ, 2004. 288 с.
4. Яковлева Є. Л. Психологія розвитку творчого потенціалу особистості. Київ, 2007. 224 с.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Здоровець Тетяна Григорівна

здобувачка освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 013 Початкова освіта Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, практичний психолог Талалаївського ліцею Талалаївської сільської ради Ніжинського району Чернігівської області

Науковий керівник: Демченко Наталія Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4281/>

Сьогодні в Україні немає дитини, яка тією чи іншою мірою не зазнала впливу війни. Пережитий стрес, якщо з ним не працювати, може спричинити проблеми з фізичним і психічним здоров'ям.

Під час війни діти молодшого шкільного віку – в різній мірі – зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні

події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті молодші школярі значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також по мірі дорослішання більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами (Joshi and O'Donnell 2003, Machel 2001, Wexler et al 2006).

Як зазначають Джоші та О'Доннелл (Joshi and O'Donnell 2003:288), психічні розлади насправді є «нормальною реакцією на ненормальні події». Отже, довготривалий вплив насильства на дітей підвищує «ризик розвитку багатьох і нерідко тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації».

Водночас молодші школярі мають високий потенціал до відновлення, потенціал життєстійкості (De Jong 2002, Fernando and Ferrari 2013, Jones 2013), що дозволяє їм вирости та стати повноцінними особистостями всупереч отриманим психологічним травмам.

На стресостійкість, а відтак фізичне та психічне здоров'я молодшого школяра впливає низка факторів. Частина з них зовнішні: інтенсивність та тривалість травмувальної події, можливість відновлювати свій ресурс (сон, їжа, відпочинок, гра, навчання), психосоціальне оточення, вміння дорослих підтримати, тощо. Також є внутрішні чинники: особливості характеру дитини, сформовані психологічні стратегії протидії стресу, стан психічного здоров'я до травматичної ситуації та інші. На деякі з цих факторів вплинути не можливо, але важливого значення набуває роль учителя початкових класів, який є авторитетом для молодших школярів. Батьківська любов та обізнаність, як діяти у поєднанні з педагогічною компетенцією вчителя, які справляються з власними переживаннями та можуть підтримати дитину, здатні створити сприятливу атмосферу, яка буде сильнішою за всі жахи війни.

Тому для збереження психічного здоров'я молодшого школяра вчитель початкових класів має допомогти дитині прожити болісний досвід, виплеснути увесь страх, гнів, смуток та образи. Та важливо зробити це в безпечний для самої дитини та її оточення спосіб.

Найперше, що має зробити вчитель – це відновити відчуття безпеки. Розказати дитині, які засоби для збереження безпеки маєте – куди будете йти у випадку тривоги, яку іграшку та річ молодший школяр може взяти у сховище, які будуть дії одразу після відновлення безпеки.

Для кращого пояснення, що відбувається, доцільно використати казку, яка допоможе подивитися на ситуацію з боку та трансформувати тривожні думки. Придумати казку для дитини або разом з нею. Можна вплести в історію відважних воїнів-захисників, які вправно перемагають сили зла. Також корисно намалювати (чи зобразити іншими артінструментами) перемогу добра над злом

і передати малюнок захисникам, молодші школярі відчуватиме свою залученість та спроможність діяти.

Створіть разом куточок безпеки де молодший школяр може гратися чи ховатися в моменти сильних емоцій.

Тілесний контакт зараз особливо важливий, адже страх і тривога завжди супроводжуються проявами в тілі (частим серцебиттям, переривчастим диханням, напруженням м'язів і руховим збудженням). Дітям молодшого шкільного віку потрібно багато обіймів, активних спільних ігор.

Дихальні вправи дуже корисні в боротьбі з усіма проявами стресу, та якщо в дитини трапляються напади задишки (панічні атаки), ці вправи просто незамінні. Спробуйте техніку «Дихання з улюбленою іграшкою на животику». Посадіть невелику іграшку дитині на животик і попросіть глибоко вдихати та видихати, аби іграшка повільно гойдалася, наче на хвилях.

Література:

1. Dupuy, KE and Krijn Peters 2010 War and children: a reference handbook. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger Security International, ABC Clio
2. Fernando, C and Michel Ferrari 2013 Handbook of Resilience in Children of War. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer
3. Jones, L 2013 Then they started shooting: Children of the Bosnian war and the adults they become. New York: Bellevue Literary Press.
4. Joshi, PT and Deborah O'Donnell 2003 Consequences of child exposure to war and terrorism. Clinical Child and Family Psychology Review 6(4):279-291.
5. Lustig, SL and Lakshika Tennakoon 2008 Testimonials, Narratives, Stories and Drawings: Child Refugees as Witnesses. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America 17:569-584.

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА КАФЕДРИ ХОРЕОГРАФІЇ: НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Лиманська Ольга Вікторівна

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хореографії,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-4968-7515

Барабаш Ольга Володимирівна

старший викладач кафедри хореографії,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
ORCID: 0000-0001-6999-788X

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4212/>

За останній час профорієнтаційна робота зі спеціальності 024 Хореографія зазнала суттєвих змін, причинами яких є багато факторів, а особливо карантинні обмеження та введення військового стану в Україні. Відсутність можливості безпосереднього спілкування з випускниками шкіл, творчих колективів, гуртків та їх батьками ускладнює, а в деяких випадках робить неможливим проведення такої форми роботи як професійний відбір.

Історія професійного відбору майбутніх вчителів хореографії має глибокі корені в нашій державі [1]. Більшість вищих навчальних закладів України, де є спеціальність «Хореографія» мають структуру та чіткі вимоги щодо професійного відбору фахівців в галузі хореографічного мистецтва.

Основні критерії професійного відбору є загально визначеними, «вступники за спеціальністю «Хореографія» повинні бути наділені «розвинутим відчуттям ритму, музичною пам'яттю, здоровим суглобном'язовим апаратом, здоровою серцево-судинною системою та мати здібності до танцю» [4]; [6]. Важливим аспектом професійного відбору також є прагнення особистості до самовдосконалення: участь у конкурсах, фестивалях, семінарах, тренінгах.

Але, головною метою профорієнтаційної роботи лишається сприяння конкурентноспроможності спеціальності «Хореографія» за всіма освітніми рівнями. Мета визначає важливі завдання – інформування про специфіку та переваги професії викладача хореографії, про нові професійні можливості в кар'єрному зрості; професійне виховання – залучення абітурієнтів до різних форм діяльності: майстер-класи, тренінги, постановочна робота; професійне консультування, яке містить основні компоненти: зміст спеціальності, її вимоги до особистісних якостей та фізичних можливостей, перспективи професійного зросту, спектр працевлаштування випускників, затребуваність на сучасному ринку праці; професійне діагностування вихованців танцювальних клубів, колективів, профільних ліцеїв, коледжів щодо зросту їх здібностей, професійних

нахилів, самовизначення. Всі завдання спрямовані на підняття престижу спеціальності «Хореографія» та професії вчителя в сучасному суспільстві.

Фахівці зазначають, що в процесі професійної консультації з'ясовуються можливі шляхи здобуття освіти за визначеною спеціальністю (спеціалізацією), термін навчання, перспективні напрями професійного зростання, необхідність та потреба у фахівцях певної галузі на ринку праці [3].

Слід зазначити, поняття «профорієнтація» тлумачиться по-різному, але більшість науковців розглядає профорієнтацію як одну з необхідних професійних технологій, що представляє собою складну діяльність, в процесі якої в особистості формується усвідомлення свого прагнення, готовності або ціннісна установка до вибору та опанування обраною професією [5]. Тобто, особистість, перебуваючи в такому психологічному стані, усвідомлює модель активності, в якій є самооцінка, мета, майбутня поведінка та шляхи й засоби досягнення мети.

Завданням викладачів є спрямувати діяльність особистості в професійне русло, на особистому прикладі показати всі переваги та складності обраної професії, привити повагу до обраного виду діяльності.

Окрім традиційних форм профорієнтаційної роботи таких як:

I. Творчі зустрічі викладачів кафедри з випускниками хореографічних колективів, ЗОШ, спеціалізованих ліцеїв, шкіл мистецтв, коледжів.

II. Індивідуальні консультації учнів, профорієнтаційні бесіди.

III. Проведення профорієнтації під час роботи членами журі конкурсів та фестивалів з хореографії.

IV. Організація, проведення та участь у концертних заходах творчих колективів кафедри.

V. Проведення майстер-класів та творчих лабораторій, конкурсів, чемпіонатів за участю абітурієнтів.

VI. Проведення профорієнтаційних концертів.

VII. Виїзні концерти під гаслом: «Ми – сковородинівці».

VIII. Організація підготовчих курсів з хореографії [2].

Застосовуються такі форми роботи, як:

1. «Дні відкритих дверей» в режимі онлайн із застосуванням Zoom, Google Meet конференції.

2. Підготовка профорієнтаційних відеороликів та профорієнтаційна робота в соціальних мережах.

3. Виготовлення та розповсюдження рекламної продукції (календарі, брелоки, чашки).

Хореографічне мистецтво – це мистецтво, яке передбачає живе спілкування, живий концертний виступ, що, на жаль зараз неможливо. Слід констатувати, що дистанційна форма навчання за спеціальністю «Хореографія» не є привабливою формою для більшості талановитих молодих людей, які прагнуть набути нові навички й знання, брати участь у конкурсах наживо. Така форма роботи підходить для абітурієнтів – випускників коледжів мистецтв, спортсменів з бального та сучасного танців з достатнім досвідом практичної

діяльності, керівникам колективів, які свого часу не мали можливості отримати спеціальну освіту.

Більшості студентів складно навчатися без живого спілкування з викладачем, у більшості немає місця, де займатися, перебої з інтернетом. Також деякі здобувачі, особливо 1-2 років навчання мають проблеми з розподілом часу та організацією самоосвіти.

Гарна традиція з організації підготовчих курсів, на жаль стала неможливою, а більшість абітурієнтів не бажають проходити курси дистанційно, хоча сплата за навчання достатньо доступна.

Вступна кампанія 2022 року показала зниження престижу мистецьких спеціальностей, зокрема хореографічних в цілому по всій Україні. Ця ситуація викликає наше занепокоєння, що спонукає до пошуку нових форм роботи з абітурієнтами. Перспективним напрямом вбачаємо започаткування мистецьких проектів з іноземними викладачами та закладами вищої освіти, а також уведення в освітній процес загальноосвітньої школи обов'язкового предмету «Український танець».

Список використаних джерел:

1. Герц І. І. Історія розвитку професійного відбору у системі хореографічної освіти. *Вісник НАКККіМ*. № 2, 2020. С. 140-145.
2. Консультаційний центр з підготовки абітурієнтів ХНПУ імені Г. С. Сковороди. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/division/konsultaciynyy-centr>
3. Напрями профорієнтаційної роботи в університеті. URL: <https://osau.edu.ua/proforiyentatsijna-robota/napryamy-proforiyentatsijnoyi-roboty-v-universyteti/>
4. Програма творчого конкурсу зі спеціальності 024 «Хореографія». URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Priimalna/2022%20pk/Programy_vstupu/Bak_TK/bakalavr_2022_khoreogr_stats_.pdf
5. Професійна орієнтація: підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М.; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
6. Limanskaya O. & et. The development of female students' flexibility engaged in choreography. *Physical education of students*. 2022; 26(2): 54-3. <https://doi.org/10.15561/20755279.2022.0202>

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Марусич Оксана Олександрівна

Полтавський державний медичний університет

ORCID: 0000-0002-7170-6962

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4287/>

Організація освітнього процесу у вищих медичних закладах освіти змінилася разом і з новою стратегією освіти в цілому. З впровадженням карантину більшість навчальних закладів почали активно застосовувати дистанційні форми навчання. За умов війни дистанційна освіта і надалі залишається актуальною.

Дистанційне навчання вимагає від усіх учасників процесу нових умінь та навичок, швидкого пристосування та реагування, обрання дієвих онлайн-інструментів для проведення навчальних занять. Використання електронних підручників, інтерактивних дошок, новітніх комп'ютерних програм контролю рівня знань є передумовою сучасної трансформації класичних методів навчання.

З впровадженням дистанційного навчання підхід до викладання стає більш творчим, методи викладання переважно обираються проблемні, використовуються активні форми навчання. Нові технології що покладені в основу дистанційного навчання, змінюють характер взаємодії викладача і здобувача вищої освіти, орієнтуючи їх на рівноправну колективну навчальну роботу завдяки застосуванню інтерактивних, телекомунікаційних та інформаційно-комунікативних навчальних технологій [1, с. 32].

Моделі дистанційного навчання з використанням Інтернет ресурсів різноманітні. Здобувачі освіти прямо одержують інформацію і опрацьовують її, спілкуються з колегами, викладачами, почуваючись активними учасниками подій у віртуальному середовищі. Перевагами дистанційного навчання є: модульність – в основу програми дистанційного навчання покладено модульний принцип, тобто здобувач вищої освіти може самостійно працювати із запропонованим матеріалом, який обов'язково містить методичні рекомендації щодо виконання завдань; гнучкість – здобувач освіти може вчитися згідно зі своїм темпом, особистими можливостями та потребами; створення комфортних умов навчання, що сприяє його продуктивності; самоконтроль набутих знань, саморозвиток, моралізація, творчість; отримання освіти людьми з обмеженими фізичними можливостями.

Дистанційне навчання можна здійснювати в таких формах:

- навчальні заняття, які передбачають самостійне вивчення навчального матеріалу здобувачами освіти;
- виконання проектних та індивідуально-дослідних завдань, що здійснюється здобувачем освіти самостійно при консультуванні з керівниками проектів;

- практична підготовка відбувається за навчальними планами за умов професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом;
- контрольні заходи, які передбачають самоконтроль, вхідний, поточний, рубіжний і семестровий контроль [4, с. 271].

Перевірка якості засвоєних знань і вмінь спонукає до щоденної роботи здобувачів освіти, вироблення в них уміння чітко само організовуватися, а викладачу – вчасно виявляти недостатнє засвоєння матеріалу тих чи інших здобувачів, проводити додаткові індивідуальні консультації. Провідна роль у системі контролю належить тестовим завданням, які дають змогу провести об'єктивну оцінку набутих знань, умінь, навичок і уникнути можливого суб'єктивізму з боку викладача. Дистанційне навчання допомагає ширше застосовувати таку форму оцінювання, адже безліч сервісів надають таку можливість. Одним із прикладів таких платформ є Google Classroom, а найпростішим варіантом тестування є відповіді у Google-опитування, що створює можливість викладачеві протягом досить обмеженого часу перевірити якість знань у значній кількості здобувачів освіти одночасно, одразу дати оцінку й обговорити складні запитання [4, с. 271].

На жаль, незадовільне технічне оснащення здобувачів освіти може обмежувати доступ до освітніх програм. Недостатня потужність технологій і ресурсів за умов надання якісного контенту з боку закладу вищої освіти може призводити до мінімального рівня надання освітніх послуг. Однією з вимог до здобувача освіти на дистанційному навчанні є високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи, що часто не відповідає дійсності [4, с. 272].

Бібліографічний список:

1. Використання дистанційних методів навчання в медичній освіті / І. М. Скрипник, Г. С. Маслова, Н. П. Приходько, О. Ф. Гопко, О. А. Шапошник. Медична освіта. 2020. № 3. С. 29-32.
2. Шевченко Т. І. Застосування технологій електронного навчання як засіб підвищення ефективності навчального процесу. Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах. Полтава, 2016. С. 242-243.
3. Дистанційне навчання: сутність, особливості та технології: рек. покажч. / упоряд. : Н. А. Арустамова, О. М. Блінова, С. М. Соболев; Херсонський держ. ун-т. Херсон : ХДУ, 2020. 47 с.
4. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Вип. 2. С. 271-284.
5. Ленкова О. О. Особливості дистанційного навчання у вищих медичних навчальних закладах України / Інноваційна педагогіка. 2021р. Вип 34, Том 1. С. 184-187.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мохір Ганна Сергіївна

здобувачка освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 013 Початкова освіта Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, соціальний педагог Ніжинської гімназії № 10

Науковий керівник: Філоненко Олена Станіславівна

кандидат педагогічних наук, доцент, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4298/>

Проблема формування культури поведінки є однією з провідних у системі виховання, оскільки подальший гармонійний розвиток як окремої особистості, так і суспільства в цілому закладається з самого дитинства.

Культуру поведінки вчені визначають як:

– звичну систему дій і вчинків, притаманних особистості, в яких відображаються позитивні мотиви її поведінки та сукупність уявлень і знань про норми моралі;

– сукупність корисних для суспільства постійних форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, в різноманітних видах діяльності;

– сукупність духовних цінностей, правил, норм, які регулюють характер взаємовідносин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їхнє входження в суспільство, зробити умови спілкування з оточуючими приємними і зручними;

– регулятор діяльності людини, мірилом того, якою вона має бути у певному суспільстві, відповідно яких принципів має діяти і розвиватися [3].

Найбільш доцільним, вважаємо розуміння культури поведінки як сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, її щоденних вчинків у суспільстві, котрі ґрунтуються на нормах етики, загальнолюдської культури і моралі.

Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до оточуючого світу. Саме в цей час формується спрямованість особистості – громадська, колективістська чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Цей вік особливо сприятливий для формування основ культури поведінки: молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до своєї поведінки, вони піддатливі зовнішньому впливові, схильні до наслідування, вірять учителю, коли він говорить їм про необхідність виконання моральних норм. В ці роки дитина отримує знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер.

Культура поведінки молодших школярів – це сукупність сформованих соціально важливих якостей особистості молодших школярів, їх щоденних вчинків в суспільстві, основаних на нормах моралі, етики, естетичної культури

[1, с. 256]. Культура поведінки молодших школярів відображає моральні вимоги суспільства до школярів та засвоєння положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії учнів. Вивчені школярами правила трансформуються у вихованість особистості школяра.

У змісті культури поведінки молодших школярів можна умовно виділити наступні компоненти:

1) культура діяльності. Проявляється в поведінці дитини на уроках, в ігровій діяльності, під час виконання трудових доручень. Щоб сформувати культуру діяльності в учня, важливо виховувати здатність до утримання в порядку місць, де він працює, навчається, грається. Важливо показати значення завершеності, що виражається у звичці доводити розпочату справу до кінця і дбайливого ставлення до предметів навколишньої дійсності;

2) культура спілкування. Вона передбачає виконання учнями норм і правил спілкування, що ґрунтуються на повазі та доброзичливості, використанні відповідного словникового запасу і форм звертання, ввічливій поведінці в громадських місцях, в побуті. Крім того, даний компонент передбачає вміння говорити лаконічно, зберігаючи спокійний тон у спілкуванні; здатність учнів утримуватися від недоречних дій та слів.

3) культурно-гігієнічні навички і звички. Необхідність в охайності, утриманні в чистоті обличчя, тіла, зачіски, одягу, взуття, шкільного приладдя продиктована не тільки вимогами гігієни, а й нормами людських відносин. Школяр повинен розуміти, що дотримуючись цих правил, він засвідчує повагу до інших людей [1, с. 253-254].

Успішність процесу формування культури поведінки учнів початкових класів можлива при доцільному поєднанні основних методів морального виховання, а саме: формування моральної поведінки (привчання, сюжетно-рольові ігри, вправи тощо); формування моральної свідомості (роз'яснення, етична бесіда, навіювання, диспут тощо); стимулювання почуттів і ставлень дитини (приклад моральної поведінки, заохочення та покарання, доручення, змагання тощо). Цьому сприяє використання вчителем у освітньому процесі етичних бесід, читання й обговорення творів дитячої художньої літератури, перегляд відео, інсценування творів і постановка дитячих п'єс, проведення рольових ігор, що ґрунтуються на основі вивчення правил і норм поведінки, виховання ввічливості.

Література:

1. Більдіна М. О. Структура та зміст поняття культури поведінки молодших школярів // Вісник ХДАК. 2014. – № 42. С. 249-257.
2. Герасименко Л. Виховання культури поведінки молодших школярів засобами народної педагогіки // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 292 с.

3. Ковальковська Н. Формування культури поведінки учнів початкових класів // Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи / за заг. ред. д. пед. н., доц. В. В. Ушмарової. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. Ч. 1. 39 с.

4. Персіанська Е. Культура поведінки на уроках // Рідна школа. – 2007. – №7. – С. 23-25.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США

Музика Яна Вікторівна

*аспірантка II курсу, викладач-стажист
кафедри іноземних мов Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини*

Науковий керівник: Безлюдна Віта Валеріївна

*доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4240/>

Одним із важливих процесів, через які проходить більшість громадян, є процес навчання. Зауважимо, що майбутнім вихователям необхідно володіти сучасною інформацією стосовно психологічного та фізичного розвитку дітей, питань ранньої освіти, а також надавати професійну підтримку дітям та батькам, з якими вихователь працює. Галузь дошкільної освіти потребує ретельно проведених емпіричних досліджень, на яких базуватиметься практика професійного зростання майбутнього вихователя, який виховуватиме дітей дошкільного віку.

Варто зазначити, що навчання та професійний розвиток майбутніх вихователів ('preschool teachers' or 'early childhood educators') є важливим процесом. Практичні й теоретичні навички майбутнього вихователя відіграють вагомую роль в ефективності освітнього процесу.

Професійну підготовку майбутніх вихователів дітей раннього та дошкільного віку важко переоцінити. Насамперед, її необхідно здійснювати на належному рівні, аби забезпечити професійне зростання кожного майбутнього вихователя як освіченого, компетентного професіонала своєї справи. Зважаючи на це, цінним є практика впровадження у розвиток методологічної системи України досвіду зарубіжних країн, особливо тих, мови яких популярні для вивчення серед українських дітей.

Ретельна увага науковців зосереджується на вивченні питання процесу професійної підготовки майбутніх вихователів у США з точки зору її

інституційних та організаційних особливостей (Зданевич Л., Коваленко О., Леврінц М., Мельник Н., Огієнко О., Шкваріна Т. та ін.).

Процес професійного розвитку майбутніх вихователів має на меті досягнення двох цілей:

1) покращення теоретичних та практичних знань майбутнього вихователя для забезпечення якісної роботи з дітьми та їх батьками;

2) сприяння розвитку культури професійного зростання майбутніх вихователів.

Було досліджено, що у США існує таке поняття, як «самоєфективність вчителя» (*teacher's self-efficacy*), зміст якого ґрунтується на припущенні канадського психолога Альберта Бандури, що «..на поведінку індивідів впливає їх сприймана здатність успішно виконувати таку поведінку. Досвід майстерності, фізіологічні та афективні стани, вторинні переживання, надані соціальними моделями, і соціальне переконання сприяють розвитку цих переконань» [1, с. 191].

Самоєфективність вчителя – це рівень впевненості педагога у власній здатності ефективно навчати учнів та допомагати їм досягати успіху [6]. Більш того, дослідження у США показали, що «..вихователі закладів дошкільної освіти, як правило, демонструють високий рівень самоєфективності» [5, с. 14].

В Сполучених Штатах Америки передбачаються два основні напрями професійного розвитку майбутнього вихователя: формальний (семінари, курси, програми та ін.), неформальний (спільне обмірковування, дискусійні групи та ін.) [2, с. 98]. Серед інших напрямків професійного розвитку майбутнього вихователя виділяють: спеціалізоване навчання без відриву від основної діяльності, коучинг та/або консультативна взаємодія, колегіальні навчальні групи.

Перелік формальних та неформальних видів діяльності з професійного розвитку вихователів було визначено на основі курсів і семінарів, які проводились організацією «Агенція раннього розвитку дітей» – Early Childhood Developing Agency [3].

Процес професійного розвитку майбутніх вихователів включає в себе, також, теоретичні та практичні знання й навички із застосування цифрових технологій під час навчання й виховання дітей у закладах дошкільної освіти у США. Бути компетентним у роботі з цифровими технологіями означає, для майбутнього вихователя, бути досвідченим, сучасним, активним та креативним педагогом у своїй викладацькій діяльності, роботі з дітьми у закладах дошкільної освіти [4].

Таким чином, проведене дослідження підтверджує ефективність і результативність професійного розвитку майбутніх вихователів у США. Отримані результати дослідження можуть бути рекомендовані до впровадження у практику професійного розвитку майбутніх вихователів в закладах вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2). 1997. P. 191-215.
2. Bautista A., Cañadas M. C., Brizuela M. B., Schliemann A. D. Examining how teachers use graphs to teach mathematics in a professional development program. *Journal of Education and Training Studies*, 3(2). 2015. P. 91-106.
3. Early Childhood Development Agency (ECDA). URL: <https://www.ecda.gov.sg/Pages/Continuing-Professional-Development.aspx> (application data: 2022.11.12).
4. Gordana M. Stepic Future preschool teachers' attitudes about 21-century digital skills. *Journal Plus Education*, No.2. 2022. P. 276-303.
5. Guo Y., Dyni J. M., Pelatti C. Y., Justice L. M. Self-efficacy of early childhood special education teachers: Links to classroom quality and children's learning for children with language impairment. *Teaching and Teacher Education*, 39. 2014. P. 12-21.
6. Teacher's self-efficacy. URL: <https://www.leaderinme.org/teacher-efficacy/> (application data: 2022.09.24)

ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ

Наумик Антон Сергійович

здобувач вищої освіти,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Ядловська Ольга Степанівна

доцент кафедри, кандидат історичних наук, доцент,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4234/>

Наразі освітня сфера України перебуває у стані активних змін, трансформацій, перетворень та впровадження нових методик викладання, поступово освіта переходить до концепції студентоцентрованого підходу. Ця концепція передбачає переорієнтування ринку надання освітніх послуг та зміну акцентів викладання, за якими здобувач освіти має не просто отримувати певні знання, навички та компетенції, а й вміти їх застосовувати у своїй майбутній практичній діяльності. Актуальність даної теми забезпечується важливістю підготовки висококваліфікованих спеціалістів та їх становлення на професійному ринку праці. Окрім того, сучасна європейська парадигма освіти створена на засадах студентоцентризму, оскільки за своєю суттю він є більш інноваційним та прогресивнішим ніж традиційний підхід у викладанні.

В основу студентоцентрованого навчання покладено ідею максимального забезпечення студентам можливостей отримати високий конкурентний статус на ринку праці. За таких умов результати навчання повинні задовольняти потреби та очікування як студентів, так і роботодавців та суспільства в цілому, забезпечуючи зайнятість та розвиток особистості [1, 235].

Студентоцентрованість передбачає забезпечення повної інформаційної відкритості закладів освіти, створення мотивації до навчання у здобувачів освіти, залучення практиків, моніторинг якості надання освітніх послуг та періодичний перегляд й зміну освітніх (освітньо-професійних) програм. Важливість даного підходу підкреслюється сучасними тенденціями розвитку освіти. Так, міжособистісна взаємодія студента та викладача, повинна відповідати принципам педагогіки партнерства: рівності в правах, довірі, доброзичливого ставлення один до одного, демократичних способах співпраці тощо.

Разом з тим, важливо використовувати й метод фасилітації (від англ. to facilitate – допомагати, полегшувати), що має заохочувальний вплив на саморозвиток здобувача освіти [2]. Завданням такого методу є формування у здобувача освіти позитивного світосприйняття, в розрізі студента, здатного до саморозвитку та гарного ставлення до інших. Не можна не зауважити й про важливість переорієнтування викладача у взаємодії із студентами з авторитарної на партнерську систему, адже це також може впливати на успішну підготовку майбутнього фахівця.

Однак, зміна ролі викладача вимагає не лише декларативного розширення його обов'язків і повноважень. Практичне втілення основ студентоцентрованого підходу в освіті вимагає, окрім зміни в організації процесу навчання, формування відповідної матеріально-технічної бази освітнього процесу [3, 76].

У критичному житті будь-якій людині важливо підтримувати контакт із самим собою, вибрати конструктивну стратегію подолання, але не всі мають для цього ресурси безумовно прийняти себе і зрозуміти свою психологію можливості. Важливо запобігти розвитку емоційного виснаження, яке може зменшити успішність майбутнього фахівця, його здоров'я та якість студентського життя взагалі [4 с. 198]. Саме тому необхідно у практичній діяльності набувати компетенцій реалізації програм профілактики емоційного виснаження молодого покоління. Такими компетенціями повинні володіти і здобувачі освіти у процесі навчання та опанування професії.

Цікавою особливістю студентоцентрованого підходу є можливість створення та використання гнучких (індивідуальних) освітніх траєкторій. Це може відбуватися через вибір додаткових навчальних дисциплін, використання можливостей академічної мобільності, навчання на додаткових сертифікатних програмах чи навіть оформлення індивідуального графіку навчання.

За даних умов відбувається перетворення викладача із носія знань у тренера, організатора і консультанта в навчальному процесі [5, 193], що здатний сформувавати у здобувача освіти попит на отримання знань та стимуляцію на їх закріплення.

Таким чином, використання студентоцентрованого підходу забезпечує дотримання прав здобувачів освіти, створює нові ефективні методи співпраці й комунікації та дозволяє покращити інституційні можливості закладів освіти. В той час, як метод фасилітації дозволяє полегшити процес набуття практичних навичок та компетенцій, що також дозволить збільшити якість надання освітніх послуг. Окрім того, саме цей підхід дозволяє задовільнити вимоги сучасної системи освіти та покращити співпрацю між викладачем та здобувачем освіти.

Список використаних джерел:

1. Кулага І. В., Ткаченко О. В. Студентоцентрований підхід як освітня інновація у вищій освіті України. *Ukraine – eu. modern technology, business and law* : Collection of international scientific papers, м. Чернігів. 2016. С. 235-238.
2. Тетяна К. Хто такий фасилітатор? *Навчально-методична лабораторія – головна*. URL: <http://metod.gi.edu.ua/resursy/navchayemos/item/30-khto-takyi-fasyliator> (дата звернення: 11.02.2023).
3. Бондаренко С. М. Матеріально-технічний аспект забезпечення студентоцентрованого підходу в освіт. *CORE – Aggregating the world's open access research papers*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282133.pdf> (дата звернення: 05.02.2023).
4. Yadlovska, O., Formaniuk, Y., Chystovska, Y., Nikolaiev, L., Boiaryn, L., & Mateiko, N. (2022). Neuropsychological Preventive Treatment of Emotional Burnout among University Students. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(1), 188-201. <https://doi.org/10.18662/brain/13.1/276>
5. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Поліщук Наталія Миколаївна

*викладач кафедри медико-біологічних основ
фізичної культури, здобувач ОС «доктор філософії»,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник: Коляда Наталія Миколаївна

*доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4286/>

На жаль, війна – це не лише втрати на фронті, а це й багато поранених, травмованих наших бійців, які у подальшому після лікування потребуватимуть довготривалої реабілітації. Тому питання створення відповідних реабілітаційних центрів при медичних закладах чи як окремих установ дуже актуальне.

Пройшовши лікування у лікарні, військовослужбовці стикаються з проблемою відновлення своєї функціональності. Адже наслідки поранень і тривала прикутість до ліжка з обмеженням рухливості призводять до атрофії та ослаблення м'язів. Формуються контрактури, які не дають можливості повноцінно рухатись. Навіть після збереження кінцівки, ефективної репозиції кісткових уламків чи фіксації переломів хребта необхідна реабілітація [2, с. 45].

Навіщо потрібна реабілітація людям, які повернулися з війни?

Насамперед – для нормалізації їхнього психічного стану. Вона складається з найдрібніших елементів і результатом такої роботи стає цілісний “пазл”, нова картина світу, яка вже ніколи не буде колишньою, довоєнною, але дозволить жити.

Робота психологів спрямована на відновлення цілого комплексу втрачених або деформованих психічних функцій, гармонізацію Я-образу при отриманні фізичних травм та спричинених ними змін у тілі та світовідчутті.

На жаль, прийняття свого нового стану та розуміння потреби в реабілітації може стати великою проблемою. В США медико-соціальна реабілітація це обов'язковий етап після проходження бойових дій. Це дуже важлива фаза в соціалізації та відновленні людини.

Реабілітація необхідна навіть при виявленні кількох з наведених нижче ознак ПТСР:

- проявів ознак психічної нестійкості;
- спроби суїциду чи думки про нього;
- підвищеної агресії;
- страхів нападу;
- почуття провини;
- нервових зривів;
- депресивного чи апатичного стану [2, с. 45].

Причиною появи всіх цих та багатьох інших ознак посттравматичного синдрому може бути не лише безпосередня участь у бойових діях та присутність на передовій, а й високе психологічне та фізичне навантаження, неминучі для військовослужбовців. Завдяки своєчасному початку реабілітації вдається позбутися симптоматики та розпочати ефективне відновлення [3, с. 153].

Психологи проводять глибоку роботу із застосуванням сучасних методик та технік реабілітації, допомагають знайти себе та повернутися до нормального життя. Спогади не викреслити з пам'яті, але з ними можна навчитися жити.

Для реабілітації військових можуть бути застосовані:

- методи групової терапії;
- тренінги;
- індивідуальна робота із спеціалістами центру;
- додаткові заняття (арт терапія, спортивні вправи, дозвілля та ін.).

Комплексний підхід до реабілітації військовослужбовців дозволяє побудувати заново соціальні навички, усунути фіксацію на пережитих подіях та набутому з їхньої причини стані, налагодити нові соціальні контакти, відновити когнітивні та комунікативні функції.

Повернувшись з зони бойових дій, українські захисники просто соромляться свого стану, замикаються в собі, не хочуть бачити і приймати проблему. У таких ситуаціях реабілітація може тривати довго.

Головне завдання близьких, рідних, друзів – допомогти постраждалому зробити перший крок. Тільки прийняття проблеми та розуміння необхідності її якнайшвидшого вирішення принесуть швидкий позитивний результат [3, с. 153].

Психологічні травми можуть завдати набагато більшої шкоди, ніж фізичні каліцтва. Як правило, вони приховані, не показані назовні, їх переживають самотійно, з кожною миттю лише посилюючи ситуацію. У цьому їхня складність і небезпека. І надати допомогу людині, яка постраждала в процесі захисту країни – обов'язок не лише рідних, а й кожного українця.

Список використаних джерел:

1. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. / Н. В. Павлик. – Київ, 2020. – 92 с. – Бібліогр.: с. 90-92.
2. Кокур О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Романюк Вікторія Леонідівна

старший викладач кафедри мовної підготовки,

Київський інститут Національної гвардії України,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-3795-4081

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4221/>

Питанню формування лінгвосоціокультурної компетентності на заняттях з іноземної мови присвячені роботи таких науковців як І. Бачинська [1], Н. Божко [2], С. Ніколаєва [4] та ін.

І. Бачинська характеризує лінгвосоціокультурну компетентність як «систему лінгвістичних та екстралінгвістичних знань, мовленнєвих навичок та вмінь, які забезпечують здатність особистості вступати в міжкультурну комунікацію» [1, с. 22].

Н. Кардашова зазначає, що «основними компонентами лінгвосоціокультурної компетентності є лінгвістична, соціокультурна, культурознавча та лінгвокраїнознавча, соціальна, лінгвокультурознавча компетентність, соціолінгвістична та країнознавча компетентності» [3, с. 366].

Формування лінгвосоціокультурної компетентності є невід'ємною складовою вивчення англійської мови, адже важливо мати знання про культуру Англії, щоб зрозуміти країну зсередини.

Реалії сьогодення поставили перед викладачами нове завдання – вміти викладати англійську мову онлайн. Згідно з А. К. Роблс, у зв'язку з залежністю від Інтернет-джерел, освітні веб-ресурси пропонують викладачам різноманітні можливості для пошуку навчальних інструментів, які б найбільш підходили та відповідали навчальним уподобанням їхніх студентів [5]. Отже, викладач має відповісти на питання: які засоби можна використовувати на заняттях, щоб зацікавити та мотивувати студентів?

Одним з таких ресурсів є <https://wordwall.net/>. Цей ресурс має значну кількість матеріалів, серед них різного роду тестові завдання, вправи на відповідність, вікторини тощо. Даючи відповіді на питання, студенти відразу ж отримують відповідь, правильна вона чи ні.

Наступний ресурс <https://www.liveworksheets.com/>. Цей ресурс можна використовувати як на початку заняття, для актуалізації опорних знань, так і наприкінці заняття, для перевірки засвоєного матеріалу. Адже тут є значна кількість бланків (worksheets) з завданнями різного типу. Студенти заповнюють бланки самостійно та після виконання можуть перевірити свої відповіді.

Ще одним цікавим ресурсом є <https://learningapps.org/>. Цей онлайн-інструмент має найбільшу кількість різноманітних завдань: «Знайти слово», «Вгадати слово», «Кросворд», «Вікторина», «Заповнити пропуски», «Знайти пару» тощо. Також тут є багато різноманітних країнознавчих розробок, які дозволяють зробити заняття цікавим та інформативним.

Онлайн-ресурс <https://www.wordclouds.co.uk/> доцільно використовувати для проведення різного роду вікторин, щоб активізувати та закріпити знання. Завдяки цьому ресурсу можна створювати так звану словникову «хмару» до якої можна додавати будь-які слова, а також оформити її у вигляді будівлі, дерева, серця тощо. Також цю хмару можна зберегти на своєму гаджеті, це зручно для роботи онлайн.

Також варто відзначити, ще такий онлайн-ресурс як <https://crosswordlabs.com/> – це безкоштовний веб-ресурс для створення кросвордів. Він найпростіший та найшвидший серед тих, що ми зустрічали для підготовки до занять. Цей ресурс ідеально підходить для етапу автоматизації лексичних одиниць.

Одним із найпопулярніших ресурсів для створення власних презентацій є <https://www.lifeatcanva.com/en/>. Ми всі маємо різні стилі навчання, але для нас всіх одна картинка варта тисячі слів. Це фантастичний інструмент для навчання. Викладач може використовувати його, щоб представити матеріал візуальним способом, а студенти можуть використовувати його, щоб «виразити» нові поняття чітким та інтуїтивно зрозумілим способом.

Таким чином, формування лінгвосоціокультурної компетентності є невід'ємним компонентом вивчення англійської мови. В умовах дистанційного

навчання викладач повинен зацікавити та мотивувати студента до вивчення англійської мови, тому використання онлайн-ресурсів на заняттях є доречним, доцільним та ефективним. У тезах представлені онлайн-ресурси, які можна використовувати для активізації та закріплення знань. Ці ресурси прості у користуванні та не займають багато часу для підготовки під час планування занять.

Список використаних джерел:

1. Бачинська І. А. Формування англомовної лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Національний університет ім. Т. Шевченка. 2016. 220 с.
2. Божко Н. В. Теоретичні засади розвитку лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. URL: <http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/71-2019/6.pdf> (дата звернення 05.02.2023)
3. Кардашова Н. В. Роль лінгвосоціокультурної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови. Молодий вчений. 2017. №5. С. 365-368.
4. Ніколаєва С. Ю. Методи та організація сучасних досліджень з методики навчання іноземних мов і культур. Навчально-методичний посібник. Київ, 2019. 136 с.
5. Robles A. C. M. O. The Use of Educational Web Tools: An Innovative Technique in Teacher Education Courses. URL : <https://www.researchgate.net/publication/272853143> (дата звернення 05.02.2023)

КРАЄЗНАВЧІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

Романюк Оксана Миколаївна

*кандидат біологічних наук, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID: 0000-0003-2956-9412*

Романюк Василь Васильович

*кандидат біологічних наук, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID: 0000-0002-5969-8998*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4195/>

Формування екологічної свідомості учнів середнього шкільного віку має здійснюватися безпосередньо в навчальному процесі. Екологічне виховання та система екологічної освіти є ефективними засобами формування екологічної свідомості [1].

Найпоширенішою формою екологізації шкільної освіти є насичення екологічними підручниками дисциплін природничо-географічного циклу, особливо біології, географії, хімії [2].

Особлива роль відведена широкій системі позакласної та позашкільної роботи. Еколого-натуралістична позашкільна освіта займає важливе місце у формуванні особистої екологічної культури, вихованні у молоді нового світогляду, оволодіння екологічними знаннями, навичками та досвідом вирішення екологічних проблем.

Формувати відповідальне ставлення до природи, крім гурткової роботи, повинні нові технології взаємодії з природою через інші організаційні форми: конференції, семінари, екскурсії різних типів та спрямування, походи, практичні (лабораторні) роботи з природничих дисциплін, учнівські наукові дослідження, живі куточки природи та інші форми [3].

Мета|ціль| досліджень – обґрунтувати основні методи формування екологічної культури учнів за допомогою комплексних краєзнавчих екскурсій.

Об'єкт досліджень – комплексні краєзнавчі екскурсії у структурі навчально-виховного процесу учнів.

В результаті проведеного аналізу відповідних інтернет джерел та власних експедиційних поїздок по території Івано-Франківської області нами запропоновано для використання в позакласній навчально-виховній роботі та проведення краєзнавчих екскурсій ряд музеїв з краєзнавчими експозиціями, які мають природоохоронний та екологічний зміст і сприятимуть вирішенню тих завдань, які визначені для краєзнавчих екскурсій як обов'язкового елемента навчально-виховного процесу екологічно-природоохоронного спрямування.

Це, зокрема: Косівський музей «Лісова скульптура», Кутський краєзнавчий музей, Історико-краєзнавчий музей с. Космач, Візит-центр Національного природного парку «Верховинський», Краєзнавчий музей «Дідова аптека», Музей грибів.

Для забезпечення навчально-виховного та просвітницького процесу можна рекомендувати до використання як приклад віртуальні екскурсії, створені на базі вітчизняних краєзнавчих музеїв, які пропагують бережне ставлення до природи, історії та культури людського суспільства та сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, формуванню екологічної культури учнів. Зокрема:

1. Віртуальна екскурсія Кременчуцьким краєзнавчим музеєм.
2. Віртуальна екскурсія «Викопна фауна краю» експозиційною залогою Мелітопольського міського краєзнавчого музею.
3. Віртуальна екскурсія «Міжнародний день Матері-Землі» Мелітопольського краєзнавчого музею.
4. Віртуальна екскурсія «Стежинками Старобердянського лісництва» Мелітопольського краєзнавчого музею.
5. Віртуальна екскурсія залогою відділу природи «Сторінками «кам'яного літопису» Мелітопольського краєзнавчого музею.
6. Віртуальна весняна екскурсія «Цвітіння рясту» Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.
7. Віртуальна екскурсія «Мезинський національний парк».

8. Віртуальна екскурсія «Всевічная, Земле, Квітуй!» Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

9. Віртуальна екскурсія «Стежками первоцвітів».

10. Віртуальні екскурсії «Особливості природного та культурного рослинного покриву», «Характеристика тваринного світу Вінницької області», «Геологія та природні ресурси краю» Вінницького обласного краєзнавчого музею.

На сучасному етапі розвитку освіти в інформаційному суспільстві в навчальних закладах усіх рівнів використовуються сучасні комп'ютерні технології та Інтернет-орієнтовані методи та технології навчання, що спричинює істотні зміни в теорії та практиці освіти. Інтернет стає робочим середовищем і необхідним робочим інструментом для вчителів коледжів, середніх, шкільних і гімназійних вчителів.

Таким чином, використання історико-краєзнавчих музеїв та еколого-освітніх центрів забезпечує урізноманітнення еколого-освітньої діяльності та широке впровадження в навчально-виховний та еколого-освітній процеси. Зумовлює активізацію екопросвітницької та ековиховної діяльності. Залучення краєзнавчих музеїв до навчальної діяльності робить їх важливим об'єктом еколого-освітнього процесу, що передбачає організацію та проведення в музеях різноманітних тематичних просвітницьких заходів та акцій екологічної та природоохоронної тематики.

Список використаних джерел:

1. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Випуск 10. С. 166-169.
2. Нагорний А. Я. Виховання екологічної культури школярів шляхом експериментальної діяльності школи / А. Я. Нагорний // Бібліотека Всеукраїнської екологічної ліги. Сер. Стан навколишнього середовища. 2010. № 9. С. 29-31.
3. Трегубенко О. М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. №4 (239). Ч. II. С. 53-59.

СТРУКТУРА АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Русалкіна Людмила Георгіївна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри

філософії, біоетики та іноземних мов,

Одеський національний медичний

університет, м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-2826-7439

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4257/>

Медична термінологія є базисом спілкування лікарів і ґрунтується на принципі використання в різних країнах однакових латинських назв. Медична документація, інструкції до медичних препаратів, медичні статті налічують велику кількість галузевих термінів. Для полегшення вивчення англomовних медичних термінів майбутніми лікарями було використано метод порівняння, зроблено висновки щодо медичної термінології як об'єкта лінгвістичного дослідження. Іншим методом, що застосовувався, був метод групування. Всі препарати та їх назви групувалися на різні категорії для детального їх аналізу.

Наукова медична термінологія – це динамічна система, яка змінюється, віддзеркалюючи розвиток, потреби та тенденції сучасної медичної науки з огляду на запити самих пацієнтів. Медична термінологія за її структурою є сукупністю терміносистем медично-біологічних, клінічних і фармацевтичних дисциплін, комплекс яких складають такі ключові групи термінів:

1. Анатомічна термінологія. Анатомічна термінологія, яка є науково обґрунтованим переліком найменувань анатомічних термінів, що застосовуються в медицині, є відображенням понятійного апарату анатомії як науки.

Анатомічна термінологія є базисом медичної комунікації і ґрунтується на принципі використання в різних країнах однакових латинських назв кожної структури.

2. Клінічна термінологія: до них належать терміносистеми відповідних медичних галузей, як-от: кардіології, неврології, хірургії, офтальмології, акушерства й гінекології, психіатрії та інших клінічних дисциплін, наприклад (в офтальмології): conjunctivitis, keratitis, uveitis, cataract, glaucoma тощо.

Клінічна термінологія містить назви хвороб, симптомів, функціональних реакцій, синдромів, рефлексів, морфологічних порушень, методів досліджень тощо. При цьому варто зазначити, що анатомічна термінологія та номенклатура оперують переважно лексикою латинського походження, основу ж клінічної медичної термінології складають слова грецького походження. Така характеристика клінічної термінології забезпечує системність, що виявляється у наявності словотвірних властивостей терміноелементів, що несуть відповідне семантичне навантаження. Крім того, більшість клінічних термінів є міжнародними, що зумовлено їх формуванням в різних мовах на основі запозичень з латинської мови.

3. Загальномедичні терміни, до яких відносимо загальноклінічні медичні поняття (ESR, hypertension, history, biopsy, symptom, medial тощо).

4. Терміни фармацевтичного спрямування (терміни фармацевтичного виробництва, хімічна номенклатура, назви лікарських рослин, терміни клінічних випробувань тощо, наприклад: calcium hydroxide, orthophosphoric acid, medicinal chamomile, film-coated tablets, clearance).

Отже, медична лексика є укладеною на основі латинської і грецької мов, містить величезну кількість запозичень. Словотворення та особливо медична термінологія латинського походження мають вирішальне значення для студентів-медиків. Дослідивши медичну термінологію завдяки методам групування і порівняння, було виявлено особливості систематизації термінологічного фонду, які сприяли більш легкому засвоєнню англійських медичних термінологічних одиниць здобувачами вищої освіти.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОКОЛІННЯ Z

Рябовол Ганна Серафимівна

Харківський національний університет

міського господарства ім. О.М. Бекетова

ORCID: 0000-0001-9092-2575

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4238/>

Нові покоління у світу, у якому ми живемо, народжуються один раз на 20–25 років. Такі покоління в сучасних наукових студіях розподіляють на кілька різновидів. До «традиційного» покоління належать ті, хто народився в період із 1927 до 1945 рр. До покоління «бембі-бумерів» належать люди, які народилися між 1946 та 1964 роками. Далі йдуть покоління X (1965–1979 рр.) та покоління Y (1980–1999 рр.), а після 2000 р. – покоління Z (також відоме як інтернет-покоління). Кожне нове покоління відрізняється від попереднього.

Так, представники «традиційного» покоління мають такі якості, як нездатність спілкуватися безпосередньо, повага до влади, велика відповідальність. «Бембі-бумерів» не приваблюють конфлікти, вони є більш оптимістичними у своїх поглядах. Покоління X є прихильниками глобальної ідеї та відсутності обмежень у виборі чи діях. Люди, які представляють покоління Y, – товариські, упевнені в собі, здатні працювати в багатозадачному режимі, зацікавлені в розвитку технологій. Покоління Z (ZGen) думає й поводить себе інакше, ніж представники інших поколінь. Вони (Z-покоління) є впевненими користувачами сучасних технологічних інструментів, зокрема Internet, смартфонів, iPhones, iPads, ноутбуків тощо, постійно підтримують зацікавленість до новітніх технологій.

Інформаційні технології покоління Z розглядає як невід'ємну складову свого життя. Вони ніколи не знали життя без комп'ютерів та інтернету. Розуміння нового покоління здобувачів вищої освіти, розроблення та втілення

нових стратегій навчання, які задовольнятимуть потреби технічно-підкованих студентів, є «ключем» до початку змін, необхідних в системі освіти.

Щоб краще розуміти, із чим нині стикається будь-яка система освіти в будь-якій країні загалом і в Україні зокрема, необхідно докладно розглянути якості й атрибути покоління Z. Отже, представники покоління Z:

- **Технічно грамотні.** Це справжні «цифрові аборигени», які спроможні подолати будь-яку комп'ютерну програму, а також швидко й легко опанувати досягнення у світі технологій порівняно з іншими поколіннями.

- **Соціальні.** Мобільні телефони, миттєві повідомлення та електронна пошта роблять зв'язок негайним, тому представники покоління Z є досить креативними, оскільки легко взаємодіють із навколишнім світом.

- **Здатні здійснювати кілька дій одночасно (багатоцільність).** Вони можуть читати, дивитися фільми, говорити і їсти одночасно. Будь-яка відповідь, яку їм потрібно відшукати, будь-які новини, які їм потрібно знати, і будь-яка людина, з якою їм потрібно поговорити, – це лише один «клік».

Використання представниками покоління Z мультимедійних технологій, що швидко розвиваються, впливає на них у різний спосіб.

По-перше, середовище, багате на технічні засоби, на засоби медіа, значно скорочує тривалість концентрації їхньої уваги. Це покоління піддається постійному потоку сегментів інформації. Щоб знайти відповідь на будь-яке запитання до тексту, їм достатньо ввести в пошукову систему ключові слова, а не читати весь текст. Це істотно впливає на їхню здатність сконцентруватися на більш складних завданнях, вирішення яких потребує більшого часу. Таке покоління втрачає здатність аналізувати більш складну інформацію [3].

По-друге, використання мультимедійних пристроїв спричинило збільшення частини візуальної здатності когнітивних функцій цих студентів. Використання візуальних засобів, зокрема зображення та відео, здається їм більш цікавим та більш ефективним.

По-третє, оскільки представники покоління Z здатні швидко знаходити інформацію, їхні очікування завжди пов'язані з отриманням миттєвих результатів і постійним зворотним зв'язком. Вони бажають витратити час на те що, щоб переконатися в достовірності джерела інформації. Їх цікавить миттєва відповідь на їхній запит.

Водночас представники цього покоління вважають за краще вчитися на власному досвіді. Вони не бояться експериментувати та досліджувати щось нове.

Представники покоління Z із більшою ймовірністю обиратимуть навчання в групі чи команді, виконуючи колективну роботу з використанням спільних інструментів, ніж індивідуальну роботу над окремим завданням. Вони не налаштовані на традиційне пасивне навчання з використанням підручників, а також не мають терпіння вислуховувати довге пояснення теоретичного матеріалу. При цьому саме робота в групах допоможе студентам тривалий час утримувати увагу на одному завданні.

Тим не менш, сучасні здобувачі вищої освіти зазнають труднощів при роботі в команді, вони віддають перевагу віртуальному спілкуванню замість живого, не мають соціальної та психологічної незалежності, проте є відкритими

до співпраці [2]. Очевидним фактом є те, що студенти – представники покоління Z відчують труднощі у «формуванні та формулюванні думки» [1, с. 26]. Це означає, що потрібно розвивати комунікативні компетенції. Мова надає можливість студентам спілкуватись на будь-які теми, зокрема професійні, побутові тощо, завдяки чому відбувається формування лінгвістичних компетенцій.

Ефективність викладання іноземної мови сучасним здобувачам вищої освіти знижується через те, що студентів, які добре володіють цифровими технологіями, навчають викладачі, які володіють традиційними методами навчання. Сучасні підходи до навчання представників покоління Z вимагають від викладача володіння навичками використання мультимедійних технологій в контексті викладання своєї дисципліни. Вони мають бути підготовлені до навчання з використанням масиву програмного забезпечення, обладнання, цифрових інструментів, технологічних платформ та соціальних мереж. Їм зовсім не обов'язково знати кожен технологічний інструмент, проте вони повинні знати, використання якої саме технології постане імпульсом для студентів, щоб змусити їх шукати інформацію, думати, брати участь у процесі, дискутувати тощо.

Викладач повинен робити три речі: задовольняти бажання та потреби покоління Z; застосовувати способи використання технологій, що стосуються контексту навчання, якими студенти вже послуговуються; знаходити альтернативні методи навчання, які відповідають мінімальній технологічній доступності. Він має стати активним учасником процесу навчання, а не пасивним спостерігачем. Конфуцій казав: «Я чую і забуваю. Я бачу та пам'ятаю. Я роблю та розумію».

Список використаних джерел:

1. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва: Просвещение, 1985. 160 с.
2. Как учить детей поколения Y и Z? [Електронний ресурс]. URL : <http://teacherclub.ru/kak-uchit-detej-pokolenij-y-i-z.html>
3. Teaching Generation Z at the University of Hawai'i [Електронний ресурс]. URL : <https://www.hawaii.edu>
4. Teaching English to Generation Z students (New concept of young learners) [Електронний ресурс]. URL : <http://eprints.umpo.ac.id>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрільчук Ірина Анатоліївна

здобувачка другого (магістерського рівня) вищої освіти

ОП Початкова освіта, факультету педагогіки,

психології, соціальної роботи та мистецтв

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Науковий керівник: Гордієнко Тетяна Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,

початкової освіти, психології та менеджменту

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4300/>

XXI століття – епоха високотехнологічного інформаційного суспільства. Українська громада намагається приєднатися до світового та європейського освітнього простору. Прагнення українського народу до ефективної освіти, яка позбавлена фрагментарності, відірваності від життя; до освіти, яка відповідає життєвим потребам – захисту прав і свобод громадян, їхнього права на добробут та сталий розвиток, – стає головним завданням сучасної Нової української школи (НУШ).

В Україні прийнята державна цільова програма «Сто відсотків», метою якої є впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ). Саме ІКТ дозволяють інтенсифікувати освітній процес, створити умови для формування ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння масивів знань. Учитель за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій має змогу максимально ефективно розкрити тему уроку, зробити його захопливим, яскравим, емоційно насиченим.

Організація навчально-виховного процесу в початковій ланці, в першу чергу, повинна допомагати активізації пізнавальної діяльності учнів, засвоєнню програмового матеріалу та сприяти психічному розвитку дитини. Інформаційно-комунікаційні технології мають виконувати певну освітню функцію, допомагати дитині розібратися в потоці інформації, зрозуміти її, запам'ятати, але ні в якому разі не зашкодити здоров'ю. Інформаційні технології повинні виступати як допоміжний елемент навчального процесу, а не основний. Таким чином, робота з використанням ІКТ у початковій школі повинна бути продумана і дозована.

У відборі навчального матеріалу вчитель повинен дотримуватися головних дидактичних принципів: систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості та ін. При цьому комп'ютер не замінює педагога, а тільки доповнює його.

Такому уроку властиві:

1. Принцип адаптивності: пристосування комп'ютера до індивідуальних особливостей дитини.

2. Керованість: у будь-який момент можлива корекція вчителем процесу навчання.

3. Інтерактивність і діалоговий характер навчання – ІКТ мають здатність «відгукуватися» на дії учня і вчителя: «вступати» з ними і діалог, що і становить головну особливість методики комп'ютерного навчання.

4. Оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи.

5. Підтримання в учня стану психологічного комфорту в спілкуванні з комп'ютером.

6. Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах: як при підготовці уроку, так і в процесі навчання: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі [3].

Але, поряд із перевагами, виникають різні проблеми застосування ІКТ:

- недостатня комп'ютерна грамотність вчителя;
- у робочому графіку вчителів не відведено час для дослідження можливостей Інтернету;

- у шкільному розкладі не передбачено час для використання Інтернету на уроках;

- учні часто відволікаються на уроках на музику, ігри, соцмережі та ін.

- існує ймовірність, що, захопившись застосуванням ІКТ на заняття, учитель перейде від розвивального навчання до наочно – ілюстративних методів [1].

Для подолання основних проблем застосування ІКТ у професійній діяльності потрібно дотримуватись методичних рекомендацій із підготовки та проведення комп'ютерних уроків:

1. Усі завдання бажано оформити графікою.

2. Необхідно передбачити захист від несанкціонованих дій користувача, розробити дружній інтерфейс.

3. Повинні бути передбачені реакція на хибну відповідь і можливість її виправити.

4. У кінці роботи на екран необхідно виводити протокол виконання програми, що містить число допущених помилок з кожного завдання та загальний підсумок. Бажано мати можливість дострокового виходу з програми [3].

5. З учнями першого класу краще працювати, коли в комп'ютерному класі є інтерактивна дошка.

6. З учнями 2-4 класів можна працювати на уроці безпосередньо за комп'ютерами, ділячи клас на підгрупи (1 частина учнів виконує завдання за партою, а інша – за комп'ютером).

7. Доки учням цікаво працювати за комп'ютером, потрібно домагатися, щоб він був помічником учителя, батьків, дітей у здобутті знань, а не пристроєм для ігор.

8. Не залишати здобувачів освіти початкових класів без нагляду під час роботи в мережі Інтернет.

9. Постійно слідкувати за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог [2].

10. Під час створення електронної презентації для здобувачів освіти початкової ланки необхідно враховувати такі вимоги:

- слайд має містити мінімально можливу кількість слів;
- для написів і заголовків слід уживати чіткий крупний шрифт;
- виносити на слайд пропозиції, визначення, слова, терміни, які варто записати в зошиті;
- заливка тла, букв, ліній має бути переважно спокійного кольору, щоб не викликати роздратування і стомлення очей;
- малюнки, фотографії та інші ілюстративні матеріали мають максимально рівномірно заповнювати все поле екрана;
- на кожному слайді має бути не більше двох картинок;
- розмір шрифту на слайдах повинен бути не менше 24-28 пунктів;
- анімація можлива один раз протягом 5 хвилин;
- вся презентація повинна бути витримана в одному стилі (однакове оформлення усіх слайдів: тло, назва, розмір, колір, накреслення шрифту, колір і товщина ліній і т. п.);
- звуковий супровід слайдів не повинен бути різким, відволікаючим, дратівливим.

На перегляд одного слайду відводиться не менше 2-3 хвилин, щоб учні могли сконцентрувати увагу на зображенні, простежити послідовність дій, роздивитися всі елементи, зафіксувати кінцевий результат, за потреби зробити записи [4].

Отже, знання методики використання ІКТ у навчально-виховному процесі надасть можливість вчителю ефективно організувати безпечне входження дитини у інформаційне суспільство.

Список використаних джерел:

1. Дишлєва С. Інформаційно -комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/techonol/6804>
2. Рибалко О. Молодший школяр і комп'ютер/ О. Рибалко//Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. – №5. – С. 21-24.
3. Співаковський О. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: Навчально – методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». – Х. – 2010. – С.
4. Хомич С. Використання мультимедійних засобів у навчально-виховному процесі початкової школи / С. Хомич // Початкова школа. – 2010. – №11. – С. 41-43.

ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Супрун Майя Володимирівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
гуманітарних спеціальностей, Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-6800-2729*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4191/>

Актуальність теми дослідження обумовлена вимогою сьогодення, що дозволяє створити суспільство, засноване на знаннях. Перед педагогами стоїть важливе завдання – виховати та підготувати молодь, спроможну активно включатися в якісно новий етап розвитку сучасного суспільства, пов'язаний з інформацією. Значний ефект в інтенсифікації та індивідуалізації навчання мають саме мультимедійні технології та мультимедійні програмні продукти, які розглядаються в навчальному процесі в декількох аспектах: як предмет вивчення учнем; як інструмент учня для досягнення поставленої викладачем мети; як інструмент викладача у його роботі.

Мультимедійні технології в освіті сприяють:

- розкриттю, збереженню індивідуальних здібностей і особистісних якостей студентів;
- формуванню в студентів пізнавальних здібностей, прагнення до самовдосконалення;
- забезпечення комплексності вивчення явищ дійсності, нерозривності зв'язку між природознавством, технікою, гуманітарними науками та мистецтвом;
- постійному динамічному оновленню змісту, форм і методів процесів навчання і виховання.

Мультимедійні технології в процесі викладання іноземної мови у ВНЗ охоплюють електронні підручники та словники, самостійно підготовлений викладачем матеріал, презентацію інформації за допомогою програми Power Point, відео-метод, електронну пошту, рольові ігри, електронні інтерактивні дошки та інше.

Мультимедійна презентація – один з найбільш поширених засобів унаочнення навчального матеріалу. Інформативність електронних презентацій набагато вище традиційних за рахунок мультимедійності – наявності не лише тексту і графіки, але й анімації відео та звуку. Використання мультимедійних презентацій дозволяє викладачу зручно й ефективно візуалізувати статичну й динамічну інформацію, самостійно компанувати матеріал виходячи із особливостей конкретної групи студентів, теми та змісту заняття. Завдяки презентаціям студенти починають активніше висловлювати свої думки.

Застосування мультимедіа у процесі навчання англійської мови у ВНЗ сприяє:

- індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня мовної та мовленнєвої підготовленості, здатностей до іншомовного спілкування;
- урізноманітненню процесу навчання та врахуванню інтересів і потреб студентів;
- зміні характеру пізнавальної діяльності студентів у бік її більшої самостійності та пошукового характеру;
- підвищенню мотивації до вивчення англійської мови, розширенню світогляду студентів;
- зміні форм і методів організації поза навчальної життєдіяльності студентів та організації їхнього дозвілля.

Мультимедійні засоби дозволяють викладачу коригувати навчальні плани, виходячи з інтересів та можливостей окремих студентів. Студенти можуть використовувати мультимедійні елементи в своїх домашніх роботах, передаючи їх в електронній формі через Інтернет. Мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах заняття: під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу, у поясненні нового матеріалу як ілюстрації, при закріпленні та узагальненні знань, для контролю знань.

На заняттях англійської мови за допомогою комп'ютера можливо вирішувати цілу низку дидактичних задач, а саме:

- формувати навички і уміння читання, використовуючи безпосередньо матеріали інтернет-мережі різного рівня складності;
- вдосконалювати уміння аудіювання на основі аутентичних звукових текстів, пісень, кіно-епізодів;
- вдосконалювати уміння писемного мовлення, поповнювати свій словниковий запас лексикою сучасної іноземної мови.
- вдосконалювати знання з граматики за допомогою виконання тестів у режимі on-line;
- формувати стійку мотивацію пізнавальної діяльності студентів;
- формувати навички глобального мислення;

Мультимедійні технології викладання іноземної мови у вищій школі не можуть замінити викладача, але вони можуть вдосконалити й урізноманітнити його діяльність, тим самим підвищуючи продуктивність навчання студентів. Як відомо, людина, в процесі вивчення іноземної мови запам'ятовує двадцять відсотків відео інформації, тридцять відсотків аудіо інформації. Якщо ж поєднати те, що студенти бачать, чують і роблять, то продуктивність запам'ятовування становитиме вісімдесят відсотків. Окрім того, використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови дозволяє повніше розкрити творчий потенціал кожного студента зокрема.

Список використаних джерел:

1. Євдокимов В. І., Пономарьова Г. Ф., Луценко В. В., Т. П. та ін. Ефективність навчання студентів. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2004, с. 222.
2. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість: розв'язання творчих фахових задач засобами інформаційних технологій : навч.-метод. посіб. Вінниця : ЦПННМВ, 2006. 180 с.
3. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання на уроках хімії. Інформаційні технології і засоби навчання. Вип. 3 (4). 2007. Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em4/emg.html>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Фенчак Любов Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

Мукачівський державний університет, Україна

ORCID: 0000-0002-3960-8959

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4209/>

Реалізація нових освітніх стандартів значно підвищує вимоги до вчителя початкових класів як активного суб'єкта педагогічного процесу, його соціальної та професійної позиції. Тому сьогодні гостро постає питання про удосконалення професійної готовності майбутніх педагогів до формування у них організаційної компетентності [1]. У підготовці майбутнього фахівця виділяють два аспекти: професійний і особистісний, які взаємообумовлені та взаємопов'язані, утворюють єдине професійне проектування і становлення особистості. Успішній реалізації цих завдань сприяє вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

У Мукачівському державному університеті розроблено системний підхід до вирішення цього завдання, триває постійний пошук нових способів реалізації принципів гуманізації та інтеграції освіти на основі компетентнісного підходу до змісту і технологій навчання. У закладі освіти впроваджується модель випускника зі спеціальності 013 «Початкова освіта» орієнтованого на розвиток у нього таких ключових компетентностей: уміти проектувати освітній процес, конструювати навчальний матеріал, моделювати педагогічні ситуації; перетворювати наукову інформацію в навчальний матеріал; впливати на психологічний стан здобувачів освіти, формувати гармонійні відносини в учнівському колективі; координувати освітню діяльність здобувачів початкової освіти; здійснювати пошук оптимального вибору форм і методів організації освітньої діяльності; оволодівати новими науково-педагогічними й науково-технічними знаннями, передовими й нестандартними методами регулювання

відносин з колегами, батьками школярів; проводити освітній моніторинг результатів навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти; творчо переосмислювати і застосовувати досвід педагогів минулого та сучасності у організації своєї педагогічної діяльності, тощо.

Одним із важливих напрямів цієї роботи є формування організаційної компетентності у майбутніх учителів початкових класів. На основі власного педагогічного досвіду та аналізу відповідних досліджень, нами з'ясовано, що змістовий компонент формування у майбутніх учителів початкової школи організаційної компетентності включає систему знань, яка забезпечує упровадження моделі її формування у процесі професійної підготовки. Дана система охоплює: загально-педагогічні знання, що забезпечують цілісність професійно-педагогічної підготовки на засадах формування у майбутніх педагогів управлінської компетентності в процесі вивчення фахових дисциплін («Вступ до спеціальності», «Історія педагогіки», «Дидактика», «Теорія та методика виховання», «Організація та управління в системі освіти», «Управління із практикумом у системі початкової освіти», «Менеджмент освіти») та знання з фахових методик і технологій навчання у початковій школі. Основним завданням педагога у контексті досліджуваної проблеми є оволодіння цілісною системою знань, оскільки сформованість знань лише окремої групи призводить, як свідчить практика, до обмеженості та малопродуктивності професійної діяльності. На основі цих знань формуються відповідні уміння, зокрема: педагогічні (сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях), аналітичні (передбачають уміння аналізувати педагогічні явища), прогностичні (передбачають управління педагогічним процесом, педагогічне прогнозування результатів педагогічного процесу); проєктивні забезпечують конкретизацію цілей навчання та виховання і поетапну їх реалізацію; рефлексивні (передбачають здійснення педагогом контрольної – оцінної діяльності, спрямованої на себе, на осмислення і аналіз власних дій). На особливу увагу заслуговують організаторські уміння, які передбачають залучення здобувачів вищої освіти до різних видів діяльності й організацію діяльності колективу, що перетворює його із об'єкта в суб'єкт виховання. Організаторські уміння педагога бувають мобілізаційними (обумовлені привертанням уваги учнів і розвитком у них стійких інтересів до навчання, праці та інших видів діяльності), інформаційними (пов'язані з безпосереднім викладом навчальної інформації, з методами її отримання та обробки), орієнтаційними (організацію спільної творчої діяльності, яка розвиває соціально-значущі якості особистості), комунікативні уміння (взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне умінь спілкування) та умінь і навичок педагогічної техніки [2].

Таким чином, сучасний випускник закладу вищої освіти має бути педагогом високого професіоналізму для того щоб планувати, організувати й управляти різноманітними видами власної та учнівської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Барно О. Деякі концептуальні підходи до формування фахівців ХХІ століття. Імідж сучасного педагога. 2004. № 7. С. 3-8.
2. Лалак Н. В. Фенчак Л. М. Використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського у формуванні управлінської компетентності майбутніх учителів початкових класів. Щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка «Молодь і ринок». Випуск №5 (136), травень 2016 р. С. 77-81.

СУЧАСНІ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У США

Шумаєва Світлана Петрівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
іноземних мов, Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4194/>

На сьогоднішній день у США 891 коледж та університет пропонують освітні програмами підготовки спеціальних педагогів, 94 школи пропонують вчителям сертифікати про проходження програми спеціальної освіти, 67 шкіл пропонують ступінь асоційованого спеціаліста зі спеціальної освіти, 483 школи пропонують ступінь бакалавра спеціальної освіти, 598 шкіл пропонують ступінь магістра спеціальної освіти. Ступінь бакалавра зі спеціальної освіти можна отримати як у традиційному звичайному університеті, так і в онлайн-школі. Щоб стати вчителем спеціальної освіти в державній школі К-12, після отриманого ступеня бакалавра необхідно отримати сертифікат зі спеціальної освіти за затвердженою державою програмою підготовки вчителів, проте іноді для роботи вчителем спеціальної освіти в приватній школі наявність державної сертифікації не є обов'язковою умовою.

За даними Національного центру статистики освіти (National Center for Education Statistics (NCES)), все ж таки переважна більшість програм підготовки спеціальних педагогів стосується магістерського або докторського рівнів [1]. Проте бакалаврські програми також пропонують додаткові спеціалізації, які включають:

- прикладний аналіз поведінки (Applied Behavior Analysis (ABA)) (підготовка вчителів до роботи з розвитку позитивної та здорової поведінки (спілкування, навчання, тощо);

- розлади аутистичного спектру (Autism Spectrum Disorders (ASD)) (підготовка вчителів до надання послуг особам із неврологічним розладом та аутизмом);

- робота з глухими та слабочуючими дітьми (Deaf and Hard of Hearing (DHH)) (підготовка вчителів до роботи з учнями з вадами слуху);

- дислексія (Dyslexia) (підготовка вчителів до роботи з учнями з проблемами в читанні та розвитку мови);
- спеціальна освіта дітей дошкільного віку (Early Childhood/PreK-12 Special Education) (підготовка вчителів до роботи з дітьми дошкільного віку з обмеженими можливостями);
- емоційні або поведінкові розлади (Emotional or Behavioral Disorders (EBD)) (EBD) (підготовка вчителів до роботи з дітьми, які мають широкий спектр навчальних, емоційних і поведінкових проблем);
- спеціальна освіта дітей з високим рівнем захворюваності (High-Incidence Disabilities) (підготовка вчителів до роботи з дітьми з розладами спектру аутизму, комунікативними розладами, проблемами навчання, емоційними розладами та іншими поширеними легкими та помірними порушеннями);
- спеціальна освіта дітей з порушенням інтелектуального розвитку (Intellectual and Developmental Disabilities (IDD) (підготовка вчителів до роботи з дітьми з вадами інтелектуального розвитку, та генетичними розладами, такими як церебральний параліч);
- спеціальна освіта дітей, які мають множинні або значні/важкі розлади (Low-Incidence Disabilities) (підготовка вчителів до роботи з дітьми з важкими фізичними вадами чи емоційними розладами.
- середня спеціальна освіта (Secondary Special Education) (підготовка вчителів до роботи з дітьми середнього та старшого шкільного віку з обмеженими можливостями);
- порушення зору/слабкий зір і сліпота (Visual Impairment/Low Vision and Blindness) (підготовка вчителів до роботи з дітьми, які мають вади зору або сліпоту) [2].

Список використаних джерел:

1. The National Center for Education Statistics (NCES) is the primary federal entity for collecting and analyzing data related to education. URL: <https://nces.ed.gov/> (дата звернення: 23.01.2023).
2. Special Education Degree Programs. URL: <https://www.teachercertificationdegrees.com/degrees/special-education-degree/#degrees> (дата звернення: 23.01.2023).

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО СТВОРЕННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛУ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шуть Тетяна Олегівна

*доцент кафедри теорії, технологій і методик
дошкільної освіти, Харківський національний
педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4223/>

Сьогодні, у зв'язку із необхідністю перебудови процесу підготовки майбутніх вихователів ЗДО відповідно до прийнятого Міністерством освіти і науки у 2021 році професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» [1], у закладах вищої педагогічної освіти актуалізуються питання пошуку шляхів формування креативної особистості фахівця, здатної до культурного розвитку, творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації, екстеріоризації власного творчого досвіду. Розвитку творчих здібностей як невід'ємному складнику якісної підготовки майбутніх фахівців освіти надається особлива увага в освітньому процесі ЗВО, бо саме творча особистість здатна забезпечувати і підтримувати сталий розвиток суспільства.

Разом з цим, в умовах сучасних викликів, пов'язаних з пандемією COVID-19 й тривалою ситуацією військового стану в Україні, загострюється необхідність готувати випускників ЗДО до організації ефективної, творчої роботи з дітьми у дистанційному режимі у закладах дошкільної освіти. Одним із сучасних прогресивних засобів організації такого навчання є створення відео для дітей дошкільного віку, на різні теми, насамперед ті, що стосуються творчого розвитку дитини засобами мистецтва та української мистецької культури. Навчальні відео є надзвичайно потужним сучасним засобом передання культурного досвіду українського народу дошкільникам, стимулювання їхнього креативного розвитку, формування у дітей знань й соціально-емоційних навичок, популярним серед батьківства та дітей. Разом з цим, вихователі часто бувають не готові до створення якісного і конкурентоспроможного продукту. В процесі створення відеоконтенту у майбутніх вихователів виникає багато питань, на які іноді немає відповідей.

Дійсно, зазвичай створення відеопродукту (фільм, кліп тощо) потребує роботи великої команди фахівців – режисерів, сценаристів, акторів, редакторів, монтажерів та інших. Кожний фахівець є професіоналом, який отримав знання в певній галузі й виконує певну функцію. Створюючи відеопродукт самостійно, людина в одній особі поєднує знання та навички прожект-менеджера, режисера, сценариста, редактора-коректора, дизайнера / стиліста, актора, монтажера, критика. Тому, разом з новим досвідом, готуючи відеоролик, майбутній вихователь має нагоду отримати додаткову кваліфікацію, вміння та навички, які розширяють та доповняють його професійні якості, що у сучасних умовах професійної мобільності не є зайвим.

Очевидно, що підготовка навчального відеоролика для дітей дошкільного віку має також ґрунтуватися на розумінні психовікових особливостей сприйняття такими дітьми відео-контенту, ґрунтовних знаннях з дошкільної педагогіки, вікової психології, українського мистецтва, теорії і методики дошкільного виховання, а тому потребує спеціальної підготовки у галузі дошкільної освіти й актуалізації відповідних знань та вмінь, й має бути відображена у змісті освітньо-професійної програми.

Аналізуючи Освітньо-професійну програму «012 Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, зазначимо, що таку підготовку, на нашу думку, доречно здійснювати під час виконання спеціальних творчих завдань у межах освітнього компоненту «Практикум з дошкільного репертуару», що викладається у другому семестрі на третьому році підготовки і має на меті виховання висококультурних, широкоосвічених вихователів закладів дошкільної освіти, які володіють основними професійними навичками, здатні розкрити художній зміст творів за допомогою відповідних засобів музичної виразності, мають необхідні навички самостійної роботи над педагогічним репертуаром, підготовлені до практичної музично-педагогічної та музично-просвітницької діяльності.

Розроблені завдання щодо створення відеоматеріалу для дистанційних занять з дітьми дошкільного віку й методичні поради до них покликані допомогти майбутнім фахівцям розвинути креативні здібності, навчити як діяти, коли немає великої команди професіоналів та спеціальних знань, вмінь і навичок щодо створення якісного відеопродукту для дошкільників. Поради містять чітку послідовність дій здобувача, який є автором та творцем власного продукту. Виконуючи подібні завдання, майбутні вихователі розвивають власні креативні здібності, маючи при цьому конкретний орієнтир для власних творчих пошуків, що сприяє закріпленню продуктивного підходу до майбутньої професійної діяльності.

Серед чисельних завдань, наприклад, запис відео однієї гри-заняття, робота над створенням відеоролику якої починається з планування – чіткого розуміння завдання, яке пропонуване до виконання, усвідомлення мети та аудиторії, якій воно адресоване, врахування труднощів та ризиків під час створення ролику, продумування всіх деталей. Окрім власно зйомок ролику, у ході виконання завдань здобувачі мають змогу побути, наприклад, у ролі проєкт-менеджера, навчитися побудувати процес роботи над проєктом з наявними ресурсами в рамках визначених термінів і з обумовленою якістю. У ролі режисера здобувачі освіти навчаються визначенню головної думки твору; набувають навичок започатковувати й послідовно реалізовувати наскрізний мистецький стиль фільму; опановують здатністю втілювати у життя створений сценарій, скеровувати акторську гру як з погляду мізансцени, так і з точки зору манери гри та інших виразних засобів; здійснювати керівництво зйомками й монтажем фільму.

У цілому, на основі аналізу власного досвіду організації творчої діяльності майбутніх вихователів ЗДО можемо стверджувати, що результатом залучення здобувачів освіти до створення відеоматеріалу для дистанційних занять з дітьми дошкільного віку, зокрема й в онлайн-форматі, є потужний розвиток творчої особистості, набуття не лише індивідуальних професійних умінь, а й методичних вмінь та м'яких навичок щодо організації власної професійної діяльності й практичного досвіду опанування новітнім дитячим репертуаром, що стає необхідною вимогою до фахівця-педагога у сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Міністерства економіки України №755-21 від 19 жовтня 2021 року. Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Downloads/61727cdc64def816302302.pdf> (дата звернення 27.12.2022)

КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС В УМОВАХ ВІЙТИ І ПЕРЕБОЇВ ЕЛЕКТРИКИ ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Бугрим Валентин Володимирович

академік, доктор філософії, журналіст, психомедіаексперт,
нейролінгвокомунікатор, м. Київ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4196/>

*Всі події для Людини
резонасні стали нині!?
І свідомість так нуртують,
позитиви лиш рятують!*

ВСТУП. Жити без інформації нині, з одного боку, – неможливо, а з іншого – наявне інформаційне перенавантаження мозку / свідомості / підсвідомості! Людство мешкає в інформаційному суспільстві: А у ці важкі дні російсько-української війни – справедливої, мужньої та героїчної боротьби України з агресором і терористом рф – на люде й ще більше обвалюються великі потоки різномістової інформації. Із 2007 р. у світі навіть відзначається Дата перевантаження інформацією як День обізнаності – 20 жовтня. Це тому, що в результаті такого перевантаження виникає стан, коли обсяги відомостей, що надходять, перевершують змоги її сприйняття. Людина та її свідомість не здатні з ними впоратися – то настає перенасичення. Щорічно в середньому на людину випадає $2,5 \times 10^8$ байт виробленої інформації, світовий обсяг якої зростає кожні 365 днів на 30 % [8]. Постає проблема її належного сприйняття, критичного осмислення і засвоєння. Та, головне, що дисонансні відомості, до того ж, через свою розмаїтість щодо правдивості викликають у людей психологічний і навіть фізичний дискомфорт...

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Через великі, потужні, різномедійні обсяги інформації, що випадають на людину, у її свідомості часом виникає когнітивний (із латині *cognition*: узнати / пізнати), **дисонанс** (на латині *dissonantio*: всупереч / невідповідність / протиріччя), **тобто дискомфортний психоемоційний стан через суперечливі, а то й полярні новини, повідомлення, факти, аналітику; вкиди фейків та пропагандистських і маніпулятивних матеріалів. Усе це може призводити людину до неспокою, зниження самооцінки та продукувати різні тривоги, негативні відчуття, переживальні емоції та поведінку / вчинки / дії.** Отже, виникає когнітивний **дисонанс** і паралельно **проблема**: як його діагностувати та подолати.

АНАЛІТИКА ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, в яких розглядається дана проблема та підходи її розв'язання.

Поняття «когнітивного дисонансу» в науку вперше 1957 року впровадив американський психолог і фахівець із психології регуляції мислення Леон Фестингер (1919-1989 рр. ж.). Пояснюючи походження чуток і причини повсюдної віри у них, учений зробив висновок, *що люди прагнуть внутрішньої рівноваги між одержуваною інформацією та особистими мотивами їхньої поведінки*. У працях [25-26] він подає таку ситуацію загалом як *невідповідності очікувань*. Науковець помітив, що люди прагнуть до певної узгодженості як бажаного внутрішньому стану. Тому Л. Фестингер пропонує замінити термін «протиріччя» на «дисонанс», а «узгодженість» на «консонанс», тобто – на наукові, оскільки ця остання пара термінів здавалася йому більш нейтральною. Тоді і сформульовано основні положення теорії, яка коротко може бути викладена у 3-х базових положеннях:

- а) між когнітивними елементами може виникнути дисонанс;
- б) існування дисонансу викликає прагнення зменшити його або запобігти його зростанню;
- в) прояв цього прагнення включає: або зміну поведінки, або зміну знань, або обережне, вибіркове ставлення до нової інформації [18].

У своїй основній праці "**Теорія когнітивного дисонансу**" [18, 25-26] науковець формулює її базові положення:

- **Основна ідея теорії полягає в тому, що людський організм прагне встановити внутрішню гармонію**, послідовність, узгодженість між своїми думками, здібностями, знаннями й цінностями. Тобто живий організм має потяг, спрямований на узгодженість усередині пізнавальної діяльності. Щоб досконало оперувати цим поняттям ("узгодженість"), науковець тлумачить пізнавальну діяльність як таку, що розкладається на елементи, або, зрештою, як сукупність таких елементів. Дослідник пропонує теоретичні твердження, які стосуються відносин між цими пізнавальними елементами:

- пара елементів може існувати у відношеннях, що не стосуються або стосуються справи; у відношеннях узгодженості або неузгодженості;
- два пізнаваних елементи перебувають у стані ізолюваності (іррелевантності), якщо вони не мають жодного стосунку один до одного;
- два пізнаваних елементи перебувають у дисонансних відношеннях, якщо спостерігається дисонанс щодо кожного з них окремо, адже кожний елемент (як доповнення) впливає, походить із іншого;
- два пізнаваних елементи перебувають у консонансних відношеннях, якщо один елемент впливає з іншого.

Виходячи з попередніх дефініцій, Л. Фестингер встановлює такі **форми когнітивного дисонансу**.

1. Дисонанс майже завжди постає після рішення, яке було прийнято між двома або більше альтернативами. Адже рішення є не ліквідацією протилежності, а її відсуненням убік, є концентрацією уваги на одному боці альтернативи. Когнітивні елементи, які відповідають позитивній характеристиці

відкинутої альтернативи, і ті, які відповідають негативній характеристиці обраної альтернативи, є дисонантними зі знанням дії, яку було здійснено.

2. Дисонанс майже завжди постає після здійсненої спроби, при запропонуванні нагороди або страхітливої кари внаслідок здійснюваного типу (характеру) поведінки, який відрізняється від тієї чи іншої вихідної думки. Якщо таку поведінку було успішно здійснено, окрема думка особистості дисонантного її знанням стосовно її поведінки; при цьому її знання про отриману нагороду або щодо уникнення кари консонантне з її знанням відносно її поведінки. Якщо поведінка не була успішною, виникає дисонанс.

3. Мета спрямоване або випадкове звертання до нової інформації може створити когнітивні елементи, які будуть дисонантними з наявним пізнанням.

4. Відкрите вираження незгоди в групі приводить до появи когнітивного дисонансу серед членів групи. Ця теорія, мабуть, спочатку захоплює своєю невимушеною простотою, майже трюїзмами, але згодом до неї звертаються як до такої, що містить в собі справжні науково-філософські узагальнення. Це була, без сумніву, найбільш впливова теорія в соціальній психології від кінця 50-х років до початку 70-х. Поступово вона втратила свої позиції, і сьогодні є лише сприйнятним знанням, але не ділянкою активних наукових досліджень.

Теорія когнітивного дисонансу стверджує, що особистість відчуває напруженість і дискомфорт, коли має мінливі, непослідовні ідеї (наприклад: "такий-то є базікало, нудна людина, але я потребую його як друга і спільника") і прагне знайти шляхи зменшити цей дисонанс ("такий-то не є таким поганим, як вам про нього відомо" або "насправді він мені не потрібен, я можу отримати щось і без нього" тощо) [25-26].

Теорія когнітивного дисонансу зазнала критики за теоретизування, незрозумілість, неясність, невизначеність термінології (інше). Хоча у педагогіці й соціології вона може бути сприйнятною, особливо щодо методики експериментів у групах [17]. Але таку теорію у викладі Л. Фестингер та його послідовників [21] доцільніше розглядати більш як проблематичну, ніж стверджувальну. Методологія експериментів для доказу теорії також критикувалася за штучність, можливість різночитання та сумнівну зовнішню валідність, ігнорування індивідуальних особливостей [17].

Але поступово поняття «когнітивного дисонансу» входило до словників і енциклопедій та практики психологів і психотерапевтів, з'являлися публікації з цієї проблеми [10; 12], правда, деякі номінально-побіжні [12].

У сфері гарантування національних інтересів країни дедалі більшого значення набуває проблема інформаційної безпеки, особливо під час російсько-української війни. У «Концепції національної безпеки України», державна діяльність щодо інформаційної безпеки є складовою частиною політики національної безпеки та передбачає системну превентивну роботу органів влади з надання гарантій інформбезпеки особі, соціальним групам та суспільству загалом. Основними напрямками інформаційної безпеки є: *захист*

інформації, захист національного інформаційного простору, забезпечення інформаційної достатності для прийняття політичних рішень [5; 16].

Розробники інформаційно-психологічних кампаній [13], поширюючи маніпулятивні наративи, фейки та їм подібне, ясна річ, розраховують викликати когнітивний дисонанс у сегментованій аудиторії чи населення певного регіону. Це для того, щоби досягати не лише сприйняття суперечливої інформації, але й сіяти паніку та зневіру, підривати український національний дух. Адже у кризовій ситуації така інформація почасти знаходить свого адресата, хоча й у малих відсотках.

Коли ми спостерігали, тим більше по телебаченню чи у документальному кіно бої і заворушення у Придністров'ї, Абхазії, Чечні, Вірменії, Азербайджані та інших “гарячих” точках новітньої історії [11], – то це, – ніби фільми про географічно віддалені місця. Когнітивний дисонанс може і не виникати, хоча відео/текст – жорсткі, часом навіть – жорстокі. Не може бути лагідною ще не охолола вулканічна лава? Можна погоджуватись чи не погоджуватись з авторами та їхніми поглядами і підходами, але варто прагнути знати *п р а в д у* від безпосередніх учасників [11]. Адже *п р а в д а*, незалежно від розмаїття точок зору, залишається константою. Бо ж інакше ми приречені на нове коло брехні та фарисейства, цензури зовнішньої і внутрішньої, нарративних маніпуляцій. Але зовсім інше наше сприйняття боїв, бомбардувань, руйнації, убивств і згвалтувань, пограбування, коли це здійснює російський агресор і терорист в Україні, де ми живемо, що цілодобово відображається у «Марафоні ЄДИНИХ НОВИН провідних телеканалів і радіостанцій».

Як відчуття неприємного напруження, *що виникає через утримання в голові двох суперечливих думок одночасно*, когнітивний дисонанс розглядається в матеріалі «Cognitive Dissonance» [24]. Тобто дисонанс посилюється через:

- Важливість теми; (Додам: і ситуації/обставин.-В.Б.).
- Наскільки сильно конфліктують дисонансні думки.
- Людську нездатність раціоналізувати та пояснити конфлікт [24].

Популярні пояснення когнітивного дисонансу відображалися у деяких невеликих/більших матеріалах [10; 12; 21], оскільки тема ця не була предметом дослідження. «Когнітивний дисонанс» знайшов, звісно, відображення в електронній енциклопедії «Вікіпедія» [9].

Автор цих рядків у перших своїх сучасних публікаціях визначав:

- Когнітивний дисонанс саме в інформаційному просторі [3-4];
- Похідні емоційного стану від нього та їх уникнення [3-4];
- Одержання інформації із зазначенням надійних джерел [3-4; 22];
- Деякі способи подолання когнітивного дисонансу [3-4; 22].

Автор даної статті розглядає «когнітивний дисонанс»:

По-перше, у і н ф о р м а ц і й н і й с ф е р і в умовах війни та відключень електрики. Останнє дещо корелюється зі сприйняттям кризової ситуації, що неадекватне консервативній складовій масової свідомості і може призвести до такого стану окремих груп (житлових масивів) чи населення міста/селища/села, зокрема через «блекаут», хоча й частковий.

По-друге, через сприйняття людьми потоків різномістовної інформації: правдивих повідомлень, фейків, маніпулятивних ворожих наративів, пропагандистських матеріалів.

По-третє, «когнітивний дисонанс» розглядається як внутрішній психологічний / психічний дискомфорт, що виникає при конфлікті релевантних (таких, що відносяться до одного об'єкта), але несумісних за змістом повідомлень. Дисонанс спричиняє психологічний незатишок і зумовлює потребу пристосування, що є визначально-характерним в умовах війни та відсутності світла в оселях. Останнє може знаходити вираження у проявах соціальної агресії чи апатії членів групи, або «ірраціональній поведінці». *Але в Україні цього немає, бо люди, народ загалом усвідомлюють, що – це ворог знищує енергетичну інфраструктуру (а не якісь природні стихії, хоча й те зрозуміле); енергетики героїчно цілодобово її відновлюють; що йде в і й н а – боротьба не просто за виживання, а за Незалежність, свободу і суверенітет держави, відновлення її територіальної цілісності!*

Російсько-ворожі удари по енергетичній та цивільній інфраструктурі ніколи не схилять Україну до поступок. ХОЛОДОМОРУ не буде! А ф о р и з м а м и стали висловлювання Президента України В. О. ЗЕЛЕНСЬКОГО в УКРАЇНІ та в діаспорі, які люди знають і повторюють напам'ять:

Без газу чи без вас? Без вас.

Без світла чи без вас? Без вас.

Без води чи без вас? Без вас.

Без їжі чи без вас? Без вас.

Холод, голод, темрява й спрага – для нас не так страшно й смертельно, як ваші «дружба й братерство».

Але історія все розставить по місцях.

І ми будемо з газом, світлом, водою та їжею... і БЕЗ вас»! Джерело:

t.me/V_Zelenskiy_official/3203; 3.8Mviews Sep 11 at 22:05;

https://t.me/V_Zelenskiy_official/3203

По-четверте. Перші дослідники когнітивного дисонансу, починаючи з Л. Фестингера, що вже частково зазначалося, вивчали його в експериментальних групах, а не у природнім середовищі. На відміну від них автор цього матеріалу досліджує когнітивний дисонанс в р е а л ь н и х умовах війни та відключення електрики, постійно й сам знаходячись у них! Це – принципова відмінність!

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ і ЗАВДАНЬ СТАТТІ. Мета статті полягає в необхідності визначити сутність когнітивного дисонансу в сьогоденні, зокрема в умовах російсько-української війни, особливо після повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну 24 лютого 2022 р., та відключення електрики, починаючи з 10 жовтня 2022 р. через пошкодження енергетичних об'єктів російськими ракетами і шахедами, часткового блекауту! **Дослідницьке завдання зводиться у контексті мети до:**

1. Віднайти та охарактеризувати прояви когнітивного дисонансу в с у ч а с н о м у українському інформаційному просторі.

2. Визначити конкретні прояви когнітивного дисонансу за теперішніх умов життєдіяльності українців і українок, тобто у період війни і відключень електрики на Матеріку та в діаспорі, яка не осторонь подій в Україні, а постійно проводить акції підтримки та збирання коштів для Збройних Сил України разом із прихильниками.

3. Розробити ф о р м у л и підрахунку обсягів інформації, що обвалюються на реципієнта, щоби орієнтуватися в її потоках, особливо науковцям для досліджень, зокрема й соціологам.

4. Розглянути поняття резильєнтності, його види та вплив на людей і подолання в контексті когнітивного дисонансу.

5. Зазначити перспективні методики уникнення когнітивного дисонансу.

6. Виробити раціонально-ефективні способи подолання когнітивного дисонансу (без медпрепаратів)

7. Зазначити, зокрема «комунікативні ліки».

8. Означити актуально-змістовні перспекти пролонгації дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ дослідження з повним обґрунтуванням здобутих науково-прикладних результатів.

Людство мешкає в інформаційному суспільстві: створює і споживає великі потоки інформації! Її доступність з багатьох сучасних джерел – телебачення, радіо, соціальні мережі тощо, її необмежені обсяги, можливість в будь-яку секунду із будь-якого місця дізнатися про найважливіші новини, що цікавлять – це і є сучасний інформаційний світ. Однак це може призвести до інформаційного тупику свідомості, що матиме **н е г а т и в н и й** вплив на ефективність будь-якої праці та прийняття рішень, загалом – прогресу.

Для виміру обсягу/кількості інформації автором запропоновано застосовувати таку власну формулу: **ОІ=КБФхКФ**, де: ОІ – обсяг інформації; КБФ – кількість бітів у факті (одному); КФ – кількість фактів. *Нагадаю, що б і т (англ. bit, перекладається як шматочок) – це мінімальна одиниця кількості інформації, яка дорівнює одному двійковому розряду, який може бути рівним одному з двох значень/станів, застосовуваних для представлення даних у двійковій системі числення. Тобто – це т а одиниця, яка дорівнює одному двійковому розряду, який може бути рівним одному з двох значень / станів (0 або 1), застосовуваних для представлення даних у двійковій системі числення. Ф а к т – це відображений у свідомості фрагмент дійсності (повідомлення, новини, ситуації, явища, проблеми тощо). Тут логічно напрошується термін «**ф а к т о-б і т**» як інтегрований вимір обсягу інформації, тобто наявність біта(бітів) у факті! Наприклад: У слові дисонанс 8 байтів, в 1 байті 8 бітів, всього ж буде $8 \times 8 = 64$ бітів. Дещо простішим буде розрахунок за символами, які дає обрахувати Формат на панелі комп'ютера за Microsoft Word у опції Статистика. Наприклад: **ОІС=КБФхКФ**, де: ОІС – обсяг інформації символами; КСФ – кількість символів у фактослові (одному); КФ – кількість фактів. *Завтра буде сонячно! Завтра (7 з пробілом); буде (5 символів із пробілом); сонячно (8 символів із пробілом); ! (2 символи з пробілом).* Всього: $7+5+8+2=22$. Якщо ж визначати кількість символів у реченні – то буде 20 (при окремому визначенні два пробіли навколо окличного знаку*

враховувалися, варто брати реальний один пробіл). ПРИМІТКА. Причому кількість символів, як не дивно, не залежить від розміру шрифту і виду (тобто 12 чи 14; курсив або жирний, чи велика/мала буква тощо). **Отже: ОІ / Обсяг інформації символами = $7x1+5x1+8x1+2x1=22$ символи.** Якщо слово кількафактне, приміром: сільсьгосподарський (тут 2 факти), то загалом – 22 символи або по окремоті: сільсько – 9 з пробілом; господарський 14 з пробілом. Всього 23 символи, але один пробіл може бути зайвим в окремих словах, тому варто брати 22 символи.

Сучасна інформаційно-технологічна революція характеризується тим, що на більш як 8 млрд осіб на планеті Земля, припадає понад 6 млрд телефонів (дані компанії «Ericsson», 2012), 6 млрд телевізійних установок (за «Guinness Today», 2012), 2 млрд комп'ютерів (за «Gartner», 2012), 2,3 млрд інтернет-користувачів (за «Internet World Stats», 2012) [8; 23; 27].

Зростання обсягів і ролі інформації, як впливового комунікаційного ресурсу, призвело до офіційного визнання провідними державами світу нового виду війн: інформаційної війни (англ. *information warfare*), складника гібридної агресії [13]. Їхня мета не знищити фізично супротивника, але, використовуючи інформацію (інформаційні операції, психологічні операції, інформаційно-психологічні кампанії) посягти страх і паніку, розбрат; здобути і зміцнити конкурентну перевагу над противником, тобто зробити його залежним щодо власної самодостатності з обізнаності. Тобто нав'язати йому використання таких інформаційних ресурсів, зокрема спеціально створені ворогом сотні й тисячі ботоферм, які б в першу чергу служили їхнім власним інтересам – державним або корпоративно-військовим.

Згідно з дослідженнями [20] науковців Університету Сан Дієго та Університету Південної Каліфорнії:

- За одну годину в соціальних мережах ми побачимо стільки людей, скільки не зустріли б за все життя, якби жили 100 років тому;
- За тиждень ми отримуємо стільки інформації, скільки людина середньовіччя отримувала за все життя;
- Сучасна людина споживає 34 ГБ медійного контенту на день;
- У кожної людини вдома зберігається кількість даних, еквівалентна приблизно 600 000 книг;
- Щодня кожен з нас отримує таку кількість інформації, яку б вміщую 174 друкованих видання;
- Трафік через мозок під час інтернет-серфінгу вчені оцінили в 100 Кб/с [20].

Сучасні медіа обслуговують наш вільний час, що зближує їх з індустрією розваг. Наш час перетворився на ключовий економічний ресурс суспільства, а життя в значній мірі формується під впливом процесів масової комунікації.

Треба ще враховувати також типи сприйняття інформації органами відчуття (яких традиційно 5, а насправді більше). Тобто. **Візуаліст; Аудіал; Кінестетик; Динаміст; Дискрет; Символіст; Інтуїтивіст.**

ТРИВОЖНІСТЬ *появляється через складне і неоднозначне сприйняття ситуації/когнітивний дисонанс. У зв'язку з цим можуть у людей виникати:*

- Тривожні мислі – *«Як там діти, батьки, родина?» «Що на фронті? «Куди летять ракети або шахеди?», «Чи не вражать обстріли дітей, мене, батьків?» «Скільки триватиме війна?» та інші.*

- Тривожні відчуття: *«Безпорадність», яка опускає руки; «Страх», «Жах», «Переляк», «Відчай» через які може з'являтися ступор.*

- Тривожні емоції: *«Злість», «Лють», «Ненавість», «Огида», інші.*

- Тривожні дії: *Відповідати впевнено-дієво на екстремально-ситуаційні запитання – «Що робити?» «Куди сховатися?» «Бігти в укриття чи якимось перечекати?», тобто діяти варто тільки правильно (через «не можу»), не ризикувати, стежити за сиренами та медіаповідомленнями "Повітряної тривоги" і «Відбою повітряної тривоги», дивитися офіційну мапу повітряних тривог map.ukrainealarm.com, використовувати найближчі укриття чи рекомендований варіант «дві стіни».*

ЗАГАЛОМ же, щоб уникати когнітивного дисонансу, треба користуватися достовірно-авторитетними засобами масової інформації – «ЄДИНІ НОВИНИ» / Марафон провідних телеканалів і радіостанцій України; інтернет-виданнями – НВ (тримовне), Українська правда, Лівий берег, Liga.net, Детектор медіа, Бабель, UA: Українське радіо, Радіо НВ, саме українськими регіональними ЗМІ (приміром: Сумська обласна щотижнева незалежна газета «ЯРМАРОК», «Новини Закарпаття», «ЕКСПРЕС», м.Львів), вибірковими вітчизняними («ГАЗЕТА по-українськи», інші); Українські програми в YouTube; та зарубіжними медіа, скажімо: Український портал ВВС, інші. Та головне, що завжди потрібні посилання на офіційні джерела: Офіс Президента України, РНБО України, Збройні Сили України, Генштаб ЗСУ, СБУ, Міністерство оборони України, Кабінет міністрів України, Генеральна прокуратура України, державні служби, голів обласних і райдержадміністрацій, деяких відомо-авторитетних українських військових експертів, радників, політиків, журналістів, громадських діячів, а також об'єктивних вітчизняних і зарубіжних аналітиків ...

Опубліковано «Список офіційних і надійних джерел інформації» [28].

Індекс довіри до медіа та Список їх публікує Інститут масової інформації, що можна подивитися на їхньому сайті [6]. До Списку найякісніших і відповідальних онлайн-медіа, який підготували експерти ІМІ на основі моніторингових досліджень, увійшли такі редакції: Суспільне, Громадське, Ліга, Українська правда, Укрінформ, Радіо Свобода, Дзеркало тижня, НВ, Бабель. Такими є результати двоетапного глибинного моніторингу онлайн-медіа, який Інститут масової інформації провів у липні-вересні 2022 року.

Попри той чи інший рівень когнітивного дисонансу, дуже важливими є **п о з и т и в и**, тобто:

- Живі-здорові українці – рідні, родичі, друзі, їхня безпека і здоров'я;
- Участь у захисті України в можливих формах.
- Знищені рашисти, ворожі танки, літаки, бронетехніка, зенітно-ракетні комплекси, штаби, склади, інше;
- Українські **П е р е м о г и** на фронтах, звільнення загарбаної території;
- Визволення українських міст, селищ і сіл;
- Спілкування з рідними, родичами, друзями;
- Розмінування будинків, територій;
- Відновлення життєдіяльності в місті/селищі/селі мешкання;
- «С Л О В О як зброя»: створення актуально-змістовних патріотичних різножанрових матеріалів та їх публікація і поширення в українських і закордонних медіа;
- Волонтерство у всіх гуманітарних проявах;
- Допомога і підтримка ЗСУ у всіх можливих формах;
- За змогою безпечна праця на городі, дачі, пасіці, по садибі тощо.
- Важливо проявляти піклувальність і привітність до рідних, родичів, друзів, колег, знайомих, сусідів: *Як ви? Оберігаймося й тримаймося. Все буде добре. Дякую. Усміхніться...*
- Важливо цікавитися проблемами рідних, родичів, друзів, колег, знайомих, сусідів: *Як ви? Як збираєтеся зимувати? Чи є у вас хтось у селі та чи є там плита і дрова?*
- Відвідання церкви, молитва...

Через ракетні удари ерефії по енергетичній інфраструктурі України восени й узимку 2022 року її майже половину зруйновано. Через це сталися планові й аварійні відключення світла у споживачів. Сучасна людина, як ніколи, залежна від електрики: робота насосів для подачі теплої і холодної води, опалення; робота електроплит для приготування їжі (у будинках більше 10-ти поверхів уже не газ, а електрика); зв'язок, зокрема й мобільний, інтернет, електротранспорт, холодильники і морозильники, ліфти, не кажучи вже про телебачення. Та головне, що з середини листопада і увесь зимовий період рано сутеніє і настає ніч + ще переведення стрілки годинника зворотно. Людина у цей час без світла опиняється в **т е м р я в і** та в зимовий період у холоді, що негативно діє на її психологічний і фізичний стани, викликаючи:

- Занепокоєння з приводу приготування їжі;
- Дискомфорт через постійні зміни графіків відключень/вмикань;
- Розряджені телефони і ліхтарі тощо; Певна невизначеність;
- Пасивність у прийнятті рішень; Відносна самотність, інше.

У людини виникає когнітивно-дисонансне сприйняття дійсності через **п і т ь м у і х о л о д**, фактично, з проявом отих емоцій, про які вже йшлося на початку статті!?! Бо **т е м р я в а** – це відсутність видимого очами **с в і т л а**,

так би мовити, «**Чорний квадрат**» Казимира Малевича, українського художника-авангардиста [7].

Варто бути готовими до ситуації з переривами у вимиканні електрики і за відсутності світла і достатнього тепла:

А. Користуватися світлодіодними ліхтарями, найліпше подвійними (і на акумуляторах, і з підзарядкою); Б. Запалювати свічку; В. Зайнятися потрібною справою: приготування улюбленої страви, в'язання, прибирання, догляд за квітами тощо; Г. Спілкування постійне

з рідними/родичами, друзями; Д. Контактувати у Фейсбуці, інших соцмережах, у чаті, месенджері; Є. Можна попрацювати й на зарядженому на 100% комп'ютері; Ж. Мати радіоприймач на батарейках й від розетки; З. Мелодизація стану: ввімкнути легку або класичну музику. «Ви – на легкій хвилі» – радіо «Релакс». І. Подивитися /послухати позитивні «Новини». К. Почитати сприйнятливую по ситуації книжку, а дітям – казку. Л. Подивитися улюблений фільм чи послухати імпоновану аудіокнигу тощо; М. Дотримуватися «ПРАВИЛ ТЕПЛОЇ КРАЇНИ», які щоденно транслює «Об'єднаний марафон провідних телеканалів і радіостанцій», зокрема:

- максимально економити енергію;
- подбати про теплий одяг;
- подбати про паливо в будинках сільської місцевості, приміських оселях та на дачах, зокрема дрова; зосереджуватися в одній кімнаті;
- мати запасні батарейки; - перш, аніж увімкнути новий пристрій, вимкнути один із попередніх тощо. Та важливо завжди дотримуватися безпеки при сигналі «Повітряна тривога»...

У зв'язку з перебоями електропостачання, по всій Україні створено «Пункти Незламності»/Пункти обігріву в містах, селищах, селах (на 1 грудня 2022 р. їх було більше 5 тис.), де можна зігрітися, зарядити телефон, павербанк (інше), випити чаю, дізнатися новини, поспілкуватися тощо. Оригінальні «Пункти Незламності» у формі національної юрти розгорнули представники казахської діаспори у столиці України у січні 2023 року в Бучі, Києві, згодом вони будуть у Харкові та Одесі...

Українці й українки мужньо переносять світлові негаразди, знаючи, що енергетики день і ніч працюють над відновленням електропостачання.

Трендом стало вже згадуване: «Без світла, але й – без вас».

Ніколи темряви не буде, щоб не вигадував іуда.

А буде у нас С в і т л о всюди – у місті, у селі, – де люди!

Бо мужні наші українці у праці, мирі й наодинці

з п'яною, ворогом триклятим, стають вони лише завзяті!

Від Сонця живиться Душа, від Сонця Серце ожива

і будуть тільки ЗореСяйні, для України – життєдайні!... В.Б.

ПОПРИ все, кожній людині потрібна резильєнтність (стресостійкість / стресоопір, психологічна пружність), *тобто здатність особи впоратися зі сприйняттям складних життєвих подій, особливо про*

*війну, проблемами мешкання, переселення тощо і відновлюватися після тривоги або стресу. Резильєнтність почасти можна порівняти з парасолькою, яка дає змогу людині бути більш-менш сухими від дощу чи мокрого снігу, будучи надворі. Ліпше, звичайно, перебути у машині, але і парасолька, і авто є ж тимчасовими. Своєрідним медіа у м и р о т в о р е н н я є Радіо «РЕЛАКС». Майже після кожної відповідно концепції пісні звучить принашклим голосом гасло: *М У З И К А, з якою легко та спокійно. ВИ – спокійні. ВИ слухаєте легке та спокійне радіо «РЕЛАКС»; ВИ знову на спокійній хвилі – радіо «РЕЛАКС».**

Пропонуються також «комунікативні ліки»:

- **Уникання негативної інформації; Логічно-правильне мислення.**
- **Фізкультурні (гантельні), інші вправи; Вітамінна їжа.**
- **Позитивний настрій; Спілкування з рідними, родичами, друзями.**
- **Подяки; Привітання; Обійми; Духовний розвиток.**
- **Заняття улюбленою справою; Молитва; Усміхнення, а то й сміх.**
- **Доречний гумор, жарт; Не докоряти собі та оточенню; У мене і у вас все буде добре; Прогулянка на природі; Міцний сон.**

Варто правильно користуватися також сервісом VPN – *віртуальна приватна мережа*, щоби мати доступ до деяких заблокованих медіа, які прагнуть подавати реальні новини, фото, відео. VPN дає змогу за певних програм долучитися до української кіберармії. Все це – важливо також для патріотичної української діаспори та її багатьох спільнот на 5-ти континентах!

ВИСНОВКИ із цього дослідження та подальші перспективи розвитку напрямку. У період війни і енергетичної кризи значна частина людей хворобливо реагує на різні побутові дрібниці та медіаповідомлення. Людина, як частина життєдіяльної біосистеми, сенсорно-розумово, свідомісно/підсвідомісно реагує на сигнали «Повітряної тривоги», на інші загрози. Це, передусім, тому, що порушується її цілісний зв'язок із нормальною дійсністю навколишнього світу. «Тривога» попереджає про можливі ризики, наслідки, через що виникає занепокоєння, страх. На соціогенному й фізичному рівні **т р и в о г** у повністю дуже складно обійти, бо доводиться пройти через точку біфуркації і подолати дискомфорт з новими можливостями. Адже той, хто впадає у **в і д ч а й**, замикається в собі, втрачає свій потенціал сили Духу. Особистість / особа / індивідуум здатні долати свої когнітивно-дисонансні перешкоди! **ОТЖЕ:** 1. Сучасна Людина максимально має бути як *informhomo/infohomo* (людина інформаційна) та як інформолог (наукове, аналітичне ставлення до інформації). 2. Розуміємося на проблемах когнітивного дисонансу. 3. Обмежити сприйняття обсягів вторинної інформації. 4. Уникати суперечливих неперевіраних відомостей. 5. Користуватися достовірними джерелами та медіа. 6. Діагностуємо свій психологічний стан та прояви емоцій. Такі фахові конфіденційні можливості надають «Психологічні платформи» в інтернеті. 7. Будьмо підготовленими і морально, і побутово до критичних ситуацій. «Валізка критичної ситуації» має бути завжди зібрана з усім необхідним. 8. Визначаємо свою резильєнтність. 9. Уміємо гасити негативні емоції. 10. «Вживаємо» «комунікативні ліки». 11. За потреби

користуймося формулами розрахунку інформації. 12. Знаємо і застосовуємо шкалу п о з и т и в у. 13. Планувати завдання на наступний день (дні), обсяги праці. 14. Можна й вести щоденник поточних справ та головних для себе записів. 15. Креативним людям є смисл займатися за своїм профілем написанням творів. 16. Дотримуємося «ПРАВИЛ ТЕПЛОЇ КРАЇНИ».

ЗАВЖДИ КОРИСТУЙМОСЯ НАДІЙНО-ДОСТОВІРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ, ЩОБ ЗНАТИ ІСТИННУ П Р А В Д У!...

Щодо перспективних розробок даного напрямку, то можна визначити наступне: Ефективному подоланню когнітивного дисонансу може сприяти «Нейролінгвокомунікативне моделювання» [1], розроблене автором на основі останнього досягнення світової психології і психотерапії: «NLP – нейролінгвістичного програмування, США», адаптоване (проведено десятки семінарів-тренінгів (1992-2022 рр.) і опубліковане ним у багатьох наукових вітчизняних та закордонних виданнях/збірниках [2]. Але це – вже окрема тема статті, хоча із зазначеними розробками можна ознайомитися й самостійно.

БЕРЕЖІМО СЕБЕ, ДБАЙМО ПРО СВОЄ ФІЗИЧНЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ І МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я!

Список використаних джерел:

1. Бугрим В. В. Лінгво-нейротехнологія комунікацій // Засоби масової комунікації як форма бізнесу: Тези і виступи на міжнародній науково-практичній конференції 26-27 червня 1992 року. К., 1992. С.73-75.
2. Бугрим В. В. Нейрокомунікація в журналістській діяльності й освіті // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка: Серія: Журналістика. Вип. 2. К., 1995. С. 85-95.
3. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – портал «Ромен»] / Режим доступу: <https://romen-sula.org/dolaty-kohnityvnyy-dysonans/>; (Дата звертання 14 грудня 2022 р., з екрана);
4. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – Українська Світова Інформаційна Система – УСІМ] / Режим доступу: <https://ukrainainc.net/2022/05/28/4187/> (Дата звертання 14 грудня 2022 р., з екрана).
5. Варивода Я. Масова свідомість як об'єкт національної безпеки / Ярослав Варивода // [Інтернет-ресурс – web.archive.org] / Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20131203025911/http://spilka.uaweb.org/library/warywoda.html> (Дата звертання 9 грудня 2022 р., з екрана).
6. Дев'ять онлайн-медіа, що стали найякіснішими: моніторинг ІМІ. 26.09.2022. 16:00 // [Інтернет-ресурс – imi.org.ua] / Режим доступу: <https://imi.org.ua/monitorings/dev-yat-onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymy-monitoryng-imi-i47998> (Дата звертання 22 грудня 2022 р., з екрана).

7. Іконі абстрактного мистецтва – 100 років: «Чорний квадрат» Казимира Малевича // [Інтернет-ресурс – www.dw.com] / Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%96-...> (Дата звертання 9 грудня 2022 р., з екрана).
8. Інформаційний вибух // [Інтернет-ресурс – Електронна енциклопедія «ВІКІПЕДІЯ»] / Режим доступу <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%..> (Дата звертання 12 грудня 2022 р., з екрана).
9. Когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – Електронна енциклопедія «ВІКІПЕДІЯ»] / Режим доступу: <https://en.wikipedia.org> (Дата звертання 10 грудня 2022 р., з екрана).
10. Когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – Просто психологія / Simply Psychology] / Режим доступу: simplypsychology.com (Дата звертання 11 грудня 2022 р., з екрана).
11. Корчинський Д. та його друзі. Війна у натовпі. / Дмитро Корчинський. Київ, 1999. К.: Амадей, 1999. 384 с.
12. Коцюк Ю.А. Когнітивний дисонанс як інструмент зниження рівня плагіату / Ю. А. Коцюк // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 24. С. 56-61; а також: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_24_14
13. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії. К.: Сатсанга, 2000. 222 с.
14. Людина // Навч. посібник з анатомії та фізіології. Львів, 2002. 240 с.
15. Мізок, мозок // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / Проф. Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1961. Т. 4, кн. VIII: Літери Ме - На. С. 993.
16. Національна безпека України 1994-1996 // Наукова доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. Київ, 1997.
17. Психологія: теорія когнітивного дисонансу Фестінгера // [Інтернет-ресурс – osvita.ua] / Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28234/> / (Дата звертання 12 грудня 2022 р., з екрана).
18. Теорія когнітивного дисонансу // [Інтернет-ресурс – ПСИХОЛОГІС – Енциклопедія практичної психології] / Режим доступу: <http://psychologis.com.ua/2-481.htm> (Дата звертання 27 грудня 2022 р., з екрана).
19. Теорія когнітивного дисонанса = A theory of cognitive dissonance / Пер. А. Анистратенко, И. Знаешева. СПб.: Ювента, 1999. (Переклад книги Леона Фестінгера.-В.Б.).
20. Чому нами легко маніпулювати?// [Інтернет-ресурс – artefact.live] / Режим доступу: <https://artefact.live/%D1%87%D0%BE%D0%BC%D1%83-8..> (Дата звертання 12 грудня 2022 р., з екрана).
21. Що таке когнітивний дисонанс? // [Інтернет-ресурс – Психологія сьогодні / Psychology Today] / Режим доступу: psychologytoday.com (Дата звертання 12 грудня 2022 р., з екрана).
22. Bugrum V. How to overcome cognitive dissonance? / Valentyn Bugrim // [Інтернет-видання – uawar.news] / Режим доступу: <https://uawar.news/2022/09/20/how-to-overcome-cognitive-dissonance%Ef%BF%BC/> (20 september 2022) (Дата звертання 10 грудня 2022 р., з екрана).

23. Hilbert M. Global information Explosion / M. Hilbert / Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=8-AqzPe_gNs&list=PLtjBSCvWCU3rNm46D3R85efM0hrzjuAIg (2015). [Архівовано 5 червня 2019 у Wayback Machine.]. Digital (Дата звертання 23 грудня 2022 р., з екрана).
24. Cognitive Dissonance // [Інтернет-ресурс – changingminds.org] / http://changingminds.org/explanations/theories/cognitive_dissonance.htm (Дата звертання 9 грудня 2022 р., з екрана).
25. Festinger L. A Theory of Cognitive Dissonance / Leon Festinger. Stanford University Press. 1962. 291 с.
26. Festinger L. Conflict, Decision, and Dissonance / Leon Festinger. Том 3. // Leon Festinger. Stanford University Press. 1964. 163 с.
27. Technology and Social Change // [Open Online Course at the University of Californiafreely available at] / Режим доступу: <https://canvas.instructure.com/courses/949415> / [Архівовано 5 січня 2018 у Wayback Machine] (Дата звертання 23 грудня 2022 р., з екрана).
28. Tkachenko O.UA Forwarded from МКІП – Міністерство культури та інформаційної політики // Офіційні державні канали для отримання інформації / Режим доступу: <https://t.me/otkachenkokuiv/1217> (Дата звертання 23 грудня 2022 р., з екрана). 27 грудня 2022 р. УКРАЇНА

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Довгань Ольга Сергіївна

*студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут іноземної філології*

Стахова Ольга Олександрівна

*кандидат психологічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4246/>

Дистанційне навчання в процесі свого розвитку пройшло тривалий шлях від простих листів, що надсилаються поштою, до надсучасних інтернет-технологій та супутникового зв'язку. У кожній країні цей шлях був особливий. У той час, поки в західних країнах розвивали технологічну складову процесу освіти, в Україні воліли звертати увагу на методику викладання та організації контролю знань, звертаючись переважно до методу поєднання практики й теорії у закладах освіти різних рівнів.

В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 року, коли наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання» [3], яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти. На сьогоднішній день порядок організації та запровадження

дистанційного навчання визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 [1].

Дистанційне навчання – тип навчання, заснований на освітній взаємодії віддалених один від одного педагогів та учнів, що реалізується з допомогою телекомунікаційних технологій та ресурсів мережі Інтернет. Для дистанційного навчання характерні всі притаманні навчальному процесу компоненти системи навчання: зміст, цілі, організаційні форми, засоби навчання, система контролю та оцінки результатів [3].

Дистанційна форма освіти широкого використання набула за часів пандемії COVID-19 й зі зменшенням темпів її розповсюдження по сьогоднішній день активно використовується в Україні через повномасштабне вторгнення росії на її територію. Така форма навчання слугує альтернативним способом набуття знань, що спрямована не тільки на забезпечення та цілісність освітнього процесу, а й на збереження життя здобувачів освіти та педагогів.

Утім, як показав вітчизняний досвід, на момент широкого впровадження дистанційної освіти в Україні освітня система, незважаючи на певні переваги цього формату (використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, формування компетентності у використанні ІКТ, підвищення комп'ютерної грамотності у сучасному інформаційному суспільстві; доступ до обширних інформаційних ресурсів, недоступних під час звичайних занять у традиційному форматі навчання; великий ступінь свободи учня порівняно з традиційною формою навчання; індивідуальна організація процесу навчання, що допомагає підлаштуватися до потреб та особливостей дитини; відкриття можливостей для підвищення популярності та ефективності методів навчання, пов'язаних із розвитком креативності учнів, створення умов для творчого самовираження школярів тощо), не була готова до такого несподіваного кроку [2].

Підтвердженням цьому є результати теоретичних і прикладних досліджень ряду науковців, зокрема Н. Муліна, Л. Калайдова, Л. Віткіна, М. Миговича, О. Адаменко, М. Мурашко й ін., які вказали на труднощі, пов'язані з утіленням дистанційного навчання в освітньому процесі. Серед його недоліків дослідники виокремили перш за все труднощі технічного й педагогічного характеру, пов'язані з освоєнням нових технологій і нового програмного забезпечення; з обробкою великих обсягів інформації; з організацією робочого дня та відпочинку (навчальний процес виходить за межі звичайного графіка занять і може розтягнутися на весь день – складається враження, що навчання займає весь час). Серед психологічних проблем, які супроводжують дистанційне навчання, було звернуто увагу на труднощі встановлення контакту та отримання зворотного зв'язку від педагогів; брак у школярів емоційної підтримки та зацікавленості з боку вчителів; наявність почуття неповноцінності у тих учнів, які мають недостатньо сучасне технічне обладнання (телефон, планшет, ноутбук, комп'ютер); прояв надмірної сором'язливості школярів, викликаний відеозаписом уроку, присутністю родичів на заняттях (не у всіх є можливість усамітнитися під час уроку через житлові умови).

Як бачимо, зазначені вище проблеми є різнобічними й несуть для учнів різне психологічне навантаження, яке сьогодні є предметом вивчення та подолання багатьох представників як педагогічної, так і психологічної науки. Натомість, виступаючи дещо незвичною, іноді стресовою формою навчання у нашому суспільстві, дистанційна освіта все ж таки залишається зручним, прийнятним типом освіти в Україні сьогодні, в екстремальний, нелегкий період життя країни, забезпечуючи щодня безперервність здобуття молоддю знань, досвіду, які знадобляться їй в недалекому майбутньому для відбудови нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання організації дистанційного навчання : Наказ МОН України від 08.09.2020 № 1115. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0941-20> (дата звернення: 16.01.2023).
2. Пітулей В. В. Особливості впливу дистанційного навчання на психіку студента та викладача // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал. Острог, 2021. № 12. С. 64-68.
3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ МОН України від 21.01.2004 № 40. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0464-04> (дата звернення: 25.01.2023).

КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ ТЕОРІЯХ ОСОБИСТОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Назаренко Іван Андрійович

*курсант, Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький*

Науковий керівник: Голярдик Наталія Анатоліївна

*кандидат психологічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4268/>

У вітчизняній психології сьогодні стали дуже поширеними, навіть модними слова "самореалізація особистості", "самоактуалізація", "особистісне зростання" тощо. Ідеї самореалізації, особистісного зростання і багато інших не виникли самі по собі, а є наслідком більш глибоких установок, які задають цілком визначений підхід до людини та його розвитку.

Особистісне зростання – це активний процес становлення, в якому людина бере на себе відповідальність за свій майбутній життєвий шлях [2, с. 321].

Сам термін з'явився в 1960-і роки й пов'язаний з іменами монстрів гуманістичної психології: Роджерса, Маслоу та інших.

Щодо поглядів Абрахама Маслоу, то він під поняттям «особистісне зростання» мав на увазі самоактуалізацію, тобто повне розкриття власного потенціалу. Потреба в самоактуалізації виникає в людини, коли її базові потреби (захист, їжа, потреба у приналежності до певної соціальної групи) задоволені. Самоактуалізація за Маслоу – це ідеал розвитку людини. Вона дозволяє таким людям бути незалежними, креативними на всіх рівнях, продуктивними, філософськи сприймати дійсність [1, с. 53].

Одним із тих, хто підхопив прапор самоактуалізації та похідного від неї особистісного росту, став Карл Роджерс. Відповідно до його уявлень, у людини на шляху самоактуалізації є ряд характеристик. По-перше, прийняття та розуміння себе. По-друге, гуманістична система цінностей. По-третє, ставлення до ближніх своїх і далеких. І, нарешті, у плані ставлення до життя така людина незалежна, ані на кого не перекладає відповідальність за своє життя, креативна, не відкладає «справжнє життя» на потім, задоволена власним життям [1, с. 56].

Ідея, що лежить в основі тренінгів особистісного зростання, проста, тому що сприяє розвитку потенціалу. Критерієм особистісного зростання стає максимальний розвиток у себе заявлених у тренінгу якостей. За статистикою, більшість відвідувачів «тренінгів особистісного зростання» – люди, які переживають якусь кризу або ті, хто відчуває себе дезорієнтованим. На другому місці – ті, хто хочуть розширити коло спілкування, слідом за ними – «психологічно заклопотані».

Таким чином, очевидно, що концепція особистісного зростання і самореалізації є логічним продовженням погляду на людину в гуманістичній психології. Представлене розуміння особистості та особистісного зростання спирається на концепцію одного з лідерів руху за гуманізацію психології Карла Роджерса – його особистісно-центрований підхід. При цьому важливо мати на увазі, що одна з характерних особливостей цього напрямку в психології – відсутність жорсткої концептуальної схеми, чітких дефініцій і однозначних тлумачень; його представники визнають невичерпність таємниці людини, відносність і апріорну неповноту наших уявлень про нього і не претендують на завершеність теорії.

Список використаних джерел:

1. Коломінський Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. 2003. № 4. 75 с.
2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 640 с.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Овечкіна Юлія Олегівна

*аспірантка кафедри психології, Навчально-науковий інститут права, Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права», м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-1534-7501*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4279/>

В сучасних умовах, війна стала соціально-психологічним явищем, тому що її цілі набувають і психологічного змісту. У зв'язку з великою поширеністю стресових розладів, негативними психодинамічними та психосоціальними тенденціями серед військовослужбовців, по-новому постало питання про місце і роль психологічної реабілітації, суттєво збільшилась кількість завдань, що стоять перед нею. Особливого значення набула участь психологів не тільки в діагностичному процесі, але і в проведенні психотерапевтичної та психокорекційної роботи, якій відводиться важлива роль в системі відновлювального лікування та подальшого комфорту життя кожного, хто потребує допомоги.

Сьогодні військово-психологічна наука – в центрі уваги, тому що реальний рівень психічного нездоров'я в суспільстві – катастрофічний. Разом з тим, військовослужбовці звертаються до психолога вкрай рідко, оскільки сприймають психолога, як психіатра; чи навіть бояться ділитися зі своїми проблемами. Також велике значення має підготовка кадрів та методики психологічної реабілітації з індивідуальним підходом до кожного випадку окремо. Часом не завжди досягається в психологічному діагнозі однозначність, визначеність, а також помилки вважаються наслідком недосконалості психодіагностичних методик. Тому варто вдосконалювати систему методик для визначення розладів та реабілітації УБД [1].

Психологічна реабілітація – комплекс заходів, що здійснюються з метою збереження, відновлення або компенсації порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, сприяння психосоціальній адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення досвіду, отриманого в екстремальній ситуації, та застосування його в житті;

Метою психологічної реабілітації є: збереження або відновлення фізичного та психологічного здоров'я, зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі гострих стресових реакцій, запобігання інвалідності, профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки.

Реабілітація передбачає надання таких послуг: психологічна діагностика, психологічна просвіта та інформування, консультування, психологічна підтримка та супроводження, психотерапія, групова робота [2].

Сучасні програми психологічної реабілітації – це інтегративний вплив методів:

— Коліротерапія (підвищення адаптаційних можливостей організму людини, регуляція психовегетативних процесів, підвищення стійкості до стресів).

— Музикотерапія (емоційне розвантаження, розвиток комунікативних функцій, гармонізація загального стану).

— Ароматерапія (допомагає розслабленню, має антидепресивний ефект, імуностимулюючий, знижує стомлюваність) [3, с. 123-124].

Основні компоненти моделі психологічної реабілітації – функції, принципи, психологічні завдання, організаційні умови психологічної реабілітації.

Функції моделі, спрямовані на проведення психологічної реабілітації УБД:

— *діагностична* – вивчення особистості: його вікових і психічних особливостей, здібностей, стану його фізичного й морального здоров'я;

— *організаторська* – організація професійної перепідготовки, входження в неї як активного суб'єкта;

— *профілактична* – використання всіх спеціально-правових, юридичних, психолого-педагогічних механізмів попередження й подолання негативних явищ, які можуть викликати безробіття;

— *прогностична* – прогнозування процесу професійного самовизначення особистості в період перепідготовки в навчальному закладі;

— *функція психологічної підтримки* – надання допомоги безробітним у вирішенні проблем особистісного характеру.

Принципи психологічної реабілітації: *професійність, оперативність, системність, гнучкість, багатоступеневість, превентивність, партнерство.*

Завдання ПР: *В інтелектуальній сфері:* формування в суб'єкта ПР обсягу, глибини, дієвості знань про принципи ПР. *У мотиваційній сфері:* співвідношення суспільних і особистих інтересів. *В емоційній сфері:* формування характеру моральних переживань, пов'язаних з нормами або відхиленнями від них і ідеалів. *У вольовій сфері:* формування вольових прагнень до реалізації життєвих планів: мужності, сміливості, принциповості. *У сфері саморегулювання:* формування свідомого обґрунтованого вибору, а саме: совісті, самооцінки, самокритичності, вміння співвідносити власну поведінку з поведінкою інших, добропорядності, самоконтролю.

Організаційні умови психологічної реабілітації: психологічна компетентність працівників служб соціально-психологічної реабілітації; психолого-педагогічна компетентність фахівців установ та закладів, де УБД проходять реабілітацію; нормативно-правове забезпечення; фінансове забезпечення ПР; мережа центрів ПР; наявність регіональних програм надання психологічної допомоги УБД [3].

ПТСР – це розлад, який може розвинутих частіше після того, як людина відчує небезпеку для власної життя. Упродовж життя ПТСР переживають 1% населення, а 15% можуть виникнути окремі симптоми ПТСР.

ПТСР характеризується трьома типами симптомів:

а) уникнення будь-яких нагадувань про події з онімінням загальної емоційної чутливості.

б) компульсивний досвід випадкових повторюваних травматичних подій.

с) підвищена збудливість, що проявляється у комплексі гіпертрофованих психофізіологічних реакцій [4].

ВИСНОВОК

Війна, яку зараз переживає наше суспільство, у поєднанні з ситуацією постковіду є “ідеальним інкубатором” зростання тягаря для громадського здоров'я через психічні розлади. Тому варто приділити увагу питанням правильної та вчасної діагностики, лікування та реабілітації таких станів, особливо в УБД. Мета правильної психологічної реабілітації – відновлення психічного здоров'я та ефективної соціальної поведінки, повернення комфорту життя. Планується формування реабілітаційних заходів для створення протоколів психологічної допомоги учасників бойових дій, які мають різноманітні розлади, в тому числі і розлади сексуальної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога. Методичний посібник 2018 р. ст. 5-10.
2. Алещенко В. І. Посттравматичний стрес військовослужбовців – учасників бойових дій: психологічний аналіз. *Вісник. Київ. Нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Військ.-спеціальні науки. К., 2015. Вип. 1 (32). С. 5-10.*
3. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців внаслідок тривалої участі в бойових діях та перебування в зоні АТО. *Вісник Національного університету оборони України. Вип. 3 (46). С. 123-129.*
4. Концепція розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року. Держ. кордон України : зб. док. Київ. 1996. С. 29.

ВИДИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ

Паламарчук Софія Ігорівна

курсантка, Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький

Науковий керівник: Голярдик Наталія Анатоліївна

кандидат психологічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4267/>

Підліткова депресія проявляється у дітей віком від 12 до 18 років. Серед основних причин можна назвати гормональний збій та переосмислення життєвих цінностей та орієнтирів. Депресія може протікати у типовому для віку стані «бунту» проти суспільства та родичів, а також при булінгу. Наведемо приклади та описи типів депресій, які зустрічаються у підлітків найчастіше.

Соматична. До розвитку депресії дуже схильні хворі з гіпотиреозом. Поширеність депресії при недостатній функції щитовидної залози досягає 50%, а ризик розвитку депресивних порушень протягом життя у хворих, які страждають на гіпотиреоз, у 7 разів вищий у порівнянні зі здоровими людьми. Симптоми депресії нерідко виступають на перший план, з'являючись кілька років до розвитку явної клінічної картини гіпотиреозу, і домінують у скаргах пацієнтів. У осіб з терапевтично-резистентною депресією поширеність гіпотиреозу особливо висока і досягає 50% [1, с. 464].

Ендогенна. Причини депресії відсутні чи очевидні, тобто «що відбувається зсередини» (організму, психіки).

Психогенна депресія – розлад, що виникає під впливом зовнішніх негативних чи позитивних чинників (як довго діючих, і одноразових) після ситуацій втрати, зміни значимих людини цінностей. Для осіб, які страждають на цей розлад, характерні підвищена чутливість, вразливість, боязкість, недовірливість, педантичні риси.

Нейролептична депресія – одне з ускладнень при терапії нейролептиками (антипсихотиками). Тривалість нейролептичних депресій – від кількох місяців до 1,5 років. Нейролептичні депресії можуть помилково прийматися лікарем-діагностом за депресію у структурі психічного захворювання.

Реактивна депресія може бути результатом драматичних переживань, наприклад, втрати близької людини, роботи, суспільного становища. Вона розвивається як реакція на якусь зовнішню подію, ситуацію. Згідно з деякими теоріями, депресія іноді виникає при надмірному навантаженні мозку в результаті стресу, в основі якого можуть лежати як фізіологічні, так і психосоціальні фактори. Коли людина повністю «віддає» себе роботі [2, с. 184].

«Маскована депресія» – термін у психіатрії та психотерапії, що означає приховану депресію. Такі стани часто також позначають як маски депресії. При

маскованій депресії класичні афективні компоненти депресії (знижений емоційний фон, апатія, уникнення контактів із зовнішнім світом тощо) можуть бути дуже незначними або навіть зовсім відсутніми. Пацієнт зазвичай не усвідомлює депресивного розладу. Часто він переконаний у наявності у себе якогось рідкісного і важко діагностованого соматичного захворювання, або має якісь невротичні симптоми, розлади біологічного ритму.

Сезонна депресія може виникати через відсутність яскравого світла. Найчастіше спостерігається у хворих восени та взимку. Лікують сезонну депресію прогулянками у сонячну погоду чи світлотерапією. Депресія може стати результатом побічної дії багатьох ліків. Найчастіше така депресія швидко проходить самостійно або виліковується після відміни відповідного препарату.

Отож, ще у давні часи, коли не було відповідного розвитку науки, техніки та медицини, вчені уже вмiли виявляти і констатувати певні фактори депресії.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія: навч. посібник. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук З. К.: Просвіта 2019. 464 с.
2. Вашека Т. В., Гічан І. С. Психологія спілкування: Навч.-метод. комплекс. К.: Книжкове вид-во НАУ, 2006. 184 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСТРАВЕРСІЇ ТА ІНТРОВЕРСІЇ

Солтисюк Анна Василівна

курсантка, Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький

Науковий керівник: Голярдик Наталія Анатоліївна

*кандидат психологічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, м. Хмельницький*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4266/>

Введення К. Г. Юнгом екстраверсії-інтроверсії започаткувало не одну психологічну теорію. Багато відомих психологів, спираючись на ці поняття, написали наукові праці.

Айзенк переосмислив терміни екстраверт та інтроверт, введені К. Г. Юнгом. Свої дослідження базових ознак особистості Айзенк розпочав з аналізу результатів психіатричного обстеження контингенту солдатів – групи, яких є здорові та визнані невротиками. В результаті цього аналізу було виділено 39 змінних, за якими дані групи виявилися суттєво різними та факторний аналіз яких дозволив отримати чотири фактори, у тому числі фактори екстраверсії-інтроверсії. Як методологічної бази Айзенк орієнтувався на розуміння психодинамічних властивостей особистості як зумовлених генетично

та детермінованих, зрештою, біохімічними процесами. Спочатку він інтерпретував екстраверсію-інтроверсію на основі співвідношення процесів збудження та гальмування:

- для екстравертів характерні повільне формування збудження, його слабкість і швидке формування реактивного гальмування, його сила і стійкість;
- для інтровертів – швидке формування збудження, його сила (це пов'язано із кращим творенням умовних рефлексів та їх набуттям), і повільне формування реактивного гальмування, його слабкість і мала стійкість [1, с. 830].

У роботі «Біологічні основи індивідуальності» Айзенк запропонував наступну інтерпретацію цих двох особистісних чинників:

- високий ступінь інтроверсії відповідає зниженню порога активації ретикулярної формації, тому інтроверти зазнають вищого збудження у відповідь на екстероцептивні подразники;

- високий рівень нейротизму відповідає зниженню порога активації лімбічної системи, тому вони мають підвищену емоційну реактивність у відповідь на події у внутрішньому середовищі організму, зокрема коливання потреб [2, с. 64].

Внаслідок подальших досліджень із застосуванням факторного аналізу Айзенк сформулював «трьохфакторну теорію особистості».

Також, введення терміну інтроверсії-екстраверсії допомогло у створенні теорії особистості «Велика п'ятірка (OCEAN)».

Велика п'ятірка (OCEAN) – модель особистості людини. Продовжує лінію досліджень, започатковану Г. Айзенком і Р. Кеттелом, які передбачали, що особистість характеризує міру індивідуальних відмінностей людини у ступені та формі адаптації до соціального середовища з урахуванням біологічних властивостей індивіда.

Відповідно до назви, модель передбачає, що особистість людини включає п'ять загальних і відносно незалежних рис (диспозицій): Openness – відкритість досвіду; Conscientiousness – сумлінність; Extraversion – екстраверсія; Agreeableness – приємність; Neuroticism – нейротизм.

Модель виводиться емпірично, з використанням даних самозвітів (запитання, шкали прикметників), експертних оцінок (зовнішніх спостерігачів за поведінкою) та даних поведінкових, які отримуються в рамках досліджень.

Таким чином, в емпіричних дослідженнях 5 характеристик найчастіше постають у вигляді порівняно автономних факторів.

Список використаних джерел:

1. Романець В. А. Історія психології XIX – початок XX століття : [навч. посіб.]. К.: Либідь, 2006. 1000 с.
2. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості : [наукове видання]. Тернопіль, 2000. 197 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ульянов Вадим Олексійович

доктор медичних наук, Національний університет
«Одеська юридична академія», Волинський національний
університет імені Лесі Українки

Поручинський Андрій Іванович

кандидат біологічних наук, Волинський національний
університет імені Лесі Українки

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4315/>

Створення нових медичних факультетів, згідно з рекомендаціями Всесвітньої федерації медичних шкіл, передбачає наявність якісно підготовленої освітньої програми. Реалізація освітньої програми має бути забезпечена кадровими, матеріальними і фінансовими ресурсами. Важливим є створення можливостей практичної підготовки здобувачів на клінічних базах, зокрема практики з первинної медико-санітарної допомоги [1].

В Україні вимоги до освітньо-професійних програм, згідно «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» передбачають практичну підготовку здобувачів вищої освіти, яка дає можливість здобути компетентності, потрібні для подальшої професійної діяльності. Зокрема освітня програма має передбачати набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (softskills), що відповідають заявленим цілям [2].

В Волинському національному університеті імені Лесі Українки в 2020 році розпочато реалізацію освітньо-професійної програми «Медицина» (ОПП), яка на меті має підготовку висококваліфікованих лікарів із належними професійними, моральними, комунікативними якостями та компетентностями, які здатні ефективно розв'язувати складні задачі та проблеми, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру, у сфері медицини; здатні продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

Особливістю започаткованої ОПП є використання волонтерської роботи для опанування комунікативних та професійних навичок, у тому числі компетентностей з організації роботи в галузі охорони здоров'я.

При реалізації ОПП студенти медичного факультету в якості волонтерів приймали активну участь в проведенні щеплень проти COVID-19 мешканців Волинської області, працюючи в пунктах вакцинації [3]. Це дозволило студентам оволодіти знаннями, практичними навичками щодо профілактики інфекційних захворювань. При цьому їм вкрай необхідними виявились соціальні навички комунікації між медичним працівником і пацієнтом. Адже, під час волонтерської роботи вони стикалися із різною поведінкою людей, які прийшли на вакцинацію: іноді агресивною, нетерплячою. Спостерігали і упереджене, недовірливе ставлення до самої вакцинації і медичного персоналу.

Враховуючи те, що реалізація ОПП медицина передбачає моніторинг та впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій, у тому числі власних розробок, започаткували роботу психологів-викладачів університету, разом з волонтерами на пунктах вакцинації. Така практики, на нашу думку, дозволить в умовах реальної взаємодії з пацієнтами відпрацьовувати загальні і фахові компетентності передбачені освітньо-професійною програмою, в тому числі в рамках освітньої компоненти «Медична психологія», предметом якої є зокрема психологічні аспекти професійної діяльності лікаря та медичних працівників, психологічні особливості мислення та поведінки хворого та його рідних.

Список використаних джерел:

1. Criteria for establishment of a new medical school: Guidance for governments, regulators and universities. [Електронний ресурс] <https://wfme.org/download/new-medical-school/>
2. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Наказ МОН України від 11 липня 2019 року, № 977. [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>
3. В перервах між парами: в центрі вакцинації у Луцьку лікарям допомагають студенти-медики. [Ел. ресурс] <https://suspilne.media/179586-v-perervah-miz-parami-v-centri-vakcinacii-u-lucku-likaram-dopomagaut-studenti-mediki/>

ФОТОГРАФУВАННЯ ПАЦІЄНТА В ЗАКЛАДІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: МЕЖІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Атаманенко Марина Віталіївна

*студентка IV курсу Таращанського технічного
та економіко-правового фахового коледжу*

Науковий керівник: Рябчук Віта Миколаївна

*викладач юридичних дисциплін Таращанського технічного
та економіко-правового фахового коледжу*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4289/>

Іноді у соціальних мережах можна зустріти поряд із демонстрацією усіх подробиць особистого життя, навіть таких, як перебування у закладах охорони здоров'я, світлини з випадково зафіксованими камерою об'єктиву особами, які, звісно, не давали згоди на розповсюдження їх зображення. Фотографування та поширення зображень особи, без згоди останньої, вже само по собі є порушенням особистих немайнових прав. Згідно зі ст. 307 ЦК України, фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. Згода особи на знімання припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру. Слід зазначити, що права пацієнтів в Україні також захищені Законом України «Основи законодавства про охорону здоров'я», в якому зазначено, що пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомості, одержані при його медичному обстеженні. Тобто, сам факт знаходження пацієнта в медичному закладі вже свідчить про звернення особи за медичною допомогою і являє собою лікарську таємницю. Лікар, як й інші особи, які беруть участь у наданні медичної допомоги, зобов'язаний зберігати лікарську таємницю навіть після смерті пацієнта, як і факт звернення за медичною допомогою, за відсутності іншого розпорядження хворого, або якщо це захворювання не загрожує його близьким і суспільству. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних» до обробки персональних даних про здоров'я людини пред'являються особливі вимоги. Персональні дані такого характеру можуть бути предметом збору та обробки тільки у разі необхідності охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення опіки або лікування або надання медичних послуг за умови, що такі дані обробляються медичним працівником або іншою особою закладу охорони здоров'я, на якого покладено обов'язки щодо забезпечення захисту персональних даних і на якого поширюється законодавство про лікарську таємницю. Лікарська таємниця

забезпечується також особливим порядком її розголошення без згоди пацієнта, а також встановленням кримінальної відповідальності за незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 та 132 КК України). Таким чином, можна зробити висновок, що оприлюднення медичними закладами фото пацієнтів, навіть з дозволу таких осіб, не відповідають вимогам законодавства. Не поділяю думку фахівців, які стверджують, що розміщення на сайті фото пацієнта «до» і «після» надання медичної послуги зі схвальними відгуками, як дієвий маркетинговий хід, може бути використаний мед. установами за умови отримання належним чином отриманої згоди пацієнта. Збір та обробка таких персональних даних здійснюється тільки у разі необхідності охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення опіки або лікування або надання медичних послуг. Ті ж, хто порушуючи лікарську таємницю, умисно оприлюднюють фото пацієнтів з метою рекламування, просування власних послуг на ринку тощо, а також через недбале чи необережне ставлення до зображень пацієнта, що випадково потрапило на фото без згоди пацієнта, ризикують отримати не лише фінансові втрати, а й кримінальне переслідування за такі дії.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я» від 19.11.92

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Баріляк Андрій Богданович

аспірант, Львівській державний університет внутрішніх справ

Хатнюк Юрій Анатолійович

кандидат юридичних наук, доцент,

Львівській державний університет внутрішніх справ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4296/>

Надрокористування є важливим аспектом економіки України, оскільки країна багата різноманітними природними ресурсами. Вирішальну роль у розвитку цієї галузі відіграє нормативно-правове забезпечення надрокористування. Незважаючи на прогрес, досягнутий після здобуття Україною незалежності в 1991 році, нормативно-правова база залишається складною і потребує подальшого вдосконалення для сприяння сталому надрокористуванню. Зважаючи на це, вважаю доцільно звернути увагу на особливості нормативно-правового забезпечення надрокористування в Україні.

У науковій доктрині категорію «забезпечення» трактують як створення надійних умов для здійснення чого-небудь, гарантування чогось, захист, охорона когось чи чогось від небезпеки [1, с. 281].

Необхідно також відмітити, що на законодавчому рівні категорія «забезпечення» відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про відокремлення діяльності з транспортування природного газу та забезпечення діяльності оператора транспортної системи» від 18.09.2019 р. № 840 розуміється як створення належних умов для функціонування певного суб'єкта [2].

В умовах сьогодення, існує ряд викликів і проблем, пов'язаних з нормативно-правовою базою щодо користування надрами в Україні.

Правове забезпечення адміністративно-правових режимів в Україні, за Н. В. Коваленко, репрезентовано системою нормативно-правових актів різної юридичної сили. Передусім науковець відмічає Конституцію України, що окреслює загальне підґрунтя, встановлюючи ліміти режимних обмежень прав і свобод людини, низку адаптованих до національного законодавства міжнародно-правових норм, а також наголошує на визначальній ролі законів України в регулюванні суспільних відносин [3, с. 10].

Основним нормативно-правовим актом, яким визначено адміністративно-правове регулювання надрокористування, суб'єкти, об'єкти, порядок і терміни ліцензування надрокористування, види корисних копалин та ін., став Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. Ст. 2 закріплює, що завданнями Кодексу України про надра є регулювання гірничих відносин із метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування під час користування надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян» [4]. У Кодексі України про надра визначено і розмежовано компетенцію органів державної влади у сфері управління, контролю за використанням та охороною надр.

Одним із головних викликів є неузгодженість нормативно-правової бази щодо користування надрами. Нормативно-правова база є складною, користування надрами регулюється кількома правовими актами. Існує брак координації та інтеграції між цими актами, що призводить до неузгодженості та суперечностей. Це може створити невизначеність і плутанину для компаній, які прагнуть видобувати та використовувати природні ресурси, що призведе до затримок і суперечок.

Про розгалуженість законодавства у сфері надрокористування свідчать і положення наукової доктрини. Зокрема, заслуговує на увагу підхід, відповідно до якого виділяється декілька напрямків розвитку законодавства гірничих правовідносин:

- 1) блок кодифікованих законодавчих актів у сфері надрокористування, зокрема інтегральні закони;
- 2) блок законодавчих актів про базові гірничодобувні галузі, що потребують особливого правового регулювання;

3) блок законодавчих актів про закріплення права власності на надра й видобуті корисні копалини, визначення прав та обов'язків власників надр і захист прав власності;

4) блок законодавчих актів про правове становище й організаційні форми підприємницької діяльності в гірничодобувних галузях;

5) блок законодавства про систему органів управління, контролю й нагляду за використанням надр, а також органів, відповідальних за охорону довкілля під час розроблення надр;

6) блок законодавства про вдосконалення управління відносинами надрокористування;

7) блок законодавства про стимулювання іноземних інвестицій і регулювання інвестиційної діяльності у сфері геологічної розвідки та надрокористування;

8) блок законодавчих актів про плату за користування надрами;

9) блок законодавства про облік запасів надр та їх охорону, покликаний систематизувати облік і реєстрацію робіт із вивчення й освоєння надр [5, с. 247].

Ще одним суттєвим викликом є тривалий та трудомісткий процес отримання дозволів на користування надрами. Цей процес може брати участь у багатьох установах, що призводить до тривалої та дорогої бюрократії, яка може перешкоджати розробці природних ресурсів. Крім того, відсутність чіткості та прозорості в процесі отримання дозволів може створити можливості для корупції та хабарництва, що призведе до несправедливої конкурентної переваги для компаній із зв'язками.

Важливим викликом нормативно-правового забезпечення надрокористування в Україні є також екологічні проблеми. Видобуток і використання природних ресурсів може мати значний вплив на навколишнє середовище, включаючи забруднення ґрунту та води, вирубку лісів та пошкодження біорізноманіття. Екологічні норми недостатньо суворі, а правозастосування – слабке. Це може призвести до проблем зі здоров'ям місцевого населення та негативно вплинути на стійкість навколишнього середовища.

Ще одним серйозним викликом нормативно-правового забезпечення надрокористування в Україні є корупція. Компаніям може знадобитися підкупити чиновників, щоб отримати дозволи, що призведе до несправедливої конкурентної переваги для тих, хто має зв'язки. Корупція підриває легітимність нормативно-правової бази, що призводить до браку довіри та інвестицій.

Для вирішення цих проблем українському уряду необхідно розробити більш дієву та ефективну нормативно-правову базу для користування надрами. Уряд має скоординувати та інтегрувати численні законодавчі акти, що регулюють користування надрами, для забезпечення послідовності та чіткості. Процедуру отримання дозволів слід спростити та зробити більш прозорою, зменшивши бюрократію та можливості для корупції. Крім того, уряд має посилити екологічні норми та правозастосування для захисту навколишнього середовища та здоров'я місцевого населення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що нормативно-правове забезпечення користування надрами в Україні стикається з кількома проблемами, включаючи неузгодженість, тривалі процедури отримання дозволів, екологічні проблеми та корупцію. Український уряд має тісно співпрацювати із зацікавленими сторонами галузі та громадянським суспільством, щоб розробити більш дієву та ефективну нормативно-правову базу для використання надр, яка є прозорою, стійкою та вигідною для всіх.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
2. Про відокремлення діяльності з транспортування природного газу та забезпечення діяльності оператора транспортної системи : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 840. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840-2019-%D0%BF#Text>.
3. Коваленко Н. В. Адміністративно-правові режими: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 34 с.
4. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 р. №132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 40.
5. Кірін Р. С. Проблеми кодифікації законодавства про надра. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 246-256.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ОСОБИ, ЯКА ВІДБУВАЄ ЧИ ВІДБУЛА ПОКАРАННЯ У ВИДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ АБО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ворожбіт-Горбатюк Вікторія Вікторівна

*доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, Україна
ORCID: 0000-0002-5138-9226*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4222/>

Особа в умовах обмеження/позбавлення волі в умовах воєнного стану потребує особливої підтримки в реалізації своїх прав, оскільки її життєдіяльність керована, визначається умовами перебування в установі позбавлення/обмеження волі, залежить від волевиявлення тих, хто забезпечує цивільний захист. Засуджені – частина суспільства, які так само проживають трагедію свого народу, потерпають від психологічного перенапруження і виснаження внаслідок стресу, зумовленого щоденним проживанням загрози життю уже фактично

цілий рік. За таких умов суспільству і громадськості з активною життєвою позицією не байдужі проблеми, які в умовах воєнного стану загострилися.

Відповідно до Закону України Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк у статті 1 визначено терміни соціального патронажу і суб'єктів соціального патронажу [1]. Соціальний патронаж визначено «комплексом правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів», спрямованих на соціальну адаптацію особи [там само]. У визначенні поняття суб'єктів соціального патронажу наголос зроблено на трудове і побутове влаштування особи, яка відбуває чи відбула покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [там само]. Статтею 9 цього Закону визначено в переліку послуг освітні, реабілітаційні [там само].

В умовах провадження воєнного стану для особи, яка відбуває чи відбула покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, соціально-педагогічні послуги мають бути розширені. Крім усталених, зокрема: індивідуальний корекційний супровід процесу відновлення знань і загальних компетентностей з орієнтування в домашніх умовах, варто звернути увагу на формуванні чіткого уявлення алгоритму поведінки в разі повітряної тривоги, активації бойових дій ворога тощо. Консультування щодо ведення домашнього господарства і самообслуговування для таких осіб в умовах провадження воєнного стану має доповнюватися інформуванням щодо особливостей цього аспекту життєдіяльності в умовах провадження воєнного стану. Соціально-педагогічний супровід щодо формування в особи, яка відбуває чи відбула покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, правомірної соціальної поведінки також має наповнюватися глибинним патріотичним вмістом, спрямовуватися на утвердження національної ідентичності і свідомої громадянської позиції. Для стабілізації психо-емоційного стану такої особи важливо чітко об'єктивувати сферу потреб і ресурси їх задоволення в умовах реального часу і специфіки воєнного стану, надавати психологічні консультації щодо збереження і поповнення ресурсу психологічної стійкості у складних життєвих обставинах. Щодо організації відпочинку і дозвілля, то соціально-педагогічні послуги у цій площині можуть бути спрямовані на інформування і долучення до соціально значимого волонтерства, громадських робіт з відновлення життєдіяльності громади. На наш, погляд, саме долучення до волонтерства, активація відкритої громадянської позиції – усе це сприятиме формуванню правомірної соціально цінної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк (2018). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Мулик Катерина Тарасівна

*аспірант, Університет економіки та права «КРОК»,
Головний спеціаліст відділу дотримання гендерної рівності,
Департамент моніторингу дотримання прав людини,
Міністерство внутрішніх справ України, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-7197-0061*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4280/>

Постановка проблеми. Досліджуючи нагальні проблеми досудового розслідування, варто згадати реалії пов'язані з особливим періодом кримінального розслідування справи.

Висвітлено взаємопов'язані організаційно-правові проблем на стадії досудового розслідування такими вченими, як: Кисельов О. О., Музика Д. Г., Крігер, Л. Ю., Балита, Р. І., Клименко Н.І., Балита Р.І. Бажанов М. І., Бандурка О. М., Басков В. І., Баулін О. В., Берназ В. Д., Блажівський Є. М., Вікторський С. І., Вінокуров Є.Ю., Волобуєв А. Ф., Гасанов Р. Н., Грошевий Ю. М., та інші.

Відповідно до положення статті 63 основного закону України, а саме в Конституції, міститься визначення про те що, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1]. Розглядаючи теоретичне осмислення організаційних аспектів Кисельов О. О. у своїй дисертації доходить висновку, що прокурор наділений повноваженнями особливими та в деяких випадках дискримінаційними, що зумовлюються обставинами на проведення процесуальних дій за кримінальних провадженням [3]. При цьому О. В. Соколова присвятила власне дослідження що презентується у формі виконання оперативними підрозділами доручень від слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Варто зосередитись на зміні суб'єктного складу повноважень керівника органів прокуратури, які застосовуються в ст. 216 КПК замість слідчого суду застосувати обмеження передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245, 248, 250 та 294 Кодексу у період дії воєнного стану [2].

Відповідно до нормативно-правових актів наказу МВС рішення слідчого судді, суду, їх письмові доручення і вказівки прокурора та вказівки керівника слідчого підрозділу, які не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, надані в межах їх компетенції і в установленій законодавством формі, є обов'язковими для виконання слідчим [4]. Керуючись інструкцією керівник НПУ відповідно до ч. 3 п. 11 організовує та забезпечує взаємодію підпорядкованих слідчих підрозділів та оперативних підрозділів (кримінальної поліції) ГУНП та міжрегіональних територіальних органів поліції щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень з моменту внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про їх учинення;

забезпечує ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які переховуються від слідчих підрозділів та суду [4]. Загально визнаний механізм здійснення повноважень потребує змін та удосконалення у сфері більшого розкриття прав прокурора [3, С 50].

Мета статті. Дослідження характеру досудового розслідування кримінального провадження його основний аналіз та шляхи вирішення загально визнаних проблем.

Виклад основного матеріалу. Законотворчий прерогативний процес Верховної Ради України поділений на кілька основних періодів на яких варто зосередитись з метою розкриття основних загально визнаних проблем. В цілому 27 липня 2022 року було схвалено проєкт № 7370 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» [5] у застосуванні статей під час воєнного стану та удосконалення положень досудового розслідування. Пояснювальна записка містить роз'яснення щодо ефективного та швидкого розслідування злочинів на територіях воєнних дій в особливо небезпечних районах, потребують більш обґрунтованого виокремлення змін статей 238, 241, 615 КПКУ у застосуванні кримінально правових категорій «воєнні злочини» мають бути зосереджені на максимальному розкритті злочину, та відповідної визнаної фіксації наприклад, слід віднести визначення освідування, порядок видачі трупа, затримання осіб та продовження строку тримання під вартою.

Так, проєкт № 7370 який пройшов на етап другого читання ВРУ пропонує кілька нововведень до кримінального процесуального законодавства:

- залучення сторони у провадження, якщо настала смерть особи, яка подавала доказову базу щодо підозри

Новим законом впроваджено стадію досудового розслідування для зібрання доказів, які були достатніми для повідомлення особі про підозру, проте цього не було зроблено через її смерть, надаючи правовий статус таким особам, у тому числі відновно можливості залучення захисника;

- надали повноваження слідчому або прокурору у порядку статті 615 КПК щодо письмового дозволу на видачу трупа після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті;

Що стосується освідування ряд змін мають застосовуватись в частині слідчої дії можливості проведення огляду одягу особи, в якому вона перебуває, його добровільного проходження.

- суттєвий вплив на процес розгляду кримінальної справи є зміна меж територіальної юрисдикції суду щодо розгляду: клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, звільнення від відповідальності особи.

Якщо виникає питання про заміну територіальної юрисдикції у разі неможливості розгляду справи – судом, у межах територіальної юрисдикції, якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, може бути здійснене іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством.

Зокрема, застосовуючи міжнародну практику досудового розслідування Україна керується набутим досвідом. Відносно прокурори Польщі, Литви, Естонії, Латвії та України підписали 26.03.2022 міжнародну угоду для створення слідчих груп у сфері розслідування злочинів пов'язаних з воєнним конфліктом, їх мета зібрання доказової бази, швидкість та оперативність обміну інформацією та оперативно-розшукові заходів.

Наразі детальний аналіз змін процесуального законодавства показує нам що відбувається плідотворна робота над проектом нового Кримінального кодексу України станом на 30 січня 2023 року, який змінює сучасний Кримінальний кодекс у повному обсязі. В сучасних реаліях здійснення розслідування злочину буде з урахуванням новел, так стаття 1.1.2. містить призначення кодексу: 1) ознаки складів кримінальних правопорушень – злочинів і кримінальних проступків та вичерпний їх перелік; 2) види і розміри кримінально-правових засобів; 3) підстави та умови, за яких ці засоби застосовуються або не застосовуються [5].

Висновки. Набутий досвід законопроектної роботи за період дії воєнного стану показує, що пропозиції та зміни, які внесені до кримінального процесуального кодексу України та законодавства, не містять системний характер для вирішення існуючих проблем у кримінальних провадженнях. Окремим аспектом створення кримінальних процесуальних норм є особливістю взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами інших держав та міжнародними судовими інстанціями стосовно правосуддя. Отже, на певному етапі досудового розслідування важливо забезпечити єдиний стандарт щодо збору доказів у відповідних кримінальних провадженнях для здійснення правосуддя та захисту прав осіб.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради, 1996, №30, с. 141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 214.
3. Кисельов О. О. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах особливого періоду, надзвичайного та воєнного станів: дис. ... доктора юр. наук : 12.00.09 / Кисельов Олександр Олегович. – Дніпро 2022. – 211 с.
4. Наказ МВС № 570 від 06.07.2017 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>
5. Текст проекту нового Кримінального кодексу України URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf>

6. Постанова ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». Документ 2350-ІХ, чинний, поточна редакція – Прийняття від 01.07.2022 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2350-20#Text>

7. Крігер, Л. Ю. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень проти довкілля : автореф. дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії) : 12.00.09 / Крігер Лілія Юріївна; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 24 с.

Reference:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Constitution of Ukraine dated 28.06.1996, vol. 30, pp. 141;

2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]. (1996, June 28). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].

3. (Kyselov O. O.) Osoblyvosti zdiisnennia kryminalnoho provadzhennia v umovakh osoblyvoho periodu, nadzvychainoho ta voiennoho staniv [Peculiarities of criminal proceedings in a special period, state of emergency and martial law] Doctor's thesis. Dnipro :[in Ukrainian].

4. Nakaz MVS № 570 vid 06.07.2017 «Pro orhanizatsiiu diialnosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannia Natsionalnoi politsii Ukrainy» [On the organization of activities of pre-trial investigation bodies of the National Police of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17> [in Ukrainian].

5. Tekst proiektu novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Text of the Draft New Criminal Code of Ukraine] Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf> [in Ukrainian].

6. Postanova VRU «Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy shchodo udoskonalennia okremykh polozhen dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho stanu» [On Adopting as a Basis the Draft Law of Ukraine on Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine on Improvement of Certain Provisions of Pre-trial Investigation under Martial Law"] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2350-20#Text> [in Ukrainian].

7. (Kriher, L. Yu). Protseualne kerivnytstvo dosudovym rozsliduvanniam kryminalnykh pravoporushen proty dovkillia [Procedural guidance in pre-trial investigation of criminal offenses against the environment] Doctor's thesis. Kharkiv: [in Ukrainian].

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА АТЕСТАЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Олейнікова Тамара Володимирівна

*здобувачка PhD (третього) освітньо-професійного рівня
Національного авіаційного університету*

Науковий керівник: Ямненко Тетяна Михайлівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
цивільного права і процесу Юридичного факультету
Національного авіаційного університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4294/>

На сьогоднішній день, одним із ключових напрямків медичної реформи в Україні, що триває з 2018 року – є повноцінне забезпечення медичних працівників безперервним навчанням. На думку прихильників цього напрямку, реформування післядипломної освіти медичних працівників є фундаментальною складовою надання якісних медичних послуг населенню. Як зазначають Х. Симчич та С. Федоров, основним завданням системи безперервного професійного розвитку лікарів є збереження знань та навичок, а також їх постійне вдосконалення відповідно до потреб, продиктованих сучасністю [7]. Із таким важко не погодитися, адже сучасність вимагає від медичної сфери неабиякого прогресу.

Враховуючи динамічність законодавчих змін, у сфері регулювання отримання післядипломної освіти, що припали на 2021-2023 рр., слід дослідити актуальність національного законодавчого підґрунтя процесу кваліфікації та атестації медичного працівника.

Законом України «Основи законодавства про охорону здоров'я передбачають» у статті 77, закріплено, що медичні і фармацевтичні працівники мають право на підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах [2].

Зауважимо, що, наряду із правом, законодавство автоматично ставить перед лікарями і обов'язки. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників» скасовано дію попереднього Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я. Оновленим Положенням визначено безперервний професійний розвиток, як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей працівників сфери охорони здоров'я, що дає їм змогу підтримувати або підвищувати рівень професійної діяльності відповідно до потреб сфери охорони здоров'я. Діючим Положенням значно розширені (деталізовані) суб'єкти безперервного розвитку, надані категоріальні визначення таким поняттям, як провайдери заходів безперервного професійного розвитку та електронна система безперервного професійного

розвитку працівників сфери охорони здоров'я. Також, важливим є те, що Положенням передбачається ведення особистого освітнього портфолію лікаря, що є сукупністю відомостей щодо персональних досягнень, проходження підвищення кваліфікації, здобуття формальної, неформальної та інформальної освіти медичним працівником, у процесі його безперервного професійного розвитку [3].

Окрім того, Міністерство охорони здоров'я України видало Наказ від 22.02.2019 р. № 446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів». Наведений акт затвердив новий Порядок проведення атестації лікарів та номенклатуру лікарських спеціальностей, яких нараховується 132. До того ж, наведеним наказом установлені наступні строкові рамки: облік балів за проходження безперервного професійного розвитку рекомендований у 2019 році та обов'язковий з 01 січня 2020 року, а щорічна перевірка особистого освітнього портфолію з балами безперервного професійного розвитку розпочинається у 2021 році. Нормативно врегульовано, що у 2023 році для атестації необхідно подати щонайменше 100 балів безперервного професійного розвитку, отриманих у 2020, 2021 роках, та бали безперервного професійного розвитку, отримані у 2022 році. Мінімальна кількість балів безперервного професійного розвитку, яка має бути підтверджена за річний період, у 2022 році не є обов'язковою. У 2024 році для атестації необхідно подати щонайменше 100 балів безперервного професійного розвитку, отриманих у 2020, 2021 роках, та щонайменше 50 балів безперервного професійного розвитку, отриманих у 2022, 2023 роках; у 2025 році та наступних роках для атестації – щонайменше 50 балів безперервного професійного розвитку за кожен попередній рік. Своє особисте освітнє портфолію за відповідний річний період подається лікарем для щорічної перевірки до відділу кадрів за місцем роботи до 01 березня [6].

Із позитивного, слід виділити те, що на атестацію медичним працівникам, не потрібно вже подавати об'ємні звіти та надлишкову документацію. Замість такого, медичні працівники, як вже було зазначено, мають своє власне портфолію, я кому відображається уся інформація. Проте, на думку самих лікарів, не є зрозумілим, строки подачі такого портфолію до 01 березня. В одному із своїх інтерв'ю, член правління Асоціації лікарів міста Кам'янця-Подільського, член ГО «Асоціація хірургів України», кандидат медичних наук М. Зюбрицький, порівняв подачу особистого портфолію лікаря із подачею декларацію про доходи, зазначивши, що такий суворий порядок позбавляє лікаря маневру в процесі професійного розвитку.

Однак, думка про те, що часові рамки та обмеження у подачі звітності лікарями, є більш позитивним фактором ніж негативним – є слушною, адже дисциплінованість у сфері отримання нових знань і навичок, є важелем, що покращує показники роботи медичного працівника та закладу, у якому він працює. Тим паче, законодавство не передбачає жорстких санкцій, у випадку недотримання строків подачі звітності лікарем про своє навчання.

Щодо питання підвищення своєї кваліфікації лікарями, то діючим наказом Міністерства охорони здоров'я від 22.07.1993 № 166 «Про подальше удосконалення системи післядипломної освіти та безперервного професійного

розвитку лікарів та фармацевтів (провізорів)» затверджено відповідне Положення, яким передбачаються цикли тематичного удосконалення (ТУ), цикли спеціалізації (ТС). Як ТУ так і ТС здійснюються структурними підрозділами з післядипломної освіти закладів вищої освіти, закладами післядипломної освіти (далі – заклади вищої (післядипломної) освіти), що здійснюють підготовку медичних та фармацевтичних працівників. Професійне медичне стажування за межами закладу охорони здоров'я, де працює працівник, здійснюються закладами охорони здоров'я та клінічними кафедрами закладів вищої (післядипломної) освіти. Також передбачаються і інші заходи безперервного професійного розвитку. ТУ передбачає складання медиками іспиту, а саме: тестування, оцінку практичних навичок в симуляційних умовах та вирішення клінічних завдань [5].

Законодавством минулих років був передбачений обов'язок безперервного розвитку виключно для лікарів, та ще до 2022 року діяло Положення Міністерства охорони здоров'я України «Про постійно діючі курси підвищення кваліфікації та перепідготовки молодших медичних і фармацевтичних спеціалістів» № 198 від 07.09.1993 р.

З 10.01.2022 р. діє наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2016 «Про подальше удосконалення системи післядипломної освіти та безперервного професійного розвитку фахівців з фаховою передвищою, початковим рівнем (короткий цикл) та першим (бакалаврським) рівнем вищої медичної і фармацевтичної освіти та магістрів з медсестринства». Наведеним актом, урядом розширено суб'єктів безперервного професійного розвитку, а саме додані такі категорії працівників, як медичні сестри та фармацевтичні спеціалісти. Однозначно це є позитивною складовою реформування безперервного розвитку медичного працівника, адже замість формальних курсів, широке коло медичного персоналу буде постійно розвивати свою компетенцію.

Принцип безперервного навчання фахівців сфери охорони здоров'я тривалий час є поширеною практикою в розвинутих країнах Європи, Америки та Азії, зокрема у Польщі, Великій Британії, Швеції, Чехії, Сінгапурі та інших.

Підсумовуючи, слід сказати, що відбувається трансформація вітчизняного законодавства щодо регулювання освіти медичних працівників, ближче до міжнародних стандартів. Слушно зауважує К. Орду, про те що, європейський курс України передбачає необхідність реформування всіх галузей, зокрема системи охорони здоров'я з метою покращення якості надання послуг пацієнтам та конкурентоспроможності вітчизняних лікарів за кордоном. Останнє можливо за умови набуття ними високого рівня професійної компетентності [8].

Станом на 2023 рік, відзначається стрімкий ріст позитивних зрушень у системі регулювання безперервного розвитку медичного працівника.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-п#Text>
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 р. № 446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/382690__382755
5. Наказом Міністерства охорони здоров'я від 22.07.1993 № 166 «Про подальше удосконалення системи післядипломної освіти та безперервного професійного розвитку лікарів та фармацевтів (провізорів)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-93#Text>
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 № 446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#Text>
7. Х. С. Симчич, С. В. Федоров, Безперервний професійний розвиток лікаря як ключовий напрям післядипломної освіти, ISSN 1681-2751. МЕДИЧНА ОСВІТА. № 2, 2017. С. 68-71.
8. Орду К. Уміння працювати з E-HEALTH та телемедичними системами як показник інформаційно – комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, Безперервний професійний розвиток лікарів та провізорів в умовах реформування системи охорони здоров'я, Київ-2020. С. 260-264

ЧИ ДОЦІЛЬНО В УКРАЇНІ УХВАЛИТИ ЗАКОН ПРО ЕВТАНАЗІЮ

Терещенко Анастасія Вікторівна

студентка IV курсу Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу

Науковий керівник: Рябчук Віта Миколаївна

викладач юридичних дисциплін Таращанського технічного та економіко-правового фахового коледжу

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4288/>

Для вирішення питання про доцільність прийняття в Україні закону про евтаназію слід підійти до його розгляду зважено, враховуючи усі його аспекти. В першу чергу варто зважати на його глибокий морально-етичний, нерозривно пов'язаний із світоглядними основами нації бік. При цьому не можна ігнорувати стрімкий розвиток біомедицини, технологій, а разом із ними і якості життя у суспільстві. Важливо враховувати рівень довіри та авторитетність тих осіб, які можуть запропонувати на державному рівні способи вирішення питання про право на гідну смерть. Розглянемо перший аспект.

В Україні велике значення мають християнські традиції. Переважна частина населення вважають себе атеїстами, християнська мораль і світогляд міцно пов'язані із генетичним кодом нації. Християнство, як і більшість релігій, завжди засуджувало самогубство і, як наслідок, евтаназію. Прихильники евтаназії вказують на гуманний аспект цього явища, який полягає у припиненні болю і моральних страждань, вказують на необхідність мати право самостійно розпоряджатися власним життям та на сутність права на евтаназію, як права на гідну смерть. Інший аспект цього питання – зростання якості життя разом із рівнем розвитку технологій та біомедицини. Відходять у минуле переконання про необхідність стійкого перенесення усіх страждань, які випали на долю. Тому, ряд країн, починаючи з Швейцарії, яка ще в 1941 році легалізувала евтаназію, Нідерланди, де суди з 1984-го дозволяли надавати допомогу в самогубствах невиліковно хворим, а потім і в Бельгії, Люксембургу, Канаді, Іспанії й Колумбії, також – у менш ніж половині штатів США і в п'яти з шести штатів Австралії, визнано законність евтаназії. У Німеччині, Португалії, Данії й Новій Зеландії легалізовано лише асистоване самогубство. При цьому ряд країн не приймали на національному рівні окремого законодавства з цього питання, а узаконили його через судову практику. Прикладом цього можуть слугувати справи С239/97 та 544/17, які розглядалися у Конституційному Суді Колумбії у 1997 році. В цілому, навіть серед країн Європи немає єдиного підходу ні в нормативному регулюванні, ні в судовій практиці щодо розгляду справ про право на гідну смерть. За таких обставин, навіть Європейський суд з прав людини визнає за державами-учасницями право на самостійність у врегулюванні питань евтаназії, зазначаючи, що країни повинні мати широку свободу у вирішенні таких питань, самостійно вирішуючи і закріплюючи в законодавстві механізми та способи реалізації права на смерть, або забороняючи такі процедури (справи «Санлес проти Іспанії», «Претті проти Сполученого Королівства», «Кох проти Німеччини», «Хаас проти Швейцарії», «Ламберт і інші проти Франції» та інші). Таким чином, усі країни світу підходять до вирішення питання про право людини на гідне закінчення життя дуже індивідуально, з урахуванням сприйняття громадськістю ідей про евтаназію, наявної судової практики. Українське суспільство ще не готове до легалізації права людини на гідне закінчення життя. Поспіхом написані закони, без урахування думки наукової спільноти та фахівців, без проведення зрізів суспільної думки, без глибокої просвітницької роботи, не мають права на реалізацію. Необхідною умовою є гідний рівень життя кожного громадянина України, достатнє фінансування медицини, а також найвищий рівень довіри до влади в цілому та її законодавчої гілки. Допоки всі ці обставини не знайдуть свою реалізацію в Україні, на мою думку, передчасно говорити про прийняття законодавства про евтаназію, щоб не дискредитувати саму ідею на багато часу вперед.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я» від 19.11.92

ГОЛОВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Турлай Олег Іванович

аспірант Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: Москалюк Надія Богданівна

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри

безпеки та правоохоронної діяльності

Західноукраїнського національного університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4236/>

У наш час актуалізуються проблеми застосування альтернативних способів врегулювання спорів, що сприяють не тільки скороченню тривалості судового розгляду, але і забезпеченню реалізації прав й законних інтересів громадян. Однак ефективність використання зазначених механізмів в Україні, на жаль, є дуже низькою сьогодні. Це, насамперед, зумовлено недостатністю законодавчого врегулюванням зазначених відносин.

Практика застосування медіації в якості ефективного способу вирішення спорів притаманна багатьом країнам світу. Вона набула значного розвитку у країнах Європи, США, Австралії тощо. Саме досвід іноземних держав говорить про ефективність застосування альтернативних способів врегулювання спорів. Зокрема, в світі за допомогою альтернативних способів розглянуто близько 80% цивільних, адміністративних і господарських справ.

У країнах Європейського Союзу законодавче регулювання зазначених відносин здійснюють, як правило, рекомендаційні акти: «1) Рекомендації Ree (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах; 2) Рекомендації Ree (2001) 9 щодо альтернативного судового розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами – приватними особами (адміністративні справи)» [1].

Окрім того, законодавства більшості держав ЄС відмовилися від спроби детального регулювання цих методів. Самі сторони спору, чи посередники (медіатори) можуть обирати найбільш підходящі способи вирішення спорів у кожному конкретному випадку, при цьому створюючи нові прецеденти. Також у залежності від сфери використання можуть застосовуватися і різні способи примирення.

Українському законодавцю варто врахувати положення зазначених вище актів у запровадженні механізмів альтернативного врегулювання спорів. Необхідно зазначити, що процесуальна гнучкість медіації дозволяє застосовувати її в різних ситуаціях. Водночас, саме тому детальне регулювання методів використання медіації у світі відсутнє.

На основі європейського досвіду врегулювання спорів за допомогою альтернативних методів, аналізу впровадження медіації у законодавстві держав ЄС, можна виокремити головні підходи до врегулювання процедури медіації:

«1) значний рівень врегульованості процедури медіації. Наприклад, в Австрії з метою сприяння процедури медіації з боку держави, забезпечення правової визначеності, потреби розрізнення медіації від професійних юридичних послуг, захисту прав споживачів законодавство містить детальні правові норми щодо реєстру медіаторів, самоврядної організації медіаторів, прав та обов'язків зареєстрованих медіаторів, призупинення перебігу строку позовної давності, професійної підготовки медіаторів;

2) низький рівень врегульованості процедури медіації. Наприклад, в Великій Британії та Нідерландах, зокрема, з метою заохочення креативності та гнучкості, розвитку медіації цивільно-процесуальні норми регулюють тільки оплату послуг медіатора. А саму процедуру медіації, підготовку медіаторів тощо здійснюють організації медіаторів;

3) помірковане врегулювання процедури медіації (Німеччина)» [2, с. 97].

Для прикладу, в Польщі діє «потужне» законодавство, що регулює правила проведення медіації у цивільних спорах, яке було створене на основі внесення змін до діючого Цивільного процесуального кодексу, який визначив такі основні засади реалізації принципу медіації: принцип добровільності медіації; конфіденційності процедури медіації; неупередженості медіатора; права медіатора на винагороду. Відповідно до положень ЦПК Польщі, медіація здійснюється на основі угоди про медіацію чи відповідної постанови суду, який розглядає справи та може скеровувати сторони застосувати процедуру медіації. Сторони в угоді про медіацію домовляються, що конфлікт розв'язується за допомогою медіації. Угода може укладатися як до початку, так й під час судового розгляду справи. Обов'язковими її елементами угоди є визначення предмета медіації; способу обрання медіатора; особи медіатора.

Постанова суду щодо направлення сторін на процедуру медіації у Польщі може бути видана тільки після початку розгляду справи в суді – за ініціативою суду чи за клопотанням сторін. Суд має визначити обов'язково медіатора і час проведення процедури медіації [3]. Отже, ЦПК Польщі передбачає наступні два види медіації: супутню судовому процесу та приватну.

Варто зазначити, що в Австралії не існувало системи акредитації щодо організацій з альтернативного регулювання спорів, проте після Національної конференції із медіації в травні 2006 року розпочалося формування такої системи щодо стандартів акредитацій у сфері медіації.

У більшості країн діють співтовариства медіаторів, діяльність яких визначається внутрішнім актом. Так, у США є національний інститут врегулювання спорів, що займається розробкою нових механізмів медіації, окрім того, діють приватні і державні служби медіації. Судова практика США свідчить про те, що більшість спорів вирішуються добровільно до суду, окрім того, суддя має право перервати судові слухання і поради сторонам врегулювати спір за участі медіатора. Варто зазначити, що без цієї процедури у галузі політики, економіки, бізнесу в США не відбувається жодний вагомий процес перемовин. Великий вплив також має Американська арбітражна асоціація (на англ. – American Arbitration Association), що затвердила Правила

третейського розгляду (арбітражу) і медіації, які використовуються при розгляді різних внутрішніх спорів.

Вважаємо, що остання модель медіації є найефективнішою, вона могла бути запроваджена і у національне законодавство. Адже особа, що пройшла спеціальну підготовку в сфері медіації, має більше можливостей позитивно вирішити спір, із максимальною користю для учасників конфлікту. Також варто зазначити, що основні процедури, які застосовуються при врегулюванні спорів, є добровільними, адже можливі вони тільки за взаємної згоди сторін, що не зобов'язані дійти цієї згоди та можуть від неї відмовитись, при цьому медіатор не має права сам ухвалювати рішення. Щодо строків, то у медіації вони скорочені максимально, задля забезпечення якнайшвидшого ефективного врегулювання спору.

Це стосується і вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, діяльність Центру арбітражу і медіації ВОІВ сьогодні є більш професійною, і зокрема, щодо врегулювання спорів, які пов'язані із складними об'єктами інтелектуальної власності. Наприклад, починаючи з 2009 р., спори щодо кінематографічних творів, розглядаються на основі спеціально створених правил врегулювання конфліктів, що враховують особливості цієї галузі.

Як бачимо, медіація є розвинутим правовим інститутом, який все частіше застосовується у світі. Вона є одним із найефективніших альтернативних способів врегулювання спорів та перспективним механізмом вирішення конфліктів як в публічно-правовій, так і у приватноправовій сфері. На основі європейського досвіду можна виокремити головні підходи до застосування медіації: 1) значний рівень регулювання медіації (Австрія); 2) низький рівень законодавчого визначення та більша свобода щодо здійснення процедури медіації (Велика Британія та Нідерланди); 3) помірковане врегулювання медіації (наприклад, Німеччина).

В Україні сьогодні сформовані підвалини для здійснення медіаційних процедур, проте законодавчі новели вимагають формування чіткого теоретичного та практичного підґрунтя щодо визначення суті цього правового явища, категорій юридичних спорів, які можуть бути вирішені з допомогою медіації, повноважень та відповідальності учасників медіації, що потребує внесення відповідних змін до чинного законодавства у різних галузях права.

Список використаних джерел:

1. Федчишин Д. В. Практика медіації за законодавством зарубіжних країн як спосіб захисту прав на землю. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51\(1\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51(1)_38)
2. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 92-100.
3. Юрійчук І. Медіація в Польщі: коротко про головне. URL: <https://law.chnu.edu.ua/mediatsiia-v-polshchi/>

ДМИТРІЇВСЬКА ЦЕРКВА, ЯК ОСОБЛИВА ПАМ'ЯТКА СЕЛА БІЛОУСІВКА

Байлема Тетяна Миколаївна

кандидат історичних наук, старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0001-7451-7377

Ленькова Наталя Віталіївна

студентка, Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4275/>

(підготовчі матеріали до туристичного путівника)

Храм – це не лише осередок духовного спілкування людини з Богом, це центр громадського життя. Завдяки храму в хаос навколишнього світу вноситься лад і духовна дисципліна. Сучасні світові нації сформувалися довкола своїх храмів і Україна не є виключенням. Пам'ятки церковної архітектури є невід'ємною і найціннішою складовою нашої національно-культурної спадщини.

Церква на Сокирянщині (Дністровський район Чернівецької області), як і скрізь в Україні, була центром культурного життя, найвизначнішою пам'яткою і скарбницею творів мистецтв. Найперші прямі задокументовані свідчення про існування церкви в селі Білоусівка відносяться до XVIII століття. В 1769 році у Білоусівці почали зводити нову церкву на честь Святого Великомученика Димитрія Солунського. За іншими даними будівництво почалося ще в 1764 році, але через несприятливе становище і фінансові труднощі будівництво затрималося. У 1770 році у Білоусівці була освячена і відкрита для прихожан Свято-Димитріївська церква. На охоронній табличці, яка встановлена на церкві, роком закінчення будівництва зазначено 1794 рік. У «Відомостях про стан церков Бессарабії у 1812-1813 рр.» зазначається про стан Свято-Димитріївської церкви: «побудована з дерева доброго але мала і доволі стара; одягу та церковних книг доволі мало» [2, С. 261].

У «Відомості про Димитріївську церкву Хотинського повіту селища Білоусівка» за 1832 рік сказано, що церква побудована в 1770 році «старанням прихожан» [1]. У 1770 роках при Свято-Димитріївській церкві служив один священик – Сімеон. Церковним старостою в той же час був місцевий селянин Василь Трач (1728 року народження).

За своїм виглядом, церква повторює характерну для Буковини композиційно-просторову схему тризрубного безверхого храму. Всі зруби

квадратні. Накрита загальним високим скатним дахом з сильним виносом на кронштейнах-випусках верхніх вінців зрубів. З бабинця в неф веде фігурна арка-виріз. Враження висотно розкритого простору підсилює контраст коробового перекриття нефа з плоскими стелями апсиди і бабинця. Дзвіниця поставлена на захід від церкви, дерев'яна, квадратна в плані, двоярусна, каркасна, четверик на четверику. Пам'ятник являє зразок дерев'яної народної архітектури, приклад будівель архаїчного типу, поширених на Буковині в XVIII-XIX ст. [3, с. 10].

Протягом всієї відомої нам історії церкви в селі Білоусівка, місцеві прихожани проявляли всіляку турботу про неї. За народними переказами в 1890 році була надана подяка єпархіального начальства селянину Семену Цуркану, який пожертвував 467 рублів на придбання для церкви різного роду речей. В 1900 році йому ж було надане архіпастирське благословення за придбання для церкви дзвона і священницького облачення вартістю 300 рублів. У 1901 році надане архіпастирське благословення землевласнику Миколі Анастасійовичу Статевічу за пожертву в церкву села Білоусівка одягу для священника і трьох покривал вартістю 110 рублів. У 1902 році архіпастирське благословення отримала Євдокія Цуркан за придбання для церкви траурного священницького облачення, двох великих позолочених хоругв, двох покривал на престол і великої позолоченої лампади. У 1903 році було оголошено схвалення єпархіального начальства Михайлу Маркітону за пожертвування в церкву села Білоусівка семисвічника і висячої лампади, а також за придбання для церкви срібних речей. Тоді ж вже згадана селянка Євдокія Цуркан придбала для Свято-Димитріївської церкви дарохранительницю, трисвічник великоденний і кропила [3, с. 10].

Відомий дослідник В. Г. Курдіновський, обстеживши на початку ХХ століття Білоусівську церкву, зазначив, що в ній є стародавнє Євангеліє, надруковане у Львові в 1690 р., і старовинна полотняна риза. Є також ікони з 1812 року. В 1910 році місцевий священник передав це унікальне Євангеліє Бессарабському церковному історико-археологічному товариству, про що в «Журналі річного зібрання» товариства, від 18 березня 1911 року був зроблений наступний запис: «Преосвященний Никодим доповів зібранню, що від священника церкви села Білоусівка 5 округу, Хотинського повіту, Петра Полянського при проханні від 16 грудня 1910 року за №72 надійшло Євангеліє, передане в бібліотеку товариства Преосвященним 20 грудня 1910 року. Євангеліє надруковано 28 листопада 1690 року у Львові, про що свідчить титульний лист. Постановили: жертводавця дякувати, Євангеліє, передане бібліотекарю, занести в каталог» [3, с. 16].

Нині у старій Свято-Димитріївській церкві, яка розташована на кладовищі, один раз на рік проводиться богослужіння. З хрестами, що знаходяться біля церкви, пов'язано чимало різних цікавих переказів, спогадів і навіть легенд. Вони колись були переважаючими в місцевих переповідках минулого. Адже священне для корінного білоусівчанина – це не стільки загадкова пам'ятка минулого, але й вікова родова спадщина. До цього кладовища разом з віруючими

приходить і нинішній настоятель Свято-Дмитріївської церкви села Білоусівка отець Юрій.

Збільшення чисельності населення с. Білоусівки та мала місткість церкви змусило місцевих жителів задуматися про будівництво нової церкви в селі. 10 травня 1889 року було затверджено Білоусівське церковно-приходське піклування (складалося з голови і 12 постійних членів), яке спочатку оголосило своєю метою збір коштів на спорудження нової церкви.

21 серпня 1911 року на центральній площі села була закладена нова кам'яна церква, також на честь святого великомученика Димитрія Солунського. Учитель місцевої Білоусівської церковно-приходської школи І. Чорней про цю подію у своїй статті, опублікованій в Кишинівських єпархіальних відомостях, в тому ж 1911 році, пише наступне: через необґрунтовані розтрати з боку духовенства, будівництво затяглося. Дійшла справа навіть до селянських стихійних бунтів, наприклад, такі факти засвідчені в 1913 році: «Селяни с. Білоусівка Хотинського повіту відмовилися будувати церкву і нести повинності на користь духовенства. У відповідь на вмовляння прибулого губернатора з натовпу пролунали крики, що їм «церква не потрібна, бо нема коли її відвідувати, так як вони мають працювати у поміщиків і на них молитися» [4].

За даними на 1914 рік нова «споруда доведена до даху». Але, різного роду обставини (Перша і Друга світові війни, войовничий атеїзм та ін.) призвели до того, що будівництво церкви було законсервовано на десятиліття. Після закінчення другої світової війни, з приходом Радянської влади, в незавершеній будові був розміщений клуб [4].

Церква була добудована у 1990 році. Вона покрита алюмінієвою бляхою з одним великим куполом посередині, і чотирма меншими по боках, спереду розташована дзвіниця. Освячення церкви відбулося 8 листопада 1990 року на честь святого Дмитра Солунського і церква прийняла назву Свято-Дмитріївської. Вона є правонаступницею старої Свято-Дмитріївської християнської церкви, яка була зведена в 1794 році.

Список використаних джерел:

1. Відомість про Дмитрівську церкву Хотинського повіту селища Білоусівки 1832 рік.
2. Відомості про стан церков Бессарабії у 1812-13 рр. Праці Бессарабської Губернської вченої архівної комісії. Т. III. Кишинів, 1907. С. 261. [http://oldchisinau.com/lib/files/SostoianieTserkveivBesarabii1812-1813gg-Nalipra\(BGUAK1907\).pdf](http://oldchisinau.com/lib/files/SostoianieTserkveivBesarabii1812-1813gg-Nalipra(BGUAK1907).pdf) (дата звернення: 10.01.2023).
3. Журнал річних зборів Бессарабського церковного історико-археологічного суспільства, від 18 березня 1911 р. // Праці Бессарабського Церковного Історико-Археологічного товариства. Вип. VI-й. / За ред. В. Курдіновського. Кишинів: Єпархіальна друкарня, 1912. 497 с.
4. Мандзяк О. С. Православна церква на Сокирянщині. «Сокирянщина», 2016. 748 с.

ДЕПОПУЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ОЗНАК ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Жулканич Неля Михайлівна

доктор історичних наук, професор,
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”

Жулканич Олександр Михайлович

кандидат економічних наук, доцент, доцент
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4249/>

Нинішня демографічна криза в незалежній Україні, багато в чому є наслідком негативних тенденцій, витоки яких – у радянському минулому. В означений період мали місце скорочення тривалості життя і темпів народжуваності; зростання смертності та ознаки «старіння нації». Однак, за період незалежності ситуація в країні не покращилася, а скоріше погіршилася.

Особливо гострою є соціально-демографічна ситуація на селі. Всю територію України депопуляція сільського населення охопила ще з 1979 року. Тривалий час відносно благополучними, в демографічному відношенні, вважалися області Карпатського регіону, де природний приріст населення становив у середньому 7,4 особи на 1000 населення, тоді як по Україні цей показник становив всього 3,5. Проте, за наступні 20 років ситуація значно змінилася. Щорічне зменшення чисельності сільських жителів впродовж 1980-1990 років становило 60,2 тис. осіб. В селах зазначених областей було зафіксовано природний приріст населення на рівні 3,4 %, найвищим він був у Закарпатській області – 7,7 %, Найнижчий – у Львівській – 0,7 %. У містах регіону цей показник в середньому становив 6,5 % [2, с. 41-43; 4. с. 329]. Проте, на кінець 90-х років ситуація погіршилася і в благополучних раніше, в демографічному відношенні, карпатських областях. Таке різке скорочення народжуваності й різке зростання смертності в Україні стало наслідком антисоціальної політики стосовно села впродовж як радянського періоду, так і в роки незалежності нашої держави.

Впродовж 2000-2005 років перевищення смертності над народжуваністю досягло 156 тис. осіб за рік. Кількість померлих перевищувала кількість народжених майже у 90% сіл, а в 11% – за цей час не народилося жодної дитини [3, с. 15]. Загалом же впродовж 2010-2015 років чисельність сільського населення України скоротилась на 8,7%. Упродовж зазначеного періоду щорічне зменшення становило в середньому 210,4 тис. осіб. Порівняно ж з 1990 роком сільське населення України скоротилось на 22,4 % [5, с. 76-78]. Незначний приріст чисельності спостерігався лише у Київській області (на 0,2 тис. осіб).

Відповідно до результатів опитування «Соціально-економічний стан українського села», проведеного Інститутом Горшеніна, 44,3 % опитаних основною проблемою українського села визначили саме скорочення сільського населення [8]. Серед вагомих причин такого становища було вказано: зниження рівня народжуваності в сільській місцевості через відсутність робочих місць і можливостей забезпечення відповідного добробуту сім'ї; поганий благоустрій сіл; низьку якість медичного обслуговування.

Науковці вважають, що в Україні вичерпаний потенціал демографічного зростання. "Для того, щоб покоління батьків чисельно заміщувалося поколінням дітей, треба, щоб на одну жінку припадало 2,13-2,15 дитини. В Україні стільки не народжується із 60-х років минулого сторіччя. Та й у жодній країні Європи не народжується. І кожне наступне покоління чисельно є меншим за попереднє. У найгіршому році – це був 2001 рік – було трохи більше 1. Зараз показник становить 1,5" [7]. Лише впродовж 2020-22 років кількість сільського населення скоротилася з 12,8 до 12,5 млн. ос. [6].

Депопуляція населення є лише однією з ознак демографічної кризи, що має місце в Україні. До основних її ознак відносять ще : - високий рівень смертності, особливо передчасної у чоловіків (вірогідність смертності чоловіків у працездатному віці близько 38-40%); - низьку середню тривалість життя (станом на 2021 рік - 66,92 років у чоловіків і 76,98 років у жінок, що є менше, ніж в середньому у світі); - статеву диспропорцію (станом на 2021 рік в Україні на 1000 чоловіків припадає 1158 жінок, а у світі це співвідношення – 0,99, у країнах ЄС – 1,052); - довготривалий міграційний вплив молоді, що негативно позначається як на чисельності населення, так і на народжуваності [1].

Для покращення ситуації важливо на державному рівні створити умови для стабільного та сталого розвитку країни. А вдасться цього досягти лише за умов соціальної підтримки з боку держави молодих сімей з дітьми, належного рівня профілактики захворювань; забезпечення доступу до висококваліфікованого медичного обслуговування; вжиття заходів зі зменшення забруднення повітря та навколишнього середовища; підтримки поселенської мережі, що за нинішніх умов залишається недосяжним.

Список використаних джерел:

1. Біленко О. В., С. Ф. Горбань. Демографічна ситуація в Україні: сучасний стан та основні проблеми. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/80.pdf
2. Народне господарство Української РСР у 1990 р. Стат. щорічник. – К.: Техніка, 1991. – 496 с.
3. Пирожков С. Демографічний фактор у глобальній стратегії розвитку України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11854/01-pirojkov.pdf?sequence=1>
4. Статистичний щорічник України за 2000 р. – К.: Техніка, 2001. – 598 с.
5. Україна у цифрах у 2015 році. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 250 с.

6. Україна у цифрах, 2021. Статистичний збірник. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf

7. Українська демографія: що змінилося за 25 років URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/08/160801_ukraine_demography_az

8. Які проблеми турбують українське село (опитування) URL: <https://www.unian.ua/politics/498183-yaki-problemi-turbuyut-ukrajinske-selo-opituvannya.html>

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ 2023: РУХ РАЗОМ ЧИ ОКРЕСЛЕННЯ ВЛАСНОГО ПРОСТОРУ?

Петасюк Олена Іванівна

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-8122-0050

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4203/>

Повномасштабне російське вторгнення в Україну стало каталізатором зсуву світового масштабу в політичній, економічній та безпековій площинах.

У привітальному зверненні організаторів Всесвітнього економічного форуму у Давосі (16-20 січня 2023 р.) йшлося про тригери пандемії і війни Росії проти України, які струснули хитку глобальну систему [1].

Україна конкурує за увагу у світового істеблішменту поруч із виявами Четвертої епохи мережевої революції (К. Скіннер), появою у мейнстрімі метавсвіту, Штучного Інтелекту та Фінтех-хвилі (новий ринок цифрових фінансів). Людство продовжує переживати цифрову трансформацію, поглиблюючи таким чином взаємопов'язаність та взаємозалежність. При цьому виділились умовні групи держав: - ядро, здатне розробляти нові технології; - напівпериферія, спроможна впроваджувати ці технології та мати власну спеціалізацію у глобальному поділі праці; - периферія як джерело сировини [2]. Темою Давосу-2023 стала «Співпраця у фрагментованому світі» з натяком на пошук консенсусу, особливо у протистоянні «кількаполярного» світового устрою новим викликам для економічних систем та систем колективної безпеки, що мають бути сперті не стільки на зобов'язання, скільки на збройну силу [2].

Високий ступінь фрагментації, висока заборгованість, уповільнення темпів зростання (Світовий банк очікує зростання світового ВВП на рівні 1,7 % у порівнянні з минулим роком - на рівні 3%) знижують стимули для інвестицій, необхідних для відновлення зростання та підвищення рівня життя найбільш уразливих верств населення у світі. Внаслідок цього перед форумом у Давосі експерти дали прогноз очікування глобальної рецесії у 2023 р., що відображає найповільніший темп після рецесій 2009 та 2020 років з 1993 року. МВФ застеріг країни від глобальної економічної фрагментації через широкомасштабне

російське вторгнення в Україну [3]. З іншого боку, цифровізація впливає на держуправління, у системах реєстрів та інших механізмах фіксації фактів, що стане одним із факторів сприятливого бізнес-клімату [2].

На початку 2023 р. збіглися декілька криз: кризи першого порядку, тобто кліматична (глобальне потепління), епідемологічна (охорона здоров'я), мілітарна, спричинена російською агресією, що загострила енергетичну, продовольчу кризи; криза другого порядку – макроекономічна (зростання макроекономічних дисбалансів тощо). Як наслідок, на порядку денному для світової спільноти – методи боротьби із високою інфляцією, протидія новим геополітичним ризикам. Спільні проблеми, пов'язані із кліматом, екологією, глобальною нерівністю та гуманітарною кризою, актуалізують відвернення загроз світовій цивілізації. Проте після 24 лютого 2022 р. постала нова екзистенційна загроза. Президент України В. Зеленський, виступаючи на сесії «Відновлення безпеки та миру» під час Всесвітнього економічного форуму (Давос), заявив і про кризу часу у питанні відвернення загроз цивілізованому світові з боку російської навали. На його погляд, мобілізація світу має випередити нові ракетні атаки на безпеку та мир інших країн: «Час, який вільний світ витрачає на роздуми, держава-терорист витрачає на вбивства» [4].

Маємо зараз фазу синхронізації цивілізованого світу, який збирається і дає відповіді на російську агресію: економічні санкції; міжнародна фінансова допомога (до прикл., утворення країнами G7 міжвідомчої платформи для координації допомоги Україні; довгострокова позика від ЄС; економічна та бюджетна допомога США; створення «фінансового Рамштайну» (ЄС, ЄБРР, G7, МВФ, український уряд) – Донорська координаційна платформа для відновлення України тощо); пакети допомоги у матеріально-технічному забезпеченні, постачання боєприпасів, палива, забезпечення військовою оборонною технікою, «танкова коаліція», навчання українських військових; міжнародна дипломатична та юридична підтримка (створення міжнародної групи країн (Великобританія, Франція, Австралія та ін.), які допомагатимуть притягувати до відповідальності російське керівництво за незаконне вторгнення в Україну тощо), політичні заяви світових лідерів та організацій (до прикл., 23 листопада 2022 року Європейський парламент ухвалив резолюцію про визнання РФ державою-спонсором тероризму та ін.).

Україна переживає сьогодні трагедію цілеспрямованого знищення мирного народу з боку російського агресора, який чинить злочини проти життя та людяності. Від початку повномасштабного російського вторгнення українські правоохоронці зареєстрували 62 210 злочинів агресії та воєнних злочинів [5]. Україна захищає не тільки власну незалежність та територіальну цілісність, а міжнародний порядок та цивілізаційні антропоцентричні цінності. У резолюції від 26 січня 2023 р. ПАРЄ засудила «ці злочини і повторює свій заклик до міжнародної спільноти надіслати чіткий сигнал про те, що винні у воєнних злочинах і злочинах проти людяності будуть притягнуті до відповідальності і що безкарність за такі злочини неприйнятна. Це однаковою мірою стосується як рядових виконавців, так і тих, хто несе відповідальність за злочини на рівні командування» [5].

Відтак відповідь на запитання «спільний рух чи окреслення власного простору» є очевидною. Світ вже має практику консолідації перед екзистенційними загрозами. Сьогодні це російська агресія та терор. Змобілізованість світу у питаннях забезпечення безпеки є внеском у майбутнє, яке може і не настати, якщо нехтувати викликами сьогодення і не вживати швидких, рішучих, ефективних та спільних дій.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. Другий Давос великої війни: чого чекати Україні від світового економічного форуму. Mind.ua. <https://mind.ua/publications/20252124-drugij-davos-velikoyi-vijni-chogo-chekati-ukrayini-vid-svitovogo-ekonomichnogo-forumu>
2. Найскладніший рік України: якими ми будемо через 20 років. Український інститут майбутнього. UIF. URL : <https://uifuture.org/publications/najskladnishyj-rik-ukrayiny-yakymy-my-budemo-cherez-20-rokiv/>
3. Бесараб О. МВФ дав прогноз для світової економіки на 2023 рік. ua.news. URL:<https://ua.news/ua/money/mvf-dal-prognoz-dlya-murovoj-ekonomyky-na-2023-god>
4. «Трагедії випереджають життя, тиранія випереджає демократію» – виступ Зеленського у Давосі (відео) 18. 01. 2023. hromadske.radio. URL: <https://hromadske.radio/news/2023/01/18/trahedii-vyperedzhaiut-zhyttia-tyraniia-vyperedzhaie-demokratiiu-vystup-zelens-ko-ho-na-davosi-video>
5. ПАРЕС обурена звірствами російських військових і особливо «вагнерівців» в Україні. Укрінформ. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3660069-pare-oburena-zvirstvami-rosijskih-vijskovih-i-osoblivo-vagnerivciv-v-ukraini.html>

ПРИЧИНИ ПАДІННЯ ЗАХІДНОЇ РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Снігур Лариса Петрівна

кандидат економічних наук,

Ірпінський академічний ліцей Національного університету

біоресурсів і природокористування України

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4181/>

Римська імперія була найбільшою державою в західній частині Євразії. За період існування Римської імперії, перемагала практично у всіх війнах, що сприяло успішному приєднанню до імперії великої кількості територій. Перші імператори прагнули поширити та нав'язати на захоплених Римом територіях латинську мову, римські звичаї та римську культуру.

Щодо зовнішньої політики, то діяльність римських імператорів була спрямована на захоплення території та розширенні своїх кордонів. Перемагаючи противника та завойовуючи величезні території, Рим здобував все більшу владу. Але й для цієї величної країни, в плані войовничості та загарбань, настала криза, спричинена певними факторами.

У 410 році відбулася одна з найбільш значущих подій – вестготи захопили Рим. Хоч у цей час Рим вже був столицею імперії, але все ж зберігав величезне політичне значення. Саме захоплення «вічного міста» вестготами вважається однією зі сходинок до падіння Західної Римської імперії. З цього приводу Святий Єронім з Віфлеєма писав: «Місто, яке захопило весь світ, було захоплене». Але як така потужна імперія могла загинути від рук неосвічених варварів? [1, с. 168]. На цю тему існує різноманітна кількість думок, тому звернемося лише до деяких з них: Рим занепав через свинець. Саме такою є одна з теорій падіння Римської імперії, яку доводили деякі вчені та історики. На їх думку, використовуючи свинцевий посуд і косметичні фарби, які містили сполуки свинцю, римські аристократи отруювали себе, тим самим пришвидшуючи свою смерть.

Доказом цього може бути те, що римські імператори, які правили Римом, в період перших століть нашої ери, страждали різними психічними розладами та захворюваннями. Середня тривалість їх життя не перевищувала 25 років.

Люди нижчих станів також піддавалися свинцевому отруєнню, оскільки всі вони користувалися водогоном, труби якого були виготовлені зі свинцю.

Також однією з причин падіння Римської імперії стала криза армії. При наступі зовнішнього ворога Рим не так інтенсивно, як раніше міг чинити опір, оскільки армія на той час вже ослабла. Причиною цього стала відсутність сильних імператорів, здатних нав'язати армії патріотичний дух. Деякі з них, більшість коштів, що призначались солдатам, присвоювали собі, втрачаючи цим свою репутацію. Тому часто солдати відмовлялись йти на поле бою. Лави армії не поповнювалися через низьку народжуваність. До того ж, мало хто хотів йти воювати за невелику плату [1, с. 288].

Ще одна з причин падіння Римської імперії – це існування в той період рабовласницького ладу. Експлуатація рабів сприяла появі повстань, які в той час відбувалися регулярно. Для придушення опору була потрібна військова сила, якої не вистачало. Повстання на цьому підґрунті призвели до господарського та економічного занепаду імперії.

Економічною причиною падіння Риму виявилось те, що натуральне господарство переважало. Що спонукало до скорочення тих галузей господарства, які займалися переробкою. Відбулося підвищення ціни на перевезення продукції. Держава була змушена підвищити податки, але населення було не спроможне їх сплачувати. Після інфляції відбулося скорочення обсягу валюти в імперії [3, с. 108].

Поява нової релігії – християнства, також відчутно сприяла занепаду Римської імперії, оскільки в 308 році вона стала головною державною релігією Риму. З прийняттям християнства змінилися погляди людей на традиційні Римські цінності. І якщо до ухвалення цієї релігії імператор для народу був чи не «богом», то після прийняття нової релігії й бог змінився. Християнські духовники почали втручатися в політичне життя, що сприяло ускладненню правління імперією [2, с.206].

Таким чином, розглянувши існуючі причини падіння Римської імперії, можна зробити невтішний висновок, захоплення Риму вестготами було заключною причиною краху. Основні причини були набагато глибинними. Економічні, політичні, військові, навіть духовні фактори сприяли знищенню Західної Римської імперії. Східна ж імперія продовжувала своє існування ще 1000 років, процвітаючи та розвиваючись.

Література:

1. Вегнер В. Рим: початок, поширення і падіння всесвітньої імперії римлян: Харків. Видавництво Харвест, 2020. 447 с.
2. Гібон Е. Історія занепаду і краху Римської імперії: Харків. Терра-Книжковий клуб, 2001. 704 с.
3. Гроссман Ю. М., Лісовий І. А. Історія Стародавнього світу: Практикум. Львів, 2018. 340 с.

ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЗНАКОВИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОГРАФІЇ М. МІХНОВСЬКОГО)

Ткаченко Маргарита Ігорівна

магістрантка історичного факультету,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Петасюк Олена Іванівна

кандидат історичних наук, доцент кафедри Новітньої історії України,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4309/>

Микола Міхновський – громадський діяч, адвокат, публіцист, перший ідеолог українського націоналізму, ідеолог самостійницької течії в українському русі початку ХХ століття, автор програмного документу Братства тарасівців «Кредо молодого українця» та брошури «Самостійна Україна» [1, с. 23].

Микола Міхновський народився 31 березня 1873 року на Полтавщині у родині сільського священника. Його дитинство пройшло серед української природи, народних пісень, оповідань та дум. Світогляд дітей формувався під впливом батька, який виховував їх у «самостійницькому дусі». Батько Миколи, якого звали Іван з великим трепетом зберігав національні традиції і сміливо правив богослужіння українською мовою. Освіту Микола Міхновський здобув у Прилуцькій гімназії. Закінчивши гімназію, у 1890-му році вступив на юридичний факультет Київського університету [2].

Навчаючись на юридичному факультеті Київського університету Св. Володимира, Міхновський увійшов до таємної політичної організації «Братство тарасівців». «Нашому поколінню належить створити українську

національну ідеологію для боротьби за визволення нації і для створення своєї держави» – так окреслив «Кредо...» Міхновський. Зреалізувати ці ідеї Братство не змогло, натомість практично усі його члени опинилися за ґратами [3, 14-58].

Надалі саме Міхновський був першим, хто вголос заявив, що ідея створення автономної України у складі Росії є повною нісенітницею, адже наша держава має право бути незалежною від будь-кого і повинна бути такою. Український апостол започаткував традицію новітнього українського самостійництва і робив відчайдушні спроби наблизити перспективу державної самостійності України саме конкретними справами. Він прагнув до справедливого соціально-економічного ладу, який буде побудований на різних формах власності, усебічного розвитку культури й духовного життя, а також національного відродження. Ця людина, вчинки якої не можливо оцінити й сьогодні, не боялася відкрито говорити про самостійну Україну, спілкуватися національною мовою зі знайомими й чужими, відверто висловлювати свої думки та погляди. Микола Міхновський чітко і ясно формулював завдання розбудови незалежної національної держави як гаранта збереження та розвитку нації, а водночас і гаранта дотримання прав людини. До речі, ідеї Міхновського підтримувала тільки молодь, але пізніше число його прихильників зросло. Як на мене, то важливо зазначити, що ним була розроблена система поглядів включення української інтелігенції у процес національного створення незалежної України і ця ідея поширювалася в масах. І це на початку ХХ сторіччя.

Міхновський погодився на пропозицію керівників новоствореної Революційної української партії (РУП) і створив до неї програму «Самостійна Україна» [1, 23]. Свої погляди розквітанню України він розкрив у брошурі «Самостійна Україна», опублікованої у Львові. Міхновський охарактеризував завдання українського національно-визвольного руху на початку ХХ ст.: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат аж по Кавказ» [1].

1902-го, після розриву з РУП, Міхновський став засновником Української народної партії (УНП), до якої написав маніфест «10 заповідей УНП» [6].

«Десять заповідей УНП» – один із найголовніших документів самостійницького руху, випущених Міхновським. «Ми боремося проти чужоземців не тому, що вони чужоземці, а тому, що вони експлуататори» [6]. Саме такою була позиція Міхновського. Отже, націоналізм Міхновського мав в основному оборонний та захисний характер. Він був протидією, запереченню державному шовінізму панівної нації.

За ініціативою Миколи Міхновського у Києві 1917 року відбулись три військових віча, останнє з яких ще 11 березня ухвалило рішення про утворення Першого українського полку ім. гетьмана Богдана Хмельницького.

16 березня 1917 року було сформовано товариство «Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка» очолюваний Миколою Міхновським. В той день військова нарада Київського гарнізону після доповіді Міхновського обрала Український військовий організаційний комітет і ухвалила відразу приступити до формування своєї національної армії. Цим дорученням комітет деларував українізацію російської армії, тобто формування у її складі

українських частин; створення у частинах армії українських громадських організацій; негайну організацію першого українського полку. Про це Микола Міхновський висловився у своїй емоційній промові у процесі української маніфестації 19 березня у Києві [4].

Про діяльність Українського військового організаційного комітету Микола Міхновський інформував на Українському Національному конгресі (6-8 квітня 1917 р.). Саме в цей час комітет проводив перемовини з командуванням російської армії про утворення двох українських бригад. Конгрес обрав його членом Центральної Ради від Українського військового клубу імені гетьмана Павла Полуботка. На Першому Всеукраїнському військовому з'їзді (5-8 травня 1917) Микола Міхновський увійшов до складу Українського генерального військового комітету (УГВК) – вищої військової установи в Україні.

В останні роки життя Міхновський очолив Українську демократично-хліборобську партію, яка здійснила в Києві державний переворот. Наталія Полонська-Василенко описує в «Історії України» [7], що розчаровані Центральною Радою праві кола українців пропонували очолити Українську державу саме йому. Насамперед німці тоді підтримали Скоропадського, а Міхновський виїхав на Кубань, де організовував рух кооператорів і шкільництво, проте, однією з версій є те, що ДПУ знайшло його і 3 травня 1924 року розстріляло. Проте, є ще версія, що Міхновський покінчив життя самогубством [5, с. 36-42].

Виходячи з вищезазначеного, констатуємо, що Микола Міхновський лишив глибокий слід у духовній культурі та національно – визвольній боротьбі українського народу за державність і незалежність України. На сьогоднішній день Микола Міхновський є символом незгасаючої віри українців у світле майбутнє, у те, що серед сучасних громадян нашої держави з'явиться численна кількість його прибічників, які справді усвідомлюють значення високих намірів, і що постать – Микола Міхновський – завжди буде вічною у пам'яті нашої нації.

Отже, Микола Міхновський прагнув до незалежної України, до модерного соціально-економічного ладу та всебічного розвитку українського народу в сім'ї європейських народів, до розквіту його мови, національної культури – усі ці його прагнення відповідають найглибиннішим тенденціям історичного розвитку. Міхновський першим у Наддніпрянській Україні закликав до боротьби за самостійність України й обґрунтував необхідність та історичну обумовленість цієї боротьби.

Список використаної літератури:

1. "Самостійна Україна». Промова. Видане Р.У.П. – Ч. 1. – Львів, 1900. – 23 с. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15671/file.pdf>
2. Гринівецька Т., Шевчук А. Миколи Міхновський як ідеолог українського націоналізму URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2952>
3. Горєлов М. Перший український державник. Передвісники незалежної України. Історичні розвідки. – Київ, Рада. 1996. – С. 14-58.

4. Міхновський Микола Іванович URL: https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9C%D1%96%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
5. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: дитинство та юність. Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2000. – Вип. ІХ. – С. 36-42.
6. Десять заповідей УНП URL: http://nbuviar.gov.ua/asambleya/10zap_unp_%201904.php
7. Полонська – Василенко Н. Д. Історія України – Київ : Либідь, 1995. – 606 с. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000800

Філософські науки

ВЛАДА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ М. ФУКО

Зінченко Наталія Олександрівна

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії та суспільних наук,

Полтавський державний медичний університет

ORCID: 0000-0002-3247-3836

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4271/>

Дана робота демонструє основні ідеї М. Фуко влади, які було сформовано в період активної фази життєдіяльності мислителя. Філософ хронологічно-логічно виклав свої судження в працях: «Історія безумства», «Наглядати і карати», «Воля до істини». Основна його мета досліджень – «конституювання самого себе в якості творця свого власного життя». Розкриваються онтологічні та гносеологічні засади дискурсу влади.

Основний період формування концепції влади припадає на XX-XXI сторіччя. Ці сторіччя насичені прогресивними, реформаторськими процесами. В цілому більшість концепцій даного періоду не сумісні між собою.

Французька філософія відома прогресивними ідеями М.Фуко. Активну діяльність мислителя можна розділити на два періоди – структуралістичний та постструктуралістичний. Саме другий період припадає на час активної громадянської позиції філософа, щодо викликів сучасності та визначення проблеми філософського суб'єкта.

М. Фуко був соціально активним, а в політичному середовищі – реформатором. Філософ на своїх лекціях наголошував: «Не используйте мысль для придания политической практике ценности истины» [1, с. 6].

Мішель Фуко завжди був в епіцентрі історичних подій не лише у Франції, а й за кордоном. В 1979 р. мислитель виступив з підтримкою ісламської революції в Ірані на боці протестантів. Він вбачав у діях протестантів «народний прорив до свободи», слідкував за хронологією подій та публікував свої вислови у газеті «Ліберасьйон». Слід зазначити, що «Ліберасьйон» – це наймолодша французька газета національного характеру.

Фуко завжди прагнув пізнати невідоме, відкрити нове, завдяки своєму скепсису не мав догматизму. Лекції Мішеля систематично відвідували відомі політики, його висновки історичних знакових подій, нотували та записували на магнітофонні касети. На одній із лекцій мислитель відзначив проблему «влади» і «знання». Його праця «Історія безумства» чітко аналізує та демонструє взаємозв'язок даних категорій. Не забуваємо, що саме в 60-х роках XX ст. у Франції домінує екзистенціалізм та феноменологія, а Фуко перебував під

впливом філософських поглядів М. Хайдеггера і Е. Гуссерля. Перебуваючи в пошуці істини Фуко аналізує праці Ф.Ніцше та Гегеля. Їх ідеї сприяли формуванню теми генезису сучасного європейця. Ідея Ф.Ніцше про генеалогії моралі, де мораль виступає історичною формою досвіду суб'єкта, була повністю переосмислена М. Фуко. Він стверджував, що в результаті зіткнення і модифікації різновидів свободи призводить до влади. Свобода і влада – рушійна сила генеалогій, саме ці категорії відображаються в концепції «влада – знання» у працях М. Фуко.

На тему влади у Фуко вплинув і марксизм. Вчений, навіть три роки був членом комуністичної партії. Досвід праці з авторитаризмом сприяв зацікавленості ролі владних відносин у процесі формування різновидів знання у відношенні до влади.

Фуко з глибокою зацікавленістю вивчав співвідношення влади і знання не лише в політичному колі, а й різних соціальних сферах суспільства: відносини між лікарем і пацієнтом, вчителем і учнем, батьками і дітьми.

Мішель Фуко у розмові з журналістом у 1977 р., аналізуючи свою наукову діяльність, говорить: «...Подлинную трудность для меня представляло решение вопроса, который, впрочем нынче является вопросом для всего мира, а именно вопроса о власти [2, с. 280]. Він стверджував, що для формування основних проблем поняття «влади» пройшов тернистий шлях, для усвідомлення потрібно свідомо підійти до даної проблематики.

Для видатного філософа в 1955 році настає час, коли постає непорозуміння поняття «надлишкова влада». Дане поняття ототожнюється з періодом сталінізму в Радянському Союзі та фашизмом у Німеччині. Деякі вчені досліджуючи вище зазначені політичні системи, пояснювали та аргументували з економічної позиції. Але Фуко, зазначає, що припинення їх існування не припиняє існування поняття «надлишкова влада», відповідно такий процес потребує глибокого аналізу політично-соціальних процесів. Фуко пише: «...у нас небыло никаких понятий и исторических инструментов, которые позволили бы как следует уловить всю сложность вопроса власти, поскольку XIX ст., завещавшее нам эти инструменты, воспринимало эту проблему лишь посредством различных экономических схем» [2, с. 281].

Але в даному контексті філософ аргументує марксистську систему влади, яка неофіційно існує до середини ХХ ст., і говорить про існування інших видів влади, які офіційно невизнані.

М. Фуко стверджує, що його творчість спрямована на проблеми влади і це творчість не просто хвилинна, дана проблематика є лейтмотивом його діяльності і проблематика по-різному вирішується та аналізується. Під час лекції, яка відбулася у франко-японському інституті Кансай в Кіото, Фуко зазначає: «Мои исследования обращаются к техникам и технологам власти. Они сосредоточены на изучении того, как власть властвует и заставляет себе повиноваться» [3, с. 319].

Філософ відзначає, що влада є складним феноменом і щоб зрозуміти цю загадкову річ, яка є одночасно видимою і невидимою, присутньою і прихованою, інвестованою повсюди, потрібно довгий час здійснювати глибокий історичний

аналіз. Фуко бачить проблему неспроможності існування загальної концепції влади. Такою проблемою постає ототожнення феномену влади з інтерпретацією державної влади і її інститутами (армія, судочинство). В даному випадку теорія держави не могла претендувати на те, щоб охопити феномен влади в її цілісності. Обмеженим, в даному аспекті є і дослідження різного характеру соціальних інститутів. Влада, а головне її сутність і механізми здійснення, вислизають і є не доступними для дослідження. В такому випадку монолітне вивчення влади та політичних інститутів неможливе. Фуко говорить, що народ живе в окулярах і не усвідомлює владного процесу, який реалізується за рахунок соціальних інститутів та установ, які здавалося б, що не мають ніякого відношення один до одного. Наприклад, освітні заклади, пенітенціарні установи, медичні організації, кожна має свою специфіку впливу та використовує власні методи та технології реалізації влади. До того ж, влада проникає у суспільне життя набагато глибше ніж здається, вище зазначені інститути та установи є фундаментом суспільного життя, а принципи їх діяльності формуються віками і є сталими величинами.

Владу, Фуко не ототожнює з політичною владою. В дійсності, говорив філософ: «отношение власти существуют (это – то, несмотря ни на что, нам известно, однако отсюда не всегда извлекают выводы) и проходят через множество других вещей. Ведь отношения власти существуют между мужчиной и женщиной, между тем, кто знает, и тем, кто не знает, между родителями и детьми, внутри семьи. В обществе имеются тысячи и тысячи различных властных отношений [2, с. 289].

І дійсно, суспільні відносини різного характеру (виробничі, сімейні, шлюбні і т.д.) тісно переплетені і мають одночасно визначальну та обумовлену роль. Недоцільно говорити, наприклад, владні відносини між чоловіком і жінкою, між хворими і здоровими, між освіченими і неосвіченими відбуваються виходячи з позиції державної влади, але не залежать один від одного, скоріше за все навпаки – державна влада спирається на них. Фуко пише у свої працях, що індивід знаходиться в площині де існує «цілий пучок владних відносин», які допомагають йому реалізуватися. У зв'язку з цим, безглуздо, стверджує Фуко, намагатися змінити державну владу, обмежившись зміною державного уряду та деяких соціальних інститутів, завдяки яким здійснюється реалізація державної влади. Змін, перш за все, потребує система мікровлади, адже влада є всевладною, тому що у будь-якій точці виробляє і відтворює себе: «Власть повсюду, не потому, что она все охватывает, но потому, что она отовсюду исходит» [5, с. 193].

Владу, особливо державну, зазвичай асоціюють з насильством і оцінюють як негативний феномен, але Фуко заперечує, говорить, що таке твердження не відповідає дійсності. Державна влада не може породжувати насильство, в такому випадку вона була б вразливою і слабкою, але вона авторитетна та сильна, завдяки методології на рівні мікровладних систем.

Одним із ключових питань у Фуко постає «відносини влади», «отношения власти являются отношениями силы, противостояниями» [2, с. 290]. Тобто відносини влади чітко визначають дві сторони, два полюси: полюс прагнення і полюс протистояння чи то полюс спротиву, тобто сили протидії. Відносини

влади, відповідно, перебувають в постійній динаміці та напрузі. Мислитель підкреслює, що «отношения власти являются отношениями силы, противостояниями, а стало быть, они всегда обратимы. И нет отношений власти, которые восторжествовали бы целиком и полностью и господство которых было бы необратимым» [2, с. 290]. Це пояснюється тим, що існує внутрішній дисонанс відносин влади, але він ще більше прослідковується на рівні мікровлади і абсорбує соціум. У зв'язку з цим існує дивергенція видів влади і їх боротьби. «Всякая борьба, – пишет Фуко, – разворачивается вокруг конкретного очага власти одного из тех бесчисленных мелких очагов, каковым может оказаться какой-нибудь мелкий начальник, приватник в муниципальном доме, начальник тюрьмы, судья, работник профсоюза, главный редактор журнала» [4, с. 76].

Аналізуючи вище зазначені позиції М. Фуко про владу, можемо погодитися у феноменальності даної категорії. Філософ має рацію, державна чи то політична влада – це лише одна із форм феномену влади. В суспільстві можуть існувати і неполітичні, але авторитетні та діючі форми власті. На практиці ми спостерігаємо, як державна влада використовує армію, правоохоронні органи та інші інститути для реалізації своїх дій. Але в конкретно існуючих історичних умовах вони можуть набувати відносної самостійності. Твердження Фуко, що влада зосереджена у всі соціокультурних інститутах без винятку, на мій погляд, не відповідає дійсності. Мислитель намагається довести будь якою ціною, що влада існує не лише в соціокультурних інституціях а й міститься сама в собі. Моя позиція пояснює феномен влади в унікальності її форм та принципів існування як в соціальному так і державно-політичному житті.

Список використаних джерел:

1. Вен П. Фуко. Его мысли и личность / Пер. с фр. В.Ю. Быстрова. – СПб: Восход, 2014. – 195 с.
2. Фуко М. Интеллектуалы и власть: статьи и интервью, 1970-1984: В 3 ч.: Избранные политические статьи, выступления и интервью. Часть 2 / Пер. с фр. И. Окуневой под общ. ред. Б. М. Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – 318 с.
3. Фуко М. Воля к истине. По ту сторону знания, власти и сексуальности. / Пер. с фр. С. Табачниковой под ред. А. Пузыря. – М.: Магистериум-Касталь, 1996. 4. – 448 с.
4. Фуко М. Интеллектуалы и власть: статьи и интервью, 1970-1984: В 3 ч.: Ч. 1. / Пер. с фр. С. Ч. Офертаса под общ. ред. В. П. Визгина, Б. М. Скуратова. – М.: Праксис, 2002. – (Новая наука политики.) – 381 с.
5. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. М., 1996. – 448 с.

АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Мокан Наталія Ігорівна

аспірантка кафедри філософії,

Київський національний університет

будівництва і архітектури, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-7264-1921

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4283/>

Аксіологія діалогу культур базується на ідеї, прийняття «інакшості». Позаяк жодна культура не є самодостатньою, їй є чому «повчитися» у інших. Взаєморозуміння та повага забезпечують кращу оцінку різноманітності та культурного розвитку. Реалізація даної ідеї з необхідністю містить низку етичних запитів, зокрема наявністю поваги до культурних відмінностей без засудження та відкидання; відповідальності однієї культури перед іншою щодо етичності її продуктів (таких, що не порушують мир, безпеку людини та навколишнього середовища); рівності у праві мати свою точку зору, творчу позицію, можливість проявляти свій потенціал. Саме ці етичні запити покликані створити середовище для діалогу (який стає одним із найефективніших регулятивів культурної діяльності), в якому до всіх культур, незалежно від їхнього культурного походження, ставляться з повагою.

Поряд з цим, одна з особливостей міжкультурного діалогу постає як проблема взаєморозуміння, через повне або часткове незнання іншої культури. «Інакшість» культури проявляється у відмінних символічних системах кодування світоглядних уявлень, що оприлюднюються у мові, мистецтві тощо. Саме ціннісні орієнтації, на ґрунті яких формуються культури, інколи можуть перешкоджати взаєморозумінню. Наприклад, теорія ціннісних орієнтацій Ф. Клюкхона та Ф. Стродтбека [1] представлена п'ятьма основними категоріями, які повсюдно є спільними для всіх людей в усі часи: вроджена схильність, ставлення людини до природи, часовий вимір, ціннісний тип особистості та модель стосунків.

В контексті першої ціннісної орієнтації йдеться про притаманну людині природу, схильність до добра чи зла (Ф. Клюкхон описав американський погляд на природу людини як злу і досконалу, що виросла з пуританської спадщини [2], водночас японці, приміром, вважають, що люди від природи хороші, і ця вроджена схильність залишається незмінною). Друга ціннісна орієнтація – ставлення людини до природи – маніфестується у формах: підкорення природі, гармонії з природою, панування над природою (в цьому аспекті західний менталітет з ідеєю активної перебудови світу протиставляється японській схильності цінувати єдність/гармонію відношення «Людина-Природа»). Третя ціннісна орієнтація – відношення до часу передбачає, що кожне суспільство у свій спосіб осмислює пріоритетність минулого, сьогодення та майбутнього

(американська культура орієнтована на майбутнє і «дивиться вперед», її представники планують і ставлять цілі, прагнуть змін і росту. Орієнтовані на минуле, культури, такі як Японія, Китай, Корея, цінують традиції та досвід і схильні розглядати їх як орієнтир для ухвалення рішень). Четверта ціннісна орієнтація – модальність людської діяльності – пріоритетними вважає саму діяльність, буття або буття в становленні (західні культури надають перевагу діяльності, яка веде до досягнень, що є вимірюваними. Китайські, японські, арабські культури орієнтовані на буття; почуття ідентичності в цих культурах базується на, традиційно укладених, стосунках і стійкій соціальній структурі – люди досягають успіху як команда або зазнають невдачі поодиноці). Щодо п'ятої ціннісної орієнтації – модальність людських стосунків, Ф. Клюкхон пропонує три її варіанти: індивідуалістичну (північноамериканські культури), побічну та лінійну (східні культури).

Ціннісні орієнтації культур – глибинні основи їхньої «інакшості». Незнання відмінностей часто призводить до того, що інакші культурні ідентичності формують різні стереотипи на рівні сприйняття, а це створює прірву між внутрішньою та зовнішньою культурою. Останнє призводить до виникнення нових стереотипів та упереджень вже на рівні ставлення. Для вирішення вищезначеної проблеми, на наше глибоке переконання, варто застосувати діалог (як кращий спосіб культурної взаємодії), учасники якого виходять з передумови, що «Інший» не означає неправильний, «Інший» – це Інший. Якщо припустити, що універсальних цінностей, навколо яких можна побудувати ідеальну культуру, не існує, то чи не може сам процес їхнього обговорення стати єдиним способом створення найкращого спільного культурного простору; єдиним способом уникнення ситуації, коли культурні конфлікти переростають у криваві? Але цінність діалогу ми бачимо в тому, що він виступає водночас і інтегратором, і мотиватором щодо збереження культурної ідентичності, і до можливої її трансформації. Звичайно для мовної гри між культурами стосовно їхніх цінностей, окрім, окреслених вище, етичних настанов (які набуваються в процесі діалогу з розвитком культури спілкування), важлива ще природна здатність культур – бути відкритими задля свого ж процвітання.

Теорія Ф. Клюкхона і Ф. Стродтбека дала поштовх для подальшого дослідження ціннісних відмінностей культур з урахуванням того, що їхня інакшість є стимулом для діалогічного процесу, а не перешкодою. Сприйняття культурно-історичних відмінностей можна подолати шляхом інтеграції «іншого» мислення. Дискурс про ціннісну відмінність може провадитись в різних моделях культурного діалогу, але найоптимальнішою, на нашу думку, є методологія філософського споглядання, що передбачає процес аналізу фундаментальних питань про природу реальності, знання та цінності. Оскільки, єдина мета філософа в культурному діалозі – зробити його можливим і результативним, що досягається забезпеченням консенсусу між позиціями. Методологія філософського споглядання – одна із можливих

моделей культурного діалогу. В сучасному мінливому світі діалог постає майданчиком для створення стабільності, а нейтралітет філософа забезпечує дистанцію – дає можливість «вбудувати», критично проаналізовані, позиції в контекст інтелектуальної культури, відкриваючи нові горизонти; розуміти культури; шукати нові шляхи вирішення проблем.

Власне такими ми бачимо цінності діалогу в міжкультурному просторі.

Література:

1. Kluckhohn F., Strodtbeck F. Variations in Value Orientations. New York: Row, Peterson and Co., USA, 1961. 187 p.
2. Kluckhohn F. Dominant and variant value orientations. Personality in nature, society, and culture / C. Kluckhohn & H. Murray (Eds.) NY: Alfred A. Knopf, 1953. P. 342-357.

VARIABILITY OF GERMAN MEDIA SPEECH WITH FOCUS ON PHONOLOGICAL COMPETENCE

Inessa Azarova

*PhD in Philological Sciences, an Associate Professor
of the Department of German Philology,
Odesa I.I. Metchnikov National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9980-4345*

Olena Vasylychenko

*PhD in Philological Sciences, an Associate Professor
of the Department of Foreign Languages of Natural Sciences Faculties,
Odesa I.I. Metchnikov National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9897-6997*

Tetyana Verbytska

*PhD in Pedagogical Sciences, an Associate Professor
of the Department of German Philology,
Odesa I.I. Metchnikov National University, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-8291-7792*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4259/>

The sound of each language – the specific combination of phonetic, which means suprasegmental and segmental structures and features such as voice, speech melody, rhythm, volume as well as sounds and sound sequences with their specific tonal characteristics – has a far-reaching significance both in practice and in foreign language teaching attaching great importance to the development of not only articulatory but also perceptual skills of students. It should be indicated that pronunciation skills include both production and perception. The development of productive ability presupposes the development of perceptual abilities as well (Hirschfeld/Reinke, 2018: 21). The two skill areas must gradually be taught parallel to each other. The competence expectations and demands in the perceptual area inevitably exceed the productive ones at all learning levels, because from the very beginning the learners have to engage with the foreign language perceptually. For this reason, listening comprehension must be given great attention during German classes, so that foreign learners of German have opportunity to pick up not only national standard varieties of the pronunciation but also colloquial and dialectal forms. Otherwise, they would expect native speakers to possess only a correct national standard pronunciation in certain situations like at school, university or in media. In this way, the level of development of perceptual abilities is reflected,

which should be promoted much more intensively so that the listening processes does not become a problem in practice (Hirschfeld, 1996: 192).

The problem of insufficient level of development of perceptive abilities with regard to the national standard varieties of German is probably caused by the fact that, on the one hand, German Standard dominated until the 1990s, accordingly “a monocentric orientation of the lessons of German as a foreign language” prevailed: The Federal German Standard was considered the only correct German and therefore was generally taught including foreign language lessons without pointing out the pluricentric character of the German language (Kellermeier-Rehbein, 2014: 215). In the meantime, the perspective has changed in favor of the pluricentric approach, but the German standard variety is still regarded as the only target variety of the lesson. Many textbooks published that period are evidence of such a "monocentric orientation" (Kellermeier-Rehbein, 2014: 216) of teaching German as a foreign language that focus on the linguistic reality of Germany and often only marginally refer to the standard language features of Austria and Switzerland (Kellermeier -Rehbein, 2014: 215). On the other hand, pronunciation exercises have been before and unfortunately still are not optimally integrated into most textbooks (Hirschfeld/Reinke, 2018: 184). In addition, due to the lack of curricular time in German classes there is usually little chance to train such skills as comprehensive listening with regard to the national pronunciation variants that distinguish the national standard varieties (German, Austrian and Swiss German) from each other, which leads to unexpected difficulties in communication between German learners and native speakers outside of the classroom. It is particularly easy to recognize speakers of a certain language variety by their pronunciation, because the phonetic pronunciation is considered the most conspicuous identifying feature of national standard varieties (Kellermeier-Rehbein, 2014: 95). The pronunciation in particular often helps to understand where the speaker comes from, his/her Nationality and/or Region (Ulbrich, 2003: 155-158).

In the context of this article, our research question relates to the treatment of the national standard varieties in teaching of German as a foreign language. Traditionally, teaching the standard pronunciation of the German standard variety at Ukrainian universities forms the basis of German lessons. However, since the German language has a large number of national standard varieties, it is worth teaching them with regard to the target group and the level of competence. For beginners, it is enough to get to know the greeting formulas (e. g. Guten Tag/Grüß Gott/Grüezi), so that pluricentricity does not become an additional burden. With increasing language competence, however, this topic can be deepened. For German studies students, it would be an advantage to go into the special features of the national standard varieties at all language levels in depth: in lexicon, grammar, spelling, pronunciation. B. Rues emphasizes that it is definitely desirable for advanced learners to include regionally influenced slang in listening comprehension training (Rues, 2005: 236). In our opinion, this statement also concerns the development of perceptual competence with regard to the national standard varieties, because the pronunciation differences can be found at all pronunciation levels: in the vowels, consonants and prosody. “Although most of the differences occur systematically, they do not affect the system and are therefore to be regarded as purely phonetic differences” (Hirschfeld/Siebenhaar, 2013: 133).

The object of this research is the spoken media language of the TV announcers and moderators who have received training in speech education, their news announcements and comments represent the oral example of the standard language.

Sound recordings of news programs on Austrian and German television, which can be described as “model recordings” (Krech, 2009:16), serve as the material to be examined.

Research methodology. Methodologically, the following procedure was followed: In order to illuminate the question how well the learners of German as a foreign language are able to distinguish between the standard varieties during listening, they were offered audio recordings of news flashes and commentaries from Austrian (ORF) and German television (ZDF/ARD). A questionnaire consisting of two parts was developed as a data collection instrument. In the 1st part, the students are asked to determine when they hear it for the first time whether it is the German or Austrian standard variety and what characteristics are used to recognize it. In the second part, the students go into the pronunciation peculiarities of the Austrian model speakers more precisely and fill in the table with phonetic features of the Austrian standard variety. After the collected data had been evaluated there were drawn the conclusions concerning the teaching practical relevance.

When the course participants were listening to the media language for the first time, they were able to recognize in which case the standard Austrian variety was involved. The most important feature was a special phonetic pronunciation of the Austrian speakers.

The analysis of the data collected in Step 2 allows us to identify particularly striking pronunciation features of the Austrian standard variety, which were chopped off in the table by most of the course participants, to which belong the "o"-like complaint of the monophthong "a" and as the first component of the diphthong "au", "e"-like sound of the first component of the diphthong "ei", lack of glottal stop in syllable-initial vowels, partial delabialization of front tongue vowels with writing "ö" "ü", peculiarities in the "r" realization, realization of "ch" after "r" as an Ach-sound, unbreathed fortis, realization of "-ig" as [ik] in the final sound. The pronunciation variants mentioned above are realizations that differ greatly from the German standard pronunciation or from media spoken German.

Concerning the variety of standard varieties, R. Schmidlin points to the numerical dominance of speakers from Germany and the spread of federal German television programs in Austria and Switzerland, which has a significant influence on the national varieties of both countries. This is evidenced by the acceptance of federal German variants alongside national variants, according to Schmidlin (Schmidlin, 2011: 34).

To summarize, it can be said that a stronger focus on the standard variation of German in lessons of German as a foreign language is desirable. The aim is to raise awareness of the standard variation and to raise awareness of how to deal with national language norms. In addition, the usage of pronunciation varieties and variants in the classroom helps German learners better understand and be better understood by speakers from German speaking countries. Subsequently, the pronunciation features could be assigned to the phonostylistical levels, analyzing

the spoken language of newsreaders, announcers, moderators as well as politicians and other public figures by phonostylistical levels of read speech, memorized speech, freely producing speech up to spontaneous speech.

References:

Hirschfeld U., Reinke K. Phonetik im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. 2., neu bearbeitete Auflage. Berlin: E. Schmidt Verlag, 2018

Hirschfeld U., Siebenhaar B. Aussprachevielfalt im Deutschen. Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches Deutsch als Fremdsprache. 2013. Heft 3, S. 131-140.

Hirschfeld U. Standardaussprache – Ziel des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache? Hallesche Schriften zur Sprechwissenschaft und Phonetik. 1996. Band 1, S. 187-194

Kellermeier-Rehbein B. Einführung in die nationalen Varietäten des Deutschen. Berlin: E. Schmidt Verlag, 2014.

Krech E.-M. u. a. Deutsches Aussprachewörterbuch. Berlin/New York, 2009

Rues B. Varietäten und Variation in der deutschen Aussprache. Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches Deutsch als Fremdsprache. 2005. Heft 4, S. 232-237.

Schmidlin R. Die Vielfalt des Deutschen: Standard und Variation. Gebrauch, Einschätzung und Kodifizierung einer pluralistischen Sprache. Studia Linguistica Germanica, 106. Berlin/New York: Langenscheidt Verlag, 2011.

Ulbrich Chr. Prosodische Aussprachebesonderheiten der deutschen, österreichischen und schweizerischen Standardvarietät des Deutschen in gelesene Äußerungen von Nachrichtensprechern. Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches Deutsch als Fremdsprache. 2003, S 155-158.

INTERIOR MONOLOGUE AS THE VERBAL MANIFESTATION OF THE INTERIORIZED DISCOURSE (THE CASE STUDY OF SHORT STORIES BY B.K. HUGHES)

Yuliia Leonidivna Hlavatska

Candidate of Philological Sciences, Kherson State

Agrarian and Economic University, the Department of Hotel and Restaurant and Tourist Business and Foreign Languages

ORCID: 0000-0002-1162-0251

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4224/>

The interiorized discourse is not only an internal monologue itself, but also internal images, partially modeled through the character's utterances, his/her emotional experiences, which find their realization in the structure of the text [3, p. 83]. For the current work, it is sufficient to point out that among the speech expressions of the internalized discourse, the following are distinguished: interior dialogue or monologue, free indirect speech and stream of consciousness [3, p. 83].

In the focus of our attention are two short stories by B.K. Hughes (she is famous for short stories and flash fiction; in the UK, she has won the Flash 500 Competition) – “Instinct” [5] and “Angel” [4]. After having analyzed the interior speech of the protagonists we can outline some different peculiarities of the author’s narrative strategies: in “Instinct” it is expressed graphically – with the help of italics, whereas, in “Angel” – mostly by interrogative sentences the protagonist asks herself, and sometimes we see the statements in italics, that is, similar to the handwritten style.

Because we are interested in the ways the interior speech is linguistically presented, in this paper we consider only *the interior monologue*. It is important to note that the present evidence relies on the fact that it is a complex form of a person’s one-sided speech interaction with herself/himself. The individual mainly fixes the final results of her/his own mental process, therefore “interior monologue is characterized by a certain meaningful integrity and continuity, which is ensured, in particular, by the unity of the topic” [1, p. 361].

From the short review above, key findings emerge: there are two types of interior monologue: direct – the 1st person interior narration and indirect – the 3rd person one, respectively. The author’s position is usually expressed in the indirect interior monologue, that is, the author’s speech, which is supposedly passed through the prism of the character’s consciousness. There is practically any author’s manifestation in the direct interior monologue. It is characterized by words and constructions of the conversational language style: “abbreviations, phonetic compressions, emotionally coloured vocabulary, short sentences, interrogative and exclamatory structures, repetitions, unfinished, illogical phrases” [2, p. 38-39].

It is important to highlight the fact that in both stories being analyzed, we have found examples of both direct and indirect interior monologues. The following is an illustration of the indirect interior monologue: “*How can she admit that that morning she sang and danced around her flat, listening to the songs of her neighbour’s birds from across the interior courtyard of the building, and tending her begonias, which bloom with fanatical abandon? How has this come about, she often wonders – why is she able to have a kitchen full of delicacies to choose from, and no obligation to share her crème caramel or jamón, when other people can’t manage to scrape together so much as a sandwich?*” [4, p. 13]. Here we observe the interior speech of the protagonist, Consuelo, an elderly woman who lives in one of the districts of a Spanish town. Her mental process is accompanied by certain external impressions and factors: her carefree life as she has never worked (“*She never had a job beyond caring for her parents, but scenes of office life on television have convinced her she’s been better off far away from the workplace*” [4, p. 12]; “*Gazing around her at the fervent faces she can’t help feeling what luck it is that she’s free of the tyranny of fear*” [4, p. 11]). Consuelo’s interior monologue is aimed at misunderstanding herself, the situation that has been developing around her, the circumstances she has not noticed for at least the last 20 years: she lives in abundance, while the rest barely survive. The character’s emotional interior speech is conveyed by means of emotionally coloured syntactic structures (two interrogative sentences, identical in structure and complicated by subordinate clauses), modal (*can, be able to, admit, come about, obligation, can’t manage*) and evaluative vocabulary (*scrape together,*

fanatical abandon, delicacies) as well as a lexical deictic marker (*that morning*) and indicative forms of verbs as the basic way of interior speaking.

The following text passage from “Instinct” is the example of the direct interior monologue: “*If Edmund remains in his present state of mind, he might kill Wilde. And if he does, he’ll be executed. Edmund’s far too transparent to get away with anything. And how could I live then? She’d have to take action before Edmund did. But how? London-style social services didn’t exist in this place where people relied on family and community. And Colonial times might be over, but she feared that Wilde might benefit from a vestigial White Man’s Impunity*” [5, p. 20]. Sally, the protagonist, is worried about her husband as he might kill Wilde and be imprisoned. She is sure that Edmund will do it, so she decides to take the case on her own. Sally’s emotionality, her immediate assessment of the situation is verbally reflected through the use of shortened verb forms, interrogative sentences, conditional mood, modal verbs (*might, could*), lexemes with evaluative meaning (*transparent, feared, to take action*), besides.

In future work, investigating the interior dialogue as the character’s reproduction of various semantic positions interacting with each other in a certain way might prove important.

References:

1. Лещишин З. Внутрішній монолог: до питання дефініції. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/360-366-lz.pdf> (дата звернення: 07.02.2023).
2. Матковська Г. О. Типологія композиційно-мовленнєвих форм, які фіксують внутрішнє мовлення. URL: <https://core.ac.uk/download/47223756.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
3. Найдюк О. В., Приходько В. Б. Особливості інтеріорізованого дискурсу. Нова філологія. 2020. Вип. 79. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2020-79-14>.
4. Hughes B. K. Angel. URL: <https://storgy.com/2021/06/16/the-angel-by-barbara-kuessner-hughes/> (дата звернення: 09.09.2022).
5. Hughes B. K. Instinct. URL: <http://www.eastoftheweb.com/short-stories/UBooks/Inst1238.shtml> (дата звернення: 15.09.2022).

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Воляннюк Інна Оверківна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
та методик їх навчання, Кременецька обласна
гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3429-2510

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4219/>

Поняття «експресивність» сучасні лінгвісти трактують досить широко, вбачаючи в ній сукупність семантико-стилістичних ознак одиниць мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті засобом суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту чи адресата мовлення.

У наукових дослідженнях висвітлено різні аспекти поняття експресивності: лінгвістичний, лексикологічний, лінгвостилістичний, соціолінгвістичний, психолінгвістичний. Зацікавлення мовознавців проблемою експресивності не випадкове, воно логічно підготовлене становленням лексикології як науки. Категорія експресивності стала об'єктом наукових зацікавлень дослідників тоді, коли номінативний лексичний склад мови був повністю опрацьований. А перші теоретичні дослідження цієї категорії належать швейцарському мовознавцю Ш. Баллі. Вивченню експресивності присвячені праці таких вітчизняних дослідників: В. Чабаненка, В. Ковальова, Д. Ганича, І. Олійника та ін. Систему експресивних мовних елементів прийнято трактувати як стилістику ресурсів, яка з певного особливого погляду описує експресивні можливості тих одиниць мови, які розглядаються у фонетиці, лексикології, словотворі, фразеології, морфології й синтаксисі.

У лінгвістиці простежуються різні спроби класифікувати засоби експресивізації, проте найбільш детальною, на нашу думку, є систематизація експресивних засобів, запропонована В. Чабаненком [3]. Часто дослідники звертаються також і до класифікації В. Ковальова [2].

За В. Чабаненком, основну роль інтенсифікаторів виразності виконують одиниці різних мовних рівнів, але не всі ці рівні за кількісним і якісним параметрами однаково співвідносяться з певними інтенсифікаторами. Мовознавець зауважує, що експресивні лексичні, фразеологічні, словотвірні, фонетичні та граматичні (морфологічні й синтаксичні) елементи, підтримувані багатьма генетично неоднорідними чинниками, але об'єднані спільністю семантичної функції, зміцнюють мовну будову на всіх її структурних ярусах. Цьому сприяють також інтенсивне міжстильове взаємопроникнення експресивних засобів, їх структурна взаємозумовленість і функціональна активність [3, с. 56]. Дослідник робить висновок про те, що експресивність у сучасній українській мові забезпечують: 1) мовноструктурні засоби (звуковий склад слова, семантика, афікси, частки, наголос, інтонація, порядок слів тощо);

2) різноманітні способи й прийоми стилістичної обробки мовних елементів (алітерація, асонанс, розтягування звука, трансформація усталеної форми, транспозиція граматичних категорій тощо); 3) застосування стилістичних фігур (акромонаграми, ампліфікації, антитези, градації, еліпса, каламбуру, оксюморона, плеоназму, повтору); 4) використання тропів (метафори, гіперболи, парафрази тощо) [3, с. 57].

У працях В. Ковальова, присвячених вивченню експресивних засобів художньої мови, запропонована типологія мовних образів, спроектована на загальномовну, літературну норму, на правомірність тощо. Так, «перший тип мовних образів пов'язаний із порушенням звичайних сфер уживання лексичних одиниць» [2, с. 8]. «Другий тип мовних образів також пов'язаний із порушенням норм мови, але вже не з відбором норми, а з її створенням» [2, с. 9]. Натомість «третій тип мовних образів не пов'язаний ні з відбором норми, ні з її створенням. Для образів цього типу також характерна певна незвичність, що порушує автоматизм мови. Але якщо в першому типі йдеться про самі експресивні оказіональні факти мови, а в другому – про оказіональність у створенні нових фактів, то в третьому – про експресивне використання фактів узуальних, яке спостерігається тільки в навмисно підкресленому й більш-менш гостро обіграному їхньому вживанні. У першому й другому типах експресивними є самі факти мови, а в третьому – експресія виявляється в прийомах їхнього використання [2, с. 13].

Оскільки експресивність може бути притаманна одиниці будь-якого рівня мови, то, на нашу думку, логічною є класифікація експресивних засобів відповідно до рівнів мовної структури, що передбачає виділення таких видів експресивних засобів, як:

1) фонетичні (звукові повтори, алітерації, паронімія, парономазія, звуконаслідування, звуковідтворення, фонетична екзотичність слова, наявність специфічних звукосполук); 2) лексичні (синонімія, омонімія, антонімія та паронімія; використання іншомовних слів, запозичень, росіянізми; неологізми, авторські новотвори, оказіоналізми та застаріла лексика; терміни, професіоналізми; діалектна лексика; розмовно-побутова лексика, жаргонізми, арготизми); 3) стійкі звороти, зокрема фраземи з ідіоматичним значенням; прислів'я, приказки; крилаті вислови); 4) словотвірні – афікси суб'єктивної оцінки (демінутивні суфікси, префікси, аугментативні суфікси); осново- та словоскладання); 5) морфологічні (іменники у складі сегментних конструкцій; субстантиви спільного роду, значення яких виражає експресивні відтінки; стягнені та нестягнені форми прикметників; ступені порівняння, нанизування прикметників; слова категорії стану та імперативні форми; експресивні можливості часток, вигуків та їх форм); 6) синтаксичні (окличні, питальні та спонукальні речення; звертання, конструкції з чужим мовленням та діалогічне спілкування; вставні, вставлені та приєднувальні конструкції; нанизування однорідних членів речення; незакінчені, обірвані речення; паралельні конструкції, що змістовно наближаються до афоризмів).

Окрім того, цілком умотивованим є залучення до основних засобів експресивізації таких стилістичних прийомів, як: стилістичні фігури (еліптичні конструкції, анафора, епіфора, повтор, ампліфікація, градація, тавтологія, антитеза, асиндетон, парцеляція, полісиндетон, плеоназм, лейтмотив, риторичні запитання, запитання-відповіді) і тропи (порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, епітети, літота, персоніфікація, гіпербола, алегорія, перифраз, іронія, уособлення).

Важливу роль у реалізації експресивної функції відіграє також контекст. Адже перцепція останнього – це складний, багатогранний процес і результат мовленнєвої діяльності читача або слухача, спрямованої на розуміння поглядів, думок, почуттів та емоцій автора, з урахуванням того, що будь-яке експресивне висловлення виявляє вираження певної позиції мовця до інших комунікантів, тобто його вербальну егоцентричність.

Отже, експресивний текстовий простір стимулює насамперед певна лексична підсистема. Порушення звичних норм семантичної сполучуваності слів, залучення експресивних лексем до фігуральних і тропеїчних структур зумовлюють оновлення емоційно-експресивних вражень, набуття фондовими експресивами нових семантичних відтінків чи експресивізацію нейтральних лексем. Контекст завжди забезпечує умови для самобутньої авторської інтерпретації емотивно-оцінних значень. Існує тісний, безпосередній зв'язок між семантикою експресивних слів та їхніми стилістичними функціями, які надають творам оригінальності, забезпечують суб'єктивізацію ідіостилію автора.

Література:

1. Ковальов В. П. Виразальні засоби українського художнього мовлення. Херсон : Херсонська міська друкарня, 1991. 125 с.
2. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : Вид-во ЗДУ, 1993. 216 с.

ПРОДУКТИВНІ ІМЕННИКОВІ СУФІКСИ В УТВОРЕННІ ФІЗИЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Галян Оксана Віталіївна

*кандидат філологічних наук, Волинський національний
університет імені Лесі Українки*

ORCID: 0000-0002-1811-0107

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4245/>

Розвиток науки та техніки приводить до ускладнення та появи нових понять. Іменник як частина мови, дає змогу найповніше розкрити семантику фізичного та технічного процесу, явища. Суфікси змінюють та конкретизують семантику слова, вказують на приналежність до тієї чи іншої граматичної категорії.

Найпродуктивнішим іменниковим суфіксом є суфікс **-ation** ∠ лат. *-atio* (*-ationem*) [2, с. 202]. Похідні з цим суфіксом виражають поняття, які відносять до різних галузей науки і техніки. Це суфікс книжного походження, його дублет – народна форма *-aison*, яку використовували для творення іменників від основ дієслів. Продуктивність суфікса *-ation* швидко зростала і він майже повністю витіснив народний суфікс *-aison*. Суфікс *-ation* приєднується до дієслівних основ першої дієвідміни. Наприклад: *vibrer* ‘коливатись’ → *vibration* ‘коливання’, *osciller* ‘осцилювати’ → *oscillation* ‘осциляція’, *exciter* ‘збуджувати’ → *excitation* ‘збудження’, *varier* ‘варіювати’ → *variation* ‘варіація’, *dilater* ‘розширювати, збільшувати об’єм’ → *dilatation* ‘об’ємне розширення’, *moduler* ‘модулювати’ → *modulation* ‘модуляція’. Серед іменників з суфіксом *-ation* є слова, які закінчуються на **-isation**. В більшості випадків вони утворені від дієслів на *-iser*: *polariser* ‘поляризувати’ → *polarisation* ‘поляризація’, *électriser* ‘електризувати’ → *électrisation* ‘електризація’.

Суфікс **-(t)ion** ∠ лат. *-(t)ionem* належить також до продуктивних іменникових суфіксів. Іменники з цим суфіксом утворюються від дієслів першої групи: *presser* ‘пресувати, здавлювати’ → *pression* ‘тиск’, *fuser* ‘плавити, синтезувати’ → *fusion* ‘плавлення, синтез’, *diffuser* ‘дифундувати’ → *diffusion* ‘дифузія’, *disperser* ‘диспергувати’ → *dispersion* ‘дисперсія’, *détecter* ‘детектувати’ → *détection* ‘детектування’. Семантично суфікси *-isation*, *-(t)ion* щільно корелюють, надають фізичним термінам конкретнішого, вузького значення порівняно з суфіксом *-ation*.

Продуктивним є також суфікс дії **-age** ∠ лат. *-aticum* [2, с. 202]. Останнім часом його термінологічна роль помітно зростає. Цей суфікс виражає стан, дію або результат дії, фазу технологічного виробництва: *pomper* ‘накачувати’ → *pompage* ‘накачування’, *doper* ‘легувати’ → *dopage* ‘легування’, *raffiner* ‘рафінувати, очищувати’ → *raffinage* ‘рафінування, очищення’, *guider* ‘направляти, наводити’ → *guidage* ‘наведення, поширення світла в хвилеводі’, *allumer* ‘освітлювати, запалювати’ → *allumage* ‘освітлення, запалювання’, *sécher* ‘сушити’ → *séchage* ‘сушіння’. Деривати з цим суфіксом указують на дію, яка відбувається не самовільно, а як підконтрольний процес, що визначається відповідними фізичними параметрами: «*En effet, si l'on veut que l'efficacité de pompage soit bonne, il est inutile de pomper le milieu à gain après le déclenchement*» [3, с. 125], ‘Справді, якщо ми хочемо, щоб ефективність накачування була хорошою, немає ніякої необхідності посилено накачувати середовище після роз’єднання’.

Отже, проведені дослідження свідчать, що суфікси **-ation**, **-(t)ion**, **-age** є продуктивними іменниковими суфіксами, що визначають фізичний процес чи явище або точно характеризують властивості речовини.

Список використаних джерел:

1. Галян О. В. Формування та функціонування фізичних термінів у французькій мові: автореф. дис. ... к-та філол. наук: 10.02.05 «романські мови». Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 20 с.
2. Смуцинська І. В. Французька лексикологія. К : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 600 с.
3. Koskaert P. Optique des lasers et des impulsions courtes. Université libre de Bruxelles, 2009. 147 p.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Іванченко Людмила Володимирівна

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,

Кременчуцький льотний коледж

Харківського національного університету

внутрішніх справ

ORCID: 0000-0003-2740-4307

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4217/>

У сучасному світі без знання іноземних мов неможливий жоден вид діяльності, адже, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці, фахівець має постійно вчитися та опановувати нові світові досягнення в галузі своєї діяльності. З огляду на це, виникає проблема методів та технологій навчання іноземних мов у процесі професійної освіти. Серед сучасних технологій навчання іноземних мов науковці виділяють кейс-технологію та веб-квест.

Спираючись на дослідження квестових технологій Бернса Доджа та Тома Марча, Є. М. Шульгіна, Є. І. Багузіна, С. В. Напалкова, сформулюємо загальні принципи та рекомендації щодо розробки веб-квесту.

Для того, щоб розробити цікавий, продуктивний веб-квест, викладач повинен заздалегідь спробувати передбачити проблеми, які можуть перешкодити успішно його впровадити у навчальний план. Наприклад: чи достатня у Вас кількість комп'ютерів? Чи потрібний Вам для роботи комп'ютерний клас чи проектор?

Слід відмітити, що веб-квест як освітня технологія спирається на такий підхід до навчання, в процесі якого відбувається створення нового. У ході роботи над веб-квестом викладач створює умови для самостійної розумової та творчої діяльності здобувачів освіти та підтримує їх ініціативу. Він є консультантом, організатором і координатором проблемно-орієнтованої, дослідницької, навчально-пізнавальної діяльності студентів. У свою чергу, здобувачі освіти стають рівноправними «співучасниками процесу навчання», поділяючи зі своїм викладачем відповідальність за його процес і результати.

На заняттях з іноземної мови ми доцільно використовуємо такі форми роботи, як:

- створення короткотривалих веб-квестів на лінгвокраїнознавчі і проблемні теми у вигляді презентацій, виступів на семінарах, круглих столів тощо. Мета короткотривалих веб-квестів полягає у здобутті та інтеграції нових знань, які студент має осмислити;

- створення середньотривалих та довготривалих веб-квестів, які можуть бути виконані частково аудиторно, а частково в умовах позааудиторної роботи. Метою довготривалих веб-квестів є розширення та удосконалення знань. Працюючи над довготривалим веб-квестом здобувач освіти отримує можливість ґрунтовно проаналізувати пропоновану інформацію, трансформувати її та продемонструвати розуміння, створивши та презентувавши певний продукт;

- створення самостійних веб-квестів студентами старших курсів

Зазначимо, що Веб-квест володіє й потужним дидактичним потенціалом. Зокрема, у процесі навчання технологія веб-квесту може забезпечити віртуальне соціокультурне середовище країни, мова якої вивчається.

Висновки. Отже, впровадження веб-квестів у освітній процес закладу вищої освіти відповідає сучасним вимогам до організації освітнього середовища, оскільки забезпечує орієнтованість на самостійність студентів, сприяє розвитку мислення та переходу від пасивного отримання знань до активної діяльності, формуванню загальних та професійних навичок майбутніх фахівців, а також розвитку їхнього критичного мислення тощо. Застосування веб-квест технології на заняттях з іноземної мови сприяє вдосконаленню іншомовної комунікативної та інформаційної компетентності майбутнього фахівця, що створить умови для набуття ним конкурентоздатності на ринку праці у мінливих умовах інформаційного суспільства. Перспективним для подальших досліджень видається розгляд проблеми застосування вебквестів у освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Ільченко О. В. Використання квестів у навчально-виховному процесі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/32834/
2. Кадемія М. Ю., Шестопалюк О. В. Квест у підготовці майбутніх учителів: навчально-методичний посібник / М. Ю. Кадемія, О. В. Шестопалюк. – Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2013. http://ito.vspu.net/el_ppz/el_ppz/files/Kademiya/web_kvest_u_navch_robymo_nov.pdf
3. Співаковська-Ванденберг Є. О. Використання комп'ютерних технологій у розвитку молодших школярів / Є. О. Співаковська-Ванденберг // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – №7.

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ШЛЯХ НІМЕЦЬКОГО ПРИСЛІВНИКА СТУПЕНЮ “SEHR”

Кулина Ірина Георгіївна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри німецької філології,

Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова

ORCID: 0000-0002-2990-6557

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4276/>

Питання про причини мовних змін, взагалі, та про причини семантичних змін, зокрема, цікавлять не одне покоління лінгвістів. Існує декілька класифікацій причин семантичних змін, в основу яких покладено різні принципи упорядкування. Представники кожної з них намагаються дати відповідь відносно природи та законів цих змін. Однією з таких є теорія німецького вченого Р. Келлера, яку він називає “Das Wirken der unsichtbaren Hand”, тобто концепцією “невидимої руки”.

Р. Келлер, В. В. Левицький, О. О. Селіванова, В. Г. Таранець та інші науковці вважають, що мовні зміни виникають самі по собі в процесі комунікативного спілкування. При цьому, семантичні трансформації, тобто зміна семантики слова, є особливим видом мовного розвитку.

Зазвичай причини семантичних змін у мові розподіляють на екстралінгвістичні (об’єктивні) та інтралінгвістичні (суб’єктивні). До екстралінгвістичних відносяться: історичні, політичні, економічні, соціальні зміни, зміни в культурі нації, розвиток науки і техніки, зникнення з життя будь-яких предметів, назв або явищ, прагнення до мовної економії, вживання слів у спеціальному мовному середовищі (професіональна або термінологічна лексика) тощо. До інтралінгвістичних відносяться: синонімія, взаємовплив мовних одиниць, словотворення тощо.

Видозміною значення слова займались свого часу Аристотель і Цицерон, які стали засновниками логічної інтерпретації засобів зміни семантики мовних одиниць лексичної системи. Г. Паулю належить розвиток логічного напрямлення семантичних змін у ХІХ ст. У ХХ – ХХІ століттях послідовниками цієї теорії стали вітчизняні лінгвісти В. В. Левицький, В. Г. Таранець. Вони зазначають, що при розгляді природи семантичних змін необхідно брати до уваги історичні умови існування мови, бо саме історія народу стимулює розвиток лексики і виявляє напрям змін у словниковому складі мови.

Покращення або погіршення значення лексеми інакше називають якісною семантичною трансформацією (qualitative semantische Transformation), а звуження, поширення або перенесення значення, є, в свою чергу, кількісною семантичною трансформацією (quantitative semantische Transformation).

Метою данного дослідження є встановлення провідних тенденцій в еволюціонуванні сучасного німецького прислівника ступеню “*sehr*” (дуже).

Об’єктом дослідження стали стародавні форми сучасного німецького прислівника “*sehr*”, **предметом** – його історичні зміни.

Матеріалом дослідження слугували давні та сучасні словники німецької мови (R. Schützeichel, B. Hennig, K. Duden) та етимологічні словники (В. В. Левицький), загалом було досліджено 354 лексичних одиниці.

В роботі було використано дескриптивний та порівняльно – історичний методи дослідження.

Проведене дослідження показало, що протягом історичного розвитку від VIII ст. до XXI ст. німецький прислівник “*sehr*” зазнав чимало змін. Це були як фонетичні зміни, пов’язані з вокалізмом і консонантизмом, так і семантичні зміни, де відбувалася зміна значення слова. Німецька лексема “*sehr*” пройшла доволі довгий шлях до того часу, коли вона стала ступенем порівняння прислівника.

У давньоверхньонімецькій мові (двн.) існував германський іменник *ser* (*seher, sere, seru, seer*), який означав біль (*Schmerz*), рана (*Wunde*), горе (*Leid*), зло, шкода (*Böses*), зло (*Übel*), наприклад: - *Ah ze sere* (*Ach, oh Unglück!*); - *mit seru* (*in Schmerz*); - *nein ze sere* (*leider nicht!*).

Згодом у двн. періоді почав розвиватися прикметник *ser* (*seer, seere, serag, sereg, seragemo*), який означав сумний (*betrübt, traurig*), сповнений горя (*leidvoll*), страшний (*schrecklich*), болючий (*schmerzlich*).

У середньоверхньонімецькій мові (свн.) лексема *ser* (*serde*) могла бути як іменником і мати наступні значення: біль (*Schmerz*), горе (*Leid*), нужденність (*Not*), страждання (*Qual*), туга, смуток (*Sehnsucht*), поранення, пошкодження (*Verletzung*), страждання (*Leiden*), так і прикметником зі значеннями: поранений (*verwundet*), хворий (*krank*), стертий до крові (*wund*).

З кінця середньоверхньонімецького періоду та на початку ранньоверхньонімецького (рвн.) періоду лексема *ser* (*sere*) поступово почала вживатися в якості прислівника: важко (*schwer*), різко (*heftig*), гостро (*scharf*), суворо (*streng*), боляче (*schmerzhaft*), дуже (*sehr*).

Інколи зустрічалися також форми ступенів порівняння, такі як: *serre* (Komparativ) – більше (*mehr*), гірше (*schlimmer*) та *sere* (Superlativ) – найбільший (*am meisten*), найсильніший (*am stärksten*).

У нововверхньонімецькому (нвн.) періоді лексема *ser* переходить у форму *sehr* та має тільки одне значення – прислівника високого ступеню (Bezeichnung des hohen Grades) при дієсловах та прикметниках, наприклад: *Sie schminkt sehr. Er hustet sehr. Sehr gut! Sehr schön! Sehr schlecht!*

Дослідження також показало, що давня основа *ser* залишилася у сучасній німецькій мові в деяких застарілих лексемах, наприклад, дієслово *versehren* (*verwunden* – поранити, пошкодити), або в іменнику *der/die Versehrte* (*der/die Verwundete* – поранений/поранена, пошкоджений/пошкоджена).

Отже, в результаті дослідження розвитку німецького прислівника *sehr*, починаючи з VIII століття до сьогодення виявлено, що у давніх періодах розвитку німецької мови (двн., свн.) ця лексема мала негативне значення та вживалася як іменник або прикметник, а з кінця середньоверхньонімецького періоду та на початку ранньоверхньонімецького періоду поступово почала вживатися в якості прислівника. Починаючи з рвн. періоду та у нвн. періоді відбулося звуження називної функції лексеми *sehr*. Семантичні елементи

цього слова надали обмежену сферу вживання лексеми. В результаті звуження вихідні семантичні елементи, що визначали семантичну структуру лексеми, були повністю втрачені. У сучасній німецькій мові лексема *sehr* є прислівником ступеню (Adverbien der Intensität, des Grades), який належить до групи підсилюючих часток, завжди вживається з прикметником і інколи з дієсловом (*Sehr gut! Er hustet sehr.*).

В даній статті було розглянуто причини і фактори, які викликають зміни значень мовних одиниць лексичної системи. На прикладі німецького прислівника *sehr* були проілюстровані конкретні види семантичних трансформацій, що відбувалися із зазначеною лексемою на протязі розвитку німецької мови. Вважаємо, що розглянутий процес є важливим для лексико – семантичної системи мови, в даному випадку – німецької, бо він є одним з найбільш вагомих та ефективних засобів якісного та кількісного збагачення словникового складу мови.

Список використаних джерел:

1. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008, 520 с.
2. Левицький В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2010. – Т. 1, 616 с., Т. 2, 368 с.
3. Левицький В. В. Семасиология, Винниця: Нова Книга, 2012, 512 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля. – К, 2010, 843 с.
5. Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей, Одеса: Друкарський дім, 2008, 232 с.
6. Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache / Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2006.-B.7.4. Aufl., 960 S.
7. Hennig В. Kleines Mittelhochdeutsches Wörterbuch, Walter de Gruyter, 2007, 528 S.
8. Keller R. Sprachwandel. Von der unsichtbaren Hand in der Sprache. – Tübingen. Max Niemeyer Verlag, 2003, 307 S.
9. Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989, 4., erg. Aufl., 309 S.

КОНЦЕПТ «СЕРЦЕ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Лембік Сніжана Олександрівна

кандидат філологічних наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ORCID: 0000-0002-3441-7432

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4239/>

Поширене використання слова *cœur* (серце) в його буквальному та етимологічному сенсі або через його лінгвокогнітивний психічний образ, тобто концепт, є однією з яскравих характеристик колориту французької мови.

Слово *cœur* в його сучасній формі у французькій мові походить від старофранцузької мови: *cuier, coer, quer, quor*, від латинського *cor*, родового відмінку слова *cordis (cœur, estomac)*, що пішло від давньогрецького *кардіа, kardía (cœur)* та дало багато похідних на *cardio-* [1].

Його основне значення як життєво важливого органу можна передати наступним визначенням: У людини та вищих тварин серце – це червоний внутрішній орган у формі перевернутого конуса – головний засіб кровообігу, наділений автономною нервовою мережею, яка забезпечує його автоматичне функціонування, але знаходиться під впливом центральної нервової системи. Друге ключове значення також пов'язане з фізичною реальністю, але лише у людей: внутрішній органічний комплекс недиференційованої природи, з яким іноді пов'язане відчуття незручності. І, в другу чергу, інші первинні внутрішні органи; особливо та частина грудної клітки, де відчутно серцебиття. У широкому сенсі серце є частиною нутрощів [5].

Звернемось до епістемологічного розуміння слова *cœur*, щоб визначити його периферійні значення. У середні віки в його стародавньому розумінні серце називали «осередком життя і життєдіяльності», а також «пристрастей і емоцій», «думок і інтелекту», «пам'яті і волі». У релігії це «місце благодаті», що дозволяє спілкуватися з Богом. У філософії це «інтуїтивний розум», «справжнє почуття». Кількість таких синонімів величезна. Ось лише деякі варіанти, вказані у «Словнику французької мови» Е. Літре: *organe qui meut le sang ; la poitrine ; l'ensemble des facultés affectives et des sentiments moraux ; mémoire des sentiments ; sens moral ; conscience ; tempérament moral ; la pensée intime ; les dispositions secrètes ; l'affection ; la tendresse ; l'amour ; ardeur ; vif intérêt ; courage ; fermeté ; générosité ; le principal agent ; le principal intérêt ; l'estomac ; la partie centrale de quelque chose ; ce qui a la forme de cœur ; les termes de blason, d'astronomie* [4].

Проводячи дослідження в семантико-синонімічному напрямку, можна виявити інший периферійний концептуальний план. Синоніми слова *cœur* : *courage, âme, force, énergie, fermeté, ardeur, hardiesse, poitrine, générosité, amour, ressort, conscience, fond, passion, sentiment, zèle, intrépidité, centre, audace, vigueur, attachement, intérieur, sensibilité, valeur, tendresse, nœud, esprit, chaleur, vaillance, témérité, solidité, dévouement, charité, nature, milieu, intérêt, inclination, entrailles, délicatesse, bienveillance, altruisme, affection, noyau, point, soin, tempérament, vertu,*

naturel, intuition, foyer, bravoure, cerveau, enthousiasme, essentiel, fort, vif, plein, pitié, pensée, magnanimité, instinct, goût, giron, estomac, compassion, biquet, franchise, impudence, myocarde, mémoire, oreillette, palpitant, fibre, entrain, endocarde, duramen, dedans, battant, auubier, trognon [4]. Виходячи з такого вживання слова *cœur*, серце сприймається як джерело почуттів, воно також є осередком інтуїтивного розуму та абстрактним фізичним і метафоричним символічним об'єктом. *Cœur* як концепт представляє собою внутрішній орган та його діяльність, яка є водночас центральним фактором індивідуального людського життя. Серце є таємною глибиною істоти у її первісній єдності та істинності, що прихована під видимістю або розкриває себе в сплеску безпосередності та щирості [3].

Слово *cœur* є означником концепту в таких пареміях, як цитати та прислів'я, пов'язані з культурним і релігійним або народним когнітивним висловленням. Серце в його органічному значенні, як і в переносному сенсі, як місце пам'яті чи розуму, почуттів, любові, завжди було джерелом натхнення для письменників, поетів чи філософів у різних франкомовних країнах. Наведемо декілька прикладів: « *Vois avec ton cœur* » (Ронні Мілсап) ; « *Beaux yeux, cœur canaille* » (гваделупське прислів'я) ; « *Cœur content soupire souvent* » (квебекське прислів'я) ; « *Mathématiques : dessèchent le cœur* » (Густав Флобер) [2, р. 43]; « *Bouche en cœur au sage, cœur en bouche au fou* » (французьке прислів'я).

Список використаних джерел:

1. Dictionnaire du Moyen Français. URL : <https://www.atilf.fr/dmf/definition/coeur>
2. Flobert G. Dictionnaire des idées reçues. Ebook libres et gratuits, 2003. P. 43. URL : https://www.site-magister.com/Flaubert_dictionnaire_des_idees_recues.pdf
3. Lembik S., Tolmatcheva K. La verbalisation du concept "cœur" en français. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць*. Вип. 3-4 (21-22). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 104-114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2022.21-22.104-113>
4. Littré E. Dictionnaire de la langue française (ed. 1873-1874). Paris : Hachette Bnf, 2012. T. 1. 1016 p.
5. Trésor de la langue française informatisée. URL : <https://www.cnrtl.fr/etymologie/coeur>

АВТЕНТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Макухіна Світлана Володимирівна

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ORCID: 0000-0001-6269-8406

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4304/>

У зв'язку із розширенням міжнародних контактів і євроінтеграцією в закладах вищої освіти на перший план висувається налагодження політичних, економічних, наукових та культурних контактів між країнами та все більше уваги приділяється вивченню іноземної мови. З огляду на те, що володіння іноземною мовою підвищує конкурентоспроможність і мобільність на міжнародному ринку праці, сприяє кар'єрному зростанню, знання іноземної мови стає невід'ємною частиною системи професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі.

Викладачам іноземної мови наразі доступні численні навчально-методичні матеріали для навчання здобувачів. Та слід відмітити, що активність здобувачів вищої освіти залежить безпосередньо від їхньої мотивації до вивчення іноземної мови. Найбільш мотивувальним фактором для студентів є професійний інтерес та усвідомлення теоретичного й практичного значення знань іноземної мови для майбутньої професійної діяльності. Переваги застосування професійно-орієнтованих автентичних текстів у процесі навчання іноземної мови знаходять своє відображення в акцентуванні на мовному сприйнятті, у відображенні реальної мовної ситуації. У методиці навчання іноземних мов під «автентичністю» традиційно мається на увазі оригінальність матеріалу, яка забезпечує реалізацію мовного спілкування у природних умовах сучасного життя. Цей термін походить від латинського «*authenticus*» (що означає справжній, істинний).

При правильній організації навчальної діяльності (яка враховує професійно-орієнтований підхід до навчання) автентичні тексти, що використовуються у навчальному процесі, повинні відповідати таким критеріям: бути інформативними, розвиваючими, мотиваційними, моделюючими (наприклад, ситуацію професійної комунікації), креативними, ситуативними та достовірними. Відповідність змісту автентичного тексту потребам студентів – найголовніший критерій відбору, оскільки аналіз матеріалу має представляти інтерес для слухачів та відповідати їх потребам у навчанні мови спеціальності, у їхній професійній орієнтації.

Отже, характерною рисою вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти немовного профілю є її професійна зорієнтованість. Для досягнення оптимальних результатів у навчанні майбутніх спеціалістів необхідно використовувати в освітніх цілях сучасні автентичні матеріали та тексти

для того, щоб наблизити навчальну ситуацію до реальної професійної ситуації, орієнтованої на іншомовне середовище. Саме залучення оригінальних автентичних матеріалів професійної спрямованості підвищує інтерес до вивчення іноземної мови, що допомагає залученню студентів до діалогу культур, сприяє розвитку всіх компонентів іншомовної комунікативної компетенції майбутніх бакалаврів.

Список використаних джерел:

1. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 19-30.
2. Коломійчук І. М. Автентичні матеріали як ефективний засіб забезпечення соціокультурного спрямування процесу навчання іноземної мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2017. № 1. Вип. 13. Серія ; «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. С. 102-105.
3. Harmer, J. *How to teach English. An introduction to the practice of English language teaching*/ J. Harmer// Edinburg.: Gate Longman. 2000. P.198.

КОМУНІКАТИВНІ ХАРАКТЕРИСТКИ ТЕКСТУ В ПРОЦЕСІ МОВЛЕННЯ

Поліщук Надія Петрівна

кандидат філологічних наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4319/>

В останні роки в гуманітарних науках особливо інтенсивний розвиток отримали дослідження, що концентруються навколо проблеми "мова та мислення", "мова та свідомість", а також стосовно психологічних та лінгвістичних аспектів розуміння взагалі та розуміння мовленнєвих текстів особливо. Текст включається до сфери вивчення лінгвістики як вища комунікативна одиниця. В тексті виявляються закони функціонування мови в реальному спілкуванні, так як текст не тільки відображає дійсність, але й повідомляє про неї. В його семантиці поєднуються комунікативний та прагматичний аспекти, в ньому втілюються комунікативна, пізнавальна та емотивна функції мови. З поширенням сфери впливу засобів масової комунікації, з усвідомленням необхідності диференційного підходу до тієї чи іншої аудиторії актуальними є не тільки проблеми семантичної або формальної організації висловлювання, а також питання комунікативного плану, вивчення умов, що забезпечують створення та сприйняття розуміння тексту. У сучасній лінгвістичній літературі вже знайшла загальне визнання думка, що мовна комунікація, тобто спілкування між людьми в суспільстві відбувається не за допомогою окремих ізольованих одиниць, а у формі цілих висловлювань, починаючи з речення і кінчаючи текстом. У перекладі всі аспекти тексту

оригінала пов'язані між собою; одночасно обробляється граматична, лексична, стилістична, загальнотекстова, а також комунікативна інформація. Ціль даної роботи - комплексне вивчення закономірностей породження та сприйняття мовленнєвого повідомлення (тексту). Специфіка психолінгвістичного підходу полягає в розгляданні тексту як одиниці комунікації, як продукту мовлення, детермінованого потребами спілкування. Звісно, що в процесі спілкування один з учасників намагається певним чином змінити поведінку або стан іншого. Зміна поведінки виявляється в тому, що партнер по комунікації виконує якусь не мовленнєву дію, або відтворює відповідне мовленнєве повідомлення. Зміна стану передбачає зміну відношення суб'єкту до будь-якого об'єкта або явища, що в свою чергу може привести до зміни поведінки. Таким чином, об'єктивно, тобто незалежно від суб'єктів мовленнєвої діяльності, умови комунікації потребують, щоб мовленнєвий текст, що з'являється основною одиницею спілкування, чинив певний вплив.

Потрібний вплив можливий при дотриманні як мінімум двох умов: по-перше, повинен бути зроблений такий відбір мовних засобів, які б забезпечили адекватне втілення комунікативної програми. По-друге, реципієнт повинен сприймати текст адекватно задумці його автора, тобто відноситись до зображуваних в ньому фактів як сам автор. [3]

Подібний підхід до проблеми мовленнєвого спілкування обумовив виявлення двох напрямлень в дослідженні тексту, перше з яких полягає у вивченні формування замислу тексту, друге – зі сприйманням цього замислу реципієнтом.

Вироблення процедур побудови тексту у зв'язку з його комунікативними задачами – перетворення концепту (замислу) в текст – має особливе значення для теорії масової комунікації, метою якої є побудова теорії мовленнєвого впливу. В дослідженнях цього напрямку відмічається, що текст являє собою ієрархію комунікативних програм та є підлеглим до мети діяльності, до якої він включений.

В процесі сприйняття тексту за розпізнаванням його значення (сприйманням інформації) надходить установа відношень в рамках тексту, а далі – виявлення його смислу, який не може бути рівний його зовнішньому вираженню в тексті перш за все в кількісному аспекті. З одного боку, для розуміння тексту необхідно знати значно більше, ніж значення окремих слів. З другого боку, зберігати текст в пам'яті в тому обсязі, в якому він пред'являється реципієнту.

Цілком зрозуміло, чому в мовознавстві все більше уваги приділяється теорії мовленнєвої діяльності, предметом якої є аналіз саме тих чинників комунікації, що кореняться в соціальній взаємодії людей і спілкуванні як одній з її сторін. У зв'язку з цим дуже важливим постає питання теоретичного та практичного дослідження процесів сприйняття та породження мовленнєвого повідомлення. [3]

Багато дослідників звертаються до пошуку об'єктивних критеріїв визначення того, наскільки адекватно авторському замислу той чи інший

реципієнт розуміє текст; як індивідуальні особливості реципієнта впливають на успішність сприймання тексту.

Мовленнєва діяльність є одним з найважливішим елементів самого життя людини. Вона є явищем соціальним за своєю обумовленістю та суттю. [1]

Соціальна обумовленість мовленнєвого акту та мовленнєвої діяльності є проявом того, що вони передбачають наявність типових мовленнєвих ситуацій та контексту культури, які є загальними для всіх мовців. Структура мовленнєвого акту передбачає типового мовця. Варто підкреслити, що носій мови засвоює граматику, будову мови та її словниковий склад. При перекладі, зокрема, грамика залежить від лексики (наприклад, грамичне значення словосполучення певної синтаксичної моделі може змінюватись в залежності від слів, що вжиті у словосполученні) так як і лексика залежить від грамичних моментів (наприклад, зміна типової сполучуваності слів може призводити до нового лексико-семантичного варіанта слова, тобто, фактично, до утворення нового слова). [2]

Подібним же чином лексика і грамика тісно пов'язані з жанрово-стилістичними проблемами, оскільки наприклад, до стилістичних характеристик тексту відносяться і частотність вживання певних слів, і застосування певних грамичних форм та структур. В зв'язку з цим відбувається безперервне збагачення пасивного запасу слів та їх значень, що є соціальне обумовленим і ніколи не переривається. Тому обов'язковим компонентом мовленнєвого акта та мовленнєвої діяльності мовця є реальна мова та загальна структура змісту інформації, які є соціальними та належать суспільству. Мова як головна із знакових систем людини є найважливішим засобом людського спілкування. Вона виникає в суспільстві, виконуючи найважливіші функції: вираження думки та свідомості, збереження та передачу інформації, а також засоби спілкування, або комунікативну. Таким чином, мова відтворює дійсність. Тільки на підставі цієї первинної функції мова актуалізується у мовленні, стає знаряддям комунікації між індивідами. Тобто мова розглядається як символічна система, вона виступає як інтерпретант суспільства, а саме суспільство інтерпретується через мову.

Таким чином, можна зробити висновок, який підтверджує аналіз результатів, отриманих у мовознавстві до теперішнього часу, що вивчення мови як замкнутої самодостатньої системи не може бути вичерпним та повинно бути розширено описом механізму функціонування мови у процесі комунікації [3]. Варто враховувати той факт, що зміст є предметом комунікації. Цей зміст знаходить відображення у семантиці мовних одиниць, які використовуються в комунікації як її оперативні одиниці. Прагматичні компоненти при цьому співіснують з семантичними на всіх рівнях формування семантичного змісту мовного знаку; тільки в комунікації реалізуються всі якості мови, починаючи від її звучання та закінчуючи складним семантичним механізмом однозначного вияву конкретних мовленнєвих актів, що допомагає розглядати функціональну значимість даного явища при вивченні комунікативно-прагматичних аспектів функціонування. Оскільки вивчення мови як засобу спілкування, тобто мови в дії, в реальних процесах комунікації є особливістю комунікативно-

прагматичного підходу до мовних явищ, це дозволяє досліджувати дану проблему у функціональному аспекті.

В даний час при вивченні мовних явищ цілком виправданим є застосування системного напрямку, об'єктом вивчення якого є системно-структурний підхід до мови, об'єднаний з функціональним. Саме функціональний підхід дозволяє дати системне та єдине висвітлення комунікативних функцій мовних одиниць в тексті, розглянути мовні механізми, які діють у процесі побудови тексту, що забезпечує відповідну передачу його змісту. В такому разі текст розглядається як ідеальна комунікативна одиниця, яка прагне до смислової замкнутості і закінченості, констатуючою ознакою якої, проте, є зв'язаність, яка є обов'язковою, а також формальною, яка може експліціювати семантичну шляхом застосування граматичних та лексичних засобів мови. Змістовна сторона поняття "текст" підкреслює його "смилову закінченість".

Що стосується поняття "зв'язаність", то воно може бути віднесеним до внутрішньої смислової сторони тексту, а також до його мовного оформлення, тобто до використання певних лексико-граматичних засобів, за допомогою яких формально здійснюється ця зв'язаність, а також всіх особливостей вживання мовних одиниць, які обумовлені їхньою участю в побудові тексту.

Таким чином, сукупність є невід'ємною ознакою всякого тексту. Дана ознака виявляється в смисловій його цілісності і має мовні засоби вираень, тобто мовні механізми, які в результаті поєднання окремих елементів тексту утворюють деяку формально-смилову єдність. [1]

При цьому прагматичний аспект аналізу граматичних категорій розробляється у загальному контексті прагматичного підходу до явищ мовної системи. Варто враховувати, «що багатоаспектна організація речення та синтаксична система об'єктивні факти мовної дійсності, а також те, що вивчення мовної синтаксичної системи здійснюється з урахуванням даних аспектів, що дозволяє розглядає мовленнєві реалізації речення. Така система являє собою багаторівнєве утворення та передбачає розгляд граматики у комунікативному аспекті, оскільки граматичні одиниці, будучи лінгвістичними знаками, виконують поряд з семантичною та синтаксичною функціями, функцію прагматичну, причому, не ізольовано, а у складі речення як цілісної системи.

Прагматичні компоненти при цьому співіснують з семантичними на всіх рівнях формування семантичного змісту мовного знаку. Таким чином, тільки в комунікації реалізуються всі якості мови, починаючи від її звучання та закінчуючи складним семантичним механізмом однозначного вияву конкретних мовленнєвих актів, що допомагає розглядати функціональну значимість даного явища при вивченні комунікативно-прагматичних аспектів функціонування. Оскільки вивчення мови як засобу спілкування, тобто мови в дії, в реальних процесах комунікації є особливістю комунікативно – прагматичного підходу до мовних явищ, та дозволяє досліджувати дану проблему у функціональному аспекті.

Прагматичний аспект аналізу граматичних категорій розробляється у загальному контексті прагматичного підходу до явищ мовної системи. Вивчення мовної синтаксичної системи здійснюється з урахуванням даних аспектів, що

дозволяє розглядати мовленнєві реалізації речення. Така система являє собою багаторівневе утворення та передбачає розгляд граматики у комунікативному аспекті, оскільки граматичні одиниці, будучи лінгвістичними знаками, виконують поряд з семантичною та синтаксичною функціями, функцію прагматичну, причому не ізольовано, а у складі речення – висловлювання як цілісної системи.

Таким чином, граматичні структури відіграють важливу роль у процесі комунікації, формуючи структуру висловлювання. Висловлювання є результатом взаємодії його власне-семантичного (тобто пропозиціонального) змісту з прагматичною настановою, що дозволяє узагальнити та обійняти все те, що звичайно розуміють під мовленнєвою ситуацією, яка націлена на комунікацію. [3]

Сукупність комунікативно-прагматичних факторів, яка створює соціо-психологічну ситуацію конкретного мовленнєвого акту узагальнення та детермінує тим самим, комунікативно однорідний смисл висловлювання трактується як прагматична настанова. Центральним поняттям прагматичної настанови висловлювання виступає інтенція (комунікативний намір мовця), тобто направленість висловлювання на вирішення визначеного мовного завдання спілкування. Ситуація мовленнєвого спілкування є необхідний для комунікативного акту координаційний апарат висловлювання, так як комунікація в цілому реалізується у конкретних комунікативних актах. А елементарний комунікативний ряд «відправник-повідомлення -одержувач» виступає у ролі кванта комунікації. Якщо відсутній будь-який з цих компонентів, комунікативний акт неможливий. Важливим є те, що певна свобода, що певна свобода вибору тих чи інших моделей мови мовцем є характерною особливістю комунікативного акту. Прагматика мовної одиниці змістовна. Якщо говорити про актомовленнєвий зміст висловлювання як про такий, що відображає ситуацію комунікативного акту, то треба враховувати зміст висловлювання. При цьому прагматичний зміст співвідноситься з певними формально-мовними та просто мовними показниками.

У сучасній лінгвістиці найбільш розповсюдженими є два категоріальних підходи до визначення прагматичного аспекту мови:

1. Категорії, орієнтовані на мовця, які передбачають сприйняття ним висловлювання та можливості дати оцінку наданій інформації.

2. Категорії орієнтовані на співрозмовника, які передбачають вплив на слухача, на особу, до якої звернено дане висловлювання - на адресат.

Розглядаючи дані категорії треба визначити, що з одного боку прагматика трактується як комунікативний аспект мови, орієнтований на дослідження кінцевого результату - ефекту мовної комунікації. В даному випадку реалізується функція впливу на одержувача інформації, що є кінцевою метою комунікації. Саме це треба враховувати при розгляді комунікативно-прагматичного ефекту у використанні мовних одиниць при перекладі. Перспективою подальшого дослідження є вивчення функціонування мови з урахуванням комунікативних особливостей, що дозволяє розгляд

комунікативно-прагматичних відмінностей виживання мовних одиниць та їх використання у мовленні.

Література:

1. Бенвеніст Е. Загальна лінгвістика . 1974.
2. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: підруч. І О. О. Селіванова. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.
3. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Соссюр//Фердінанд де Соссюр. Праці з мовознавства. – М., 1977.

ГОТСЬКЕ ПИСЬМО ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ

Постнікова Еліна Ігорівна

*аспірантка, старший викладач кафедри німецької філології,
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова
ORCID: 0000-0002-8569-4122*

Науковий керівник: Куліна Ірина Георгіївна

*кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4263/>

Досліджуючи писемність давніх германців, не можливо не приділити увагу готській мові, оскільки вона є єдиним представником східногерманської групи мов, на якій збереглося достатньо повних писемних пам'яток, що дають уявлення про найбільш ранній стан у розвитку німецької писемності.

Метою дослідження вбачаємо встановлення близькості готської мови до загальногерманської, визначення єдності її письмової фіксації, проведення реконструкції та порівняння прагерманських форм.

Актуальність та **доцільність** даного дослідження визначається тим, що писемні пам'ятки готської мови дозволяють точніше виявити становлення найважливіших загальногерманських типологічних і структурних мовних особливостей та простежити певні мовні зміни, які пізніше отримали свій розвиток в різних ареалах. **Вивчення** та **аналіз** взаємин готської та інших давньогерманських мов дозволяє правильно тлумачити складні генетичні зв'язки між ними, визначати характер їх розвитку і взаємовпливу після розпаду прагерманської спільноти.

В роботі було використано **метод** спостереження, дескриптивний та порівняльно – історичний методи дослідження.

Матеріалом дослідження слугували писемні готські пам'ятки "Срібний кодекс" та "Каролінгський кодекс", а також словники, вибірка з яких склала 4 185 лексичних одиниць.

Серед багатьох лінгвістів, таких як В. В. Левицький, В. Н. Бублик, В. М. Жирмунський, В. Леман є припущення, що прабатьківщиною готів є південна Швеція, звідки на початку нашої ери готи почали свій рух на південний схід. З етнонімом *готи* пов'язують багато топонімічних назв у Скандинавії: острів Готланд (*Gutland* – буквально "країна готів"). У I-II ст. н. е. готи жили на Віслі й Одері, звідки на початку II століття вони переселилися на південь, у напрямку Чорного моря. У III столітті готи розселилися на великій території від Дону до Дунаю, об'єднуючись із деякими іншими народностями. Очевидно, тоді ж, у III столітті, готи розділилися на дві великі етнічні групи – вестготи (*тервінги*) і остготи (*грейтунги*).

Писемні пам'ятки готської мови часто приймають за точку відліку при проведенні порівняльно-історичних та типологічних досліджень германських мов. Поява готської писемності пов'язана з розповсюдженням серед готів християнства в IV ст. На думку багатьох дослідників, таких як В. В. Левицький, В. Г. Таранець, П. Ернст, Е.-М. Крех, В. Шмідт єпископ Вульфїла (перший християнський проповідник) є творцем готського алфавіту, але стосовно часу написання окремих манускриптів, що збереглися і дійшли до нас, їх думки розходяться. Більшість мовознавців сходяться на тому, що оригінальні рукописні готські тексти IV століття не збереглися, а ті, які дійшли до нашого часу, є переписаними з оригінальних текстів у VI столітті. Що ж до місця створення рукописів, то тут до сьогоденного дня також немає спільної думки: називається місто Равенна, столиця Остготського королівства та монастир Боббіо на Півночі Італії, місцевість у басейні річки Дунай, навіть Галлія. Таке розходження думок пояснюється висновками досліджень технології заготовки пергаменту та результатами хімічного аналізу чорнила. Усі відомі нам рукописи Готської Біблії є переписами вестготського тексту, зробленими остготами в V-VI ст. – періоду розквіту королівства Теодоріха. Збереглося декілька рукописів Готської Біблії:

1) "Срібний кодекс" (*Codex Argenteus*) V-VI ст. Рукопис складався з 330 аркушів, до нашого часу дійшло лише 188 аркушів, які містять уривки чотирьох Євангеліє, (Упсала, Швеція). Манускрипт написаний на пурпурному пергаменті срібними та золотими літерами і містить великі уривки з Євангелій від Матвія, Іоана, Луки та Марка.

2) "Амброзіанські кодекси" (*Codices Ambrosiani*) VII-VIII ст. (Амброзіанська бібліотека – Мілан). Уривки Нового та Старого Заповітів, Послання апостола Павла.

3) "Каролінгський кодекс" (*Codex Carolinus*) – двомовний рукопис (готська та латина) – V ст. – 4 аркуші. Містить текст "Послання до римлян".

4) "Гессенський уривок" (назва за місцем зберігання), знайдено в Єгипті, датується V-VI ст. Налічує два аркуші (готська та латина).

Дрібніші пам'ятки (уривки з готського календаря, глоси, власні назви в латинських та грецьких текстах та ін.) представлені у праці Х. Ф. Массмана 'Gothica minora'.

Як зазначалось вище, готські тексти були написані готським алфавітом, створеним на основі давньогрецького уніціального письма з додаванням шести латинських літер та двох рун (В.Н. Бублик, В.В. Левицький, Жирмунський В.М., В. Волф). Про те, що в основу нового алфавіту було покладено грецький, свідчать контури та форма більшості букв та порядок їх розташування. Крім того, готські букви, як і грецькі виконують функцію цифрових знаків. Дві букви (корра *u* й *sampri* ↑) не мали ніякого фонетичного значення й слугували тільки для позначення чисел (90 й 900). Деякі букви були запозичені також з латини (*f, j, h, q, r, s*), та рунічного алфавіту (*u, o*). Готський алфавіт складається з 27 букв. (див. Малюнок 1)

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ϛ	Ζ	Η	Φ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
a	b	g	d	e	q	z	h	þ
ī	r	λ	μ	ν	Ϟ	π	π	ϥ
10	20	30	40	50	60	70	80	90
i	k	l	m	n	j	u	p	—
Ϡ	s	τ	Υ	ƿ	x	θ	ϣ	↑
100	200	300	400	500	600	700	800	900
г	s	t	w	f	χ	lv	o	—

Малюнок. 1. Готський алфавіт

Хоча багато питань готської графіки і до сьогодні не мають остаточного рішення, процес зіставлення готської мови з іншими германськими мовами, наявність грецьких і давньоєврейських імен у готських текстах, порівняння різних форм того самого слова дозволяють нам реконструювати звукові значення знаків готського письма та встановити правила читання букв та буквосполучень. Вимова багатьох літер, що позначали приголосні, залежала від їх позиції у слові. Букви *p, t, k, f, s, z, þ, l, m, n, r, j* вимовлялись відповідно до письмового еквіваленту. Готське *q* вимовлялося як [kw]: *qiman* "приходити". Букви *b, d, g* на початку слова та всередині після приголосного відповідають дзвінком проривним [b], [d], [g], а всередині після голосного – дзвінком щілинним [v], [ð], [γ]. У "Срібному кодексі" нами були зафіксовані такі приклади, що це підтверджує: *bairan* 'нести', *diups* 'глибокий', *giban* 'давати', *gudja* 'священик'. Щодо літери *g*, то вона зустрічається і в кінцевій позиції слів: *daga, dag* 'день'. Буквосполучення *gg, gk* читалися як [ŋ] в усіх позиціях: *aggilus* 'ангел', *drigkan* 'пити'. Виключення становлять такі слова, як *triggws* 'правда' and *skuggwa* 'дзеркало', де *gg* вимовлялося як довгий проривний [gg]. Диграф *gg* означає, як правило, *ŋg* в інтервокальній позиції, напр., *gaggan* "йти". У деяких випадках

ggw означало не тільки *ŋgw* (*siggwan* "співати", пор. двн. *singan*), але й *ggw* (*triggws* "вірний", пор. дісл. *tryggr* – розвиток за законом Гольцмана). Буква *h* вимовлялась як [h] на початку слова та як [x] в інших випадках: *haurn* 'ріг', *nahts* 'ніч'. Літера *hw* звучала як глухий фрикативний [hw], напр.: *lwas* 'хто'. У результаті першого пересуву приголосних букви *f, Þ, h*, які виникли з іє. *p, t, k/k̄*, означали відповідно [f], [θ], [x], а *p, t, k*, які виникли з іє. *b, d, g* означали звуки [p], [t], [k]. У позиції перед *t* гот. *p > f*, тобто *pt > ft*. Буква *w* мала таку ж вимову, як і в англійській мові – дзвінкий білабіальний щілинний. У словах, запозичених із грецької (або єврейської) *w* могла означати [y:]: *Jairusaulwmeis* "жителі Єрусалиму" ("Амброзіанські кодекси"). При передачі готських імен, що містять *w*, у латинських текстах використовувались буквосполучення *uu* або *ub*. Буква *q* читається як *kw*: *qiman* "приходити". Буква *ƿ*, що виникла зі стягнення *h + v*, означає звук [xw], реконструйований за допомогою етимологічного аналізу (гот. *Beits* "білий", двн. *hwīz*, да. *hwīt*, дісл. *hvītr*). Букви *s* й *z* позначали відповідні дзвінкий і глухий [s] й [z]. Звук [z] у готській не зустрічався на початку слова, тому що він виник з *s* за законом Вернера. Наприкінці слова герм. – *z* у закінченні називного відмінка оглушувався і зустрічався в готській мові у вигляді *s*, у той час як у давньоісландській *z > r*; гот. *dags* – дісл. *dagr* "день", гот. *gasts* – дісл. *gestr* "гість".

На думку багатьох дослідників (Е. Арндт, Г. Брандт, О.І. Москальська, В.М. Жирмунський, П. Ернст та ін.) система голосних є характерною для загальногерманського типу. Насамперед, необхідно мати на увазі, що в готській мові (на відміну, наприклад, від давньоанглійської, давньоверхньонімецької або давньоісландської) відсутні спеціальні позначення довготи голосних, але існують три основні короткі голосні звуки *i, u, a*. Відсутність короткого голосного *o* зближує систему голосних звуків готської мови із загальногерманською. Вважається безперечним, що довге *i* завжди передається диграфом *ei*. За грецьким зразком, диграф *ei* завжди означає довге *ī*, що відповідає герм. *ī* і може походити із двох джерел: іє. *ī* гот. *swein* "свиня", < іє. *eī* гот. *steigan* "підніматися". Пізніше з'явилися коротке [ε], що передавалось на письмі диграфом *ai*, перед *h, r, ƿ*, наприклад: *bairan* "нести", *saihs* "шість" та короткий [o], що передається диграфом *au*. Коротке *o* у готській мові, як і в інших герм. мовах, виникло з іє. *u*, тому що іє. *o >* герм. *a*. Готський дифтонг *au* відповідає герм. *au* і міг виникнути або з іє. *ou*, або з іє. *au*. Довге [e:] відповідає букві *e*, довге [o:] – букві *o*. Інакше кажучи, *e, o, ei* позначають довгі *ē, ō, ī*. Відмінності між довгими й короткими *a* й *u* на письмі ніяк не позначаються. Лише за допомогою порівняльно-етимологічного аналізу можна встановити кількісний характер цих голосних. Наприклад, *a* є довгим у словах *brahta* "приніс", *ƿahta* "думав", тому що при випадінні носового *ŋ* перед *h* попередній голосний подовжувався. Так само гот. *rums* "просторий, великий" відповідає дісл. *rumr*, двн. *rumi*. Це дозволяє зробити висновок, що *u* у гот. *rums* має бути довгим. Довге *u* зустрічається рідко й відповідає герм. *ū* (< іє. *ū*) у таких словах, як *ūt* "поза, зовні", *dūbō* "голуб". Окрім цього, в готській мові існувало три дифтонги:

<i>ái</i>	[a] + [i]	<i>láisjan</i> 'навчати'
<i>áu</i>	[a] + [u]	<i>áuso</i> 'вухо'
<i>iu</i>	[i] + [u]	<i>diups</i> 'глибокий'

Слід відмітити, що на відміну від інших германських мов, готська не має безперервної писемної традиції, яка б дозволяла простежити розвиток фонетичної й граматичної системи мови впродовж сотень років, як це можна зробити для англійської або німецької мов. Проте деякі приклади з писемних пам'яток дозволяють нам шляхом порівняльного аналізу відновити основні напрямки змін:

1. Внаслідок переломлення гот. *u* > *o*, а *i* > *e*. Так, у "Срібному кодексі" відмічаємо такі варіанти: гот. *gulþ* "золото" відповідає гот. *goltz*, а гот. *þu* "ти" – гот. *tzo*; гот. *rign* "дощ" – гот. *reghen*, гот. *sibun* "сім" – гот. *sevene* "сім".

2. Довгі *ē* й *ō* у "Срібному кодексі" виявляють тенденцію до підвищення, тобто переходу в *ī* та *ū*. Про це свідчать такі видозміни у вульфільянському тексті: *fraleitais* замість *fralētais* (форма дієслова *fralētan* "відпускати"), *qeins* замість *qēns* "дружина". Зустрічаються й зворотні заміщення: *ē* замість *ī* (ei): *wēhsa* замість *weihsa* "святий". Це свідчить про те, що *ē* й *ī* втрачають істотну різницю й плутаються при написанні тексту. Перехід *ē* > *i*(y) підтверджується й прикладами з "Каролінгського кодексу": гот. *mēki* – гот. *mycha* "меч", гот. *slēpan* "спати" – гот. *schlipen*. Довге *ō* переходить в *ū*: гот. *brōþar* "брат" – гот. *bruder*.

3. Готські дифтонги виявляють тенденцію до монофтонгізації, наприклад: гот. *brauþ* "хліб" – гот. *broe*, гот. *augōna* "очі" – гот. *oeghene*; дифтонг *iu*: гот. *skiutan* "стріляти" – гот. *schieten*. ("Каролінгський кодекс").

При розгляді готських писемних пам'яток, нами було виявлено, що незважаючи на різні хронологічні рамки створення цих текстів, їх особливістю є типологічна однорідність, відсутність істотної варіативності мовних форм, що свідчить про відсутність чітко виражених територіальних діалектів і про стабільність внутрішньодіалектної писемної традиції. Ця уніфікованість мови готських текстів дає змогу припустити наявність певного літературного зразка, існування готського розмовного койне. Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень в площині порівняльно-історичного та історико-типологічного індоєвропейського і германського мовознавства.

Список використаних джерел:

1. Бублик В. Н. Історія німецької мови: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Н. Бублик. Вінниця: Нова книга, 2004, 272с.
2. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2017, Ч. 11, 36 с.
3. Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Козак Т. Б. Вступ до германської філології Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2019, 152 с.
4. Жирмунский В. М. История немецкого языка, 5-е изд. / В. М. Жирмунский. М.: Высшая школа, 1965, 408 с.
5. Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008, 520 с.

6. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2010. – Т. 1, 616 с., Т. 2, 368 с.
7. Москальская О. И. История немецкого языка. – М.: Академия, 2003, 288с.
8. Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей, Одеса: Друкарський дім, 2008, 232 с.
9. Arndt E., Brandt G. Einführung in die Geschichte der deutschen Sprache und in die historische Grammatik. – Teil 1, 2. – Berlin, 1978, 172 S.
10. Ernst P. Deutsche Sprachgeschichte. Wien: WUV, 2006, 254 S.
11. Krech E.-M. Stock E. Deutsches Aussprachewörterbuch. De Gruyter, 2010, 1176 S.
12. Massman H. F. Gothica Minora. In: Zeitschrift für deutsches Altertum. Bd I, 2005, 294 S.
13. Lehmann W. P. Gothic Etymological Dictionary. Leiden, 1985, 467 S.
14. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag Stuttgart, 2007, 10. Aufl., 489 S.
15. Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Walter de Gruyter, 2003, 390 S.
16. Wolff G. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009, 330 S.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛІЙСЬКОГО Й УКРАЇНСЬКОГО ЛИСТУВАННЯ

Стефурак Ірина Василівна

*бакалавр, Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Загородня Людмила Зеонідівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4292/>

Метою статті є дослідження особливостей перекладу ділового листування за допомогою перекладу і труднощів, які виникають у процесі цього процесу. Основна проблема недосконалого перекладу полягає в тому, що англійська та українські мови належать до різних структурних типів мов (українська – до флективної, а англійська – до аналітичної), і тому мають багато відмінностей у будові та в наборі граматичних форм і конструкцій – це не дозволяє створити універсальну систему досконалого програмного забезпечення з перекладу. Машинний переклад полегшує і прискорює роботу перекладача, проте не може повноцінно його замінити. На даному етапі штучний інтелект не може запропонувати безпомилкової комунікації різними мовами і вимагає постійного

втручання людини. Проте, попит на цей продукт стимулює постійний розвиток програмного забезпечення в цьому напрямку.

Ключові слова: ділове листування, автоматизований переклад, програмний продукт, трансформація структур, лінгвістичні алгоритми.

Ділове спілкування як частина людської комунікації вже досить довго є об'єктом численних наукових розвідок, які в більшості спрямовуються на розвиток комунікативної компетенції і встановлення мовленнєвого контакту. Будь-який початок ведення бізнесу з іноземним партнером розпочинається з листування електронною поштою. У сучасному євроінтеграційному процесі України ділова кореспонденція є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку у всіх галузях господарства. Переорієнтація вектору економіки з російського ринку на європейський покладає на ділове спілкування англійською мовою суттєве навантаження. Від вдалого ділового листування залежить пошук нових потенційних партнерів, отримання фінансової допомоги, освоєння нових ринків збуту вітчизняної продукції. Діловий лист – це водночас і джерело інформації, і документ писемної комунікації для досягнення певної поставленої мети. Він складається від імені юридичної особи та має юридичну силу. Будь-який за змістом документ, котрий пересилається поштою та вирішує певні організаційні питання і правові проблеми, можна віднести до ділового листа.

Ділову кореспонденцію поділяють на службову (листи для встановлення офіційних службових контактів між суб'єктами підприємницької діяльності, вони зазвичай нескладні за своїм змістом та невеликі за обсягом), та комерційні (листи, які пов'язані з процесом погодження та виконання певних комерційних угод). У діловому листуванні англійською мовою наявні певні особливості: текст поділяється на абзаци без використання червоного рядку; у верхньому лівому кутку листа вказуються адреси відправника і адресата; дата відправлення зазначається трьома рядкам нижче, або у верхньому правому кутку листа; текст розташований у центральній частині листа і, зазвичай, розпочинається з причини звернення; закінчується висловлюванням подяки і вітаннями; у разі, якщо діловий лист не є електронним, то підпис автора є обов'язковим і ставиться між вітаннями й іменем відправника [1].

Загалом, може здатися, що ділове листування нічим не відрізняється від звичайної кореспонденції, проте характерна традиційність засобів вираження, використання сталих фразеологічних одиниць, типових для цього стилю, наявність значної кількості архаїчних слів і виразів дуже ускладнює процес перекладу і спілкування між партнерами. Додаємо низький рівень знань англійської мови офісних працівників і фінансову неможливість утримувати кваліфікованого перекладача у штаті для малого і середнього бізнесу і маємо колапс у діловому листуванні більшості невеликих суб'єктів господарювання.

Ця проблема постає зараз перед українцями, проте вона зовсім не нова у світі. Людство весь час працює над розробкою універсального комунікатора, який би дозволив спілкуватися різним реципієнтам без втрати часу і залучення помічників. З винаходом першого комп'ютера одним з перших завдань для нього було налагодження перекладу текстів. Метою нашої статті буде дослідити особливості перекладу ділового листування за допомогою перекладу і труднощі, які виникають у процесі цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами перекладу займаються як комерційні корпорації, так і дослідники багатьох наукових напрямків. Проте найбільша увага вчених сфокусована саме в галузі лінгвістики, це ми можемо спостерігати на прикладі таких праць як: фундаментальна монографія Ф. Джорджа «Основи кібернетики» [3], Дж. Вудера «Science without properties», О. К. Жолковського «О правилах семантического анализа», Ю. М. Марчука «Проблемы машинного перевода», Г. С. Цейтін, М. І. Откупщицовой «Система анализа текста с процедурным представлением словарной информации» [2] та інших, в яких визначено основні принципи і проблеми комп'ютерного перекладу. Ці наукові дослідження вели інтенсивні пошуки моделей і алгоритмів програм, але так і не створили вдалу концепцію для перекладу.

Виклад основного матеріалу. Процес перекладу можна порівняти з процесом дешифрування за спорідненістю операцій і тому можна стверджувати, що початок розвитку комп'ютерного перекладу розпочався з появи першої електронної обчислюваної машини Colossus-1, створеної у Великобританії в 1942-43 рр. А. Т'юрінгом і Х. А. Ньюменом для розшифрування секретних німецьких кодів. Проте офіційною датою початку ери машинного перекладу традиційно вважають 1947 р., коли У. Уївер [6] написав листа Н. Вінеру з пропозицією об'єднати завдання перекладу із завданнями дешифрування текстів. Н. Вінер, будучи відомим поліглотом і скептиком, написав: «...що стосується проблеми механічного перекладу, то, відверто кажучи, я боюсь, що межі слів у різних мовах занадто розпливчасті, а емоційні й інтернаціональні слова займають занадто велике місце в мові, щоб який-небудь напівмеханічний спосіб перекладу був багатообіцяючим. У даний час механізація мови уявляється мені передчасною» [3, с. 152]. Проведена відомим ізраїльським математиком І. Бар-Хіллелом перша міжнародна конференція з машинного

перекладу у 1952 р. сформувала завдання і напрямки досліджень комп'ютерного перекладу. За два роки відома компанія ІВМ разом із Джорджтаунським університетом запустила першу систему, яка справді запрацювала на базі словника з 250 слів і використовувала шість синтаксичних правил [4]. Слід також зазначити, що найдосконалішою програмною системою для машинного перекладу технічних текстів була розроблена у 1954 р. в СРСР система, яка мала запас 952 слова. З 1964 р. низький рівень розвитку комп'ютерної техніки того часу зупинив розробки вчених у цій галузі аж до 1970 р., коли М. Е. Хофф (Intel) створив перший мікропроцесор, який був встановлений в ПК, які пізніше еволюціонували в Apple II у 1977 р. і ІВМ РС у 1981 р. З настанням ери персональних комп'ютерів машинний переклад

став економічно вигідним, а в 90-х роках розвитку комп'ютерного перекладу сприяла поява сканерів і розвиток комп'ютерних мереж, зокрема глобальної мережі Internet [4].

Широке застосування глобальної мережі Internet об'єднало мільйони користувачів ПК, що говорять різними мовами, у єдиний інформаційний простір. Англійська мова домінує в Internet просторі, але поступово долучаються абоненти, які нею зовсім не володіють, або володіють на дуже низькому рівні, і еволюційний розвиток мережі створює додатки до браузерів, за допомогою яких здійснюється переклад обраних користувачем Web-сторінок. Вдалим зразком комп'ютерного перекладу є програмний засіб Web Trans Site фірми «PROMT», створений на базі STILUS для використання в браузерах Internet Explorer, Mozilla Firefox, Opera та ін. Найбільш поширеним в Україні з вересня 2018 р. став сервіс на основі статистичного машинного перекладу компанії Google – Google Translate, в якому підтримуються також і переклади українською мовою. Відомі компанії світу SYSTRAN Software Inc., Logos Corp., Globalic Inc., Alis Technologies Inc., Toshiba Corp., Compu Serve, Fujitsu Corp., TRADOS Inc., PROMT та інші займаються проблемами машинного перекладу і розробляють програмне забезпечення, випускаючи на ринок програмних продуктів все нові і нові «перекладачі».

Продовжуючи історію систем автоматичного перекладу на матеріалах прикладної лінгвістики, можемо зазначити, що класифікуються ці системи за особливостями архітектурних рішень для лінгвістичних алгоритмів: TRANSFER – комплекс трьох процесів (аналіз матеріалів вхідної мови в термінології цієї ж мови, перетворення цієї структури в аналогічну вихідної мови, проведення синтезу створеного речення за структурою вихідної мови), INTERLINGUA – створення універсальної метамови, яка б робила трансформацію структур відповідно до спільних універсалів метамови. Принцип системи INTERLINGUA дуже зручний і простий для розробки програмного забезпечення, проте, на жаль, він залишається на сьогодні тільки теоретичним, бо саму метамову і її структури не було розроблено. Всі існуючі програмні матеріали було розроблено на платформі TRANSFER, яка пізніше еволюціонувала в PROMPT створений на ієрархічному підході. PROMPT, враховуючи постійний розвиток як вихідної, так і вхідної мови, розподіляє сам переклад на різні TRANSFERS, які виступають взаємозалежними для різних частин аналізу і синтезу [4].

Проте проблема не дуже вдалого машинного перекладу на сьогодні полягає і в тому, що англійська та українська мови належать до різних структурних типів мов (українська – до флективної, а англійська – до аналітичної) і тому мають багато розбіжностей у будові мов та в наборів їхніх граматичних форм і конструкцій, що не дозволяє створити універсальну систему для перекладу. Такі граматичні явища як модальні дієслова, артиклі, часові форми Continuous та Perfect, формальний додаток «it» не мають відповідностей в українській мові, а в англійській мові відсутні категорії роду та відмінку іменників і прикметників тощо. Великі розбіжності існують і в побудові речення, тому що на відміну від української мови англійській мові притаманний прямий порядок слів. У діловому листуванні також необхідно

зважати на особливості вживання особового займенника І, а також взагалі особливості перекладу і з урахуванням норм української мови та норм культури мови оригіналу не знімаючи прагматичну адаптацію оригінального тексту під час перекладу [5].

Розглянемо чинники, які роблять програми машинного перекладу такими популярними. По-перше, користувачі застосовують їх при абсолютному незнанні мови, необхідності швидкого ознайомлення з великим об'ємом лінгвістичного матеріалу, потребі зробити певну оцінку цього тексту. Більшість автоматизованих перекладачів досить вдало справляються з цією задачею, проте існують випадки, коли вони можуть навіть заплутати користувача – тексти юридичного характеру, для яких необхідна висока ступінь відповідності лексем перекладеного тексту оригіналу. По-друге, програми перекладу застосовуються в разі необхідності швидкого перекладу Web- сторінок, з метою швидкого розуміння змісту інформації, для подальшої її обробки. У цьому випадку програми-перекладачі є найбільш сприйнятливими як для користувачів зі знаннями цієї мови, так і для не знавців. По-третє, програми машинного перекладу застосовуються професійними перекладачами для створення чорнового матеріалу перекладу. У цьому випадку ці програми в декілька разів можуть збільшити продуктивність професійного перекладача, якому залишається проводити редагування вихідного машинного тексту. І нарешті, програми перекладу є незамінними у разі проведення ділової переписки з іноземними партнерами, де ці програми виконують основну функцію – одержання необхідної інформації для користувача.

Практика застосування програм комп'ютерного перекладу свідчить про те, що 25 % вихідного матеріалу перекладається неправильно [6]. Аналізуючи причини такої низької якості роботи програм машинного перекладу, необхідно проаналізувати найбільш значущі помилки. Серед найскладніших помилок у перекладі необхідно вказати на неправильний переклад дієслівних форм, відсутність відповідних лексем у словнику, неправильну структуру речень, та інші. Також великі труднощі у перекладі відбуваються за рахунок неправильного визначення частини мови програмою, чи дослівного перекладу фразеологічних зворотів та інших ідіоматичних виразів. Серед найменш значних помилок, які не впливають на втрату розуміння тексту і досить легко виправляються під час редагування, є переклад особового займенника, неправильний вибір лексеми багатозначного іменника, переклад прийменників і використання артиклів.

Пропонуємо більш детально розглянути типові помилки, які допускають програми-перекладачі, і встановити причини неточного перекладу. У деяких випадках програма-перекладач «відмовляється» перекласти лексему просто транслітерує її, причиною цього явища може бути або відсутність відповідного слова в електронному словнику, або неправильне орфографічне написання цієї лексеми на «рідній мові». Програма-перекладач не розпізнає цього слова і просто транслітерує його як власну назву (соце – sotse, макітра – makitra).

Найбільш типові і розповсюдженими є лексичні і лексикографічні помилки, які трапляються коли система вибирає неправильний варіант відповідника – англійській лексемі надається український еквівалент загального змісту, замість технічного, або який повністю не відповідає контексту (States – штати – встановлює). Проблемою цього явища є відсутність лексеми в словнику, або недостатність лексикографічного опису і умов використання різних значень багатозначного слова.

Велика кількість фразеологічних зворотів, яка зустрічається в обох мовах, створює часом великі проблеми користувачам, спотворюючи зміст речень при автоматичному перекладі. Технічна документація містить велику кількість різних фразеологічних зворотів загальнолітературного характеру, які не внесені до електронного словника, і в процесі автоматичного перекладу вони перекладаються дослівно (Of the same type – того ж типу – однакового типу) [5].

Семантичні і синтаксичні властивості прийменників викликають безліч помилок при автоматизованому перекладі, у зв'язку з тим, що значення багатозначного прийменника можна встановити тільки з урахуванням конкретного контексту. А відсутність в електронному словнику вказівок на правильне керування, зокрема дієсловами чи віддієслівними іменниками, робить для системи єдиний можливий переклад автономний – загалом повністю неправильний (In the accurate analysis – у точному аналізі – при точному аналізі).

Наступною складною проблемою при автоматизованому перекладі є неправильне узгодження слів у реченні, де неправильно визначається рід, відмінок, множина іменника, прикметника, числівника. Правильне визначення особи дієприкметника, дієвідміни дієслова є повністю неможливим для програми. Причиною цього є відмінність мов у структуруванні (українська мова належить до флективної, англійська – до аналітичної групи структурних типів.), про що ми зазначали раніше. Складність, яка постійно існує в «ручному-авторському способі перекладу» без застосування ПК, на жаль, неможлива для вирішення програмним забезпеченням автоматизованою системою перекладу.

Найбільш характерною рисою англійських текстів науково-технічного характеру є використання пасивних конструкцій, які, на жаль, в більшості перекладаються програмою неправильно. До причин неправильного перекладу можна віднести неправильне розпізнавання омонімії та не врахування можливості об'єднання дієприкметника з модальними дієсловами. Помилки в перекладі пасивних конструкцій вимагають повної корекції редактора як у заміні недоконаного виду дієприкметника на доконаний, так і повної трансформації виразу до мови перекладу.

Зважаючи на недосконалість програмного забезпечення перекладу виникає потреба у «редагувальному» перекладі, який має відбуватися поетапно. По-перше, слід усунути лексичні і граматичні помилки за допомогою порівняння перекладеного тексту з оригіналом, у цьому можуть допомогти опції програми-перекладача де існує вибір лексем з електронного словника. Тільки після цього, слід перейти до редагування тексту на морфологічному і стилістичному рівні. Кінцевий варіант буде свідчити про рівень професіоналізму перекладача,

а час витрачений на «симбіоз людини-перекладача і програмного забезпечення» – на якість програмного продукту.

Займаючись діловою перепискою, слід також пам'ятати про можливі труднощі з перекладом текстів діловим партнером за кордоном – отримувачем кореспонденції з України. Абсолютно всі проблеми вказані вище будуть відтворені в перекладі з української мови на англійську із застосуванням перекладу. Тому для якісної роботи із застосуванням перекладу слід застосувати певні рекомендації: весь текст має належати до однієї тематики; речення мають бути короткими і, по можливості, без складних зворотів; лексеми, вживані у тексті, мають бути присутні в електронному словнику і, по можливості, не бути дуже багатозначними; використання скорочень допускається тільки за наявності їх у словнику та інші.

Висновки. Враховуючи вищесказане, слід констатувати, що поки що не розроблено досконалого програмного забезпечення з перекладу, проте ринок стимулює все нові і досконаліші розробки цього продукту, але на даному етапі штучний інтелект не може запропонувати безпомилкової комунікації різними мовами і вимагає постійного втручання людини. Машинний переклад полегшує і прискорює роботу перекладача, проте не може повноцінно його замінити і це визначає необхідність у постійній підготовці фахових перекладачів і підвищенні загальної культури українського суспільства в аспекті володіння іноземними мовами.

Список використаних джерел:

1. Биби́к С. П., Сюта́ Г. М. Ділові документи та правові папери / С. П. Биби́к, Г. М. Сюта – Харків: Фоліо 2016. – 493 с.
2. Бородин А. И. Выдающиеся математики : биографический словарь-справочник / А. И. Бородин, А. С. Бугай. – К. : Радянська школа, 1987. – 654 с.
3. Джордж Ф. Основы кибернетики / Ф. Джордж. – М. : Радио и связь, 1984. – 272 с.
4. Історія машинного перекладу – Вікіпедія [Електронний ресурс] // Wikipedia. – 2012. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_машинного_перекладу.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспекти перекладу). / І. В. Корунець – Вінниця 2013. – 448 с.
6. Макоєд Н. О. Формування у майбутніх інженерів умінь перекладу фахових текстів із застосуванням комп'ютерних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Макоєд Наталя Олексіївна. – Одеса, 2012. – 243 с.
7. Сущук О. А. Міжнародні інформаційні системи : навчальний посібник / Сущук О. А. – К. : ІЗМН, 2019. – 224 с.

References:

1. Bybyk S. P., Siuta H. M. Dilovi dokumenty ta pravovi papery / S. P. Bybyk, H. M. Siuta – Kharkiv: Folio 2016. – 493 s.
2. Borodin A. I. Vydaiushchiesia matematiki : biograficheskii slovar-spravochnik / A. I. Borodin, A. S. Bugai. – K. : Radianska shkola, 1987. – 654 s.

3. Dzhordzh F. Osnovy kibernetiki / F. Dzhordzh. – M. : Radio i sviaz, 1984. – 272 s.
4. Istoriia mashynnoho perekladu – Vikipediia [Elektronnyi resurs] // Wikipedia. – 2012. – Rezhym dostupu : http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_машинного_перекладу.
5. Korunets I. V. Teoriia i praktyka perekladu (aspekty perekladu). / I. V. Korunets – Vinnytsia 2013. – 448 s.
6. Makoied N. O. Formuvannia u maibutnikh inzheneriv umin perekladu fakhovykh tekstiv iz zastosuvanniam kompiuternykh tekhnolohii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Makoied Natalia Oleksiivna. – Odesa, 2012. – 243 s.
7. Sushchuk O. A. Mizhnarodni informatsiini systemy : navchalnyi posibnyk / Sushchuk O. A. – K. : IZMN, 2019. – 224 s.

АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ТА ЇХ СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Хомин Вікторія Михайлівна

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: Загородня Людмила Зеонідівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4305/>

На думку багатьох мовознавців, фразеологія найяскравіше передає емоційне вираження висловлювання. Під емоційними станами взагалі розуміють такі психічні стани, що утворюються у процесі життєдіяльності індивіда і визначають рівень інформаційно-енергетичного обміну та спрямованість поведінки. Дискусія навколо проблеми класифікації емоцій наявна впродовж багатьох століть. Створити універсальну класифікацію емоційних станів намагались багато вчених, зокрема:

- Вербицька;
- Додонов;
- Ізард;
- Ільїн;
- Екман;
- Шаховський;
- Красовський;
- та ін [2].

Емоція розуміється як почуття, що мотивує, організовує і спрямовує сприйняття, мислення та діяльність; емоція керує мислячою та фізичною діяльністю, регулює та фільтрує сприйняття.

Усі фразеологічні одиниці містять символи, стереотипи свідомості людей, і несуть лінгвокультурологічний код нації. Вони відображають багатовікову історію, релігійну віру, мудрість людей, моральні цінності, які охоплюють головні компоненти національної культури.

Фразеологізми справедливо вважаються одним з найяскравіших проявів національно-культурної специфіки мови. Саме співвідношення культури і мови трактується неоднозначно.

Якщо розділити фразеологічні одиниці, що відображають позитивні та негативні емоції, отримаємо наступне: фразеологізми, що виражають радість, гарний настрій, здивування, тривогу, душевні страждання, гнів, байдужість та інші емоції.

Наприклад:

1. Фразеологізм, що виражає радість, гарний настрій: *Jump for joy* – стрибати від радості;

2. Фразеологізм, що виражає душевне страждання, смуток: *Heart is breaking* – душа розривається;

3. Фразеологізм, який виражають страх: *Push the panic button* – втратити самовладання [1];

4. Фразеологізм, що виражає здивування, подив: *A bolt from the blue* – грім серед ясного неба;

5. Фразеологізм, що виражає закоханість: *Be head over heels* – закохатися по вуха [5].

Природа емоцій та особливості їхньої вербалізації постійно цікавили психологів і лінгвістів. Ця увага зумовлена тим, що емоції певною мірою виявляються в усіх сферах діяльності людини, зокрема і мовній. «Емоції необхідні людині для виживання і щастя. Не маючи емоцій, тобто не вміючи відчувати радість і смуток, гнів і провину, ми не були б повною мірою людьми».

В англійській мові простежуємо багато ідіом на позначення позитивних емоцій: щастя, радість, любов, надія, задоволення і т.д.

Задоволення – позитивно забарвлена емоція, що супроводжує вдоволення однієї або кількох потреб.

Можна помітити, що у фразеологізмах на позначення задоволення, в англійській мові часто фігурують природні феномени, серед яких явища природи, тварини, рослини, природні речовини, наприклад:

- sitting at the top of a cloud,
- on Cloud Nine,
- float on a cloud,
- jump over the moon,
- be full of the joys of spring,
- on the top of the world,
- flying high,
- go through the roof,

- ride high,
- walk on air,
- be as high as a kite,
- (to be) in high spirits [4].

Можна простежити, що переважна більшість фразеологізмів на позначення задоволення пов'язана з підняттям у висоту, небо, часто наявне слово хмара (*cloud*). Ймовірно, це може означати те, що саме задоволення можна отримати не на землі, а на небі, в раю.

Способи відтворення таких фразеологізмів українською мовою можуть бути різні. Науковці виділяють два основні шляхи перекладу стійких словосполучень: фразеологічний та нефразеологічний. Фразеологічний прийом включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога. Серед нефразеологічних прийомів перекладу розповсюдженими є калькування, описовий переклад та контекстуальна заміна.

Фразеологічний прийом вважається найкращим способом відтворення, адже він включає в себе використання відповідного фразеологізму в мові перекладу.

Калькування може бути застосоване у тому випадку, якщо в результаті перекладач отримує фразеологізм, образність якого легко сприймається українським читачем і не створює враження штучності загальноприйнятим нормам української мови.

Описовий переклад пояснює зміст фразеологічної одиниці за допомогою вільного сполучення слів [3].

Отже, фразеологізми на позначення задоволення в англійській мові, відображаючи особливості національної культури, також розкривають індивідуальне світосприйняття мовця, тому фразеологія даної групи представлена досить великою кількістю мовних одиниць. Вибір способу відтворення фразеологізмів українською мовою залежить від особливостей фразеологічних одиниць.

Список використаних джерел:

1. Баранцев К. Т. Англо - український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев. – Київ : Т-во "Знання", 2005. – 1056 с. – (2-ге вид., випр).
2. Василюк І. М. Фразеологізми як одиниці міжмовної комунікації / І. М. Василюк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – С. 102-105.
3. Нагорна М. Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою.
4. Панасенко С. В. Фразеологізми на позначення задоволення в англійській мові / Збірник студентських наукових праць «STUDIA PHILOLOGICA»
5. Навчальні матеріали онлайн. Класифікація фразеологізмів. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1016031648103/dokumentozna_vstvo/klasifikatsiya_frazeologizmiv

«СПОВІДЬ» ЖАН-ЖАКА РУССО В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ

Шевців Галина Михайлівна

кандидат філологічних наук, старший викладач,

Дрогобицький державний педагогічний

університет ім. Івана Франка

ORCID: 0000-0003-1368-8492

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4306/>

У 1952 році Ліон Фойхтвангер (1884-1958) опублікував роман «Мудрість дивака або смерть і перетворення Жан-Жака Руссо» («Narrenweisheit oder Tod und Verklärung des Jean-Jacques Rousseau»). Цей роман розповідає про останній етап життя Руссо та вплив його творчості на Французьку революцію. Тут Руссо зображений геніальним мислителем, який звернувся не лише до розуму, а й до глибоких почуттів і прагнення людей до рівності та справедливості, заклавши тим самим основи для повалення монархії. Завдяки революційному та емоційному компонентам його вчення Л. Фойхтвангер підносить Руссо набагато вище раціоналістів того часу – Вольтера та Дідро.

Ця публікація завершує цикл романів, тематично присвячених епосі буржуазних революцій. Роман починається з переїзду Руссо з Парижа до Ерменонвіля в 1778 році та закінчується його похованням у паризькому Пантеоні в 1794 році. Центральними темами цього циклу вважають смерть Руссо, її точні обставини та пізнє якобінське правління [3, с. 148]. Л. Фойхтвангер підкреслює проблематичну взаємодію філософської теорії та революційної практики як центральний аспект.

Таким чином, у романі неодноразово звучало твердження, що якобінська політика мала бути реалізацією теорії Руссо, а ідеї Руссо неодноразово критично досліджувалися на предмет їхньої практичної придатності. Автор намагався пояснити вплив філософа на історичний розвиток. Зокрема, він підкреслив контраст між реальністю та міфом/легендою. Тому Л. Фойхтвангер зосередився «не лише на самому Руссо, але на виживанні та подальшому розвитку його легенди та його роботи під час революції та через неї [4, с. 77]».

Дванадцятий розділ роману називається «Сповідь», в якому Фернанд – один з головних героїв книги – таємно від свого друга й вчителя Руссо випрошує у мадам Левассер дозвіл на прочитання рукопису Руссо, який мав бути відкритий читачам лише після смерті його автора. За допомогою роздумів Фернанда автор пробуджує в свідомості читача епізоди «Сповіді» Руссо: перше тілесне покарання, пізнання несправедливості, крадіжка сріблясто-рожевої стрічки, розчарування в друзях і т.д. Руссо пише свою «Сповідь» без релігійної цінності, у в бажанні бути щирим і скромним, створюючи позитивний автопортрет, а по суті представляючи себе жертвою життя.

Тринадцятий розділ роману носить назву «Продовження «Сповіді». Проте в його центрі знаходиться лише один, але особливий момент рукопису Руссо, який був написаний вишуканим, твердим почерком Жан-Жака, його впевненою

рукою [2, с. 101]». У цьому контексті йдеться про зізнання Руссо в тому, як він віддавав своїх новонароджених дітей у сиротинець. Передаючи почуття Фернанда при читанні цього моменту, Л. Фойхтвангер пише, що прості цинічні слова Жан-Жака заставляли його тремтіти [2, с. 101]». Приймаючи все розказане Руссо у «Сповіді» за правду, Л. Фойхтвангер називає її вустами свого героя лише частиною правди, повною правда буде тоді, коли стануть відомі почуття та думки інших людей, в даному випадку Терези. Л. Фойхтвангер створює для свого героя такі обставини, які змушують його засумніватися в правдивості написаного у «Сповіді» Руссо.

Після всіх інтриг з рукописом, Л. Фойхтвангер змальовує появу вже надрукованої «Сповіді», даючи в своєму романі їй різну оцінку. За словами самого автора оцінка є позитивною. Однак слова Жільберти, однієї з головних героїнь роману, виявляються повністю протилежними до сказаного вище. Додамо, що сама Жільберта ніколи не любила Руссо. І причиною цієї байдужості були її ревність, а можливо й помста Руссо за відібраного у неї Фернанда. Але на сторінках роману Жільберта також читає «Сповідь» Руссо. Її думки про цю книгу – це підсилення поставленої в романі Л. Фойхтвангером проблеми, хто ж він – мудрець? чи безумець? Чи одне та друге разом [2, с. 442]». У уста Жільберти автор роману вкладає наступні слова про «Сповідь»: «Здесь, в этой книге, он сам громогласно заявляет всем, кто хочет слушать, что он жалкий, смехотворный, нечистоплотный, слабодушный, больной и неаппетитный человек. И перед ним-то все падают ниц! Слепые они, что ли? «Апостолом правды» они величают его. Не видят они разве, что у него что ни слово, то ложь? Отдельная страница, взятая сама по себе, звучит убедительно. Но уже следующая опровергает предыдущую [2, с. 241]».

У названому історичному романі роздуми про «Сповідь» Руссо подані у протиставленні позитивного й негативного. Перед читачем не лише автор, що вивчає таємні глибини своєї душі, а й автор «Суспільного договору», який став значною постаттю західної культури. Через ставлення до цієї постаті автор демонструє позиції різних верств суспільства, а через них і політичні протиріччя, які існували в передреволюційній Франції. Це своєрідний психологічний детектив, що супроводжується широкою історичною перспективою, у яку введені неточності, щоб підвести до дискусії на універсальну тему: філософія на практиці є абсолютно іншою, аніж в теорії, і потрібно багато важких зусиль, щоб втілити піднесену ідею в реальність.

Список використаних джерел:

1. Руссо Ж.Ж. Исповедь. Пер. с фр. Д. Горбова и М. Розанова. Москва, 2002. 640 с.
2. Фейхтвангер Л. Мудрость чудака или смерть и преобразование Жан-Жака Руссо / Пер. с нем. И. Горкиной и И. Горкина. Москва, 1956. 443 с.
3. Köpke Wulf: Lion Feuchtwanger, München : Beck-München : Verlag Edition Text u. Kritik, 1983. 184 S.
4. Wagener Hans : Lion Feuchtwanger. Berlin : Morgenbuch, 1996. 91 S.

ПРОЄКТНИЙ ТЕАТР В УКРАЇНІ. ХАРКІВСЬКИЙ ДОСВІД

Богданович Аліна Валеріївна

*студентка 2 курсу освітнього ступеня «Магістр»,
Харківський національний університет
мистецтв ім. І.П. Котляревського*

Науковий керівник: Партола Яна Вікторівна

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
Харківський національний університет
мистецтв імені І.П. Котляревського*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4316/>

У 2010-2020 рр. активного розквіту на теренах України, та зокрема у Харкові, як одному з найбільших центрів української культури, зазнала проектна діяльність у театрах, що частково викликало утворення нової організаційної та ідеологічної форми – проектного театру. Хоча перші прояви цього явища ми можемо зафіксувати іще на рубежі розпаду Радянського Союзу й утворення незалежної української держави. Тоді ж було засновано найперші та найстаріші проектні театри Харкова – театр «Арабески» та театр «Нова сцена» (пізніше «Центр сучасного мистецтва «Нова сцена»). З активним розвитком цих театрів та окремих сплесків проектної діяльності в інших театрах стало очевидним, що така робота має суттєві відмінності не тільки організаційні, а й мистецькі, що стає викликом як для учасників проекту (акторів, режисерів, художників, викладачів і т. д.) так і для адміністративної команди.

Для охарактеризування та осмислення викликів, що ставить перед творцями проектна діяльність та проектний театр необхідно окреслити визначення поняття проект. Передусім варто сказати, що визначень слова проект є досить багато, воно поширене у галузях дизайну, будівництва та ін., але ми звернемось до визначень у галузі управління проектами. «Проект – обмежена в часі, ресурсах та вимогах якості, унікальна сукупність процесів, направлена на досягнення унікальних цілей та завдань, для створення нової цінності» [3]. Сьоме видання Настанови до зводу знань з управління проектами (Настанова РМВОК) визначає проект як «тимчасову діяльність, спрямовану на створення унікального продукту, послуги або результату» [2, с. 4].

Вже розглянувши тільки ці два визначення, терміну можна сказати, що перший більше характеризує проектну діяльність державного чи недержавного репертуарного театру, де проект є рідким і унікальним процесом, до якого також можуть долучитися професіонали з зовні або передбачати якусь міжгалузеву, кроссекторальну співпрацю. У той час як, другий краще підходить для

визначення саме проєктного театру як окремого явища, окремого виду організаційного устрою, що нерідко є короткотривалим і часто розпадається по закінченню проєкту. А часом має стабільну юридично-організаційну базу, що набирає учасників під конкретний проєкт.

Але все ж ці два визначення є віддалено наближені до культурної та, зокрема, театральної діяльності. Тому розглянемо визначення слова проєкт виведене фахівцями Українського культурного фонду: «Проєкт – діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на створення певного культурного продукту, культурного блага чи культурної послуги (їх сукупності) з метою досягнення чітко визначених цілей...» [3, с. 27].

Іще одне визначення, що є найближчим до саме театральної проєктної діяльності знаходимо в аналітичній записці «Український театр: шлях до себе» 2018 року. Автори статті наводять два визначення поняття театральний проєкт: «Перший – це спрямування мистецької події (або низки подій) на досягнення певної естетичної чи соціокультурної мети та усвідомлення перспективних наслідків від реалізації проєкту. Другий – це стратегія і тактика продюсування і маркетингу мистецького заходу» [1, с. 74].

Серед цих двох визначень перший більше характеризує саме проєктну діяльність, як основний чи окремий вид діяльності театру. У той час як другий, скоріше наголошує на тому, що кожна нова вистава/перформанс/акція і є проєктом і потребує своєрідної стратегії просування.

Отже, підсумовуючи вищезазначені терміни ми можемо сказати, що проєктний театр – це не інституційна, часто тимчасова команда митців, що збирається для реалізації конкретного проєкту, кінцевим культурним продуктом або одним з продуктів якого є вистава/перформанс/акція, яка часто має короткотривале життя. А проєктна діяльність – це епізодична, короткотривала діяльність державних або незалежних театрів та театральних інституцій, метою якої є створення унікальної мистецької, соціокультурної або освітньої події (або низки подій).

Однією з характеристик проєктного театру є короткотривале життя культурного продукту створеного в рамках певного проєкту, причинами цього зазвичай виступають такі фактори:

1) проєкти продуктами яких є вистави/перформанси/акції створені на гостросоціальні актуальні теми граються поки ця тема є актуальною. Документальні вистави з часом починають старіти їх фактологічна база стає неактуальною. В такому випадку командою проєкту може бути вирішено, що вистава грається допоки вона залишається актуальною в такому вигляді яка вона є на прем'єрі, або ж, що вистава буде редагуватись і доповнюватись найбільш актуальними новинами, обставинами та фактами. Наприклад, вистава «Ресторан Україна» акторок Оксани Черкашиної та Ніни Хижної (драматург Дмитро Левицький) створена у 2017 році. Тема проєкту корупція в Україні. Вистава побудована на особистому досвіді акторок, з використанням фактів та аудіо відео матеріалів з найбільш одіозними політиками на момент 2017 року. Вистава гралась до 2019 року і на той момент вже була не досить актуальною (зміна політичного ландшафту, поява нової інформації, зміна порядку денного

та просування боротьби з корупцією породжували нові постаті та питання найбільш обговорювані в суспільстві). Проте в обговорені Оксана і Ніна сказали, що це було їх рішення не вносити ніяких корективів у виставу, залишити її такою як її створили й грати доки вона буде актуальною. Це були одні з останніх показів цієї вистави. Так, тема корупції все іще важлива і ще довго не перестане бути такою, але з часом аспекти цієї теми та погляд на неї міняються.

Гостросоціальні, документальні вистави/перформанси/акції з використанням автореферального способу граються до того моменту поки вони живі, не завчені й не замуштровані.

2) В рамках проєктів можуть створюватись дуже масштабні вистави, з залученням великої кількості артистів, костюмів, дорогим обладнанням, що реалізуються на специфічних майданчиках або великих сценах. Часто такі вистави після закінчення проєкту стають нерентабельними або ж складними для виходу на самоокупність, особливо якщо це вистава створена незалежним театром, тому вона не може жити без постійного додаткового фінансування. Наприклад вистава «Apollo» Ніни Хижної. У виставі беруть участь 6 акторів та камерний оркестр. Через те що вона грається на великій сцені, вона також вимагає складного технічного обслуговування – підзвучування артистів та музикантів, світлове оформлення, керування відеопроєкцією та ін. Вивести таку виставу на самоокупність досить важко.

3) Для участі в проєкті набираються актори з різних міст або різних країн. На початку самого проєкту зазвичай узгодженими є кандидатури керівників та постановників проєкту (режисер, художник, композитор, хореограф тощо). Актори часто набираються через кастинг. Інколи проєкт може писатись з розрахунком на конкретну вже злагоджену команду акторів, але так буває нечасто.

Попри те що проєктна діяльність в театрах, останні роки розвивається досить інтенсивно вона все одно залишається новою для більшості митців та ставить нові вимоги до учасників проєктного життя.

У першу чергу проєктна діяльність вимагає від актора/режисера/драматурга/менеджера бути завжди мобільним, швидко реагувати на пропозиції. Бути ініціативним, «тримати руку на пульсі» різних пропозицій до співпраці, грантових конкурсів і т.д. Освоювати та розвивати навички написання проєктних заявок, вміння структурувати свої ідеї, визначати цільову аудиторію, основи просування проєктної діяльності й т.ін.

До прикладу, до 2020 року працювала європейська програма грантів для сфери культури Culture Bridges. Усі охочі могли подати заявку на гранти міжнародної мобільності – завдяки таким проєктам митці можуть отримати фінансування на навчання за кордоном, участь у коротких освітніх заходах відвідування фестивалів, прем'єр і т.ін. Один з таких грантів отримала Оксана Черкашина і на місяць потрапила у театральне життя Німеччини. В перші 3 тижні вона у Берліні стала глядачем та учасником п'яти фестивалів, що відбувалися в місті в той час, відвідала з десятків лекцій, побачила 35 перформансів і вистав, зустрілася з акторами та режисерами, побувала в найцікавіших і найвпливовіших театрах Берліну, таких як Gorki Theater,

Berliner Ensemble, Schaubuhne, Volksbuhne, Deutches Theater, Dorky Park. І ще тиждень вона провела у Нюрбернгу разом з театром ArtiSchocken Nurnberg, беручи участь у майстер-класах, зустрічах та інтерв'ю, завдяки яким налагодився контакт з цим театром і були заплановані нові вектори співпраці [5].

Передбачається (організаторами), що митець учасник проєкту має активну соціальну позицію, яка часто є основою для побудови певної творчої акції. Велика кількість усіх проєктів передбачає осмислення актуальних тем для соціуму: війна, корупція, толерантність та прийняття людей представників лгбтк+, людей з інвалідністю, рефлексії щодо радянського спадку та інше.

Результатом проєкту мобільності Оксани Черкашиної став німецько-україно-російський проєкт «Європейське бюро ритуалів: мир», метою якого було пропрацювання й переосмислення колективної пам'яті та травм другої світової війни через мистецтво (конкретно – створення сайт-специфік перфомансів на історичних місцях періоду третього рейху). Для цього було зібрано по групі акторів з режисером з кожної країни, Оксана стала кураторкою української групи.

Соціальні або рефлексивні проєкти вимагають більшої відкритості та чесності від акторів. Особливо якщо говорити про документальні, вербатім або свідоцькі постановки. Також досить популярним є автореферальний спосіб постановки, коли актор осмислює задану тему через власний досвід. Його також часто використовують як один з режисерських ходів при постановці драматургічного матеріалу, часто якщо цей матеріал є класичним, побічною сюжетною лінією є саме історії акторів їх ставлення до матеріалу, теми, взаємодії персонажів і т. д. Така форма передбачає, що актор готовий висловити власну думку публічно зі сцени. А оскільки особиста думка інколи може бути не популярною, такою, що не збігається з провідними точками погляду на певну тему у конкретному суспільстві, таке публічне висловлення стає великим ризиком і проявом сміливості для актора.

Наприклад вистава «ДПЮ» (прем'єра відбулась у 2017 році), яка була створена акторами театру «Прекрасні квіти» та демобілізованими учасниками АТО. В ній було використано вигаданий сюжет про дітей які знаходяться на уроці довоєнної підготовки, документальні історії учасників бойових дій та жителів прифронтових зон й власні висловлення акторів. Одним з таких було висловлення Ігоря Ключника в якому він розповідав, що сильно злякався коли почалась війна і щоб не бути призваним в армію він разом зі своєю дівчиною виїхав за кордон де перебував якийсь час. Ніхто не сперечається з його правом на цей страх, але це його висловлення викликало досить жваву реакцію у деяких глядачів.

Серед організаційних викликів які постають перед командою/організацією/інституцією, що береться за реалізацію певного проєкту можна виділити кілька найбільш поширених. Найпершим викликом, який досить часто стає руйнівним для багатьох проєктних ініціатив – це пошук фінансування. За винятком малих проєктів реалізованих ініціативною групою митців які досить часто не передбачають фінансування або реалізуються власним коштом учасників, одне з перших питань яке постає перед ініціаторами проєкту це саме

пошук джерела фінансування, що був би можливим для конкретної організаційно-правової форми інституції. Адже, до прикладу не кожен фонд, що надає гранти на реалізації культурних проєктів співпрацює з громадськими організаціями, фізичними особами-підприємцями чи державними установами. Досить часто грантові пропозиції фондів передбачають можливість отримання фінансування конкретними організаціями (ГО, установи місцевого самоврядування, державні установи й т. ін.) та регіонами в яких діють інституції й на території яких буде реалізовано проєкт. Часом деякі організації можуть надати лише частину фінансування проєкту і тому вимагають підтвердженого співфінансування проєкту іншою установою.

З організаційної точки зору проєкти можна поділити на такі типи:

1. Індивідуальний проєкт – такий, що реалізується однією організацією/інституцією/театром;
2. Проєкт співпраці/національної співпраці – такий, що реалізується двома або більшою кількістю організації/інституцій, з одного або різних міст/населених пунктів/регіонів країни, кожна з яких має свою сферу відповідальності;
3. Проєкт міжнародної співпраці – такий, що реалізується у співпраці з двома або більшою кількістю організацій/інституцій, з різних країн.

Проєкти національної або ж міжнародної співпраці стають викликом для більшості організацій, бо потребують більшої юридичної, бухгалтерської уваги для розв'язання специфічних питань, що часто стають перепоною на шляху реалізації цікавого і масштабного проєкту.

Окремим викликом для державних інституцій стає інтенсивність та швидкість роботи якої вимагає проєктна діяльність. Зазвичай великі, неповороткі державні театри/організації/інституції не можуть швидко пристосуватись до «правил гри» через, що деякі з них зовсім відмовляються від такого виду діяльності, особливо грантових проєктів, а деякі не даючи ради стають не здатні завершити проєкт.

Навіть попри наявність фінансування далеко не кожний проєкт має змогу забезпечити винагороду для учасників проєкту або ж витрати на відрядження, матеріали і т. ін. Таким чином участь у проєкті для учасників стає своєрідним волонтерством, на що готові піти далеко не всі митці й питання не у відсутності доходів, а в самому явищі «працювати без оплати». Неоплачуваний репетиційний процес може бути досить довгим. Та і, скоріше за все, культурний продукт який буде створено в рамках проєкту дуже ймовірно буде неприбутковим.

Лабораторний або дослідницький процес освітніх, мистецьких чи соціокультурних проєктів зазвичай вимагає від митця, учасника проєкту, співавторства. Передбачається, що актор/перформер/митець учасник проєкту, є самодостатньою творчою одиницею, що стає співавтором продукту. Навіть якщо є керівники, режисери, тренери, які стали ініціаторами творцями ідеї проєкту, чи ведуть резиденцію, або лабораторію, їх цілі надати людині певні нові знання або вміння, та засобами тренінгу дати можливість для вільного висловлення. Тут ми частіше можемо бачити, таке поняття як – горизонтальний

театр. Тому, що без рівності та довіри в колективі, неможливе вільне висловлення думок, які часто стосуються особистісних речей, що потім можуть стати частиною продукту. Режисер який зібрав команду, взявши актора буде бачити в ньому рівного партнера разом з яким він створює продукт, а не виконавця.

У цьому випадку можемо також розглянути виставу Ніни Хижної «Apollo», адже балет Стравінського став лише базою постановки, до того ж як каже сама Ніна вона його дещо змінила і якісь моменти прибрала. У виставі декілька тем: осмислення питання нашого простору міста та права на нього, питання шляху митця та його місця в просторі, мистецька еміграція. В цій виставі використаний автореферальний спосіб де кожен актор осмислював ці питання та висловлювався з цього приводу зі сцени. Це ж було також осмисленням шляху самого Стравінського як митця і людини космополіта, що декілька разів змінював громадянство.

Зрештою, одним з основних викликів для митців та менеджерів проектних театрів стає неможливість сталості, а саме короткотривалість проектів і необхідність по закінченню одного шукати наступний «стрибати між проектами», постійно «тримати руку на пульсі» грантових пропозицій.

Підсумовуючи можна стверджувати, що попри довгу, цікаву та інтенсивну історію розвитку проектної діяльності й проектних театрів у Харкові, вона все ще стає викликом для митців. Відсутність єдиної термінологічної бази, наукового і теоретичного осмислення її не в загальних процесах проектної діяльності в культурі, а як окремого, самостійного явища залишає цей процес хаотичним, незрозумілим для недосвідчених митців/культурних менеджерів, через, що театри часто або взагалі відмовляються від такої діяльності, або стикаються з серйозними проблемами в реалізації проектів, які унеможливають успішну реалізацію.

Осмислення цього явища є важливим не тільки через його масовість, а в першу чергу, через усвідомлення ролі яку воно відіграє у театральному процесі Харкова від початку існування незалежної української держави й дотепер. Саме проектні театри першими оживляли на сцені твори репресованих радянською владою письменників, організовували прогресивні мистецькі й освітні фестивалі, реалізовували перші соціально-культурні проекти. Пробиваючи шлях «через терни до зірок» проектної діяльності ініціативні групи митців освоювали проектний менеджмент, започатковували нові напрями й теми, опановували новітні театральні методики й технології, першими налагоджували міжнародні знайомства і партнерства. Культурні продукти створені в рамках цих проектів ставали гучними та важливими подіями мистецького і культурного життя Харкова. На цей час можна стверджувати, що проектні театри є не просто цікавим організаційно-правовим явищем, а особливим культурно-мистецьким феноменом театального Харкова.

Список використаних джерел:

1. Аналітично-соціологічне дослідження. Український театр: шлях до себе Здобутки. Виклики. Проблеми – Київ, 2018.
2. Сьоме видання Настанови до зводу знань з управління проектами (Настанова РМВОК) та Стандарт з управління проектами – Pennsylvania 19073-3299 USA: Project Management Institute, Inc, 2021.
3. Проект (управління проектами) [Електронний ресурс] // Вікіпедія: Вільна Енциклопедія – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_\(%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_(%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8)).
4. Конкурсна програма Українського культурного фонду Інноваційний культурний продукт. Інструкція для заявників. ЛОТ 3: Театр і цирк – Київ, 2021. – (Український культурний фонд).
5. Черкашина О. З власного досвіду: як це – на місяць стати частиною театрального середовища Німеччини [Електронний ресурс] / Оксана Черкашина // Програма Culture Bridges. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://culturebridges.eu/success_stories/oksana_cherkashyna.
6. Уехать нельзя остаться №1 – Нина Хижная и спектакль Apollo [Електронний ресурс] // Онлайн журнал "Люк". – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://on.soundcloud.com/HjeEi>.

«ПОЧАТКОВА ТЕАТРАЛЬНА ОСВІТА, ЯК ПЕРВИННА ЛАНКА У БЕЗПЕРЕРВНОМУ ІНТЕГРОВАНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ» (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОЇ ШКОЛИ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНО-СЦЕНІЧНИХ НАПРЯМІВ)

Лозова Аліна Володимирівна

заступник директора з навчально-виховної роботи,
спеціаліст другої категорії, Комунальний початковий
спеціалізований мистецький навчальний заклад
«Школа сучасних театральних напрямів» (м. Харків);
студентка II курсу магістратури кафедри театрознавства,
Харківський національний університет
мистецтв ім. І.П. Котляревського

Науковий керівник: Партола Яна Вікторівна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
Харківський національний університет
мистецтв імені І.П. Котляревського

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4251/>

Актуальність дослідження. Сучасна Україна характеризується значними політичними, економічними, освітніми, культурними, духовними змінами. Важливу роль у нинішніх державотворчих процесах відіграє й мистецька освіта як специфічна освітня галузь. Саме через неї реалізуються актуальні завдання збереження духовної спадщини народу, формується естетична культура особистості. Естетична культура, як суспільне явище, трансформується і транслюється на суб'єктивно-особистісному рівні. Цей процес пов'язаний із різнобічним творчим розвитком індивідуальності, оволодінням нею різними сторонами культури, формуванням морально-етичних орієнтирів на основі пріоритету загальнолюдських цінностей. Наразі, коли в українському суспільстві змінюються ціннісні орієнтири, відбувається інтеграція української культури у світовий культурний простір, особливої актуальності набуває високопрофесійна підготовка фахівців різних видів мистецтва. Знання сприяють виникненню нових видів діяльності, стають рушійною силою появи нових технологій, основним фактором соціального розвитку і якості життя людей. Велика роль тут належить креативності, креативним індустріям та креативній економіці, яку економіст і соціолог Річард Флорида назвав «новою економічною епохою XXI ст.» [6, с. 7]. Провідні економісти світу відводять креативності велику роль в економічному, культурному, соціальному розвитку країн. Чарльз Лендрі, експерт Світового банку зазначив: «Усі країни тепер у креативній грі. Креативність стала мантрою нашого часу» [12]. Вся Європа спрямована на розвиток креативної економіки однією зі складових якої є креативний процес, що характеризується початковим розумінням навіщо, для кого та як потрібно щось створювати і, власне, що саме потрібно створювати. На відміну від творчого процесу, що лише ґрунтується на натхненні, здібностях, традиціях,

креативність передбачає, що творець здатен створювати не лише нові продукти, але й оригінально інтерпретувати наявні методи та прийоми для створення креативного продукту [1]. Таким чином, щоб творчість переростала в мистецтво, яке є однією зі креативних сфер економіки, суспільство потребує митців і спеціалістів культурного та креативного сектору, які здатні діяти, творити, генерувати нові ідеї і втілювати їх. І саме мистецька освіта є тим потужним джерелом творчого потенціалу країни, оскільки вона формує мислення здобувачів освіти у ракурсі взаємодії та взаємозбагачення національних культур, завдяки чому особистість стає більш готова до розуміння трансформаційних процесів, які відбуваються в Європейському просторі.

В рамках нашого дослідження розглядаючи початкову театральну освіту, як первинну ланку у безперервному інтегрованому освітньому процесі, можемо зазначити, що питання узгодженості та здійснення наступності між початковою, профільною, фаховою передвищою та вищою театральною освітою мають деякі проблеми. У даній публікації ми не ставимо завдання знайти шляхи вирішення цих проблеми, а більше звернемо увагу на початкову театральну освіту як першому рівні спеціалізованої мистецької освіти. Саме вона спрямована на здобуття особою спеціальних здібностей, естетичного досвіду і цінностей у процесі активної мистецької діяльності, а також професійних компетентностей початкового рівня у театральному мистецтві.

Отже, метою статті є аналіз визначення важливості «початкової театральної освіти» як основи у безперервному інтегрованому мистецькому освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Проблеми творчого розвитку особистості зберігають свою актуальність з давніх часів. Гармонійно розвинена особистість – уособлення прагнень людства досягти досконалості, гармонії, краси. З цих позицій театральне мистецтво розглядається як засіб, що розвиває інтелектуальну, духовну, фізичну сфери людини, ефективно реалізуючи її творчий потенціал.

У теперішньому суспільстві молодь не може успішно реалізувати свої соціально-професійні орієнтири без сприяння інститутів системи освіти. Такі заклади не тільки транслюють підростаючому поколінню обсяг знань і передають спеціальні вміння, а й формують життєві орієнтації, установки та трудові навички, зокрема – вибір майбутньої професії, продовження освіти й професійну підготовку [2].

Театральна освіта є складовою мистецької освіти та культури загалом. Згідно ст. 21 Закону України «Про освіту» мистецька освіта належить до спеціалізованої освіти. Це освіта мистецького спрямування, яка може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтирів у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Мистецька освіта включає:

– початкову мистецьку освіту, що здобувається одночасно з початковою та базовою середньою і полягає в набутті здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва;

– профільну мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької освіти одночасно з повною загальною середньою освітою та орієнтована на продовження навчання на наступному рівні мистецької освіти;

– фахову передвищу мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької та базової середньої освіти з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти або на основі повної загальної середньої освіти та полягає в набутті здобувачем освіти професійних компетентностей за певною мистецькою спеціальністю;

– вищу мистецьку освіту, що здобувається на основі профільної або фахової передвищої мистецької освіти та повної загальної середньої освіти і полягає в набутті здобувачем вищої освіти компетентностей відповідного ступеня вищої освіти за певною мистецькою спеціальністю [4].

Оскільки тема нашого дослідження пов'язана з початковою мистецькою освітою, акцентуємо увагу на тому, що нормативно-правові документи визначають, що початкову мистецьку освіту надають заклади спеціалізованої мистецької освіти (музична, художня, хореографічна, хорова, школа мистецтв тощо). Заклади початкової мистецької освіти (мистецькі школи) – це відкрита динамічна система, функціонування і діяльність якої здійснюється відповідно до Конституції України (статті 53, 54), Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру», інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства культури та інформаційної політики України, рішень засновників мистецьких шкіл, у тому числі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, прийнятих в межах їх повноважень, визначених законами України, а також Положенням про мистецьку школу і власного статуту [9].

Закон України «Про позашкільну освіту» також визначає початкові мистецькі школи в Україні як заклади спеціалізованої освіти [5]. Тобто освіти, яка передбачає подальший професійний розвиток її здобувачів про що свідчать такі функції мистецьких шкіл:

– організація, забезпечення та провадження освітнього процесу для набуття здобувачами спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, формування у них теоретичних і практичних (у т. ч. виконавських) загальних та професійних компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва;

– створення умов для професійної художньо-творчої самореалізації особистості здобувача початкової мистецької освіти;

– формування потреб громадян у якісному культурному та мистецькому продукті, здобутті додаткових компетентностей у сфері культури, мистецтва, пробудження їх інтересу до творчості, спілкування з мистецтвом, мистецьких практик;

– створення умов для набуття здобувачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності [9].

Таким чином, уже в молодшому шкільному віці у дітей, які здобувають початкову мистецьку освіту, формуються первинні професійні навички та вміння, які вони потім розвивають та удосконалюють на вищих рівнях освіти.

Ми розглядаємо початкову театральну освіту як різновид початкової мистецької освіти, що має свої особливості, пов'язані зі специфікою та сферою функціонування. Під поняттям «театральна освіта» розуміється фахова підготовка до сценічної діяльності акторів, режисерів, декораторів і технічного апарату [3]. Оскільки, початкова театральна освіта – це перший рівень спеціалізованої театральної освіти, то вона передбачає набуття здобувачами саме первинних професійних навичок і вмінь.

Оксана Опанасик та Маргарита Юр визначають особливість театральної освіти, як і освіти в інших видах мистецтв в тому, що «... вона базується не тільки на наукових знаннях, як у низці інших сфер, а й на безпосередній передачі досвіду, вмінь від учителя до учня і не тільки на інтелектуальному, а й на чуттєвому, духовному рівні» [10, с.150]. Діти можуть проявляти та розкривати свої таланти і здібності до театального мистецтва у закладах позашкільної освіти (мистецьких школах), спеціалізованих театральних школах або ліцеях мистецтв. Таким чином, вони не тільки засвоюють певні знання та навички, а й здобувають додаткову освіту. Навчання у таких закладах проводять за освітніми або авторськими програмами, тому після закінчення мистецької школи випускники мають змогу вступати до вищих навчальних закладів маючи ґрунтовну фахову підготовку. Як зазначає Анатолій Лобанов, професор кафедри майстерності актора та режисури драматичного театру ХНУМ ім. І. П. Котляревського, «вступні програми абітурієнтів зі шкіл та ліцеїв мистецького спрямування привертають увагу членів приймальної комісії своєю оригінальністю, яскравістю та певним рівнем майстерності, впевнено демонструючи його на вступних випробуваннях, що свідчить про серйозну системну роботу з дітьми у цих навчальних закладах» [7, с. 442].

Системність та комплексність підготовки учнів у мистецькій школі розглянемо на прикладі діяльності Харківської школи сучасних театально-сценічних напрямів.

Комунальний початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Школа сучасних театально-сценічних напрямів» (далі – ШСТСН) заснована у 1990 році. Ініціатором її створення та незмінним очільником є директор Зінаїда Миколаївна Мурзіна. Сьогодні школа належить до системи позашкільної освіти та є початковою ланкою спеціалізованої мистецької освіти. ШСТСН одна з небагатьох багатопрофільних мистецьких шкіл в Україні театального спрямування в якій функціонує шість відділень: театральне,

музичне, хореографічне, художнє, мультиплікаційне, телевізійне. Унікальні навчальні плани та організація роботи закладу дає можливість здобувачам мистецької освіти всебічно розвиватися на кожному з відділень. Відповідно до нашого дослідження ми розглянемо підготовку здобувачів освіти саме на театральному відділенні.

Завдання мистецької школи полягає «у виявленні обдарованих дітей із метою подальшої професійної орієнтації та підготовки до вступу у вищі навчальні заклади мистецтв» [8, с. 33], тому на театральному відділенні ШСТСН визначено два провідні напрями роботи: виховання всебічно розвиненої дитини з високим рівнем загальної культури та надання початкової професійної мистецької освіти.

Ці напрями тісно взаємопов'язані і про успішність їхньої реалізації може свідчити сукупність компонентів: театральна-виконавська діяльність, вивчення основ сценічного руху, сценічної мови, засвоєння основних історичних етапів розвитку театру, розвиток вокальних та хореографічних здібностей, набуття навичок глядацької культури.

Нинішні навчальні плани ШСТСН передбачають тижневе навантаження учня театального відділення від 7 до 10 годин в залежності від віку та класу. Розклад уроків вибудовується враховуючи суттєве навантаження ще у загальноосвітній школі, щоб учні не перевтомлювалися, а з цікавістю занурювалися у творчий процес. Дисципліни, які вивчаються на відділенні: основи акторської майстерності, основи сценічного руху, основи сценічної мови, танець, початковий курс історії театального мистецтва, постановка спектаклів, сольний спів – дають можливість комплексно підійти до підготовки здобувача мистецької освіти. Діти з початку навчання розуміють, що в них є окремі навчальні предмети (групові та індивідуальні) і відповідно, коли вони продовжують здобувати освіту у вищій ланці, то вже усвідомлюють що і на якому предметі вони вивчатимуть, удосконалюватимуть і т.ін. Але, не дивлячись на те, що це окремі навчальні предмети, всі вони тісно пов'язані між собою. Класний керівник, тобто викладач-режисер, вибудовує роботу викладачів, які працюють з класом таким чином, щоб теоретичні знання та практичні навички здобуті на одному уроці застосовувались на іншому. Наприклад, під час постановки вистави учень «бере з собою» вміння правильно та чітко говорити, відповідно рухатися, створювати образ героя, тобто всі ті знання, які здобув на відповідних заняттях.

Як заклад освіти сфери культури ШСТСН є середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу дітей, удосконалення їхньої виконавської майстерності. Задля цього на театральному відділенні організовані та успішно функціонують творчі колективи: Дитячий музичний театр «Сюрприз» (керівник – Маргарита Романцева); Дитячий театр «Балаганчик» (керівник – Анастасія Оніщук); Театральний колектив «Театр друзів» (керівник – Поліна Рувінська); Театральний колектив «Малу-театр» (керівник – Кіра Малініна); Театральний колектив «4elovechki» (керівник – Кіра Малініна) [11].

Залучення учнів до творчих колективів та участі в публічних виступах – конкурсах, фестивалях, святах, концертах тощо, сприяють творчій реалізації дітей, формують виконавські здібності, пробуджують їх інтерес до творчості. Це засоби та водночас дієві форми розвитку естетичної культури, духовності, навичок театральньо-виконавської діяльності. Нині, в умовах воєнного стану та вимушеного переходу до роботи у дистанційному форматі, враховуючи місцезнаходження школи (м. Харків), учні поки що не можуть здійснювати публічні виступи, але вони проявляють себе у різних творчих проєктах: грають онлайн-вистави, пишуть авторські історії і потім презентують їх у соціальних мережах на сторінці свого класу, навчаються працювати з відеокамерою і записують «скоромовні новини» та етюди.

Відповідно до статистичних даних зі звітів ШСТСН за 2020-2022 роки, після закінчення школи тільки 10% випускників продовжують своє навчання у фахових передвищих та вищих навчальних закладах. Дехто вважає що галузь мистецтва малоприбуткова, хтось боїться не стати відомим, як того б хотілося, інші шукають ще якісь причини. Тому, одним із пріоритетних завдань сучасної театральної освіти є пошук шляхів підвищення престижності професії працівників театрального мистецтва та організація роботи з учнівською молоддю щодо усвідомленого професійного самовизначення, щоб початкову мистецьку освіту здобували не просто для загального розвитку, а бачили подальшу перспективу професійного розвитку. В такому випадку не буде перериватися важлива триступенева система «мистецька школа – фаховий коледж – університет», кожна ланка якої вирішує свої галузеві завдання: школа дає виконавську і теоретичну базу, коледж – розвиває виконавську складову, готує педагогічні кадри, університет – шліфує й узагальнює здобуті знання та навички, готує до професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови. ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”. – Львів, 2017. – 528 с.
2. Дученко Н. А. Профорієнтаційна робота в школі / Н. А. Дученко // Освітня платформа «На урок». – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-proforientaciyna-robota-v-shkoli-212823.html>
3. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 8: Перевидання в Україні. – Львів, 2000. – с. 2800-3200: іл.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст.393. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

6. Креативна економіка: нова економічна епоха XXI ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://creativeeconomy.center/wp-content/uploads/2021/12/2_5332503104040474153.pdf
7. Лобанов А. Педагогічні пошуки освітян Слобожанщини у розвитку театральної справи на початку XXI століття / А. Лобанов // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. – 2014. – Вип. 39. – С. 432-445. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2014_39_43
8. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в XXI столітті : Аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами : наук. видання / Л. М. Масол, О. В. Базелюк, О. А. Комаровська, В. Г. Муромець, В. В. Рагозіна ; за наук. ред. Л. М. Масол. – К. : Аура Букс, 2012. – 240 с.
9. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Положення про мистецьку школу» [Електронний ресурс] // № 686 від 09 серпня 2018 року. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18>
10. Опанасик О., Юр М. Театральна освіта та сценічне мистецтво в період соціокультурних трансформацій: стратегії розвитку // О. Опанасик, М. Юр / Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут пед. НАПН України. – Вип.26 (1-2019). – Ч.2. – Кам'янець-Подільський, 2019. – С. 148-153.
11. Офіційний сайт Школи сучасних театральних напрямів. URL : <https://www.artschool.kharkov.ua/>
12. Charles Landry. (2005). Creativity and the City, Netherlands Architecture Institute. Retrieved from: <http://charleslandry.com/panel/wp-content/uploads/downloads/2013/03/Lineagesof-the-Creative-City.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ АКТОРА У ПЕРФОРМАТИВНИХ ВИСТАВАХ НА ПРИКЛАДІ ПЕРФОРМАНСУ "PLUNDER"

Плехун Олександр Сергійович

викладач, член Ради молодих вчених,

Харківський національного університет

мистецтв ім. І.П. Котляревського

ORCID: 0000-0002-3442-9513

Науковий керівник: Бортник Катерина Віталіївна

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Харківський національного університет

мистецтв ім. І.П. Котляревського

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4261/>

Наразі сучасний театр все більше заповнює перформанс і власне перформативні вистави, які створюються у зіткненні на театральних підмостках. Нажаль в наш час замало говорять саме про такі явища і виникає питання як з ним працювати.

Як зазначає Аманда Куган: «Перформанс – це форма художньої практики, яка включає в себе людину або осіб, що роблять дію або дії в певних тимчасових рамках в певному просторі або місці для аудиторії. Центральне місце в процесі і реалізації мистецтва перформансу займає живу присутність художника і реальні дії його тіла, щоб створити і представити аудиторії ефемерний художній досвід» [2] (переклад мій. – О. П.). І це власне і є базисом перформативної вистави. Однак є й певні відмінні характеристики.

Мистецтво перформансу може бути спонтанним, разовим, тривалим, імпровізованим або відрепетируваним і виконаним зі сценарієм або без нього. Виступи можуть варіюватися від серії невеликих інтимних жестів до публічних мітингів, видовищ або парадів, представлених в індивідуальній або спільній формі. Якщо ж ми говоримо про перформативний театр, то вистава не може складатися лише з однієї провокації, або кілька зацикленних рухів. Тобто – це дійство, яке має театральне обрамлення з перформативною наповненістю.

У науковій літературі визначення перформативного театру переважно ґрунтуються на аналізі авторського досвіду перформера. З одного боку, таким чином характеризуються оригінальні й новаторські думки, які можна і потрібно застосовувати у майбутніх роботах, з іншого, важко визначити загальні тенденції перформативного театру, який має певні риси схожості з психологічним театром, проте існують кардинальні відмінності.

Вистави психологічного театру найчастіше мають у своїй основі конкретні п'єси (або інші літературні першоджерела), в них не має місця побутовості та натуралізму. Такий театр апелює більше до умовності та сценічної правди.

Визначальною характеристикою перформативної вистави є тіло як основний «матеріал», на якому будується перформанс. Інші ключові компоненти – це час, простір і відносини між виконавцем і аудиторією. Тобто вибудовується вистава більше не на сюжеті, а саме на глядачеві. Пошук реакцій, провокації та зв'язок з аудиторією використовується в усіх видах мистецтва, з різницею лише в пропорції.

Сьогодні вельми поширеною є думка про те, що в перформативній виставі обов'язково наявний синтез мистецтв та цікаві рішення сценічного простору: «вистава-перформанс являє собою різні варіанти синтезу мистецтв у театральній дії; це індивідуальна або групова творчість у поєднанні зі світлозвукowymi ефектами, пластикою, візуальними об'єктами, які комбінуються між собою, доповнюючи та посилюючи сценічний ефект. Вистава-перформанс – експериментальний, виразний діалог, зіткнення або «гібрид» різних форм мистецтва, що не виявляє чистоту жанру та стилістики. Таким чином, його характеризують численні альтернативні рішення та мінімум обмежень» [1, с. 85].

Перформанс може використовувати будь-який матеріал або середу в будь-якій дисципліні, включаючи музику, танці, літературу, поезію, архітектуру, моду, дизайн і кіно. І тут дозволяється використання побутових ситуацій та речей – еkleктика.

Відносно місця перформанс може розташовуватися де завгодно: в художніх музеях, галереях і просторах альтернативного мистецтва або

в імпровізованих місцях, таких як кафе, бари чи вулиця, де місце і часто не інформована аудиторія стають невід'ємною частиною змісту твору. Традиційні вистави не використовують такі сцени, але вони залишаються як тренінг та випробування для актора. У такій виставі він утілює образ того чи іншого персонажу, в той час як у перформативному просторі є і виконавцем, і матеріалом, і власне самим собою. Тобто на основі особистості актора і будується вистава.

Театральний перформанс підтримує загальні принципи і не відділяє актора-персонажа від актора-особистості. Він ніби і є персонажем видовища. Під час роботи над перформативними виставами актори не відтворюють образ, не пишуть роман життя, або шукають певні жести персонажів з повсякденності. Вони розбираються в самих собі. Виконавець йде тільки від себе і намагається донести свої думки, переживання і емоції.

Проаналізуємо специфіку акторського існування у перформативній виставі «Plunder». Вона відбулася в рамках проєкту "Українсько-німецьких культурних міст 2018", ініційований студентами бакалаврату Департаменту виконавських досліджень Гамбурзьського університету. Проєкт був задуманий як фестиваль, який відбувся в Німеччині та в Україні. З української сторони брали участь студенти III курсу «Майстерні 55» під керівництвом заслуженого діяча мистецтв Садовського Леоніда Вікторовича, а також педагогів Марії Ванеєвої та Ольги Кривошеєвої.

Метою цього проєкту було створення перформансу про важливість теми кінця світу за п'єсою Юрія Зойфера та стосунки між людьми. Створювався він і відбувся саме в Гамбурзі на базі найбільшого в Німеччині незалежного виробничого майданчику для виконавських мистецтв – «Kamphnagel». Учасники мали тиждень на пошуки певних доробок і усі були розділені на 5 груп, які різними шляхами вивчали одну проблему.

Далі будемо розглядати групу, яка базувалася на імпровізації.

В той момент, коли в театральних закладах актору психологічного театру намагаються прищепити такі поняття, як «застільний період», дослідження епохи та пошук правди, то в проєкті, під час створення перформативної вистави, достатньо було обговорити задум і думки учасників щодо її теми і почати практичну роботу. В цьому є певні переваги. Наприклад, акторів не лімітує драматургічний матеріал або стилістика. Вони творять лише відносно своїх думок та бажань.

Партнери з української сторони звикли на курсі до імпровізацій саме в якісь неочікувані моменти, та тут потрібно кожного разу виходити на сцену і віддаватися вільному відчуттю. Не завжди вдавалося, але слід було виконувати встановлені правила, що передбачали постійну імпровізацію.

З початку роботи виконавці почали імпровізувати навіть без заданої теми, а більше відштовхуючись один від одного. І тут учасників застала перша проблема, вони повинні були створити колектив із учасників з різних країн за 5 днів. Тож першою спільністю та рішенням став тренінг. Маючи певний досвід у тренінгах, учасники дуже швидко підключались і поновили роботу.

Відтворюючи безліч варіацій колективних робіт учасники знімали їх на камеру, а Фабіан Барнабас та Шарлотта Хі коментували й відмічали динаміку колективних робіт виконавців. Різні доробки та миттєві імпульси збиралися у певну композицію, яку переглядала координаційна група. Таких показів було декілька, та головною проблемою для учасників, як для драматичних акторів, залишалася нестача головних засад вистави: структурованості та усвідомлення того, що глядач розуміє, що відбувається на сцені. На думку виконавців, вони робили цілковиту імпровізацію, яка не сходилася ані з темою, ані з розумінням того, що це.

Однак, після спілкування з режисером перформансу Костянтином Бухольцем, все стало зрозуміло. Тобто різність світоглядів та світосприйняття зіграли свою роль і проявили задум.

Перформативні вистави залишають багато простору для фантазії та асоціацій, і саме через ці призми глядач дивиться перформанс. Так і у виставі «Plunder» усі дії акторів групи імпровізації: гра зі словосполученням «Ми ніколи не знаємо, коли загинемо» на чотирьох мовах, апелювання до глядача, використання стільців, як захист, або як майно, волення від безвихідної ситуації, або заспокійлива імпровізована пісня «Ми загинемо» – були спрямовані, зрозумілі та головне – виконували свою задачу в межах вистави.

Всі рішення та коментарі автора перформансу були виконані. Однак, для учасників, як для акторів психологічного театру, на той момент було складно відчувати задоволення від процесу. Замість того, аби розслабитись та віддатися почуттям вони багато думали і намагалися збудувати певні причинно-наслідкові зв'язки. Один з виконавців – Денис Близнюк – зазначав: «Досвід не буває зі знаком мінус!»

Отже, робота актора психологічного театру в перформативній виставі має певні особливості, які полягають у:

- відмова від розвитку персонажу, робота з актором-особистістю;
- акторський тренінг як фундамент плідної співпраці;
- імпровізація – це не тільки вправа, а й може бути прийомом перформативної вистави;
- драматургічний матеріал відсутній, або лише є приводом для створення чогось нового;
- визначальною характеристикою перформативної вистави є тіло;
- важлива не цілісність вистави, а реакція глядача.

Список використаних джерел:

1. Малютіна Н., Нечиталюк І. Перформативні практики: досвід осмислення: монографія. Одеса: Астропринт, 2021. 184 с.
2. Coogan A. What is Performance Art? [Електронний ресурс] / Amanda Coogan. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://imma.ie/magazine/what-is-performance-art/> (дата звернення 01.02.2023).

ПОЛІФОНІЯ СФЕР У ДІАЛОЗІ Г. СКОВОРОДИ «БРАНЬ АРХИСТРАТИГА МИХАИЛА СО САТАНОЮ»

Талайло Віктор Вікторович

аспірант кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. І. Франка

Матійчин Ірина Мстиславівна

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. І. Франка
ORCID: 0000-0003-2153-8689

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4262/>

Філософ, мандрівник, поет і музикант Г. Сковорода є знаковою постаттю в українській культурі, залишаючи простір для дослідження його розмаїтої спадщини і в наші дні. Кристалізуючи на протязі життя свій оригінальний світогляд, побудований на глибинній релігійності, позбавленій церковної зашореності, філософ старався жити відповідно своїм уявленням про призначення людини – відображення Бога. Знайомий із теоріями античності та середньовіччя (зокрема із вченням про гармонію сфер), Г. Сковорода переосмислює їх, адже «головним, об'єднавчим пунктом, що пронизує всю систему його думок, є Бог, як початок і першопричина світу» [4, 134]. Бог (у Сковороди часто Природа, Єство, Джерело) є центром вічності, вихідною і кінцевою точкою коловороту життя, неподільною сферою, яка все охоплює, і водночас, відокремлена від «світу» з його гріховними виявами тим далі, чим недосконалішими постають суб'єкти Його творіння, наділені власною волею. «Структура сквородинського космосу, в якому, згідно з засадами неоплатонізму, людина і природа відображають «деформований» образ Бога, визначає також встановлення аналогічних відносин між мікрокосмосом і макрокосмосом...» [1, 81], і тільки стремління до центру, шлях самопізнання і самовдосконалення дарує шанс для вічного життя в єднанні з Богом, шанс переображення. Як зауважує О. Шикиринська, «філософ розвиває античну тезу «*musica mundana*» (світова музика, «музика сфер») у думці про узгоджену «особливим согласієм» ангельську музику, яка надихає на благочестиві роздуми та пронизує весь світ» [9, 134].

Філософська спадщина Г. Сковороди тісно переплетена із галуззю мистецтва, у ній відобразилися його естетичні уподобання, життєвий досвід і морально-етичні установки. Щоб посилити дидактичні можливості своїх творів, філософ часто використовує у викладі театралізацію оповіді, базуючись на традиціях поширеної у його час шкільної драми з протиставленням «високої»

та «низької» образних сфер. І. Юдкін-Ріпун слушно зауважує: «Діалоги Г. Сковороди становлять цілісний корпус текстів – декалог, виявляють ознаки шкільної драми і засвідчують причетність до єзуїтської освітньої системи, заснованої на тотожності «театр – школа» [10, 67]. Дійові особи в діалогах уособлюють не стільки персонажів, скільки абстрактні ідеї, в дискусії, протиставленні яких унаочнюється істина, тож «істотним виявляється не персонаж як такий, а та суть, до якої він відсилає та яку уособлює» [10, 69].

Музика була невід'ємною частиною життя Г. Сковороди, тож не дивно, що у структурі його літературно-філософських творів знайшли місце чисельні відображення духовних та світських музичних жанрів: від розмаїтих за тематикою та жанровою приналежністю пісень до своєрідно трактованих симфоній («согласіє священних слів»), музичне підґрунтя яких «становлять художні варіації на тему біблійних псалмів із намаганням відтворити дух і мелодику їх виконання в контексті доведення автором основних положень своїх естетико-філософських поглядів» [9, 134]. Мова діалогів мистця також щедро збагачена музичною семантикою, адже Г. Сковорода «чудово розумів велику силу музики і притримувався думки, що філософські ідеї, оформленні в музично-поетичну форму, більш доступніші і зрозуміліші широкому загалу, емоційніше сприймаються і надовше запам'ятовуються» [6, 242].

Одним із пізніх творів Г. Сковороди є діалог «Брань архистратига Михаїла со Сатаною о сем: легко быть благим» (1783), який Л. Ушкалов підставово називає пишною бароковою містерією-візією, яка постає «принципом індивідуації» тієї напруженої борні, що точилася в душі самого філософа» [8, 22]. Побудова твору за принципами драматургії (що неодноразово зустрічаємо у творчості Г. Сковороди) дала змогу авторові включити у структуру твору не тільки пропоновані для осмислення цитати та парафрази із Біблії, а й власні та цитовані пісенні «номери», моралізаторські притчі, органічно вплітаючи їх у канву літературно-філософського діалогу-солілоквиї. Таким чином філософський твір набув рис музичної драми-містерії, у якій звучить багатоголосся типізованих персонажів, що виражають різні світоглядні установки, різні сфери сковородинського макрокосмосу (Михаїл та інші архангели, Сатана, сам Сковорода у образі Странника, Багач, Лицеміри, Вдова).

Спів як лексема постає у згаданому діалозі понад 50 разів. Співають і оповідач, і його літературні персонажі, у прозі та музичній поезії висловлюючи кредо свого життя та втілюючи протиборство сил добра і сил зла. Антагонізм «воспіванія» полярних ідей виявляється вже у першому зіткненні Михаїла та Сатани, коли на гнівні звинувачення архангела про посягання на Дім Божий Сатана каже: «Се странную Пѣснь воспѣл еси!

МИХ[АИЛ]. Странная убо, новая и преславная воспѣвают небесныя Силы во Градѣ Божіем. Сія есть Истина.

САТ[АНА]. Силы же преисподнія что ли поют?

МИХ[АИЛ]. Силы твоя поют подлое, мірское, мерзкое» [7, 831].

Навіть після зверження Сатани сили зла не припиняють свою руйнівну дію, тому Михаїл звертається до своїх небесних побратимів: «Любезная моя Братія! Видите? коль по всей Вселеннѣй разсѣял Сатана сѣмена своя!

От Его рода сѣмен суть и сїи Блядословныя Сиренскїяа и Блядогласныя Пѣсеньки:

Жесток и горок труд:

Быть Жителем небес.

Весел и гладок путь:

Жить, как живет Мір весь.

И паки:

Святыня страждет без Утѣх.

А Злость вездѣ свой зрит Успѣх.

Кая польза быть святым?

Жизнь удачнѣе всѣм Злым» [7, 834].

Перш за все звернемо увагу на те, що пісню сил зла (зневажливо – пісеньку) переспівує архангел Михаїл як приклад аргументації темних сил¹, що легко сприймається скептиками Божого слова. По-друге, для розуміння філософії Г. Сковороди важливою є наведена вище фраза Михаїла про сатанинське насіння, розсіяне у Всесвіті. Тобто сфера впливу темних сил майже співпадає із сферою впливу сил світла, різниться тільки потужність цього впливу: чим далі від джерела світла, тим темніше. Сковородинське бачення світобудови М. Бартоліні описує так: «Відносини між неподільним Єдиним (Богом) і розділеними багатьма (матерія), що виникли в акті походження, можна описати як діалектичний зв'язок між центром, де Буття максимально об'єднане, і периферією, віддаленість якої від Бога-центру прямо пропорційна радикальності первісного розділення» [1, 79]. Жителі небес, які перебувають поблизу центру (поблизу Бога), протиставляються у пісеньці жителям «Міра», які вибирають неправедний, напозір веселий і легкий, спосіб життя. Викриваючи невідповідність внутрішньої нікчемності зовнішньому блиску, в іншому фрагменті архангели співають:

«О Міре! Міре! Міре украшенный!

Весь притворный, весь гробе повапленный!

Прелщаешь старых, младыя и дѣти.

В прелести вяжешь, аки Птенцы в сѣти» [7, 839].

Для демонстрації облудності світу в діалозі використані пісні вставних персонажів: багача, який вибрав золото в якості кумира, та лицемірів-святенників, які «по лицу святы, по сердцу всѣх беззаконнѣе» [7, 841]. Для характеристики останніх устами архангела Рафаїла проголошується яскрава антитеза: «Послушаем безбожныя их Пѣсни Божїя» [7, 842], адже у їх молитві до Бога, як і у пісні багача, йдеться не про чистоту душі, а про матеріальне збагачення². Тому в ангельській пісні з епіграфом із Книги Псалмів «Бездна

¹ Такі переспіви аргументації протилежної сторони у творі трапляються не раз.

² Чи не таке викриття лицемірів серед духовенства призвело до заборони Святійшим Синодом та вилучення з продажу цього твору Г. Сковороди у 1853 р. (про це див.: Бужинський М. Заборона твору Сковороди: «Брань архистратига Михаила с сатаною». *Збірник історично-філологічного відділу ВУАН*. 1926. № 26. С. 175-176).

бездну призывает» звучить відповідь-вердикт усім златолюбцям: «Так не будет сыт плотским Дух» [7, 843]. В ангельських молитвах до Господа знаходимо і ті сентенції, які мали б стати дороговказом для людей: «Господи Боже наш! Правда твоя во свѣтѣ твоєм. Свѣт же во Правдѣ твоей. ИСТИНА твоя в Солнцѣ живет, Солнце же стоит на ИСТИНѢ твоей» [7, 850] (шлях до світла, до небесної гармонії, до Бога), «БЛАГОСЛОВЕН ЕСИ! творяй НУЖНОЕ не трудным, трудное не нужным» [6, 846] (шлях до самообмеження, поміркованості, простоти).

Співає у діалозі і сам Варсава (син Сави) у образі Странника, якого споглядають зверху Архангели: «Он шествует со Жезлом веселыми ногами и мѣстами и спокойно воспѣвает:

“Пришлец аз есмь на Землѣ,
Не скрый от мене Заповѣдей твоих”.

Воспѣвая, обращает Очи то на Десно, то на Лѣво, то на весь Горизонт. Почивает то на Холмѣ, то при Источникѣ, то на Травѣ зеленѣй. Вкушает пищу безпритворную, но сам он Ей, как искусный Пѣвец простой Пѣснѣ, придает вкус» [7, 836-837]. Таким бачив себе філософ-мандрівник зі сторони, одухотвореним, благодущним, невибагливим, гармонічним і органічним, вільним від людської суєти, від спокус мирського життя. Як проповідував, так і жив, про що свідчить і його учень М. Ковалинський [5, 1352]. Наведена вище цитата Г. Сковороди не тільки красномовно свідчить про музикальність мистця та велику роль у його житті пісні, музики загалом (як відомо, Сковорода гарно співав, умів грати на кількох музичних інструментах, навіть створив кілька композицій), а й показує його тонке розуміння суті творчої майстерності. Адже саме уміння відчуті і передати іншим чарівність (смак) навіть простенької пісні є мірилом таланту виконавця.

В діалозі «Брань архистратига Михаила со Сатаною» Г. Сковорода переплітає власні пісні із запозиченими задля досягнення певних (художніх чи позахудожніх) цілей. Зокрема, до канви твору включено дві пісні із трагікомедії «Гонимая Церковь» українського поета XVIII ст. В. Лащевського: пісня-плач Удови («Неплоды»), яка шукає місця, щоб народити Сина, та не знаходить, та «Пѣснь Побѣдная», яку наприкінці діалогу «воспѣвающе воспѣли Архангелы и все Ангелское Воинство во Псалмѣх и Пѣніих, и Пѣснях Духовных Побѣдную» [7, 851] (у цих словах чуємо справжній гімн пісні). Крім того, у фіналі твору поміщено із незначними змінами кілька строф з «Епінікія» ректора Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича.

Як стверджує М. Бартоліні, це «єдиний випадок, коли у творчості письменника зустрічається текстове запозичення із двох авторів, котрі належали до його власної *alma mater*» [2, 17], адже Г. Сковорода у своїх творах унікав цитування своїх сучасників. Тут варто додати, що у примітках до «Переможної пісні», згадуючи В. Лащевського, який був вчителем Г. Сковороди у Києво-Могилянській академії, автор діалогу раптом згадує київську пожежу 1780 р.: «О Пламень! поядшій Киевскую Библиотеку! Такія и толикія Манускрипты! Коликую Гибель сотворил еси?» [7, 851]. Проаналізувавши семантичні конотації могилянського підтексту, наявного в діалозі, М. Бартоліні

висловила логічну гіпотезу, що текстові запозичення і позатекстові доповнення Г. Сковорода застосував «на потребу освятити словом і у слові певну культурну традицію, тобто киево-могилянську, якій загрожує знищення з боку зовнішніх подій» [2, 23]. Очевидно, що зовнішні зловмисні дії, спрямовані на знищення культурних пам'яток, посягання на рідний для нього навчальний заклад (своєрідне джерело світла для багатьох земляків) глибоко вразили мистця. Як духовна протидія цьому – ціла низка переможних життєствердних пісень у фіналі діалогу (поезії В. Лашевського, Ф. Прокоповича, Антифон-переспів 143-ього Псалма Давидового, книжна староукраїнська веснянка «Зима преjde. Солнце ясно»). Цікаво, що пісенна ланка завершується не духовним гімном, а саме стилізованою під народну веснянкою, таким чином утворюється символічна арка від проголошеного ангелами оновлення світу («ДА БУДЕТ НОВЫЙ СВѢТ!» И бысть НОВЫЙ СВѢТ. Абіе проникнуло Радостное Утро. Возсіяло Солнушко. Просвѣтило Небеса, проповѣдающія СЛАВУ Божію, и обновило Лице Земли» [7, 851]) до відтвореного у веснянці природного оновлення річного циклу, що утверджує перемогу світла над темрявою, добра над злом. Коло замкнулося.

Отже, у діалозі «Брань архистратига Михаила со Сатаною» Г. Сковорода висловлює своє бачення світобудови і місця людини у ній. Центром цієї світобудови є Бог-творець, джерело світла, мірило істини і добра. У творі відображається вербальне (зокрема і через пісню) та фізичне (за переказами) протиборство сфер добра і зла, кожна з яких відстоює (воспіває) свою точку зору. Попри жанр філософського діалогу-солілоквиї, у творі, як у музично-драматичній містерії, звучать голоси різних персонажів, а їх багатоголосся віддзеркалює поліфонію сфер сквородинського космосу.

Список використаних джерел:

1. Бартоліні М. Г. «Пізнай самого себе». Неоплатонічні джерела в творчості Г. С. Сковороди. Київ: Академперіодика, 2017. 160 с.
2. Бартоліні М. Г. Про могилянський підтекст у діалозі Григорія Сковороди «Брань Архистратига Михаила со Сатаною». *Слово і Час*. 2022. № 5 (725). С. 17-25. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2022.05.17-25> (дата звернення: 11.02.2023)
3. Бужинський М. Заборона твору Сковороди: «Брань архистратига Михаила с сатаною». *Збірник історично-філологічного відділу ВУАН*. 1926. № 26. С. 175-176. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Buzhynskiyi_Mykhailo/Zaborona_tvoru_Skovorody_Bran_arkhystratyha_Mykhayla_s_satanoi/ (дата звернення: 11.02.2023)
4. Валявко І. Осмислення філософії Григорія Сковороди в працях Дмитра Чижевського. *Сковорода Григорій: образ мислителя: зб. наук. праць / упоряд. В. М. Нічик [та ін.]*. Київ, 1997. С. 196-211. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/valavko/osmislennya.pdf> (дата звернення: 25.01.23)

5. Ковалинський М. Жизнь Григорія Сковороды. *Сковорода Г. Повне академічне видання творів* / За ред. Л. Ушкалова. С. 1343-1398.
6. Сидоренко М. Григорій Сковорода – композитор, музикант, співак. *Григорій Сковорода – духовний орієнтир для сучасності: Наукові матеріали XIII Сковородинівських читань*. Кн. II. К., 2007. С. 241-249.
7. Сковорода Г. «Брань архистратига Михаила со Сатаною». *Сковорода Г. Повне академічне видання творів* / За ред. Л. Ушкалова. С. 829-870.
8. Ушкалов Л. Григорій Сковорода. *Сковорода Григорій. Повне академічне видання творів* / За ред. Л. Ушкалова. С. 9-48.
9. Шикиринська О. Музична топика в естетичній рефлексії Джона Беньяна і Григорія Сковороди. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2020. Вип. 51. С. 129-137.
10. Юдкін-Ріпун І. М. Григорій Сковорода як драматург. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 16. С. 67-70.

Географічні науки

ЕКОЛОГО-ЛАНДШАФТОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ: ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ

Сухарев Сергій Миколайович

*професор, доктор хімічних наук, зав. кафедри екології
та охорони навколишнього середовища
Ужгородського національного університету*

Вовкунович Михайло Олексійович

*аспірант кафедри екології та охорони навколишнього середовища
Ужгородського національного університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4317/>

Еколого-ландшафтознавче дослідження в методологічному відношенні ґрунтується на низці наукових підходів, зокрема на філософських (аналізу, синтезу, індукції, дедукції), загальнонаукових (генетичний, системний, екологічний, порівняння, спостереження, моделювання) підходах і методах, а також конкретно-наукових (ландшафтознавчий, геосистемний, басейновий, ландшафтно-екологічний, еколого-ландшафтознавчий та ін.). Зміст кожного детально описано у наукових роботах, найбільш відомими є праці (Буряник 2019, Круглов 2008, Мельник 2005, Гродзинський 1993, Гриневецький, Шевченко 1993, Міллер 1974, Геренчук 1957) та інші.

Що стосується конкретно еколого-ландшафтознавчого підходу, то він має чітко виражений ландшафтознавчий акцент. Даний підхід сформувався на початку 90-их років ХХ-го століття і пов'язаний, перш за все, з працями вчених Інституту географії НАН України. Еколого-ландшафтознавчий підхід, як методологічна концепція дослідження екологічних проблем людини, її екологічних умов життєдіяльності, її навколишнього природного середовища ґрунтується на теоретико-методологічних положеннях ландшафтознавства, екологічної географії, геоекології, ландшафтно-екології з використанням екологічного, геосистемного та інших підходів. Об'єктом його є природні територіальні комплекси різних рангів. У проаналізованих працях, що стосуються еколого-ландшафтознавчого аналізу Карпатського регіону, об'єктом дослідження є природно-територіальні комплекси (далі ПТК), різних рангів, які виділені на основі їх однорідності та закономірного поєднання геокомпонентів – фації, урочища (прості та складні), стрії, місцевості (Гостюк 2021, Карабінюк 2020, Буряник 2019, Мельник 1999). Важливим питанням при проведенні такого роду досліджень є вибір масштабу у якому буде відбуватися картографування об'єкту дослідження, тобто ПТК і подальший його ефективний аналіз. Головним суб'єктом дослідження є людина з її екологічними потребами, предметом – сучасні стани ландшафтних комплексів

з погляду екологічних потреб людини, тобто придатності їх для життя й діяльності, рекреації та обґрунтування шляхів поліпшення навколишнього середовища. Еколого-ландшафтознавчі дослідження ґрунтуються на використанні системи термінів і понять, які тісно пов'язані з поняттєво-термінологічним апаратом еколого-географічних досліджень, але потребують ще детальнішого вивчення та роз'яснення. Ключовими поняттями і термінами, що безпосередньо стосуються ландшафтознавчого вивчення екологічних проблем виступають: навколишнє природне середовище, екологічні умови (екоумови), екологічні проблеми (екопроблеми), екологічні ситуації (екоситуації), екологічний стан (екостан) та інші, які характеризують природне середовище життєдіяльності людини (Буряник 2019, Мельник 1999).

До актуальних завдань еколого-ландшафтознавчих досліджень, поряд з оцінкою навколишнього середовища, належить питання оптимізації й поліпшення екостану ландшафтних комплексів (Денисик 2012). Важливим при цьому є наукове обґрунтування диференційованих стосовно ландшафтних комплексів різних рангів екологічних нормативів, з чим пов'язується екологічне нормування (еконормування). Воно зводиться до “нормування антропогенних навантажень на ландшафти і до захисту їх від таких впливів, які ведуть до порушення нормального природного середовища людини, порушення соціальної функції життєзабезпечення людини як біологічного виду” (Гродзинський, Шишченко 1993).

Згідно концепції еколого-ландшафтознавчого аналізу ландшафтознавче дослідження екологічних проблем певної території складається з кількох послідовних дослідницьких етапів. Детальний алгоритм проведення еколого-ландшафтознавчих досліджень описаний у дисертаційній роботі Буряник (2019). Згідно запропонованого алгоритму на першому етапі з'ясовуються найважливіші закономірності просторово-часової організації ландшафтних комплексів – пізнання їхнього генезису, особливостей розвитку, сучасної структури, динамічних тенденцій, функціонування, а також вивчення їхнього природного екопотенціалу; на другому – акцентується увага на вивченні господарського впливу на ПТК – аналіз антропогенних чинників і джерел впливу та з'ясовується сучасний стан ландшафтних комплексів, їхня антропогенна модифікація. Завданням третього етапу еколого-ландшафтознавчих досліджень є вивчення екостанів ландшафтних комплексів, їхня екооцінка та аналіз екоситуації досліджуваної території в цілому. Завершальним четвертим етапом еколого-ландшафтознавчих досліджень є розробка шляхів поліпшення, оптимізації природного середовища на основі еколого-ландшафтознавчих засад раціонального природокористування, тобто поліпшення екостану ландшафтних комплексів. Важливим при цьому є наукове обґрунтування диференційованих по ландшафтних комплексах різних рангів екологічних нормативів, тобто здійснення екологічного нормування, яке буде опиратися на нормативні документи чинного законодавства.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що кінцевим завданням еколого-ландшафтознавчих досліджень є розробка заходів з поліпшення ландшафтно-екологічної ситуації. На основі аналізу всіх зібраних матеріалів і розроблених карт, окреслюються рекомендації щодо вирішення ландшафтно-екологічних проблем та поліпшення екологічного стану ландшафтних комплексів певної території. Даний алгоритм буде апробований для дослідження екологічних проблем Чорної Гори (Закарпатська область). Враховуючи площу Чорної Гори, доцільно обрати об'єктом дослідження ПТК рангу місцевості та урочища, що дасть можливість більш детально вивчити екологічні проблеми даної території. Предмет дослідження – взаємодія людини з ПТК, екологічні властивості і екологічний стан цих ПТК та пов'язані з ними ландшафтно-екологічні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Буряник О. О. Еколого-ландшафтознавчий аналіз Сколівських Бескид: автореф. дис. ... канд.геогр. наук: 11.00.01. Київ, 2019. 20 с.
2. Геренчук К. И. Вопросы среднемасштабного картографирования ландшафтов. *Географ. сб. Львов. ун-та*. 1957. Вып. 4. С. 105-113.
3. Гостюк З. В. Ландшафтні комплекси Покутських Карпат: структура, процеси, охорона: автореф. дис. ... канд.геогр. наук: 11.00.01. Київ, 2022. 20 с.
4. Гриневецький В. Т., Шевченко Л. М. Про основні поняття еколого-ландшафтознавчих досліджень. *Укр. географ. журн.* № 2. 1993. С. 13-19.
5. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтно-екології. Київ: Либідь, 1993. 224 с.
6. Гродзинський М. Д., Шищенко П. Г. Ландшафтно-екологічний аналіз в мелиоративном природопользованні. Київ: Либідь, 1993. 224 с.
7. Денисик Г. І., Лаврик О. Д. Антропогенні ландшафти річища та заплави Південного Бугу: монографія. Вінниця: ПП "ТД «Едельвейс і К», 2012. 210 с.
8. Карабінюк М. М. Природні територіальні комплекси субальпійського і альпійського високогір'я Чорногірського масиву Українських Карпат : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.01. Київ, 2020. 21 с.
9. Круглов І. С. Делімітація, метризація та класифікація морфогенних екорегіонів Українських Карпат. *Укр. геогр. журнал*, 2008. № 3. С. 59-68.
10. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження: монографія. Львів, 1999. 286 с.
11. Мельник А. В. Ландшафтознавчий підхід і екологічні проблеми гірських регіонів. *Фізична географія та геоморфологія*. Київ, 2005. Вип. 47. С. 45-51.
12. Миллер Г. П. Ландшафтныя исследования горных и предгорных территорий: учеб. пособ. Львов: Вища шк., 1974. 202 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ НАПРЯМІВ ГРОМАДЯНСЬКИХ АКТИВНОСТЕЙ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Корнієвський Олександр Анатолійович

доктор політичних наук, професор,

Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

ORCID: 0000-0002-1512-0326

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4208/>

Проблематиці залучення українського громадянського суспільства до протидії та подолання наслідків російської гібридної агресії проти України упродовж попередніх дев'яти років присвячено чимало публікацій у наукових журналах, друкованих та електронних ЗМІ, аналітичних доповідях, інших аналітичних документах державних науково-дослідницьких структур, неурядових аналітичних центрів. Зокрема, найголовніші тенденції громадської самоорганізації в умовах війни знайшли своє системне відображення у щорічних доповідях НІСД про стан розвитку громадянського суспільства в Україні [1]. Для дослідників цієї проблематики вельми корисними є висновки фахівців НІСД, що містяться у статті “Безпрецедентна консолідація українського громадянського суспільства у протидії російському вторгненню”, розміщеної на офіційній web-сторінці НІСД у квітні 2022 року [2].

У вищезазначеному контексті вважаємо за необхідне вказати на оприлюднені у ЗМІ документи з висловленням спільної позиції громадських асоціацій (об'єднань) щодо подолання руйнівних соціально-економічних та гуманітарних наслідків повномасштабної російської збройної агресії, із визначенням першочергових кроків з відбудови України та розвитку громадянського суспільства. Так, у позиційному документі, підготовленого Українською національною платформою Форуму громадянського суспільства Східного партнерства з метою донесення до української влади й міжнародних партнерів необхідності належного запровадження принципів сталого розвитку у повоєнному відновленні України (ФГС СхП – це мережа із 140 громадських організацій України, що відстоює українські інтереси в рамках Східного партнерства; електронна адреса: www.eap-csf.org.ua). З позиції розробників цього документу: “Війна змусила перенаправити зусилля організації громадянського суспільства на невідкладні та життєво важливі напрями діяльності, як-от допомога громадянам та організаціям, що опинилися у зоні бойових дій чи під окупацією..., волонтерська допомога ТрО та ЗСУ, фіксація наслідків впливу війни на довкілля, ...енергосистему України.

Проте вже за кілька місяців після початку війни [у 2014 р.] та відступу російських військ з півночі України ми змогли охопити й більш стратегічно важливі питання” [3].

Отже, патріотична громадянська активність стала одним із вирішальних чинників забезпечення національної стійкості Української держави з початку повномасштабної зовнішньої агресії. За слушним висновком академіка НАН України Е. Лібанової, “в українців зараз неймовірне єднання, неймовірна хвиля патріотизму, формування справжньої демократичної політичної нації та громадянського суспільства, яке усвідомило свою силу і свою відповідальність, свою спроможність докорінно змінити подальшу історію України” [4].

Ризикуючи власним життям, громадські активісти, волонтери надавали соціальну, гуманітарну, правову допомогу внутрішньопереміщеним особам (ВПО), документували воєнні злочини тощо. Водночас офіси багатьох міжнародних організацій з початком війни хоча і залишили Україну, іноземні донори продовжують надавати гранти для допомоги різним соціально-віковим верствам населення України. З позиції Тетяни Печончик, голови правління Центру прав людини “ZMINA”, висловленої нею під час виступу на XI Форумі громадянського суспільства 5 грудня 2022 р., “багато українських активістів та ініціатив намагаються допомагати за кордоном, але всі громадські ініціативи, які я знала, залишалися в Україні й вони продовжували вести цю роботу. І цим ми відрізнялися, ризикуючи власним життям та безпекою, багато активних громадян та громадянок займалися волонтерською роботою, документували воєнні злочини, займалися гуманітарною допомогою, в той час, коли більшість міжнародних організацій з України втекли” [5].

Важливо зазначити, що за усі дев’ять попередніх років продовжувалось повільне збільшення з року в рік кількості різних типів громадських об’єднань, зокрема громадських об’єднань асоціативного типу (громадських спілок), власне громадських неприбуткових організацій. **Окремо слід вказати на досить помітне збільшення за усі роки російської збройної агресії проти України благодійних організацій** (14999 – станом на 01.01.2014 р.; 26846 – станом на 01.01.2023р.); **об’єднань співвласників багатоквартирних будинків** (відповідно 16213 і 38606) [6]. Важливим маркером нових тенденцій громадянських активностей в умовах війни стало зростання волонтерських ініціатив та організацій, а також суспільної довіри до волонтерів після початку повномасштабного російського вторгнення – з 68 % наприкінці 2021 р. до 84 % наприкінці 2022 року [7]. Прикро констатувати, але одночасно відбувалося скорочення прошарку середньозабезпечених громадян – основної соціальної бази волонтерського руху.

Найбільш наочною тенденцією розвитку українського громадянського суспільства упродовж останніх 9-ти років стала його мілітаризація у контексті переорієнтації значного сегменту громадянської активності на забезпечення безпекових, зокрема суто військових, потреб. Маємо також вказати й на тенденцію щодо переобрання громадськими об’єднаннями України функцій соціальної та правової допомоги, підтримки та реабілітації громадян, які дедалі частіше зверталися саме до них, а не лише до органів державної влади з питань

надання медичної, психологічної та іншої допомоги й які залишилися у прифронтових містечках та селах. Широких масштабів набула діяльність волонтерських і благодійних організацій щодо надання різнобічної допомоги ВПО та іншим уразливим малозабезпеченим категоріям громадян.

Одночасно надзвичайно активізувалася низова громадська самоорганізація із надання соціальної допомоги та сприяння у вирішенні найгостріших проблем тих громадян, які з тих чи тих причин не могла бути отримана ними з боку держави (часто просто перебуваючи поза сферою її компетенції – як-от порятунок хатніх тварин під час бойових дій чи евакуації). Набули поширення разові громадські акції («толоки») з усунення наслідків руйнувань цивільних об'єктів, спричинених бойовими діями та ракетно-артилерійськими обстрілами.

Зробимо особливий наголос на тому, визначальною особливістю громадської самоорганізації після 24 лютого 2022 року (на відміну від попереднього етапу громадської самоорганізації в умовах проведення АТО/Операції об'єднаних сил є відхід громадських об'єднань України від діяльності за багатьма напрямками до її звуження за окремими напрямками, якими є: гуманітарна допомога та підтримка ВПО, соціально-незахищених верств населення; правова підтримка ВПО (адвокатування); надання медико-психологічної допомоги ВПО та іншим уразливим категоріям населення.

До вищезазначеного слід додати, що через переважання в Україні міжособистісних та інших неформалізованих форм самоорганізації громадян фактично «не працюють» статистика та критерії, які традиційно використовувалися у світовій практиці для оцінювання рівня розвитку та організаційної спроможності громадянського суспільства.

Дедалі відчутнішим викликом для Української держави та громадянського суспільства стає перспектива знелюднення унаслідок бойових дій малонаселених прикордонних регіонів (деокупованих територій). Аби цього не сталося, потрібне державно-громадське партнерство для забезпечення людей та компенсації ризиків для розвитку бізнесу на цих територіях. На часі – спільне з громадськістю вироблення принципів державно-управлінських рішень щодо відбудови виробничої та публічної інфраструктури на найбільш постраждалих територіях.

Надалі, при реалізації низки завдань повоєнного розвитку країни, роль організованої громадськості може стати вирішальною. Зокрема, після завершення активних бойових дій пріоритетними напрямками співпраці державних і громадських структур можуть бути такі: ліквідація спричинених війною руйнувань, відбудова житлового фонду та соціальної інфраструктури населених пунктів; соціальна та медико-психологічна реабілітація постраждалих від бойових дій військових і цивільних громадян, сприяння їхній інтеграції у повоєнне суспільство; просвітницька робота з мешканцями деокупованих територій, забезпечення незворотності їхнього повернення до загальноукраїнського інформаційного та ментального простору; амортизація економічних ризиків для малого та середнього бізнесу; вироблення та впровадження новітніх етико-правових засад державно-громадської взаємодії відповідно до суспільно-політичних реалій сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні в 2021 році та його зміни на початку 2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analychni-dopovidi/pro-stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-ukrayiny-v-2021-rotsi> [Розділ 2. Напрями діяльності українського громадянського суспільства під час війни].
2. Безпрецедентна консолідація українського громадянського суспільства у протидії російському вторгненню / НІСД; Ю. Тищенко, Ю. Каплан, О. Корнієвський, Н. Пеліванова; Квітень 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/povyny-nisd/bezpretsedentna-konsolidatsiya-ukrayinskoho-hromadyanskoho-suspilstva-u-protydiyi>
3. Позиційний документ УНП 2022: Повоєнне відновлення України має бути зеленим. 09.12.2022. URL: www.nesu.org.ua
4. «Наше громадянське суспільство усвідомило свою спроможність докорінно змінити подальшу історію України». Коментарі академіка Елли Лібанової (Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України) «5 каналові» / Повідомлення НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8955>
5. Як громадянське суспільство України формує нові смисли у час війни / Громадський простір, 07.12.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=yak-hromadyanske-suspilstvo-ukrajiny-formuje-novi-smysly-u-chas-vijny>
6. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2023/ks_opfg/arh_ks_opfg_23.htm
7. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2022 рр. Прес-реліз підготовлений заступником директора КМІС Антоном Грушецьким. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1>

Фізичне виховання та спорт

ФАКТОРИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ЕКОНОМІЄЮ БІГУ РІЗНИХ РЕЖИМІВ

Мірошникова Наталя Сергіївна

старший викладач, Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля,
м. Северодонецьк, Луганська область

Шелест Олена Василівна

старший викладач, Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля,
м. Северодонецьк, Луганська область

Паніна Наталія Ігорівна

студентка, Східноукраїнський національний університет імені Володимира
Даля, м. Северодонецьк, Луганська область

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4230/>

Анотація

У статті розглянуто дослідження, що було проведено в інституті Brigham Young University. Головною метою цього було визначення кореляції певної механіки та анатомії бігу зі споживанням кисню при бігу вниз або ж догори. Отримані результати дослідження можуть бути застосовані для змін у тренуваннях для покращення здатності людини до градуйованого бігу.

Ключові слова: анатомія бігу, біг, біомеханіка, біг вверх, біг вниз, ахіллове сухожилля.

Summary

The article discusses a study that was conducted at the Brigham Young University Institute. The main purpose of this was to determine the correlation of certain mechanics and anatomy of running with oxygen consumption when running down or up. The results of the study can be used for changes in training to improve a person's ability to graduate.

Keywords: anatomy of running, running, biomechanics, running up, running down, Achilles tendon.

Вступ. Люди з хорошою економічністю бігу – це ті, які споживають менше енергії та кисню під час бігу із певною швидкістю. На це впливають різні фактори. Наприклад: анатомічні характеристики та біомеханіка [2], [3]. Біомеханічні відмінності включають в собі довжину кроку, час контакту з землею, швидкість кроку. А ось анатомічні характеристики пов'язані зі структурою стопи та гомілковостопного суглоба, а еластичність сухожиль

є важливою для зберігання та вивільнення енергії. Окрім цього, вона бере участь у м'язовій силі [4]. За різних чинників, що можуть впливати на економію бігу, вона може значно відрізнятись поміж бігунів. Існують різні режими бігу, включаючи біг вгору та біг вниз. Ці режими мають значні відмінності за фізіологічними та біомеханічними ознаками. Біг донизу передбачає велике ексцентричне навантаження та більший удар. Під час бігу вниз людина також уповільнює темп та робить довші кроки [5]. Біг вгору в основному складається з концентричної роботи м'язів [6]. Такий біг пов'язаний зі зменшеною фазою розгойдування та більшою частотою кроків [7]. Ці відмінності в режимах бігу впливають на серцево-дихальні реакції людини, які можуть призвести до зміни економії бігу [6].

Мета. Головною метою дослідження проведеного в інституті Brigham Young University була в тому, щоб визначити чи корелює певна механіка та анатомія бігу зі споживанням кисню бігуном при бігу вниз чи вгору [1].

Методи. Двадцять один досвідчений бігун пройшов шість п'ятихвилинних випробувань у марафонських кросівках (тип А) на рівнині (3,83 м/с), вгору (+4% нахилу), на швидкості 3,35 м/с та зі спуском (ухил -4% на швидкості 4,46 м/с). Поглинання кисню та вироблення вуглекислого газу вимірювалося протягом усієї тривалості випробування з усередненням останніх трьох хвилин кожного випробування. Найкраща залежність була встановлена шляхом порівняння поглинання кисню в умовах підйому та спуску. Різні механізми бігу вимірювалися за допомогою системи захоплення руху Vicon Nexus та бігової доріжки Bertec.

Лінійна залежність визначила будь-які кореляції між силою відштовхування, швидкістю кроку, підошовною швидкістю та часом руху та здатністю до бігу вгору/вниз [1].

Результати дослідження. Протягом шести хвилин бігу вгору або вниз поглинання кисню було усереднено для того, щоб описати економічність бігу учасників на певному ухилі та швидкості. Поглинання кисню аналізували, будуючи графік залежності O₂ від часу. Пікова сила, час руху та швидкість кроку вимірювалися на біговій доріжці із датчиком сили (Bertec, Columbus, OH). Дані про силу збирали із частотою 1000 Гц протягом 30-секундного періоду. Кожне значення для обох ніг було усереднено роздільною здатністю в 30 кроків. Пікова сила була нормалізована за масою тіла. Перед бігом виміряли плече моменту щиколотки за допомогою системи вимірювання індексу висоти дуги. Сила відштовхування від поверхні вимірювалася під час бігу високошвидкісною камерою.

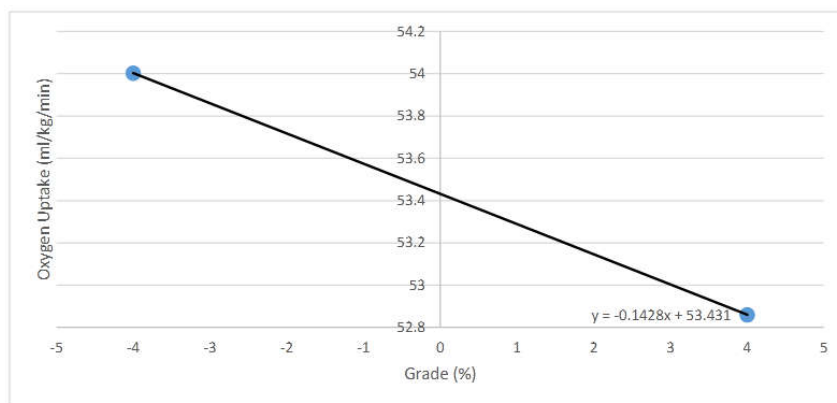

Рис. 1 – Графік демонструє середню здатність до бігу особи, яка має більші здібності для бігу вниз [1].

Графік споживання кисню окремою людиною порівняно з оцінками -4 та 4 визначив ступінь здатності кожного бігуна бігати на певних ухилах (рис. 1). Дві покрокові лінійні регресії (одна зосереджена на біомеханічних факторах, а друга – на анатомічних факторах) визначили, чи є будь-які фактори, що передбачили нахил лінії, описаної вище.

Було виявлено, що люди, які мали довший середній час контакту з покриттям бігової доріжки, мали більшу здатність до бігу вгору, а люди з меншим середнім часом мають більшу здатність до бігу вниз (рис. 2). Не було виявлено жодних суттєвих зв'язків між іншими анатомічними (біомеханічними) факторами та здатністю до бігу, включаючи максимальну вертикальну силу відштовхування, швидкість кроку, розминкою перед пробіжкою, окрім товщини ахіллового сухожилля.

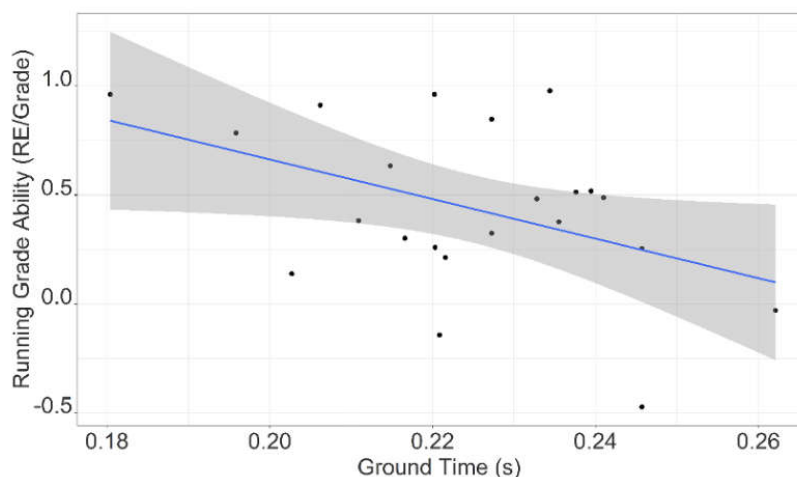

Рис. 2 – Співвідношення середнього часу на ґрунті та здатності до бігу на ухилі [1].

Стосовно механіки бігу, передбачалося, що бігуни, які мають кращу здатність до бігу вгору, будуть використовувати меншу пікову силу, вищу швидкість кроку та менше часу дотику до землі. Лише час дотику до землі показав будь-яку значущу кореляцію зі здатністю бігати по ухилу (рис. 3).

Після вимірювання різноманітних анатомічних характеристик стопи лише характеристики ахіллесового сухожилля продемонстрували будь-яку кореляцію зі здатністю до бігу на рівнині (рис. 3).

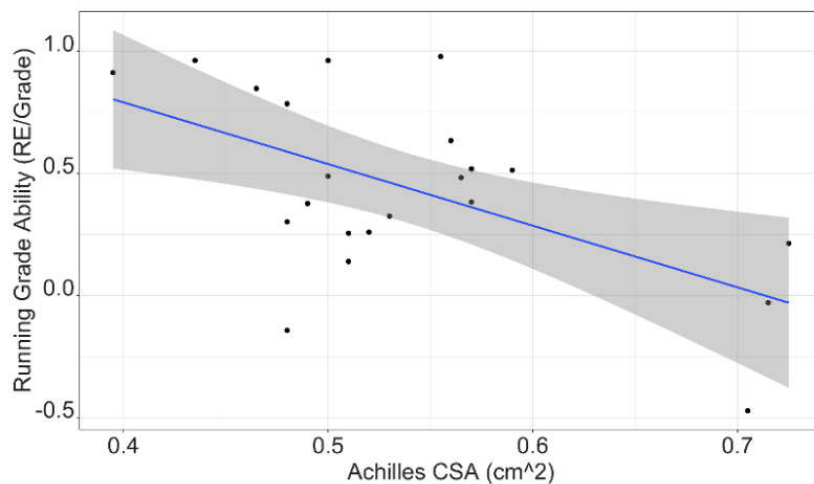

Рис. 3 – Кореляція між товщиною ахіллесового сухожилля та оцінкою якості бігу [1].

Незважаючи на слабку кореляцію, інше дослідження вказало на два чинники механіки та анатомії бігуна, що пов'язані з ефективністю бігу вгору та вниз. Попередні дослідження свідчать, що економія одного режиму бігу не може точно передбачити економію іншого режиму, окрім цього, люди можуть мати різні рівні ефективності в різних режимах бігу [8]. Це дослідження показує, що люди можуть бути краще пристосовані для бігу вгору чи вниз на основі анатомічних та біомеханічних характеристик. Люди з меншим ахілловим сухожиллям можуть мати більшу здатність бігати вниз, а з більшим – бігати вгору. Особи з більшим середнім часом контакту з поверхнею при бігу можуть також мати більшу здатність до бігу вгору, а особи з меншим часом контакту можуть мати більшу здатність до бігу вниз. Така різниця може бути пов'язана із більшим діапазоном рухів у гомілковостопному суглобі під час бігу вгору разом із очікуваними більшими силами реакції поверхні, що спостерігаються при швидшому бігу вниз, що може призвести до більшого навантаження на ахіллове сухожилля [9].

Висновок. Знання, які були отримані в результаті цього дослідження [1], можна застосувати до змін у тренуваннях, щоб сприяти бажаному покращенню здатності до градуйованого бігу. Особи, які мають більшу здатність до спуску в порівнянні з бігом вгору, корелювали з меншою товщиною ахіллового сухожилля та коротшим середнім часом дотику до поверхні. Біг догори передбачає більше концентрованої м'язової активності [9].

Певні анатомічні та біомеханічні відмінності можуть вплинути на здатність людини бігати. Було передбачено, що люди, які мають кращу економію бігу вгору або вниз, матимуть відмінності в піковій силі, швидкості кроку, тривалості руху, механічній перевазі щиколотки, товщині та жорсткості ахіллового сухожилля.

Менше січення ахіллесового сухожилля та менший середній час дотику до поверхні корелювали з більшою здатністю до бігу вниз. Більший перетин січення ахіллесового сухожилля та довший середній час дотику до поверхні корелював із більшою здатністю до бігу вгору. Цю інформацію можна використовувати для внесення змін у тренування для певних адаптацій у здатності людини бігати вгору чи вниз. Однак можуть існувати інші фактори, що не були виміряні в цьому поточному дослідженні [1], які можуть впливати на здатність людини бігати в різних режимах.

Список використаних джерел:

1. Taylor, McKenna (2022) Anatomical and Biomechanical Factors Related to Running Economy in Uphill and Downhill Running 9650, Oct 3
2. Chen, T. C., Nosaka, K., & Tu, J. H. (2007) Changes in running economy following downhill running. *Journal of Sports Sciences* 25, 55-63, Jan 1
3. Kubo, K., Miyazaki, D., Shimoju, S., & Tsunoda, N. (2015) Relationship between elastic properties of tendon structures and performance in long distance runners. *European Journal of Applied Physiology* 115, 1725-1733, Aug.
4. Raichlen, D. A., Armstrong, H., & Lieberman, D. E. (2011) Calcaneus length determines running economy: Implications for endurance running performance in modern humans and Neandertals. *Journal of Human Evolution* 60, 299-308, Mar.
5. Vincent, H. K., Massengill, C., Harris, A., Chen, C., Wasser, J. G., Bruner, M., & Vincent, K. R. (2019) Cadence impact on cardiopulmonary, metabolic and biomechanical loading during downhill running. *Gait & Posture* 71, 186-191, Jun.
6. Li, F., Newton, R. U., Shi, Y., Sutton, D., & Ding, H. Y. (2021) Correlation of eccentric strength, reactive strength, and leg stiffness with running economy in well-trained distance runners. *Journal of Strength and Conditioning Research* 35, 1491-1499, Jun.
7. Vernillo, G., Giandolini, M., Edwards, W. B., Morin, J. B., Samozino, P., Horvais, N., & Millet, G. Y. (2017) Biomechanics and physiology of uphill and downhill running. *Sports Medicine* 47, 615-629, Apr.
8. Breiner, T. J., Ortiz, A. L. R., & Kram, R. (2019) Level, uphill and downhill running economy values are strongly inter-correlated. *European Journal of Applied Physiology* 119, 257-264, Jan.
9. Gottschall, J. S., & Kram, R. (2005) Ground reaction forces during downhill and uphill running. *Journal of Biomechanics* 38, 445-52, Mar.

РОЛЬ І МІСЦЕ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Попов Валерій Миколайович

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

кафедри фізичного виховання

Прилуцького фахового технічного коледжу

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4216/>

Якщо предметом спортивної спеціалізації є вид спорту, що вимагає значних проявів фізичних здібностей, спортивне тренування грає вельми істотну роль в справі фізичного виховання. В цьому відношенні вона є не що інше, як процес фізичного виховання, спеціалізований стосовно спортивної діяльності [1].

З педагогічної точки зору принципово важливо, що спортивні досягнення, на які зовні орієнтовано спортивне тренування, кінець кінцем не самоціль: вони мають значення лише постільки, оскільки на шляху до них і через них досягаються такі істотні для суспільства цінності, як високо розвинуті життєво важливі фізичні і психічні здібності, міцне здоров'я, підвищена загальна дієздатність і т.д. Тренування українських спортсменів входить органічним складником в загальну систему виховання, що утілює ідеали усестороннього гармонійного розвитку людини. У цьому, перш за все і полягає суспільно-педагогічна суть спортивного тренування в Українській школі спорту.

В порівнянні з іншими засобами і методами фізичного виховання спорт дозволяє забезпечити найбільш високий ступінь розвитку фізичних і пов'язаних з ними здібностей, в найбільшій мірі удосконалити певні рухові навики і уміння. Спортивне тренування через це може служити особливо ефективною формою побудови процесу фізичного виховання. Проте із-за підвищених, нерідко граничних, вимог до функціональних можливостей організму, гострих дій на сферу психіки, щодо вузької спеціалізації і інших особливостей спорту рамки його доцільного використання обмежені певним віком, станом здоров'я і рівнем попередньої підготовленості людини.

Спорт в повному розумінні цього слова не використовується на первинних етапах фізичного виховання (у початковому періоді вікового розвитку). Спортивній спеціалізації в принципі завжди повинна передувати загальна усестороння підготовка, яка створює необхідні передумови для плідних занять спортом. Поки не створені такі передумови, спорт може бути представлений лише в своїх елементарних і перетворених компонентах (види спортивних вправ, адаптовані стосовно початкової підготовки, прості форми методу змагання і т.п.).

Початок власне-спортивної підготовки залежить як від етапу вікового розвитку, так і від створених передумов і особливостей виду спорту. Є види спорту (наприклад, фігурне катання на ковзанах, гімнастика, плавання), спеціалізація в яких: виправдана вже в дошкільному віці. Проте і в цих випадках початкове спортивне тренування повинне принципово відрізнятися від подальших вузькоспеціалізованих занять і будуватися на основі широкої

загальної фізичної підготовки. Однією з головних проблем початкової спортивної підготовки є вибір (або уточнення вибору) предмету спеціалізації, який був би адекватний індивідуальним завданням спортсмена.

Період найбільш інтенсивних занять спортом в житті людини зазвичай співпадає із завершенням вікового дозрівання організму і так званім віком вищих досягнень, коли функціональні і адаптаційні можливості досягають найбільш високого рівня. Загальна тривалість цього періоду досить істотно розрізняється залежно від індивідуальних особливостей, специфіки вибраного для спеціалізації вигляду спорту і побудови багаторічного тренування. Завершення даного періоду в принципі обумовлене початком вікової інволюції організму (неминуче убування його можливостей у міру старіння). Цей рубіж можна в тій чи іншій мірі відсунути, але так чи інакше він настає, після чого спортивні заняття поступово набувають характеру загального кондиційного тренування або спортивно-оздоровчої рекреації.

Спортивне тренування, таким чином, займає неоднакове місце на різних вікових етапах фізичного виховання; є свої особливості і в тому, як вона представлена в тих або інших організаційних ланках системи фізичного виховання. В рамках обов'язкового курсу фізичного виховання (у школі і інших учбових закладах) вона, як відомо, регламентована за змістом і витратам часу загальним офіційним учбовим планом, єдиною учбовою програмою і одноманітним розкладом занять, що лімітує ступінь індивідуалізованого спортивного вдосконалення. Інакше йде справа в умовах добровільного самодіяльного спортивного руху, де переважно і розгортається спортивна діяльність. Тут надаються необмежені можливості для вибору предмету спеціалізації, відповідного індивідуальним схильностям спортсмена; витрати часу на спортивні заняття регулюються в широких межах за рахунок особистого бюджету вільного часу [2].

Література:

1. Матвеев Л. П. (1991) Основи спортивного тренування (допомога для ІФК). М. ФіС, 444 -445
2. Матвеев Л. П. (1991) Теорія і методика фізичної культури М., ФіС. 543.

THEORETICAL SUBSTANTIATION AND PRACTICAL APPLICATION OF LOCAL THERAPY OF RESPIRATORY DISEASES IN CHILDREN

Sergey Borisovich Strechen

*candidate of medical sciences, associate professor
of the department of general pharmacy
with the course of clinical pharmacology,
Odessa national medical university, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4283-966X*

Buoni Shams

*student of the faculty of Pharmacy,
Odessa national medical university, Ukraine*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4215/>

When studying the age structure of children with broncho-obstructive syndrome (BOS), it was noted that broncho-obstruction was most often observed in children between 0 and 7 years of age. The children were divided by age as follows: the first year of life – 5 children; from 1 to 4 years old - 8 children and from 4 to 7 years old – 47 children. There were 35 boys and 25 girls among the studied children. The study of anamnestic data made it possible to identify risk factors for the development of BOS in young children. The most important factors contributing to the development of the disease were: early artificial feeding of children (in 70% of cases), severe allergic history (in 51.6% of cases) and bronchial hyperreactivity (in 40% of cases). The following main symptoms were noted in these children: expiratory shortness of breath, dry unproductive obsessive cough, distant wheezing and dry whistling wheezing. In 50% of the children, a burdened epidemiological history was found, because on the eve of the disease, they were in contact with ARVI patients.

Among all studied, 80% of children had acute obstructive bronchitis for the first time, 20% of children had an episode of BOS in their anamnesis. It was noted that repeated episodes of broncho-obstruction were observed in children with a heavy family history of allergies. In most children (60%), the disease began acutely, with a rise in temperature, symptoms of intoxication, pronounced catarrhal symptoms from the upper respiratory tract, which suggested acute obstructive bronchitis of viral etiology.

In most cases, acute obstructive bronchitis is characterized by an acute onset, an increase in body temperature to feverish numbers, rhinitis of a mucous nature,

a short dry cough with a rapid transition to a wet one, the presence of intoxication – a decrease in appetite, poor sleep, the child becomes weak, capricious. On the 2nd-4th day against the background of already pronounced catarrhal phenomena and an increase in body temperature, a BOS develops: dyspnea of an expiratory nature without pronounced tachypnea (RR 40-60 per minute), oral crepitation, sometimes distant wheezing in the form of noisy, hoarse breathing, box-like tone of sound, during auscultation – prolonged exhalation, dry rough wheezing, wet wheezing of various calibers on both sides.

In children with asthma, the reverse obstructive type of ventilation insufficiency with a decrease in the speed of the function of external breathing is more often noted. In 5 children (8.3%), who did not receive sufficient basic therapy, an uncontrolled course of the disease was observed. In patients who took inhaled corticosteroids to some extent (3 children), a partially controlled course was diagnosed, which was caused by the addition of fibrotic changes of the bronchopulmonary tissue with a decrease in volume indicators as a result of the persistence of the allergic inflammatory process without adequate basic therapy.

The clinical course of ARVI in children was characterized by an acute onset, fever, moderately pronounced symptoms of intoxication that developed in the first 2–3 days of the disease, catarrhal symptoms such as: nasal congestion, nasal discharge, sore throat, hyperemia of the pharynx, hyperemia and granularity of the posterior wall pharynx, dry or expectorated cough, conjunctival hyperemia. Clinical manifestations of rhinitis, pharyngitis, laryngitis, tracheitis and bronchitis were observed. In 8 children (13.3%), the disease proceeded in a mild form, the body temperature was elevated to subfebrile numbers, the symptoms of intoxication were not expressed. In 4 children (6.6%), the disease acquired moderate severity, the temperature reached 38.5–39.5 °C, and the classic symptoms of the disease were noted: profuse sweating, weakness, pain in muscles and joints, headache, catarrh symptoms.

Nebulizer inhalation therapy was used as the main pathogenetic treatment. When determining the amount of therapy, the peculiarities of clinical and anamnestic data, the severity of broncho-obstructive syndrome and respiratory failure were taken into account. Taking into account the main mechanisms of the development of bronchial obstruction in young children, the prescription of steroid drugs with an anti-inflammatory purpose was sufficiently justified. All patients received therapy, which was regulated by the protocol for providing medical care with bronchial obstruction and infectious inflammation.

The main criteria for the effectiveness of the treatment was a decrease in severity, and then the disappearance of the obstructive syndrome. Schemes for nebulizer therapy were compared using modern protocols for the treatment of diseases with broncho-obstructive and infectious-inflammatory syndrome, and according to the compatibility of drugs.

The evaluation of the effectiveness of the treatment was carried out on the basis of a 10-point visual-analog scale, which reflects the dynamics of BOS in various clinical conditions: 0 points – absence of symptoms, from 1 to 3 points – a weak degree of severity, from 4 to 6 points – moderate and from 7 to 10 points – a pronounced degree.

The severity of BOS was assessed according to the following main criteria: the severity of expiratory dyspnea, the number of dry, whistling wheezing during auscultation, productivity and frequency of coughing.

Aminocaproic acid in combination with Lorde Hyal was used for the treatment of acute respiratory viral infections using nebulizer therapy. Control data on the 3rd, 7th and 14th day from the start of treatment were taken into account. The dynamics of clinical manifestations were performed on the basis of such symptoms as difficulty in nasal breathing, runny nose and cough. At the beginning of treatment, the indicators of these clinical manifestations were 7.4, 6.2, and 3.5 points, respectively. By the 14th day, the symptoms significantly decreased and were eliminated almost completely. No side effects were observed.

Next investigations shows the effectiveness of treatment of infectious diseases (bronchitis) with the help of nebulizer therapy using the following combination of drugs: bronchodilators + mucolytics + Dekasan. Control data on the 1st, 2nd, 3rd, 4th and 5th day from the start of treatment were taken into account. Against the background of inhalation therapy, rapid positive dynamics of clinical symptoms were observed: a significant improvement in well-being, reduction of body temperature and runny nose was noted on the second day; reduction of intoxication, hyperemia of the pharynx – on the third day; reduction of cough and wheezing in the lungs – on the fourth day of treatment. This combination of drugs is safe and effective for this pathology.

In the clinical practice of nebulizer therapy in the treatment of allergic conditions of the upper respiratory tract, the following combination of drugs is used: local corticosteroids (pulmicort) + Lorde Hyal. Against the background of inhalation, a significant reduction in symptoms was observed in all children already on the second day of treatment. In the following days, further improvement of indicators was observed. On the 7th day of treatment, the symptoms were completely eliminated. Side effects of therapy were not detected in any patient.

Next - shows the effectiveness of the treatment of allergic conditions of the lower respiratory tract with the help of nebulizer therapy using the following combination of drugs: local corticosteroids (pulmicort) + bronchodilators. During the analysis of clinical effectiveness in patients on the third day, a decrease in cough, the volume of sputum produced, positive dynamics of the auscultatory picture in the lungs was observed. At the same time, no side effects were detected.

In next cases shows the effectiveness of treatment of bronchial asthma with the help of nebulizer therapy using the following combination of drugs: glucocorticosteroids + Berodual. In case of exacerbation of BA, the sum of points, which characterizes the severity of nocturnal attacks of the disease, suffocation and wheezing, significantly decreased by the 4th day of treatment, and by the 2nd Sunday after the start of therapy, the night symptoms completely disappeared.

Thus, this analysis demonstrated the high efficiency of nebulizer inhalation therapy of BOS with the use of combined therapy. In most children, improvement of the condition and regression of obstruction was observed already on the 3-5th day of treatment. By the 7th day of broncholytic therapy, BOS was eliminated in 98.4% of patients. However, in 1.6% of cases, insufficient effect of the treatment was observed. None of the patients experienced any adverse side effects associated with the use of nebulizer therapy.

References:

1. Ehrmann S., Roche-Campo F., Sferrazza Papa G. F. et al. Aerosol therapy during mechanical ventilation: an international survey // *Int. Care Med.* – 2013. – Vol. 39. – P. 1048-1056.
2. McPeck M. Improved aerosol drug delivery with an electronic mesh nebulizer during non-invasive ventilation // *Am. J. Respir. Crit. Care Med.* – 2012. – Vol. 185. – P. A3136.
3. Morgan S. E., Mosakowski S., Solano P. et al. High-flow nasal cannula and aerosolized β -agonists for rescue therapy in children with bronchiolitis: A case series // *Respir. Care.* – 2015. – Vol. 60. – P. 161-165.
4. Небулайзерна терапія в педіатричній практиці: методичні рекомендації. – Київ, 2005. – С. 24.
5. Островський М. М. Вибір оптимальної схеми подолання обструктивного синдрому при вірус-індукованих гострих бронхітах / М. М. Островський, О. І. Варунків // *Астма та алергія.* – 2014. - №1. – С. 52-54.
6. Охотнікова О. М. Синдром бронхіальної обструкції у дітей: диференційна діагностика та лікування / О. М. Охотнікова // *Мистецтво лікування.* – 2010. – №1(67). – С. 46-52.
7. Колосова Н. Г., Геппе Н. А. Інгаляційна терапія в педіатрії: від фундаментальної науки до практичного використання // *Педіатрія (Додаток. До журн. Consilium Medicum).* – 2018. – № 3. – С. 66-68.
8. Закірова А. М., Пікуза О. І., Шаяпова Д. Т., Рашітова Е. Л., Волянчук Є. В. Ефективність небулайзерів в терапії респіраторного ураження дихальних шляхів у дітей різних вікових груп // *Медична Рада.* – 2020. – № 1. – С. 152-157.

ВІКОВІ ЗМІНИ ТОВЩИНИ СЛИЗОВОЇ ОБОЛОНКИ ШЛУНКА ЩУРІВ

Андрушенко Вікторія Валеріївна

доцент кафедри біології, гістології,
патоморфології та судової медицини, Державний заклад
«Луганський державний медичний університет»

Андрушенко Ольга Миколаївна

доцент кафедри внутрішньої терапії №1, Державний заклад
«Луганський державний медичний університет»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4244/>

Дослідження, які розкривають характер змін СОШ (слизової оболонки шлунка) лабораторних тварин в онтогенезі представляють інтерес тому, що товщина СОШ значною мірою залежить від віку організму [1]. У літературі, присвяченій вивченню шлунка в нормі, нормативи морфометричних параметрів в онтогенезі є часто суперечливі [2, 3]. Мета нашого дослідження – виявити особливості будови СОШ щурів у нормі залежно від віку. Нами було проведено 3 серії експериментів на 54 білих безпородних самцях нестатевозрілих, статевозрілих та старечих щурах з термінами спостережень 7, 30 та 180 діб. З фундального відділу шлунка вирізали шматочки, фіксували в 10% розчині нейтрального формаліну, які після зневоднення в спиртовій батареї зростаючої концентрації заливали в парафін. Зрізи товщиною 4-5 мкм фарбували гематоксиліном та еозином та вивчали під світловим мікроскопом. Для оцінки СОШ використовували морфометричний метод вивчення гістологічних препаратів: вимірювалися в мкм глибина шлункових ямок та товщина СОШ за програмою Promorph-Paradis (НВК "Єва" м. Київ). У нестатевозрілих тварин на 7 добу спостережень товщина СОШ дорівнювала $426,99 \pm 8,21$ мкм. Глибина шлункових ямок була $40,41 \pm 4,33$ мкм. На 30-ту добу товщина СОШ становила $585,71 \pm 6,21$ мкм, а глибина шлункових ямок досягла $97,52 \pm 11,65$ мкм. На 180-ту добу товщина СОШ зросла до максимального значення – $830,81 \pm 80,94$ мкм. У статевозрілих тварин середня товщина СОШ на 7 добу спостереження дорівнювала $559,57 \pm 4,91$ мкм, глибина шлункових ямок – $62,95 \pm 3,99$ мкм. В період із 7-го по 30-й дні експерименту показник товщини СОШ збільшився до $727,15 \pm 9,87$ мкм, а глибина шлункових ямок зменшилася до $57,65 \pm 8,85$ мкм. До 180-ї доби експерименту довжина залоз СОШ у тварин незначно збільшилася до $798,70 \pm 5,70$ мкм, а глибина шлункових ямок зменшилася до $39,23 \pm 3,40$ мкм. У тварин періоду старечих змін на 7 добу спостереження товщина СОШ дорівнювала $683,72 \pm 34,42$ мкм, глибина шлункових ямок досягла $42,32 \pm 2,14$ мкм. На 30-ту добу товщина СОЖ

склала $893,85 \pm 17,71$ мкм, глибина шлункових ямок була – $56,51 \pm 2,11$ мкм. Товщина СОШ на 180 добу зменшилася до $682,26 \pm 13,65$ мкм, а глибина шлункових ямок сягнула $58,88 \pm 2,35$ мкм. Таким чином, виявлені вікові особливості СОШ свідчать про гетерогенність будови та гетерохронність розвитку фундального відділу шлунка.

Список використаних джерел:

1. Гула В. І. Гістоморфометричний аналіз змін стінки шлунку за умов загальної дегідратації організму / В. І. Гула, В. З. Сікора // *Morphologia*. – 2016. – Т. 10, № 4. – С. 23-28.
2. Pavlovskiy Y. I., Zayachkivska O. S., Grushka O. I., Alyokhina T. A. Physiological and pharmacological effects of novel hydrogen sulfide (H₂S) enriched aspirin on gastric mucosa in elder rats// Forth Congress of Croatian Physiological Societies. – Dubrovnik, 2017. – P.33.
3. Pavlovskiy Y. I., Revenko O. V., Yashchenko A. M., Zayachkivska O. S. Physiological basis for navel drug hydrogen sulfide-related therapy used to treat oxidative stress in the model of fructose-induced injury// *The FASEB Journal*. – 2019. – P. 33(1).

МЕДИЧНІ КОНФЛІКТИЧНІ В СИСТЕМІ «МЕДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ-ЛІКАР-ПАЦІЄНТ»

Бідучак Анжела Степанівна

кандидат медичних наук, доцент,

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

ORCID: 0000-0003-3475-1497

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4227/>

Анотація. За останні роки значно зросла кількість конфліктних ситуацій, що виникають між пацієнтами та медичними організаціями у зв'язку з наданням медичної допомоги (медичних послуг). Причин цьому багато: і зміна соціально-економічних умов, і підвищення правової свідомості населення, і збільшення частки дорогих медичних послуг, і навіть поширеність серед населення прикордонних психічних розладів. Ефективність практичної діяльності лікаря багато в чому залежить від того, наскільки професійно фахівець організовує взаємодію з пацієнтами, їх родичами та найближчим оточенням і, звичайно, з колегами.

Метою дослідження було розробити модель загальнофункціональних і специфічних компетенцій, які відображають усі навички організатора охорони здоров'я, необхідні для виявлення, розв'язання та запобігання конфлікту.

Матеріал і методи. Дослідження конфліктності в колективі проводилося медико-соціологічними методами за розробленою нами анонімною анкетною.

Результати. Аналіз скарг пацієнтів показав, що домінують скарги і конфліктні ситуації, пов'язані з якістю та доступністю медичної допомоги.

Більшість респондентів припускають можливість у деяких ситуаціях називатися конфліктними людьми. Так само у питанні про частоту конфліктів більше половини респондентів обирають варіант – періодично. Гіпотеза про те, що попри все негативне ставлення до конфліктів у медичному колективі, конфлікти найчастіше виникають між керівниками та підлеглими, не знайшла повного підтвердження серед колег. У вирішенні конфліктів домінують співпраця, пристосування, компроміс над конкуренцією та уникненням.

Основним способом захисту прав пацієнта є суд. Держава зобов'язана належним чином організувати системи захисту прав людини з точки зору правового регулювання та судового та позасудового захисту. Необхідність сильної та незалежної судової системи є незаперечною, особливо коли йдеться про вирішення спорів, пов'язаних із наданням медичних послуг.

Висновок. Наше дослідження показало, що основні претензії населення і, відповідно, конфліктні ситуації в медичних організаціях пов'язані з якістю та доступністю медичної допомоги. Адже тут ми маємо справу з відповідальністю за здоров'я та життя пацієнта, що саме по собі вимагає врахування різноманітних аспектів, що лежать в основі медичних конфліктів, пов'язаних із вирішенням суперечок, що виникають у сфері надання медичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом: підручник. К.: ЦУЛ, 2018. 468 с.
2. Богомазова І. О. Збалансування права лікаря на повагу до ділової репутації з правом громадськості на свободу вираження поглядів (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). Медичне право. 2020;2:24-33. doi: 10.25040/medicallaw2020.02.024
3. Тихомирова Є. Б., Постолюк С. Р. Конфліктологія та теорія переговорів: підручник. 2-ге вид., випр. Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. 240 с.
4. Сенюта І. Я. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги. Харків: Фактор; 2018. 64 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ІНФЕКЦІЙНИМИ ХВОРОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Біломеря Тамара Анатоліївна

кандидат медичних наук, Державна установа
«Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб
Міністерства охорони здоров'я України»,
Донецький Національний медичний університет

Шишова Галина Андріївна

Державна установа «Донецький обласний
центр контролю та профілактики хвороб
Міністерства охорони здоров'я України»

Смаченко Вікторія Анатоліївна

Державна установа «Донецький обласний
центр контролю та профілактики хвороб
Міністерства охорони здоров'я України»

Сметаніна Наталія Вікторівна

Державна установа «Донецький обласний
центр контролю та профілактики хвороб
Міністерства охорони здоров'я України»

Медведєва Олена Миколаївна

Державна установа «Донецький обласний
центр контролю та профілактики хвороб
Міністерства охорони здоров'я України»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4285/>

Вступ. Згідно прийнятого в Україні визначення, епідеміологічний нагляд (спостереження) – це систематичний та безперервний збір, облік, складання та аналіз, тлумачення, поширення даних медико-санітарного призначення, епідемічного благополуччя населення і показників середовища життєдіяльності для оцінки і прийняття необхідних відповідних заходів в сфері громадського здоров'я. Мережа епідеміологічного нагляду (спостереження) включає заклади охорони здоров'я, заклади громадського здоров'я, фізичних осіб-підприємців, що провадять господарську діяльність з медичної практики або інші заклади та установи, які в своїй діяльності отримують інформацію про стан здоров'я, благополуччя населення і показники середовища життєдіяльності.

Організація та проведення епідеміологічного нагляду (далі – ЕН) є одним з вагомих завдань діяльності центрів контролю та профілактики хвороб, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України.

Матеріали та методи. Вивчено дані звітних форм №1 та №2 щодо інфекційних захворювань, обліково-звітної форми «УкрВак-08» по Донецькій області за 2021-2022 роки, нормативно-розпорядчі документи та інформаційно-

аналітичні матеріали з питань ЕН за інфекційними хворобами. Застосовано епідеміологічний метод дослідження, розраховані інтенсивні та екстенсивні показники з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Результати. Система ЕН в Донецькій області, як і в Україні, протягом останнього десятиріччя зазнала суттєвих змін внаслідок поетапного реформування державної санітарно-епідеміологічної служби та створення на регіональному рівні центрів контролю та профілактики хвороб (далі – ЦКПХ). Зокрема на державному рівні ЕН поширено на неінфекційні захворювання. Але предметом даного дослідження є окремі питання ЕН саме за інфекційними хворобами в Донецькій області в умовах воєнного стану.

У Донецькій області воєнні дії та тимчасова окупація позначилися на системі ЕН за інфекційними хворобами з 2014 року, коли розпочалася антитерористична операція, в подальшому – операція об'єднаних сил. Внаслідок тимчасової окупації більше, ніж в 2 рази скоротилась кількість населення та більше, ніж на третину зменшилась територія області, підконтрольна українській владі, та відповідно скоротились матеріально-технічні і кадрові ресурси закладів охорони здоров'я та санітарно-епідеміологічної служби, задіяні в системі ЕН. У тому числі, були втрачені мікробіологічна, вірусологічна лабораторії та лабораторія особливо небезпечних інфекцій обласного рівня, що залишилися в м. Донецьку. У подальшому ці втрати вдалося частково компенсувати, поставивши в обов'язок виконувати окремі функції обласних структур міським підрозділам обласного лабораторного центру (з 2021 року – обласного центру контролю та профілактики хвороб): мікробіологічній лабораторії Краматорської міської філії та вірусологічній лабораторії і лабораторії особливо небезпечних інфекцій Маріупольської міської філії (з 2021 року – районних філій). Епідемія коронавірусної хвороби спонукала до розгортання в регіоні у 2020-2021 роках мережі лабораторій, що здійснювали дослідження на SARS-CoV-2 методом полімеразно-ланцюгової реакції. До початку повномасштабного вторгнення в Донецькій області працювали 13 таких лабораторій, з них 3 в державній установі «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» – у Маріупольській, Краматорській районних та Toreцькій філіях, 7 – в комунальних закладах охорони здоров'я в м. Маріуполі, Краматорську, Слов'янську, Бахмуті, Покровську, 3 – в приватних закладах в мм. Маріуполі, Слов'янську.

З початком повномасштабного вторгнення, з метою уникнення втрати дороговартісного обладнання для ПЛР-досліджень в ході бойових дій, воно було переміщене до більш безпечних, віддалених від лінії фронту, місць. Лабораторії, що працювали в м. Маріуполі, залишились на тимчасово окупованій території, в т. ч. вірусологічна та лабораторія особливо небезпечних інфекцій Маріупольської районної філії обласного центру контролю та профілактики хвороб (на базі останньої проводились також дослідження методом ПЛР). У дійсний час на підконтрольній Україні території Донецької області ПЛР-дослідження проводить лише клініко-діагностична лабораторія клінічної лікарні інтенсивного лікування м. Покровська з застосуванням приладу

Rotor-Gene у вкрай незначних обсягах. Це призвело до того, що лабораторне підтвердження переважної кількості випадків захворювання на COVID-19 здійснюється з допомогою швидких тестів на визначення антигену до вірусу SARS-CoV-2, та обмежило можливості щодо відбору адекватних зразків для визначення мутації вірусу SARS-CoV-2 методом секвенування на базі лабораторії Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України.

Відсутність з березня 2022 року вірусологічної лабораторії та лабораторії особливо небезпечних інфекцій практично виключила можливість проведення в області лабораторного моніторингу за циркуляцією збудників грипу, респіраторних вірусних інфекцій, ентеровірусів, кліщового енцефаліту, туляремії, бруцельозу, сибірської виразки, інших вірусних та особливо небезпечних інфекцій, який проводився до 2022 року.

У зв'язку з введенням з 24 лютого 2022 року воєнного стану в Україні, відповідно до нормативно-розпорядчих документів, у мікробіологічних лабораторіях Донецької області було проведено екстрене знищення біологічних патогенних агентів, які використовувались для забезпечення системи управління якістю лабораторних досліджень. Це унеможливило внутрішній контроль якості лабораторних досліджень, вхідний та поточний контроль якості поживних середовищ та дисків з антибіотиками. Відновлення тест-штамів у дійсний час неможливе з точки зору біобезпеки та біозахисту. Для дотримання вимог щодо якості згідно ДСТУ EN ISO/IEC 17025:2019 та ДСТУ EN ISO 11133:2014 у мікробіологічних лабораторіях використовуються поживні середовища, що пройшли вхідний контроль.

Відсутність контрольних штамів мікроорганізмів також унеможливило дотримання методики EUCAST для визначення чутливості мікроорганізмів до антибіотиків та відповідно – проведення таких досліджень.

За даними державної звітності в Донецькій області найбільш поширеними інфекційними хворобами, як до початку повномасштабної війни, так і в 2022 році, є гострі інфекції верхніх дихальних шляхів множинних або неуточнених локалізацій, нова коронавірусна хвороба COVID-19, вітряна віспа, ентерити, коліти, гастроентерити, харчові токсикоінфекції, спричинені іншими встановленими збудниками, гострі кишкові інфекції, спричинені невстановленими збудниками, та неточно визначені харчові токсикоінфекції. Проте у 2022 році за даними звітних форм №1 та №2 відзначається значне зниження показників захворюваності означеними інфекціями та загальної інфекційної захворюваності у порівнянні з попереднім роком. Так, загальна інфекційна захворюваність знижена на 67,55%, а показники захворюваності на перелічені нозологічні форми знижені від 52,27% (COVID-19) до 75,8% (вітряна віспа). При цьому необхідно врахувати, що статистичні дані в умовах воєнного стану і бойових дій не можуть повноцінно відображати епідемічну ситуацію через труднощі для звернення населення до закладів охорони здоров'я по медичну допомогу, обмежені можливості діагностики, виявлення та обліку захворювань. Взагалі відсутні дані щодо інфекційної захворюваності на тимчасово окупованих територіях Маріупольського та Волноваського районів.

Розраховані показники захворюваності не можна вважати цілком достовірними і через відсутність статистично достовірних даних щодо чисельності населення, яке в дійсний час перебуває в регіоні, оскільки не припиняється його евакуація та постійна неконтрольована міграція. Якщо в якості знаменника для розрахунку показників захворюваності взяти орієнтовну кількість населення, яке знаходиться на підконтрольній українській владі території Донецької області, оприлюднену обласною військовою адміністрацією (станом на початок листопада 2022 року це близько 540 тисяч осіб), то вони збільшаться щонайменше в 3 рази і зрівняються або будуть перевищувати показники захворюваності за 2021 рік.

Пов'язані з воєнним станом та бойовими діями демографічні та соціальні зрушення негативно відбилися на стані імунопрофілактики як складовій ЕН за інфекціями, що керуються засобами специфічної профілактики.

У 2022 році масова евакуація населення, переважно дітей та жінок, недостатнє забезпечення первинної ланки сімейними лікарями, які також вимушено виїхали за межі області, порушення логістичних шляхів надання медичних послуг щодо імунопрофілактики, відсутність електроенергії в багатьох населених пунктах внаслідок руйнування мережі електропостачання та неможливість зберігання імунобіологічних препаратів призвели до значного зменшення охоплення профілактичними щепленнями, перш за все, дитячого населення. У першому півріччі на певний час на обласному рівні було навіть втрачено моніторинг за виконанням обсягів профілактичних щеплень та забезпеченістю імунобіологічними препаратами, що мав здійснюватися департаментом охорони здоров'я облдержадміністрації за допомогою електронно-статистичної форми "УкрВак-08". Здійснення заходів щодо попередження епідемічних ускладнень з вакцинокерованих інфекцій, в т.ч. моніторингу за станом імунопрофілактики, було винесено на обговорення обласної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. На виконання прийнятого рішення проведена низка організаційних заходів (зокрема, визначені відповідальні фахівці, проведено їх практичне навчання, налагоджена комунікація фахівців різних рівнів управління) та у другому півріччі відновлена у повному обсязі робота обліково-звітної форми "УкрВак-08" на базі обласного центру контролю та профілактики хвороб.

Виконання обсягів імунізації дитячого та дорослого населення області в 2022 році внаслідок вказаних вище причин значно нижче критерія епідемічного благополуччя та коливається від 29,9% (БЦЖ-1) до 64,4% (АДП в 6 років) при збереженні поки що стабільної епідситуації щодо інфекцій, що керуються засобами імунопрофілактики. Як і при визначенні показників захворюваності, на достовірність показників охоплення щепленнями впливає обмежена можливість отримання в умовах воєнного стану верифікованих даних щодо чисельності населення цільових вікових груп, які підлягають щепленням.

При здійсненні ЕН за туберкульозом у 2022 році виявлена невідповідність даних щодо вперше виявлених випадків захворювання на туберкульоз органів дихання, які знаходяться на обліку в обласному протитуберкульозному диспансері, та даних звітів щодо випадків захворювання у формі №1. Це стало

наслідком неповного та несвоєчасного надання екстрених повідомлень закладами охорони здоров'я до відокремлених структурних підрозділів обласного центру контролю та профілактики хвороб. У грудні із значним запізненням було надано 17 екстрених повідомлень (14,78% від зареєстрованих випадків), в т. ч. на випадок з летальним кінцем та випадок захворювання медичного працівника. Несвоєчасне надання екстрених повідомлень є наслідком невиконання наказів Міністерства охорони здоров'я та порушення взаємодії між закладами охорони здоров'я, уповноваженими на здійснення ЕН за туберкульозом, в умовах воєнного стану. Це перешкоджає проведенню протиепідемічних заходів та сприяє розповсюдженню захворюваності. Крім того, при проведенні моніторингу впровадження заходів інфекційного контролю за туберкульозом в 44 закладах первинної та вторинної ланки медичної допомоги фахівцями відокремлених структурних підрозділів обласного центру контролю та профілактики хвороб виявлена низка проблемних питань та перешкод щодо його впровадження, зокрема, відсутність технічних можливостей для швидкої ідентифікації бактеріовиділювачів (в 40% закладів, охоплених моніторингом), не організована робота в 20% закладів первинної ланки з обстеження контактних щодо туберкульозу осіб, тощо.

Висновки. Отже, умови воєнного стану та тимчасова окупація частини території Донецької області несприятливо відбилися на здійсненні ЕН за інфекційними хворобами: здійсненні моніторингу за циркуляцією збудників серед населення і в об'єктах навколишнього середовища, виявленні випадків інфекційних хвороб, проведенні епідеміологічного аналізу, оцінки стану епідемічної ситуації, реалізації профілактичних та протиепідемічних заходів. Це потребує консолідації зусиль всіх закладів та установ, задіяних у здійсненні ЕН, пошуку та впровадження принципово нових, відповідних ситуації, форм і методів діяльності для оперативного реагування на виклики, зумовлені умовами воєнного стану, мінімізації їх негативного впливу на організацію ЕН та, відповідно, на захист населення від інфекційних хвороб.

Список використаних джерел:

1. Виноград Н. О., Васишин З. П., Козак Л. П. Загальна епідеміологія: навч. посіб. 5-е вид., переробл. та допов. Київ : ВСВ «Медицина», 2021. 272 с.
2. Principles of Epidemiology in Public Health Practice Third Edition An Introduction to Applied Epidemiology and Biostatistics (self-study course SS1978). 3d edition. Centre for Disease Control and Prevention, 2012. 75 p.
3. Наказ МОЗ України від 30.07.2020 №1726 «Про затвердження Порядку ведення обліку, звітності, та епідеміологічного нагляду (спостереження) за інфекційними хворобами та Переліку інфекційних хвороб, що підлягають реєстрації»

СИСТЕМА ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ СТРЕСУ У ЖІНОК

Бурка Олена Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії,

Національний університет «Запорізька політехніка»

ORCID: 0000-0003-2642-2431

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4264/>

Постановка проблеми. В сучасних реаліях стрес є тим чинником, що не тільки суттєво знижує якість життя та професійної праці, а й призводить до багатьох психосоматичних розладів. Так, стресові події часто передують фіброміалгії, синдрому подразненого кишечника, групі так званих психосоматичних захворювань, до якої відносять виразкову хворобу шлунка та дванадцятипалої кишки, бронхіальну астму, нейродерміт, ревматоїдний артрит, артеріальну гіпертензію, виразковий коліт, цукровий діабет 2-го типу, ішемічну хворобу серця, тому розробка комплексних систем оцінки та реабілітації таких станів є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До 2022 року питанню подолання стресу було приділено багато уваги. Вже існують важливі і повні дослідження з вікового та емоційного компоненту стресу (Н. Жигайло, М. Савчин, М. Цимбалюк), фізіологічних особливостей та змін в організмі під впливом негативних факторів (О. Боярчук, Р. Сапольські), підходи та методи профілактики та протидії цього стану (Н. Назарук, Л. Терещенко), тощо.

Однак наразі в умовах війни найбільш актуальними є розробки в питанні подолання та діагностики стресу та його наслідків.

Метою дослідження є формування діагностичної системи оцінки рівня стресу у жінок.

Завдання дослідження:

- виявити засоби всебічної оцінки рівня стресу;
- дослідити можливість найбільш повної оцінки організму жінок під впливом стресу;
- сформуванати діагностичну систему оцінки рівню стресу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дослівний переклад терміна «стрес» (від stress англ.) – тиск, натиск, напруга. Переважно до виникнення концепції стресу цей термін використовувався в технічних науках для писання фізичного впливу. У медицину, біологію і психологію н був введений Гансом Сельє в 1936 р [0].

Фактори, що викликають стрес, можуть бути різними, але, незалежно від своїх особливостей, вони викликають в організмі людини однотипні патологічні зміни, які забезпечують адаптацію до пливу негативних чинників.

Відмінності в переживанні стресу між чоловіками і жінками, безумовно, існують. Насамперед зауважимо, що жіночий організм більш життєстійкий від початку. І тому певні види фізіологічного стресу на кшталт голодування, нестачі кисню, хронічного недосипання жінки долають легше. Доведено, що імунна система у жінок функціонує ефективніше. Та й кращий рівень здоров'я у всіх вікових групах допомагає жінці виявляти більшу стресостійкість [0].

Жінки зазвичай обирають емоційні форми реагування на стрес, тоді як чоловіки швидше беруть себе в руки і починають діяти.

Стрес є невід'ємною частиною існування людини у сучасному світі. Згідно із загальними уявленнями стрес є процесом адаптації індивіда під впливом зовнішніх або внутрішніх факторів. У цей процес включається велика кількість систем для координації адаптивної відповіді на різних рівнях [0].

У першу чергу реагують ендокринна, імунна та вегетативна нервова системи. У випадку неуспішності адаптивної реакції, що може виникати під дією різноманітних факторів, зазвичай порушується функціонування цих систем із подальшим формуванням психічних (депресія, тривога, синдром вигорання та ін.) і соматичних (кардіоваскулярні, метаболічні гастроінтестинальні та ін.) порушень.

Умовно ресурсна база людини, згідно із біопсихосоціальною парадигмою, розділена на окремі складові, причому частина «біо» відображає здоров'я тіла, «психо» – психічне благополуччя, «соціо» – міру соціальної активності.

Ці складові взаємопов'язані, змінення рівня однієї з них призводить до зміни інших: наявність соматичної хвороби певною мірою пригнічує психічний стан та зменшує соціальну активність; наявність окремих психопатологічних феноменів (наприклад, страху, агресивності, алекситимії та тривоги як відчуття відсутності екзистенціальної безпеки) пригнічує фізичне здоров'я та деформує соціальну активність; негативні зміни у соціальній активності (розлучення, соціальні обмеження і т. ін.) спричинює виникнення та подальший розвиток психосоматичного захворювання [0].

Слід зазначити, що стрес є тригерним фактором розвитку або загострення для багатьох захворювань. Так, стресові події часто передують фіброміалгії, синдрому подразненого кишечника, групі так званих психосоматичних захворювань, о якої відносять виразкову хворобу шлунка та дванадцятипалої кишки, бронхіальну астму, нейродерміт, ревматоїдний артрит.

Щодо впливу стресових факторів на розвиток серцево-судинної патології показав, що хронічне стресове навантаження та ПТСР є одними із основних чинників прогресування найпоширеніших захворювань серцево-судинної системи – ішемічної хвороби серця та артеріальної гіпертензії.

Стадійність відповіді на стрес за Н. Selye [0]:

1. Реакція тривоги (симпатична нервова система).
2. Супротив/адаптація (ендокринна та серцево-судинна системи, ВНД).
3. Виснаження (серцево-судинна, нервова системи).

Незважаючи на велику кількість патологічних станів, пов'язаних зі стресом, які мають власний набір клінічних проявів та є кінцевим етапом дезадаптації організму, реакція організму на стрес має універсальний характер.

Тому вважаємо його стадії (їх фізіологічне забезпечення) базисом для визначення засобів та методів діагностики рівня стресу для нашого дослідження.

До обраних нами діагностичних засобів та методів відносяться:

1. Розрахунок адаптаційного потенціалу серцево-судинної системи за індексом Р. М. Баєвського [0] (1):

$$AP = 0,0011(ПП) + 0,014(CAT) + 0,008(ДАТ) + 0,009(МТ) - 0,009(P) + 0,014(B) - 0,27 \quad (1)$$

де:

- АП – адаптаційний потенціал системи кровообігу в балах;
- ПП – частота серцевих скорочень (уд/хв);
- САТ і ДАТ – систолічний та діастолічний артеріальний тиск (мм рт.ст.);
- Р – зріст (см);
- МТ – маса тіла (кг);
- В – вік (років).

Трактування проби:

- нижче 1,5-2.59 – задовільна адаптація;
- 2.6 - 3.09 – напруга механізмів адаптації;
- 3.10 - 3.59 – незадовільна адаптація;
- 3.6 і вище – зрив адаптації.

2. Вегетативний індекс Кердо (ВІ) [2]. Є одним з найбільш простих показників функціонального стану вегетативної нервової системи, зокрема, співвідношення збудливості її симпатичного і парасимпатичного відділів. Розраховується на підставі значень пульсу і діастолічного тиску за формулою (2):

$$VI = (1 - AT\partial / \text{пульс}) * 100 \quad (2)$$

Трактування проби: вище 0 – переважання симпатичних впливів, нижче 0 – переважання парасимпатичних впливів.

Оцінка індексу Кердо:

від +16 до +30 симпатикотонія

≥ +31 виражена симпатикотонія

від -16 до -30 парасимпатикотонії

≤ -30 виражена парасимпатикотонії

від -15 до +15 врівноваженість симпатичних і парасимпатичних впливів

Показник норми: від -10 до + 10%.

3. Шкала PSM25 Лемура-Тесьє-Філліон (Lemyr-Tessier-Fillion) [0]. Мета – вимір стресових відчуттів в соматичних, поведінкових і емоційних показниках. Питання сформульовані для осіб у віці від 18 до 65 років, різних професійних груп. Це дозволяє вважати методику універсальною.

Для визначення феноменологічної структури переживань стресу пропонується ряд тверджень, що характеризують психічний стан (Таблиця 1).

За інструкцією респондент має за п'ять хвилин оцінити власний стан за останній тиждень за допомогою 8-бальної шкали за наступними пунктами:

Таблиця 1.

Шкала PSM25 Лемура-Тесьє-Філліон, бланк відповідей

№	Ствердження	Відповідь
1	Стан напруженості і крайньої схвильованості	1 2 3 4 5 6 7 8
2	Відчуття клубка в горлі і / або сухості в роті	1 2 3 4 5 6 7 8
3	Я перевантажений(а) роботою. Мені зовсім не вистачає часу	1 2 3 4 5 6 7 8
4	Я поспіхом проковтую їжу або забуваю поїсти	1 2 3 4 5 6 7 8
5	Після роботи я не можу відключитися від думок про незавершені справи, проблеми, плани; я «застрягаю» на переживаннях робочих ситуацій і невирішених питань, обмірковую свої ідеї знову і знову	1 2 3 4 5 6 7 8
6	Я відчуваю себе самотнім (ою) і незрозумілим (ою)	1 2 3 4 5 6 7 8
7	Я страждаю від фізичного нездужання; у мене запаморочення, головний біль, напруженість і дискомфорт в області шийного відділу, болі в спині, спазми в шлунку	1 2 3 4 5 6 7 8
8	Я поглинений (а) похмурими думками, змучений (а) тривожними станами	1 2 3 4 5 6 7 8
9	Мене раптово кидає то в жар, то в холод	1 2 3 4 5 6 7 8
10	Я забуваю про зустрічі або справах, які повинен зробити або вирішити	1 2 3 4 5 6 7 8
11	У мене часто псується настрій; я легко можу заплакати від образи або проявити агресію, лють	1 2 3 4 5 6 7 8
12	Я відчуваю себе втомленим людиною	1 2 3 4 5 6 7 8
13	У важких ситуаціях я міцно стискаю зуби (чи стискаю кулаки)	1 2 3 4 5 6 7 8
14	Я спокійний (на) і безтурботний (на)	1 2 3 4 5 6 7 8
15	Мені важко дихати і / або у мене раптово перехоплює подих	1 2 3 4 5 6 7 8
16	Я маю проблеми з травленням і з кишечником (болі, кольки, розлади або запори)	1 2 3 4 5 6 7 8
17	Я схвильований (а), стурбований (а), збуджений (а)	1 2 3 4 5 6 7 8
18	Я легко лякаюся; шум або шерех змушують мене здригатися	1 2 3 4 5 6 7 8
19	Мені необхідно більш ніж півгодини для того, щоб заснути	1 2 3 4 5 6 7 8
20	Я збитий (а) з пантелику; мої думки сплутані; мені не вистачає зосередженості і я не можу сконцентрувати увагу	1 2 3 4 5 6 7 8
21	У мене втомлений вигляд; мішки або круги під очима	1 2 3 4 5 6 7 8
22	Я відчуваю тяжкість на своїх плечах	1 2 3 4 5 6 7 8
23	Я стривожений (а), мені необхідно постійно рухатися; я не можу стояти або сидіти на одному місці	1 2 3 4 5 6 7 8
24	Мені важко контролювати свої вчинки, емоції, настрої або жести	1 2 3 4 5 6 7 8
25	Я відчуваю напруженість	1 2 3 4 5 6 7 8

Цифри від 1 до 8 означають частоту переживань:

1 - «ніколи»; 2 - «вкрай рідко»; 3 - «дуже рідко»; 4 - «рідко»; 5 - «іноді»; 6 - «часто»; 7 - «дуже часто»; 8 - «постійно (щодня)».

Після опитування підраховується сума всіх відповідей – інтегральний показник психічної напруженості (ППН). Питання 14 оцінюється в зворотному порядку. Чим більше ППН, тим вище рівень психологічного стресу:

- >155 балів – високий рівень стресу;
- 154-100 балів – середній рівень;
- <100 балів – низький рівень стресу.

4. Тест самооцінки стресостійкості С. Коухена і Г. Вілліансона [4].

Тест складається з 10 питань із варіантами відповідей:

1. Наскільки часто несподівані неприємності виводять вас з рівноваги?

Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

2. Наскільки часто вам здається, що найважливіші речі у вашому житті виходять з-під вашого контролю? Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

3. Як часто ви відчуваєте себе «нервоним», пригніченим? Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

4. Як часто ви відчуваєте впевненість у своїй здатності впоратися зі своїми особистими проблемами? Ніколи – 4, Майже ніколи – 3, Іноді – 2, Досить часто – 1, Дуже часто – 0.

5. Наскільки часто вам здається, що все йде саме так, як ви хочете?

Ніколи – 4, Майже ніколи – 3, Іноді – 2, Досить часто – 1, Дуже часто – 0.

6. Як часто ви в силах контролювати роздратування? Ніколи – 4, Майже ніколи – 3, Іноді – 2, Досить часто – 1, Дуже часто – 0.

7. Наскільки часто у вас виникає почуття, що вам не впоратися з тим, що від вас вимагають? Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

8. Чи часто ви відчуваєте, що вас супроводжує успіх? Ніколи – 4, Майже ніколи – 3, Іноді – 2, Досить часто – 1, Дуже часто – 0.

9. Як часто ви злитесь з приводу речей, які ви не можете контролювати?

Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

10. Чи часто ви думаєте, що накопичилося стільки труднощів, що їх неможливо подолати? Ніколи – 0, Майже ніколи – 1, Іноді – 2, Досить часто – 3, Дуже часто – 4.

Інтерпретація результатів тесту відбувається за авторськими показниками (Таблиця 2).

Таблиця 2

Оцінка стійкості до стресу

Вік	Від 18 до 29	Від 30 до 44	Від 45 до 54	Від 55 до 64
Відмінно	0,5 – 6,7	2,0 – 5,9	1,8 – 5,6	1,3 – 5,1
Добре	6,8 – 14,1	6,0 – 12,9	5,7 – 12,5	5,2 – 11,8
Задовільно	14,2 – 24,1	13,0 – 23,2	12,6 – 22,5	11,9 – 21,8
Погано	24,2 – 34,1	23,3 – 32,9	22,6 – 23,2	21,9 – 31,7
Дуже погано	34,2 – 40	33,0 – 40	23,3 – 40	31,8 – 40

5. Методика «Діагностики рівня емоційного вигорання» В. В. Бойка [0] для детального аналізу міри вираженості синдрому «вигорання»:

Перший компонент — «Напруження»:	Другий компонент — «Резистенція»:	Третій компонент — «Виснаження»:
Переживання психотравмуючих обставин;	Неадекватне вибіркоче емоційне реагування;	Емоційний дефіцит;
Незадоволеність собою;	Емоційно-моральна дезорієнтація;	Емоційне відчуження;
«Загнаність у кут»;	Розширення сфери економії емоцій;	Особистісне відчуження (деперсоналізація);
Тривога і депресія.	Редукція професійних обов'язків.	Психосоматичні та психовегетативні порушення.

Результати тесту визначаються за якісними і кількісними показниками для різних компонентів синдрому «вигорання» за шкалою від 0 до 120 балів.

За кількісними показниками можна твердити тільки про те, наскільки кожна фаза сформувалася, яка фаза сформувалася більшою або меншою мірою:

- 36 і менше балів – фаза не сформована;
- 37-60 балів – фаза на стадії формування;
- 61 і більше балів – фаза сформована.

6. Таблиці Анфімова (дослідження уваги) [0].

У коректурній таблиці, в якій у 40 рядках налічується по 40 букв (а, в, е, к, н, с, х), працівник повинен переглянути кожний рядок і відповідним способом закреслити дві букви, а одну обвести кільцем (с а к). 1600 букв. На виконання завдання дається 5 хв.

Результати роботи визначаються кількістю переглянутих; правильно закреслених; пропущених; неправильно закреслених букв і характеризуються продуктивністю та якістю.

Швидкість виконання завдання обчислюється за формулою (3):

$$V = N / t \quad (3)$$

де V – швидкість, букв/с; N – загальна кількість переглянутих букв; t – час, с.

Показник уваги (у відсотках) обчислюється за формулою (4):

$$A = V / m + 1 * 100 \quad (4)$$

де m – кількість помилок (пропущені і неправильно закреслені букви).

Показник уваги: низький – менше 37 %; середній – 37-50 %; високий – більш як 51 %.

Показник інтенсивності уваги (I) обчислюється за формулою (5):

$$I = N / M \quad (5)$$

де N – кількість переглянутих букв при 5-хвилинній роботі, M – загальна кількість букв.

Оцінка інтенсивності уваги: Переглянуто понад 1000 букв – відмінна. 800 – 1000 букв – добра. 700 – 800 букв – задовільна. менше 700 – низька.

Оцінка якості уваги (Y), за формулою (6):

$$Y = (n - w) / (n + o) \quad (6)$$

де n – кількість правильно закреслених букв; w – кількість неправильно закреслених букв; o – кількість пропущених букв.

Очевидно, що за відсутності помилок коефіцієнт якості дорівнює одиниці, за наявності помилок він завжди менший за одиницю. Оцінка уваги за кількістю помилок: менш 2 помилок – відмінна, 3-5 помилок – добра, 6-10 помилок – задовільна, понад 11 помилок – погана.

Показник концентрації уваги (K) обчислюється за формулою (7):

$$K = (C2 / m) * 100\% \quad (7)$$

де C – кількість переглянутих рядків, m – загальна кількість помилок.

Висновки. В ході дослідження, ми проаналізували сучасний стан розробленості засобів оцінки рівня стресу, спираючись на фізіологічну складову виникнення та формування стресу у жінок.

Вивчивши існуючі публікації, нами було обґрунтовано застосування діагностичних елементів для визначення міри та рівня стресу. Як підсумок нами створено діагностичну систему визначення рівня стресу для жінок, яка складається з 6 компонентів. Вважаємо, що описана розробка є всебічною та достовірною. Перспективи подальших публікацій вбачаємо в експериментальній перевірці створеної системи.

Список використаних джерел:

1. Дикий Б. В., Добра П. П. Методи об'єктивної оцінки ефективності реабілітаційних заходів при проведенні ЛФК : метод. рекомендації. Ужгород : ДВНЗ «УНУ», 2013. 55 с.
2. Крук, М. З., Карпенко, О. С. Адаптаційний потенціал серцево-судинної системи організму студентів. *Біологічні дослідження*. 2017. С. 420-421.
3. Крушельницька Я. В. К 84 Фізіологія і психологія праці: Підручник. К.: КНЕУ, 2003. 367 с.

4. Кудінова М. С. Діагностика стресостійкості учнів старших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_2/15.pdf
5. Міщенко М. С. Особливості дослідження синдрому емоційного вигорання за допомогою методики «діагностика рівня емоційного вигорання» В. В. Бойко. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/3397/1/Diagnostika%20rivnya%20emotciinogo%20vygorannya.pdf>
6. Причини емоційного вигорання працівників сфери обслуговування. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4079/educ_2022_093.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій: навч. посіб. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. К.: Міленіум, 2011. 272 с.
8. Сучасні методи і засоби для визначення і діагностування емоційного стресу : монографія / за заг. ред. О. П. Мінцера. Вінниця : ВНТУ, 2010. 228 с.
9. Чабан О. С. Стрес: а який препарат призначив би Ганс Сельє? Семейная медицина. 2015. № 3. С. 85-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/simmed_2015_3_24

НОВІТНИЙ ПІДХІД ДО ВИБОРУ ТЕРМІНУ ПРОВЕДЕННЯ ГІСТЕРОСКОПІЧНОЇ МЕТРОПЛАСТИКИ У ЖІНОК З НЕПОВНОЮ ВНУТРІШНЬОМАТКОВОЮ ПЕРЕТИНКОЮ

Гладчук Ігор Зіновійович

*доктор медичних наук, професор,
Одеський національний медичний університет*

Каліцинська Юлія Любомирівна

*аспірант кафедри акушерства та гінекології,
Одеський національний медичний університет*

Дробот Дар'я Ігорівна

*лікар-інтерн акушер-гінеколог,
Одеський національний медичний університет*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4310/>

Актуальність. Найбільш поширеною вродженою аномалією розвитку жіночих статевих органів вважається внутрішньоматкова перетинка (ВП). Головним методом лікування ВП є гістерорезектоскопічна метропластика (ГМ). Хоча ця методика вважається малотравматичною, ризик виникнення внутрішньоматкових синехій (ВМС) досить високий [1, 2].

Мета: порівняти частоту утворення ВМС після гістероскопічної метропластики в залежності від терміну її проведення.

Матеріали та методи. Ретроспективно було проаналізовано дві групи хворих по 20 осіб з неповними ВП. Пацієнти були розділені на дві групи на

основі терміну, коли проводилась операція. В першій групі ГМ проводилась на 5-7й день менструального циклу, в другій – на 10-12й. Через 3 місяці після ГМ проводили УЗД ОМТ, оцінювали товщину, однорідність ендометрія, чіткість його контуру. Дослідження проводилось на 5й день менструального циклу. Сумарно по всім УЗ – критеріям оцінювали наявність злукового процесу. В даному дослідженні не проводилась оцінка тяжкості ВМС за УЗД.

Результати. В I групі УЗ-ознаки синехії діагностовано у 5 жінок, що відповідає 25%. В II групі у 3 жінок (15%).

Обговорення. Згідно даних літератури, більшість гістероскопічних метропластик проводяться одразу після менструації, в ранню проліферативну фазу, або з попереднім вишкрібанням слизової порожнини матки, з метою кращої візуалізації [3,4]. Ми вважаємо, що таку операцію доцільніше виконувати на 10-12 день менструального циклу, в момент пікового рівня продукції естрадіола (E2). Саме це дає можливість нанести достатню кількість ендометрія на післяопераційну ділянку, з метою кращого загоєння та відновлення в післяопераційному періоді.

Висновки. Результати дослідження не можна розглядати як однозначну рекомендацію щодо терміну проведення ГМ, але отримані дані слід враховувати у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. ESHRE Guideline Group on RPL, Bender Atik R, Christiansen OB, Elson J, Kolte AM, Lewis S, Middeldorp S, Nelen W, Peramo B, Quenby S, Vermeulen N, Goddijn M. ESHRE guideline: recurrent pregnancy loss. Hum Reprod Open 2018; doi: 10.1093/hropen/hoy004. PMID: 31486805; PMCID: PMC6276652.
2. ASRM. Uterine septum: a guideline. Fertil Steril 2016;106:530-540. [PubMed] [Google Scholar]
3. A randomized controlled study on an integrated approach to prevent and treat re-adhesion after transcervical resection of moderate-to-severe intrauterine adhesions Li-Zhen Pan0-0-0-0 ,* Ying Wang0-0-0-0 , Xian Chen0-0-0-0)
4. Zhou Q, Wu X, Hu J, Yuan R. Abnormal expression of fibrosis markers, estrogen receptor a and stromal derived factor-1/chemokine (C-X-C motif) receptor-4 axis in intrauterine adhesions. Int J Mol Med. 2018; 42(1):81-90. <https://doi.org/10.3892/ijmm.2018.3586>

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІНІМАЛЬНО ІНВАЗИВНИХ ХІРУРГІЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ ЛІКУВАННІ ВНУТРІШНЬОСУГЛОБОВИХ ПЕРЕЛОМІВ П'ЯТКОВОЇ КІСТКИ

Годуадзе Георгій Нодарійович

аспірант кафедри хірургії №3,
Полтавський державний медичний
університет, м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0001-6287-8028

Пелипенко Олександр Васильович

кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії №3,
Полтавський державний медичний
університет, м. Полтава, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4255/>

Вступ. Переломи п'яткових кісток сягають близько 60% пошкоджень передплесневого відділу стопи та зустрічаються майже у 2% від усіх переломів скелету. Внутрішньосуглобові пошкодження за статистикою зустрічаються у 75% випадків, неправильне чи неадекватне лікування яких напряду впливає на високе число незадовільних результатів лікування. Переважаюча більшість травмованих – чоловіки (80-90%). Нерідко переломи п'яти супроводжуються супутніми пошкодженнями проксимального або дистального відділів гомілки, проксимального стегна або вертлюгової западини, пошкодженнями нижньо-грудного відділу хребтового стовпа [1, 2, 3].

Мета роботи. Проаналізувати результати лікування внутрішньосуглобових переломів п'яркової кістки зі зміщенням, прооперованих мінімальноінвазивними методами: за допомогою закритої репозиції та фіксації спонгіозними гвинтами 6.5мм., та відкритої репозиції до тарзального синусу з подальшою фіксацією пластиною з кутовою стабільністю по техніці МІРО.

Матеріали та методи. Проведено ретроспективний аналіз лікування 38 закритих внутрішньосуглобових переломів п'яркової кістки (33 пацієнти), які були проліковані на базі травматологічного відділення КП «1-а міська клінічна лікарня Полтавської міської ради» в період 2021-2022 рр. Переважна кількість були чоловіки – 29 (87,9%). Середній вік пацієнтів склав 48,4 років. Однобічні переломи спостерігалися у 28 хворих (84,8%), у 5 пацієнтів відмічалися білатеральні пошкодження. Всі травми відносилися до свіжих. Під час госпіталізації кожному пацієнту було виконано рентгенографії травмованих сегментів у 2-х проєкціях: боковій та аксіальній, а також мультиспіральна комп'ютерна томографія стоп.

Обираючи метод лікування приділяли увагу типу перелому за класифікацією АО та Sanders, стану м'яких тканин травмованого сегменту, супутнім захворюванням та шкідливим звичкам (тютюнопалінню). В залежності від стану м'яких тканин, набряку, фліктен – передопераційний період супроводжувався активною протинабряковою терапією.

Порівнювались 2 групи пацієнтів, яким в залежності від типу внутрішньосуглобового перелому було виконано: I-а група (20 переломів) – закрита репозиція за допомогою дистракційного апарату та малоінвазивна фіксація канюльованими спонгіозними гвинтами 6.5мм.; II-а група (18 переломів) – відкрита репозиція через доступ до підтаранного синусу з фіксацією пластиною з кутовою стабільністю за технікою MIPO.

Інтенсивність болю в післяопераційному періоді оцінювали за шкалою ВАШ (Візуально-аналогова шкала). Для оцінки якості життя в післяопераційному періоді та функціональності оперованого сегменту користувалися шкалами LEFS (The Lower Extremity Functional Scale) та FFI (Foot Function Index) через 3 та 6 місяців після операції.

Результати дослідження. Серед пацієнтів I-ї групи больовий синдром в ранньому післяопераційному періоді за ВАШ у 64,7% трактувався як слабкий, у 29,4% - помірний, 5,9% - сильний; серед пацієнтів II-ї групи: у 18,75% трактувався як слабкий, у 62,5% - помірний, і 18,75% - сильний. Набряк м'яких тканин у пацієнтів I-ї групи не потребував додаткового фармакологічного лікування і самостійно зменшувався на 3-4 добу; у пацієнтів II-ї групи в більшості випадків також не потребував терапії, але у 18,75% випадків був вираженим та зменшувався на фоні протинабрякової терапії через 5-6 діб. Серед I-ї групи пацієнтів післяопераційні рани загоювалися первинно та без ускладнень у всіх випадках. Середня тривалість загоєння склала 12,5 діб. При лікуванні хворих II-ї групи - у 93% рани загоювалися первинним натягом без ускладнень, у 7% (1 пацієнт) відмічались крайові некрози післяопераційної рани з неспроможністю шва, рана загоїлася вторинно. Середня тривалість загоєння склала 14,6 діб. Строк непрацездатності пацієнтів I-ї групи в середньому становив 9,5 тижнів. Якість життя через 3 та 6 місяців після операції за шкалою LEFS становили 61.5 та 72.5 балів відповідно. Функціональність оперованих сегментів за шкалою FFI становили: 42 бали (добре) через 3 місяці та 12 балів (відмінно) через 6 місяців після операції. Середній строк непрацездатності пацієнтів групи II становив 11,5 тижнів. Якість життя склала 58 балів через 3 місяці та 70.5 балів через 6 місяців після операції. Функціональні результати становили 48 (добре) та 19 (відмінно) через 3 та 6 місяців після втручання.

Висновки. В залежності від типу внутрішньосуглобового перелому обидва малоінвазивні методи оперативного лікування переломів п'яткової кістки допомагають відновити анатомічні співвідношення, дозволяють запобігти значній кількості ускладнень, зменшити больовий синдром, прискорити загоєння ран, дають можливість знизити термін непрацездатності та покращити якість життя в післяопераційному періоді.

Список використаних джерел:

1. Бодня О. І. (2021). Клініко-біомеханічне обґрунтування малоінвазивного остеосинтезу при лікуванні переломів кісток заднього відділу стопи та їх наслідків. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук. Київ.

2. Козопас В.С., Лобанов В.Г., Сікліцький В.В., Гуменюк В.В., Литвинчук В.Г., Жуковський В. С., Мельник В. В (2022). Клінічні аспекти діагностики та лікування внутрішньосуглобових переломів п'яткових кісток. Журнал «Травма» 18(6):174-179 DOI: 10.22141/1608-1706.6.18.2017.121197
3. Davis D, Seaman TJ, Newton EJ. Calcaneus Fractures. 2022 Aug 1. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2022 Jan–. PMID: 28613611.

ОСОБЛИВОСТІ ВІКОВОГО ФОРМУВАННЯ КОНТРАКТУР ТА ЕТАПНІСТЬ ЇХ ХІРУРГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ У ДІТЕЙ ЗІ СПАСТИЧНОЮ ФОРМОЮ ДИТЯЧОГО ЦЕРЕБРАЛЬНОГО ПАРАЛІЧУ

Дубас Володимир Іванович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри травматології, ортопедії та хірургії невідкладних станів, Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-7189-6295*

Ковалишин Тарас Михайлович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри травматології, ортопедії та хірургії невідкладних станів, Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0003-2388-1149*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4260/>

Актуальність теми. На даний час кількість публікацій з приводу вікового аспекту появи спастичних контрактур у дітей з ДЦП доволі обмежена. При цьому автори відмічають відмінності у термінах появи контрактур при різних формах ДЦП [1, 2, 3]. Тому, тільки тривале спостереження ортопеда за даними хворими, дає змогу визначити появу «ведучої деформації» і вчасно поетапно її ліквідувати з метою відновлення функціональної та соціальної здатності хворих. **Мета:** проаналізувати етапність ортопедохірургічного лікування дітей з різними спастичними формами ДЦП з метою встановлення терміну появи «ведучої деформації» при кожній формі і, відповідно, найоптимальнішого терміну для її лікування. **Матеріал і методи.** В травматологічному відділенні ОДКЛ протягом 2004-2021 рр. спостерігався 71 хворий з різними спастичними формами ДЦП, яким проводилась ортопедична корекція деформацій. Хворим було проведено оперативне втручання у вигляді ахіллотомії з Z-подібним подовженням сухожилка, міотомії привідних м'язів з невротомією верхніх гілок затульного нерва, операція Вагг, тенотомії по методу Egger та реконструкції стопи (по Grice-Green та шляхом трьохсуглобового артродеза).

Результат та обговорення. При аналізі оперативного лікування виявлено, що за один етап ліквідовано контрактури у 57 хворих (80,3%), у два етапи з розбіжністю по роках ліквідовано контрактури у 14 хворих (18,3%) і лише у 1(1,4%) хворого – у три етапи. При аналізі терміну оперативних втручань у хворих на ДЦП різного віку (табл. 1) найбільш ранньо виконували хірургічні заходи спрямовані на ліквідацію еквінусної контрактури стопи: ахіллопластику з подовженням сухожилка (в $9,6\pm 3,32$ років) та операцію Grice-Green (в $9,82\pm 3,26$ років). Наступними (за віком) були операції з усунення привідної контрактури стегон – невротомія затульних нервів (в $11,19\pm 3,09$ років) та міотомія привідних м'язів (в $11,32\pm 3,02$ років). Згинальна контрактура колінних суглобів лікувалась оперативно за методикою Egger в середньому в термін $12,28\pm 3,64$ років, внутрішньоротаційна контрактура стегна – операція за Barr (в $13,1\pm 2,74$ років). Трьохсуглобовий артродез стопи по причині плосковальгусної її деформації виконували в термін $14\pm 1,5$ років та операція низведення надколінка (1 випадок в 17 років). Така вікова структура оперативних втручань вказує на висхідний характер формування спастичних контрактур з найбільш вираженими проявами типу hamstring-, triceps-, та тібіального синдрому.

Таблиця 1.

Вікові особливості виконання різних хірургічних втручань у хворих на ДЦП

Форма ДЦП Операція	Диплегія	Геміплегія	Тетраплегія	Триплегія	Моноплегія	Середній вік
Міотомія привідних м'язів	$12\pm 2,6$	$10,5\pm 3,5$	$11\pm 2,9$	-	-	$11,32\pm 3,02$
Невротомія затульних нервів	$11,76\pm 2,5$	$10,5\pm 3,5$	$11,33\pm 2,2$	-	-	$11,19\pm 3,09$
Операція Barr	$12,85\pm 2,7$	15	12	14		$13,1\pm 2,74$
Операція Egger	$12,75\pm 3,2$	$10\pm 2,7$	14 ± 2	-	15	$12,28\pm 3,64$
Низведення надколінка	-	-	17	-	-	17
Ахіллопластика	$10,16\pm 2,6$	$8,81\pm 2,9$	$8,66\pm 1,8$	10 ± 4	$12,67\pm 3,6$	$9,6\pm 3,32$
Реконструкція стопи за Grice-Green	$8,33\pm 1,1$	$12,66\pm 2,9$	9 ± 3	-	6	$9,82\pm 3,26$
Реконструкція стопи	$14\pm 1,5$	-	14	-	-	$14\pm 1,5$

Висновок: Аналіз середніх термінів необхідності виконання оперативного втручання вказує, що при всіх формах ДЦП перш за все слід усувати формування еквінусної контрактури стоп, потім – привідної контрактури стегон та згинальної контрактури колінних суглобів з кінцевою корекцією плосковальгусної деформації стоп.

Список використаних джерел:

1. Bleck E. E., Nagel D. A. Cerebral palsy//Physically Handicapped Children. – London, 1982, – P. 59-132.
2. Greene W. B. Cerebral palsy. Evaluation and management of equinus and equinovarus deformities,- Foot Ankle Clin.. 2000 Jun;5(2):265-80. PMID: 11232230.
3. Clodt E, Wagner P, Lauge-Pedersen H, Rodby-Bousquet E. Knee and foot contracture occur earliest in children with cerebral palsy: a longitudinal analysis of 2,693 children, – Acta Orthop. 2021 Apr; 92(2): 222-227. doi: 10.1080/17453674.2020.1848154. Epub 2020 Nov 24. PMID: 33228441.

ЗМІНА РІВНЯ ГОРМОНІВ ТРОФОБЛАСТА ПРИ НЕВИНОШУВАННІ ВАГІТНОСТІ

Каліновська Ірина Валентинівна

доктор медичних наук, професор

кафедри акушерства та гінекології

Буковинського державного медичного університету

ORCID: 0000-0003-4787-527X

Лісова Катерина Миколаївна

доктор філософії, асистент

кафедри акушерства та гінекології

Буковинського державного медичного університету

ORCID: 0000-0002-9207-8643

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4193/>

Гормони трофобласта хоріальних ворсин (ХВ) плаценти відіграють значну роль у процесах формування структур та функцій плоду. Основну роль у патогенезі ПД відіграють порушення гемодинаміки та мікроциркуляції в фетоплацентарній системі [1]. Основні принципи виявлення цих розладів базуються на моніторингу серцебиття плода на КТГ, УЗД плаценти, доплерівського дослідження кровоотоку в маткових, пуповинних та фетальних артеріях. Розлади мікроциркуляції зумовлюють також порушення метаболізму і оксигенації, що викликає дистрес плода. Також розлади мікроциркуляції впливають і на гормонпродукуючу функцію плацентарного комплексу. Розлади фетоплацентарного кровотоку на початку другого триместру призводять до падіння синтезу гормонів вдвічі порівняно з нормою і появи клінічних проявів дисфункції плаценти. Відзначається виражене падіння гормонпродукуючої функції плаценти у вагітних з невиношуванням і розладами в системі мати-плацента-плід в 30-32 тижнів, що підтверджує зрив компенсації плацентарної системи [2].

Рівень вказаних гормонів впливає не тільки на антропологічні параметри та функціональний стан у плода, але і відіграє суттєву роль у формуванні структур самої плаценти, зокрема, її ХВ, причому вважається, що ХГТ має більше клінічне значення у ранні терміни гестації, а ПЛГ – у пізні.

Мета полягала у кількісному встановленні концентрації хоріонічного гонадотропіну та плацентарного лактогену у трофобласті хоріальних ворсин плаценти в ранні терміни гестації у вагітних з невиношуванням в розумінні патогенезу плацентарної недостатності першого триместру вагітності.

Досліджували матеріал довільних викиднів 5-12 тижнів гестації, (28 спостережень – основна група). Контролем слугував аналогічний за терміном вагітності матеріал абортів від практично здорових жінок за соціальними показаннями (16 випадків). Визначення гормонів трофобласту здійснювалося методом твердофазного імуноферментного аналізу. Дослідження виконували на імуноферментному аналізаторі згідно інструкцій до вказаних наборів реактивів. Для статистичної обробки отриманих даних використовували стандартні методи математичного аналізу з використанням критеріїв Ст'юдента, Фішера, стандартних і спеціалізованих комп'ютерних програм.

Встановлено, що значні коливання показника «оптична щільність» щодо вмісту ХГТ у трофобласті ХВ в основній групі насправді зумовлені двома різновидами патології, одна з яких супроводжується зменшенням концентрації ХГТ (13 спостережень – основна група А), а інша – навпаки, її зростанням (15 спостережень – основна група Б). Зокрема, у групі А оптична щільність забарвлення на ХГТ становила $0,136 \pm 0,0068$ ум.од. з діапазоном $0,087-0,185$ ум.од., у групі В - $0,291 \pm 0,0061$ ум.од. з діапазоном $0,244-0,338$ ум.од. Для ілюстрації наведених кількісних даних наводяться приклади мікрофотографій спостережень щодо ХГТ контрольної групи (рис.1), основної групи А (рис.2) та основної групи Б (рис.3).

Щодо ПЛГ були виявлені такі ж закономірності як і для ХГТ, причому відмічалася абсолютна позитивна кореляція між вмістом обох гормонів, тобто всі спостереження вмісту ХГТ нижче норми (контролю) відповідали вмісту нижче норми ПЛГ і навпаки. Зокрема, оптична щільність забарвлення цитоплазми цитотрофобласта при імуногістохімічному визначенні ПЛГ склала: у контрольній групі $0,201 \pm 0,0025$ ум.од. з діапазоном $0,182-0,220$ ум.од., в основній групі А - $0,121 \pm 0,0064$ ум.од. з діапазоном $0,074-0,167$ ум.од., в основній групі Б - $0,315 \pm 0,0085$ ум.од. з діапазоном $0,249-0,380$ ум.од. Гістопатологічні дослідження основних груп виявили певні закономірності. Так, у основній групі А (з низькою концентрацією ХГТ та ПЛГ у трофобласті ХВ) відмічалися морфологічні особливості ХВ, які вказували на гальмування процесів їх дозрівання [3, 4]. Зокрема, у порівнянні з контрольними показниками зафіксовано знижену середню кількість кровоносних судин на одну ХВ до $1,2 \pm 0,07$ (у контрольній групі – $2,1 \pm 0,05$; $p < 0,001$), потовщення трофобласта до $21,2 \pm 0,47$ мкм (у контролі – $16,6 \pm 0,39$ мкм; $p < 0,001$), більшу середню кількість клітин цитотрофобласта на одну ХВ - $37,2 \pm 0,83$ (проти $33,9 \pm 0,97$ у групі контролю; $p = 0,016$). У основній групі Б (з підвищеною концентрацією ХГТ та ПЛГ у трофобласті) також, як і основній групі А зменшена середня кількість кровоносних судин на одну ХВ до $1,6 \pm 0,08$ ($p = 0,002$), але товщина трофобласта була меншою ($15,0 \pm 0,32$; $p = 0,012$), при цьому і мало місце зниження середньої кількості клітин цитотрофобласта на одну ХВ до $21 \pm 0,85$ ($p < 0,001$). Типовим є надлишкові скупчення материнських

еритроцитів у міжворсинчастих просторах, крововиливи або білі інфаркти [5]. У багатьох термінальних ворсинах спостерігаються дистрофія та десквамація синцитіального покриву, склероз строми. Склероз також відмічено в стромі стовбурових ворсин. У плаценті знаходять значну кількість незрілих ворсин з двощаровою будовою епітелію, центральним розташуванням капілярів. Часто відмічається збільшення об'єму міжворсинкового фібриноїду [6].

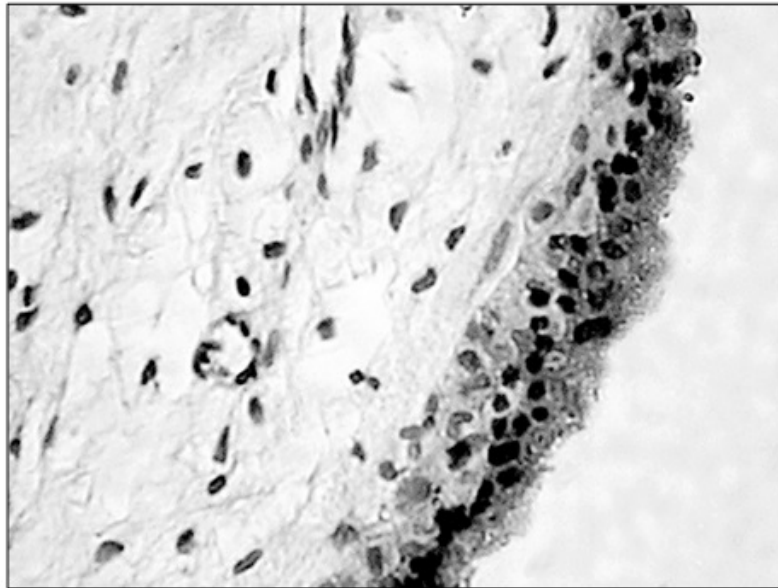

Рис. 1. Контроль. Аборт за соціальними показаннями, матеріал 8 тижнів гестації. Імуногістохімічне визначення хоріонічного гонадотропіну. Дозабарвлення клітинних ядер гематоксиліном Грота. Оптична щільність ділянок позитивного забарвлення - 0,214 ум од. Об. 40х. Ок.10х.

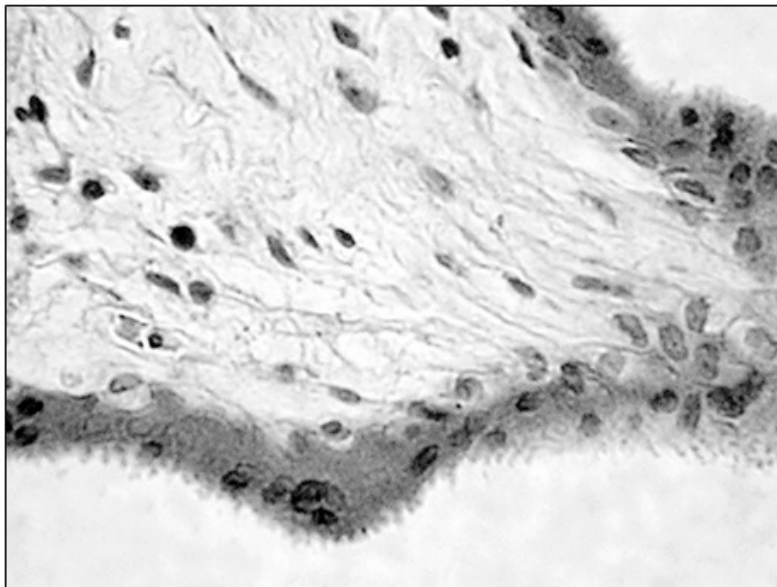

Рис. 2. Матеріал викидню у 8 тижнів гестації. Основна група А. Імуногістохімічне визначення хоріонічного гонадотропіну. Дозабарвлення клітинних ядер гематоксиліном Грота. Оптична щільність ділянок позитивного забарвлення - 0,142 умовних одиниці. Об. 40х. Ок.10х.

Компенсаторні реакції проявляються головним чином ангиоматозом незрілих ворсин, збільшенням числа термінальних ворсин з синцитіокапілярними мембранами, наявністю синцитіальних бруньок. Разом з тим площа синцитіального покриву зменшується. При тривалому перебігу збільшується число петрифікатів, які розміщуються центрально або парацентрально. Локалізуються вони у синцитіотрофобласті і в структурі хоріальних ворсин. За сучасними уявленнями, однією з основних причин невиношування вагітності є збої в процесі трофобластної інвазії, порушення перебудови судинного русла, неповноцінний притік. Вагітність сама по собі супроводжується посиленням окисних процесів, однак цей стан при нормальному перебігу вагітності повністю компенсується. А на фоні гіпоксії ці процеси значно посилюються, що веде до значного підвищення кількості вільних радикалів в крові матері, яке спричиняє пошкодження трофобласту і структурні зміни в хоріальних ворсинках [7]. Щодо спостережень збільшеної концентрації ХГТ та ПЛГ у трофобласті ХВ можна припустити, що для нормального перебігу процесів ангио- та васкулогенезу в ХВ потрібен не тільки VEGF, а ще інші молекулярні фактори, які виробляються цитотрофобластом ХВ в недостатній кількості, що відбувається, можливо, з причини простого зменшення числа названих клітин. Обидва варіанти описаної патології щодо ХГТ та ПЛГ (менша та більша їх концентрація у трофобласті ХВ) у поєднанні з певною морфологічною картиною, на нашу думку, є молекулярно-структурною основою відповідно двох типів плацентарної (вільозної) недостатності у ранні терміни гестації.

Висновки.

У ранні терміни гестації (5-12 тижнів) може розвиватися два типи плацентарної (вільозної) недостатності, спільними рисами яких є зниження васкуляризації хоріальних ворсин. Перший тип характеризується зниженням концентрації хоріонічного гонадотропіну та плацентарного лактогену у трофобласті, морфологічними проявами гальмування розвитку хоріальних ворсин з підсиленням утворенням цитотрофобласта хоріальних ворсин. Другий тип проявляється зростанням концентрації вказаних гормонів та зниженням процесів утворення цитотрофобласта хоріальних ворсин.

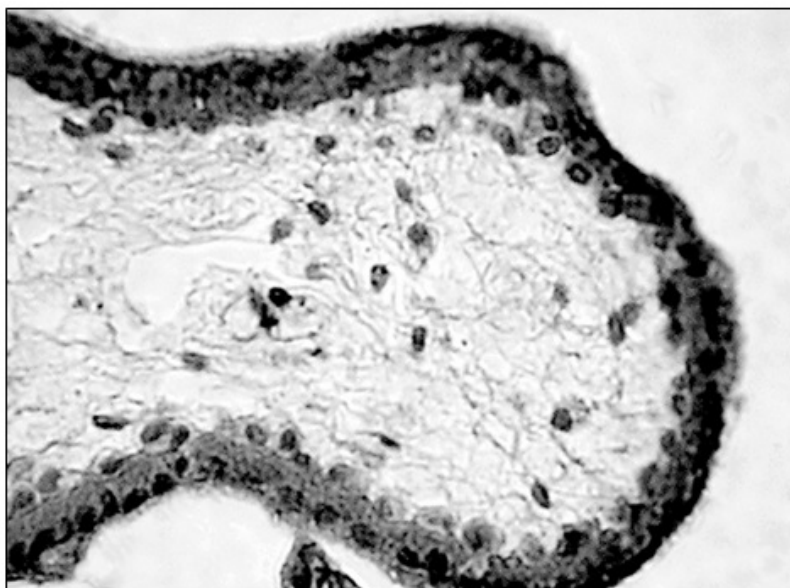

Рис. 3. Матеріал викидню у 8 тижнів гестації. Основна група Б. Імуногістохімічне визначення хоріонічного гонадотропіну. Дозабарвлення клітинних ядер гематоксиліном Грота. Оптична щільність ділянок позитивного забарвлення - 0,336 умовних одиниць. Об. 40х. Ок.10х.

Список використаних джерел:

1. Wan X, Li L, Liu Z, Fan Z, Yu L. Recurrent spontaneous abortion related to balanced translocation of chromosomes: two case reports. *J Med Case Rep*. 2021 May 24;15(1): 270. doi: 10.1186/s13256-021-02848-9. PMID: 34024271; PMCID: PMC8142492.
2. d'Hauterive SP, Close R, Gridelet V, Mawet M, Nisolle M, Geenen V. Human Chorionic Gonadotropin and Early Embryogenesis: Review. *Int J Mol Sci* [Internet]. 2022 [cited 2022 Jul 02]; 23(3):1380. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8835849/pdf/ijms-23-01380.pdf> doi: 10.3390/ijms23031380
3. Palas Karaca P, Oskay ÜY. Effect of supportive care on the psychosocial health status of women who had a miscarriage. *Perspect Psychiatr Care*. 2021 Jan;57(1):179-188. doi: 10.1111/ppc.12540. Epub 2020 May 22. PMID: 32441811.
4. Lisova KM, Kalinovska IV, Pryimak SH, Tokar PY, Varlas VN. Changes in the level of fetoplacental complex hormones in pregnant women with miscarriage. *J Med Life*. 2021;14(4):487-91. doi: 10.25122/jml-2021-0089
5. Gridelet V, d'Hauterive SP, Polese B Foidart, JM, Nisolle M, Geenen V. Human Chorionic Gonadotrophin: New Pleiotropic Functions for an "Old" Hormone During Pregnancy. *Front Immunol* [Internet]. 2020[cited 2022 Jul 05];11:343. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7083149/pdf/fimmu-11-00343.pdf> doi: 10.3389/fimmu.2020.00343
6. Demakakos P, Linara-Demakakou E, Mishra GD. Adverse childhood experiences are associated with increased risk of miscarriage in a national population-based cohort study in England. *Hum Reprod*. 2020 Jun 1;35(6):1451-1460. doi: 10.1093/humrep/deaa113. PMID: 32510136; PMCID: PMC7316498.

7. Gridelet V, Perrier d'Hauterive S, Polese B, Foidart JM, Nisolle M, Geenen V. Human Chorionic Gonadotrophin: New Pleiotropic Functions for an "Old" Hormone During Pregnancy. *Front Immunol.* 2020 Mar 13;11:343. doi: 10.3389/fimmu.2020.00343. PMID: 32231662; PMCID: PMC7083149.
8. Coomarasamy A. Miscarriage matters: the epidemiological, physical, psychological, and economic costs of early pregnancy loss. *Lancet.* 2021 May 1;397(10285):1658-1667. doi: 10.1016/S0140-6736(21)00682-6. Epub 2021 Apr 27. PMID: 33915094.

ДВОХЕТАПНИЙ МЕТОД ЛІКУВАННЯ КОНТРАКТУРИ ДЮПЮІТРЕНА ВАЖКОГО СТУПЕНЯ

Ковалишин Тарас Михайлович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри
травматології, ортопедії та хірургії невідкладних станів,
Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0003-2388-1149*

Дубас Володимир Іванович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри
травматології, ортопедії та хірургії невідкладних станів,
Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0001-7189-6295*

Гуцуляк Віталій Іванович

*кандидат медичних наук, доцент кафедри
травматології, ортопедії та хірургії невідкладних станів,
Івано-Франківський національний медичний університет
ORCID: 0000-0003-1041-6424*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4311/>

За лікування хвороби Дюпюїтрена на всіх її стадіях заповзятю беруться хірурги різної кваліфікації. Відомі консервативні методи лікування початкових стадій дають першочерговий добрий результат, однак, у зв'язку з особливостями проявів рецидивів та часто повторно прогресуючого перебігу з різним ступенем агресії подібних фіброзних трансформацій тканин завжди залишаються шляхи та нові можливості їх усунення [1, 2]. Легкі форми та початкові стадії прояву рубцевого переродження долонного апоневрозу відомими хірургічними способами подолати не становить труднощів [3], а концепції лікування розроблені [4]. Проте відкрита апоневректомія важких проявів (IV ступінь за Tubiana), коли наявні великі й щільні вузли на долоні та пальцях, наявний дисбаланс сухожиль антагоністів з стійкими різнонаправленими контрактурами в суглобах пальців рецидиви при лікуванні сягають 7-75% випадків та 15-50% хворих з ускладненнями в післяопераційному періоді [5, 6]. Серед них:

пошкодження нервів, ішемічні розлади клаптів шкіри, рецидиви більш важчого переродження шкірних покривів, що настають після нагнійно-некротичних ускладнень та необхідність повторних різного виду та складності шкірнопластичних операцій чи, навіть ампутацій пальця.

Для лікування важких форм контрактури Дюпюїтрена одного та більше пальців нами запропоновано двохетапний метод. Сутність етапів полягає у тому, що спочатку за допомогою змонтованої системи скелетного витяжіння у вигляді дуги, яка встановлюється на гладкій шпичі та проведена впоперек за нігтьову фалангу (чи декілька) з протиопорою в дузі, закріпленій на гіпсовій гільзі. Ця гільза кріпиться на першому міжпальцьовому проміжку та кистьовому суглобі, шляхом постійної та поступової тяги вздовж вісі пальця досягається його повне розгинання. Таке розгинання триває в середньому 3-5 тижнів. Дозується шляхом затягування різьбових гайок на металевих штангах та перехідниках щоденно, до появи больових симптомів у хворого. Припиняємо затягування гайок та розгинання пальців після того, як за результатом рентгенівського контролю визначається збільшення щілини суглобів пальців на 2-2,5 мм від звичайної. Такий стан оціювали, як непрямую ознаку руйнації адгезивного капсуліту елементів п'ясткові-фалангових та міжфалангових суглобів. Демонтуємо систему витяжіння та знімаємо гіпсову гільзу. В часі скелетного витяжіння, так і згодом, коли впродовж наступних 14-21 днів пацієнт отримує відновне лікування з посиленням пасивної та активної рухливості в суглобах пальців, забезпечували щоденний догляд за шкірою пальців та долоні, що відкрита шляхом повторюваних мазьових аплікацій препаратами гіалуронової кислоти. Згодом виконуємо хірургічну інвазію – WALANT Technique [7], традиційну субтотальну чи тотальну апоневректомію з завчасним плануванням кривини ліній розрізу шкірних покривів з обов'язковою ревізією сухожильно-апоневротичної ділянки власних м'язів та розгинального апоневрозу пальця на рівні п'ясткові-фалангових суглобів та основної фаланги пальця [5]. Після операції застосовували відому програму фізичної терапії та реабілітації [8].

Під нашим наглядом перебувало 18 із лікованих 20 хворих чоловічої статі робочих професій віком від 65 до 72 років, яким застосовано двохетапний метод. Порівняльної групи не створювали, оскільки такий метод застосовували з 2002 року. У 4 пацієнтів процес поширювався на 2, у 5 – на три пальці, з цієї кількості раніше отримали оперативне втручання 5 пацієнтів. Середні терміни лікування склали $9,5 \pm 1,8$ тижні. Більший діапазон тривалості припадав на час лікування скелетним витяжінням. У 4 пацієнтів виник рецидив захворювання на сусідніх променах, де не поширювався первинний хірургічний доступ, їх лікували оперативно на II ст. контрактури Дюпюїтрена. У 6 для повторного втручання застосували нідлінг з хорошим функціональним результатом. Не спостерігали нагноєнь чи некрозів післяопераційної рани, розладів іннервації чи судинних порушень. Післяопераційні рубці без ознак келоїду. Пацієнтів, що оцінювали результати застосованого їм двохетапного лікування контрактури Дюпюїтрена задовільним чи незадовільним наслідком – не було.

Беручи до уваги результати клінічних спостережень за 18 хворими з важкою формою контрактури Дюпюїтрена, яким застосовано двохетапний метод лікування, ми притримуємося тієї лінії, що доцільність застосування хірургічних методів повинно ґрунтуватися на чітко обраних параметрах включення порушених структурних складових, що спричиняють деформації як шкіри, так і капсули суглобів, так і анатомії глибоких сухожилково-м'язових структур долоні. Ефект втручання закріплюється вірно обраною методикою післяопераційної реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Євсєєв В. Є, Дрюк М. Ф. Мініінвазивна інноваційна методика лікування хвороби Дюпюїтрена. Зб. наук. праць XVII з'їзду ортопедів-травматологів України. Київ, 5-7 жовтня 2016, с.174-175.
2. Титаренко И. В. Лечение контрактуры Дюпюитрена / И. В. Титаренко, А. И. Титаренко // Амбулаторная хирургия. – 2011. – №1. – С. 46-47.
3. Hurst L. C. Nonoperative treatment of Dupuytren's disease / L.C. Hurst, M. A. Badalamente // Hand Clin. – 1999. – Vol. 15, №1. – P. 97-107.
4. McCombe D. Dupuytren's Disease – A Concept of Surgical Treatment / D. McCombe // ANZ Journal of Surgery. – 2004. – Vol. 74. – P. 753.
5. Страфун С. С. Новий погляд на проблему формування та лікування контрактури Дюпюїтрена / С. С. Страфун, В. В. Гайович, О. О. Уровський // Вісник ортопедії, травматології та протезування. – 2012. – № 2. – С. 4-7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Votip_2012_2_3.
6. Högemann A., Wolfhard U., Kendoff D., Board T.N., Olivier L. C. Results of total aponeurectomy for Dupuytren's contracture in 61 patients: a retrospective clinical study//Arch. Orthop. Trauma Surg. – 2009. – V.129, N 2. – P.195-201.
7. Lalonde DH, Wong A. Dosage of local anesthesia in wide awake hand surgery. J Hand Surg Am. 2013 Oct;38(10):2025-8.
8. Швець Л. П., Глиняна О. О., Копочинська Ю. В. Фізична терапія після оперативного лікування контрактури Дюпюїтрена// Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 10 (118) – 2019. – С.160-163.

РІВЕНЬ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНИХ ЗНАНЬ У ДІТЕЙ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ НА ЕКОЛОГІЧНО НЕСПРИЯТЛИВИХ РЕГІОНАХ

Колесніченко Олександр Володимирович

кандидат медичних наук, кафедра стоматології
дитячого віку, Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Гірчак Галина Василівна

кандидат медичних наук, кафедра стоматології
дитячого віку, Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Малко Наталія Володимирівна

кандидат медичних наук, кафедра стоматології
дитячого віку, Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Солина Наталія Миронівна

кафедра стоматології дитячого віку,
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4211/>

Для попередження основних стоматологічних захворювань велике значення має догляд за порожниною рота [1, 2]. Гігієнічний стан ротової порожнини та дотримання навичок за її доглядом – одні з основних факторів, що формують стоматологічне здоров'я дітей [3, 4].

Метою нашої роботи було вивчення рівня санітарно-гігієнічних знань дітей, які проживають в умовах антропогенного навантаження та природних геохімічних умов.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети нами було проведено анкетування 558 дітей (основна група) міст Новояворівськ, Яворів Львівської області, які характеризуються високим рівнем забруднення (ЕЗР), серед них віком 6, 9, 12, 14 та 16-ти річних згідно рекомендацій ВООЗ. Групу порівняння склали 214 дітей м. Львова, який належить до екологічно чистого регіону (ЕЧР). Статистична обробка даних проведена методом варіаційної статистики з урахуванням критерію Стьюдента та використанням програмного забезпечення Statistica 7.0 (StatSoft, Inc). Анкету було розроблено на кафедрі стоматології дитячого віку Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Результати. Аналіз отриманих даних свідчить, що про необхідність гігієни ротової порожнини знають 68,81±1,14% опитаних, тоді як серед дітей 6-ти річного віку такі знання мають лише – 27,35±1,02% опитаних. Більша частина дітей – 65,23±1,11% - знають про значення гігієни ротової порожнини

від батьків, у лікаря стоматолога отримали відомості $11,29 \pm 1,25\%$ опитаних, від вчителів або вихователів – $10,22 \pm 1,15\%$, $7,71 \pm 1,53\%$ – з рекламних джерел, а $5,56 \pm 0,98\%$ осіб стверджували, що таких відомостей їм ніхто не давав.

Дані анкетування показали, що більшість дітей почали чистити зуби з 6-ти річного віку – $58,12 \pm 1,79\%$, а $20,15 \pm 1,12\%$ осіб з 9-ти – 10-ти років і лише $5,75 \pm 0,89\%$ опитаних цю процедуру почали виконувати з 3-4-х річного віку.

У залежності від віку дітей, догляд за порожниною рота є різним. Так, серед дітей 6-ти річного віку щоденно чистять зуби $31,23 \pm 1,34\%$ особи, але більшість з них роблять це тільки вранці. З віком зростає кількість дітей, які щоденно доглядають за ротовою порожниною і у дітей 9-ти років складає $52,58 \pm 1,89\%$ і то до сніданку. Двічі на день чистять зуби $21,15 \pm 1,58\%$ дітей 9-ти річного віку. Найбільше серед опитаних $92,89 \pm 2,69\%$ щоденно доглядають за ротовою порожниною у групі 16-ти річних дітей: $41,57 \pm 1,89\%$ з них роблять це регулярно та $54,15 \pm 2,01\%$ чистять зуби лише вранці після сніданку. Відсоток дітей, які взагалі не чистять зуби, з віком зменшується з $27,15 \pm 1,67\%$ серед дітей 6-ти річного віку до $0,98 \pm 0,37\%$ серед 16-ти річних дітей.

Аналіз методики чищення зубів свідчить, що $47,56 \pm 1,67\%$ опитаних дітей неправильно чистять зуби. Вони виконують лише горизонтальні рухи та затрачують на цю процедуру до 1 хвилини часу. Тільки $36,54\% \pm 1,79\%$ школярів, що пройшли анкетування, дотримуються правильної методики чищення зубів, поєднують вертикальні, горизонтальні та кругові рухи щітки. Найбільша їх частина нами виявлена серед дітей 16-ти річного віку – $75,69 \pm 2,34\%$. У групі 6-ти річних дітей не виявлено жодної дитини, що вміє правильно чистити зуби.

У розробленій нами анкеті було поставлено ряд запитань про вживання дітьми солодоців, адже нераціональне харчування призводить до порушення обміну речовин, розвитку ряду захворювань, в тому числі стоматологічних. Дані анкетування свідчать, що $64,35 \pm 2,03\%$ дітей люблять вживати мучні та кондитерські вироби, $12,53 \pm 0,87\%$ дітей вживають їх дуже часто, кілька разів протягом дня. Періодично вживають солодоці – $34,56 \pm 1,89\%$ опитаних.

Висновок. Отже, підсумовуючи вищезгадане, можна стверджувати, що у більшості дітей, які проживають в екологічно несприятливих регіонах, рівень санітарно-гігієнічних знань і навичок є дуже низьким, а серед дітей 6-ти річного віку з питанням гігієни ротової порожнини ознайомлено лише менше третини опитаних.

Список використаних джерел:

1. Бабієнко В. В., Михайленко В. Л. Гігієнічна оцінка впливу довкілля на здоров'я дітей сільської місцевості півдня України. Проблеми екології та медицини. 2015;19.1-2:3-6.
2. Борисова І. В. Стимулювання медико-гігієнічної активності молоді – важливий напрямок поліпшення стоматологічного здоров'я. Україна. Здоров'я нації. 2016; 3: 70-75.

3. Каськова Л. Ф., Батіг В. М., Абрамчук І. І. Стан ротової порожнини та профілактика стоматологічних захворювань у підлітків, які навчаються у різних закладах освіти за різними формами навчання (огляд літератури). Буковинський медичний вісник. 2017.21.2:137-143.
4. Хоменко Л. О., Остапко О. І., Біденко Н. В. Вплив стану організму на стоматологічні захворювання у дітей та підлітків. Медична наука України. 2016.12.1-2:58-62.

NUTRITIONAL STATUS AND HYPERBILIRUBINEMIA IN THE FIRST MONTH OF LIFE CHILDREN: A PEDIATRIC VIEW

Лотиш Надія Григорівна

*кандидат медичних наук, доцент,
кафедра педіатрії № 3 з післядипломною підготовкою,
Одеський національний медичний університет, Україна
ORCID: 0000-0002-0569-5855*

Зубаренко Олександр Всеволодович

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри педіатрії № 3 з післядипломною підготовкою,
Одеський національний медичний університет, Україна
ORCID: 0000-0003-1698-3729*

Кравченко Тетяна Юрївна

*кандидат медичних наук, доцент,
кафедра педіатрії № 3 з післядипломною підготовкою,
Одеський національний медичний університет, Україна
ORCID: 0000-0002-2700-8323*

Васильченко Лілія Вікторівна

*кандидат медичних наук, доцент,
кафедра педіатрії № 3 з післядипломною підготовкою,
Одеський національний медичний університет, Україна
ORCID: 0000-0001-5859-1438*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4293/>

Introduction. One of the most important characteristics of a child's health is physical development, which depends on many factors and reflects not only hereditary predisposition, but also the influence of all environmental factors (national and regional features of lifestyle, ecological situation, presence or absence of diseases, etc.) [1, p. 91].

Monitoring of the physical development of children is considered by the WHO to be one of the most effective measures, which is carried out by medical workers, in terms of reducing the level of mortality and morbidity of children of early age [2, p. 67].

Assessment of the physical development of children under the age of 3 years is carried out on the basis of Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 149 of 20.03.2008 "Clinical protocol of medical care for a healthy child under the age of 3 years" at every mandatory medical examination of the child [3, p. 15]. In most cases, the identified deviations indicate a violation of the children's health condition and require a thorough analysis of the situation and appropriate measures.

In our country, a unified approach of pediatricians to this study is implemented, given that percentile diagrams (or graphic percentile curves) are used all over the world, as well as evaluation on the Z-score scale with calculation of the number of standard deviations. The updated versions of the analysis of physical development offered by WHO have multilingual options, consisting of an anthropometric calculator, which allow an individual assessment of the child's parameters and the state of his nutrition.

The method is currently relevant and modern, it requires active promotion and, of course, introduction into the broad practical layers of the pediatric cohort [2, p. 67].

In Ukraine, pediatricians determine "corridors" based on centile-type physical development charts and/or centile tables, to which the anthropometric indicators of a particular child are assigned [4, p. 65].

Nutritional status is a complex of clinical, anthropometric and laboratory indicators, marked by the quantitative ratio of muscle and fat mass of the patient's body. The nutritional status of newborn babies has a significant impact on the child's further development, including physical development. Body weight gain, height, head and chest circumference in children are the main anthropometric indicators of a child's development.

Many medico-biological factors affect the nutritional status of children of early age (obstetric history, adequate feeding, proper care, previous diseases, age and bad habits of parents, etc.) [5, p. 288].

The purpose of the work. Analysis of the results of assessment of the nutritional status of one-month-old children with neonatal hyperbilirubinemia.

Material and methods. Assessment of the child's nutritional status is based on anthropometric, laboratory data and clinical examination.

An examination of 22 one-month-old children who suffered neonatal jaundice and were treated in the neonatal pathology department of the perinatal center was conducted. The level of total bilirubin fluctuated from 143 to 278 mmol/l. All children were born full-term (12 boys, 10 girls), gestational age 38-40 weeks, Apgar score 8-9.

Results and discussions. It was established that the average body weight at birth was 3320 ± 0.67 gr., length – 51.7 ± 0.062 cm. 81.8% of children were breastfed, 18.2% – artificially.

At the age of the 1st month of life, body weight reached 4702 ± 0.85 g, height – 54.6 ± 0.058 cm, monthly increase in body weight was 1382 ± 0.28 g, height – 2.9 ± 0.087 cm. Other anthropometric parameters were also within the P25 to P95 centile range.

The main criteria for the effectiveness of feeding children in the first month of life were not only anthropometric indicators of body weight gain, height, but also the content of hemoglobin, erythrocytes, protein, glucose, bilirubin, creatinine, and urea in the blood serum, which were within the age norm.

Ultrasound examination of the organs of the abdominal cavity did not reveal any pathology in the examined contingent of children.

Conclusions. Thus, knowledge of the patterns of physical development of children in the first month of life is necessary for the correct assessment and interpretation of the degree of physical development of each specific child. Neonatal jaundice, which took place in the perinatal period, did not have a negative effect on the nutritional status of full-term children of monthly age. It should be noted that this category of children needs further thorough clinical examination to search for hidden diseases and pathological conditions. Such tactics of the doctor are important in timely diagnosis and occupy an important place in preventive medicine.

References:

1. Шумна Т. Є., Левчук Т. О. Характеристика фізичного розвитку дітей першого року життя, які народжені з малою масою тіла / Т. Є. Шумна, Т. О. Левчук // Запорозький медичинський журнал. 2018. Т. 20, № 1(106). С. 91-96.
2. Sharma, D., Shastri, S., & Sharma, P. (2016). Intrauterine Growth Restriction: Antenatal and Postnatal Aspects [Intrauterine Growth Restriction: Antenatal and Postnatal Aspects]. Clin Med Insights Pediatr, 10, 67-83. doi: 10.4137 / CMPed.S40070
3. Наказ МОЗ України №149 от 20.03.2008 «Клінічний протокол медичного догляду за здоровою дитиною віком до 3 років».
4. Фізичний розвиток дитини: навч. посібник для студентів 3 курсу мед. факультету / О. Г. Іванько, М. В. Пацера, Н. В. Кизима [та ін.]. Запоріжжя: [ЗДМУ], 2013. 65 с.
5. Фролова Т.В., Стенкова Н.Ф., Бородіна О.С., Сіняєва І.Р. Фізичний розвиток дітей: методи оцінки, семіотика основних порушень. / Здоров'є ребенка. 2018. № 3 (13). С. 288-293.

ВПЛИВ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ НА СТАН ШКІРИ ОБЛИЧЧЯ

Малишева Анастасія Сергіївна

*студентка 3 курсу спеціальності «Медицина»,
Одеський національний медичний університет,
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Шанигін Антон Вікторович

*Одеський національний медичний університет,
м. Одеса, Україна*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

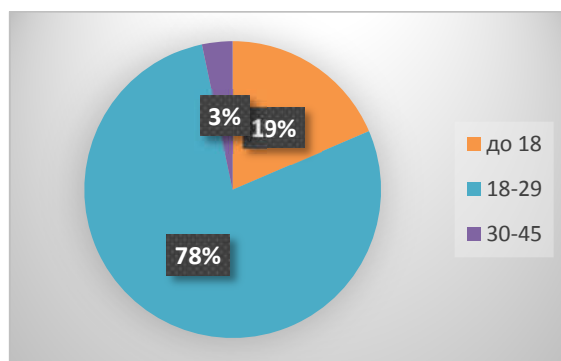
<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4291/>

Актуальність. На якість нашого життя, і в тому числі здоров'я, впливає безліч різних факторів: навколишнє середовище, спосіб життя, звички та, звичайно ж, їжа. Як говорив Гіппократ: "Ми є те, що ми їмо!" – і справді, кожен продукт у нашому раціоні так чи інакше впливає на стан нашої шкіри. За різними

епідемічними даними на частку запалень пов'язаних з дисбалансом у раціоні припадає від 35% до 50%, і далеко не кожен пацієнт дерматолога чи косметолога про це замислюється.

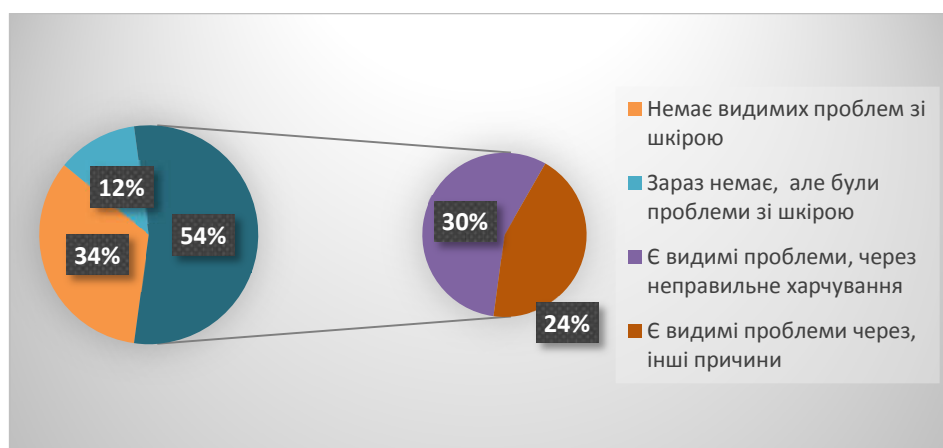
Мета: визначити, перелік продуктів харчування, які здатні негативно впливати на стан шкіри, і розробити рекомендації щодо профілактики розвитку дерматитів.

Матеріали та методи. При вивченні мною впливу гігієни харчування людини на стан шкіри було проведено анкетування 210 респондентів (жінок – 154; чоловіків – 56) віком 18-45 років (середній вік – 23,5) (таб.1).

Таб.1 (роподілення респондентів за віком)

Результати. В результаті опитування виявилось, що 54% мають явно видимі проблем зі шкірою, з яких 10,4% вважають, що це пов'язано з неправильним доглядом, 13,6% вважають, що висипання пов'язані з гормональним фоном організму, а 30% виявили зв'язок між їх харчуванням і кількістю запальних елементів на обличчі (таб.2). Загалом 71% опитаних, час від часу вживають нездорову їжу, таку як фаст-фуд, солодощі і смажені продукти харчування, а 14,3% взагалі не звертають уваги на свій раціон.

Таб.2 (опис скарг респондентів)

На жаль, у сучасних реаліях дотримуватися режиму та правильності харчування досить важко, але навіть за таких умов можна обмежити вживання харчових продуктів, які негативно впливають на стан шкіри обличчя. Але першочергово в цьому питанні потрібно з'ясувати, чи розуміють респонденти які

саме це продукти. Для цього було проведено опитування з метою встановлення, які продукти харчування присутні в раціоні опитаної частини населення. Загалом більшість (98,1%) обирає овочі (частіше зелені), фрукти, рибу, горіхи, крупи, надає перевагу вареним та запеченим стравам, а не смаженим (таб.3). Але 31% помиляються і недооцінює вплив молочних і молочнокислих продуктів на стан шкіри.

Таб.3 (продукти харчування, які, на думку респондентів, позитивно впливають на стан шкіри)

Це питання вивчали дерматологи з Нью-Йоркської медичної школи. Вони дізналися, що молоко підвищує рівень фактору зростання ІФР-1 в організмі, він у свою чергу сприяє збільшенню рівня шкірного сала, що створює закупорки у фолікулах (стаття в «MedicalNewsToday»). Після цього процесу в фолікулі створюється середовище, сприятливе для розвитку більшої частини бактерій, що і є однією з причин шкірних запалень. Також розповсюдженою помилкою є виключення з раціону тільки молока, так як люди часто упускають той факт, що молоко міститься в таких привички в нашому повсякденному житті речах як: лате, сири, різноманітні соуси і так далі. До будівництва свого раціону потрібно підходити доцільно і розглядати його з усіх боків свого життя.

Висновки. З аналізу зібраної інформації можна зробити висновок, що причиною значною кількістю запалень на шкірі в опитаних мною людей, тобто 30%, є помилки у складанні щоденного раціону. Тобто у кожного третього дисбаланс у харчуванні викликає негативні прояви на шкірі. Це насамперед відображає те, що більша частина з цих 30% просто не інформована у цьому питанні і потребує кваліфікованого аналізу їх харчування.

Список використаних джерел:

1. Вживання молока може викликати акне, URL : https://medpravda.ua/ua/pub_1897
2. Dairy and acne: What is the relationship, URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/dairy-and-acne>
3. How nutrition plays a role in skin health, URL : <https://enclair.in/article/how-nutrition-plays-a-role-in-skin-health>

МЕТОД ПУПИЛЛОГРАФІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ВПЛИВУ ДРУКОВАНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЗОРОВУ СИСТЕМУ ПІДЛІТКІВ

Маслова Наталя Михайлівна

кандидат медичних наук,

Харківський національний медичний університет

ORCID: 0000-0002-3828-9466

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4237/>

Колосальне зорове навантаження, без якого немислимо сучасна шкільна освіта, – одна з головних причин порушень зору. Тяжкі умови зорового сприйняття чи характер самої зорової навантаження можуть вимагати від зорової системи надто великих енергетичних і пластичних витрат на подолання виниклих труднощів, що може призвести до порушення компенсації та неузгодженості функції [6, 8]. Розглядання тексту, розпізнавання букв, особливо в недосвідченого читача, пов'язане з напругою акомодативної системи для встановлення певної кривизни кришталика та посилення його заломлюючої сили. У роботу включається акомодативний м'яз ока і одночасно напружуються внутрішні прямі м'язи очей, які повертають очні яблука всередину та до носа [1, 7]. Оцінка ефективності читання дозволяє виявити основні умови, за яких цей процес є найбільш ефективним. Природно, взаємодія цих умов приведе до зміни у функціонуванні системи читач-джерело інформації, що позначиться на ефективності сприйняття та засвоєння її [2].

Дослідження діаметра зіниць очей у зоровій системі до і після зорового навантаження дозволяє судити про механізми адаптації та симетричності її функціонування. Крім того, діаметр зіниці дозволяє побічно судити про ступінь напруги акомодативної системи, що також важливо для оцінки реакції зорової системи на зорове навантаження. При дії світла на одне око звужується зіниця цього ока (пряма реакція), а також зіниця іншого ока (співдружна реакція). У нормі ці реакції схожі. Після спалаху час відновлення (тобто латентний період зіниці-розширювальної реакції) до вихідного розміру зіниці становить від 0,2 до 0,6 секунди, а в окремих випадках до 1-3 хвилин [4, 5].

Такий підхід до дослідження зіниці реакцій обумовлений нашою метою, що полягає в оцінці реакції зорової системи учнів різних вікових груп на друковане навантаження з різними параметрами реєстрації методом пупілографії.

Фотореєстрацію зіниць очей у динаміці зорової роботи проводили за допомогою фотоофтальмоскопа. Діаметр зіниці вимірювали за фотовідбитками, а діаметр зіниці кожного ока визначали шляхом обчислення середнього значення між вертикальним і горизонтальним розмірами. Отримані значення нормалізували, що здійснювалося шляхом поділу середнього діаметра зіниці на середній діаметр рогівки ока [3].

У дослідженні впливу текстового навантаження на функціональний стан зорової системи учнів різного віку взяли участь 250 дітей віком від 6 до 15 років. Зорове навантаження виконували учні, виконуючи дозовану роботу як читання і впізнавання букв. Відповідно до віку кожному випробуваному давали фіксовану зорову навантаження у вигляді таблиць Анфимова. Розмір шрифту становив 10 (легкий) та 7 (важкий) друкарських одиниць. Для кількісної оцінки ступеня функціональної асиметрії зорової системи дітей та підлітків у динаміці читання текстів розраховували модулі різниці відносного діаметра зіниць правого та лівого ока кожного випробуваного. Залежно від величини цих відмінностей ми запропонували три градації: перша симетрія (0-0,02); друга – невелика асиметрія (0,03-0,04); третя – виражена асиметрія (0,05 і більше). З попереднього аналізу фактів підслідні було поділено на дві групи. До першої групи увійшли випробувані молодшої групи (діти), до другої групи – середньої та старшої (підлітки).

За даними експерименту, видно, що більшість молодших школярів на початок роботи мають асиметрію діаметра зіниць, що може свідчити про вихідну асиметрію зорової системи, обумовленою її функціональною незрілістю. В результаті роботи з «легким» зоровим навантаженням збільшується кількість дітей із симетрією та легкою асиметрією функціонування зорової системи.

При роботі з «важким» навантаженням кількість осіб з асиметрією функціонування повертається до вихідного рівня. Цей результат показує, що текстове навантаження, що постійно пред'являється невідповідне віку, буде викликати формування функціонально асиметричної зорової системи, що за певних умов може бути основою для виникнення патології (косоокості, амбліопії). У групі підлітків у більшості випробуваних була вихідна функціональна симетрія зорової системи. Робота з «легким» навантаженням призвела до збільшення числа осіб із симетричністю функціонування та невеликого збільшення числа осіб із вираженою асиметрією функціонування. «Важке» навантаження призвело до дворазового зниження у групі з симетрією функціонування та наростання асиметрії, хоча, в основному, за рахунок помірної асиметрії. Порівняння функціональної реакції дітей та підлітків на різні види текстового навантаження дозволяє побачити, що недооцінка розміру шрифту у підлітків, коли зорова система вже сформована і досить стійка до несприятливих впливів, викликає набагато слабшу реакцію, ніж у дітей. У підлітків трохи збільшується кількість осіб з вираженою асиметрією

функціонування при «легкому» навантаженні (всього на 1,5%) і лише на 6,5% при роботі з «важким» навантаженням. Очевидно, позитивний вплив «легкого» навантаження на зорову систему дітей (значне зростання симетричного та слабоасиметричного функціонування порівняно з вихідним станом).

Таким чином, отримані в результаті дослідження факти показують, що якість оформлення друкованого тексту є важливим фактором, що як негативно, так і позитивно впливає на зорову систему дітей і підлітків. Видання для дітей та підлітків підручників та навчальних посібників великим шрифтом дозволить не лише уникнути розвитку патологічних та передпатологічних станів, а й покращити якість функціонування зорової системи.

Список використаних джерел:

1. Кочина М.Л., Подригало Л.В., Синайко В.М., Яворский А.В., Маслова Н.М. Особенности реакции школьников при чтении текстов с различными показателями оформления // Український вісник психоневрології. – 1999. – Т. 7. – Вип. 4 (22). – С. 55-57
2. Маслова Н. М. Офтальмо-физиологическая характеристика состояния зрительной системы учеников разных возрастных групп при работе с текстами различной удобочитаемости // Материалы межвузовской конференции молодых ученых. –Харьков, 2003. – 207 с.
3. Пеньков М. А., Кочина М. Л. Применение поляризованного света в офтальмологии (обзор) // Офтальмол. журн. – 1981. – №6. – С. 368-372.
4. Chen JW, Gombart ZJ, Rogers S, Gardiner SK, Cecil S, Bullock RM. Pupillary reactivity as an early indicator of increased intracranial pressure:the introduction of the Neurological Pupil index. *Surg Neurol Int.* (2011) 2:82. 10.4103/2152-7806.82248
5. Kelbsch, C., Strasser, T., Chen, Y., Feigl, B., Gamlin, P. D., Kardon, R., Peters, T., Roecklein, K. A., Steinhauer, S. R., Szabadi, E., Zele, A. J., Wilhelm, H., & Wilhelm, B. J. (2019). Standards in Pupillography. *Frontiers in neurology*, 10, 129. <https://doi.org/10.3389/fneur.2019.00129>
6. Kelbsch, C. B., Maeda, F., Strasser, T., Peters, T. M., Wilhelm, B. J. C., & Wilhelm, H. M. (2017). Color Pupillography in Dorsal Midbrain Syndrome. *Journal of neuro-ophthalmology: the official journal of the North American Neuro-Ophthalmology Society*, 37(3), 247–252. <https://doi.org/10.1097/WNO.0000000000000527>
7. Kawasaki A, Collomb S, Léon L, Münch M. Pupil responses derived from outer and inner retinal photoreception are normal in patients with hereditary optic neuropathy. *Exp Eye Res.* (2014) 120:161–6. 10.1016/j.exer.2013.11.005
8. Münch M, Kourti P, Brouzas D, Kawasaki A. Variation in the pupil light reflex between winter and summer seasons. *Acta Ophthalmol.* (2016) 94: e244–6. 10.1111/aos.12966.

ВАГІТНІСТЬ ТА СТРЕС У ЖІНОК В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Надворна Ольга Миколаївна

кандидат медичних наук,

Одеський національний медичний університет

ORCID: 0000-0003-4732-0653

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4314/>

Вагітність та проблеми, які частіше за все виникають під час вагітності, частіше пов'язані із патологічною плацентацією. В основі патологічної плацентації або дисфункції плаценти лежить порушення ремоделювання плацентарних судин і їх нездатність забезпечити дитині потрібний газообмін, порушується ендокринна, гормонопродукуюча, метаболічна та трофічна функції плаценти [1]. Патологічна плацентація на початку вагітності може призводити у майбутньому до розвитку одного або кількох представників великих акушерських синдромів, таких як передчасні пологи, преєклампсія, ЗВУР плода, передчасне відшарування плаценти під час вагітності або в пологах, завмерла вагітність, що може супроводжуватись кровотечею різного ступеня важкості і стати причиною смерті немовля на різних термінах або проявитись затримкою його розвитку [2, 3]. Пережиті втрати вагітності, особливо бажаної, є стресом для жінки будь-якого віку. Останній рік, який минає під гаслом війни для нашої країни, лишає сильний слід у душах наших жінок і формує посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [4]. Під час військових дій у жінок цей синдром виникає удвічі частіше, ніж у чоловіків. Для цього синдрому характерне повторне внутрішнє переживання стресової події знову і знову, підвищення збудження з неможливістю концентрації на будь-чому після перенесеного стресу [5].

Метою нашого дослідження було дослідити ступінь прояву ПТСР у жінок з патологічною плацентацією.

Матеріали та методи. Дослідження проводилось на базі КНП «Пологовий будинок N5» міста Одеси. Обстежено 45 жінок віком від 22 до 38 років з діагнозом дисфункції під час вагітності – основна група і 32 вагітні з фізіологічним перебігом склали контрольну групу. Дисфункцію плаценти підтвердили за допомогою встановлення рівнів плацентарних та фетальних гормонів, особливості кровообігу в плацентарній ділянці вивчали за допомогою ультразвукового сканування та використання ефекту Доплера, ознаки дистресу плода виявляли за допомогою вивчення біофізичного профілю плода. Рівень прояву посттравматичного стресового розладу визначали з використанням клінічної діагностичну шкалу (CAPS-5, Clinician-Administered PTSD Scale for DSM-5) [6]. Статистична обробка проводилася методами дисперсійного та кореляційного аналізу за допомогою програмного забезпечення Statistica 14.0 (TIBCO, США) [7].

Результати. Середній вік вагітних основної групи склав $28,1 \pm 0,3$ років, контрольної – $27,3 \pm 0,4$ років ($p > 0,05$). В обох групах переважали першовагітні (відповідно, 54,3% та 63,3%). Обтяжений репродуктивний анамнез (часті аборти, ускладнення попередніх вагітностей) мали 21,9% вагітних основної групи та 19,0% – контрольної групи. Ознаки ЗВУР визначені у 71,4% випадках у вагітних основної групи, порушення фетоплацентарного кровотоку – у 100% випадків, зміни церебрального кровотоку плода після 32 тижня гестації – у 15,2% випадків.

У всіх випадках плацентарної дисфункції відзначалися зміни у гормональному профілі. При оцінці поширеності ПТСП у жінок обох клінічних груп шляхом опитування за CAPS-5 встановлено, що у всіх вагітних прояви посттравматичного розладу тривали більше місяця, інтенсивність їх відповідала $61,2 \pm 1,1$ балів в основній групі та $62,5 \pm 5,8$ балів – у контрольній. З наведеного можна дійти висновку, що ПТСП не є основною причиною розвитку дисфункції плаценти, але за наявності посттравматичного стресового розладу ризик дисфункції збільшується у 4 рази. Механізми розвитку гормональних та гемодинамічних порушень при ПТСП у вагітних залишаються до кінця не з'ясованими.

Висновки:

1. Частота виявлення ознак ПТСП у вагітних з дисфункцією плаценти у 4 рази вище ніж при фізіологічному перебігу вагітності.

2. Найбільш частими причинами виникнення ПТСП у вагітних є обтяжений акушерський анамнез та перинатальні ускладнення під час попередніх вагітностей, статус біженки/переселенки з тимчасово окупованих територій, втрата близької людини внаслідок військових дій.

Література:

1. Burton GJ, Jauniaux E. Pathophysiology of placental-derived fetal growth restriction. *Am J Obstet Gynecol.* 2018 Feb; 218 (2S): S745-S761. doi: 10.1016/j.ajog.2017.11.577. PMID: 29422210.
2. Brosens I, Puttemans P, Benagiano G. Placental bed research: I. The placental bed: from spiral arteries remodeling to the great obstetrical syndromes. *Am J Obstet Gynecol.* 2019 Nov; 221(5):437-456. doi: 10.1016/j.ajog.2019.05.044. Epub 2019 Jun 1. PMID: 31163132.
3. Qu H, Khalil RA. Vascular mechanisms and molecular targets in hypertensive pregnancy and preeclampsia. *Am J Physiol Heart Circ Physiol.* 2020 Sep 1; 319 (3): H661-H681. doi: 10.1152/ajpheart.00202.2020. Epub 2020 Aug 7. PMID: 32762557; PMCID: PMC7509272.
4. Forray A, Mayes LC, Magriples U, Epperson CN. Prevalence of post-traumatic stress disorder in pregnant women with prior pregnancy complications. *J Matern Fetal Neonatal Med.* 2009 Jun; 22(6):522-7. doi: 10.1080/14767050902801686. PMID: 19488936; PMCID: PMC4109276.

5. Johnson RJ, Antonaccio O, Botchkovar E, Hobfoll SE. War trauma and PTSD in Ukraine's civilian population: comparing urban-dwelling to internally displaced persons. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol. 2022 Sep; 57 (9): 1807-1816. doi: 10.1007/s00127-021-02176-9. Epub 2021 Oct 1. PMID: 34596712.
6. Clinician-Administered PTSD Scale for DSM-5 (CAPS-5) <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/adult-int/caps.asp>
7. Фетісов В. С. Ф45 Пакет статистичного аналізу даних STATISTICA Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. – 114 с.

ФІКСАЦІЇ СУХОЖИЛКА ГЛИБОКОГО ЗГИНАЧА ДО НІГТЬОВОЇ ФАЛАНГИ ПАЛЬЦЯ КИСТІ АВТОРСЬКИМ МЕТОДОМ

Омельчук Володимир Прокопович

*кандидат медичних наук, доцент, кафедра травматології, ортопедії і невідкладної військової хірургії, Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-1909-0849*

Омельчук Ігор Володимирович

лікар ортопед-травматолог, Комунальне некомерційне підприємство “Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласної ради”, відділення ендопротезування і реконструктивної ортопедії, м. Івано-Франківськ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4303/>

Авульсивні “відривні” та відкриті пошкодження сухожилка глибокого згинача в зоні I та критичній, частіше бувають в чоловіків (74,2%) молодого та середнього віку (83,3%) і складають при травмах кисті до 5,5%, при цьому з урахуванням застарілих випадків (57%), помилок в діагностиці (28%) та лікуванні (36,1%) проблема вимальовується в досить серйозну з незадовільними наслідками 15-38% [2]. За даними Страфуна С.С. та інш. [1, 2] частота гнійно-некротичних ускладнень при оперативних лікуваннях сухожилків згиначів пальців кисті є суттєвою і сягає в неспеціалізованих та спеціалізованих закладах відповідно 11,4% та 0,4%. Загалом негативні наслідки при використанні методики зйомного блокуючого сухожилкового шва глибокого згинача пальця за Bunnell S. [1] виникали в 27,8%. Це спонукає авторів до пошуку інших методик: сухожилкового блокуючого шва ниткою до якорного фіксатора для кісткової тканини, спеціальні анкерні фіксатори малого розміру для фаланги високо вартісні, менш травматичні за стандартні, але все ж із суттєвим металонавантаженням, іншими недоліками [3].

Прототипом, розробленого нами шва, є відомий спосіб фіксації трансплантатів і сухожилків до нігтьової фаланги шляхом виконання зворотного черезкісткового шва сухожилка [4], що включає прошивання його стандартним швом з блокуванням на бокових порціях сухожилка, проведення шовного матеріалу через кістку нігтьової фаланги, з поверненням на долонну поверхню, причому вільні кінці ниток проводяться в сагітальній площині з долонної на дорзальну поверхню через один канал канюльованого провідника, а повертають назад через два окремі канали, а вузол зав'язують із блокуванням центральної порції сухожилка, проксимальніше лінії накладеного на нього шва з формуванням зони гофрування, що попереджує утворення пролежня на сухожилку і забезпечує розвантаження місця контакту сухожилка з кісткою при ранній розробці рухів, під час якої дистальний кінець притискається до долонної поверхні нігтьової фаланги [4].

Недоліками способу є те, що повноцінно, з формуванням зони гофрування, його можна застосувати при виконанні другого етапу сухожилкової пластики, а саме: фіксації до кістки сухожилкового трансплантату, який завжди має достатню, регульовану довжину. При фіксації ж відірваного або відсіченого в I зоні сухожилку довгого згинача, тим більше при несвіжих і застарілих пошкодженнях, закономірним ускладнюючим фактором є дефіцит довжини, що не дає можливості сформувати повноцінну зону гофрування. Також спосіб не передбачає створення місцевих оптимальних умов для максимально надійного повноцінного вrostання сухожилкових волокон в кісткову тканину фаланги.

Мета: розробити мінімально травматичний, надійний та простий спосіб трансосальної фіксації сухожилку глибокого згинача пальця до нігтьової фаланги при його дистальному відриві, із створенням локальних умов для інтеграції торця сухожилля в кісткову тканину фаланги та реваскуляризації місця реінсерції.

Матеріал і методи. Спосіб полягає в прошиванні відірваного від нігтьової фаланги сухожилку стандартним атравматичним швом з блокуванням на бокових порціях сухожилка, проведенні обох кінців шовного матеріалу через кістку нігтьової фаланги по канюльованих провідниках – одноразових ін'єкційних “зворотніх” по мандренах голках. Надійне приростання торця сухожилка вирішується шляхом формування на долонній поверхні основи нігтьової фаланги короткої „зарубки“ з стулкою на дистальній ніжці, глибиною до $\frac{1}{3}$ діаметру основи фаланги, (1, рис.1). З дна зарубки в чітко сагітальному напрямку проводимо два канюльовані провідники з мандренами так, щоб їх гострі кінці виходили через шкіру на тильній поверхні пальця, дистальніше прикріплення сухожилу розгинача, на середині віддалі між міжфаланговим суглобом та нігтьовим матриксом, який знаходиться до 2 мм проксимальніше прихованого краю нігтя. Голки видаляємо, залишаючи в сформованих каналах мандрени, по яких в протилежному напрямку, з тильної поверхні на долонну, проводимо інші голки-провідники, з точним виходом в дні „зарубки“. По даних провідниках проводяться нитки (2) на тил фаланги, якими попередньо прошито, з блокуванням на бокових поверхнях, торець сухожилку глибокого згинача (3). На тильній поверхні нігтьової фаланги, між голками, на протязі 2-3 мм,

в поперечному напрямку відносно осі фаланги, прорізаються м'які тканини до кістки, голки видаляються. Нитки підтягуються і торець сухожилку, при пасивно зігнутому положенні пальця, вправляється елеватором в глибину зарубки. На тильній поверхні фаланги нитки надійно зав'язуються подвійним морським вузлом (4), з виведенням кінчиків ниток через м'які тканини на боки. Після завершення операції перевіряємо межу допустимого пасивного розгинання в дистальному міжфаланговому суглобі (на рис.1- повне розгинання). Туге занурення та фіксація торця сухожилку в кістковій „зарубці“ на метафізарній зоні фаланги забезпечує умови для його надійного зростання з фалангою та реваскуляризацію місця реінсерції.

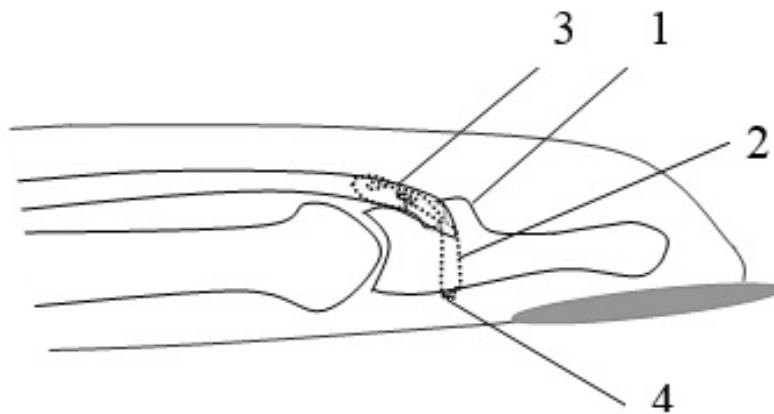

Рис. 1 Спосіб фіксації сухожилка глибокого згинача до нігтьової фаланги (схема). Патент на корисну модель UA № 101698

Після операції на 3-4 тижні накладається тильна гіпсова лонгета на два суміжні пальці в положенні згинання в променево-зап'ястному суглобі до 300, в п'ястно-фалангових до 70-900, при 0-100 згинання в міжфалангових суглобах. Починаючи з 3 доби після операції виконуємо демонтаж лонгети відповідними металевими петлями і гачком, приклеєним до нігтьової пластинки, з гумовою тягою для динамічного шинування за Kleinert та відповідну реабілітаційну терапію [2] на весь період фіксації.

На запропонований “Спосіб фіксації сухожилка глибокого згинача до нігтьової фаланги” нами отримано патент на корисну модель, зареєстровано нововведення [5, 6].

Результати і їх обговорення. Даною методикою прооперовано 18 пальців у 12 пацієнтів чоловічої статі, віком від 19 до 48 років ($33,4 \pm 14,2$ р.). Терміни виконання втручань склали $24,7 \pm 12,5$ днів від моменту пошкодження. Втручання здійснювали під провідниковою анестезією (8 пацієнтів) або наркозом (4 пацієнта). Ускладнень не отримано. Відновлення функції кисті оцінювали за шкалами MRC Scale та власною оцінкою відновлених функцій за Brief Michigan Hand Questionnaire (MBHQ). Невелика кількість хворих не дозволила провести об'єктивний статистичний аналіз. Загалом всі пацієнти позитивно оцінювали віддалені результати, терміни спостереження склали 1-5 років після операції, професійних обмежень не було. Залишкові згинальні

контрактури в дистальних міжфалангових суглобах на 10-20° проблем не складали. Функція захвату та утримання відновлена у всіх пальцях.

У прооперованих нами хворих відчуття “вузлика” на тильній поверхні нігтьової фаланги, при застосуванні нитки поліамід 3/0, не турбували. Трое хворих мали не суттєві відчуття чужеродного тіла в даній зоні, при натискуванні іншим пальцем, від 3 тижнів до 3 міс., які поступово, до 1 року, зникли повністю.

Отже запропонований нами спосіб фіксації сухожилку відповідає всім класичним вимогам до сухожильних швів, сформульованих ще Розовим В. І. (1952 р.), а саме: бути простим, технічно легко виконуваним, не утруднювати кровообіг, міцно утримувати кінці сухожилля і в той же час бути мінімально травматичним, забезпечувати гладеньку ковзну поверхню сухожилку, не порушувати анатомічних співвідношень.

Висновки. Запропонований спосіб характеризується простотою виконання, надійністю, мінімальною травматичністю, для виконання не потребує наявності специфічного інструментарію. Спосіб може використовуватися для фіксації будь-яких інших сухожилків, сухожильних трансплантатів до кісткової тканини, а також при виконанні їх транспозиції.

Список використаних джерел:

1. Bunnell S. Gig pull-out suture for tendons / S. Bunnell // J Bone Joint Surg. – 1954. – №36. – Р. 850-851.
2. Хирургия сухожилий пальцев кисти / С. С. Страфун, И. Н. Куринной, А. А. Безуглый, Е. П. Черенок, С. А. Хищенко. – К.: Макрос, 2012. – С. 170, 183, 190.
3. Страфун С. С., Безуглый А. А. Двухэтапная пластика сухожилий сгибателей пальцев кисти. – Киев, „ОЛБИ“, 2013, С. 115.
4. Страфун С. С., Безуглый А. А., Гайович В. В. Спосіб виконання зворотного черезкісткового шва сухожилка Патент на корисну модель UA № 50065 МПК (2009), А 61В 17/56 по заявці u200911864, подано 20.11.2009, опубл. 25.05.2010, Бюл. №10, 2010 р.
5. Омельчук В. П., Омельчук І. В. Спосіб фіксації сухожилка глибокого згинача до нігтьової фаланги Патент на корисну модель UA № 101698 МПК А61В 17/56, А61В 17/00 по заявці u№ 2015 03173, подано 06.04.2015, опубл. 25.09.2015, Бюл. №18.
6. Омельчук В. П., Омельчук І. В. Спосіб фіксації сухожилка глибокого згинача до нігтьової фаланги Перелік наукової (науково-технічної) продукції, призначеної для впровадження досягнень медичної Реєстр науки у сферу охорони здоров'я (Випуск 2, Том 1), Київ 2016. – Реєстр. № 378/2/15. – С. 304-305.

ІНФУЗІЙНА ТЕРАПІЯ ПРИ ВАЖКИХ ОПІКАХ НА ДОГОСПІТАЛЬНОМУ ЕТАПІ НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Омелянчук Іванна Віталіївна

здобувач вищої освіти,

Харківський національний медичний університет

Наукові керівники: Кучеренко Богдан Юрійович

асистент, Харківський національний медичний університет;

Бітчук Микола Денисович

кандидат медичних наук, доцент,

Харківський національний медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4241/>

Актуальність. Проблема термічних травм є актуальною для нашої країни на даний час. Важкі термічні травми завжди супроводжуються значною гіповолемією, порушенням мікроциркуляції та розвитком кислотно-лужного дисбалансу. Важкість стану хворих залежить від терміну початку, об'єму та складу інфузійної терапії. Корекція цих порушень повинна починатися вже на етапі невідкладної медичної допомоги.

Мета. Визначити оптимальний об'єм та склад інфузійної терапії на догоспітальному етапі.

Матеріали та методи. Обстежено 43 пацієнтів з важкою термічною травмою (32 чоловіки та 11 жінок), середній вік серед чоловіків складав 48 (19;67) років, у жінок – 57 (23;65) років. Проаналізовано лікування на догоспітальному етапі та клініко-лабораторні дані пацієнтів при госпіталізації.

Результати дослідження. Усім пацієнтам із важкою опіковою травмою (загальна площа ураження понад 20% поверхні тіла) проводили інфузійну терапію розчином 0,9% хлориду натрію. Обсяг інфузійної терапії не завжди відповідав потребам пацієнтів, в середньому він становив 500 мл незалежно від площі ураження, що в більшості випадків було менше рекомендованого розрахункового та призводило до посилення гіповолемії та мікроциркуляторних розладів.

При дослідженні електролітного складу не було виявлено клінічно значущих змін концентрації основних іонів (натрій, калій, хлор). У всіх з важкими опіками був виявлений метаболічний лактат ацидоз типу А (швидкий) із вираженим зниженням ВЕ до -8, рН 7,28 та рівнем гідрокарбонату – 17 ммоль/л, який вимагав медикаментозної корекції. Корекцію кислотно-основних порушень на догоспітальному етапі не проводили.

Висновок. Обсяг інфузійної терапії не завжди відповідає потребам пацієнтів з важкою термічною травмою, необхідно дотримуватись розрахункових формул. Склад інфузійної терапії не призводить до порушень електролітного складу крові, при цьому корекція кислотно-основних порушень на догоспітальному етапі не проводиться. Рекомендовано включати

до складу інфузійної терапії на догоспітальному етапі розчин сукцинату натрію, наявний в укладці швидкої медичної допомоги, для збільшення обсягу інфузійної терапії та корекції ацидозу, що формується.

Список використаних джерел:

1. Черенько М. П Ваврик Ж. М. Загальна хірургія з анестезіологією, основами реаніматології та догляду за хворими. Київ : Здоров'я, 204. 616 с.
2. Скрипниченко Д. Ф. Хірургія. 4-те вид. Київ : Вища шк., 1991. 581 с. С. 294-304.
3. Roberts I., Alderson P., Bunn F. et al. Colloids versus crystalloids for fluid resuscitation in critically ill patients // Cochrane Database Syst Rev. – 2004. – Vol. 18, N 4. – CD000567.
4. Judith E. (2010). Emergency Medicine: A Comprehensive Study Guide (Emergency Medicine (Tintinalli)). New York: McGraw-Hill Companies. с. 1374-1386. ISBN 0-07-148480-9.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЕНТИЛЯЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ПРИ ГОСТРОМУ РЕСПІРАТОРНОМУ ДИСТРЕС-СИНДРОМІ

Опачко Іван Іванович

*аспірант кафедри внутрішніх хвороб
медичного факультету №2, Державний вищий навчальний
заклад «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Науковий керівник: Товт-Коршинська Маріанна Іванівна

*доктор медичних наук, професор, Державний вищий навчальний
заклад «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4278/>

Гострий респіраторний дистрес-синдром (ГРДС) – це синдром гострої легеневої недостатності різної етіології, в патогенезі якого основний фактор – пошкодження альвеоло-капілярної мембрани.

З 2019 р. в світі відбулось більше випадків ГРДС, ніж за весь час раніше, у зв'язку з пандемією SARS Cov-2. Стає очевидним: COVID-19 є мультисистемним захворюванням. Основним його проявом є вірусна пневмонія, що має тенденцію переходити у ГРДС, ризик втрати пацієнта від якого, залишається постійно високим [1], [2]. Це актуалізує задачу пошуку нових та оптимізації існуючих методів лікування ГРДС.

У 1967 році Ashbaugh та його колеги вперше повідомили про клінічні та фізіологічні характеристики 12 пацієнтів із раптовою дихальною недостатністю, яку вони назвали «гострий респіраторний дистрес-синдром» (ARDS) [3].

Сучасне Берлінське визначення поняття було сформульоване для забезпечення кращого клінічного розпізнання та класифікації пацієнтів за ступенем тяжкості. Потім група експертів опублікувала розширене обґрунтування поняття для забезпечення лікування та вентиляційного управління у відповідності до ступеня гіпоксемії [4].

Пацієнтів було розподілено за ознакою тяжкості гіпоксемії, що уможливило класифікацію ГРДС: легкий, помірний та важкий (коли співвідношення PaO_2 / FiO_2 становить від 201 до 300, від 101 до 200 і дорівнює або нижче 100 мм рт. ст., відповідно) [5]. Критерії оксигенації (ступені тяжкості) корелювали зі смертністю: 27%, 32% і 45% при легкому, середньому та важкому ГРДС відповідно.

Отже, основними критеріям ГРДС слід вважати тяжку гіпоксемію ($PaO_2 / FiO_2 < 300$ мм рт. ст.) за наявності гострого початку, етіологічного фактору (хоча й не обов'язково), відсутності, як першопричини, кардіогеного набряку легень (при якому ТЗЛА > 18 мм рт. ст.; саме вимірювання тиску заклинювання легеневої артерії не показано як рутинний метод диференційної діагностики – виключити кардіогенні причини набряку легень лікар має клінічно) та наявності типових рентгенологічних змін в легенях (тіні за типом «матового скла»; зазвичай полісегментарні), часто, але не обов'язково, зниженого легеневого комплаєнса.

Патогенез гострого респіраторного дистрес-синдрому вивчений недостатньо. Умовно, за етіологічним фактором розрізняють легеневий та позалегеновий ГРДС. Лікування здійснюється у відділенні інтенсивної терапії (ВАІТ). Можливість впливати безпосередньо на патофізіологічний процес ГРДС практично, зводиться до нуля. Тому головне у тактиці лікування – забезпечити мінімальний газообмін в легенях на період максимального пошкодження легень. Таким чином на перший план виходить терапія причинного захворювання та респіраторна підтримка хворого. Доведена ефективність протективної стратегії ШВЛ. Відомим також є застосування так званого рекрутмент-маневру ШВЛ.

Але попри все, гострий респіраторний дистрес-синдром залишається значною проблемою у сучасній медицині, оскільки асоціюється з високою смертністю, що коливається у межах 26-58 %.

Велике міжнародне дослідження, проведене в 2014 році серед 459 відділень інтенсивної терапії в 50 країнах, і протягом 4-тижневого періоду перевіряло всіх пацієнтів, які відповідали клінічним критеріям ГРДС згідно з Берлінським визначенням [6]. Пацієнти з ГРДС становили 10,4% усіх госпіталізацій у відділеннях. Серед усіх інтубованих пацієнтів у відділенні інтенсивної терапії 23% відповідали клінічним критеріям ГРДС.

За даними Тао Chen зі співавт. (2020) [7], у померлих від COVID-19 частіше розвивались такі ускладнення: ГРДС – у 100 %, дихальна недостатність (ДН) І типу – у 51 %.

Епідемія/пандемія нової коронавірусної інфекції COVID-19 змусила фахівців різних областей медицини всього світу шукати нові підходи до лікування та профілактики цієї респіраторної інфекції.

Одним із перспективних напрямів розробки сучасних методів лікування ГРДС вбачаємо в оптимізації вентиляційної підтримки з використанням геліюксу.

Суміш гелію та кисню (геліокс, He/O₂) застосовувалась в медицині з 1920-1930-х років. Тривалий час гелій використовувався тільки для військових потреб, і його призначали, зокрема, для лікування декомпресійної хвороби. Більш широко HeO₂ став використовуватися перед Другою світовою війною в США, Великій Британії, Німеччині, Італії, коли його почали призначати при лікуванні різних захворювань, що супроводжуються дихальною недостатністю (ДН), включаючи загострення бронхіальної астми (БА) і круп у дітей [8], [9]. У повоєнний час HeO₂ широко використовувався при хірургічних операціях.

В основі використання He/O₂ лежать фізичні та медико-біологічні властивості гелію висока дифузійна здатність (у 7 разів вища, ніж у кисню); низька розчинність у воді та біологічних рідинах (у воді – 0,009 см³/см³, у жирах -0,015 см³/см³, жиро-водний коефіцієнт Овертона-Мейєра – 1,7) [10]. Для геліюксу (80% He/20% O₂) щільність – втричі менша ніж у повітря; в'язкість – на 8% більша ніж у повітря. Важливо зазначити – гелій це інертний (благородний) газ – при нормальних умовах не вступає в хімічну взаємодію.

Завдяки низькій щільності та достатній в'язкості гелію потік в дихальних шляхах стає ламінарним (що описується математично законом Рейнольдса). Це має важливе значення, особливо в дистальних відділах легень. Знижується загальний опір дихальних шляхів, що призводить до зменшення перепадів внутрішньогрудного тиску та сприяє корекції гемодинамічних порушень. Поліпшення вентиляції та газообміну знижує навантаження на дихальну мускулатуру, що позитивно проявляється, також, корекцією синдрому втоми дихальних м'язів. Велике значення має висока дифузійна здатність гелію. Тому при застосуванні He/O₂ покращується газообмінна функція легень, що проявляється підвищенням парціального тиску кисню в артеріальній крові (PaO₂) та сатурації (SatO₂), зниженням парціального тиску вуглекислого газу в артеріальній крові (PaCO₂), нормалізацією концентрації лактату. Це дозволяє рекомендувати використання He/O₂ для швидкої корекції гіпоксичної та гіперкапнічної форми ДН [11].

На сьогодні оприлюднено результати використання різних інсуфляторів інертних газів на основі різних інноваційних методів формування, подання та використання унікальних властивостей He/O₂, але для випадків саме гострого респіраторного синдрому для дорослих його властивості майже не вивчені (описано 7 клінічних випадків).

В Україні, за даними оприлюднених досліджень навіть у період пандемії SARS Cov 2 геліокс майже не використовувався. Основний акцент було зроблено на профілактиці і дотриманні прийнятих у відповідності до вимог нормативно-законодавчих актів протоколів лікування.

Отже потреба у вивченні можливостей використання геліюксу у лікуванні ГРДС впливає із існуючої суперечності між клінічно підтвердженою ефективністю геліюксу та відсутністю системного досвіду його використання у вітчизняній клінічній практиці.

Тому перспективи подальшого дослідження вбачаємо у: розширенні уявлень про основні газообмінні та патобіохімічні процеси, що розвиваються при ГРДС та кількісної і якісної оцінки ефективності вентиляційної підтримки He/O_2 .

Список використаних джерел:

1. Kathryn W. Hendrickson, Ithan D. Peltan, Samuel M. Brown The Epidemiology of Acute Respiratory Distress Syndrome Before and After Coronavirus Disease 2019. *Critical Care Clinics* 37 (2021) 703-716 <https://doi.org/10.1016/j.ccc.2021.05.001>
2. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
3. Ashbaugh DG, Bigelow DB, Petty TL, Levine BE (1967) Acute respiratory distress in adults. *Lancet* 2: 319-323
4. Ranieri V.M., Rubenfeld G.D., Thompson B.T. et al.; ARDS Definition Task Force. Acute respiratory distress syndrome: the Berlin Definition. *JAMA* 2012; 307 (23): 2526-2533.
5. Ferguson ND, Fan E, Camporota L, Antonelli M, Anzueto A, Beale R, Brochard L, Brower R, Esteban A, Gattinoni L, Rhodes A, Slutsky AS, Vincent JL, Rubenfeld GD, Thompson BT, Ranieri VM (2012) The Berlin definition of ARDS: an expanded rationale, justification, and supplementary material. *Intensive Care Med* 38:1573-1582
6. Bellani G, Laffey JG, Pham T, Fan E, Brochard L, Esteban A, Gattinoni L, van Haren F, Larsson A, McAuley DF, Ranieri M, Rubenfeld G, Thompson BT, Wrigge H, Slutsky AS, Pesenti A (2016) Epidemiology, patterns of care, and mortality for patients with acute respiratory distress syndrome in intensive care units in 50 countries. *JAMA* 315:788-800
7. Tao Chen, Di Wu, Huilong Chen et al. Clinical characteristics of 113 deceased patients with coronavirus disease 2019: retrospective study. *BMJ*. 2020. 368: m1091. Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7190011/>
8. Tassaux D, Jolliet P, Roeseler J, Chevrolet JC. Effects of helium-oxygen on intrinsic positive end-expiratory pressure in intubated and mechanically ventilated patients with severe chronic obstructive pulmonary disease. *Critical Care Medicine* 2000 Aug;28 (8): 2721-8.
9. Hilbert G. Noninvasive ventilation with helium-oxygen rather than air-oxygen in acute exacerbations of chronic obstructive disease? *Critical Care Medicine* 2003 Mar; 31(3): 990-1.
10. Основы барофизиологии, водолазной медицины, баротерапии и лечения инертными газами. Учебное пособие. Под ред. Григорьева А.И. М.: Гранп Полиграф; 2008. 494с
11. Tassaux D, Chevrolet JC. Beneficial effects of helium-oxygen mixtures in acute respiratory failure. In: *Yearbook of intensive care and emergency medicine*. Vincent JL, editor. Berlin: Springer; 1999: 244-51.

ЗМІШАНА ФОРМА НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Федорків Наталія Борисівна

кандидатка медичних наук, доцентка,
Івано-Франківський національний медичний
університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-0987-0286

Стовбан Ірина Василівна

кандидатка медичних наук, доцентка,
Івано-Франківський національний медичний
університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-8020-5676

Бурак Ольга Любомирівна

кандидатка медичних наук, доцентка,
Івано-Франківський національний медичний
університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-1332-2127

Ціхонь Зоя Олексіївна

кандидатка медичних наук, доцентка,
Івано-Франківський національний медичний
університет, м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-7231-1225

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4232/>

Вступ. Останні три роки стали викликами сьогодення для здобувачів освіти в Україні [1, 2]. Пандемія коронавірусу, а тепер й повномасштабна російсько-українська війна, зумовили необхідність використання різних форм навчання в освітньому процесі [3, 4]. Протиепідемічні заходи під час пандемії COVID-19 змусили весь світ перейти на он-лайн навчання. В умовах війни в Україні, перед керівниками закладів освіти та місцевими громадами постало завдання зробити освітній процес безпечним для всіх його учасників, при цьому не втративши його якості.

Специфікою медичної освіти є те, що важливою складовою її є навчання на клінічних базах, спілкування із пацієнтами, обговорення клінічних випадків з колегами та викладачами, тренінги в навчально-практичних центрах. Тому змішана форма навчання (on/offline) для студентів-медиків в умовах воєнного часу стала найоптимальнішою формою навчання.

Мета. Вивчення думок студентів-медиків щодо переваг і недоліків змішаної форми навчання.

Матеріали і методи. Проведено опитування 283 студентів медичного факультету Івано-Франківського національного університету різних курсів навчання (1 – 6%; 2 – 25%; 3 – 20%; 4 – 23%; 5 – 16%; 6 – 8%; інтерни – 2%)

за спеціальною розробленою анонімною анкетною. Опитування проводилося онлайн із застосуванням програми для адміністрування Google Forms яка входить в офісний набір Google Drive. Використали методи: соціологічний, медико-статистичний.

Результати дослідження. Змішаній формі навчання надали перевагу майже 40% респондентів ($42,70 \pm 2,60\%$), і однакова частина студентів віддають перевагу онлайн – і офлайн-навчанням (відповідно: $28,93 \pm 2,38\%$; $28,37 \pm 2,37\%$).

Серед переваг онлайн-навчання, перші рангові місця у студентів займають – наявність більше вільного часу ($40,50 \pm 2,58\%$) і зручний процес навчання (ви не прив'язані до місця проведення заняття) ($39,94 \pm 2,57\%$). Третина опитаних ($33,88 \pm 2,48\%$) бачать перевагу в тому, що більше часу з'явилося на опрацювання матеріалу і четверта частина студентів вбачають перевагу в можливості раціонального харчування ($26,17 \pm 2,31\%$) та поєднанні навчання і роботи ($23,69 \pm 2,23\%$). Основними недоліками такої форми навчання, на думку студентів, є: неможливість живого спілкування з викладачами і одногрупниками ($47,11 \pm 2,62\%$) і відпрацювання практичних навичок ($44,90 \pm 2,61\%$). Третина студентів нарікають на технічну сторону навчання (якість інтернету) – ($30,30 \pm 2,41\%$) та самостійність даної форми навчання (необхідність тренувати власну дисципліну) – ($29,48 \pm 2,39\%$).

На запитання «Як пройшла адаптація до змішаної форми навчання (лекційні заняття – он лайн і практичні та семінарські – оф лайн)?», переважна більшість респондентів, відповіли що задовільно ($86,50 \pm 1,79\%$) і у $13,5 \pm 1,79\%$ студентів були труднощі з адаптацією до навчання.

Для половини опитаних ($53,44 \pm 2,62\%$) адаптація проживання в гуртожитку при переході з он лайн навчання на змішану форму пройшла задовільно, кожен четвертий опитаний ($25,62 \pm 2,29\%$) відзначив, що добре і у $20,94 \pm 2,14\%$ студентів виникли труднощі.

Найбільшими перевагами змішаної форми навчання студенти вважають: можливість живого спілкування з викладачами ($52,34 \pm 2,62\%$) і насичене студентське життя ($44,90 \pm 2,61\%$). Третина опитаних віддають перевагу кращому відпрацюванню практичних навичок ($35,54 \pm 2,51\%$), а четверта частина вважають, що викладачі бачать реальні знання студентів ($27,82 \pm 2,35\%$).

Серед недоліків даної форми навчання студенти вважають, що важко поєднувати навчання і роботу ($45,45 \pm 2,61\%$) і мало залишається вільного часу ($41,32 \pm 2,58\%$). Третина студентів вказала на незручності проведення занять при повітряній тривозі ($33,88 \pm 2,48\%$) і четверта частина на труднощі доїзду до кафедр ($27,27 \pm 2,34\%$).

Висновки. Кожна із форм освітнього процесу на думку студентів має свої переваги і недоліки, які слід враховувати при організації освітнього процесу на теоретичних та клінічних кафедрах у вищому медичному закладі освіти в сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. Староста В. І. (Не)Змішане навчання у вищій школі: погляди учасників освітнього процесу щодо (не)змішування [Інтернет]. 25 квіт. 2022 [цитовано 8 лют. 2023]. Доступно на <http://orcid.org/0000-0002-5880-2482> doi: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2022.1211>
2. Корнят В. С., Чередник Л. М., Діра Н. О. Змішане навчання в кризових умовах: особливості, ризики. Інноваційна педагогіка 2022; (50):2:192-196.
3. Вишківська Б. В., Чемерис О. А., Прус А. В., Кулик І. В. Змішане навчання як чинник модернізації освітнього процесу. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах 2022; (83):21:131-135.
4. Осадча К. П., Осадчий В. В. Аналіз досвіду змішаного навчання в іноземних закладах вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми 2021; (60):2:410-420.

ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНОГО МОНІТОРИНГУ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ВІТАМІНОМ D РАЦІОНІВ ХАРЧУВАННЯ МЕШКАНЦІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Шанигін Антон Вікторович

старший викладач, Одеський національний

медичний університет

ORCID: 0000-0003-2644-4542

Сивий Сильвестр Михайлович

асистент, Одеський національний

медичний університет

ORCID: 0000-0001-6227-4590

Коломійченко Юлія Володимирівна

студент, Одеський національний

медичний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4231/>

Актуальність. За даними ВООЗ дефіцит вітаміну D зустрічається у представників усіх рас, в незалежності від географічних широт проживання і віднесений до найпоширеніших нутріційних недостатностей у світі [1]. В зв'язку з зростаючою занепокоєністю з приводу ризиків для здоров'я, асоційованих з низьким статусом вітаміну D, зростає інтерес до проблеми адекватної забезпеченості організму сучасної людини цим вітаміном, а також впровадження профілактичних заходів з метою запобігання вітамін-D-дефіцитних станів [2].

Рекомендації, щодо добових норми споживання вітаміну D варіюють у різних регіонах світу. На території України профілактичні дози вітаміну D визначені Наказом МОЗ України від 03.09.2017 № 1073 «Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії» і відрізняються залежно від віку, так для вікової групи від 0 до 3 місяців – 320 МО; 4 місяці – 6 років – 400 МО; від 7 до 60 років – 200 МО; населю старше 60 років – 400 МО. Окремо виділяється показники профілактичних доз вітаміну D для вагітних та жінок в період лактації – 200 МО [3].

Мета. Оцінка аліментарного забезпечення вітаміном D мешканців Півдня України.

Матеріали і методи. Дослідження виконане на базі кафедри гігієни та медичної екології ОНМедУ, а також медичного центру «Yes Medical» та медичного центру спортивної реабілітації «ARTROMED» (м. Одеса). Обстежено 928 жителів Південного регіону України, у віці від 19 до 82 роки (середній вік – 47,2 роки) із застосуванням спеціально розробленого опитувальника, в якому відображена частота вживання продуктів, багатих на вітамін D. Оцінку раціону харчування (визначення фактичного харчування) проводили за допомогою анкетно-опитувального методу з 24-годинним відтворенням харчування двічі з інтервалом 2-3 дні. Загальне споживання вітаміну D оцінювали розрахунковим методом. Інформація про вміст вітаміну D у різних продуктах харчування одержана з USDA/FDA Nutrient Database.

Результати дослідження та їх обговорення. За даними результатів лабораторного визначення рівня 25(OH)D сироватки крові, було встановлено, що рівень 25-гідроксивітаміну D < 30 нг/мл мали 602 пацієнти (66,6%) і тільки – 326 (33,4%) пацієнтів мали достатній рівень. Середній рівень 25(OH)D сироватки крові складав $26,66 \pm 12,62$ нг/мл.

Продукти харчування з високим вмістом вітаміну D, які найчастіше були присутні в раціоні харчування пацієнтів групи дослідження включали: печінку тріски (30 мкг/100 г), лосось дикий (13,1-24,7 мкг/100 г), скумбрію (8,8-16,4 мкг/100 г), тунець консервований в олії (6,7 мкг/100 г), яйце свіже (1,9-5,4 мкг/100 г), бекон (1,6 мкг/100 г), масло вершкове (1,5 мкг/100 г), яловичину (1,2 мкг/100 г). За загальною оцінкою раціону харчування відзначалося часте вживання у їжу морської риби, м'яса свійських тварин і птахів, горіхів та молочних продуктів. Гендерних відмінностей у раціоні харчування не було.

Оцінюючи добовий раціон харчування за вмістом вітаміну D в продуктах харчування анкетно-опитувальним методом було виявлено значний дефіцит вмісту вітаміну D в продуктах, які формували харчовий раціон. Рівень вітаміну D в рамках добового раціону харчування складав 0,71 [0,41; 0,92] мкг/добу, при необхідній кількості 2,5 мкг.

Висновки. Вітамін-D дефіцитні стани досить поширені серед мешканців південного регіону України. Причиною низького рівня 25(OH)D сироватки крові є недостатня кількість споживання вітаміну D з продуктами харчування в рамках добового раціону, а також його обмежений ендогенний синтез. Корекція раціону харчування за рахунок продуктів з високим вмістом вітаміну D, особливо в групах ризику, може використовуватися в якості методу профілактики дефіциту та недостатності вітаміну D. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці індивідуальних раціонів харчування з метою оптимального забезпечення населення вітаміном D. Перевагою такого методу є його загальна доступність та можливість використання продуктів з урахуванням індивідуальної непереносимості певних харчових компонентів.

Список використаних джерел:

1. Płudowski, P.; Kos-Kudła, B.; Walczak, M.; Fal, A.; Zozulińska-Ziółkiewicz, D.; Sieroszewski, P.; Peregud-Pogorzelski, J.; Lauterbach, R.; Targowski, T.; Lewiński, A.; et al. Guidelines for Preventing and Treating Vitamin D Deficiency: A 2023 Update in Poland. *Nutrients* 2023, 15, 695. <https://doi.org/10.3390/nu15030695>
2. Шанигін А. В. Значення раціону харчування та рівня інсоляції в забезпеченості вітаміном D. Сучасні аспекти профілактики. *Health of Society*. 2022; 11(1):16-22. <https://doi.org/10.22141/2306-2436.11.1.2022.288>
3. Наказ МОЗ України від 03.09.2017 № 1073 «Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії» [Інтернет]. [Цитовано 06. Лютого 2023]. – Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text>

КОЛО ВІЛІСА ТА ЗАХАРЧЕНКА, АБО ВЕЛИКЕ БЕРЕ ПОЧАТОК З МАЛОГО...

Шевченко Юлій Тимофійович

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Сухонос Роман Олександрович

кандидат медичних наук, доцент кафедри анатомії людини,
Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна

Стельмах Анастасія Вячеславівна

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Фомін Владлен Сергійович

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Кузьміна Дар'я Олександрівна

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Х'юз Злата

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Фірузей Реза Ахмад

здобувач освіти, Харківський національний
медичний університет, м. Харків, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4258/>

Вступ. / Introductions. Значення колатерального кровообігу у судинній системі головного мозку надзвичайно велике. Це застерігає тканини у разі виникнення низки травм і хвороб: тромбози, емболії, здавлення кровоносних судин, при їх перев'язці та облітерації. У зв'язку з цим детальне вивчення цих структур вкрай необхідне для професійного спеціаліста.

Мета роботи. / Aim. Детально описати, з точки зору анатомії й фізіології, анастомози (на основі черепу), артерії, що їх утворюють та функції кожної з них.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Теоретичні: огляд та аналіз науково-методичної, публіцистичної та історичної літератури.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Анатомо-фізіологічна характеристика кола Вілізія та кола Захарченка.

Вілізієве коло

Коло назване на честь відомого англійського анатома Томаса Віліса (*circulus arteriosus cerebri*), утворене гілками внутрішньої сонної артерії з каротидного басейну та гілками основної артерії з вертебра-базілярного басейну, а саме:

1. Передні мозкові артерії (внутрішня сонна артерія), які з'єднуються за допомогою передньої сполучної артерії спереду від зорового перехресту;
2. Середні мозкові артерії (знаходяться латеральніше від зорового перехресту), які є безпосереднім продовженням внутрішніх сонних артерій;
3. Задні мозкові артерії, які відходять від основної артерії (утворена злиттям двох (правої та лівої) хребетної артерії) починаючись від переднього краю моста, йдуть назад та латерально, знаходяться над наметом мозочка;
4. Задні сполучні артерії (відходячи від задніх мозкових артерій, йдуть латерально від соскоподібних тіл), з'єднуючись з середніми мозковими артеріями, об'єднують два басейни між собою, таким чином замикають коло Томаса Віліса.

Таким чином, артеріальне коло великого мозку знаходиться на внутрішній поверхні основи черепа, навколо турецького сідла.

Якщо розглянути питання кровопостачання головного мозку з точки зору фізіології, то в стані спокою він отримує 15 % від загального об'єму крові. За рахунок гілок внутрішньої сонної артерії відбувається живлення передніх 2/3, а завдяки гілкам основної – задньої 1/3, а саме:

1. *Arteria cerebri anterior* – бере участь у кровопостачанні медіальної поверхні лобної, тім'яної та потиличної (з гілками від задньої мозкової артерії) та нижньої поверхні лобної долі, кровопостачаючи нюхову цибулину, тракт та трикутник;
2. *Arteria cerebri media* – бере участь у кровопостачанні верхньо-латеральної поверхні головного мозку, острівкової долі та базальних ядер;
3. *Arteria communicans posterior* – утворює судинну основу та сплетення спочатку в бічних шлуночках, а потім – в третьому та червертому шлуночку, що продукують спинномозкову рідину.
4. *Arteria cerebri posterior* – кровопостачає нижню поверхню скроневої долі та нижню й медіальну поверхні потиличної долі.

Вілізієве коло – одна з найважливіших структур для головного мозку. За допомогою артеріального кола великого мозку з'єднані два величезні мозкові басейни крові: каротидний, утворений внутрішніми сонними артеріями і вертебра-базілярний, утворений хребетними артеріями. Цей анастомоз є артеріальним судинним басейном на основі головного мозку, він покликаний забезпечити рівномірне кровопостачання всіх, навіть найвіддаленіших ділянок нервової тканини. Також, часто виконує роль додаткового резервуара крові, тим самим, не допускаючи сильних стрибків тиску крові в головному мозку. Існує у всіх людей, але з різним ступенем розвитку.

Вілізієве коло (рис. 1) забезпечує нормальне кровопостачання мозку у разі закупорки будь-якої живильної мозок судини. Замкнена в кільце, артеріальна система дозволяє здійснювати свою основну функцію – безперебійне постачання мозку кров'ю якомога успішніше. При появі перебоїв живлення з однієї судини, відбувається автоматичне перемикання на кровопостачання з іншої, тобто формується колатеральний кровообіг мозку.

Сам Томас Віліс описав в своїх працях один з випадків фізіологічної важливості подібного анастомозу на основі головного мозку.

«... Відкривши череп, серед звичайних внутрішньочерепних структур ми відзначили, що права сонна артерія, її внутрішньочерепна частина, яка була навіть більш щільною, ніж кістка, а просвіт її був повністю закупорений; оскільки плин крові цим шляхом не був можливий, чудовим уявлялося те, що ця людина не померла раніше від апоплексичного удару: більше того, вона була дуже далека від цього, насолоджуючись в останні моменти свого життя цілком вільним використанням своїх душевних та тілесних можливостей. Насправді, самою природою було створено достатній засіб для протидії ризику апоплексії в (басейні) хребетної артерії з того ж боку, що й шукана сонна артерія, оскільки розмір цієї судини став утричі більшим, ніж у такої ж судини з протилежного боку...».

Опис *circulus arteriosus cerebri*, після якого вчені стали називати це анатомічне утворення «Вілізієвим навколо», з'явилося завдяки праці Томаса Віліса. У той же час, він не був першим дослідником, який звернув увагу на артеріальні анастомози, що знаходяться на базальній поверхні головного мозку. Цій області, в свій час, приділяли увагу такі генії своєї справи, як: Клавдій Гален, Разес, Авіценна, Леонардо да Вінчі, Якопо Беренгаріо да Карпі, Андреас Везалій. Кожен з них мав правильний напрямок, але хибні висновки: деякі вважали, що це *rete mirabile* (чудесна сітка), інші були близькі до істини, проте не відкидали ідею про її існування. І тільки в 1664 р., коли вийшла в світ праця “*Cerebri anatome*”, Томас Віліс зумів не лише узагальнити їхні анатомічні спостереження, а й висловити розумне несуперечливе, функціонально обґрунтоване, існування саме такої структури судин головного мозку.

Коло Захарченка

Назване на честь відомого радянського невролога Михайла Олексійович Захарченка. Коло Захарченка – бульбарне артеріальне кільце (*circulus arteriosus myelencephali*) ромбоподібної форми, яке формується за рахунок злиття кінцевих відділів двох хребетних артерій у основну артерію, а також злиття двох передніх спинальних артерій в один (єдиний) стовбур. Розташовується на вентральній поверхні довгастого мозку та забезпечує його кровопостачання.

1. Передня спинальна артерія – утворена злиттям однойменних артерій (лівої та правої), котрі відходять від хребетних артерій. Залягає в передній повздожній щілині спинного мозку.

2. Хребтвові артерії – відходять від першого відділу (*pars intrascalenica*) підключичної артерії, спочатку вступають в отвори поперчних відростків VI шийного хребця, тягнучись у висхідному напрямку. Потім залягають в однойменних бороздах I шийного хребця. Далі перетинають атланта-потиличну мембрану, входячи в порожнину черепа через великий потиличний отвір. В області схилю (*clivus*) зливаються та формують *arteria basilaris*.

Якщо розглянути коло Захарченка з точки зору фізіології даний анастомоз слід розглядати як компенсаторну судинну структуру, що забезпечує сталість життєво необхідних функцій бульбарних центрів, завдяки органічному зв'язку його з усіма найважливішими джерелами кровообігу спинного та головного мозку одночасно. Кільце Захарченка може стати анатомічною основою для розвитку колатерального кровотоку в артеріях заднього мозку у випадках пошкодження однієї з хребтових артерій. Такий механізм перерозподілу крові дозволяє використовувати ці відділи судинної системи як вже готові шляхи колатерального кровообігу життєво важливих утворень довгастого мозку практично без витрати часу на їх формування.

Рис. 1.

Висновки. / Conclusions. Значення колатерального кровообігу у забезпеченні компенсаторних процесів у судинній системі головного мозку надзвичайно велике. Багата мережа анастомозів між артеріями, що здійснюють кровообіг мозку, відкриває широкі можливості для перерозподілу крові між різними областями його судинної системи. У звичайних умовах кров надходить із усіх магістральних артерій під однаковим тиском. Тому встановлюється динамічна рівновага між системами обох сонних (каротидний

басейн) та системою хребетних артерій (вертебро-базілярний басейн). Така структура обумовлена функціональним пристосуванням організму, що пов'язане з великою пластичністю кровоносних судин, яка забезпечує безперебійне кровопостачання головного мозку. Це застерігатиме тканини у разі виникнення низки травм і хвороб: тромбози, емболії, здавлення кровоносних судин, при їх перев'язці та облітерації. Важливість вивчення історії відкриття анатомічних структур не менш вагома, ніж знання анатомії та фізіології цієї області, адже нормальне вивчення будь-якої дисципліни неможливе без досконалого знання її історії...

Список літератури:

1. Моргачева Е. М. Вклад Томаса Віліса у вивчення розумової відсталості дітей та підлітків. Казанський педагогічний журнал. 2015;
2. Кутя С. А., Кисельов В. В., Пікалюк В. С., Мороз Г. А., Кривенцов М. А. Про епоніми артерій головного мозку. Журнал неврології та психіатрії ім. С. С. Корсакова. 2016;
3. Жмуркін В. П., Чалова В. В. Історія незвичайної книги. До 350-річчю першого видання книги Т. Вілліса (1621-1675) "Cerebri Anatome". Проблеми соціальної гігієни, охорони здоров'я та історії медицини. 2014;
4. Колядко С. П., Каленська Г. Ю. Жан Мартен Шарко: велика особистість, лікар, науковець, учитель. Український вісник психоневрології. 2015;
5. Lopez-Serna R, Gonzalez-Carmona P, Lopez-Martinez M. Bilateral thalamic stroke due to occlusion of the artery of Percheron in a patient with patent foramen ovale: a case report. J Med Case Rep. 2009;

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ПЛІВКИ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ГЕНЕРАЛІЗОВАНОГО ПАРОДОНТИТУ

Шилівський Ігор Володимирович

кандидат медичних наук, кафедра терапевтичної стоматології,
пародонтології та стоматології факультету
післядипломної освіти Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0001-8544-1398

Немеш Оксана Мар'янівна

кандидат медичних наук, кафедра терапевтичної стоматології,
пародонтології та стоматології факультету
післядипломної освіти Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0002-1768-8281

Гонта Зоряна Михайлівна

кандидат медичних наук, кафедра терапевтичної стоматології,
пародонтології та стоматології факультету
післядипломної освіти Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0001-9180-823X

Мороз Катерина Анатоліївна

кандидат медичних наук, кафедра терапевтичної стоматології,
пародонтології та стоматології факультету
післядипломної освіти Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького
ORCID: 0000-0002-2201-2876

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4235/>

Проблема лікування та профілактики запальних і дистрофічно-запальних захворювань пародонта є надзвичайно актуальною в сучасній стоматології [1, 2]. Незважаючи на велику кількість публікацій присвячених питанням лікування, результати практичної пародонтології залишаються малоефективними, що пов'язано не тільки з великою кількістю причин виникнення генералізованого пародонтиту, але й з реакцією організму та мотивацією пацієнта. Найбільш актуальним є пошук і розробка методів патогенетичної терапії, яка направлено впливає на різні ланки патогенезу, зокрема на мікрофлору пародонтальних кишень, ліквідацію мікроциркуляторних порушень в тканинах пародонта і пов'язаного з цим набряку, нормалізацію тканинного обміну, окисно-відновних процесів і здатності тканин пародонта до регенерації [3, 4, 5, 6].

З метою вирішення завдань покращення місцевої фармакотерапії в процесі лікування запальних і дистрофічно-запальних захворювань пародонта нами розроблено засіб у формі стоматологічної плівки (Патент України № 139513, 10.01.2020р., бюл. № 1/2020) [7]. Завдяки удосконаленому складу та оптимальному кількісному співвідношенню інгредієнтів засіб забезпечує ранозагоювальну, протизапальну, антимікробну, протинабрякову, місцевознечулюючу дію та призначений для місцевого застосування в порожнині рота. Поставлене завдання вирішується тим, що засіб у формі стоматологічної плівки включає метронідазол, декаметоксин, тримекаїн та декспантенол в якості стимулятора репаративної регенерації. Метронідазол є ефективним антипротозойним і антибактеріальним засобом широкого спектру дії. Він виявляє високу активність відносно *Trichomonas vaginalis*, *Giardia intestinalis*, *Entamoeba histolytica*, *Lamblia intestinalis*, а також відносно облигатних анаеробів (споро- й неспороутворюючих) – *Bacterioides* spp. (*B. fragilis*, *B. ovatus*, *B. distasonis*, *B. Thetaiomicron*, *B. vulgaris*), *Fusobacterium* spp., *Clostridium* spp., *Peptostreptococcus* spp., *Peptococcus* spp., *Eubacterium*. Антисептик декаметоксин прискорює загоювання та епітелізацію мікроушкоджень; запобігає мікробному забрудненню лікарського засобу, проявляючи виражену бактерицидну активність відносно широкого спектру бактерій, грибів, вірусів і найпростіших. Тримекаїн забезпечує швидку та тривалу місцевознечулюючу активність при накладанні плівки на слизову оболонку порожнини рота. Плівку наносили на уражену поверхню слизової оболонки ясен після видалення зубних нашарувань, пришліфовки гострих країв зубів і нависаючих країв пломб та обробки порожнини рота розчинами антисептиків.

Комплексне лікування генералізованого пародонтиту (ГП) I ступеня тяжкості проводили в 64 пацієнтів віком 25-45 років (34 пацієнти склали основну групу із застосуванням розробленої нами плівки та 30 – контрольну групу). В основній групі застосовували розроблену нами стоматологічну плівку наступним чином: порожнину рота обробляють розчинами антисептиків, накладають плівку необхідного розміру на уражену поверхню слизової оболонки і злегка її притискають. У контрольній групі для місцевого лікування застосовували «Пантестин» як препарат, що відповідний за фармакотерапевтичною групою до розробленого нами засобу. Оцінка ефективності лікування ГП I ступеня тяжкості проводилася на підставі клініко-рентгенологічних даних та індексу кровоточивості ясен. Кількість сеансів лікування залежала від тяжкості симптоматичного гінгівіту. У переважній кількості пацієнтів спостерігався хронічний катаральний гінгівіт в стадії загострення.

На основі клінічних спостережень виявлено, що після проведеного комплексного лікування в усіх хворих основної групи зникли скарги, які мали місце при первинному зверненні: кровоточивість, свербіж, неприємні відчуття в яснах. У хворих в основній групі спостерігали відсутність зубного нальоту (мінералізованого та не мінералізованого) у 100% хворих, в контрольній у 96,6%. Встановлений стійкий позитивний результат: відсутність застійного набряку та гіперемії, симптому синюшності ясенного краю й нормалізація його

контуру в 32 пацієнтів із 34-х у групі, в якій для місцевого лікування використовували розроблену нами плівку, що склало 94,1%. У пацієнтів групи порівняння позитивний ефект загальноприйнятого лікування ГП I ступеня встановлений у 27 хворих (90%). У решти хворих цієї групи спостерігали гіперемію з ціанозом ясен, їх пастозність.

Після лікування в основній групі спостерігали достовірне покращення середньостатистичних значень величин глибини пародонтальної кишені. При рентгенологічному дослідженні поглиблення патологічних змін альвеолярного відростка не виявлено. Діагностовано ремісію захворювання в 31 пацієнта (91,2%) основної групи, зникли біль в яснах, кровоточивість, неприємні відчуття та запах з рота, які були присутні до лікування. Вплив лікувально-профілактичних заходів сприяв усуненню явищ запалення в тканинах пародонта обох груп хворих, але в контрольній групі ремісію діагностовано в 26 пацієнтів (86,6%). Виявлено статистично значиме зменшення глибини пародонтальних кишень (відповідно в 2,5 і 1,9 разів), втрати епітеліального прикріплення (в 1,5 і 1,2 рази) та індексу кровоточивості ясен (в 5,4 і 3,5 рази).

Клінічна оцінка ефективності лікування хворих у обох групах була позитивною, проте, аналіз динаміки індексів, що характеризують інтенсивність запального процесу, рівень гігієни порожнини рота, а також ступінь ризику розвитку загострення процесу був різним. Після курсу лікування в усіх пацієнтів основної групи ясна мали блідо-рожевий колір, симптом кровоточивості не спостерігався, проба Шиллера-Пісарєва була негативною. У трьох хворих контрольної групи після курсу лікування спостерігалась незначна вираженість запальних явищ. Інтенсивність запального процесу в основній групі зменшилася в 3 рази, а в контрольній в 1,5 рази й складала по індексу РМА 23,6%, тобто наближалась до оцінки «середній ступінь гінгівіту», пацієнти цієї групи мали реальний ризик загострення процесу. До лікування показники індексу Loe-Silness характеризувалися як «гінгівіт середньої тяжкості» та «значна кровоточивість» у обох групах. Після лікування кровоточивість знизилася майже в 5 разів у основній групі, а в контрольній групі тільки в 3 рази.

У всіх групах пацієнтів безпосередньо після курсу лікування встановлена позитивна динаміка стану гігієни порожнини рота. В основній групі спостереження показник гігієнічного індексу Федорова-Володкіної зменшився в 1,9 ($p < 0,001$), а в контрольній - у 1,5 разів ($p < 0,001$).

Результати лікування з використанням опрацьованого нами лікарського засобу у формі плівки засвідчили, що зменшення проявів запальних процесів в тканинах пародонта відбувалося на 1-2 доби швидше, ніж у групі порівняння. Також пацієнти відзначали комфортність та зручність у застосуванні, швидке знеболення та зняття запальних явищ при використанні плівки, відсутність небажаної побічної дії.

Висновки.

1. Запропонований і апробований медикаментозний засіб, з вираженими протимікробними та репаративними властивостями, має ранозагоювальну, протизапальну, антимікробну, протинабрякову й місцевознечулюючу дію. Завдяки цьому можна оптимізувати перебіг генералізованого пародонтиту, досягти тривалої ремісії патологічного процесу та уникнути перевантаження хворого медикаментозними засобами.

2. Аналіз результатів проведеного комплексного лікування показав, що застосування опрацьованого нами засобу в формі плівки для місцевого лікування симптоматичного гінгівіту при генералізованому пародонтиті I ступеня тяжкості більш ефективний, ніж використання загальноприйнятих методів лікування.

Список використаних джерел:

1. Шманько В. В., Котик М. І., Микитів М. В. Сучасні підходи до лікування хвороб пародонта і слизової оболонки порожнини рота. вісник наукових досліджень. 2015; 4: 71-74.
2. Застосування препаратів «Стоматофіт» і «Стоматофіт А» у лікуванні симптоматичного гінгівіту при генералізованому пародонтиті другого ступеня тяжкості. О. М. Немеш, І. В. Шилівський, З. М. Гонта [та ін.]. Современная стоматология. 2011; 3: 69–71.
3. Clinical and morphological aspects of complex treatment of generalized periodontitis. O. V. Savchuk, N. V. Nasiuk, O. V. Klytynska, G. A. Yeroshenko, M. S. Zaliznyak. Світ медицини та біології. 2020; 72 (2): 115-119. doi: 10.26724/2079-8334-2020-2-72-115-119
4. Удосконалення фармакотерапії генералізованого пародонтиту в пацієнтів із супутньою сечокам'яною хворобою. І. В. Шилівський, О. М. Немеш, З. М. Гонта, К. А. Мороз. Буковинський медичний вісник. 2022; 1 (101): 52-57.
5. Бойцанюк С. І., Залізник М. С., Залізник О. І. Фармакотерапія захворювань пародонта (огляд літератури). Клінічна стоматологія. 2011; 1-2: 5-10.
6. Сучасні аспекти лікування генералізованого пародонтиту в осіб із соматичною патологією. Т.І. Пупін, О.М. Немеш, З.М. Гонта [та ін.]. Запорізький медичний журнал. 2020; 1: 222-226. doi: 10.14739/2310-1210.2020.1.194649
7. Патент 139513Україна, МПК А61J 3/00 А61К 6/00 А61Р 31/00 А61Р 1/02. Засіб у формі стоматологічної плівки для лікування дистрофічно-запальних захворювань пародонта і травматичних уражень слизової оболонки порожнини рота. Р. М. Федін, З. М. Гонта, О. М. Слаба, Л. Ю. Мінько, О. М. Немеш, І. В. Шилівський. Заявл. 07.06.2019; 10.01.2020; Бюл. № 1.

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ НА КАФЕДРАХ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Янішен Ігор Володимирович

*професор, доктор медичних наук,
завідувач кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0003-4278-5355*

Перешивайлова Ірина Олександрівна

*асистент кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0002-9360-1600*

Дюдіна Ірина Леонідівна

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0002-4025-2371*

Томілін Вячевлав Геннадійович

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0002-1305-8397*

Мовчан Ольга Володимирівна

*кандидат медичних наук,
асистент кафедри ортопедичної стоматології
Харківського національного медичного університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4290/>

Підготовка якісних фахівців в галузі стоматології серед студентів-іноземців має важливе значення для підвищення престижу нашого університету серед вищих закладів медичної світової освіти та отримання конкурентоспроможних лікарів на ринку медичних послуг. Завдяки цьому, ми зможемо залучати більшу кількість бажаючих отримувати освіту у нашому вузі, а це додаткові кошти, які можуть бути використані для підвищення стимуляції якості викладання, проведення високоякісних наукових досліджень з провадженням їх результатів у практичну медицину і тим підвищення якості вітчизняного рівня медичних послуг. Данна концепція відповідає стратегії розвитку медичної освіти в Україні, а саме в ній вказується на необхідність готувати лікарів фаховими, етичними, вмотивованими, вищий заклад освіти має бути місцем створення нових ідей та пошуку нових знань, тому якість підготовки важливіша за кількість і медична освіта повинна базуватися на найновіших здобутках медичної науки [1].

З урахуванням різного рівня мовної та загальної підготовки абітурієнтів з різних країн, з метою підвищення їх підготовки можливо використовувати різні сучасні методи викладання, які допоможуть легше освоювати дисципліну. Ці методи повинні бути більш візуалізованими та наочними, що дозволить більш зрозуміти студентам предмет, який вони вчать не на рідній мові. Одним з таких методом, ще є більш дієвим – оптимізація навчання іноземних студентів, і вирішення описаної вище проблеми за допомогою технології «mind mapping». Вона дозволяє структурувати великі обсяги інформації у вигляді ментальних карт.

Ментальні карти – це техніка візуалізації мислення; спосіб запису, за допомогою списків та схем (наприклад, «дерева» або діаграм зав'язків). Головна відмінність ментальних карт від інших способів візуалізації полягає в тому, що ментальні карти активізують пам'ять.

Діаграма зав'язків реалізується у вигляді дерева схеми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, пов'язані гілками, що відходять від центрального поняття чи ідеї [1].

Ментальні карти вносять третій вимір до процесу запам'ятовування – інформацію в них зручно організовувати, а її елементи легко пов'язуються між собою. Карти «оживляють», візуалізують, фіксують інформацію за допомогою різних прийомів (картинок, значків, кольорів, контурів та ін.). Це дуже допомагає як при запам'ятовуванні так і при відтворенні її.

Щоб намалювати ментальну карту потрібно:

1. Взяти аркуш паперу і записати в центрі одним словом головну тему, якій присвячена карта. Укласти її в замкнутий контур.
2. Від центральної теми провести гілки та розмістити на них ключові слова, які з нею пов'язані.
3. Розширити карту, додаючи до вже намальованих гілок додаткові гілки з ключовими словами, поки тема не буде вичерпана.

При складанні ментальних карт необхідно використовувати центральний образ для якого застосовувати три і більше кольорів. Якомога частіше користуватися графічними образами, надавати зображенню об'єм, а також використовувати опуклі букви. Необхідно варіювати розмірами букв, товщиною ліній і масштабом графіки, прагнучи до того, щоб відстань між елементами інтелект-карти була відповідною, використовувати асоціації; стрілки, коли необхідно показати зв'язки між елементами ментальних карт. Головні лінії можна робити плавними і більш жирними.

Ментальні карти можуть бути присвячені: класифікаціям захворювань, основним етіологічним факторам, ланкам патогенезу, способам діагностики (в т. ч. диференціальної), етапах лікування і т. п. Подібна технологія допомагає не тільки в розумінні та структуруванні матеріалу, але також у засвоєнні специфічної професійної лексики (тим більше мовою-посередником), що також має першорядне значення при підготовці до підсумкової атестації, коли за короткий проміжок часу необхідно повторити великий обсяг інформації. Слід зазначити, що створення ментальних карт – це чудовий посібник і для самих викладачів, що має величезну дидактичну цінність [2].

Велике значення принцип наочності має і при ілюструванні лекційного матеріалу. У медицині досить багато «емоційних» і, часто, образних порівнянь і назв при описі різних синдромів та симптомо-комплексів. Не є винятком і стоматологія. Наприклад, у підручниках можна зустріти такі формулювання: «бочкоподібна форма зубів», «емалеві перлини», «мармурові зуби», порівняння лейкоплакії з «цигарковим папером, наклеєним на слизову оболонку порожнини рота». І це далеко не повний перелік. Саме тому дуже важливо добре ілюструвати подібні описи. Роблячи слайди лекції яскравими, емоційно забарвленими, які добре описують дані порівняння, оскільки саме образна пам'ять є однією з основ більшості мнемотехнік [3].

Велику роль у навчанні англомовних студентів грає також ілюстрування в процесі аналізу теоретичного матеріалу на занятті семінарського типу. З цією метою добре підходять маркерна дошка (за допомогою якої викладач може зобразити необхідний приклад, малюнок, діаграму, формулу тощо в режимі «реального часу»), а також наочні посібники.

Таким чином, застосування сучасних, інноваційних, інтерактивних освітніх технологій є виправданим, ефективним та необхідним способом оптимізації процесу навчання іноземних студентів, особливо якщо йдеться про спеціальні дисципліни.

Література:

1. https://moz.gov.ua/uploads/1/8475-medical_education_analytics.pdf
2. Okada A. Knowledge cartography: software tools and mapping techniques. / A. Okada, Shum S. Buckingham, T. Sherborne T. – London: Springer Ltd, 2008.
3. Carlos, E. Medina-De la Garza, Marisela, Garcia-Hernandez, Maria, de los Ingeles Castro-Corona. (2013). Visual mnemonics for serum protein electrophoresis. *Med. Educ. Online*, 18 (10). doi: 10.3402/meo.v18i0.22585.

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНИХ РОЗЛАДІВ У ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ З ХРОНІЧНОЮ ІШЕМІЄЮ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

Яркова Світлана Володимирівна

*кандидат медичних наук, Навчально-науковий медичний центр
Університетська клініка Запорізького державного
медичного університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4210/>

Когнітивні розлади – одна з найпоширеніших і значних проблем у сучасній неврології. Кількість пацієнтів з цією патологією збільшується щороку, і вони потребують максимально ранньої діагностики та лікування. За даними Товариства боротьби із хворобою Альцгеймера (Alzheimer's Society), 5-20% осіб віком старше 65 років мають помірні когнітивні порушення (ПКП). Це не є деменцією, але у більшості випадків ПКП прогресують і з часом

трансформуються у деменцію [1, 2]. В Європі на деменцію страждають приблизно 5% населення у віці після 65 років і 25% населення після 85 років. Згідно з прогностичними даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) кількість хворих на деменцією до 2050 року становитиме 115,4 млн. осіб. У світі деменція – це одна з основних причин інвалідності та залежності в осіб похилого віку, яка має медичний, соціальний та психологічний вплив на пацієнтів, їх родичів та суспільство в цілому [1]. Особливо важливим є те, що майже 60% пацієнтів з деменцією нині проживають у країнах з низьким і середнім рівнем достатку. Очікується, що близько 70 % нових випадків деменції буде діагностовано саме у цих країнах [3]. Це пов'язано зі зростанням у популяції частки осіб у віці старше 65 років. У даний час у світі особи похилого та старечого віку становлять 15% населення. Ситуація в Україні цілком відповідає світовим тенденціям [4].

З огляду на ці статистичні показники, зараз в усьому світі велика увага приділяється проблемі помірних когнітивних порушень (ПКП), які є проміжними між віковими змінами когнітивних функцій і деменцією. ПКП зустрічаються у популяції у 3-4 рази частіше, ніж деменція. Практичне значення дослідження ПКП визначається тим, що діагностика і своєчасне лікування на цій стадії може відстрочити розвиток деменції і поліпшити прогноз.

Мета роботи: Оптимізація методів діагностики ПКП і профілактики деменції у осіб з хронічною ішемією головного мозку.

Матеріали та методи. Було обстежено 158 хворих з хронічною ішемією головного мозку віком від 60 до 74 років (медіана віку 66 (64-70) років), яким було проведене нейропсихологічне тестування (шкали Mini Mental State Examination (MMSE), Монреальської шкали (MoCA)).

Результати. У хворих з хронічною ішемією головного мозку реєструвалися різноманітні дисмнестичні порушення. Характерним було зниження продуктивності узагальнень, рівня довільного запам'ятовування матеріалу. Спостерігався так званий «платоподібний» варіант запам'ятовування. Відмічалось зниження рівня відстроченого і безпосереднього відтворення, зниження селективності, зниження концентрації уваги. Об'єктивно порушення когнітивної сфери були підтверджені нейро-психологічним тестуванням.

Серед обстежених пацієнтів 25 (15,82%) не мали когнітивних порушень, а 133 (84,17%) пацієнти мали когнітивні порушення. Середній показник за шкалою MMSE становив – 25,00 (25,00 - 26,00) балів, за шкалою MoCA – 23,00 (22,00 - 25,00). При оцінюванні за шкалою MMSE порушення когнітивних доменів розподілялася наступним чином: порушення аллопсихічної орієнтації були виявлені у 9,49%, порушення уваги та рахування – у 89,87%, порушення пам'яті – у 96,20% хворих. За шкалою MoCA у 95,57% пацієнтів були виявлені порушення оптико-просторової діяльності, у 25,32% пацієнтів були зареєстровані порушення абстрактного мислення.

Висновок. Дослідження показало, що з погляду на значну поширеність ПКП у популяції, різноманітність їх проявів та велике прогностичне значення, діагностика і лікування ПКП на початкових стадіях є актуальними для профілактики деменції, а також сприяють адаптації цих хворих у суспільстві та родині.

Список використаних джерел:

1. WHO (2021) Dementia. <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia>
2. <http://www.alzheimers.org.uk/about-dementia/types-dementia/mild-cognitive-impairment-mci>
3. Митченко Е. И., Мамедов М. Н., Колесник Т. В., Деев А. Д. Современный профиль факторов риска сердечно-сосудистых заболеваний в городской популяции Украины. *Украинский кардиологический журнал*. 2013. – Додаток 4. *Матеріали XIV Національного конгресу кардіологів України*. С. 76-83.
4. Чабан О. С. Когнітивні порушення, пов'язані з віком: «тиха» епідемія, що загрожує людству. *Медична газета «Здоров' України 21 сторіччя»* 2020. № 23 (492), С. 50.

Фармацевтичні науки

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ НОВИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА ОСНОВІ ПРИРОДНОЇ СИРОВИНИ

Замкова Альона Вікторівна

кандидат біологічних наук,

доцент кафедри технології ліків,

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-8647-9301

Борисюк Ірина Юрївна

доктор фармацевтичних наук, доцент,

завідувач кафедри технології ліків,

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-2824-9118

Молодан Юлія Олегівна

асистент кафедри технології ліків,

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0002-2594-8274

Бахду Мохаммад

студент 5 курсу, міжнародного факультету,

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4272/>

У зв'язку зі зниженням тривалості життя, а також збільшенням темпів захворюваності серед дорослих та дітей, збереження та зміцнення здоров'я населення пріоритетними принципами охорони здоров'я залишаються забезпечення населення ефективними лікарськими засобами, тому важливим є пошук нових біологічно активних субстанцій природного походження для отримання на їх основі лікарських засобів, а також раціональне використання наявної природної ЛРС. Лікарські препарати на основі рослинної сировини затребувані як в сучасній медицині, так й в фармації та косметології. Одна з потреб фармацевтичної науки направлена на забезпечення населення країни безпечними та ефективними лікарськими засобами, що будуть виявляти мінімальну шкоду на організм людини. Ефективність фітотерапії розповсюджених захворювань людини можна збільшити за рахунок виробництва принципово нових вискоєфективних та безпечних лікарських засобів, які б поєднували специфічність дії при певних захворювань та могли бути використанні в корегуванні різних типів патологій. Соціальна сфера країни в галузі охорони здоров'я забезпечується значною мірою впровадженням

вітчизняних оригінальних препаратів. Перевагами препаратів на рослинній основі є більш просте виготовлення, дешевизна та щорічна відновлюваність природньої сировини. Завдяки особливостям своєї дії фітопрепарати використовуються для лікування дітей, вагітних жінок та при грудному вигодовуванні. Можливо тривале їх застосовування, особливо при хронічних захворюваннях.

Отже, препарати на рослинній основі є більш прості у виробництві, з дешевою та щорічно відновлювальною природньою сировиною, це робить їх затребуваними для розробки нових лікарських засобів широких верст пацієнтів навіть для вагітних жінок та при грудному вигодовуванні і лікування дітей.

Список використаних джерел:

1. Романюк Б. П. Лікарські рослини та їх сировина, які містять біологічно активні речовини / Б. П. Романюк, В. М. Фролов, Я. А. Соцька // Проблем и екологічної та медичної генетики і клінічної імунології. – 2017. – С. 46-64.
2. Лікарські засоби рослинного походження у клінічній практиці і народній медицині. / Гарник Т. П. та інш. Житомир, 2017 р. – 500 с.: іл.
3. Фітотерапія та ароматерапія : метод. вказ. до проведення практ. занять для магістрів 1-го курсу IV мед. фак-ту / упоряд. А. Г. Істомін, О. Л. Сивенко, О. В. Резуненко та ін. – Харків : ХНМУ, 2020. – 24 с.
4. Шостак Т. А. Застосування рослинних субстанцій в якості активних фармацевтичних інгредієнтів / Т. А. Шостак, Т. Г. Калинюк, Н. І. Гудзь // Фітотерапія. – 2014. – № 3. – С. 63-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fch_2014_3_18

М'ЯСНА ТА РИБНА ПРОДУКЦІЯ ЯК ФАКТОР ПОШИРЕННЯ БОТУЛІЗМУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Авраменко Наталія Олексіївна

кандидат ветеринарних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: 0000-0002-1920-5757

Омельченко Ганна Олексіївна

кандидат ветеринарних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: 0000-0001-9389-8400

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4182/>

Ботулізм не відноситься до числа інфекційних хвороб, які часто зустрічаються, проте його важкий перебіг, труднощі діагностики в перші дні захворювання і висока летальність не дозволяють ставитися до цієї проблеми як до другорядної. Випадки ботулізму в Україні реєструються щорічно. На всій території є регіони з чітко визначеними ландшафтними особливостями, де ймовірність виникнення спалахів дуже висока. Основними територіями ризику є південно-східний та західний регіони України і Черкаська область. У північних та південних регіонах України захворювання на ботулізм зустрічаються рідко. У групі ризику виділено наступні продукти харчування, з якими пов'язані випадки захворювання на ботулізм: консервовані м'ясні вироби та рибопродукти, консерви та пресерви, спеції, вироби з птиці, продукція, упакована під вакуумом, кулінарні вироби [1, 2, 3].

Ретроспективний аналіз захворюваності на ботулізм за 2002-2022 роки в Полтавській області показує, що захворюваність реєструвалася практично щорічно. За результатами аналізу оперативних повідомлень Держпродспоживслужби, відзначається погіршення санітарно-епідемічної ситуації щодо захворюваності на ботулізм. Особливе занепокоєння викликає збільшення кількості захворювань, які пов'язані із вживанням рибної продукції, зокрема промислового виробництва, придбаної в місцях організованої торгівлі, супермаркетах та інших торгівельних об'єктах.

На Полтавщині існувала потужна рибопереробна галузь, і жодного випадку ботулізму, пов'язаного із промисловим виробництвом в'яленої та вудженої риби за ці роки зареєстровано не було. Держава ретельно перевіряла виробників. Існував потрійний контроль: виробничий, ветеринарної та державної санітарно-епідеміологічної служби. На сьогодні все це зруйновано, що породило безвідповідальність бізнесу і незахищеність інтересів споживачів.

Переважає більшість випадків ботулізму по Полтавській області (71%) була пов'язана із вживанням в'яленої та копченої риби домашнього виготовлення; м'ясних консервів домашнього виготовлення – 20%; м'ясопродуктів, виготовлених в домашніх умовах – 8%, а також були поодинокі випадки харчових отруєнь на ботулізм при домашньому консервуванні грибів (1 %).

Основна причина загострення ситуації із захворюваністю на ботулізм коїться в недотриманні технології виробництва, зберігання і реалізації харчових продуктів, втрата культури виробництва, коли інтереси бізнесу затьмарюють гарантії безпеки споживачів, нехтування правилами санітарії та гігієни. Інша причина – накладений частковий мораторій на перевірку об'єктів виробництва, коли супермаркети й інші реалізатори харчових продуктів могли перевірятися лише 1 раз на 5 років, а підприємства з переробки рибної продукції тільки раз на 3 роки. Через російську військову агресію, масові руйнування інфраструктури, припинення проведення планових заходів державного нагляду (контролю) операторів ринку, особливо з настанням літнього сезону збільшує ризик ускладнення санітарно-епідеміологічної ситуації щодо гострих кишкових інфекційних захворювань та харчових отруєнь.

Список використаних джерел:

1. Кравцова О. Л., Яненко У. М., Марчук О. О., Сорокіна Н. Г., Кос'янчук Н. І. (2020). Вивчення епідеміологічної ситуації в Україні щодо ботулізму. *Український часопис ветеринарних наук*, 11(2): 63-71, <https://doi.org/10.31548/ujvs2020.02.006>
2. Tryhlib, V.I., Palatna, L.O., Vygovska, O.V., Trohimovych, L.P. & Arseneva, N.V. (2016). Botulizm: osoblyvos perebihu. Vypadky z praktyky [Botulism: features of the course. Case studies]. *Novos medycyny i farmacii*, 12:588. (in Ukrainian)
3. Яненко У. М., Кос'янчук Н. І., Сорокіна Н. Г. Ботулізм – небезпечна токсикоінфекція // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Освітньо-наукові аспекти контролю інфекційних хвороб тварин в Україні», 28 листопада 2019 року, Науково-методичний центр ВФПО. Київ, 2019. С. 79-82.

ОТРИМАННЯ МЕЗЕНХІМАЛЬНИХ СТОВБУРОВИХ КЛІТИН З КІСТКОВОГО МОЗКУ П'ЯТИДОБОВОЇ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ КОНЯ ПІСЛЯ ЗАБОЮ

Бокотько Роман Романович

кандидат ветеринарних наук, ст. викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

Савчук Тарас Любомирович

кандидат ветеринарних наук, ст. викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

Кладницька Лариса Володимирівна

доктор ветеринарних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

Білошицький Роман Вікторович

кандидат ветеринарних наук, ст. викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

Мельник Олексій Олегович

кандидат ветеринарних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4200/>

Актуальність проблеми. Стовбурові клітини, також відомі як штамові клітини – це первинні клітини, що зустрічаються в усіх багатоклітинних організмах. Ці клітини можуть самовідновлюватися шляхом поділу клітини, а також можуть диференціюватися в досить велику кількість спеціалізованих типів клітин. Стовбурові клітини – це особлива група недиференційованих клітин, що мають дві фундаментальні властивості: здатність до самовідновлення і до диференціювання в спеціалізовані тканини. Відомим джерелом стовбурових клітин є кістковий мозок тварини, з якого починається історія успішного застосування стовбурових клітин у ветеринарній медицині. Стовбурові клітини з кісткового мозку та периферичної крові найчастіше використовують, як у ветеринарній так і гуманній медицині.

Мета роботи: дослідити та встановити можливість використання післязабійного п'ятидобового кісткового мозку коня, як джерело стовбурових клітин; визначити придатність отриманого біоматеріалу для виділення стовбурових клітин, шляхом аналізу індексу проліферації та тривалості життя культивованих клітин.

Результати дослідження. Кістковий мозок отримували зі стегнової кістки коня, віком 8 років, який був підданий забою в умовах забійного пункту м'ясопереробного підприємства. Кістковий мозок відбирали за допомогою стерильного пінцета у стерильну пробірку, заповнену 0,25 % розчином трипсину (співвідношення об'єму кісткового мозку до розчину трипсину – 10:1), та ставили на 24 год у холодильник (t +4 °С) з метою здійснення ферментативної дезагрегації. Після дезагрегації кісткового мозку культивування клітин здійснювали в CO₂-інкубаторі у чашках Петрі (d=30мм) за стандартною методикою шляхом багаторазового пасажування після формування моношару.

Під час культивування суспензії клітин, отриманих із післязабійного кісткового мозку коня, встановлено, що колонії клітин почали з'являтися на 4 добу після висівання. Пасажування клітин з використанням 0,25 % розчину трипсину-версену та висівання їх у нові матраци сприяло нарощуванню біомаси клітин. Встановлено, що стовбурові клітини, виділені із післязабійного кісткового мозку коня, володіють високою здатністю до розмноження, що підтверджують показники індексу проліферації трьох послідовних пасажів. Таким чином, післязабійний кістковий мозок коня може бути використаний, як джерело стовбурових клітин. Отриманий біоматеріал може бути використаний для отримання стовбурових клітин навіть через 100 годин після забою тварини, що є вкрай важливим, як для транспортування алогенних мезенхімальних стовбурових клітин після забою на 5 добу коня, так і для зберігання в рідкому азоті – 196 для подальшого використання за різної етіології у тварин.

Висновки:

1. Післязабійний кістковий мозок коня може бути використаний для напрацювання біологічного матеріалу з метою подальшого його застосування за різних патологічних станів та синдромів у тварин.

2. За допомогою даного способу вдається технічно спростити техніку отримання кісткового мозку у коней, яка не потребує проведення розрізу тканин, мінімізує травматизацію тканин та період реабілітації тварини після хірургічного втручання для отримання кісткового мозку, а також зменшує час виконання маніпуляції та її вартість

Список використаних джерел:

1. Бокотько Р. Р., Мазуркевич А. Й., Кладницька Л. В. Харкевич Ю. О., Савчук Т. Л., Пасніченко О. С., Данілов В. Б. Патент України на корисну модель № 147375 МПК G01N 1/00 (2021.01). Спосіб отримання мезенхімальних стовбурових клітин з переродженого кісткового мозку великої рогатої худоби; заявник і патентовласник Національний університет біоресурсів і природокористування України. № и 2020 06508; заявлено 08.10.2020; опубліковано 05.05.2021. Бюл. № 18.

2. Клітинні технології у ветеринарній медицині: навчальний посібник / А. Й. Мазуркевич, В. В. Ковпак., Ю. О. Харкевич, М. О. Малюк, Р. Р. Бокотько. – Київ, НУБіП України – 2020. – 136 с.

3. Мазуркевич А. Й., Малюк М. О., Ковпак В. В., Кладницька Л. В., Харкевич Ю. О., Бокотько Р. Р., Савчук Т. Л. Протокол отримання мезенхімальних стовбурових клітин у дрібних домашніх тварин (кріль, собака, кіт) [нормативний документ]. 2020. – 24 с.
4. Мазуркевич А. Й., Харкевич Ю. О., Бокотько Р. Р., Пасніченко О. С., Савчук Т. Л., Данілов В. Б. Патент України на корисну модель № 142606 МПК А61D 99/00 (2020.01). Спосіб отримання мезенхімальних стовбурових клітин з кісткового мозку п'ятидOBOVОЇ стегнової кістки ВРХ після забою із високою проліферативною активністю; заявник і патентовласник Національний університет біоресурсів і природокористування України. № и 2019 07540; заявлено 05.07.2019; опубліковано 25.06.2020. Бюл. № 12.
5. Харкевич Ю. О. Післязабійний кістковий мозок великої рогатої худоби – перспективне джерело стовбурових клітин / Ю. О. Харкевич, Р. Р. Бокотько, А. Й. Мазуркевич, В. В. Ковпак, М. О. Малюк, А. В. Грищук / Ветеринарія, технології тваринництва та природокористування. – 2020. – Вип. 5. – С. 206-210.

ВМІСТ ПАЛЬМІТИНОВОЇ КИСЛОТИ У ЛІТНІЙ ТА ЗИМОВИЙ ПЕРІОД У КОРІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ТОНУСУ АВТОНОМНОЇ НЕРВОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ

Грищук Ігор Андрійович

*аспірант, Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2571-6876*

Карповський Валентин Іванович

*доктор ветеринарних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3858-0111*

Грищук Андрій Вікторович

*кандидат ветеринарних наук, доцент,
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка, м. Миргород, Україна
ORCID: 0000-0002-4608-337X*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4270/>

Актуальність. Пальмітинова кислота одна з найбільш поширених насичених жирних кислот у організмі корови. Вона виконує роль носія джерела енергії для тварини. Забезпечує підтримання співвідношення насичених і ненасичених жирних кислот [1]. Залежно від впливу навколишнього середовища може мати різну концентрацію. Особливо це стосується тварини що мають різний тонус автономної нервової регуляції. Це пояснюється зміною метаболічних процесів під регулюванням відділів симпатичної і парасимпатичної нервової системи [2, 3].

Мета. Дослідити вміст пальмітинової кислоти у корів різного тонусу автономної нервової регуляції в зимовий та літній період.

Матеріали і методи. Дослідження проводилися на коровах породи українська чорно-ряба III і IV лактації. Дослідні групи формували по методиці Баєвського. Від тварини на дослідження відбирали крові стабілізовану гепарином. З крові отримували плазму з якої потім екстрагували ліпіди методом Фолча. Індифікацію жирних кислот проводили методом газової хроматографії.

Результати дослідження. Серед дослідних груп тварин залежно від пори року відмічається зростання пальмітинової кислоти у літній період у нормотоніків до $24,48 \pm 0,44$, симпатотоніків $23,30 \pm 0,21$, ваготоніків $23,82 \pm 0,04$ та зменшення її концентрації у зимовий $17,59 \pm 0,46$, $18,04 \pm 0,16$, $20,54 \pm 0,16$ відповідно ($p \leq 0,01$; $p \leq 0,001$)

Висновки. Тонус автономної нервової системи має вплив на вміст пальмітинової кислоти в плазмі крові корів, у літній та зимовий період. Було виявлено достовірні відмінності між результатами хроматографічного дослідження у дослідних груп тварин у літній та зимовий період ($p \leq 0,01$; $p \leq 0,001$).

Список літератури:

1. Duan, H., Cai, X., Luan, Y., Yang, S., Yang, J., Dong, H., ... & Shao, L. (2021). Regulation of the autonomic nervous system on intestine. *Frontiers in Physiology*, 12.
2. Lymperopoulos, A., Suster, M. S., & Borges, J. I. (2022). Short-Chain Fatty Acid Receptors and Cardiovascular Function. *International Journal of Molecular Sciences*, 23(6), 3303.
3. Młynek, K., Danielewicz, A., & Strączek, I. (2021). The effect of energy metabolism up to the peak of lactation on the main fractions of fatty acids in the milk of selected dairy cow breeds. *Animals*, 11(1), 112.

ЕПІЗООТОЛОГІЯ ТРИХУРОЗУ ОВЕЦЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Петренко Максим Олександрович

здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID: 0000-0002-5275-9401

Науковий керівник: Євстаф'єва Валентина Олександрівна

доктор ветеринарних наук, професор,

Полтавський державний аграрний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4204/>

Актуальність. Встановлено, що гельмінтози овець є важливою проблемою ефективного розвитку вівчарства, де трихуроз, спричинений нематодами *Trichuris* spp., є одним з поширених гельмінтів, що паразитує у товстому кишечнику овець [1, 4, 5].

Наукова література повідомляє, що інвазії, спричинені *Trichuris ovis*, зазвичай, перебігають безсимптомно, але за високої інтенсивності інвазії розвивається тяжкий перебіг, який супроводжується порушенням роботи органів травлення, анорексію, анемію, іноді – загибеллю. Однією з причин широкого поширення трихурузу серед диких та домашніх жуйних тварин, згідно проведених досліджень, є сприятливі умови навколишнього середовища для розвитку яєць паразитів, їх висока стійкість до несприятливих факторів, а також прямий шлях розвитку [2, 3, 6].

Тому, актуальним є встановлення поширення трихурузу серед вівцепоголів'я на території України, а також факторів, що впливають на рівень цих показників.

Матеріали і методи досліджень. Моніторингові дослідження щодо поширення трихурузу серед вівцепоголів'я на території України проводили за результатами аналізу статистичних даних звітної документації Державного науково-дослідного інституту з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи (м. Київ) впродовж 2016-2020 рр. Визначали за досліджуваний період: середні показники екстенсивності трихурузової інвазії (EI, %); відсоткове співвідношення гельмінтозів (нематодозів, цестодозів, трематодозів), протозоозів та акарозів у загальній паразитарній патології овець, що зареєстровані в Україні; відсоткове співвідношення виявлених паразитозів у овець, у тому числі й трихурузу.

Результати досліджень. Проведеним аналізом звітної документації встановлено, що на території України у загальній паразитарній патології у овець найбільш поширеними виявилися нематодози (44,02 %) та трематодози (49,85 %). Менший відсоток припадав на цестодози (2,66 %) та протозоози (3,3 %). Мінімальні значення встановлено за акарозів (0,17 %) (рис. 1).

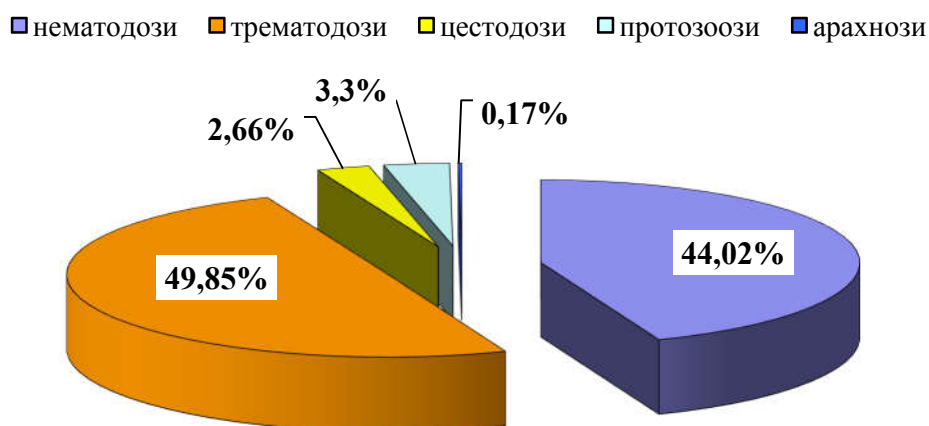

Рис. 1. Відсоткове співвідношення гельмінтозів, протозоозів та акарозів у овець, що зареєстровані на території України

При аналізі видів паразитозів, що були зареєстровані за досліджуваний період на території України встановлено, що найчастіше виявляли еймеріоз (54,89 % випадків), фасціольоз (44,35 %) та стронгілоїдоз (30,94 %) (рис. 2).

Менший відсоток припадав на бабезіоз (22,28 %), анаплазмоз (17,94 %) та стронгілідози органів травлення (14,48 %). Також незначний відсоток припадав на дикроцеліоз (6,8 %), саркоптоз (4,89 %) та монієзіоз (2,16 %). Мінімальні значення інвазованості овець виявлено за парамфістоматидозів (0,49 %) та трихурузу (0,18 %).

Аналізуючи вихідні дані можна зазначити, що середня інвазованість овець збудником трихурузу становить 0,29 %, за коливань від 0,15 до 10,0 % (рис. 3).

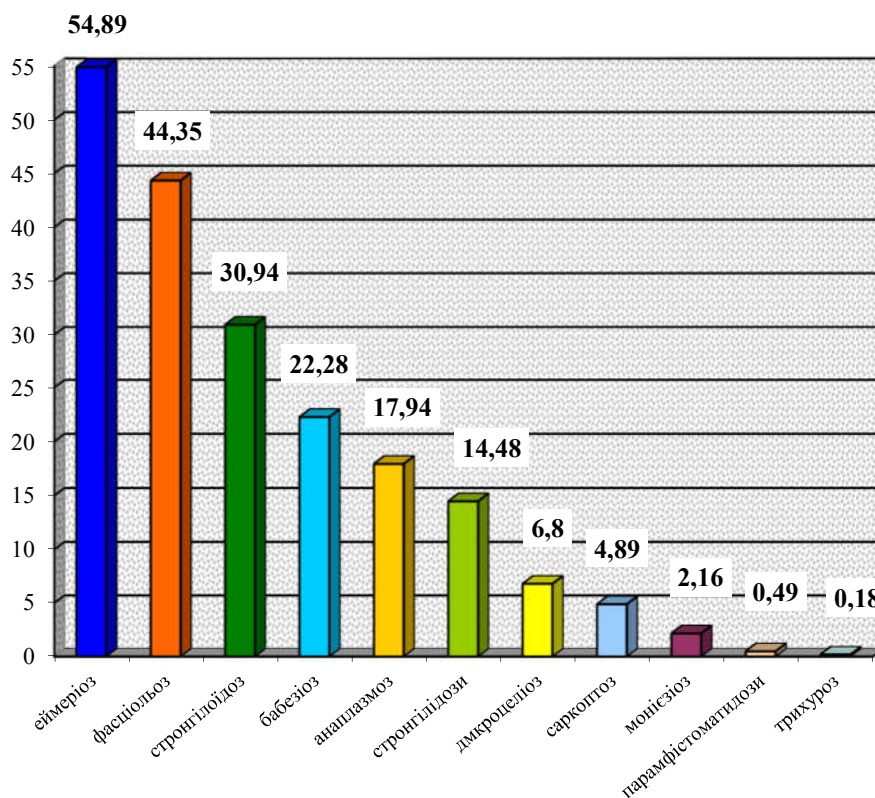

Рис. 2. Відсоткове співвідношення виявлених паразитозів у овець на території України

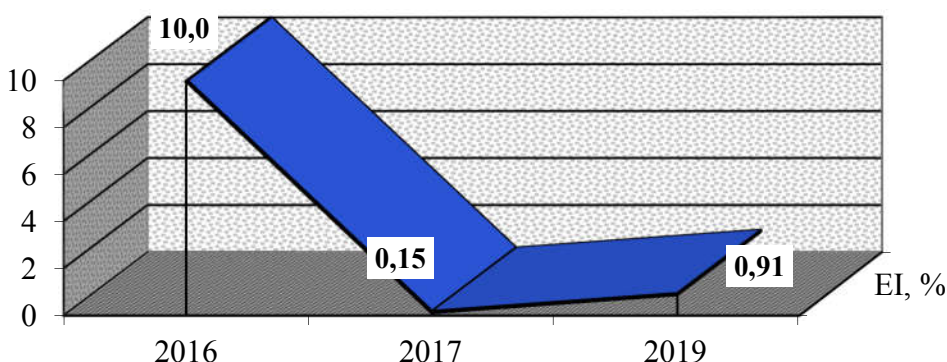

Рис. 3. Показники екстенсивності трихурузної інвазії у вівцегосподарствах на території України

Причому, максимальний показник екстенсивності інвазії (10,0 %) встановлено у 2016 р. Потім, у 2017 р. екстенсивність інвазії знижувалася до 0,15 %, а у 2019 р. – незначно зросла до 0,91 %. Такі незначні показники ураження овець збудником трихуридозу можна пояснити невеликою кількістю проведених копроскопічних досліджень на відміну від інших паразитозів. Також можна відмітити, що у 2018 та 2020 рр. дослідження на трихуридоз не проводилися, що також значно впливає на середній показник інвазованості тварин.

Висновок. Встановлено, що трихуридоз овець є паразитозом, який зареєстровано на території України із середнім показником екстенсивності інвазії на рівні 0,29 %, за коливань від 0,15 до 10,0 %. Виявлено, що частка трихуридозу серед інших гельмінтозів, протозоозів та акарозів овець становить 0,18 %.

Список використаних джерел:

1. Gul, N., & Tak, H. (2016). Prevalence of *Trichuris* spp. in small ruminants slaughtered in Srinagar District (J&K). *Journal of Parasitic Diseases*, 40(3), 741-744. doi:10.1007/s12639-014-0570-z
2. Hendrix, C. M., & Robinson, E. (2017). *Diagnostic parasitology for veterinary technicians*, 5th ed.; Elsevier Inc.: Amsterdam, Netherlands.
3. Jones, K. R. (2021). Trichuriasis in Selected Deer (Cervidae) species: A geographical perspective. *Ruminants*, 1(2), 178-190. doi:10.3390/ruminants1020013
4. Melnychuk, V., Yevstafieva, V., Bakhur, T., Antipov, A., & Feshchenko, D. (2020). The prevalence of gastrointestinal nematodes in sheep (*Ovis aries*) in the central and south-eastern regions of Ukraine. *Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences*, 44(5), 985–993. doi:10.3906/vet-2004-54
5. Trambo, S. R., Shahardar, R. A., Allaie, I. M., Wani, Z. A., & Bushra, M. S. (2015). Prevalence of gastrointestinal helminth infections in ovine population of Kashmir Valley. *Veterinary World*, 8(10), 1199-1204. doi:10.14202/vetworld.2015.1199-1204
6. Yevstafieva, V. O., Melnychuk, V. V., Kanivets, N. S., Dmitrenko, N. I., Karysheva, L. P., & Filonenko, S. V. (2020). Features of exogenous development of *Trichuris globulosa* (Nematoda, Trichuridae). *Biosystems Diversity*, 28(4), 337-342. doi:10.15421/012042

ОЦІНКА НАСЛІДКІВ АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ НА АГРОЕКОСИТЕМУ З УРАХУВАННЯМ ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ

Ласло Оксана Олександрівна

кандидат сільськогосподарських наук,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID: 0000-0002-0101-4442

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4183/>

Глобальні зміни клімату спричинили непередбачувані трансформації природного середовища і агроecosистеми у цілому. Наслідки температурної мінливості і прогнозованого потепління мають негативний й особливо загрозливий вплив на екосистему і біорізноманіття.

Відмічено, що еволюційні зміни в агроecosистемі утворюються унаслідок нових гідротермічних умов середовища і потребують швидкої адаптації флори й фауни, викликаючи появу нових біологічних видів.

Як зазначають науковці й дослідники, кліматичні зміни природного характеру не перешкоджають функціонуванню екосистем і не гальмують їх функції. Проте антропогенний вплив, особливо зміна агроландшафтів, зменшення кількості водних об'єктів, забруднення довкілля, інтродукція чужорідних інвазивних видів впливають на відновлювальну здатність агроecosистеми і значно гальмує даний процес [3].

Кліматичні зміни спричиняють модифікації у біорізноманітті, унаслідок чого змінюється тривалість вегетаційних періодів сільськогосподарських культур, деякі види рослин перебувають під загрозою зникнення, у небезпеці також ландшафтне біорізноманіття певних ґрунтово-кліматичних зон.

Значних негативних змін і трансформацій зазнають ґрунти, які у наслідок зниження родючості і деградації перетворюються на пустелі, а у сукупності із змінами клімату і біорізноманіття значно впливають на агровиробництво. Тому особливої уваги набувають процеси збалансованого розвитку агроecosистем, що зумовлені адаптацією до змін клімату і у свою чергу позитивно впливатимуть на зниження деградаційних ґрунтових процесів і процесів опустелювання.

Зміни клімату мають як прямий так і опосередкований вплив на ґрунтоутворні процеси і властивості ґрунтового покриву, що доведено у працях В. Докучаєва, проте виникає низка аспектів, які потребують досліджень і уточнень з огляду на зміни режимів температури і вологості, біотичних параметрів ґрунту в біотопі. Враховуючи тривалий процес самовідновлення і регенерації ґрунту, даний ресурс, що характеризується як невідновлювальний, потребує суттєвих енергетичних і матеріальних затрат [2].

Територія України не відноситься до категорій, найбільш уразливих до глобального потепління планети, проте наслідки кліматичних змін ми відчуваємо щороку і масштаби кліматичних коливань дедалі відчутніші у порівнянні із багаторічними метеорологічними показниками та нормами.

За даними Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту, впродовж останніх 20 років в Україні середня температура літнього періоду підвищилася на 0,8-1,5°C, а середня температура січня та лютого – майже на 2,5°C, що спричинило зміни в ритмі сезонних явищ, частоті та силі екстремальних погодних умов.

На території України суттєво змінилася кількість атмосферних опадів, їх інтенсивність та характер випадання. Відмічається їх нерівномірний розподіл у період вегетації рослин, оскільки має місце їх зливовий характер, що призводить до непродуктивного накопичення вологи у ґрунтах поряд із підвищенням температури повітря та зростанням повторюваності й інтенсивності атмосферних і ґрунтових посух.

Значне погіршення агрокліматичних умов впливає на ріст і розвиток культур у період вегетації, а підвищення температурного режиму і посушливість клімату призводить до застосування адаптаційних заходів, у тому числі зміну генетичного потенціалу і властивостей сортів і гібридів культур, що допоможуть знизити негативний вплив клімату на галузь рослинництва і продовольчу безпеку у цілому.

Пошуки адаптивних технологій сьогодення ґрунтовані на моніторингових дослідженнях агроєкосистем із застосуванням геоінформаційних систем і технологій дистанційного зондування Землі для спостережень за кліматичними змінами, змінами довкілля та агроєкосистем у цілому.

У напрацюваннях В. Лялька відмічено проблематику змін клімату, особливо зміни в географічному поширенні екосистем. Ним запропоновано використовувати розрахований за даними сенсора MODIS із супутника TERRA індекс посухи для виявлення можливого просторового зміщення екосистем та їх прогнозування у майбутньому в межах існуючих ландшафтно-кліматичних зон України за впливу подальшого глобального й регіонального потепління. Отримані результати можуть бути підґрунтям для оперативного розроблення адаптаційних заходів у природокористуванні [1].

Отже, зміни агрокліматичних показників, таких як кількість опадів, температура повітря мають значний вплив на фізіологічні процеси росту і розвитку агрокультур, спричиняють значне поширення шкідників і збудників хвороб, впливають на зміну технологічних операцій з обробітку ґрунту, коригують строки сівби і збирання сільськогосподарських культур. Аналіз трендів, що характеризують багаторічні кліматичні показники на території України підтверджують зміщення меж природно-кліматичних зон, що у свою чергу вносить корективи у технологічні процеси агровиробництва та швидку зміну спеціалізації.

Список використаних джерел:

1. Лялько В. І., Єлістратова Л. О., Апостолов О. А. Використання індексу ІД для виявлення можливої трансформації екосистем у типових ландшафтнокліматичних зонах України при сучасному кліматі // Доп. НАН України. 2015. № 3. С. 94-99.
2. Тараріко О. Г., Кучма Т. Л., Ільєнко Т. В., Дем'янюк О. С. Ерозійна деградація ґрунтів України за впливу змін клімату // Агроекол. журн. 2017. № 1. С. 7-15.
3. Furdychko O. I., Demyanyuk O. S. The importance of agroecology in the process of well-balanced agrosphere formation // Agricultural Science and Practice. 2015. Vol. 2. № 1. P. 23-29.

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТИВОВАНИХ СОРТІВ ІНЖИРУ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ

Романюк Василь Васильович

кандидат біологічних наук, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID: 0000-0002-5969-8998

Романюк Оксана Миколаївна

кандидат біологічних наук, Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID: 0000-0003-2956-9412

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4192/>

Інтродукція інжиру звичайного (*Ficus carica* L.) є одним із напрямків розвитку сучасного садівництва України та сприяє збагаченню видового та сортового різноманіття плодкових малопоширених культур [1, 4]. Успішній інтродукції інжиру сприяють створення селекціонерами більш стійких до умов зростання самозапильних сортів, створення та перевірка адаптованої агротехніки вирощування садівниками-аматорами та Ботанічними садами, а також зміна температурного режиму в зимовий період часу на фоні загального глобального потепління клімату, що обумовлює збільшення успішності виживання взимку в умовах відкритого ґрунту [2, 3].

Мета досліджень: дослідити біологічні особливості культивованих сортів інжиру в умовах відкритого ґрунту.

Об'єкт досліджень – сорти інжиру різних груп стиглості, інтродукованих в ґрунтово-кліматичних умовах Лісостепової зони України.

Для вивчення біоекологічних особливостей інжиру та ступеня адаптації до ґрунтово-кліматичних умов території досліджень, нами попередньо відібрано сорти, які вирощуються у господарстві та поділено за строками стиглості.

Ранні сорти – Адріатичний білий, Брунсвік, Далматський білий, Далматський жовтий, Далматський фіолетовий, Кадота, Королівський.

Середньостиглі сорти – Кримський чорний, Медовий.

Пізньюстиглі сорти – Магарачський.

Дослідження біологічних особливостей сортів інжиру здійснювались на території неспеціалізованого приватного господарства, розташованого в селі Рідківці Чернівецького району Чернівецької області.

Нами проведено дослідження біологічних особливостей інтродукованих сортів інжиру в умовах відкритого ґрунту.

Встановлено, що більшість досліджуваних сортів інжиру належать до ранньої групи стиглості, що дозволяє забезпечити необхідні умови для розвитку генеративної сфери, плодоношення та успішної зимівлі. Всі представлені сорти належать до столової форми використання і мають хороші смакові якості плодів. Вирощування пізньюстиглих та частково середньостиглих сортів є не доцільним, оскільки формуються плоди з недостатніми показниками споживчої якості на фоні успішної перезимівлі.

Нами досліджено, що найкращими показниками за сукупністю проаналізованих параметрів, які визначають їх споживчі властивості, володіють сорти Медовий – 4.8 бали з максимальних 5, а також Далматський жовтий та білий – по 4,7 бали. В процесі культивування виявлено, що більшість апробованих сортів характеризуються високим ступенем зрілості плодів, що визначає перспективи їх вирощування на даній території. Окремі сорти – Магарачський, Кримський чорний та Медовий відзначаються середнім ступенем зрілості плодів, що необхідно враховувати при їх культивуванні.

Нами досліджено способи розмноження інжиру. Встановлено, що використання сіянцевого способу є неефективним. Це зумовлено рядом чинників: низькими посівними якостями насіння, істотним збільшенням тривалості онтогенезу та пізнішими термінами вступу у фазу плодоношення, а також частковою втратою сортових властивостей.

Виявлено, що для отримання необхідної кількості якісного посадкового матеріалу доцільно застосовувати метод живцювання як спосіб вегетативного розмноження. Нами встановлено, що найвищими показниками успішності приживлення характеризуються сорти Магарачський, Далматський фіолетовий та Брунsvік – по 80 %. Найменші значення нами відмічені для сортів Медовий – 50%, а також Адріатичний білий та Королівський – по 60%.

Сформований посадковий матеріал має відповідні морфометричні параметри та володіє високою (50% сортів) і середньою (також 50% сортів від загальної кількості) морозостійкістю.

Встановлено, що для зниження наслідків впливу негативних факторів в зимовий період часу рослини доцільно культивувати у кущовій життєвій формі з кількістю пагонів від трьох (сорти Кадота, Королівський) до семи-дев'яти (для сортів Далматський фіолетовий, Медовий та Магарачський), що дозволяє компенсувати втрати в окремі роки певної кількості надземних пагонів. Виявлено, що всі сорти характеризуються середніми показниками стійкості до хвороб та шкідників, які проявляються в даних насадженнях. Тривалість вегетаційного періоду в умовах досліджуваного регіону становить 180-190 днів

для сортів ранньої групи стиглості та 200-215 днів для пізньостиглих сортів інжиру.

Таким чином, вирощування інжиру у відкритому ґрунті в ґрунтово-кліматичних умовах досліджуваної території є одним з перспективних напрямків сучасного садівництва, який ґрунтується на враховуванні сукупності господарсько-біологічних особливостей сортів та культури, ґрунтово-кліматичних умов та застосування апробованої агротехніки вирощування, яка максимально враховує потреби рослин в комплексі факторів зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Клименко С. В. Нетрадиційні плодові рослини у світлі адаптивного садівництва // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення в загальноосвітній вищій школі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: Друкарська майстерня, 2008. С. 163-164.
2. Красовський В. В. Первинне інтродукційне випробування *figus carica* L. у Лісостепу України / В. В. Красовський // Ботанічні сади: проблеми інтродукції та збереження рослинного різноманіття: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2013. 140 с.
3. Меженський В. М. Нетрадиційні ягідні культури: рекомендації з селекції та розмноження / В. М. Меженський, Л. О. Меженська, Б. Є. Якубенко. К.: ЦП «Компринт», 2014. 119 с.
4. Черевченко Т. М. Збереження та збагачення рослинних ресурсів шляхом інтродукції, селекції та біотехнології: монографія / [Черевченко Т. М., Рахметов Д. Б., Гапоненко М. Б. та ін.]; відп. ред. Т. М. Черевченко. К.: Фітосоціоцентр, 2012. 432 с.

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РОСЛИН ЗАБРУДНЕННЮ ВАЖКИМИ МЕТАЛАМИ

Брикун Анастасія Андріївна

*магістранка, Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління*

Науковий керівник: Риженко Наталія Олександрівна

*доктор біологічних наук, професор, Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4313/>

У разі наростаючого погіршення екологічної ситуації дедалі більше уваги привертає проблема забруднення біосфери металами. Серед забруднювачів біосфери, що становлять найбільший інтерес для різних служб контролю її якості, метали належать до найважливіших. Значною мірою це пов'язано з біологічною активністю багатьох із них. Газопилові викиди підприємств та автотранспорту створюють потужні техногенні потоки токсичних речовин, у тому числі метали на поверхню ґрунтів та рослин, викликаючи їх забруднення.

Прискорений розвиток хімічної промисловості у ХХ ст. пояснюється прагненням компенсувати нестачу традиційно використовуваних природних матеріалів і продуктів, а також створити нові синтетичні речовини, що перевершують природні сполуки за споживчими властивостями або відрізняються більш широким спектром областей застосування. Ці цілком природні в умовах безперервного зростання населення планети.

Забруднення довкілля є глобальною проблемою. Одним з його найважливіших чинників є забруднення важкими металами. Початок досліджень механізмів стійкості рослин до важких металів відноситься до 50-х років минулого століття, коли вперше за цілим рядом фізіологічних показників та процесів були виявлені відмінності між рослинами, що ростуть на забруднених і не на забруднених металами ґрунтах.

Здатність рослин виростати в умовах забруднення металами навколишнього середовища забезпечується наявністю у них широкого спектру різноманітних механізмів, що діють на різних рівнях організації рослинного організму [1]. Ці численні механізми відповідають, як прийнято вважати, двом різним стратегіям виживання організмів в умовах стресу: "уникнення" (avoidance), коли рослина тим чи іншим чином обмежує надходження токсичних іонів у клітині, або "стійкості" (tolerance) – стратегії, пов'язаної з дією внутрішньоклітинних механізмів їхньої детоксикації [2].

Механізми уникнення включають позаклітинне осадження металів у ризосфері, зменшення всмоктування іонів відбувається за рахунок виділення клітинами кореня різних хелаторів, сорбцію важких металів клітинною стінкою [3]. До клітинних механізмів стійкості відносять видалення токсичних іонів через плазмалемму в апопласт, зв'язування та знешкодження токсичних іонів у цитоплазмі різними хелаторами, компартиментацию вільних іонів та комплексів у вакуолю [4]. Зв'язування та знешкодження токсичних іонів у цитоплазмі різними хелаторами, компартиментацию вільних іонів та комплексів у вакуолю. Важливу роль металостійкості грає також антиоксидантна система клітини.

Таким чином, проблеми боротьби із забрудненням оточуючого середовища важкими металами тісним чином пов'язані зі стійкістю рослин до впливу важких металів. Вивчення механізмів уникнення та стійкості рослин до негативного впливу та їх селекція постають важливими напрямками подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Тихомирова В. Я. Влияние агрохимических средств на содержание химических элементов в растениеводческой продукции // Агрохимия. 2003. № 12. – С. 66-71.
2. Zhang WJ. Global pesticide consumption and pollution: with China as a focus / WJ. Zhang, FB. Jiang, JF. Ou // Proceedings of the International Academy of Ecology and Environmental Sciences. – 2011 – Vol. 1 – №2 – P. 125-144.
3. Dahmani-Muller H. Strategies of heavy metal uptake by three plant species growing near a metal smelter / H. Dahmani-Muller, F. Van Oort, B. Gelie, M. Balabane // Environmental Pollution. – 2000. – Vol. 109. – P. 231-238.
4. Adriano D. C. Trace Elements in Terrestrial Environment: Biogeochemistry, Bioavailability, and Risks of Metals / D. C. Adriano, C. Adriano Domy, D. C. Adriano The. Book Description: Springer-Verlag New York Inc., United States, 2001. – 867 p.

SCREENING FOR MICROORGANISMS OF THE SPECIES AEROCOCCUS VIRIDANS WITH LACTATE OXIDASE ACTIVITY

Gennadiy Nikolaevich Kremenchutskyy

Doctor of Medical Sciences, Dnipro State Medical University

ORCID: 0000-0003-4402-3311

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4206/>

Introduction. The discovery of the microorganism *Aerococcus viridans* is associated with the research of Williams, Hirsch and Cowan [1]. Deibel и Niven [2] noted their resemblance to *Gaffkya homari*, causative agents of infections in lobsters, and with pediococci contaminating canned meats and pickles. As a result of in-depth studies of the taxonomy of these microorganisms, it was proposed to preserve the genus *Aerococcus* [3]. The isolation of aerococci from the objects of the hospital environment is associated with their persistence in these conditions in view of their isolation from "liquid drugs" [4], from the lungs of a patient with suspected tuberculosis [5]. *Aerococcus* contamination of various items in the hospital environment has been shown [6].

In 1965 Gorbunova M. L. [7] isolated cocci from breast milk that inhibit the growth of opportunistic cocci and rod-shaped bacteria. These microorganisms have been classified as *Mycococcus hyperoxydans*. As a result of the exclusion of the genus *Mycococcus* from the international classification [8], these microorganisms were reclassified to the genus "*Aerococcus*", species "*viridans*" [9]. It was found that aerococci produce hydrogen peroxide [10, 11] as a result of the oxidation of lactic acid by NAD-independent lactate oxidase [12].

Aerococci are widely distributed in the environment, where their reservoir is different types of living organisms, including them in the biotopes of their non-sterile shells [13]. Based on their isolation from pathological foci, their role in aerococcal infections is discussed. Recently, the use of MALDI-TOF MS (Matrix Laser Desorption Ionization Time-of-Flight Mass Spectrometry) led to the identification of these isolates as aerococci [14, 15].

The wide distribution of aerococci in the environment and in macroorganisms and their isolation from pathological material during infectious processes makes it possible to assume, on the one hand, the heterogeneity of their population [16], and on the other hand, a violation of the immune status of people with aerococcal infection. Risk factors for systemic *A. viridans* infections (bacteremia/endocarditis) are associated with: granulocytopenia, oral mucositis, prolonged hospitalization, prior antibiotic therapy, invasive procedures, foreign body implantation [17], which makes it possible to consider them as conditionally pathogenic bacteria.

The use of sophisticated instrumental methods for the identification of aerococci, such as (MALDI-TOF MS), is possible after the bacteriological method of isolating aerococci on standard nutrient media and their biochemical identification. We propose a preliminary stage that allows us to simplify and improve the accuracy in the isolation and identification of aerococci.

Materials and methods. For the isolation and preliminary identification of aerococci from the external environment and macroorganisms, the method was used [18]. For this, a selective indicator medium (IM) was used. [19]. The composition of the medium included (g per 1 liter of water): potassium iodide – 0.4, soluble starch – 10.0, nutrient agar – 30.0. Inoculation was performed and plates were incubated at 37°C for 24-48 hours until colonies appeared. To account for the indicator reaction (IR), 5 ml of 10% H₂SO₄ was applied to the dish surface. After 3-5 minutes, the IR was recorded in the form of the appearance of dark purple zones around the growth of colonies. This method made it possible to quantitatively and qualitatively install the presence of colonies of microorganisms producing hydrogen peroxide.

To identify the indicator reaction of cultures without treatment of plates with H₂SO₄, the concentration of KJ was increased in the composition of IM to 26 g per 1 liter. In the process of growth, colonies of aerococci on this medium turn dark purple without treatment with sulfuric acid, and it becomes possible to isolate pure cultures. This medium is effective in isolating aerococci from contaminated biological material. When using these two variants of media, the total oxidative activity (ox⁺) of aerococci was determined.

To identify the lactate oxidase activity of cells and cell-free components of aerococci, minimal indicator medium (MIM) was used, in which distilled water after double purification was used instead of tap water, and highly purified agar-agar was used instead of standard nutrient agar.

Results. To isolate colonies of aerococci from contaminated biological material, an IM with a high content of KJ was used, on which, without surface treatment of the medium with 10% H₂SO₄, dark purple colonies (ox⁺) appear among the colonies of associated microorganisms after 2-5 days, oxidizing KJ. (Fig. 1).

Fig. 1. Growth of ox⁺ colonies of *A. viridans* on IM

The oxidase activity of isolated pure cultures from these colonies was tested using the first version of the IS containing 0.4 g of potassium iodide per 1 liter of

medium. Sowing of pure cultures was carried out, followed by treatment with sulfuric acid and taking into account the indicator reaction (Fig. 2).

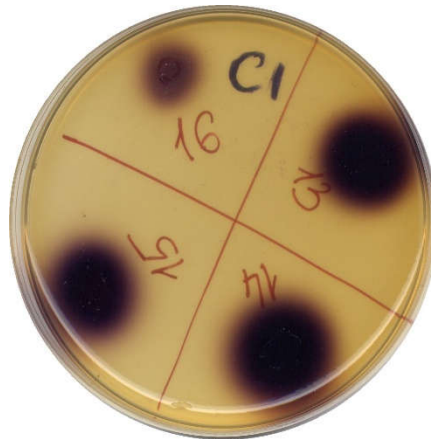

Fig. 2. IR on IM around growth selected crops after treatment with H₂SO₄

For preliminary selection of aerococci, putative oxidation substrates were added to the composition of the indicator medium: aminoacetic acid, sodium α -glycerophosphate, and lactic acid. For further work, cultures were selected that gave the most intense color (Fig. 3).

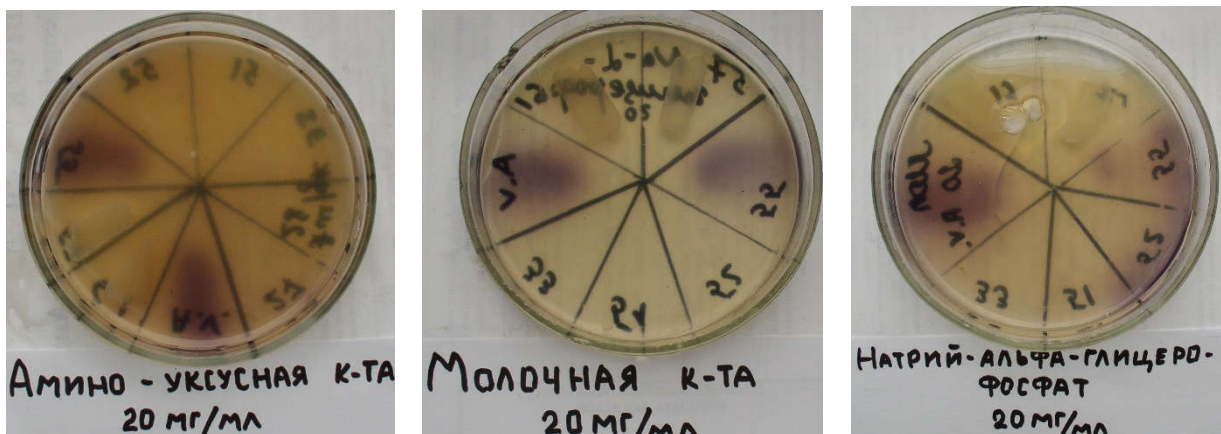

Fig.3. Change in the color of the indicator medium during the oxidation of the added substrates.

Testing of lactate oxidase activity (LO) of selected pure cultures was carried out on minimal indicator medium (MIM) with lactic acid. Isolated cultures were applied as plaques (Fig. 4)

Figure 4. IR of medium with lactic acid around plaques cultures with LO activity

The plaques of the cultures applied to the MIM surface turned black as a result of the production of H_2O_2 during the oxidation of lactic acid. To identify the substrate for oxidation by isolated cultures, a suspension of washed cells was applied to the surface of the third medium variant (MIM) in the form of a lawn, and the dishes were dried. Lactic acid at a concentration of 0.2 ml of 0.01% (LA) was added to the neutral cylinder in the center of the dish. For a certain time, a color reaction initiated by H_2O_2 developed, the diameter of which expanded as hydrogen peroxide diffused. Petri dishes show the reaction of the medium during the oxidation of lactic acid by the strain *A. viridans* 167 (Fig. 5,6,7).

Fig.5. IR zone on *A. viridans* 167 lawn with LA diffusion after 24 hours

Fig.6. IR zone on the lawn of *A. viridans* 167 with LA diffusion after 72 hours

Fig.7. Stabilization IR after 96 hours

One can see the consistent development of the reaction to IS as LA diffuses and is oxidized by *A. viridans* cells. There is a ring-shaped development of color with zones of its absence inside the diffusion of MK. This phenomenon can be explained by the change in oxidase activity to peroxidase activity when antioxidant mechanisms are switched on in certain ring zones. The formation of microcolonies was noted, due to the oxidation of lactic acid.

Lactate oxidase activity of enzymatic aerococcal complexes (EAC) was identified on a minimal indicator medium. EAC and lactic acid were introduced into the wells on the MIM surface. As a result of the diffusion of LA and its oxidation by EAC, an indicator reaction (IR) occurred. Fig/ (8) shows the staining zone around the cylinder with EAC (lactate oxidase), initiated by diffusing lactic acid (LA), and fig. (9) shows the indicator reaction around the wells with EAC from different strains of aerococci. During LA diffusion, an IR ring always forms around a cylinder containing EAC.

Fig.8. IR on oxidation LA in the EAC zone

Fig.9. Difference in LO activity FA of different strains of aerococci

Nutrient indicator medium (IM) containing an increased concentration of KJ can be used to isolate and study the oxidizing ability of various microorganisms that produce hydrogen peroxide during the oxidation of biological substrates. Figures (10, 11, 12) show a photo of the reaction of the medium during the growth of *Aureobasidium pullulans* B5, isolated from the soil and having glucose oxidase activity [20]. When isolating the culture of *A. pullulans* B5, in order to detect the glucose oxidase activity of the colonies, glucose in an increased concentration (5-10%) was introduced into the composition of IM.

Fig.10. Growth of *A. pullulans* when isolated from soil on IM

Fig.11. Growth of a pure culture of *A. pullulans* on IM

Fig.12. IR reaction around an *A. pullulans* plaque

When the medium is contaminated from the air, cultures of microorganisms can grow on the IR using unidentifiable oxidation substrates contained in the nutrient medium.

Fig. 13. IR at air contamination IM.

Fig. 14. IR contaminant on IM with the growth of a pure culture of mold

Fig. 15. Oxidation ring KJ around mold contamination

Figures (13,14,15) show dishes with the growth of mold microorganisms that initiate IR during their growth.

Conclusion. Thus, the proposed method for isolating microorganisms that oxidize certain substrates from the objects allows for preliminary screening, including the identification of specific activity. Having isolated strains with lactate oxidase activity and subsequently using biochemical, genotypic methods, including the method (MALDI-TOF MS), microorganisms of the *A. viridans* species are identified. The method makes it possible to drastically narrow the range of studied objects and improve the accuracy of identifying the oxidative activity of isolates.

Literature.

1. Williams, R.E.O., Hirsch A., Cowan S.T. *Aerococcus*, a new bacterial genus. *J. Gen. Microbiol.* 1953. 8:475-480.
2. Deibel R.H., Niven C.F. Comparative study of *Gaffkya homari*, *Aerococcus viridans*, tetrad-forming cocci from meat curing brines, and the genus *Pediococcus*. *J. Bacteriol.* 1960. 79:175-180.
3. Whittenbury R. A study of some pediococci and their relationship to *Aerococcus viridans* and the enterococci. *J. Gen. Microbiol.* 1965. 40:97-106.
4. Clausen O.G. The discovery, isolation, and classification of various alpha-hemolytic micrococci which resemble aerococci. *J. Gen. Microbiol.* 1964.35:1-8.
5. Deibel R. H., Silliker J. H., Fagan P. T. 522 *Appl. Microbiol.* *A. viridans* in the hospital environment. Some characteristics of an oleate-requiring hemolytic *Pediococcus*. *J. Bacteriol.* 1964.88: 1078-1083.
6. Mildred A., Kerbau G. H., Evans J. B. *Aerococcus viridans* in the Hospital Environment. *Appl. microbiology*, Mar. 1968, Vol. 16, No. 3. 519-523.
7. Горбунова М. Л. О группе бактерий, продуцентов перекисей, обитающих в организме человека // *Антибиотики*. – К., 1965. – №1. – С. 191-194.
8. Evans, J. B. 1986. Genus *Aerococcus* Williams, Hirsch and Cowan 1953, 475AL, p. 1080. In P. H. A. Sneath, N. S. Mair, M. E. Sharpe, and J. G. Holt (ed.), *Bergey's Manual of Systematic Bacteriology*, vol. 2. The Williams & Wilkins Co. Baltimore.
9. Горбунова М. Л., Кременчуцкий Г. Н. Физиологические и биохимические механизмы активности микроорганизмов рода *Mycococcus* (*Aerococcus*) /

- В кн.: Матер. VII съезда Всесоюз. о-ва микробиологов, 1985. – Алма-Ата, 1985. – Т.1. – С.14.
10. Кременчуцкий Г. Н., Самойленко И. И. Действие перекиси водорода, продуцируемой *Aerococcus viridans*, на *E.coli*, *B.subtilis* // Микробиол. журн. – 1987. – Т. 49, № 2. – С. 91-93.
11. Кременчуцкий Г. Н. Сравнительная оценка антагонистически активных форм кислорода физического и биологического происхождения [Текст] / Г. Н. Кременчуцкий, Л. Г. Юргель, А. В. Шарун // XII Международная конференция и дискуссионный научный клуб "Новые информационные технологии в медицине и экологии": Крым, Ялта-Гурзуф. – 2004. – С. 180.
12. Кременчуцкий Г. Н., Аренков П. Я. Лактатоксидазная активность культур *Aerococcus viridans* [Текст] / Г. Н. Кременчуцкий, П. Я. Аренков // Микробиол. ж. – 1989. – Т.5; №5. – С. 17-20.
13. Микрoэкология аэрококков и проблемы их использования в качестве пробиотических препаратов / Д. О. Степанський, Г. Н. Кременчуцкий, Л. Г. Юргель, О. В. Шарун [и др.] / Труді ХХ междунар. конф. и дискуссионного науч. клуба «Новые информационные технологии в медицине, биологии, фармакологии и экологии». – Ялта, Гурзуф, 2012. – С. 72- 74.
14. Rasmussen M. *Aerococcus*: An increasingly acknowledged human pathogen. *Clin Microbiol Infect.* 2016;22:22-27. [PubMed] [Google Scholar] ; Senneby E, Nilson B, Petersson AC, Rasmussen M. Matrix-assisted laser desorption ionization-time of flight mass spectrometry is a sensitive and specific method for identification of aerococci. *J Clin Microbiol.* 2013;51(4):1303–04. [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar].
15. Senneby E, Göransson L, Weiber S, Rasmussen M. A. Population-based study of aerococcal bacteraemia in the MALDI-TOF MS-era. *Eur J Clin Microbiol Infect Dis.* 2016;35(5):755–62. [PubMed] [Google Scholar]
16. Гетерогенність бактерій роду *Aerococcus* та її роль в розробці нових пробіотиків і контролю їх автентичності . 2002 г. Автореф. дис... канд. мед. наук: 03.00.07 / С. А. Черняєв; АМН України. Ін-т мікробіології та імунології ім. І.І.Мечникова. – Х., 2002. – 22 с. – укр.
17. Uh Y, Son JS, Jang IH, Yoon KJ, Hong SK. Penicillin-resistant *Aerococcus viridans* bacteremia associated with granulocytopenia. *J Korean Med Sci* 2002;17: 113-5.
18. Кременчуцкий Г.Н., Горбунова М.Л., Маганчук В.П. Методика выделения и идентификации гетеротрофных бактерий, продуцирующих перекись водорода // Информационное письмо. Киев: МЗ УССР, 1987. – 2с.
19. Kremenchutsky G.N. AS №1494516 USSR. Nutrition medium for determination of lactate-oxidative activity of *Aerococcus viridans* / Publ. in BJ 1989, № 2610.
20. Смотровая Н. Г. Выделение штаммов микроорганизмов, обладающих глюкозооксидазной активностью, из окружающей среды [Текст] / Н.Г. Смотровая, Г.Н. Кременчуцкий // Микробиол. журн. – 2002. – Т64; № 6. – С. 28-34.

**ПОШИРЕННЯ ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ HELICOTYLENCHUS DIHYSTERA (COBB, 1893)
SHER, 1961 (NEMATODA: NORLOLAIMIDAE) В ҐРУНТАХ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПОЛІССЯ
В МЕЖАХ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)**

Жиліна Тетяна Миколаївна

кандидат біологічних наук, Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ORCID: 0000-0001-6614-6684

Шевченко Валентина Леонідівна

кандидат біологічних наук, Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ORCID: 0000-0003-2030-1268

Інтернет-адреса публікації на сайті:

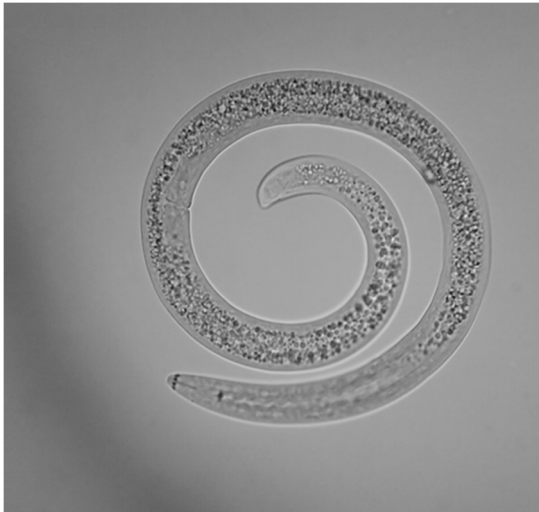
<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4297/>

Спіральні нематоди родини *Norlolaaimidae* (Filipjev, 1934) Paramonov, 1953 є мігруючими кореневими ектопаразитами, напівендопаразитами та справжніми ендopаразитами рослин. Широко поширені в ґрунті природних (лісів, луків) та антропогенно трансформованих (полів, садів) ценозах і завдають значних економічних збитків у лісовому та сільському господарствах. Багато видів проявляють значну шкодочинність, викликають кореневі гнилі та пригнічують ріст і розвиток багатьох культурних рослин. Відомості щодо трапляння та чисельності паразитичних представників родини *Norlolaaimidae* необхідні для оцінки фітосанітарного стану екосистем. Найбільш поширеним родом з родини є *Helicotylenchus* Steiner, 1945, типовим видом якого є *Helicotylenchus dihyстера* (Cobb, 1893) Sher, 1961. Це космополітичний вид із широким географічним поширенням, який зустрічається в країнах Європи, Азії, Африці та Америці. Поліфаг, має широкий діапазон господарів. Паразитує на багаторічних травах, зернових культурах, деревних породах [1].

Фауну ґрунтових нематод вивчали маршрутно-експедиційним методом у природних екосистемах Лівобережного Полісся (у межах Чернігівської області). Відбір зразків, виділення нематод з ґрунту, фіксацію та виготовлення водно-гліцеринових тимчасових препаратів проводили загально визнаними методами [1]. Перерахунок чисельності здійснювали на 100 г ґрунту. Визначали частку участі виду у складі фауни та коефіцієнт трапляння його у зразках (у %). Обстежено 48 лісових та 13 лучних екосистем.

У складі фауни ґрунтових нематод обстежених екосистем був зареєстрований вид *Helicotylenchus dihyстера*. У популяціях зустрічалися дорослі особини і личинки. У лучних екосистемах були виявлені тільки самки, тоді як у лісових – самки і самці. Sidiqqi (1995) також звертає увагу на таку особливість статевої структури популяцій *Helicotylenchus*.

Форма тіла *H. dihystra* звичайно у вигляді спіралі (рисунок, А). Довжина тіла самок (n=10) становила 636,7-929,8 мкм, самців (n=6) – 750,6-778,4 мкм. Голова усічено-конічна, з розвиненим внутрішнім скелетом. Стилєт міцний, добре розвинений, 25-28 мкм. Хвіст самки напівсферичний, на кінчику з виступом. Хвіст самця також короткий, бурсальні крила охоплюють хвіст (рисунок, Б).

А

Б

Рисунок. Загальний вигляд *H. dihystra*: А – самка, Б – задній кінець тіла самця (фото оригінальні)

У ґрунті обстежених екосистем *H. dihystra* зустрічався у поверхневих шарах (0 – 15 см) і жодного разу не був відмічений у лісовій підстилці. Такі особливості його вертикального поширення співпадають з даними Poiras (2006). Коефіцієнт трапляння *H. dihystra* становив у лучних екосистемах 46,1%, у лісових – 37,5%. Слід зазначити, що у лісових заказниках Польщі показник трапляння для видів роду становив 10% [4].

Чисельність популяцій гелікотилєнхів в обстежених екосистемах дуже варіювала. В пробах ґрунту березово-соснового лісу регіонального ландшафтного парку «Ялівщина» вона була найвищою і становила 173 особини у 100 г; найнижча – зафіксована у ґрунті лісових насаджень прибережних смуг річок (5 особин/100 г). У лучних екосистемах чисельність цього паразита була максимальною у Мезинському національному природному парку – 261 особина/100 г ґрунті, а мінімальною у лучних екосистем прибережних смуг річок – 36 особин/100 г. У складі фауни ґрунтових нематод частка участі паразита коливалась: у лісових екосистемах від 0,1 % до 9,2 %, у лучних – від 0,6 % до 20,5%. У ґрунті березових та липово-ясеневих лісів Молдови частка участі *H. dihystra* становила від 5,1 % до 10,1% [2].

Таким чином, у ґрунтах лісових та лучних екосистем Лівобережного Полісся (в межах Чернігівської області) ектопаразит *H. dihystra* траплявся достатньо часто (майже 42 % всіх зібраних зразків). Щільність його популяцій у лісових екосистемах становила в середньому 43 особини/100 г ґрунту, а в лучних – 149 особин/100 г.

Список використаних джерел:

1. Кирьянова Е. С., Кралль Э. Л. Паразитические нематоды растений и меры борьбы с ними. Л.: Наука, 1969. Т. 1. 447 с.
2. Poiras L. Nematodes in the deciduous forests of Moldova. *Buletin Ştiinţific. Revista de Etnografie, Ştiinţele Naturii şi Muzeologie (Serie Nouă)*. 2006. 4 (17). P. 87-96.
3. Siddiqi M.R. Nematodes of tropical rainforests. 6. Ten new species of Rotylenchoidinae. *Afro-Asian Journal of Nematology*. 1995. 5. P. 186-197.
4. Skwiercz A. T. Nematodes (Nematoda) in Polish forests. I. Species inhabiting soils of nurseries. *Journal of plant protection research*. 2012. Vol. 52. No. 1. P. 169-179.

PROSPECTS FOR THE USE OF PHYTOREMEDIATION FOR LAND RESTORATION AFTER HOSTILITIES

Serhii Krasovskyi

PhD student, Dnipro University of Technology

ORCID: 0000-0002-1114-5008

Kyrylo Zvoryhin

PhD student, Dnipro University of Technology

ORCID: 0000-0002-2452-4699

Scientific supervisors:

Ковров Олександр Станіславович

*доктор технічних наук, професор кафедри екології
та технологій захисту навколишнього середовища,*

Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»;

Клімкіна Ірина Іванівна

*доцент кафедри екології та технологій
захисту навколишнього середовища,*

Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»;

Хальмаєр Герман

доктор біологічних наук професор кафедри хімії,

Технічний університет «Фрайберзька гірнична академія»

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4201/>

On February 24, 2022, the Russian Federation launched a criminal war against independent Ukraine. The number of those killed at the beginning of 2023 goes to tens of thousands on both sides, military and civilians are dying. In addition, chaotic fire destroys entire ecosystems along with flora and fauna. This largest war in Europe since the WWII sets monumental goals for the subsequent restoration of the environment. According to some reports, the amount of ammunition used by one soldier exceeds the figures of two world wars combined. The challenge posed to Ukraine and the world community requires a deep understanding of the extent of the destruction, since Ukraine will temporarily be unable to grow crops after the victory in the territories contaminated by the result of military operations. Already in 2022, the countries of Asia and Africa felt the echo of the war on themselves with food shortages. Therefore, comprehensive studies of the state of soils in Ukraine, their levels of pollution and restoration plans are needed.

Most of the military operations take place on the ground. During this, there is a great load on the natural landscapes. Combat operations can also be conducted in territories where endangered species are found. During the active use of weapons, craters, fragments and chemical contamination of the lithosphere remain on the ground. Active hostilities also affect biodiversity development. There are changes in the upper layers of the ground due to the movement of heavy military equipment. It is difficult to calculate the total areas that are subject to anthropogenic influence during war [1].

During the detonation of rockets and artillery shells, a number of chemical compounds are formed, including carbon monoxide (CO), carbon dioxide (CO₂), nitrous oxide (N₂O), formaldehyde (CH₂O), cyanic acid vapors (HCN), and a large number of toxic organics. During an explosion, all substances undergo complete oxidation, and the products of the chemical reaction are released into the atmosphere, where they migrate around the world and cause further acid rain [1].

Of course, the purpose of rockets and projectiles is not just detonation, but the destruction of enemy equipment or objects. For example, Russian soldiers like to target ecologically dangerous infrastructure facilities. Attacks on Ukrainian thermal and hydroelectric power stations, destruction of gas pipelines, shelling of water treatment facilities, chemical factories and warehouses were recorded. The use of heavy vehicles damages the soil and destroys the vegetation. Each detonation of a projectile or rocket is not only the release of a chemical cocktail into the environment, but also the complete destruction of all animals, plants and microorganisms in the radius of the impact. Finally, not all shells explode. And more than 80,000 square kilometers of Ukraine were intentionally mined with anti-personnel and anti-tank weapons. This poses a huge threat not only to humans but also to flora and fauna due to potential explosions in the years after the conflict ends. For context: each day of hostilities accounts for about a month of mine clearance. In addition, abandoned explosive munitions, in addition to lead, uranium and stibium, contain a lot of indescribable toxic elements that quickly enter the natural cycle. Thousands of tanks and armored vehicles contaminate the ground with fuel and lubricants, and the burned ones continue to cause damage as scrap metal. It is carcinogenic waste that poisons air, soil and water with heavy metals [1].

Phytoremediation is one of the effective and cheap methods for solving this problem. Plants that are stress-resistant should be selected for phytoremediation of lands contaminated with heavy metals. *Chrysopogon zizanioides* (L.) Robert is one of these. The analysis showed that this plant is a good accumulator of such heavy metals as (Fe, Zn, Mn and Cr) [2]. Such plants as *B. Pilosa*, *A. Roxburghiana*, *A. Argyi*, *A. Hispidu*, have shown that they are undemanding to environmental conditions and stabilize the substrate with heavy metals well [3]. During experiments, it was recorded that such agricultural plants with high biomass, such as Indian mustard, corn and sunflower can accumulate a lot of lead [4]. The hyperaccumulative properties of zinc have been observed in the plant *T. Caerulescens* [5].

Of course, one should not forget about plants that are typical for this climatic region. *Hordeum murinum* and *Bromus japonicus* showed excellent growth performance and accumulative properties [6]. Also, *Bromopsis inermis holub* showed adaptation to soils contaminated with heavy metal [7]. *Triticum aestivum* turned out

to be resistant to heavy metal salts of lead and cadmium [8]. The research plants are typical for the climatic zone of Ukraine where active hostilities are conducted. These plants do not need additional climate adaptation and can be used as phytoremediators.

Conclusion. Phytoremediation is a modern, relatively simple and cheap way of land restoration. Hyperaccumulator plants are able to absorb specific elements, such as heavy metals and rare earth elements, which in contaminated soils should be sufficient for generations of plants for further purification. The task of ecologists who specialize in phytoremediation now is to obtain reliable soil analyzes from different territories of Ukraine and select hyperaccumulator plants that can grow actively and gradually clean the soil in the most efficient way without artificial irrigation conditions.

References:

1. Pichtel J., Distribution and fate of military explosives and propellants in soil: a review // Applied and Environmental Soil Science – 2012:33;
2. Banerjee R., Goswami P., Lavania S., Mukherjee A., Lavania, U. C. Vetiver grass is a potential candidate for phytoremediation of iron ore mine spoil dumps // Ecological Engineering-2019. – 132. – P. 120-136;
3. Ciarkowska K., Hanus-Fajerska E., Gambus, F., Muszynska E., Czech T. Phytostabilization of Zn-Pb ore flotation tailings with *Dianthus carthusianorum* and *Biscutella laevigata* after amending with mineral fertilizers or sewage sludge // Journal of Environmental Management – 2019. – 189. P. 75-83;
4. Huang J. W. W., Chen J. J., Berti W. R., Cunningham S. D. Phytoremediation of lead-contaminated soils: role of synthetic chelates in lead phytoextraction // Environmental Science and Technology – 1997. – 31:800–5;
5. Pollard J. A., Baker A. J. M. Deterrence of herbivory by zinc hyperaccumulation in *Thlaspi caerulescens* (*Brassicaceae*) // New Phytologist – 1997. – 35:655–58;
6. Krasovskyi S., Kovrov O., Klimkina I., Wiche O., Heilmair H., The influence of heavy metals upon the growth on Wall barley (*Hordeum murinum*) and Japanese brome (*Bromus japonicus*) // Collection of research papers of national mining university of Ukraine – 2022. – 68 (17). – P. 184-192;
7. Zvoryhin K., Krasovskyi S., Kovrov O. Study of the dependence of growth of *Bromopsis inermis holub.* From different watering and the amount of heavy metals in the soil // Collection of scientific publications of national university of shipbuilding – 2022. – 489(2). – P. 89-95;
8. Krasovskyi S., Kovrov O. Influence of salts of heavy metals Pb and Cd on the vegetative indicators of *Triticum aestivum* // Technogenic and ecological safety – 2022. – 12(2). – P. 32-36.

Фізико-математичні науки

ПРО НОВІ ВЛАСТИВОСТІ ВАКУУМУ

Ткаченко Ігор Анатолійович

доктор педагогічних наук,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
ORCID: 0000-0003-1775-1110

Краснобокий Юрій Миколайович

кандидат фізико-математичних наук,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
ORCID: 0000-0003-2103-9978

Гром Іван Сергійович

студент факультету фізики,
математики та інформатики,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4229/>

За даними останніх наукових відкриттів у космологічній галузі припускають, що на габблівський потік суттєво впливає космічний вакуум, причому це відображається на всіх відстанях, від декількох мегапарсеків (Мпк) до сотні й тисячі мегапарсеків.

Дійсно, з відкриттям вакууму Всесвіт в цілому за розподілом у ньому галактик виявився більш однорідним, ніж вважалось раніше. У космосі переважає так званий вакуум, містить ідеально рівномірної густини. У цьому сенсі Всесвіт однорідний не лише в космологічних масштабах 100 – 300 Мпк, але й значно більше. У динамічному сенсі спостережуваний простір навколо нас однорідний, вже починаючи з відстаней декількох мегапарсеків.

Варто відзначити, що космологія розглядає відстань не 10 Мпк, а 1 – 2 Мпк. Вона підходить майже впритул до нас, до Чумацького Шляху. І все це через динамічне домінування вакууму, як у Всесвіті в цілому, так і в найменших його об'ємах, таких як, наприклад, локальний об'єм.

Якщо досліджувати космічні відстані в декілька мегапарсеків, то галактики габблівського потоку рухаються як ідеалізовані частинки в ідеальному вакуумному середовищі, яке в свою чергу їх прискорює та коригує. Критичною точкою цього міркування є кінематична ідентичність потоку Габбла протягом усього інтервалу космічного масштабу: від декількох Мпк до найбільших

відстаней, які розглядаються в астрономії. Дійсно, оскільки на всіх цих шкалах домінує вакуум, з його рівномірною густиною всюди, то швидкість розширення, що характеризується постійною Габбла, теж повинна бути практично однаковою, адже постійна Габбла визначається майже виключно лише густиною вакууму. Все це засвідчує, що лише з відкриттям космічного вакууму стало по-справжньому зрозуміло космологічне значення і реальний фізичний зміст відкриття Едвіна Габбла. Так, глибоко в середині комірки однорідності загального розподілу галактик, Габбл відкрив глобальне космологічне явище розширення Всесвіту, разом з тим він також висловив припущення про існування й космологічного вакууму, властивості якого й дають змогу пояснити певні парадокси в космології.

В космології існує своя особлива система відліку, яка базується на властивостях реліктового випромінювання і стосується всього спостережуваного Всесвіту. Це дійсно глобальна система відліку, і саме в ній, тривимірний простір, як зазначалося у моделі Фрідмана, є однорідним і ізотропним. Наша зоря – Сонце, а разом з ним й планета Земля, рухаються відносно космічного мікрохвильового фонового випромінювання зі швидкістю близько 300 км / с. Але виявляється, що центр мас Місцевої групи галактик також не перебуває у відносному спокої щодо космічного мікрохвильового фонового випромінювання – він рухається відносно нього зі швидкістю близько 500 км / с. Вимірювання свідчать про те, що спостерігається загальний рух практично всього місцевого об'єму щодо реліктового випромінювання з велетенською швидкістю, порядку 500 – 600 км / с. Причому місцевий об'єм рухається практично як єдине ціле, площа та розмір якого близько 100 мегапарсеків.

Вся сукупність галактик в такому значному за розмірами об'ємі рухається в бік Великого Аттрактора, як іноді називають цей напрямок в просторі.

Відзначимо, що швидкість руху значно більша, ніж швидкість регулярного розширення на відстані 10 Мпк. Вона в 10 – 20 разів перевищує швидкості розбіжностей у межах тих же однакових відстаней. Звідси випливає, що це не похибка у дослідженнях, а потужний кінематичний ефект у межах масштабу місцевого об'єму простору.

Питання, яке довгий період часу залишалося відкритим, полягає в наступному: «Як узгодити всі три спостережувані властивості місцевого об'єму: 1) суттєва розбіжність неоднорідності густини речовини, 2) загальний потік дрейфу, 3) регулярне габллівське розширення в межах місцевого об'єму».

У динаміці, що спричинюється безпосередньо гравітацією галактик, таке явище абсолютно неможливе. Але три властивості місцевого об'єму цілком сумісні, якщо динаміка галактик у місцевому об'ємі виникає не за рахунок самогравітації, а головним чином завдяки космічному вакууму. Саме таким чином проявляється основна механічна властивість вакууму, згідно з якою він не може слугувати системою відліку. Насправді спокій і рух відносно вакууму невизначені, адже вакуум однаковий скрізь і всюди, в будь-якій системі відліку.

Загально відомо, що реліктове випромінювання також практично ідеально однорідне й ізотропне, але лише в системі відліку, пов'язаної з ним самим. Радіометр, який рухається відносно реліктового випромінювання, покаже спостерігачеві, що для нього реліктове випромінювання має (вже згадану вище) дипольну анізотропію, і від неї відразу вираховують швидкість приладу відносно реліктового фону.

Але немає і не може бути такого пристрою, який би змінював свою швидкість щодо вакууму, тому що ця величина немає фізичного змісту. А точніше, ця величина ідентична нулю: в будь-якій довільній системі відліку вакуум виглядає абсолютно однаково, а будь-яка система відліку є для вакууму супутньою. Або іншими словами: дві системи відліку можуть рухатися одна відносно одної з будь-якою швидкістю, але вакуум буде стосуватися кожної з них.

Вакуум має ще одну властивість, яка характерна лише для нього: впливаючи на всі тіла природи своєю антигравітацією, він сам не підлягає ніякому зворотному гравітаційному впливу цих тіл. Третій закон Ньютона «дія дорівнює протидії» на нього не поширюється. Згідно із законами фізики, вакуум, опинившись в нестабільному стані, має властивість переходити в стан з найменшою енергією. Візуально це можна уявити як рух кулі, що коливається та котиться вниз з пагорба й перебуває в стані з найнижчою потенціальною енергією, поблизу положення рівноваги. Те, що відбувається, можна уявити і іншим способом: грудка, що котиться схилом засніженого пагорба «заросла снігом». У міру опускання вона збільшується в розмірах.

Цікавим фактом є те, що вакуум має відмінну від нуля (і до того ж негативну) активну гравітаційну масу, а його пасивна гравітаційна маса та інерційна маса дорівнюють нулю. Відзначимо, що все це стосується фізичних умов, за яких гравітаційні поля (як і всі інші поля взагалі) слабкі; у сильних полях можлива поляризація вакууму та низка інших ефектів, локальні властивості якого можуть змінюватися завдяки потужному зовнішньому впливу.

У місцевому об'ємі вакуум зі своєю антигравітацією діє на галактики так, ніби він сам рухається разом з центром мас Місцевої групи галактик. За своєю основною механічною властивістю він супроводжує місцевий об'єм й керує його динамікою так само, як динамікою космологічного розширення. А оскільки вона не піддається жодному зворотному впливу галактик, то її динамічний ефект не залежить ні від самих галактик, ні від їх розподілу в просторі, ні від їх руху. Це дозволяє місцевому об'єму розширюватися як окремому міні-Всесвіту всередині великого Всесвіту з його глобальним габллівським потоком.

Але важливим є те, що обидва ці потоки, глобальні і місцеві, мають однакову кінематику і однакову швидкість розширення, що визначається постійною Габбла, тому що вакуум однаковий як для всього Всесвіту, так і для його локального об'єму.

Існує низка наукових теорій, згідно з якими вакуум, що називається космічним, розглядається і в атомній фізиці, і мікрофізиці. У фізичному вакуумі відбуваються взаємодії елементарних частинок. Фізичний вакуум – найнижчий

енергетичний стан квантових полів. У такому стані енергія не дорівнює нулю. Тому вакуум має енергію. Енергія на одиницю об'єму – це густина енергії. Фізичний вакуум можна безпосередньо виявити за допомогою ознак, що демонструють загальні видозмінення. У таких експериментах наявність вакууму є орієнтовним, але величина його енергії не дозволяє її вимірювання. Останнє пов'язано з принциповим фактом, що у всіх у фізичних взаємодіях (крім гравітації) фіксується лише різниця в енергіях фізичної системи в різні моменти часу і / або в різних точках простору. Але не вся кількість енергії в даному стані проявляється. Лише гравітація «відчуває» саму енергію, всю її, а не її відмінності.

На зорі релятивістської квантової теорії, коли вперше виникало питання про вакуум і значення його енергії, наукові припущення свідчили про те, що вакуум повинен проявлятися за допомогою гравітації.

У чому ж полягає прискорене розширення Всесвіту? Це не можна пояснити силами гравітаційного тяжіння: вони не прискорюють, а уповільнюють розширення. До відкриття прискореного розширення Всесвіту – астрономи вважали, що гравітаційні сили тяжіння можуть навіть повернути розширення назад. Скупчення галактик поступово сповільнюються, досягають нульової швидкості, а потім починають сходитися. Такий сценарій розгортання космічних явищ після відкриття розширення Всесвіту вважається малоімовірним.

Але, якщо сили гравітаційного тяжіння не здатні забезпечити розширення Всесвіту, то варто припустити, що воно викликане «витонченими» силами відштовхування. Звичайно, вони повинні генеруватися певними фізичними об'єктами. Але знову ж таки загадка: які об'єкти? Можливо, темна матерія – це досить загадковий фізичний об'єкт, без постуляції якого неможливо пояснити. Спостерігається рух зірок, особливо їх обертання навколо центру Галактики, до якої вони належать. Цей тип космічного середовища називається темною матерією остільки, оскільки вона не випромінює фотонів отже, її неможливо виявити. Темна енергія і темна матерія, природа яких викликає безліч питань, породжують цілу низку наукових припущень та гіпотез. Зірки, які на перший погляд є основним населенням Всесвіту, складають лише кілька десятих його енергії і маси. Ті ж елементи, з яких складається людське тіло, складають не більше 0, 01% Всесвіту.

Про існування темної матерії свідчать також численні ефекти, пов'язані з існуванням гравітаційних лінз. Вони викривлюють світловий пучок так само, як, наприклад, це робить звичайнісінька оптична лінза з промінем світла.

Природа темної матерії до сих пір не розкрита. Але з великою часткою впевненості можна припустити, що темна матерія не відповідає за прискорення Всесвіту. Справа в тому, що вона здатна забезпечити існування якогось виду гравітаційних сил тяжіння, але ніяк не відштовхування, пояснення яких нас цікавить у даному випадку.

Найбільший внесок у виявленні енергії належить вакууму. За ним слідує прихована маса, або, як кажуть останнім часом, одна і та ж речовина: її густина приблизно в три рази менша за густину вакууму. Напевно, густина – це та величина, про яку найбільш відомо як складову космічного середовища.

Темна матерія не випромінює а ні світла, ні інших електромагнітних хвиль, та й взагалі майже не схожа з електромагнітним випромінюванням. У нашій Галактиці темної матерії приблизно в 10 разів більше, ніж всієї іншої видимої баріонної речовини. Вона утворює величезну невидиму корону або німб, навколо зоряного диска Чумацького Шляху. Подібні темні оболонки, здається, існують у всіх досить масивних ізольованих галактиках. Темна матерія також зустрічається в групах галактик і в найбільших космічних системах – скупченнях і надкластерах галактик. Важливість проблеми темної матерії очевидна, але її надзвичайна складність не очевидна. Фізична природа носіїв темної матерії до цих пір не відома. Обговорюється дуже широкий спектр можливостей, від елементів контейнерних частинок з невеликою (масою меншою за масу електронна) масою до карликових зірок, масивних (більше маси Сонця) чорних дір.

Як і в нашій Галактиці, темна матерія становить близько 90 відсотків, а іноді й більше, загальної маси всіх цих космічних систем. І все це лише завдяки гравітації, яку вона створює. Саме через гравітаційний вплив її вперше виявив (точніше, припустив) ще в 1930-х роках відомий астроном – Ф. Цвіккі, який вивчав динаміку велетенського скупчення галактик в сузір'ї Волосся Вероніки.

Галактики в цьому скупченні рухаються зі швидкістю близько тисячі кілометрів за секунду, за таких швидкостей утримувати їх в спостережуваному об'ємі скупчення можна було лише за умови, що загальна маса скупчення в десятки разів перевищує загальну масу галактик. Ця додаткова невидима маса в накопиченнях і є темною речовиною.

Зв'язок результатів додаткових вимірювань з вакуумом виникає за умови, що носіями темної матерії є важкі, слабо взаємодіючі частинки з масою близько тисячі мас протона. Остання величина наближається до значення істинної фундаментальної маси. Темна матерія такого виду може виникнути в ранньому Всесвіті завдяки процесу, на який впливає спостережуваний космічний вакуум – через загальні параметри космологічної моделі, що описує фізичні умови в цю ранню епоху.

Космічний вакуум має зовсім інше походження: він цілком відповідає додатковим вимірам. Отже, залежить лише від їх кількості і протяжності, без будь-якого зв'язку з квантовими полями. На користь останнього варіанту свідчить наступне твердження. Вакуум існує у всіх просторових масштабах. Він також проявляється у просторових вимірах, набагато менших за довжину додаткових розмірів. Отже, вакуум заповнює загальний п'ятивимірний простір. Але, як і очікувалося, в додаткових вимірах квантові негравітаційні поля «не існують», вони та їх нульові коливання проявляються лише у тривимірній просторовій системі.

Якщо це так, то космічний вакуум, який ми спостерігаємо, є тривимірною тінню «справді фундаментального» п'ятивимірного вакууму.

INFLUENCE OF PRESSING PARAMETERS ON FORMING STRUCTURES AND PROPERTIES ON SILICON CARBIDE BASED MATERIALS

Ihor Dmytrovych Hnylytsia

Ph.D., Ivano-Frankivsk National Technical

University of Oil and Gas

ORCID: 0000-0001-8182-1457

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4205/>

Silicified graphite are obtained by saturating the initial graphite with liquid silicon at a temperature above 2000 °C, while a reaction occurs with the formation of silicon carbide [1-4].

To improve the properties of materials, it is necessary to consider the process of their manufacture and the causes of defects, as well as to maximize the physical and mechanical properties of the product.

The simplest and most common method of forming products from powders is pressing in metal molds [2-4]. One of the ways to improve pressing in molds is the use of vacuumed powder mass, which creates conditions for increasing the uniformity of density distribution and reducing the risk of formation of layered cracks at high pressing pressures.

The purpose of this work is to study the influence of compressed air on the properties and operational characteristics of silicon carbide based materials.

Electrode graphite fractions of 5-8 μm and 50-100 μm were used to form pressed products. A 15% solution of Bakelite in ethyl alcohol was used as a binder. It was not possible to obtain crack-free samples during air pressing of powder with a fine fraction. Whole samples were obtained by air pressing only when the content of the fine fraction was reduced to 15-20 wt. %. When pressing in a vacuum, the formation of samples without cracks is possible in the entire range of ratios of small and large fractions.

During vacuum sintering of compressed products with a powder content of fine fractions of 20-100%, the formation of cracks was observed in 80-90% of the samples. Whole samples after sintering were obtained with the content of the fine fraction in the pressed products at the level of 10-15%.

The physical and mechanical properties of silicified graphite pressed and sintered in a vacuum are 10-15% higher than pressed and sintered in air: density – 2.57-2.59 g/cm³, bending strength – 110-135 MPa, hardness HV₁₀ – 11,5-12 GPa, K_{1C10} – 3.2-3.8 MPa•m^{1/2} and friction pairs of end seals made of this material demonstrate 15-20% higher wear resistance.

As a result of the work, the negative impact of compressed air, namely the delamination of the compressed product after removing the load, was substantiated and practically investigated.

It has been established that the production of silicified graphite without breaking the integrity is possible when the content of graphite powder of a fine fraction of 5-8 μm is no more than 10-15% (the remaining fraction is 50-100 μm).

On the basis of experimental results and available literature data, a conclusion was made about the expediency of implementing the vacuum process when forming products based on silicon carbide.

References:

1. Rosario Gerhardt Properties and Applications of Silicon Carbide 536 p. ISBN 978-953-307-201-2.
2. Hidehiko TANAKA Silicon carbide powder and sintered materials Review Journal of the Ceramic Society of Japan 119 [3] 218-233 2011.
3. Alexander S. Mukasyan Combustion Synthesis of Silicon Carbide Rosario Gerhardt Properties and Applications of Silicon Carbide, p.390-409.
4. Mohd Aizat Hafiz, Mohd Sohor, Mazli Mustapha, Jundika Chandra Kurnia Silicon carbide – from synthesis to application: a review MATEC Web of Conferences 131, 04003 (2017) DOI: 10.1051/mateconf/201713104003 UTP-UMP SES 2017.

NUMERICAL APPROACH TO RESEARCH OF ELASTIC SYSTEMS PARAMETRIC VIBRATIONS WITH SHAPE IMPERFECTIONS

Olga Lukianchenko

*Doctor of Engineering Sciences, Professor,
Kyiv National University of Construction
and Architecture, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1794-6030*

Olena Kostina

*Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Construction
and Architecture, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6692-6231*

Ivan Okhten

*Postgraduate, Kyiv National University of Construction
and Architecture, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2670-8694*

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4214/>

The first researches of V. Bolotin and F. Weidenhammer of the elastic systems parametric vibrations in nonlinear formulation led to appearance of the general nonlinear theory of elastic systems parametric vibrations [1]. The special difficulties

of researches in this area consisted in the compatible study of nonlinearity and stability of parametric vibrations. The stability problem of elastic systems parametric vibrations in the most existent researches to the study of a equations system with periodic coefficients was reduced. During a long time the Mathieu-Hill equation was the basic object of dynamic stability researches of elastic systems in linear formulation. To solve of stability problem of elastic systems parametric vibrations in nonlinear formulation were used the approximate methods of nonlinear mechanics, which took beginning from the method of amplitudes which change slowly. In the asymptotic method of theory of nonlinear mechanics, which was created by N. Krylov, N. Bogolyubov, Yu. Mitropolsky, the solution of equations system was presented as a sum of elements which decomposed on the degrees of a small parameter. To research of stability of elastic systems nonlinear vibrations the methods of the equivalent linearizing and harmonic balance were also used. The Hill's method of the generalized determinants to determine the instability areas of elastic systems periodic parametric influence was widely used. The Flock theory, which was based on the Lyapunov theorems about of motion stability in the first approaching, got wide application in the researches of decisions stability of the nonlinear ordinary differential equations system.

Nowadays the nonlinear theory of the elastic systems parametric vibrations intensively develops due to realization of numeral approaches which are based on the modern software calculation procedures. But the influence problem of the shape imperfections on the elastic systems parametric vibrations and their stability remains not enough researched. Especially, it touches the thin-walled constructions on which act the parametric loadings. The numeral approach to analysis of influence of shape imperfections on the parametric vibrations of the thin-walled constructions is presented in this article. This approach is based on the methods of nonlinear and statistical mechanics with using the calculation procedures of finite-elements analysis software NASTRAN and the specially program to create the different form and amplitude imperfections [2-5]. The numeral approach includes: computer finite-element design of the construction model with the shape imperfections; creating a reduced model of parametric vibrations with determination of reduced mass matrix, stiffness and geometrical stiffness matrixes, damping matrix; solving the free oscillation problem of the imperfect construction taking into account the static action of the parametric loading; solving the stability problem of the periodic parametric vibrations by Hill determinants, the stochastic vibrations – in relation to moment functions.

References:

1. Schmidt, G. Parametererregte Schwingungen. Under Mitarbeit von R. Schulz. Mathematik für naturwissenschaft und technik. Band 15. Berlin: VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften. 313 S. URL: <http://zbmath.org/0305.70022>
2. Bazhenov V. A., Lukianchenko O. O., Vorona Yu. V., Kostina O. V. Stability of the Parametric Vibrations of a Shell in the Form of a Hyperbolic Paraboloid // International Applied Mechanics, 2018. – 54 (3). – P. 274-286. URL: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10778-018-0880-4>

3. Lukianchenko O. O. Application of stiffness rings for improving of operating reliability of the tank with shape imperfections // Strength of Materials and Theory of Structures: Scientific and technical collected articles. – K.: KNUBA, 2020. – Issue 104. – P. 244-256. URL: <http://doi.org/10.32347/2410-2547.2020.104.242-254>
4. Okhten I. O., Lukianchenko O. O. Some aspects of consideration of initial imperfections in the calculations of stability of thin-walled elements of open profile // Strength of Materials and Theory of Structures: Scientific and technical collected articles. – K.: KNUBA, 2021. – Issue 106. – P. 122-128. URL: <http://doi.org/10.32347/2410-2547.2021.106.122-128>
5. Bazhenov V. A., Lukianchenko O. O., Vorona Yu. V., Vabyshchevych O. M. The influence of shape imperfections on the stability of thin spherical shells // Strength of Materials, 2021. – Vol.53 (6). – P.842-851. URL: <http://link.springer.com/article/10.1007/s11223-022-00351-0>

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРУЖЕНО-ДЕФОРМОВАНОГО СТАНУ РАМНОГО ВУЗЛА
І ПОРІВНЯННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РУЧНИХ РОЗРАХУНКІВ З РЕЗУЛЬТАТАМИ
ОТРИМАНИМИ З ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО ЗАСОБУ
IDEA STATICA CONNECTION**

Андрієвський Віктор Петрович

*кандидат технічних наук, доцент,
Київський національний університет
будівництва і архітектури
ORCID: 0000-0002-6172-8797*

Мицюк Сергій Вікторович

*кандидат технічних наук, доцент,
Київський національний університет
будівництва і архітектури
ORCID: 0000-0001-6481-4036*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4299/>

Суттєвий розвиток сучасного будівництва підвищує вимоги до достовірності і точності визначення напружено-деформованого стану конструкцій, вузлів і деталей проєктованих об'єктів. При цьому на сьогоднішній день важко уявити розрахунок будь-якої конструкції без використання сучасних програмно-обчислювальних комплексів. При виконанні розрахунку будівель в цілому, всі стики, примикання та з'єднання, як правило, задаються спрощено. В той же час, розрахунку вузлів примикань елементів конструкцій одна до одної, необхідно приділяти особливу увагу, оскільки, в залежності від умов роботи вузла, можливе різне розподілення напружено-деформованого стану, що в свою чергу впливає на геометричні характеристики та роботу конструкції в цілому. Таким чином, розрахункова схема вузла повинна відображати його реальну

поведінку в складі конструкції, що в свою чергу, може призвести до ускладнення створення моделі, значних витрат часу та помилок в розрахунках. При цьому, моделі матеріалів і окремих компонентів вузлових з'єднань (болтів, зварних швів) повинні максимально відповідати реальним. Цей процес є дуже актуальним при проектуванні вузлів металевих конструкцій. Дані розрахунки займають дуже багато часу безпосередньо при виконанні конструювання вузлів. При однотипності вузлів на допомогу приходять серії та посібники, але у випадку нестандартних вузлів складної форми на допомогу приходять, частково відображений в зарубіжній літературі, метод, який називається компонентним методом скінчених елементів. Цей підхід реалізовано в програмному комплексі Idea StatiCa [1]. Модель, що виконана в даній програмі дає сучасному інженеру достатню кількість інформації про поведінку вузла, його напружено-деформований стан і коефіцієнти використання окремих компонентів, а також про результати спільних перевірок. В рамках дослідження проведеного в даній роботі, здійснено розрахунок вузла сполучення ригеля з колоною. З'єднання елементів вузла між собою виконано за допомогою високоміцних болтів. Ручний розрахунок елементів з'єднання проведено згідно ДБН В.2.6-198:2014 [2], розрахунок за допомогою програми IDEA StatiCa виконаний на основі нормативних документів СП 16.13330.2017 [3] та EN 1993-1-8: Eurocode 3 [4]. Отримані результати розрахунків та їх порівняння, свідчать, що використання компонентного методу скінчених елементів в програмному комплексі IDEA StatiCa дозволяє отримати досить точні результати. Застосування даного програмного комплексу дозволяє проводити розрахунки нестандартних вузлів складної форми при значній економії часу на їх розрахунок.

Список використаних джерел:

1. Насырова И. Ю. Компонентный метод конечных элементов в BIM проектировании на примере программы idea statica / И. Ю. Насырова, Р. В. Бароев, Г. М. Бажин // Молодёжные инновации; Электронный ресурс: сборник материалов семинара молодых учёных XXII Международной научной конференции «Строительство – формирование среды жизнедеятельности» (г. Ташкент, 18-21 апреля 2019 г.) – С.464.
2. ДБН В.2.6-198:2014. Сталеві конструкції. Норми проектування.
3. СП 16.13330.2011. Стальные конструкции. Актуализированная редакция СНиП II-23-81* (с Изменением N 1).
4. EN 1993-1-8: Eurocode 3: Design of steel structures.

ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ ДИНАМІЧНИХ ПОЛІВ ДЕФОРМАЦІЙ І ТЕМПЕРАТУРИ В ЗАДАЧАХ ТЕРМОПРУЖНОСТІ

Ворона Юрій Володимирович

кандидат технічних наук, Науково-дослідний

інститут будівельної механіки

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ORCID: 0000-0001-8130-7204

Кара Ірина Дмитрівна

кандидат технічних наук,

Київський національний університет

будівництва і архітектури

ORCID: 0000-0003-4700-997X

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4252/>

Розповсюдження хвиль розширення в пружному середовищі пов'язане з виробленням теплової енергії. Частково механічна енергія хвилі розширення трансформується в тепло, що є причиною збільшення температури. Оскільки пружні деформації в багатьох випадках спричиняють досить невелику зміну температури, то в практичних розрахунках цією зміною досить часто нехтують.

Доцільність врахування впливу деформацій на теплові характеристики пов'язана з величиною безрозмірного коефіцієнта зв'язаності деформаційних і температурних полів δ [1, 2, 3]:

$$\delta = \frac{(1+\nu)\alpha_t^2 E T_0}{3(1-\nu)(1-2\nu)c_\varepsilon},$$

де E – модуль пружності, ν – коефіцієнт Пуассона, c_ε – питома об'ємна теплоємність матеріалу, T_0 – температура в початковому стані, α_t – коефіцієнт лінійного теплового розширення.

Наприклад, для граніта $\delta=0,0003$, тому вплив динамічних деформацій на зміну температури для цього матеріалу є майже невідчутним. Але існує низка полімерних матеріалів, у яких коефіцієнт зв'язаності полів є порівняно великим.

У випадках, коли деформації пружного тіла незначним чином позначаються на зміні температури, при виконанні практичних розрахунків доцільно застосовувати положення теорії температурних напружень. Відповідно до цієї теорії розв'язання задачі здійснюється за двокроковою процедурою: на першому кроці розглядається температурна задача, а на другому – динамічна задача теорії пружності з урахуванням температурного навантаження. В протилежних випадках, тобто при необхідності врахування взаємного впливу механічних і температурних полів, потрібно розглядати

зв'язану систему рівнянь, що помітно позначається на складності розв'язувальних співвідношень і трудомісткості обчислень.

При розгляді задачі про поширення сферичних термопружних хвиль від сферичної порожнини в середовищі з фізико-механічними характеристиками полівінілбутираля, для якого $\delta=0,18$, розбіжність даних, отриманих із застосуванням теорії температурних напружень та з урахуванням впливу динамічної деформації на зміну температури, для дійсних частин амплітуд граничних радіальних переміщень становить 7,9%, а для уявних частин похибка складає вже 18,7%. При застосуванні підходу, що базується на теорії температурних напружень, недооцінка значень дійсних частин нормальних тангенціальних напружень сягає 15,1%; розбіжність максимальних значень уявних частин напружень становить 18,6%.

Різниця між максимальними значеннями параметрів напружено-деформованого стану, обчислених для термопружного середовища, яке має фізико-механічні характеристики полівінілбутираль-фурфурала ($\delta=0,41$), отриманими за двома підходами, складає 16,5% і 31,7% відповідно для дійсних і уявних частин амплітуд переміщень та 24,8% і 31,6% для аналогічних частин амплітуд тангенціальних напружень.

Висновок. Отримані результати показують, що при проведенні динамічних розрахунків конструкцій, вироблених із сучасних полімерних матеріалів, необхідно враховувати значення коефіцієнта зв'язаності полів, оскільки для матеріалів з досить великим значенням коефіцієнта нехтування впливом динамічних деформацій на розподіл температури призводить до значних похибок.

Список використаних джерел:

1. Кобзарь В. Н., Фильштинский Л. А. Плоская динамическая задача связанной термоупругости // ПММ. – 2008. – Т. 72. – Вып. 5. – С. 842-851.
2. Фильштинский Л. А., Сиренко Ю. В. Расчет термоупругих полей в многосвязном цилиндрическом теле // Проблемы машиностроения. – 2009. – Т. 12. – Вып. 1. – С. 69-78.
3. Валишин А. А., Карташов Э. М. Моделирование эффектов связанности в задаче об импульсном нагружении термоупругих сред // Математическое моделирование и численные методы. – 2019. – № 3. – С. 3-18.

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ЗБІЛЬШЕННЯ АКТИВНОГО ОПОРУ ПРИ НАГРІВІ КАБЕЛЬНОЇ ЛІНІЇ ВИЩИМИ ГАРМОНІКАМИ У ПРОГРАМНОМУ СЕРЕДОВИЩІ MATLAB

Прокуда Володимир Миколайович

кандидат технічних наук, асистент

кафедри електроенергетики

Національного технічного університету

«Дніпровська політехніка»

ORCID: 0000-0001-6581-9461

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4207/>

Спираючись на роботи [1] та [2], було виконано розробку моделі у програмному середовищі MATLAB, котра представлена на рисунку 1.

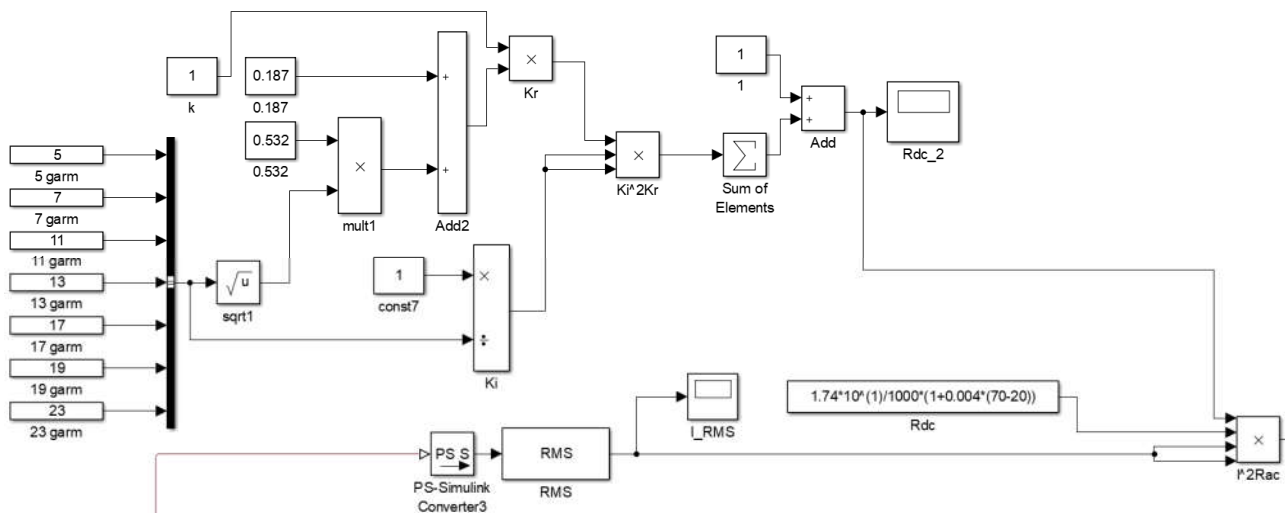

Рисунок 1. Імітаційна модель збільшення опору нагріву кабельних ліній струмами вищих гармонік

Імітаційна модель дозволила отримати наступні висновки:

1. Активний опір кабельних ліній перетином більше 120 мм² істотно залежить від частоти струму, що проходить, через поверхневий ефект. Для моделювання нагрівання відразу декількома гармоніками струму найзручніше представити залежність коефіцієнта збільшення активного опору від номера гармоніки певним.

2. За результатами моделювання для кабельних ліній перерізом 400 мм² можемо сказати, що нагрівання вищими гармоніками істотно менше, ніж у кабелів перерізом 1000 мм², особливо при значеннях гармонічних складових струму більше 20%. Загалом можна сказати, що нагрівання струмами вищих гармонік істотний при відносній їх величині понад 20 %.

3. За результатами моделювання нагріву кабельних ліній струмами вищих гармонік можна зробити висновок, що для будь-якого перерізу допустима температура перевищується при лінійному та квадратичному законах зміни

вищих від першої, у цих випадках потрібна установка фільтро-компенсуючих пристроїв.

За менш істотної величини гармонік – одиниці відсотків, нагрівання не досягає граничної температури, або перевищує її несуттєво.

4. Нормування вищих гармонійних складових струмів повинні нормуватися з урахуванням виправлення на температуру навколишнього середовища

Список використаних джерел:

1. Tze Mei Kuan, Suhaila Sulaiman, Azrul Mohd. Ariffin, Wan Mohamad Shakir Wan Shamsuddin. Verification of MATLAB/Simulink Power Cable Modelling with Experimental Analysis/ Indonesian Journal of Electrical Engineering and Computer Science Vol. 11, No. 2, August 2018, pp. 622~629 ISSN: 2502-4752, DOI: 10.11591/ijeecs.v11.i2.pp622-629.

2. Ansovinus Akumawah Nche, Temperature modeling and control algorithm for high voltage underground cables, A thesis submitted to the faculty of The University of North Carolina at Charlotte in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Applied Energy and Electromechanical Systems, Charlotte, 2017 – 104 p.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ І ВЛАСТИВОСТЕЙ ДЕТАЛЕЙ, ВІДНОВЛЕНИХ ПЛАЗМОВИМ МЕТОДОМ

Рибалко Іван Миколайович

доктор технічних наук,

Державний біотехнологічний університет

ORCID: 0000-0002-3663-019X

Тіхонов Олександр Всеволодович

кандидат технічних наук, доцент,

Державний біотехнологічний університет

ORCID: 0000-0001-7209-8375

Тєрєхов Дмитро Андрійович

здобувач вищої освіти,

Державний біотехнологічний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4282/>

Методи плазмового наплавлення дозволяють використовувати покриття з різними зносостійкими сплавами, у тому числі самофлюсуючими на основі нікелю, а також ряд композиційних і керамічних матеріалів. За допомогою цього методу можна отримати покриття з високими фізико-механічними властивостями при відносній простоті та доступності процесу.

Наприклад, при плазмовому нанесенні сплавів, які самофлюсуються, на поверхні деталей утворюються покриття, що складаються з окремих частинок, з'єднаних один з одним і з основою мітками зварювання. Характерна структура такого покриття отримана Японськими дослідниками [1, 2] за допомогою електронного мікроскопа фірми «Jeol». У цьому випадку міцність зчеплення наплавленого шару з основою не перевищує 20...30МПа, у зв'язку з чим існує значна небезпека окислення покриття. Окрім того, висока пористість погіршує якість поверхневого шару.

За рахунок операції плавлення міцність зчеплення покриття з основою підвищується до 200...250МПа, а відносна густина шару зростає до 98%. Процес оплавлення супроводжується низкою фазових перетворень, які у сплаві.

Мікротвердість наплавленого шару, наприклад, для сплаву ПН-ХН80С4Р4 коливається в межах (7...8)103МПа, а по товщині наплавленого шару практично не змінюється. Для нього характерні рівномірна зерниста структура та підвищені експлуатаційні показники.

Вивчення характеру розподілу зміцнюючих фаз по глибині покриття за допомогою рентгенівського скануючого мікроаналізатора «Microscan» (чутливість методу – до 10^{-10} % по масі) показало, що при плазмовому наплавленні розподіл елементів по глибині шару однорідний. Так, середній вміст хрому становить 12%, а кремнію – 6,3%. Вивчення механізму формування структури плазмових покриттів та їх властивостей, як адгезійна та когезійна міцність та зносостійкість, необхідний для вироблення основних принципів створення покриттів із заданими характеристиками.

Процес формування структури плазмового покриття з використанням краплинної моделі розглянуто у роботі [3]. Згідно з сучасними уявленнями, частинки в процесі утворення покриття знаходяться в оплавленому або розплавленому стані. У момент утворення покриття частинки деформуються, розтікаються, тверднуть, утворюючи шаруватий матеріал [4, 5].

З даних, наведених у літературі, можна виділити три типи структур – рівноважну (комірчасту), дендритну і змішану (поєднання першого і другого типів). Така типізація структури плазмового покриття узгоджується з класичним визначенням будови металів та оксидів у теорії кристалізації речовини [6, 7]. Проте, розуміння процесів формування покриттів цього недостатньо. Останнім часом з'явилися роботи, присвячені детальному вивченню мікро- та субмікросструктури плазмових покриттів. Так, наприклад, вперше при плазмовому напиленні кварцу та електрокорунду з оплавленням і випаром перегрітого розплаву показана можливість кристалізації покриттів за ПРК-механізмом (пар-рідина-кристал) та утворення ниткоподібних кристалів [5, 8].

При плазмовому методі наплавлення всі стадії займають короткий проміжок часу приблизно рівний 10^{-3} ... 10^{-5} с, так як швидкість польоту частинок становить близько 150...300м/с, а відстань, що пролітає часткою 120...150мм.

Аналогічне дослідження було проведено при напиленні порошків природного та штучного рутила [9-11]. Встановлено, що розміри рутилових частинок після проходження через плазму зменшуються внаслідок часткового випаровування розплаву та розтріскування частинок під впливом внутрішніх напружень, що виникають на межі між субблоками при нагріванні. Це можна пояснити тим, що частинки порошку знаходяться в плазмовому струмені протягом короткого проміжку часу від $5 \cdot 10^3$ до $20 \cdot 10^3$ °С, а пластична деформація в рутилі починається при температурі близько 600°С. У цьому випадку не забезпечується достатня релаксація напружень, що виникають, і пластичні деформації приводять до утворення тріщин аж до розколу монолітних зерен на окремі субзерна меншого розміру.

Проблема плазмового дроблення зерен рутила має значення, так як багато в чому розміри частинок визначають задані властивості плазмових покриттів.

Детальний розгляд зламів плазмових покриттів виявило [12-15] що є частинки, які розкололися від термічного напруження і закристалізувалися з поверхні. Такий дефект не спостерігається у разі наплавлення за оптимального режиму плазмового покриття з використанням порошку заданої фракції. Існують непереборні дефекти плазмових покриттів, зумовлені самою технологією. Це межі між областями з переважним напрямом кристалізації, а також пористість.

При дозвуковому плазмовому напиленні, порошків групи заліза $Fe_{60}-Ni_5-Cr_{18}-Mo_{5,5}-W_{4,5}-Si_{6,5}$, покриття має більш грубу структуру, пористість та невисокі значення міцності зчеплення з основою – до 30 МПа (при використанні плазмоутворюючого газу – аргано-водневої суміші) та 32...33 МПа (при використанні суміші повітря з пропанбутаном) [13-15].

Таким чином, структура плазмових покриттів у загальному випадку характеризується значною строкатістю і включає ділянки частинок, що закристалізувалися ПРК-механізмом і частково сплавилися, іноді роздроблені частинки вихідного порошку. Така неоднорідність структури викликає анізотропію властивостей та великі коливання на рівні властивостей. Необхідно вміти керувати структурою покриття, домагаючись її однорідності.

Найважливішою характеристикою процесу наплавлення є можливість досягнення необхідної концентрації легуючих елементів при заданій неоднорідності їх розподілу у шві та мінімальних втрат. При цьому відхилення від необхідної концентрації внаслідок коливань параметрів режиму не повинні перевищувати допустимі.

Вміст у шві легуючих елементів визначає структуру та властивості наплавленого металу, відповідність умов експлуатації виробу. Оскільки за допомогою наплавлення можна отримати зносостійкі, корозійностійкі, кислототривкі, жаростійкі, антифрикційні та інші шари, діапазон легування наплавленого металу дуже широкий. Разом з тим найважливішим завданням є правильний вибір для конкретного виду деталі раціональної системи легування та оптимального вмісту елементів, що легують, які б забезпечили

зниження зносу. Такий вибір повинен здійснюватися виходячи з необхідності одержання (або полегшення одержання) найбільш працездатної в заданих умовах структури, наприклад, легованого фериту, мартенситу, аустеніту, певного типу карбідів тощо.

Висновки.

1. Розглядаючи структуру та властивості плазмового покриття, можемо чітко проаналізувати якісний склад наплавного матеріалу та раціональність вибору режиму плазмового процесу.

2. З наведеного аналізу видно, що структуроутворення наплавленого плазмовим методом металу залежить як від параметрів обробки, так і матеріалу, що наплавляється. Можна припустити, що істотну роль надає спосіб підготовки поверхні під наплавлення плазмовим методом, а також спосіб і технологія заключної термообробки.

Список використаних джерел:

1. Хасун А. Техника напыления. / А. Хасун – М.: Мишиностроение, 1975. – 288 с.
2. Гресс Дж. Электрический пробой в газах. / Дж. Гресс, Дж. Мик – М.: Иностранная литература, 1960. – 236с.
3. Морфология частиц порошка рутила до и после газотермической обработки. / А. А. Шибко, Е. В. Кремко, И. Л. Куприянов, и др. // Весті АНБССР. Сер. Фіз.-техн. наук. – 1986. – №2. – С. 27-31.
4. Шибко А. А. Механизм поверхностной кристаллизации расплава рутила после газотермической обработки. / А. А. Шибко, Е. В. Кремко, И. Л. Куприянов // Весті АНБССР. Сер. Фіз.-техн. наук. – 1986. - №2. – С. 26-27.
5. Шибко А. А. Морфология изотермических покрытий на основе рутила. / А. А. Шибко, Е. В. Кремко, И. Л. Куприянов // Весті АНБССР. Сер. Фіз.-техн. наук. – 1986. - №3. – С. 17-20.
6. Лазаренко Б. Р. Ускорение частиц газоразрядной плазмой и воздействие их с твёрдыми телами. / Б. Р. Лазаренко // Электронная обработка материалов. – 1973. – №5. – С. 31-33.
7. Данской А. В. Электроплазменные процессы и установки в машиностроении. / А. В. Данской, В. С. Клубинский – Л.: Машиностроение, 1979. – 320с.
8. Кудинов В. В. Оптика плазменных покрытий. / В. В. Кудинов, А. А. Пузанов, А. П. Замбражицкий – М.: Наука, 1982. – 160с.
9. Некоторые особенности формирования контактной зоны при газотермической металлизации самофлюсующимися сплавами на основе никеля. / Е. Г. Гинзбург, О. С. Кобяков, В. А. Розанцев и др. // Порошковая металлургия. – 1986. – №10. – С. 47-50.

10. Харламов Ю. А. Формирование зоны контакта детонационных покрытий с подложной. / Ю. А. Харламов // Порошковая металлургия. – 1982. - №2. – С. 31-35.
11. Шмырова Т. П. Структурные особенности зоны контакта детонационного покрытия с основой. / Т. П. Шмырова, В. Л. Яковлев // Порошковая металлургия. – 1983. – №9. – С. 72-76.
12. Дембовкий В. Плазменная металлургия. / В. Дембовкий – М.: Металлургия, 1981. – 280с.
13. Пантелеенко Ф. И. Формирование многофункциональных плазменных покрытий на основе керамических материалов / Ф. И. Пантелеенко, В. А. Оковитый – Минск: БНТУ, 2019. – 231 с.
14. Кузьмин В. И. Плазменное напыление износостойких покрытий из порошков самофлюсующихся сплавов / В. И. Кузьмин и др. // Вестник Югр. Гос. Универ. – 2015. – Вып. 2 (37). –С. 45–52.
15. Рожков О. Д. Технологія нанесення покриттів. Частина II: Навч. посібник. / О. Д. Рожков – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – 38 с.

АНАЛІЗ МОНТАЖУ БЛОКІВ СТРУКТУРНИХ ПЛИТ ПОКРИТТЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВАНТАЖО-ПІДЙОМНОГО ВСТАНОВЛЮЮЧОГО МОДУЛЯ

Собко Юрій Тарасович

*кандидат технічних наук, асистент кафедри будівництва,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID: 0000-0001-6380-9227*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4284/>

Процес монтажу покриття з використанням ВПВМ є послідовним та прогнозованим для кожного стану, що циклічно повторюється, а кількість кроків до досягнення проектної позначки залежить від кроку опорного елемента, величина якого виходить із конструктивних особливостей як монтованої будівлі, так і ВПВМ.

В загальному виді задача проектування полягає в ухваленні раціонального (ефективного) рішення за термінами і послідовністю виконання процесу, складу технічних засобів, технічних норм, кількості і складу ланок (бригад), робітників. У кожному конкретному випадку таких рішень має бути кілька. Тоді і сам процес проектування приймає варіантний характер.

Технологічне креслення ВПВМ зображено на рис. 1.

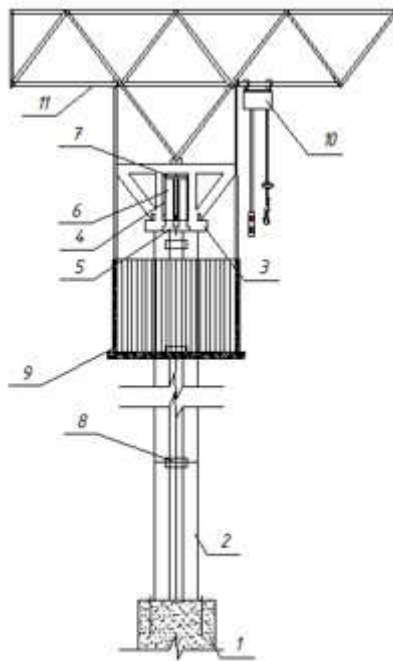

Рис. 1. Складові важкопідйомного встановлюючого модуля:
 1 – фундамент, 2 – колона, 3 – ферма, 4 – домкрат, 5 – пята домкрата,
 6 – шток домкрата, 7 – верхній стопор, 8 – з’єднувальна пластина,
 9 – риштування, 10 – лебідка, 11 – структурне покриття.

Послідовність виконання робіт під час використання ВПВМ у технологічному процесі монтажу покриття зображено на рис. 2.

Рис. 2. Моделювання піднімання покриття з використанням ВІВМ:
 1 – початковий стан ВІВМ, 2 – початок циклу підйомника ВІВМ,
 3 – забирання першого штоку підйомника ВІВМ, 4 – встановлення та закріплення першої частини колони, підтискання першим штоком першої частини колони,
 5 – забирання другого штоку підйомника ВІВМ, 6 – встановлення та закріплення другої частини колони, підтискання другим штоком другої частини колони,
 7 – початок наступного циклу робіт підйомника ВІВМ.

Список використаних джерел:

1. Собко Ю. Т. Вантажопідйомний встановлюючий модуль / Патент на корисну модель № 107342 України 25.05.2016.
2. Собко Ю. Т. Спосіб підйому покриття на проектну відмітку за допомогою вантажопідйомного встановлювального модуля / Патент на корисну модель № 107341 України 25.05.2016.
3. Черненко К. В. Технологія піднімання великорозмірних покриттів з одночасним влаштуванням постійних опор. дис. на вчен. зван. канд. техн. наук : Спеціальність: 05.23.08 – Технологія і організація цивільного будівництва / Черненко К. В. –Київ, Кнуба, 2013

ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ВИМІРЮВАННЯ ОБ'ЄМНОЇ ВАГИ

Черепашук Григорій Олександрович

*кандидат технічних наук, Національний аерокосмічний
університет ім. М.Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"
ORCID: 0000-0002-2983-4055*

Потильчак Олексій Петрович

*кандидат технічних наук, Національний аерокосмічний
університет ім. М.Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"
ORCID: 0000-0002-5729-7429*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4188/>

Більшість логістичних компаній для розрахунку вартості перевезення вантажів використовують такий параметр вантажу, як об'ємна вага. При цьому вартість розраховується або за фактичною, або за об'ємною вагою, залежно від того, яка з них більше.

Об'ємна (габаритна) вага – це розрахункова величина, що відображає щільність вантажу. Математично об'ємна вага дорівнює об'єму об'єкта, поділеному на деякий коефіцієнт, який у різних країнах може мати різні значення. В Україні прийняте значення цього коефіцієнта, яке становить 5000. Значення об'ємної ваги розраховується за формулою:

$$E = \frac{W \cdot L \cdot H}{5000}, \quad (1)$$

де W – ширина, см;

L – довжина, см;

H – висота, см.

Якщо отримане за формулою (1) значення об'ємної ваги виявляється меншим за фактичну вагу, то об'ємна вага прирівнюється до фактичної ваги [1].

Існуючі системи вимірювання об'ємної ваги поділяються як за способом вимірювання фактичної ваги, так і за способом вимірювання розмірів вантажу. За способом зважування можна виділити системи зі статичним та динамічним зважуванням. За способом вимірювання розмірів вантажу існують системи з можливістю визначення розмірів лише прямокутних об'єктів та системи, які мають можливість вимірювати розміри об'єктів довільної форми [2].

Хоча системи з динамічним зважуванням мають вищу продуктивність, за точністю вони поступаються системам зі статичним зважуванням. В зв'язку зі значним збільшенням вартості енергоносіїв також зростає і вартість вантажних перевезень. Отже, підвищення точності систем вимірювання об'ємної ваги при збереженні прийнятної продуктивності є актуальною задачею.

Авторами запропоновано систему вимірювання об'ємної ваги, структурну схему якої зображено на рис. 1.

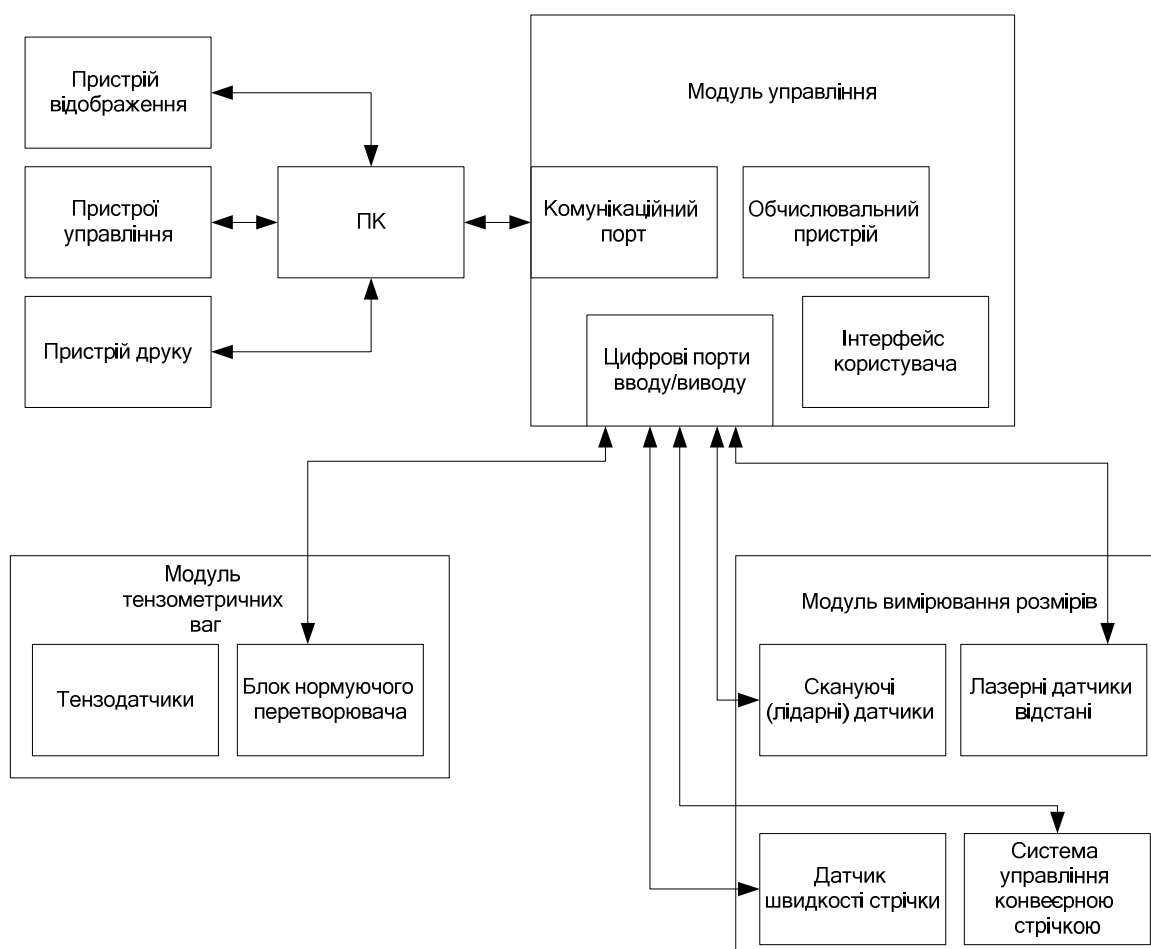

Рис. 1 – Структурна схема системи вимірювання об'ємної ваги

Модуль тензOMETричних ваг, який складається з тензодатчиків та блоку нормуючого перетворювача, призначено для визначення фактичної ваги об'єкта. Тензодатчики балкового типу [3] з'єднані з блоком нормуючого перетворювача за шестипровідною схемою. Блок нормуючого перетворювача виконує аналогоцифрове перетворення вимірювального сигналу, який надходить від датчиків, та передає результат перетворення у модуль управління. Найбільша

межа зважування модуля тензометричних ваг залежить від конкретної модифікації системи.

Модуль вимірювання розмірів крім безпосереднього вимірювання розмірів об'єкта здійснює управління рухом конвеєрної стрічки. До складу модуля вимірювання розмірів входять скануючі (лідарні) датчики та лазерні датчики відстані, датчик швидкості стрічки і система управління конвеєрною стрічкою.

Систему управління конвеєрною стрічкою призначено для контролю швидкості стрічки та управління конвеєрним двигуном. Управління двигуном здійснюється за допомогою драйвера двигуна.

Датчик швидкості стрічки [4] використовується для зворотного зв'язку в системі управління конвеєрною стрічкою. За допомогою зворотного зв'язку контролюється швидкість руху стрічки та підвищується точність вимірювання розмірів.

Лазерні датчики відстані [5] призначені для фіксації моменту появи об'єкта на стрічці. Коли виміряна лазерним датчиком відстань є меншою за ширину стрічки, модуль сигналізує про знаходження об'єкта у контрольній точці.

Скануючі (лідарні) датчики [6] призначені для створення образу об'єкта, що проходить під ними. Їх принцип дії ґрунтується на скануванні заданої ділянки лазерним променем. Обробляючи дані, отримані від лазерних датчиків відстані, скануючих (лідарних) датчиків та датчика швидкості стрічки, система отримує образ об'єкта.

На основі інформації про фактичну вагу та розміри об'єкта модуль управління обчислює об'ємну вагу та видає інформацію про неї на персональний комп'ютер, до якого підключені пристрої відображення та друку.

Запропонована система має підвищену точність визначення лінійних розмірів об'єкта (приведена похибка не перевищує 0,2 %) та його фактичної ваги (приведена похибка не перевищує 0,1 %), а також забезпечує прийнятну продуктивність. Таким чином, систему може бути впроваджено у компаніях, які надають послуги з перевезення вантажів.

Список використаних джерел:

1. Що таке об'ємна вага і як її правильно розрахувати? URL: <https://presa.com.ua/aktualne/shcho-take-ob-emna-vaga-i-yak-jiji-pravilno-rozrakhuvati.html>.
2. Системи вимірювання габаритів / об'ємної ваги. URL: <https://dkl.com.ua/ua/g22012403-sistemy-izmereniya-gabaritov>.
3. Тензометричний датчик L6J. URL: <https://zemic.com.ua/zemic-products/tenzo-datchiki/odnotochkovij-tip/tenzometrchnij-datchik-l6j/>.
4. Датчик ДСТЛ-002. URL: <http://contragent.com.ua/produktsiya/g-sh-o/item/datchik-dstl-002>.
5. V18 VTE18-4P4740. Технічний паспорт виробу. URL: https://cdn.sick.com/media/pdf/4/64/464/dataSheet_VTE18-4P4740_6013335_ru.pdf.
6. LMS400-2000. URL: <http://ria-group.com.ua/sick/datchiki-2d-lidar/15926/>.

Архітектура

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ ОБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ

Кайдановська Олена Олександрівна

доктор педагогічних наук,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: 0000-0002-7764-1696

Піта Марко Юрійович

магістр архітектури,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: 0000-0002-8634-0772

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.economy-confer.com.ua/full-article/4269/>

Міжнародний туризм є галуззю, що активно розвивається, виконує соціальну, гуманітарну й економічну функції. Туризм ХХІ століття є не тільки дієвим інструментом пізнання світу, але й засобом міжкультурного діалогу. Виділимо гуманітарну функцію, яка дозволяє поєднувати відпочинок з пізнанням життя, побуту, історії, культури, звичаїв свого та інших народів. Розширюються пізнавальні цілі туризму за рахунок встановлення міжкультурної комунікації, збільшення соціальної мобільності та професійної спрямованості програм, що мотивує генерацію нових туристів.

Освітній туризм (культурно-пізнавальний) поєднує екскурсійні програми та навчання, розширює світогляд, розвиває інтелект, сприяє вивченню іноземних мов. Освітній туризм широко розвинутий в Європі – ознайомчі подорожі, навчальні програми, наукові та навчальні стажування, майстеркласи, наукові конференції та семінари, тури професійного навчання тощо.

Передумови розвитку освітнього туризму:

– лібералізація сфери міжнародних відносин, прогрес мобільності людей;

– глобалізація світового інформаційного простору, що сприяє збільшенню обсягів доступної для засвоєння сучасною людиною інформації;

– утвердження англійської мови, як мови інтернаціонального спілкування;

– уніфікація вимог професійної майстерності, що відкриває для сучасної людини можливість реалізовуватися в будь-якій країні світу;

– інтенсифікація стилю життя, намагання використовувати час максимально раціонально, стимулюючи практику поєднання відпочинку та навчання.

Популярним форматом є мовні канікулярні програми для студентів і школярів, які організовують на базі літніх резиденцій, дитячих та молодіжних таборів, кемпінгів, готелів. Заняття можуть проходити у місцях проживання, або в навчальних закладах поблизу. Для майбутніх абітурієнтів окрім вивчення мови організовують відвідування університетів, знайомство із освітньою системою країни, виїзні екскурсії. Заміські табори можуть бути розташовані на морському узбережжі, на зимових лижних курортах, в гірській місцевості. Літні мовні табори в Україні забезпечують освітню та культурну програму, оздоровлення дітей, спортивне дозвілля.

Фактори архітектурного формування літніх мовних таборів: освітній, соціальний, архітектурний, інноваційний, економічний та оздоровчий. Апробовано наступні типи організації дитячих таборів: спортивно-оздоровчі; туристичні; праці та відпочинку; санаторні; літні (зимові) школи дитячої творчості; лідерські школи, цивільно-патріотичного виховання; сімейного відпочинку. Кожен тип може бути доповнений освітньою функцією з відповідною організацією простору та новими об'єктами.

Територію табору рекомендовано розділяти на функціональні зони: паркову, спортивну, житлову, масових заходів, господарсько-побутову, культурно-дозвільну, групувати їх за типом активності. Принциповим є вдале розташування ділянки з максимальним наближенням до природи. Архітектура будівель табору повинна бути технологічною, сучасною, функціональною, гармонійно вписуватися у навколишній ландшафт, враховувати комплекс нормативних вимог. Інноваційний підхід у проектуванні табору робить важливим кожен з об'єктів: бібліотека, харчовий блок, розважальна зона, навчальний корпус спальні корпуси тощо. Для будівлі освітньої функції доцільно сформувати відкритий внутрішній простір для комунікації та вільної усної взаємодії з вчителями, можна зробити навчальні класи на відкритому повітрі, що позитивно впливає на настрій учнів, підвищує зацікавленість та продуктивність навчання.

Основні вимоги до проектування об'єктів освітнього туризму:

- дотримання всіх державних будівельних норм;
- правильне та комфортне проектування внутрішнього простору;
- грамотне та візуально красиве використання ландшафту;
- сучасне та правильне, відносно середовища, екстер'єрне вирішення;
- сучасне та якісне інтер'єрне вирішення.

Архітектурними прототипами є проекти австралійської фірми Architectus:

– Комплекс Murwillumbah Education Campus (Мурвіллумба, Австралія), який об'єднує кілька шкіл різного рівня у консолідоване навчальне середовище, яке сприяє інноваційному, гнучкому та цифровому навчанню.

– Центр дизайну та творчих мистецтв школи Meriden Senior School (Сідней, Австралія), де створено гнучке спільне навчальне середовище для всіх типів учнів. Скульптурна форма будівлі та природні матеріали фасаду відображають процес проектування та творчості.

– Ревіталізація міського кампусу Bendigo TAFE (Бендіго, Австралія) – створено стимулююче освітнє середовище у партнерстві з промисловістю. Функціональні простори сприяють реальному практичному навчанню.

Освітній комплекс може бути створено методом реконструкції існуючих дитячих таборів. Розміщення нового сучасного освітнього хабу на території окремої ОТГ підвищить її інвестиційну та туристичну привабливість, сприятиме економічному розвитку.

Україна проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Освітній туризм в Україні та світі має значний потенціал; архітектура туристичних об'єктів освітнього туризму стрімко розвивається.

Список використаних джерел:

1. Architectus (архітектурна студія) <https://architectus.com.au/>
2. Закон України Про туризм. <https://is.gd/CDO0Vh>
3. Писаревський І. М., Тонкошкур М. В. Планування та організація туристських маршрутів. Харків: ХНАМГ, 2011. – 304 с.
4. Ткачук Л. М. Освітній туризм у світі й в Україні // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм: зб. наук. статей. Київ, 2010. Вип. 2. С. 147-153.

Наукове видання

«Світ наукових досліджень. Випуск 16»
Рік заснування – 2011

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 24.02.2023
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 200 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

